

Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumlarına

YÖNETİCİ SEÇME SINAVI HAZIRLIK KİTABI

MEB EKYS

2024

www.turkegitimsen.org.tr
Türk Eğitim-Sen, Türkiye Kamu-Sen üyesidir.

MEB EKYS
2024

Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumlarına
YÖNETİCİ SEÇME SINAVI
HAZIRLIK KİTABI

Türk Eğitim-Sen Yayınları

ISBN: -

Tüm hakları saklıdır.

Yayıncı izni olmadan kısmen de olsa hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

2023

Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi

Talatpaşa Bulvarı No:160 Kat:6 Cebeci, Çankaya- Ankara

0312 424 09 60

www.turkegitimsen.org.tr

Baskı ve Cilt

Dinçler Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

Bayındır 1 Sokak No:6 Daire:12 Çankaya- ANKARA

Sertifika No: 49616

İçindekiler

A. Genel Kültür 5
B. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 75
C. Değerler Eğitimi 153
Ç. Eğitim Ve Öğretimde Etik 169
D. Eğitim Bilimleri 193
E. Mevzuat 251

A GENEL KÜLTÜR

A. TARİH
1. İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Kültür Ve Medeniyet

İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Devlet Yönetimi

Devlet; aile, oba, oymak ve boyların bir araya gelmesiyle oluşurdu.

Türk devlet teşkilatı Mete Han tarafından kurulmuştur. Türk devlet teşkilatının başında Han, Şanyü, Kağan, Hakan veya İdikut adı verilen hükümdarlar bulunurdu.

İslam öncesi Türk devletlerinde hükümdarların birçok görevleri vardır. Bunlardan en önemlileri; Orduya komutanlık etmek, kurultaya başkanlık etmek, açı doyurup çıplağı giydirmektir.

Ülke, Doğu-batı olmak üzere ikiye ayrılarak yönetilirdi. Buna "İkili Teşkilat" adı verilirdi. Bu teşkilata göre kutsal merkez Ötüken'de, Hakan bulunur ve ülke haneden üyelerinin ortak malı sayılırdı.

Ülkenin çeşitli yerlerine hanedan mensubu prensler yönetici olarak gönderilirdi. Merkezdeki Hakan'ın ölümü genellikle taht kavgalarına neden olmuştur. Bu geleneğin etkisiyle tarihte birçok Türk devleti kurulmuş ve kısa sürede yıkılmıştır.

Hakanlara yönetme yetkisinin Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılırdı. Bu inanca "Kut" denirdi. Kut anlayışına göre bu görev kan bağıyla nesilden nesile devam ederdi.

İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Görev ve Unvanlar Nelerdir?

Apa: Sivil Yönetici Tudun: Vergi Memuru Tutuk: Askeri Vali Tarkan: Komutan

Subaşı: Oğuzlarda Komutan Buyruk: Bakan

Böri: Köktürklerdeki Kağan Muhafız Birliği

Nazır: Bakan

Bitigci (Tamgacı) : Yazıcı Otacı: Hekim-Tabip

Ağılığ: Hazineden Sorumlu Yargucı: Yargıç-Hâkim Tigin: Hükümdarın Oğlu

İnanç (İnal-Ataman) : Tiginlerin Eğitiminden Sorumlu Şad: Hanedan Üyesi Komutan

Devlet yönetiminde rütbece kağandan sonra gelen ve ülkenin büyük bir bölümünü idaresi altında bulunduran kişiye "Yabgu" , hükümdar soyundan olan komutanlara ise Şad denilirdi.

Devlet yönetiminde hükümdar eşleri olan Hatunlar da görev alır, kurultay toplantılarına katılır elçi kabullerinde bulunur ve Kağan'a vekillik ederlerdi.

Devlet yönetiminde hükümdarların yanında boy beylerinden oluşan "Toy" (Kurultay) vardı. Geniş yetkilere sahip olan Kurultay, hükümdara danışmanlık yapardı.

Türk Devlet Geleneğinde Hükümdarlık Unvan ve Sembolleri Nelerdir?

Otağ (Çadır)

Nevbet (Davul)

Kılıç

Yay

Kemer (Kur)

Kamçı (Berge)

Ordu

Toy (Ziyafet)

Örgin (Taht)

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Kotuz (Sorguç)

Han

Hakan

Yabgu

Kağan

İlteber

İlteriş

İdikut

Erkin

Tangu

Şanyü

İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Ordu

İslamiyet öncesi Türk devletlerinde "ordu-millet" geleneği vardır. Askerlik özel bir meslek sayılmaz ve paralı askerler bulunmazdı.

Hayat tarzları o zamanın şartlarında Türklerin asker bir millet olmasını sağlamıştır. Savaş zamanında kadın-erkek eli silah tutan herkes asker kabul edilirdi.

Türk ordu teşkilatının temeli olan "Onlu Sistem" Asya Hun Hükümdarı Mete Han tarafından kurulmuştur.

Onlu Ordu Sisteminin Özellikleri

On bin – Tümen – Tümen başı

Bin – Tabur – Bin başı

Yüz – Bölük – Yüz başı

On – Takım – Onbaşı

Türk ordusu atlı birliklerden oluşur ve silah olarak genelde ok ve yay kullanılırdı.

Türklerin en yaygın savaş taktiği ani baskınlar şeklinde gerçekleşen "Hilal taktiğidir. Turan, Hilal, Sahte Ricat ve Kurt Kapanı adı verilen savaş taktik ve stratejilerini kullanmışlarıdır..

Türk ordu teşkilatı Çin, Moğol ve Bizans ordularını da etkilemiştir.

Türk ordusunun dikkat çeken özellikleri nelerdir?

Türk ordu geleneğinde ücretli askerlik yoktur. (Hazarlar, Peçenekler, Uzlar, Kıpçaklar hariç)

Ordu- Millet anlayışı hâkimdir.

Savaş öncesi düşmanın durumunun öğrenilmesi amacıyla gönderilen keşif birliğine "Yelme"adı verilir.

Mete Hanın tahta çıktığı tarih Kara Kuvvetleri Komutanlığının kuruluş yıl dönümü olarak kabul edilmektedir.

Onlu ordu sistemini Mete Han bulmuştur.

Konserve ve üzengi yapımı ile Türkler Dünyayı etkilemiştir. Ceket ve pantolonu Avrupa ordularına Türkler öğretmişlerdir.

İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Dini Yapı

İslamiyet öncesi Türklerde; Dağ, tepe, su, ağaç, orman, güneş, ay, yıldızlar ve gök gürültüsü gibi unsurlar kutsal kabul edilmiştir.

İslamiyet öncesinde Türkler arasındaki en yaygın inanç Gök Tanrı dinidir. Bu inanç sistemine göre Gök Tanrı tek yaratıcı olarak görülmüştür. Türkler hükümdarlarının Gök Tanrı tarafından görevlendirildiğine inanmışlardır.

Bir dinden çok sihir karakterine sahip Şamanizm de Türkler arasında yaygındır. Şamanist din adamlarına "Kam" adı verilmektedir.

Kurgan denilen Türk mezarlarında ölen kimsenin yanına bazı değerli eşyaları da gömülürdü. İnsan şeklinde yapılan mezar taşlarına "Balbal" denilirdi.

Ayrıca ölünün arkasından "Ölü Aşı" denilen yemek dağıtılır ve "Yuğ" törenleri düzenlenirdi.

İslamiyet'ten önceki Türklerde Uygurlar döneminde Manihaizm, Hazarlar'da Musevilik, Avrupa'ya göç eden Türkler arasında ise Hristiyanlık yayılmıştır.

Mani dini Uygurların yerleşik hayata geçmesi, şehirler kurması, bilim, edebiyat ve sanat alanında ilerlemesinde etkili olmuştur. Bu dindeki bazı terimlerin Türkçeleştirildiği görülmüştür. Bu durum Uygurların milli bilince sahip olduğunun göstergesidir.

Türkler, genel olarak din konusunda hoşgörülü olmuşlardır. Uygurlar döneminde Maniheist ve Budist tapınaklarının yan yana bulunması Türklerdeki bu anlayışın göstergesidir.

Eski Türk İnanışı

Doğalar kültü

Atalar kültü: Öldükten sonra yaşam, Ataların toplumu gökten izlediği inancı.

Yer, Gök ve Su inancı

Totemizm: Ongunluk.

Sosyal ve Ekonomik Hayat

Uygurlara kadar Türkler tabiat şartlarına bağlı olarak yarı göçebe bir hayat tarzını benimsemişlerdir.

Yaylak-kışlak hayatı yaşayan Türkler daha çok hayvancılıkla uğraşmışlardır. Bu hayat tarzına "Bozkır kültürü" denilmiştir.

İslamiyet'ten önceki Türk toplumlarında baharın gelişi (Nevruz) bayram havası içinde festivallerle kutlanırdı. Bu festivallerde at yarışları düzenlenir, şarkılar söylenir, kadın ve erkekler bir arada müzik eşliğinde eğlenirdi.

Türklerde topraklar, boyun ortak malı olarak kabul edilirdi. Bu durum toprağa dayalı zengin bir sınıfın oluşmasını engellediği için, sınıf ayrımı görülmemiştir.

İslam öncesi Türk devletlerinde ekonominin temeli hayvancılık ve ticarete dayanıyordu.

At, koyun ve sığır besleyen Türkler komşu ülkelere hayvansal ürünler satarak ekonomik kazanç sağlamışlardır.

Demircilik konusunda ilerleyen Türkler özellikle yaptıkları at koşum takımlarını ve silahları komşu ülkelere satmışlardır.

Çin'den başlayıp Avrupa'ya kadar ulaşan "İpek Yolu" da Türkler için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Türk - Çin sınırındaki kasabalar iki toplum arasında ortak pazar yeri olarak kullanılmıştır.

Türk Devletlerinde Hukuk

İslamiyet'ten önceki Türk toplumlarında devlet ve halk arasındaki ilişkiler "töre"yle düzenlenmiştir.

Törenin temeli Türk geleneklerine dayanmaktadır. Türkler'de yazılı döneme geç geçildiği için yazılı hukuk kuralları gelişmemiştir.

Hukuk alanında töre kurallarının etkili olmasının nedeni, yaşanılan göçebe hayat tarzıdır.

Töre üç ana kaynaktan beslenmiştir. Bunlar; halkın arasında asırların oluşturduğu gelenek ve adetler, Kurultay'ın aldığı kararlar ve hükümdarların buyruklarıdır.

Hukuk Ve Toplumsal Yapıyla İlgili Önemli Kavramlar

Tüz: Halk ile devletin karşılıklı olarak görevlerini bildiren yazısız sözleşmeye verilen isimdir. Yargucı: Yargıç

Töre: Yazısız hukuk kurallarıdır. Hakanın isteğiyle kurultayın kararı ile değiştirilir. Könilik: Adalet

Uzluk: İyilik

Oksızlık: Bağımsızlık

İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Yazı, Dil ve Edebiyat

Türk edebiyatının ilk örnekleri sözlü edebiyat ürünleri olmuştur. Bunlar; Türkler'in hayat felsefelerini, yaşayış tarzlarını anlatan "Sav"lar ölen büyükler için sevgi dolu sözler içeren "Sagu"lar ile avlarda, savaşlarda, akınlarda ve şölenlerde

musiki ile söylenen şiirlerden oluşan "Koşuk"lardır.

Sözlü Edebiyatın Özellikleri Nelerdir?

İlk manzumeler yuğ, sığır ve şölen adı verilen dinsel törenlerden doğmuştur. Kahramanlık konuları destanlarla; aşk ve doğa konuları ise koşuklarla aktarılır. Manzumeler, ulusal ölçümüz olan hece ölçüsüyle ve arı Türkçeyle söylenmiştir. Nazım birimi olarak dörtlük kullanılmıştır.

Yarım uyak temel tutulmuştur. Anonim olup şiir ile musiki iç içedir.

Ozanlar, önce hekimlik, büyücülük, gibi meslekleri üstlerinde toplamışlar ve toplumun üstün kişileri sayılmışlardır. Bu ozanlara "şaman, baksı, kam, ozan, oyun" gibi adlar verilirdi.

Bunlardan başka destanlar da sözlü edebiyatın en önemli eserleridir. Destanlar İslamiyet'ten önceki Türklerin inanç; töre ve hayat tarzını günümüze kadar ulaştıran eserlerdir.

Bu destanlar; Hunların Oğuz Kağan, İskitlerin Alp Er Tunga, Göktürklerin Ergenekon, Uygurların Göç ve Türeyiş ile Kırgızların Manas destanlarıdır. Dede Korkut Hikâyeleri de Oğuzlara aittir.

Atlı göçebe kültürünü benimseyen Türkler genellikle bilgi ve tecrübelerini sonraki kuşaklara ailede ve sosyal yaşam içinde aktarmışlardır.

Bu doğrultuda töre, eğitimin yeni kuşaklara aktarılmasında önemli bir yere sahiptir.

Türkler İslamiyet öncesinde 38 harfli Göktürk ve 18 harfli Uygur alfabelerini kullanmışlardır.

Türklerin Kullandığı Alfabeler

Köktürk (Orhun) Uygur

Soğd Çin Kiril Fars Arap Latin

Uygurların kültürel zenginliği; onların çeşitli Türk ve yabancı devletlerin saraylarında kâtiplik, bürokratlık, danışmanlık, tercümanlık, öğretmenlik ve kültür elçiliği görevlerinde bulunmalarını sağlamıştır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Göktürk (Orhun) Yazıtları

6. ve 8. yüzyıllar arasında hüküm sürmüş olan Göktürkler zamanından kalmıştır. Türk dilinin gelişmiş bir dil olduğunu kanıtlayan ilk metinlerdir.

Söylev dili ile yazılmıştır.

Türklerin o dönemdeki yaşam biçimlerini ortaya koyar. Türk adının geçtiği ilk Türkçe metindir. Türklerin kullandığı ilk alfabe olan Göktürk alfabesiyle yazılmıştır.

Tonyukuk Yazıtı:

720-725 yılları arasında dikilmiştir.

Bilge Tonyukuk, Göktürklerde vezirlik yapmış bir kişidir. Yazıtı diktiren ve yazıları yazdıran Tonyukuk'tur.

Türklerin Çin tutsaklığından kurtuluşu, Göktürklerin savaşlardaki mücadeleleri anlatılır. Tonyukuk, anı türünün ilk temsilcisi ve ilk Türk tarihçisi sayılır.

Dili sade bir Türkçedir ve halk diliyle yazılmıştır. Atasözleri ve deyimleri kullanmıştır.

Kül Tigin Yazıtı

Göktürk hakanı olan Bilge kağan, kardeşi Kül Tigin'in ölümü üzerine 732'de bu anıtı diktirmiştir.

Göktürklerin Çin esaretinden kurtuluşu, güçlü dönemleri, Kül Tigin'in kahramanlıkları anlatılmıştır.

Bilge Kağan'ın ağzından anlatılmış, Yolluğ Tigin tarafından yazıya geçirilmiştir.

Bilge Kağan Yazıtı

Göktürk hakanı olan Bilge Kağan'ın ölümünden sonra 735'te, oğlu Tenri Kağan tarafından dikilmiştir.

Yazan Yolluğ Tigin'dir.

Uygur Dönemi Eserleri

- Maniheizm ve Budizm ile ilgili eserlerdir.
- On dört harfli Uygur alfabesiyle yazmışlardır.
- Bu dönemde "kökünç" denilen bir tür tiyatro eseri de vardır.
- Altun Yaruk: Çinceden çevrilmiştir. Budizmin felsefesini, Buda menkıbelerini anlatır.
- Sekiz Yükmek: Çinceden çevrilmiştir. Dini-ahlaki inanışlar yer alır. Kısa cümleler ve içten bir anlatım vardır.

İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Bilim ve Sanat

İslamiyet'ten önceki Türk toplumlarında bilimsel alanda yapılan en önemli çalışma "On iki Hayvanlı Türk Takvimi"nin hazırlanmasıdır.

Bir yılın 365 gün olarak hesaplanması ve on iki aya bölünmesi Türklerde astronomi biliminin ilerlediğini göstermektedir.

Göçebe hayat tarzı yaşayan Türkler'de sanat eserleri taşınabilir malzemelerden oluşmaktadır. Uygurlarda ise yerleşik hayata geçişle birlikte şehir ve tapınak mimarisi gelişmiştir.

Uygurlar anıt mezarları, çadırdan esinlenerek kubbeli yapmışlardır. Ayrıca Stupa denen kubbeli tapınaklarda duvar ile kubbe arasındaki bağlantıyı sağlamak için üçgenler kullanılmıştır.

Türk resim sanatının temeli Uygurlar döneminde atılmıştır. Uygurların tapınakları süslemek için yaptıkları duvar resimlerine fresk denilmiştir.

Kazakistan'ın Alma Ata şehri yakınlarındaki Esik Kurganı'nda Hunlara ait Altın Elbiseli Adam adı verilen bir zırh bulunmuştur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Türk Devlet, Kültür ve Medeniyet Hayatına ilişkin Seçilmiş Terimler

Oguş: Aile.

İl, El: Devlet.

Urug: Soy, sülale.

Bod: Boy.

Bodun: Boylar birliği, millet. Otağ: Hükümdar çadırı.

Örgin: Taht.

Tuğ: Sancak.

Toy, Kengeş: Meclis, Kurultay. Buyruk: Bakan.

Agılıg: Hazine Görevlisi.

İç Buyruk: Saray işleriyle ilgili bakan. Tangaç: Damgacı.

Tudun: Vali.

Subaşı: Ordu komutanı.

Şanyu, kağan, han, hakan, idikut: Hükümdar unvanları. Şad: Hükümdarın büyük oğlu.

Hatun, Katun: Hükümdar eşi.

Toygun: Toy ve kurultaya katılma hakkı olanlar. Tarkan, Apa: Saray görevlileri.

Tekin: Hükümdarın erkek çocukları.

Bitigci: Katip

Yarguci: Yargı., tercüman, elçi.

Gök Tanrı: Eski Türklerde tek yaratıcı.

Balbal: Ölen kişinin mezarına öldürdüğü insan sayısınca dikilen heykeller.

Uçmağ: Cennet.

Tamu: Cehennem.

Tengri: Tanrı

Yuğ: Cenaze törenleri.

Kurgan: Mezar

Şaman, Kam, Baksı: Şamanizm din adamları.

Ongun: Totemlere verile isimlerdir.

2. Türk-İslam Devletlerinde Kültür Ve Medeniyet

Türk Devletleri isimlerini; Kurucularından (Osmanlı ve Selçuklu), Kuruldukları bölgelerden (Gazneliler), Devleti kuran etnik unsurlardan (Avarlar, Kırgızlar), Kuruldukları bölgedeki ırmaklardan (İdil ve Tuna Bulgarları) almışlardır.

Hükümdarlık Alametleri (Sembolleri);

- Lakap ve unvanlara (Elkab) sahip olunması
- Hutbe okutulması Para (sikke) bastırılması
- Halifeden menşur (onay) alınması
- Asa (halifenin gönderdiği değnek)
- Tahtının bulunması Sancağının olması Sarayın bulunması
- Arma, Tuğra ve Cetr (saltanat şemsiyesi)'in bulunması
- Tuğ (mızrağa bağlanan at kuyruğu)'un olması
- Hilat giyme ve kılıç kuşanma törenlerinin yapılması
- Nevbet (mehter) çalınması
- Toy düzenleyerek halkına ziyafet çekmesi
- Otağ-ı Şerif adı verilen büyük çadırın kurulması
- Sorguç (kaftana takılan püskül)

Devlet Yönetimi

Devletin başında hanedana mensup bir hükümdar bulunurdu (Memluklar hariç) Yönetme hakkının İslamiyet öncesinde olduğu gibi tanrı tarafından hükümdara verildiğine inanılırdı (Kut). Bu durum taht kavgalarına ve kurulan devletlerin zayıflamasına neden olmuştur (Veraset Sistemi).

Yönetim, hükümdarın mutlak otoritesinde toplanırdı. Bununla beraber ikili devlet teşkilatı da uygulanmaya devam etmiştir.

Gaznelilerle birlikte, İslamiyet'in de etkisiyle, Kut anlayışı "Sultan" anlayışına dönüşmüş ve hükümdar Allah'ın yeryüzündeki gölgesi sayılmıştır.

Ayrıca bu anlayışın (Kut) bir sonucu olarak Gazneli ve Selçuklu hükümdarları, hükümdarlıklarını halifeye tasdik (menşur alma) ettirmişlerdir. Ancak hâkimiyetlerini Abbasi halifeleriyle paylaşmamışlardır (Dini ve siyasi otorite birbirinden ayrı tutulmuştur.).

Selçuklular zamanında Türk İslam geleneği yerine oturmuştur. Selçuklular Türk devlet geleneğinin temel yapısını bozmadan İran ve Abbasi devlet yapısından faydalanmışlardır.

Gazneliler, Selçuklular ve Harzemşahlar Türk unsurlardan oluşmakla beraber zamanla imparatorluk karakteri kazanmışlardır.

Hükümdarların kullandığı unvanlar; Karahanlılarda Han, Hakan, Kara, Kadir; Gaznelilerde Tegin, Sultan, Padişah; Büyük Selçuklu Devleti'nde Bey, Melik, Sultan, Sultan'ül-Alem, Sultan-ı Azam, Sultan-ı Muazzamadır.

Bununla birlikte Türk İslam devletlerinde hükümdarlar İlig, Buğra, Nasr, Şahinşah gibi unvanlar da kullanmışlardır.

Devlet işlerinde hükümdara yardımcı olmak üzere Vezirlik Kurumu oluşturulmuştur. Karahanlılar Dönemi'nde hükümdara "Noyan" adı verilen vezirler yardımcı olmuştur (Memluklular'da Emir-i Kebir).

Orta Asya Türk Devletlerinde görülen kurultay ve toy geleneği "Divan" adıyla devam ettirilmiştir. Önemli devlet işleri, Divan adı verilen kurulda görüşülürdü.

Divan, devletin en önemli yönetim organıydı ve buna Divan-ı Ali (Büyük Divan, Divan-ı Saltanat) deniyordu. Bu divan Hükümet görevini yerine getiriyordu.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Karahanlılarda "Büyük Divan" ın başında bulunan kişiye "Yuğruş", Büyük Selçuklu Devleti'nde ise "Vezir" (Sahib-i Divan-ı Devlet veya Hace-i Buzurg) adı verilmekteydi.

Saray Teşkilatı: Devletin yönetimi ile ilgili bütün işlerin yürütüldüğü ve aynı zamanda hükümdar ve ailesinin günlük yaşamını sürdürdüğü yerdir.

Ülke (Taşra) Yönetimi: Ülke yönetiminde Eyalet sistemi vardı. Taşra teşkilatında yer alan eyaletlerin yönetiminden "Şıhne" adı verilen askeri valiler sorumluydu.

Bazı eyaletlerin başına Melik adı verilen Hanedan mensubu şehzadeler atanmıştır. Meliklerin yanında Atabey adlı tecrübeli devlet adamları yer alırdı ve onların yetiştirilmesinden sorumluydu.

Atabeyin Osmanlılarda karşılığı "Lala"ydı. Atabeyler devletin zayıf olduğu anlarda bulundukları bölgelerde bağımsızlıklarını ilan ederek kendi devletlerini kurmuşlardır.

Ordu

İlk Türk - İslam devletlerinin ordularını büyük ölçüde Türkler oluşturuyordu.

Karahanlılarda ordu geleneksel Türk ordu anlayışına paralel olarak gelişse de zamanla Saray Muhafızları, Hassa Ordusu (doğrudan hükümdara bağlı askerler), Eyalet Ordusu gibi birimler de oluşturulmuştur.

Gaznelilerin ordusu ise çeşitli etnik unsurlardan oluşmuş ücretli bir ordu yapısına sahiptir. Bu durum yıkılışlarında etkili olacaktır.

Gaznelilerin ordusunda ayrıca Gulam Askerleri, Eyalet Askerleri ve Gönüllüler gibi birimler de vardı.

Büyük Selçuklu ordusu ise 5 bölümden meydana gelmekteydi;

Gulaman-ı Saray: Genellikle gayr-i müslim esir çocuklarının ya da satın alınan kölelerin yetiştirilmesiyle oluşan ordudur (Memluk / Köle /Kut).

Hassa Ordusu: Her an savaşa hazır atlı birliklerdi. Çeşitli Türk boylarından toplanan askerlerden meydana gelirlerdi. Her türlü masrafları devlet tarafından karşılanırdı.

Eyalet Askerleri: Eyaletlerdeki ikta sahiplerince yetiştirilen atlı askerlerdir (Büyük Selçuklu ordusunun en kalabalık bölümüdür.).

Askeri İkta sistemi ilk kez Büyük Selçuklu Devleti'nde vezir Nizamülmülk tarafından uygulanmıştır. Bununla beraber İkta ordusuna Karahanlılarda rastlanmamaktadır.

Bu sistem Osmanlılarda Dirlik adıyla devam ettirilmiştir.

Türkmenler: Sınırlarda yaşayan göçebe Türk topluluklarından savaş zamanı Sultanın emri altında toplanan askerlerden oluşurdu.

Yardımcı Kuvvetler: Bağlı beylik ve devletlerden (Metbu - Tabi Devletler) savaş zamanı alınan askerlerden oluşurdu.

Sosyal Hayat

Türk İslam devletlerinde toplumsal alanda herhangi bir sınıf ayrımı yoktu ve bütün halka karşı hoşgörülü bir siyaset izlenmiştir.

Müslümanlar kadar gayrimüslimler de devletin en üst memurluklarına kadar çıkabiliyorlardı. Türklerin, İslamiyet sonrası yerleşik hayata geçme süreçleri hızlanmış ve ticari hayatları canlılık kazanmıştır.

Karahanlılar, tarım, ticaret ve hayvancılıkta, Gazneliler ise İpek ve Baharat yollarını denetimleri altına alarak ticarette ve sulama kanalları açarak da tarımda ilerlemişlerdir. Büyük Selçuklu Devleti'nin sınırlarının genişlemesi Arap, Fars, Ermeni, Süryani ve Rumlarla etkileşim yaşanmasını sağlamıştır.

Ekonomik Hayat

Türk İslam devletlerinde ekonomik hayatın gelişmesinde; siyasi istikrar ve güvenliğin sağlanması, ticaret yollarının korunması etkili olmuştur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Türk devletlerinde ticaretin yanında tarım, demircilik, dokumacılık, el sanatları, hayvancılık, bakırcılık ve dericilik gelişmiştir.

Müslüman esnaf kendi arasında Fütüvvet (Ahilik) adı verilen dini ve iktisadi bir teşkilatlanma kurmuşlardır.

Selçuklular ithal mal olarak şeker ve eşya almışlar, ihraç malı olarak da at, halı, ipek ve maden satmışlardır.

Selçukluların gelir kaynakları şunlardır;

- Gayrimüslimlerden alınan, ürün vergisi olan haraç,
- Müslümanlardan alınan, ürün vergisi olan öşür,
- Gayrimüslim erkeklerden askere gitmemeleri karşılığında alınan cizye,
- Ganimet,
- Bağlı ve komşu devletlerden gelen hediyeler ve yıllık vergiler

Toprak Yönetimi

Türk İslam devletlerinde toprak, genel olarak devletin malıydı. Bunun nedeni; feodal (özerk) bir yapının oluşmasını engelleme düşüncesidir.

Büyük Selçuklu Devleti'nde toprak, kullanılış amaçlarına göre dörde ayrılmıştır;

Has Arazi: Vergi gelirleri hükümdara ve hanedan üyelerine ait arazilerdir.

Mülk Arazi: Şahsa ait topraklardır. Alınıp satılabilir, miras olarak bırakılabilirdi (Özel mülkiyet).

Vakıf Arazi: Geliri hayır kurumlarına bırakılan arazilerdir. Bu topraklara devlet el koyamazdı. Vakıf arazilerin gelir ve giderlerini düzenleyen kişiye "Mütevelli" adı verilirdi. Bu arazilerin gelirleri ile hanlar, kervansaraylar, imarethaneler, camiler, hastaneler, çeşmeler ve yollar yapılmıştır.

İkta Arazi: Gelirleri devlet memurları ve savaşta yararlılık gösterenlere maaş karşılığı olarak verilen arazilerdir. Buna göre; ikta sahibi gelirinin bir kısmıyla atlı asker (sipahi) beslerdi.

Hz. Ömer Dönemi'nden itibaren Müslümanların kullanmaya başladığı bu sistem ilk önce Karahanlılar tarafından uygulanmıştır Ancak ikta topraklarından asker yetiştirme uygulamasına ise ilk kez Büyük Selçuklular Devleti Dönemi'nde (Nizamülmülk) başlanmıştır Bu sistem Osmanlılarda "Dirlik" adıyla devam ettirilmiştir.

Türk - İslam devletlerinde çiftçi toprağı kullanma hakkına sahiptir, toprağı işleyebildiği sürece miras bırakabilir, ürettiği ürünün vergisini ikta sahibine verir ve haksızlığa uğradığı takdirde ikta sahibini şikâyet etme hakkına sahiptir. Ayrıca ikta sahibi köylüyü yargılayamazdı.

Bununla beraber Türk - İslam devletlerinde kişiler (reaya - halk) ev, bağ, bahçe üzerinde özel mülkiyet hakkına sahiptir. Ancak diğer topraklar olan otlak, yaylak, orman ve tarım arazileri ise devlete aittir.

Hukuk

Hukuk Sistemi 2'ye ayrılırdı;

Şer'i Hukuk: İslam din kurallarına göre düzenlenmiş hukuk sistemidir. Kadılar Şer'i davalara bakardı ve başlarında Kadi'l-Kudat (Kadılar Kadısı) bulunurdu (Bağdat'ta bulunurdu). Kadıların kararları üzerinde devletin bir yaptırım gücü yoktu, kararları kesindi. Şer'i Hukuk'ta evlenme, boşanma, miras, velayet, hayır işleri, nafaka, vakıflar, ticaret ve noterlik gibi alanlardaki davara bakılırdı.

Örfi Hukuk: Örf, adet, gelenek ve göreneklerdeki kuralların İslamiyet'e aykırı olmamak şartıyla düzenlenmesi sonucu oluşan hukuk kurallarıdır. Örfi hukuktan Emir-i Dad sorumluydu. Toplumun huzur ve asayişini bozan ve kanunlara uymayanların davalarına bakardı. Bu kurum aynı zamanda "Adalet Bakanlığı" niteliğindeydi.

Emir-i Dad, gerektiğinde devlet ileri gelenlerini (vezir ve divan üyelerini) de yargılayabilirdi.

Askeri davalarla Kazasker (Kadıasker -Kadıy-ı Leşker) ilgilenirdi.

Hukuki tüm itirazlara ve ağır siyasi suçlarla ilgili davalara hükümdar başkanlığında toplanan

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Divan-ı Mezalim (Yüksek Mahkeme)'de bakılırdı. Ayrıca Sultan burada haftanın belirli günlerinde halkın şikâyetlerini dinler ve karar verirdi.

Dil ve Edebiyat

İslamiyet'ten sonra Türkçeye Arapçadan ve Farsçadan kelimeler girmeye başlamıştır.

Karahanlılar Dönemi'nde resmi yazı dili Türkçe (Hakaniye Lehçesi) olmuş ve Türk kültürüne büyük önem verilmiştir (Yazışmalarda Uygur yazısı kullanılmıştır.). Bu dönemde ilk Türkçe kitaplar basılmıştır.

Gaznelilerde Arapça (Resmi dil) ve Farsça (Bilim dili) etkisini arttırmıştır. Halk, ordu ve saray ise Türkçe konuşuyordu. Selçuklularda ise resmi yazı dili Farsça, bilim dili Arapça olmuştur. Selçuklularda halk Türkçe konuşuyordu. y Harzemşahlar'da resmi dil Farsça, bilim dili ise Arapçaydı. Halk da Türkçe konuşuyordu.

Memlükler'de sarayda ve orduda Türkçeden başka bir dil konuşulmamıştır. Resmi dil Türkçedir.

İlk Müslüman - Türk devletlerinde dil konusunda görülen bu farklılıkların temelinde yatan sebep; İslam dini ve kuruldukları bölgenin etnik yapısıdır.

Büyük Selçuklularda Arapça ve Farsçanın etkili kullanımı, Türkçenin gelişimini yavaşlatmıştır. Ancak Türkçe günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bunun nedeni de; Türklerin çok eski ve köklü bir kültüre sahip olmaları ve Türkçenin zengin bir dil olmasıdır.

İslami Türk Edebiyatı'nın ilk örnekleri şunlardır;

Yusuf Has Hacip - Kutadgu Bilig; İdeal devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği üzerinde durulan bir siyasetnamedir (Türk Tarihi'nin ilk siyasetnamesidir.). Uygur Türkçesiyle yazılmış ve Hakani Lehçesi kullanılmıştır. Karahanlılar Dönemi'nde yazılmıştır.

Kaşgarlı Mahmut - Divan-ı Lügat-it Türk: İlk Türkçe Lügat'tır. Türk dilinin zenginliğini ve güzelliğini göstermek ve Araplara Türkçe'yi öğretmek amacıyla yazılmıştır. Karahanlılar Dönemi'nde kaleme alınmıştır. Bu eser aynı zamanda ilk Türkçe Ansiklopedi olarak da bilinir (1069).

Divanü Lugati't-Türk'ün pek çok önemli özelliği arasında eserin ilk sayfalarında yer alan bir de harita bulunmaktadır. Bugünkü bilgilerimize göre bu, bir Türk'ün çizdiği ilk dünya haritasıdır. Kâşgarlı Mahmud, dönemindeki Türk toplulukların hangi bölgelerde yaşadığını göstermek amacıyla çizdiği bu haritaya bazı ulusların yaşadığı bölgeleri de ekleyerek yeryüzündeki belirli bölgeleri gösteren bir dünya haritası oluşturmuştur.

Hoca Ahmet Yesevi - Divan-ı Hikmet (Kutlu Bilgeler Divanı): Dini bir eserdir. İlk Türk mutasavvıfı olan Yesevi'nin tasavvufi şiirlerini içermektedir. Arap harfleriyle Türkçe yazılmış en önemli eserdir (Türk tasavvuf edebiyatının ilk örneğidir). Karahanlılar döneminde yazılmıştır.

Edip Ahmet Yükneki - Atabet-ül Hakayık (Hakikatlerin Eşiği): 12. yüzyılda Uygur alfabesi ve Hakaniye Lehçesi yle yazılmıştır. Ahlak yönü ağır basan eğitici ve öğretici bir eserdir.

Selçuklu Dönemi'nde yazılan diğer bir eser Vezir Nizamülmülk'ün yazdığı Siyasetnamedir (Selçuklu Devleti'nin anayasası olarak kabul edilir).

Gazneliler Dönemi'nde İranlı şair Firdevsi tarafından yazılıp Gazneli Mahmut a sunulan ve Farsça olarak kaleme alınan Şehname de bu dönemin önemli eserlerindendir (İran etkisi). Aynı zamanda bu eser İran'ın milli destanı olarak benimsenmiştir.

Bu dönemde yazılan diğer eserler şunlardır; Tarih-i Yemin (Utbi), Asar-ı Bakiye (El-Biruni), Rubailer (Ömer Hayyam), Kasideler (Enveri)'dir.

Harzemşahlar Dönemi'nde yaşamış olan Zemahşeri'nin, Keşşaf ve Mukkaddimet'ül- Edeb adlı gramer kitabı önemli eserlerdendir.

Türk - İslam devletlerinde sözlü edebiyatın ilk ürünü Satuk Buğra Han Destanı'dır.

Ayrıca Moğollar Dönemi'nde yazılan "Cengizname" de önemli eserler arasındadır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Bilim

Bilimsel çalışmalar, Medreselerde yapılmış ve Dini bilimlerle, Pozitif bilimler birlikte okutulmuştur.

İlk medreseler, Karahanlılar Dönemi'nde kurulmuş ve bu dönemde ilk defa programlı bir eğitim verilmiştir.

Karahanlılar Dönemi'nde birçok şehirde medreseler açılmış ve eğitim masrafları devlet tarafından karşılanmıştır. Yine dünya tarihinde ilk kez burslu öğrencilik sistemi Karahanlılar döneminde uygulanmıştır.

Karahanlılar Dönemi'nde Buhara, Semerkant, Balasagun ve Kaşgar önemli bilim ve kültür merkezleri olmuştur.

Büyük Selçuklu Devleti'nde ilk medrese Tuğrul Bey tarafından Nişabur'da açılmıştır.

Bu dönemin en yüksek medresesi ise, Büyük Selçuklular döneminde açılan Nizamiye Medreseleridir. Bu medreselerde din bilimlerinin dışında ilk defa pozitif bilimlere de yer verilmiştir. Ayrıca özerk bir yapıdadır. Bu nedenle Dünya Tarihi'nin ilk üniversitesi olarak bilinir.

Selçuklu sultanları ülke genelinde medreselerin yaygınlaştırılmasına büyük önem vermişlerdir. Bunun nedeni; yönetici ihtiyacının giderilmesi ve yetenekli öğrencilerin topluma kazandırılmak istenmesidir.

Bununla beraber Selçuklular Dönemi'nde kurulan "Bimaristan"lar (Bimarhane) hem hastaların tedavi edildiği yer olarak kullanılmış hem de tıp fakültesi görevini üstlenen kurum olmuştur.

Müslüman Türk devletlerinde birçok bilim adamı yetişmiş ve önemli çalışmalar yapmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır;

Farabi: Kendisi Muallim-i Sani (İkinci Öğretmen) olarak da bilinir. Aristo'nun fikirlerini en iyi açıklayan kişidir. Türk toplumları arasında Pozitif bilimlerle uğraşı Farabi ile başlamıştır. Batı'da "Alfarabyus" olarak tanınır. Eserleri; İlimlerin sınıflandırılmasını ilk defa yapan "İhsaü'l İlim (İlimlerin Tasnifi)", devlet başkanlarının vasıflarını anlatan "El-Medinetü'l Fazıla (Erdemli Kent)", musiki ile ilgili olan "Kitabü'l Musiki" adlı eserleri önemlidir.

İbn-i Sina: En önemli etkinliği Tıp alanındandır. En önemli eseri olan "El Kanun Fi't-Tıp (Tıbbın Kanunu) ileriki dönemlerde Avrupa'daki okullarda Latince'ye çevrilerek okutulmuştur Avrupa'da "Avicenna" diye tanınmıştır. Kan dolaşımı üzerine çalışmalar yapmıştır.

İbn-i Rüşd: Felsefe, tıp ve astronomi alanında çalışmalarda bulunmuş ve ortaya koyduğu fikirle Avrupa'da Rönesans'ın doğmasına ve skolâstik düşüncenin yıkılmasına neden olmuştur. Aristo'yu Batı'ya tanıtan filozoftur. Batı dünyasında "Averreos" olarak tanınır.

İmam Gazali: İslam felsefesi alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Büyük Selçuklular zamanında yaşamıştır. Nizamiye Medreseleri'nde müderrislik yapmıştır. Siyasi ve bölücü din anlayışlarıyla mücadele etmiştir. "İhyaü'l-Ulumiddin (Din ilimlerinin yeniden yapılanması)" en önemli eserlerinden biridir.

El Harezmi: Dünyaca ünlü matematikçidir. Sıfır (0) sayısını bulmuştur. En ünlü eseri "Kitabü'l Cebr Ve'l-Mukabele"dir.

El Biruni: Matematik, Fizik ve Coğrafya alanında çalışmalar yapmıştır. Enlem ve boylam hesaplamalarını yapmıştır. Dünya'nın Güneş etrafındaki dönüşünün bir yılda gerçekleştiğini söylemiştir. "Asarü'l Bakiye" adlı eserinde Asyalı milletler hakkında bilgiler vermiş ve astronomiden bahsetmiştir. Hint Tarihinde Hindistan hakkında bilgiler vermiştir. Fizik alanında 16 maddenin özgül ağırlığını hesaplamıştır.

Uluğ Bey: Astronomi alanında önemli çalışmalar yapmıştır. "Heyet Cetveli ile Yıldızların Fihristi"m yapmıştır. "Zici" adlı eseri çok ünlüdür. Semerkand'da rasathane açmıştır. Ali Kuşçu'nun hocasıdır.

Ömer Hayyam: Matematik ve Astronomi ilmiyle uğraşmıştır. Celali (Meliki) Takvimi hazırlamıştır. Edebiyatla da uğraşmıştır, Rubaileri ile ünlüdür.

Ali Şîr Nevai: Timur Devleti zamanında yaşamıştır. Çağatay Türkçesi'nin en büyük şairi olarak

bilinmektedir. Türkçe'nin Farsça'dan daha zengin olduğunu göstermek için "Muhakemet'ül Lügateyn" isimli eseri yazmıştır.

Buhari; En ünlü hadis bilginleri arasındadır (Camii Sahih).

El Razi: Kimyagerdir. Sülfirik asidi bulmuştur.

İbn-i Yusuf: Sarkacı bulmuştur.

İslam Tarihçileri: İranlı Taberi, Mesudi, İbn-i Haldun (Dünyaca ünlü sosyolog ve tarihçidir. Modern tarih anlayışının temelini atmıştır.).

Coğrafya Bilginleri: İbn-i Havkal, İbn-i Batuta

Matematik Bilginleri: Muhammed Bin Musa, İbn-i Ceşmit

Sanat ve Mimari

Türk - İslam Devletleri'nde sanat, İslam dinine göre şekillenmiştir. Resim ve heykelcilik yasak olduğu için onun yerine Mimari, Hat (güzel yazı), Minyatür (çizgi resim sanatı), Çinicilik, Tezhip (yazı ve kitap süsleme sanatı), Ebru (desen sanatı), Nakkaşlık (yazı ve taş işleme sanatı), Kakmacılık (kabartma sanatı), Oymacılık (el oyması ve işlemeciliği), Mücellitlik (kitap ciltleme sanatı), Fresko (yaş alçı üzerine yapılan resim) gibi sanatlar gelişmiştir.

Türk - İslam devletlerinde en fazla gelişme gösteren güzel sanat dalı mimari olmuştur.

Bunun yanı sıra dokumacılık, kuyumculuk, bakır işlemeciliği de gelişmiştir.

Kümbetler (iki katlı mezar), Kervansaraylar, hastaneler (Darüşşifalar) ve Medreselerdir.

3. Osmanlı Devleti Kültür Ve Medeniyeti

Devlet Yönetimi

Osmanlı Devleti, cihat ve fetih anlayışı içerisinde kurulan Türk - İslam devletleri içerisinde en güçlü ve en uzun ömürlü olanıdır. Osmanlı devlet anlayışının kökeni eski Türk gelenekleri, İslam hukuku ve hâkim olunan topraklardaki devlet anlayışlarına dayanır.

Osmanlı'da "Devlet hükümdar ailesinin ortak malıdır" anlayışı vardır. Bu anlayış hanedanın erkek çocuklarına tahta çıkma imkânı sağlamış, bu da taht kavgalarına neden olmuştur. Saltanat babadan oğula geçmekle beraber belirgin bir veraset sistemi görülmemektedir.

I. Murat bu anlayışı değiştirmiş "Ülke hanedanın değil yalnızca hükümdar ve oğullarına aittir." anlayışını getirmiştir. Amaç; merkezi otoriteyi güçlendirmek ve taht kavgalarını önlemektir.

Fatih Sultan Mehmet, Kanunname-i Ali Osman'ı (Fatih Kanunnamesi) hazırlayarak veraset sistemini yazılı yasalar haline getirdi. Bu yasalarla merkezi otoritenin korunması için kardeş katline izin verilmiştir.

Bu sistem I. Ahmet (1603 - 1617) Dönemi'nde "hanedanın en yaşlı ve akıllısının başa geçmesi' şeklinde değiştirildi (Ekber-i Erşed). Bu değişiklikle taht kavgalarını önlemek amaçlanmıştır (olumlu sonuç). Ancak bu uygulama şehzadeler arasındaki rekabet duygusunu ortadan kaldırması bakımından olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

III. Mehmet Dönemi'nde "şehzadelerin sancağa gönderilmesi" uygulamasına son verilmiş ve "Kafes usulü" getirilmiştir. Bu durum şehzadelerin yönetim deneyiminden yoksun şekilde tahta çıkmalarına neden olmuştur.

Kuruluş ve Yükseliş Dönemi padişahları sancak sistemine göre yetişmişlerdi. Şehzadeler (padişahın erkek çocuklarına verilen isim), Lalalarla birlikte sancaklara yönetim tecrübesi kazanmaları için gönderilirdi. Sancağa ilk çıkan I. Murat, son çıkan III. Mehmet'tir. Sancağa çıkmadan tahta oturan ilk Osmanlı padişahı I. Ahmet'tir.

Osmanlı'da yönetim padişahın mutlak otoritesinde toplanırdı yani yönetim mutlak monarşiydi. Yavuz'un Mısır Seferi sonucunda Halifeliğin Osmanlı'ya geçmesi ile yönetim "Mutlak Teokrasi"ye dönüştü.

Devletin mutlak yöneticisi olan padişah ilk bakışta sonsuz yetkilere sahipmiş gibi görünse de uygulamaları; gelenek - görenek, hukuk kuralları ve Divan kararlarıyla sınırlandırılmıştır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Osmanlı padişahları ilk defa "1839 Tanzimat Fermanı" ile birlikte mutlak egemenlik anlayışından kendi isteği ile vazgeçmiş ve "Kanun Üstünlüğü"nü ilk kez kabul etmiştir. 1876

I.Meşrutiyet (Kanun-i Esasi) ile birlikte anayasal yönetime ve parlamenter sisteme geçilmiştir.

1908'de II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte padişahın yetkilerine az da olsa sınırlamalar getirildi ve meclisin yetkileri arttırıldı.

Osmanlı padişahları Bey, Han, Sultan, Hakan, Hükümdar, Kağan, İstanbul'un fethinden sonra İmparator; Mısır'ın fethinden sonra da Halife unvanlarını kullanmışlardır. Ayrıca Gazi, Hüdavendigar, Hünkar gibi unvanlar da kullanılmıştır. Osmanlı'da "Sultan" unvanını ilk defa kullanan padişah, I. Murat'tır.

Hükümdarlık Sembolleri; hutbe, sikke (para), davul (nevbet), sancak, hilat (giysi), çetr (saltanat şemsiyesi), tuğ, tuğra, kılıç alayı, otağ ve tahttır.

Merkez Teşkilatı

Merkez teşkilatı içerisinde padişahın özel hayatının geçtiği ve devletin yönetildiği yer saraydır. Osmanlı'da ilk saray I. Murat Dönemi'nde Bursa'da inşa edilmiştir. Edirne başkent olunca burada daha büyük bir saray yapılmıştır.

İstanbul'un fethi (1453) üzerine Fatih Sultan Mehmet tarafından önce "Saray-ı Atik (Eski Saray)" daha sonra da "Saray-ı Cedid" adı verilen "Topkapı Sarayı (Yeni Saray)" yaptırılmıştır.

Topkapı Sarayı, XIX. yüzyıla kadar padişahların oturduğu ve devletin yönetildiği yer olmuştur. XIX. Yüzyılda Batı etkisiyle Dolmabahçe, Beylerbeyi, Çırağan ve Yıldız sarayları yapılmıştır.

Enderun (İç Saray): Osmanlı devlet adamlarının (devşirmelerin) yetiştirildiği saray içerisindeki okuldur. Divan toplantıları da bu bölümde yapılırdı.

Enderun Mektebi'nin temelleri, II. Murat tarafından atılmıştır. Ancak gerçek anlamda teşkilatlanması Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde meydana gelmiştir.

Enderun Mektebi, 1833'te II. Mahmut tarafından kapatılmış, yerine "Mekteb-i Maarif-i Adliye" açılmıştır.

Enderun, aynı zamanda Padişahın özel hayatının geçtiği sarayın iç bölümüdür. Burada padişahın hizmetine bakan güvenilir kimselerin bulunduğu hizmet - eğitim odaları ve harem bulunuyordu.

Divan-ı Hümayun

Önemli devlet işleri Divan-ı Hümayun adı verilen bir kurulda görüşülürdü. Divan, hangi din ve mezhepten olursa olsun herkese açıktı. Divan, son sözün padişaha ait olmasından dolayı Danışma Meclisi niteliği de taşımaktadır.

Kuruluş Dönemi boyunca divan başkanı padişahtır. Yükselme Dönemi'nde Fatih'ten itibaren divan başkanlığı Sadrazama bırakılmıştır.

Divan Orhan Bey tarafından kurulmuştur, II Mahmut tarafından kaldırılmıştır. Yerine Nazırlıklar (Bakanlıklar) kurulmuştur.

Divan Üyeleri

Sadrazam (Vezir-i Azam): Baş vezir anlamındadır. Divandaki en kıdemli vezir olup, padişahtan sonra gelen en yetkili kişiydi. Padişah tarafından atanır ve görevden alınırdı.

İlk sadrazamlık makamı l. Murat Dönemi'nde kurulmuştur. İlk sadrazam Çandarlı Kara Halil Hayrettin Paşa; son sadrazam Ahmet Tevfik Paşa'dır.

Kubbealtı Vezirleri: Divan'da Sadrazamdan sonra gelen vezirlerdi. Devlet işlerinde sadrazama yardımcı olurlar, çeşitli devlet işleriyle görevlendirilirlerdi.

Defterdar: Maliyeden sorumlu kişi olup, hazinenin gelir - gider hesaplarını tutar ve bütçeyi hazırlardı.

Kazasker (Kadıasker): Hukuk işlerinden sorumluydular. Şer'i hükümler veren en yüksek görevlilerdi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

İlk Kazaskerlik makamı I. Murat Dönemi'nde kurulmuştur.

İstanbul Kadısına "Taht Kadısı" denir ve İstanbul kadısını padişah seçerdi.

Defterdar ve Kazaskerlerin kıdemli olanları Rumeli Eyaleti'ne atanırdı. Bunun nedeni; devletin genel fetih siyasetinin batıya yönelik olması ve önemli olayların ağırlıklı olarak Rumeli'de gerçekleşmesidir.

Nişancı: Devletlerarası yazışmaları sağlardı. Ayrıca padişah ve sadrazam arasındaki yazışmalardan da sorumluydu.

16. Yüzyılda Divana Girenler

Şeyhülislam (Müftü): Osmanlı'da divanda alınan kararların ve çıkartılan kanunların dine uygun olup-olmadığını kontrol eder.

- İlk Şeyhülislam II. Murat Dönemi'ndeki Molla Şemseddin Fenari'dir.
- Son Şeyhülislam ise 1920'de bu göreve getirilen Medeni Mehmet Nuri Efendi'dir.

Reisü'l- Küttab: Kâtiplerin başı anlamındadır. 17. yüzyıla kadar Nişancı'ya bağlıydı. Divan'da görüşülecek konuların sırasını belirler, dış işlerine bakar, Divan'da alınan kararları yazıya geçirirdi.

Kaptan-ı Derya: Osmanlı'da Donanma Komutanıydı. İstanbul'da bulunduğu zamanlarda Divan toplantılarına katılırdı.

İlk Kaptan-ı Derya Orhan Bey Dönemi'nde göreve getirilen Karesioğulları kökenli Karamürsel Paşa'dır.

Yeniçeri Ağası: Yeniçerilerin ocak komutanıdır.

Ülke Yönetimi

Osmanlı Devleti'nde ülke yönetimindeki temel idare birimi eyalettir. Eyaletler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar ise köylere ayrılırdı.

Eyaletleri Beylerbeyi, Sancakları Sancak Beyi, kazaları Kadı ve Subaşı, köyleri Köy Kethüdası (yönetim), Yiğitbaşı (asayiş) ve Kadı Naibi (adalet) yönetirdi.

I. Murat Dönemi'nde Manastır merkez olarak "Rumeli Beylerbeyliği", Yıldırım Bayezıd Dönemi'nde de Kütahya merkezli "Anadolu Beylerbeyliği" kurulmuştur.

Osmanlı'da eyaletler yönetim şekillerine göre bölümlere ayrılmıştır;

Miri Araziler

Dirlik Arazileri: Geliri devlet tarafından savaşta yararlılık gösterenlere ve devlet memurlarına maaş karşılığı olarak verilen arazilerdi. Üç 'e ayrılırdı;

1) Has: Yıllık geliri 100.000 akçe'den fazla olan topraklardı. Hanedan üyelerine, divan üyelerine, Beylerbeyleri ve Sancak Beylerine verilirdi. Has sahibi gelirinin her 5000 akçesi için bir "cebelü (atlı asker)" beslemek zorundaydı.

2) Zeamet: Yıllık geliri 20 bin ile 100 bin akçe arasında olan arazilerdi. Orta derecedeki devlet memurlarına, hazine ve tımar defterdarlarına, divan kâtiplerine, alay beylerine, kale dizdarlarına, subaşılara ve kadılara verilirdi. Bunlar da gelirlerinin her 5000 akçesi için bir "cebelü (atlı asker)"beslemek zorundaydı.

3) Tımar: Savaşta yararlılık gösterenlere ve hizmet karşılığı verilen araziler olup, yıllık geliri 3.000 ile 20.000 akçe arasında olanlardı. Bu da kendi arasında bölümlere ayrılırdı; Eşkinci (Kılıç) Tımarı savaşta yararlılık gösterenlere, Hizmet Tımarı Saraydaki Hizmetlilere, Müstahfız. Tımarı ise Cami imamlan, hatip ve medrese hocalarına verilirdi. Bu toprakları işletenler gelirlerinin her 3000 akçesi için bir cebelü beslemek zorundaydılar.

Vakıf Araziler

Miri arazi iken sonradan geliri hayır, din, eğitim kurumlarına ve sosyal hizmetlere ayrılan arazilerdir (cami, medrese, hastane, imarethane, , bedesten, kervansaray gibi kurumlar).

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Alınıp satılamaz, devlet el koyamazdı. Bu arazilerden vergi alınmazdı. Vakıf teşkilatının başında bulunan kişiye "Mütevelli" denmiştir.

Mülk Araziler

Şahısların özel mülkü olan arazilerdir. Alınıp satılabilir, miras olarak bırakılabilirdi.

Ordu

Osman Bey döneminde ordu, aşiret güçlerinden oluşmaktaydı.

- İlk düzenli ordu Orhan Bey Dönemi'nde oluşturulmuştur (Yaya ve Müsellem).
- Murat döneminde Tımar ve Kapıkulu (Devşirme) sistemlerinin temelleri atılmıştır.

Osmanlı'da devlet gücünü ordudan alırdı. Ordu üç gruptan meydana gelirdi;

Kapıkulu Ocakları

Devletten üç ayda bir ulufe adıyla maaş alan sürekli askerlerdi. Bu askerler aynı zamanda hükümdar değişikliklerinde cülus adlı bahşiş alırlardı.

Devşirme sistemi: Gayr-i Müslimlerin kimsesiz ve fakir çocuklarının küçük yaşta toplanarak (5 – 12 yaş) devlet hizmetinde kullanılmak üzere yetiştirilmesidir. Bunların zeki ve gürbüz olanları saraydaki Enderun Mektebi'nde devlet memuru yetiştirmek amacıyla okutulurdu. Rumeli'den toplanan çocuklar önce Anadolu'ya gönderilerek Türk ailelerinin yanında Türk - İslam kültürü alırlar, sonra Gelibolu'daki Acemi Oğlanlar Ocağına getirilirlerdi. Burada kabiliyetlerine göre askeri ocaklara ayrılırlardı.

Kapıkulu Askerleri; Atlı ve yaya olarak ikiye ayrılırlardı.

Yeniçeri Ocağı: Kapıkulu ordusunun temelidir. I. Murat Dönemi'nde kurulmuştur. Devşirme yolu ile oluşturulmuştur. Sıkı disiplin altında yetişirlerdi. Padişahın yanında bulunurlardı. Görevleri; padişahla birlikte savaşa katılmak ve İstanbul'un güvenliğini sağlamaktır.

Yeniçerilere üç ayda bir "Ulufe" denilen maaş, padişah tahta çıktığında "Cülus Bahşişi", ilk sefere çıktığında da "Sefer Bahşişi" verilirdi.

Yeniçeri Ocağı III. Murat Dönemi'nde bozulmaya başlamıştır.

İleriki dönemlerde devlete çok zararı dokunan bu Ocak, 1826'da II. Mahmut tarafından kaldırılmıştır (Vaka-i Hayriye). Bu ocağın yerine "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" yeni bir ordu kurulmuştur.

Cebeciler: Yeniçerilerin silahlarını ve bu silahların bakımını yaparlardı.

Topçular: Top döken, top mermisi yapan ve kullanan ocaklardır.

Osmanlı'da ilk top, 1389 I. Kosova Savaşı'nda kullanılmıştır.

Top Arabacıları: Top taşıma araçlarını yapan ve nakleden ocaklardır.

Lağımcılar: Ordunun geçtiği yerlerdeki yolların ve köprülerin onarımını yapan, tüneller kazan, patlayıcı maddeler yerleştiren ve surları yıkan ocaktır.

Humbaracılar: Havan topları, mayın, el bombaları ve humbara denilen gülleleri yapan ve kullanan ocaktır.

Sakalar: Ocağın su işleriyle ilgilenen sınıftır.

Kapıkulu Süvarileri (Atlılar)

Altı Bölük Halkı da denilirdi. Derece ve maaş yönünden yeniçerilerden üstündüler. Yeniçeriler arasından seçilir ve ulufe alırlardı.

Sipahiler, Silahtarlar: Padişahın çadırını (Otağ-ı Hümayun) korumakla görevlidirler.

Sağ Garipler, Sol Garipler: Görevleri, ordu hazinesini, ağırlıklarını ve ganimetlerini taşımak ve korumaktır.

Sağ Ulufeciler, Sol Ulufeciler: Görevleri, saltanat sancaklarını taşımak ve korumaktır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Tımarlı Sipahiler (Eyalet Askerleri)

- Tamamen Türklerden oluşurdu.
- Dirlik sahipleri tarafından beslenirdi.
- Ordunun en kalabalık ve en önemli sınıfıdır.
- Devletten maaş almazlardı.
- Savaşlarda ganimet elde etmezlerdi.
- Savaş zamanı orduya katılırlar, barış zamanı toprağı işlerler ve bölgelerinin güvenliğini sağlarlardı.

Yardımcı Kuvvetler

Ordunun geri hizmetinde çalışanlar ile bağlı beylik ve devletlerden gelen askerler bu sınıfa girerdi. Bunların sayıları sabit değildi. Savaşa göre değişirdi.

Azaplar: Anadolu'dan toplanmış bekâr, dinç Türk gençleridir. Savaşta yeniçerilerin önünde düşmana ilk hücumu yaparlardı.

Akıncılar: Sınır boylarında oturan Türklerden meydana gelen hafif süvari birlikleriydi.

Gönüllüler: Ani düşman saldırılarına karşı sınırlardaki şehir ve kasabaları korurlardı.

Deliler: Özel kuvvetlerdir. Çok iyi bir eğitimden geçirilerek yetiştirilirler ve ön safta savaşırlardı.

Beşliler: Her beş aileden bir kişi alınarak oluşturulan bu birlikler sınırdaki kalelerin korunmasında görevlendirilirdi.

Derbentçiler: Yol, köprü ve geçitleri koruyan birliklerdir.

Turnalar: Ordunun posta işlerinden sorumlu birliklerdir.

Yaya ve Müsellemler (Yörükler): Ordunun önünden giderek yolları ve köprüleri onarırlardı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Donanma

Osmanlı Devleti'nin ilk donanması Karesi Beyliği'nin alınmasından sonra oluşmuştur. Osmanlı Devleti, Orhan Bey Dönemi'nde Karamürsel'de ilk tersaneyi kurduysa da Karesioğulları Beyliği'nin alınmasıyla donanma sahibi olarak askeri amaçlı denizcilik faaliyetleri yürütmeye başlamıştır.

Teşkilatlı İlk Osmanlı tersanesi Gelibolu'da I. Bayezıd Dönemi'nde açılmıştır (1390). Osmanlı'nın en büyük tersanesi ise Haliç Tersanesi'ydi.

Osmanlı en büyük donanmaya Kanuni Dönemi'nde Barbaros Hayrettin Paşa ile ulaştı.

Toplum Yapısı

Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nden itibaren imparatorluk haline gelen Osmanlı Devleti'nin bünyesinde farklı din, dil, mezhep ve milletten insanlar bir arada yaşamaya başlamışlardır.

Osmanlı toplum yapısı; yönetenler ve yönetilenler olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır.

Yönetenler

Padişahtan dini ve idari yetki alan kimselerden oluşur. Seyfiye, İlmiye ve Kalemiye olarak üç sınıfa ayrılırlar;

a) Seyfiye (Ehl-i Örf): Askeri zümreyi oluşturan gruptur. Sadrazam, Vezirler, Kapıkulu Askerleri ve Tımarlı Sipahilerden oluşur. Padişahın yürütme gücünü temsil ettikleri için bu sınıfa ehl-i örf, ehl-i seyf veya "ümera" denirdi.

b) İlmiye (Ehl-i Şer): Medreselerde yetişip devletin değişik alanlarında görev alanlardır. Bunlar; Şeyhülislam, Kazasker, Kadı, eğitim öğretim elemanları ve cami görevlileridir (Ulema).

c) Kalemiye: Devletin idari ve mali bürokrasisini oluşturan gruptur. Her türlü yazışmalardan, kâtiplik işlerinden ve ekonominin işleyişinden sorumludurlar.

Yönetilenler (Reaya)

Reaya, yönetime katılmayan, geçimini tarım ve sanayi alanında üretim yaparak veya ticaretle uğraşarak sağlayan, devlete vergi veren halktır.

Osmanlı Devleti'nin kendi egemenliği altında yaşayan toplulukları din ve mezhep esasına göre örgütleyip yönetme şekline "millet sistemi" deniyordu. Buradaki millet kavramı günümüzdeki anlamından farklıydı. Aynı dinden ve mezhepten olan topluluklar bir millet sayılıyordu.

Osmanlı toplumu ırk esasına göre değil, inanç ve düşünce temeline göre örgütlenmiştir.

Osmanlı Devleti çok uluslu devlet olma özelliği taşımış fakat yönetimdeki hâkim unsur Türkler olmuştur.

Osmanlı Devleti hoşgörülü bir siyaset izlediği için Müslümanlar (Millet-i Hakime), Hıristiyanlar ve Museviler (Millet-i Mahkume -Zımmi) asırlar boyu birlikte yaşamışlardır.

Hıristiyanlar genellikle ticaret ve tarımla uğraşırlardı. Islahat Fermanı'yla (1856) Müslümanlarla aynı haklara sahip olmuşlardır.

Dikey Hareketlilik: Toplum içerisinde sınıflar arası geçiş yani yer değiştirmektir. Dikey hareketliliğe şu örnekleri verebiliriz; Müslüman olmak, medrese eğitimi görmek, bürokrasi kalemlerine kâtip olmak, Tımar sahibi olmak gibi.

Yatay Hareketlilik: Ülke toprakları üzerinde yer değiştirmektir. Bu hareketliliğin bir kısmı zorunlu olurken bir kısmı da kendiliğinden gerçekleşir. Yatay hareketliliğe şu örnekleri verebiliriz; Savaş kaybetme sonucu Balkanlardan Anadolu'ya olan göçler, ihtiyaç sonucu köyden kente göçler gibi.

Yenilgiler sonrası Anadolu'ya yapılan göçlerin sonucu olarak Anadolu'daki Türk ve Müslüman nüfus yoğunluğu artarken sınırlarımız ise daralmıştır. Bu ise Osmanlı ekonomisini olumsuz etkilemiştir.

Osmanlı'da halkın faydalanması için birtakım sosyal müesseseler yapılmıştır. Bunlar;

İmaret; Medrese talebelerine, fakirlere ve her isteyene bedava yiyecek dağıtmak üzere kurulan aşevleridir.

Kalenderhane: Şehirlere gelen yabancıların ve seyyahların ücretsiz kalıp yemek yedikleri yerdir.

Han ve Kervansaray: Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konakladıkları ve hayvanlarının barındığı binalardır. Yolcular; milliyet, din, dil, inanç ayırımı yapılmaksızın, üç gün ücret ödemeden kalabilirdi.

Tabhane: Fakirlerin barındığı hayır eseridir. Buraların yiyeceği imaretlerden karşılanırdı.

Darüşşifa (Hastahane): Hastaların tedavi edildiği hastane ve tıp mezunlarının pratik ve tatbikat yaptıkları tıp fakültesi mahiyetindedir.

Osmanlı Devleti'nde ilk hastaneler Yıldırım Bayezıd zamanında açıldı.

Ribat: Kale görünüşlü savunmaya yönelik binalardır.

Külliye: Ana yapısı camii olan ve çeşitli ihtiyaçları bir arada karşılayan kompleks yapı topluluğudur. Genellikle bir camii etrafında kurulmuş medrese, kütüphane, imarethane ve şifahane (hastane) ve hamam gibi yapıların bütünüdür.

Maliye

Osmanlı maliye teşkilatı ilk olarak I. Murat Dönemi'nde kurulmuştur. İlk bütçe Tarhuncu Ahmet Paşa tarafından hazırlanmıştır. Osmanlı'da Maliyeden sorumlu kişi Defterdar"dır (1838'den sonra Maliye Nazırı ve Teşkilatı).

Osmanlı para birimine "akçe" denirdi.

İlk bakır para Osman Bey, ilk gümüş para (akçe) Orhan Bey, ilk altın para (Sultani - Sikke-i Hasene) ise Fatih Dönemi'nde bastırılmıştır.

İlk kâğıt para Sultan Abdülmecit döneminde basıldı (1840). Hazine bonosu niteliğindeki bu paraya "Kaime" denildi. 1862'de bu uygulamaya son verildi.

I. Abdülmecit Dönemi'nde ayrıca 1844'te "Yirmi Kuruş" değerinde "Mecidiye" bastırıldı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Osmanlı Devletinde bankacılığa ilk geçiş, Tanzimat döneminde oldu. Açılan ilk banka Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası)'dir (1847).

Hazinenin Gelir Kaynakları

Ganimetlerin 1/5'i ve Vergilerden oluşur.

Vergiler

Öşür: Müslümanlardan alınan 1/10 oranındaki toprak ürünleri vergisidir (1925'te kaldırılmıştır.).

Haraç: Gayrimüslimlerden alınan 1/5 oranındaki toprak ürünleri vergisidir.

Cizye: Gayrimüslimlerin 20 yaşını doldurmuş, sağlıklı erkeklerinden askere gitmeme karşılığında alınan kelle vergisidir (Bu vergi 1856 Islahat Fermanı'yla kaldırıldı.).

Zekât: Zengin olan Müslümanların mallarından alınan vergidir. Bu vergi devlet tarafından bazı dönemlerde alınmıştır.

Örfi Vergiler (Tekâlif-i Örfiye):

Avarız: II. Bayezıd zamanında, olağanüstü durumlarda ordunun ihtiyacını karşılamak üzere alınan geçici vergidir (Savaş, sel, deprem v.b). Duraklama Dönemi'nde sürekli alınmaya başlanacaktır.

Çiftbozan: Tarımsal üretimin sürekliliğini sağlamak amacıyla bir veya iki yıl toprağını mazeretsiz olarak boş bırakan köylüden alınan tazminat vergisidir.

Çift Resmi: Müslüman halktan alınan arazi vergisidir.

İspenc: Gayrimüslimlerden alınan arazi vergisidir.

Ağnam: Küçükbaş hayvan yetiştiricilerinden alınan vergidir.

Resm-i Pencik: Savaş esirlerinin serbest bırakılması karşılığında alınan vergidir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Bac: Pazar yerlerinden toplanan vergidir.

İhtisap Resmi: Ruhsat karşılığı alınan vergidir (noter vergisi).

Kantariye: Tartılardan alınır.

Resm-i Bennak: Evli çiftçilerden alınırdı.

Resm-i Mücerred: Bekâr çiftçilerden alınırdı.

Damga resmi: Çeşitli resmi muamelelerden alınır.

Derbent resmi: Çeşitli köprülerden ve geçitlerden alınır.

Gümrük Resmi: Dış ülkelerden gelen mallardan alınan vergidir.

Arusane: Evlenenlerden alınır (Kız tarafı öder.).

Cerime: Suçlulardan alınan vergidir.

Bağlı Beylik ve Devletlerden Alınan Yıllık Vergiler ve Hediyeler

Maden, Tuzla, Orman ve Gümrük Gelirleri

Vergiler, Tahrir defterine yazılırdı. Vergilerin hepsine "Tekâlif' denirdi.

Müsadere (El Koyma): Ölen bir kişinin hayattayken haksız kazanç elde ettiği tespit edildiğinde mirasının hazineye aktarılmasıdır (Bu uygulama özel mülkiyet anlayışına terstir. 1839 Tanzimat Fermanı'yla kaldırılacaktır.).

İltizam Sistemi: Bir bölgede devlet hazinesine toplanacak olan vergilerin açık artırma yoluyla şahıslara verilmesidir. İltizam vergisini toplamaya hak kazanan kişi toplayacağı vergiyi peşin olarak hazineye öderdi (Belli bir kar payı karşılığında). İltizam yöntemiyle vergi toplayanlara Mültezim adı verilirdi.

Osmanlı ekonomisinin en önemli sektörleri tarım, hayvancılık, ticaret ve zanaatkârlıktır.

Osmanlı ekonomisinde esnafların kurduğu Lonca teşkilatının da büyük bir önemi vardı. Bu teşkilat iç ticarette bir denetleme kurumu gibiydi. Ancak Avrupa'da meydana gelen Sanayi Inkılâbı'nın etkisiyle Osmanlı Lonca teşkilatı iyice zayıflamıştır.

Avrupalıların yaptığı Coğrafi Keşiflerle beraber yeni ticaret yollarının bulunması, Osmanlı'nın elindeki Ipek ve Baharat yollarının önemini kaybetmesine neden oldu.

Ayrıca Coğrafi Keşifler sonucu Avrupa'ya taşınan gümüş ve altın gibi değerli madenler bir süre sonra Osmanlı ülkesine girince; Osmanlı Devleti'nin parasının değer kaybetmesine ve fiyatların yükselmesine neden oldu.

Bununla birlikte XIX. yüzyılın ortalarından itibaren alınan dış borçlar giderek büyümüş ve ödenemez hale gelince de Avrupalı devletler Duyun-u Umumiye idaresini kurarak (1881)

Hukuk

Osmanlı Devleti'nde hukuk sistemi iki bölüme ayrılırdı;

Şer-i Hukuk: İslam dinine göre düzenlenen kanunlardır. Kaynağı Kur'an, sünnet, icma ve kıyastır. Bu konuda din ve yasama işleri padişah adına Şeyhülislama aittir. Ancak şeyhülislam'ın yargılama yetkisi yoktu.

İlk Osmanlı kadısı Karamanlı Dursun Fakih'tir.

Örfi Hukuk: İslamiyet öncesinden bu yana devam eden töre kurallarının İslamiyet'e aykırı olmayacak şekilde düzenlenmesiyle oluşan kurallardır. Örfi hukuka padişahın yönetim, maliye ve ceza gibi konularda çıkarttığı kanunnameler de dâhildi.

Örfi kanunlar hazırlanırken İslam hukukuna aykırı olmamasına dikkat edilirdi.

Bu hukuk sisteminde yasama yetkisi padişaha aittir. Örfi konularla ilgili padişah buyrukları "Ferman" olarak Nişancı tarafından kaleme alınırdı. Daha sonra da yine Nişancı tarafından, çıkartılan fermana padişah tuğrası işlenir ve fermanın resmiyet kazanması sağlanırdı.

Fatih Dönemi'nde hazırlanan "Kanunname-i Ali Osman" ile örfi hukuk toplatılmış ve hale getirilmiştir (Osmanlı'nın Kanunnamesi).

Osmanlı Devleti'nde hukuk alanındaki gelişmeler 19. yüzyılda başlamıştır. 1878'de İslami temelli ilk medeni hukuk, Mecelle adı altında toplanmıştır.

İlk defa Tanzimat Fermanı'yla (1839) herkesin temel hakları güvence altına alındı. Hukuk devleti kavramı gelişti. 1856 Islahat Fermanı ile karma mahkemelerin kurulması kabul edildi.

Abdülaziz Dönemi'nde Divan-ı Ahkam-ı Adliye (Yargıtay) adlı bir yüksek mahkeme kuruldu. 1878'de de hukuk alanında uzman ihtiyacını karşılamak amacı ile Mekteb-i Hukuk-i Şahane (Hukuk Fakültesi) kurulmuştur.

Eğitim Ve Öğretim

Osmanlı'da eğitim ve öğretime büyük önem verilmiştir.

Başlıca eğitim kurumlan; Mahalle Mektepleri (Sıbyan Mektepleri) ve Medreselerdir.

Sıbyan Mektepleri: Eğitim sisteminin ilk basamağıdır. Genellikle camilerin çevresinde bulunurdu. Ders verenlere "Muallim" adı verilirdi. Karma eğitim yapılırdı. Belli bir süresi ve sınıfı yoktur. Daha çok gramer ve dil eğitimi yapılırdı. İslamiyet ile ilgili bilgiler verilirdi. Ayrıca okuma yazma ve Kur'an öğretilirdi.

Osmanlı Devleti'nde ilköğretim ilk defa İstanbul'da II. Mahmut Dönemi'nde zorunlu hale getirildi.

Temel eğitim kurumları medreselerdir. İlk Osmanlı medresesi 1330'da Orhan Bey tarafından İznik'te açılmıştır (Süleyman Paşa Medresesi). Medreseye tayin edilen ilk müderris Davud-u Kayseridir.

Medreseler, 3 Mart 1924'te çıkartılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kapatılmıştır.

Bilim, Dil Ve Edebiyat

Osmanlı Devleti'nde XIV., XV. ve XVI. yüzyıllarda bilime önem verilmiş ve birçok bilim adamı yetişmiştir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Molla Fenari (15. yy): Mantık alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Eserleri Osmanlı'nın son dönemlerine kadar okutuldu. Maddet'ül Hayat adlı eseri vardır.

Emir Sultan (1368-1430): Osmanlıların Kuruluş Devri'nde Bursa'da yaşamış, Yıldırım Bayezid Han'ın damadı olan bilim adamıdır.

Kadızade-i Rumi (14. ve 15. yy): Matematik, Astronomi alanlarında yetişmiştir. Muhtasar-ı Fi'l Hisab adlı eseri vardır.

Ali Kuşçu (15. yy): Matematik, Astronomi alanında yetişmiştir. Osmanlı'da Matematiğin kurucusu olarak bilinir. Fatih Dönemi'nde İstanbul'a Semerkant'tan getirilmiştir.

Sinan Paşa: Matematik alanında yetişmiştir. Tazarruname ve Nasihatname adlı eserleri vardır.

Piri Reis (15. ve 16. yy): Coğrafya alanında ileri gitmiştir. İlk kez dünya haritasını çizmiştir. "Kitab-ı Bahriye (Denizcilik Kitabı)" adlı eseri vardır.

Seydi Ali Reis (16. yy): Deniz Coğrafyası alanında çalışmalarda bulunmuştur. "Miratü'l Memalik (Memleketlerin Aynası)" adlı eseri vardır. Bu eserde Hindistan ile Osmanlı ülkesi arasında yaptığı yolculuğu anlatır.

Molla Lütfü: Matematikçidir. Taz'if'ül Mezbah adlı eseri vardır.

Takiyüddin Mehmet (16. yy): Astronomi alanında çalışmalarda bulunmuştur. Osmanlı'da ilk rasathaneyi kurmuştur (İstanbul'da).

Matrakçı Nasuh (16. yy): Coğrafya, Minyatür, Matematik, Tarih alanlarında yetişmiştir. Cemal'ül-Küttab ve Kemal'ül-Hisab adlı eserleri vardır.

Katip Çelebi (17. yy): Tarih, Coğrafya, Denizcilik, Maliye ve Hukuk alanlarında çalışmalar yapmıştır. Eserlerinin ismi; Cihannüma (Dünya coğrafyası), Keşfü'zü-nun (Bibliyografya),Fezleke-i Osmani ve Mizanü'l Hak'tır.

Hezarfen Hüseyin Çelebi (17. yy): Batı ile ilişki kuran ilk bilim adamıdır. Osmanlı Teşkilat Tarihi en önemli eseridir.

Hezarfen Ahmet Çelebi (18. yy): Kanat takıp uçan ilk insandır.

Lagari Hasan Çelebi: İlk roket örneğini icat ederek uçmayı başarmıştır.

Evliya Çelebi (17. yy): Seyahatname en önemli eseridir. Bu eser yazıldığı dönemin Türk kültür tarihi hakkında bilgi veren önemli bir yapıttır.

Ahmet Cevdet Paşa (19. yy): Eserleri, Tarih-i Cevdet (Tarih Kitabı), Tezakir, Kısas-ı Enbiya (Nebiler Tarihi), Mecelle (Hukuk) dir (Mecelle'yi hazırlayan 16 kişilik hukukçu heyetine başkanlık yapmıştır).

Zembilli Ali Efendi: Din ve Hukuk âlimidir. El Mutahharat adlı eseri vardır.

İbn-i Kemal: Din ve hukuk âlimidir. Tevarih-i Ali Osman adlı eseri vardır.

Ebussuud Efendi: Din ve hukuk âlimidir. Duaname ve Kanunname adlı eserleri vardır.

Akşemseddin: Fatih'in hocasıdır. Daha çok Tıp alanında kendini yetiştirmiştir. Ayn'ül Ayan adlı eseri vardır.

Altunizade Sabuncuoğlu Şerafettin: Tıp alanında ilerlemiştir. Kitâbü'l-Cerrahiyyeti'l- İlhaniyye adlı eseri vardır.

İbrahim Müteferrika (18. yy): İlk özel matbayı kurmuştur.

Şinasi (19. yy): İlk oyun yazandır. (Şair Evlenmesi), Avrupa'yı örnek alan ilk şairdir.

Tarih alanında önemli bilim adamları ise şunlardır; Hoca Saadettin Efendi, Aşık Paşazade, Solakzade, Neşri, Naima ve Kemal Paşazade'dir.

Osmanlı Devleti'nde resmi dil Türkçe'dir. Azınlıklara ise kendi dillerinde konuşma hakkı verilmiştir.

Edebiyat

Osmanlı Kuruluş Dönemi'nde Türkçe'ye büyük önem verildi. Halk Edebiyatı bu dönemde çok etkili olmuştur.

Halk Edebiyatı'nda Pir Sultan Abdal, Kaygusuz Abdal, Köroğlu, Karacaoğlan, Kul Mehmet, Gevheri, Emrah, Aşık Ömer, Zıhni, Dadaloğlu gibi önemli isimler yetiştirilmiştir.

Osmanlı Yükselme Dönemi'nde edebiyatta Arap ve İran kültürünün etkileri artmıştır. XV. yüzyıldan itibaren Divan Edebiyatı'nın önemi artmıştır.

Divan Edebiyatı'nda; Şeyhi (Harname), Nesimî, Ahmedî, Bakî (Kanuni Mersiyesi), Fuzuli (Leyla ve Mecnun), Nefî (Siham-ı Kaza), Nedim (Lale Devri), Şeyh Galip (Hüsn-ü Aşk) gibi önemli isimler yetişmiştir. y Osmanlı padişahları edebiyatla önemli eserler vermişlerdir.

Sanat

15. yy'da gelişme gösteren Osmanlı güzel sanatları, 16. yy'da en parlak dönemine ulaştı. Güzel sanatlardaki gelişme özellikle süsleme sanatlarında kendini gösterdi. Hattatlık, çinicilik, minyatür, nakkaşlık, kakmacılık, oymacılık, tezhip başlıca süsleme sanatı dallarıydı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

B. COĞRAFYA
1. TÜRKİYE FİZİKİ COĞRAFYASI

Yer Şekillerinin Oluşumu

İç Kuvvetler: Gücünü dünyanın merkezinden alır.

Orojenez: Dağ oluşumu.

Epirojenez: Kıta oluşumu. En uzun olanı.

Volkan

Deprem

Dış Kuvvetler

Heyelan, Erozyon, Rüzgar, Dalgalar, Yeraltı Suları, Buzullar: Türkiye'de buzul çok fazla değildir. (Matematik konum.). Az da olsa vardır(Özel konum.)

Akarsular: En çok Karadeniz.

Türkiye'nin Yeryüzü Şekillerinin Genel Özellikleri

Genç oluşumlu olduğu için deprem riski yüksektir. Ortalama yükselti fazladır(1132 metre) Yükselti genel olarak batıdan doğuya doğru artar (en alçak Marmara, en yüksek Doğu Anadolu) Dağlar genel olarak doğu-batı doğrultusunda uzanır. Sönmüş volkanik dağlar çoktur Düzlüklerde geniş yer kaplar.

Orojenez (Dağ Oluşumu)

İki çeşittir. Kıvrımlı ve kırıklı yapılar.

Kıvrımlı dağlar: Orojenez sırasında tortullar esnekse yan basınçların etkisiyle tabakalar kıvrılır. Bu şekilde kıvrımlı dağlar oluşur. Yüksek yerlerine antiklinal, alçak bölgelerine de senklinal denir.

Türkiye'de kıvrımlı dağlar Kuzey Anadolu(Karadeniz) Dağları, Doğu Anadolu Dağları ve Toroslardır. Bunlar 3. Jeolojik zamanda Alp orojenezi ile oluşmuşlardır.

Kırıklı dağlar: Orojenez sırasında tortullar sertse yan basınçların etkisiyle tabakalar kırılır. Bu şekilde kırıklı dağlar oluşur. Yüksek yerlerine horst, alçak yerlerine de graben denir.

Türkiye'de kırıklı dağlar; Ege Bölgesinde: Madra, Yunt, Boz, Menteşe, Kaz, Aydın Dağları, Akdeniz Bölgesinde: Nur (Amanos) dağlarıdır.

Grabenler: Ege Bölgesinde Büyük Menderes, Küçük Menderes, Bakırçay, Gediz; Akdeniz'deki Amik ovasıdır.

Volkanik Faaliyetler: Daha çok 3 ve 4. Zamanlarda olmuştur.

Volkanik dağlar;

İç Anadolu: Erciyes, Hasan, Karadağ, Karacadağ, Melendiz.

Doğu Anadolu: Ağrı, Nemrut, Süphan, Tendürek. Güneydoğu Anadolu: Karacadağ.

Marmara: Uludağ(Krateri olmayan tek volkanik dağdır. Volfram madeni buradan çıkarılır).

Volkanik arazilerde toprak mineral bakımından zengindir. Genelde fay hatları boyunca uzanırlar.

Türkiyenin dağlık ve engebeli olmasının sonuçları

- İklim ve bitki örtüsü kısa mesafelerde değişikliğe uğrar ve çeşitlenir.
- Bazı alanlarda makroklima iklimler oluşur (Iğdır'da pamuk, Rize'de turunçgil)
- Tarım alanları dar ve parçalıdır.
- Akarsuların akış hızları ve aşındırma güçleri fazladır.
- Akarsuların hidroelektrik potansiyelleri fazladır.
- Akarsu erezyonu fazladır
- Dağlar Karadeniz ve Akdeniz'de kıyıya paralel uzanır, Buna bağlı olarak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Deniz etkisi iç kesimlere fazla sokulmaz
- İç kesimlerde karasal iklimin yayılış alanı geniştir
- Kıyı ile iç kesimler arasında iklim, bitki örtüsü, tarım ürünleri vs değişikliğe uğrar
- Kıyıda girinti, çıkıntı, koy, körfez, doğal liman azdır
- Kıyıdan iç kesimlere ulaşım zordur, Ulaşım geçitlerle sağlanır
- Ege dağlarının denize dik uzanışına bağlı olarak
- Kıyıda girinti, çıkıntı, koy, körfez, doğal liman fazladır
- Kıyını gerçek uzunluğu ile kuş uçumu uzunluk arasındaki fark fazladır
- Denizel iklimin yayılış alanı geniştir

Türkiye'nin Ovaları

1-Kıyı Ovaları

Nüfusun büyük bölümü bu ovalarda toplanmıştır. Mineral bakımından zengin topraklardan oluşur. Bu nedenle verimli tarım alanlarıdır. Kıyı ovaları iç ovalara göre daha çok yağış aldığı için tarımsal verimlilik ve ürün çeşitliliği daha fazladır.

Graben alanlarında oluşan ovalarda sıcak su kaynaklarına rastlanır. Buralarda deprem riski daha fazladır

a. Delta Ovaları

Ege Bölgesi: Büyük Menderes, Küçük Menderes, Gediz, Bakırçay(Hem delta, hem graben, hem akarsu).

Akdeniz Bölgesi: Çukurova(Türkiye'nin en büyük ovası. Seyhan, Ceyhan akarsuları oluşturur.), Silifke(Göksu). (Amik ovası delta değil grabendir.)

Karadeniz Bölgesi: Çarşamba(Yeşilırmak), Bafra(Kızılırmak).

Delta oluşabilmesi için;

- Akarsu bol alüvyon getirmeli(erozyon).
- Kıyı derin olmamalı(sığ, şelf sahası ve kıta sahanlığı geniş olmalı).
- Dalga ve akıntılar güçlü olmamalı.
- Gel-Git olayı olmamalı.

Marmara'da delta olmamasının sebebi akıntının güçlü olması, Karadeniz'de delta olmamasının nedeni de dalgaların güçlü olmasıdır.

Delta ve falez kıyı derinliğinden, delta ve haliç ise gel-git olayı nedeniyle aynı yerde bulunamazlar

Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen delta yönünden fakir olmasının nedeni kıta sahanlığının genelde dar olmasıdır.

Deltalarda zemin sağlam değil bataklıktır. Pirinç tarımı ve mandacılık için elverişlidir(pirinç-mandacılık, şeker pancarı-besi hayvancılığı, dut ağacı-ipek böceği eşleştirmeleri yapılabilir.).

b. Kıyı Düzlüğü Ovaları

Akarsuların denize ulaşamadan taşıdıkları alüvyonları deniz seviyesine yakın yerlerde biriktirmeleri sonucu oluşur.

Akdeniz kıyısında : Köyceğiz , Dalaman, Finike, Serik ovası , Antalya ovası (traverten ova)

2-İç Ovalar

a. Tektonik Ovalar

Kırıklı yapı boyunca iç kuvvetlerin etkisiyle çökme sonucu oluşan ovalardır

Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerindeki ovalar :

Ezine, Manyas, Ulubat, Biga, Gönen, Bursa, İnegöl, İznik, Yenişehir, Orhangazi, Gemlik, Bolu, Düzce, Ilgaz, Ladik, Suluova, Taşova, Vezirköprü, Turhal, Kargı, Eleşkirt, Kaynaşlı, Zile, Erbaa, Suşehri, Niksar, Erzincan, Erzurum, Pasinler ve Ağrı

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Batı Anadolu Fay Hattı üzerinde yer alan ovalar :

- Bakırçay vadisinde : Bergama, Soma, Kırkağaç
- Gediz Vadisinde : Manisa, Akhisar, Turgutlu, Salihli, Alaşehir
- K.Menderes Vadisinde : Torbalı, Tire, Ödemiş ve Bayındır
- B.Menderes Vadisinde : Söke, Koçarlı, Aydın, Yenipazar, Nazilli ve Sarayköy

Doğu Anadolu Fay Hattı üzerinde yer alan ovalar :

Amik, Malatya, Elazığ, Hınıs, Muş, Varto, Elbistan, Afşin, Karlıova, Kahramanmaraş, Bingöl ve Bulanık. Bunlar Dışında :

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde: Nizip, Suruç, Kargamış, Batman, Ceylanpınar, Altınbaşak, Viranşehir

İç Anadolu'da: Eskişlehir,Akşehir,Mürted,Ankara,Çubuk,Ereğli ve Konya ovaları

b. Karstik Ovalar

Kalker(kireç taşı), jips(alçı taşı) ve kaya tuzu gibi su ile temas ettiği zaman kolay çözünebilen kayaçların bulunduğu alanlarda oluşan ovalardır. Bu ovalara polye denir.

Akdeniz Bölgesinde: Tefenni, Acıpayam, Kestel, Korkuteli, Elmalı

Ege Bölgesinde : Tavas, Çivril, Muğla ovaları

c. Volkanik Ovalar

Yeryüzüne çıkan lavların tektonik çukurları doldurmasıyla oluşur. Erciyes lavlarını ayrılması ile oluşan Kayseri ve Develi ovaları volkaniktir

Türkiye'nin Platoları

Akarsular tarafından derince yarılmış, çevresine göre yüksekte kalan geniş düzlüklere plato denir. En çok İç Anadolu Bölgesi'nde bulunur. Yükseltiden dolayı Doğu Anadolu'dakiler kahverengi, Marmara'dakiler yeşil gösterilir.

Daha çok kuru tarım yapılır (baklagiller ve tahıl). Bunun nedeni derin vadideki suyun yüksekteki düzlüğe çıkarılmasının zor olmasıdır. Fakat bu sorun baraj yapılarak çözülebilir. Örneğin GAP ile Gaziantep ve Şanlıurfa Platolarının bulunduğu yerden geçen Fırat Nehri üzerine en büyük baraj olan Atatürk Barajı inşa edilmiştir.

Başlıca platolar:

İç Anadolu: Cihanbeyli, Bozok, Haymana, Obruk(Karstik), Uzunyayla. Buralarda küçükbaş hayvancılık yapılır.

Doğu Anadolu: Erzurum-Kars-Ardahan Platosu. Burada büyükbaş hayvancılık yapılır. Türkiye'nin en verimli toprağı olan çernozyomlar bu bölgededir. Volkanik yapıdadır.

Akdeniz: Taşeli, Teke(kıl keçisi). Karstik yapıdalardır.

Güneydoğu Anadolu: Gaziantep (volkanik), Şanlı Urfa(karstik), Adıyaman, Diyarbakır. Bu platolarda humus yeterli olmadığından verimli topraklar değillerdir.

Marmara: Çatalca-Kocaeli(En gelişmiş plato), Gelibolu, Biga. Aşınım platosudurlar.

Türkiye'de Dış Kuvvetler

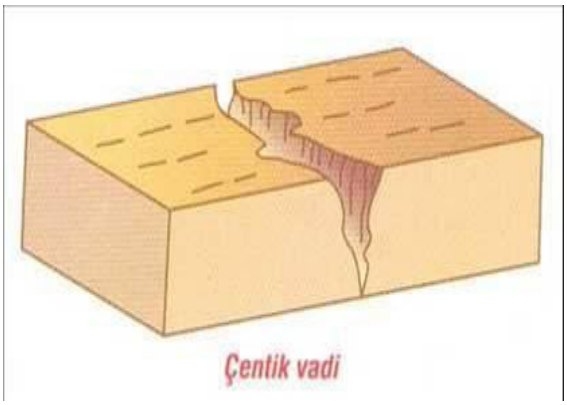
1- Akarsuların Aşındırma Şekilleri

Aşındırma için akarsu hızlı ve güçlü olmalı. Arazi eğimli olmalı.

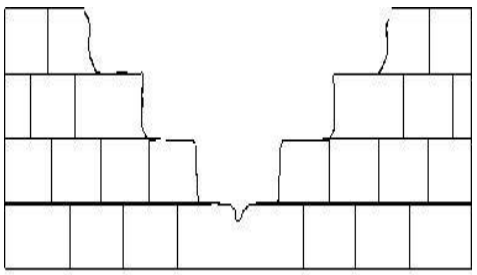
a.Vadi: Akarsuların içinde aktığı sürekli inişi olan yatağa vadi denir. En yaygın aşındırma şeklidir. Tabanı ne kadar darsa o kadar genç ve arazinin eğimi o kadar fazladır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

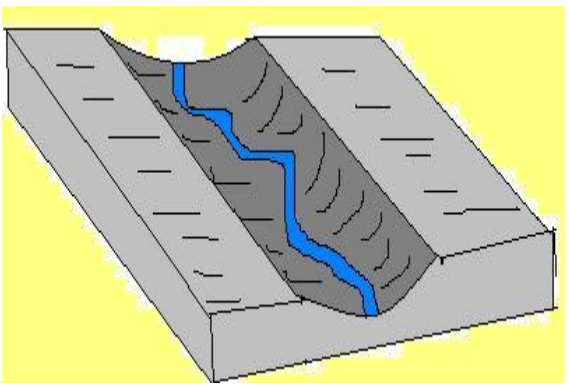
Çentik Vadi: Derine aşındırmanın fazla olduğu yerlerde oluşan vadi tipidir. Türkiye'de en yaygın vadi tipidir. Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz'de görülür. Taşkın ihtimali azdır.

Kanyon Vadi: Karstik arazilerde yamaçların farklı aşınımı sonucu basamaklı bir biçimde oluşan vadi tipidir. Daha çok Akdeniz Bölgesi'ndedir.

Geniş Tabanlı Vadi: Akarsuların denize yaklaştığı yerlerde görülür. Daha çok kıyı Ege ve Marmara'dadır.

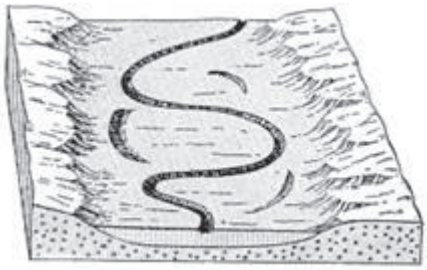

oğaz(Geçit) Vadi: Sıradağların enine yarıldığı vadi tipidir. Boyuna kıyılarda görülür. Akdeniz ve Karadeniz Bölgesi.

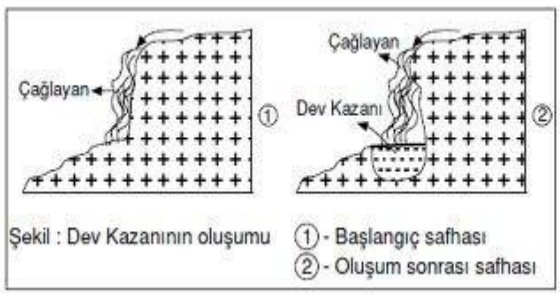

Yatık Yamaçlı Vadi: Mendereslerde görülür. Ege Bölgesi.

b.Menderes: Akarsuların yatak eğimlerinin azaldığı yerlerde yana aşındırma yapmasıyla oluşan büklümlerdir. Menderesler eğimin azaldığı yerlerde oluştuğu için biriktirme de yaparlar .Hem aşındırma hem de biriktirme şekline girer. Örnk: Büyük menderes, Küçük menderes

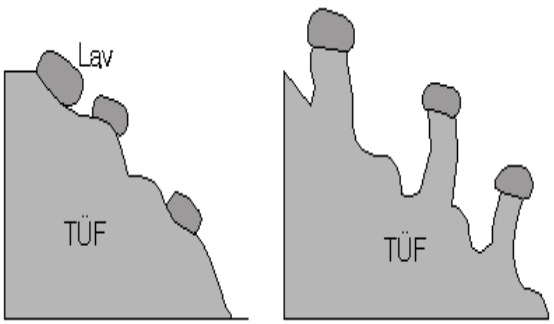
c. Dev Kazanı: Dev kazanı için şelale, şelale için eğim gerekir. Daha çok Doğu Anadolu'da görülür. Yükseklik 50m'den büyükse çağlayan, küçükse çavlan olur. Türkiye'dekilerin hepsi çavlandır.

d.Kırgıbayır: Akarsuların dağın yüzeyini aşındırmasıyla oluşurlar. Oluşabilmesi için eğim, sağanak yağış ve cılız bitki örtüsü gerekir. En çok İç Anadolu'da görülür. Oluşum yönünden peri bacalarına benzer. Tek fark ise peri bacalarının volkanik dağ yamaçlarında oluşması.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

e.Peribacası: Aşınmaya karşı dirençsiz kayaların(tüf) sel suları ile aşınması ve alt tabakadaki dirençli kayaların(bazalt) ortaya çıkması ile oluşan şekillerdir. Oluşabilmesi için eğim, sağanak yağış ve cılız bitki örtüsü gerekir. Daha çok İç Anadolu Bölgesinde görülür. İç Anadolu Bölgesi=Kapadokya. Nevşehir(patates), Niğde(Elma)'de görülür. Yöre olarak Ürgüp-Göreme. Avanos

f. Platolar: Akarsular tarafından derince yarılmış geniş düzlüklere denir. Derin vadi ve geniş düzlükten oluşurlar. Genelde sarı renkte gösterilirler.

g. Peneplen(Yontuk Düz): Akarsu aşındırmasının son evresinde oluşan, neredeyse deniz seviyesine kadar aşındırılmış düzlüklerdir. Yaşlı arazilerde oluşan alçak düzlüklerdir. Türkiye'de yoktur. Fakat Marmara Bölgesi'nde peneplenleşmeye başlamış alanlar görülür (Çatalca-Kocaeli).

2- Akarsuların Biriktirme Şekilleri

a.Delta Ovaları

Akarsuların taşıdıkları alüvyonları denize döküldükleri yerlerde biriktirmesiyle oluşan ovalara denir.

- Delta oluşumu için gerekenler:
- Kıyı derinliği az olmalı
- Akarsu bol alüvyon taşımalı
- Kıyıda gelgit olmamalı
- Kıyıda deniz akıntısı olmamalı
- Kıta sahanlığı(şelf alanı) geniş olmalı

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

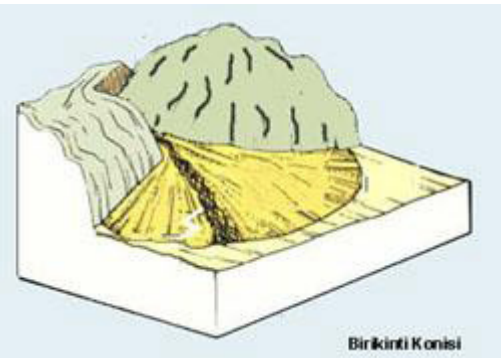
Karadeniz'de: Çarşamba, Bafra Akdeniz'de: Silifke, Çukurova Egede: Menderes, Dikili, Selçuk, Balat delta ovalarıdır

En büyük delta ovamız Çukurova'dır

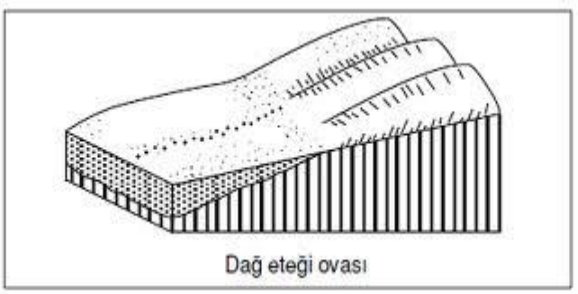
b. Birikinti Konisi ve Yelpazesi

Yamaçlardan inen sel sularının düzlüğe ulaştıkları yerde taşıdıkları maddeleri yelpaze şeklinde yayarak biriktirmeleriyle oluşur.

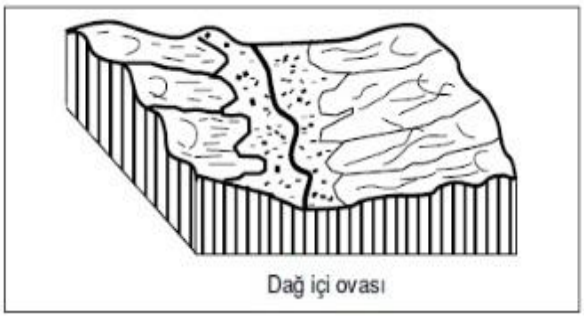
c. Dağ Eteği Ovası

Birikinti konilerinin etek kısmında yan yana eklenmesi ile oluşan yığınlara denir, Doğu Anadolu'da yaygındır.

d. Dağ İçi Ovası

Yamaçlardan taşınan malzemelerin dağların içerisindeki düzlüklerde birikmesiyle dağ içi ovası oluşur

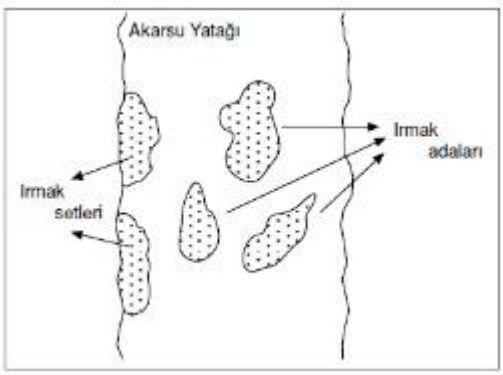

e. Taban Seviyesi Ovası

Akarsuların denize döküldüğü yerlerde taşıma güçlerinin, azalması nedeniyle geniş alüvyal düzlükler oluşur. Bu düzlükler kıyının hemen gerisinde yer alır. Bu tür ovalara taban seviyesi ovası denir. Örneğin: Adapazarı ovası, Kıyı ege ovaları

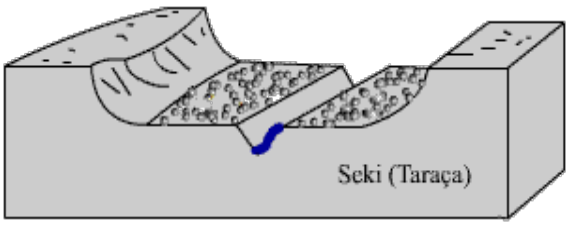
f. Irmak Adası

Akarsuyun eğiminin azaldığı yerlerde taşıdığı malzemeleri yatağının içinde biriktirmesiyle oluşan adacıklardır.

g.Taraça (Seki)

Alüvyon tabanlı vadilerde akarsuların canlandığı zaman yatağını kazması sonucu oluşan yüksekte kalmış eski vadi tabanlarına denir. Hem aşındırma hem de biriktirme şeklidir

3- Buzul Biriktirme Şekilleri

Buzullar Türkiye'nin şekillenmesinde en az etkiye sahip olan dış kuvvetlerdir.

Ülkemizde dağların yüksek kesimlerinde 4. Jeolojik zamandaki Buzul Çağından kalma buzul şekilleri görülmektedir (Erciyes, Süphan, Tendürek, Uludağ ve Toroslar)

Ülkemizde başlıca görülen buzul şekilleri ise sirk gölü, buzul ve moren setleridir

Buzulların Aşındırma Şekilleri: Hörgüç Kaya, Sirk Gölleri, U Vadiler(Bu üçü az da olsa özel konumdan dolayı Türkiye'de bulunur), Fiyord (örtü buzulu gerektiği için Türkiye'de bulunmaz).

Buzulların Biriktirme Şekilleri: Moren(Buzul topraklarıdır. Buzulların kopup düşerken aşındırdığı toprakları biriktirmesiyle oluşur. Parlak renklidirler. Az da olsa Türkiye'de bulunur).

4- Rüzgarların Oluşturduğu Şekilleri

Rüzgarlar kurak ve bitki örtüsünden yoksun olan alanlarda etkili olan dış kuvvetlerdir. Ülkemizde en fazla iç Anadolu'da Konya – Karapınar çevresinde etkilidir

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

a.Aşındırma Şekilleri

Mantarkaya: Ürgüp-göreme çevresindeki tüflü arazide görülür

b.Biriktirme Şekilleri

Kumul Tepeleri:

Barkan:

Rüzgarların taşıyıp biriktirdiği toprağa lös denir

5- Karstik Şekiller

Kalker, kaya tuzu, jips gibi suda eriyebilen kayaçların bulunduğu bölgelerde yer altı ve yer üstü sularının oluşturduğu aşındırma ve biriktirme şekillerine karstik şekiller denir.

Ülkemizde Akdeniz bölgesinde (Taşeli, Teke, Göller Yöresi) yaygındır. Ayrıca İç Anadolu'da Konya – Çankırı ve Sivas çevresinde jipsli arazilere oldukça sık rastlanır

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

a. Karstik aşınım şekilleri

Lapya, dolin, uvala, polye, obruk, düden, voklüz, mağara ve kör vadi bu şekiller arasındadır

Lapya: Kireçtaşlarının yağış suları tarafından eritilmesi ve aşındırılması veya toprak altında biyolojik CO2'nin yoğun eritme gücü sonucu oluşan oluk şekilli çukurluklarla bunlar arasındaki genellikle keskin görünüşlü sırtçıklardan oluşan mikro karstik şekillerdir.

Dolin: karstlaşma sonucu oluşmuş (lapyaların birleşmesiyle), boyutları bölgenin karstik özelliklerine bağlı olarak değişen, kapalı veya yarı açık çukurluklar. Kalkerli arazilerde erime ve çökme sonucu oluşan tava şeklindeki çukurluklardır.

Uvala: Karstik bir sahada oluşan dolinler zamanla genişler ve derinleşirler. Bu durumda jeolojik olarak çok kısa bir zaman diliminde dolinler'i ayıran kısımlar ortadan kalkar ve dolin çukurları birbirleriyle birleşir. Bu yolla meydana gelen karstik oluşumlara uvala adı verilir.

Polye: çözünebilen kayaların çözünmesiyle meydana gelen ve yüksek dağlar arasında bulunan geniş düzlük veya ova.

Obruk: Yeraltı suyunun CO2 ile birleşimi sonucu karbonik asit oluşur. Oluşan karbonik asit(H-2CO3) kireçtaşınca zengin olan toprak tabakalarını çözerek yeraltında büyük mağaralar oluşturur. Oluşan bu büyük yeraltı mağaraları üstündeki toprak tabakasını taşıyamayınca doğal göçük oluşur. Bu göçüğe obruk denir.

Mağara, yüzeyle bağlantısı olan ve gün ışığı ile bağlantısı kaybolacak derinliğe ve en az bir insanın sürünerek girebilmesine olanak verecek genişlik ve yüksekliğe sahip olan yeraltı boşluklarıdır.

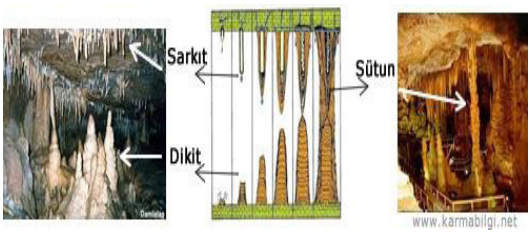

Örneğin:

- Mersindeki cennet – cehennem obruğu
- Antalya'daki düden şelalesi
- Burdur'daki insuyu mağarası
- Antalya'daki karain ve demirtaş mağaraları
- Tokattaki ballıca mağarası
- Antalya'daki elmalı polyesi

b.Karstik birikim şekilleri

Sarkıt, dikit, sütun : Mağaraların tavanından damlayan suların tabanda ve tavanda çökmesiyle sarkıt ve dikit oluşur. Satkıt ve dikitin birleşmesiyle sütun oluşur

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Traverten: Karstik bölgelerde kalkeri eriterek bünyesine almış yeraltı sularının yeryüzüne çıktıkları yerde bünyesindeki kalkeri bırakması ile oluşan basamak şeklindeki yeryüzü şeklidir.

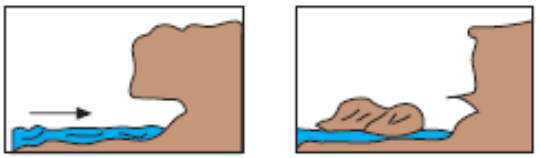

Örneğin : Pamukkale travertenleri

6- Dalga Oluşum Şekilleri

a.Dalga aşınım şekilleri

Falez: Dağların denize paralel uzandığı kıyılarda dalga aşındırmalarıyla oluşan dik kıyılara denir. Türkiyede Doğu ve Batı Karadeniz ile Antalya , Taşeki, Teke kıyılarında falezler yaygındır

Falezin oluşumu

b.Dalga birikim şekilleri

Kıyı Okları ve Kordonları : Kıyıların derinliğinin azaldığı yerlerde dalgaların taşıdığı malzemeleri biriktirmesiyle oluşurlar. Örnek: Egedeki Fethiye Ölüdeniz , Köyceğiz yakınlarındaki Dalyan

Lagün (Deniz Kulağı): Kıyı oklarının bir koy veya körfezin önünü kapatmasıyla oluşan kıyı gerisindeki göllere deniz.Marmara bölgesindeki Büyük Çekmece, Küçük Çekmece ve Terkos(Durusu) lagün gölleridir

Türkiye'de Doğal Afetler

1- Heyelan

Yüzeydeki toprak katmanıyla birlikte alttaki tabakaların da eğim doğrultusunda hareket etmesine heyelan denir.

Heyelanı etkileyen faktörler

- Yağışın fazla olması
- Eğimin fazla olması
- Tabakaların uzanışı
- Yer çekimi
- Kar erimeleri
- Killi yapının yaygın olması
- Madencilik ve yol yapım çalışması gibi faaliyetler
- Türkiye'de heyelan en fazla Karadeniz bölgesinde görülür. Nedeni bu bölgemizde yağışın, killi yapının ve eğimin fazla olmasıdır

Heyelan olayı sonucunda

- Büyük çapta toprak ve kaya kütleleri yer değiştirir
- Ulaşım yolları kapanır
- Yakındaki yerleşim merkezleri toprak altında kalır
- Akarsuların önünü kapatmasıyla heyelan set gölleri oluşur
- Verimli tarım arazileri verimsiz metaryelle örtülür ve tarımsal üretim ile verimlilik azalır

Not: Türkiye'de heyelanların %65 i ilkbahar mevsiminde görülür. Bunun nedeni kar ve buz erimeleri ile toprağın suya doymasıdır

2- Erozyon

Arazinin yüzeyini örten toprağın akarsu, rüzgar ve sel suları gibi dış kuvvetlerin etkisiyle süpürülmesi ve taşınmasına erozyon denir. Kurak ve yarı kurak iklim bölgeleri ile bitki örtüsünün cılız olduğu eğimli arazilerde erozyon daha fazla görülür.

Erozyonu artıran faktörler

- Bitki örtüsünün fakir olması ve tahrip edilmesi
- Eğimin fazla olması
- Yağış rejiminin düzensiz olması
- Aşırı otlanma ve meraların tarlaya dönüştürülmesi
- Arazinin yanlış kullanılması;
- Toprağın nadasa bırakılması
- Tarlanın eğime paralel sürülmesi
- Arazinin yakılması
- Halkın bilinçsiz olması

Erozyon Sonucunda

- Tarım alanlarının verimi azalır
- Çölleşme hızlanır
- Barajların ömrü kısalır
- Delta alanları genişler
- Doğal denge bozulur

Erozyonu önlemek için

- Nadas uygulamasının yerine nöbetleşe ekim yapmak
- Ağaçlandırma çalışmaları yapmak
- Toprağı eğime dik sürmek
- Anız örtüsü yakmamak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Eğimli arazilerde basamaklar oluşturmak
- Barajların kenarlarını ağaçlandırmak
- Ormanları korumak
- Meraların aşırı ve erken otlatılmasını önlemek
- Usulsüz tarla açmayı önlemek
- Halkı bilinçlendirmek

Not: Türkiye'de erezyon en fazla İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde etkilidir, Erozyon toprağın süpürülmesi; heyelan ise toprağın kütlesel olarak kaymasıdır

3- Deprem

Yerin derinliklerinde meydana gelen ani titreşim hareketlerine deprem denir. Türkiye oluşum bakımından genç bir ülke olduğu için deprem ülkesidir.

Türkiye'de başlıca deprem bölgeleri: Kuzey Anadolu, Batı Anadolu ve Güney Anadolu fay hattı olarak üçe ayrılır

a.Kuzey Anadolu Fay Hattı: Saros Körfezi'nden başlar, Marmara Denizi ve Van Gölü'nün kuzeyini içine alır. Alp-Himalaya Kuşağı, Türkiye'nin en uzun fay hattıdır.

b.Batı Anadolu Deprem Kuşağı: Afyon, Uşak ve Kütahya ile Kıyı Egedeki çöküntü alanları.

c.Doğu Anadolu Fay Hattı: İskenderun Körfezinden Van' a kadar devam eder. Akdeniz deprem kuşağı.

Depremin vereceği zararı en aza indirmek için

- Yerleşim yerlerini sert yapılı arazilere kurmak
- İnşaatlarda depreme dayanıklı malzeme kullanmak
- Arama kurtarma ekipleri oluşturmak
- İmar yasalarıyla kat sayısına sınır getirmek
- Fay hatları ve çevresini yerleşime açmamak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

4- Çığ

Eğimin ve kar yağışının fazla olduğu yerlerde görülen doğa olayıdır.

Türkiye'nin en fazla Doğu Anadolu bölgesinde oluşur, Doğu Karadeniz Bölümünde de görülür

5- Sel Ve Taşkınlar

Sağana yağışın görüldüğü ve bitki örtüsünün fakir olduğu yerlerde sel ve su taşkınları fazladır. Sel olayları en çok İç Anadolu Bölgesinde görülür.

Meriç, Ergene, Susurluk, Büyük Menderes, Küçük Menderes, Gediz ve Bakırçay gibi ırmaklar yağışların fazla olduğu dönemlerde su taşkınları meydana getirir.

Türkiye'nin Su Varlığı

1- Akarsular

Akarsularımızın Genel Özellikleri

- Boyları kısadır
- Rejimleri düzensizdir
- Balıkçılık için önemli potansiyele sahiptir
- Akış hızları fazladır, Aşındırma güçleri fazladır
- Enerji potansiyelleri fazladır (en fazla Doğu Anadolu'da, en az Marmara bölgesinde)
- Ulaşıma elverişli değildir
- Bol alüvyon taşır
- Denge profiline ulaşmamıştır

Başlıca Akarsularımız

Bazı akarsular kaynağını başka ülkeden alıp ülkemize dökülür bunlar: Meriç ve Asi

Bazı akarsular kaynağını ülkemizden alıp başka ülkelerden denize dökülür bunlar: Çoruh, Fırat, Dicle, Aras, Kura

Karadenize Dökülen Akarsular :

Çoruh nehri : Gürcistan'dan Karadeniz'e dökülür, rafting sporu yapılır

Yeşilırmak: Çarşamba deltasını oluşturur , üzerinde Almus,Hasan uğurlu, Suat uğurlu barajları bulunur

Kızılırmak: En uzun akarsu, Bafra deltasını oluşturur, üzerinde Hirfanlı,Kesikköprü,Altınkaya ve Derbent barajları bulunur

Bartın çayı: üzerinde kısmen taşımacılık yapılır

Sakarya nehri: üzerinde Hasan Polatkan ve Gökçekaya Barajları bulunur

Marmara Denizine Dökülen Akarsular: Susurluk nehri

Ege Denizine Dökülen Akarsular :

Meriç nehri: Bulgaristandan doğup ege denizine dökülür, Türkiye yunanistan sınırını oluşturur

Küçük Menderes: denize döküldüğü yerde delta oluşturduğu için tarihi efes liman kenti 10 km içerde kalır

Büyük Menderes: Bafa alüvyal set gölünü oluşturur

Akdenize Dökülen Akarsular:

Dalaman çayı: karstik kaynaklardan beslendiği için fazla su kaybetmez

Aksu çayı: Kanyon vadi oluşturur

Manavgat çayı: Manavgat şelalesini oluşturur, karstik kaynaklardan beslendiği için her mevsim bol su taşır, üzerinde Oymapınar Barajı var

Göksu: Silifke deltasını oluşturur,

Seyhan: Çukurova deltasını oluşturur, üzerinde seyhan barajı vardır

Ceyhan: Çukurova deltasını oluşturur, üzerinde Menzelet, Aslantaş ve Berke barajları vardır

Asi nehri: Kaynağını Lübnan dağlarından alır amik ovası üzerinden Akdenize dökülür

Basra Körfezine Dökülen Akarsular:

Fırat nehri: yurt dışı ile birlikte en uzun akarsu, Keban, Karakaya, Atatürk Barajları bulunur

Dicle nehri: üzerinde Devegeçidi, Ilısu, Silvan ve Kralkızı Barajları vardır

Hazar Gölü'ne Dökülen Akarsular(kapalı havza):

Aras nehri: kapalı havzadır

Kura nehri: kapalı havzadır

Başlıca Akarsu Havzalarımız

Havza: Akarsuyun kolları ile birlikte suyunu topladığı bölgeye denir.

Ülkemizde akarsuların çoğu denizlere uzanır ve açık havza durumundadır

Bazı akarsularımız ise denize dökülmez kapalı havza durumundadır.

Başlıca Kapalı Havzalar

a. İç Anadolu Kapalı Havzası

Tuz gölü kapalı havzası, Akşehir – Eber Kapalı havzası, Afyon-Akarçay ve Konya kapalı havzası bulunur

b. Göller Yöresi Kapalı Havzası

Yörenin kalkerli araziye sahip olması büyük etmendir

Yöredeki bazı göller yer altı gideğenleri ile sularını denize ulaştırır.(örnk: Eğirdir, Kovada gölleri)

Yörede Burdur, Acıgöl, Salda,Yarışlı ve Kestel gölleri ile Acıpayam ve Tefenni ovaları kapalı havzalardır

c. Van Gölü Kapalı Havzası

Nemrut volkanından çıkan lavlar bir akarsu vadisinin önünü kapattığı için Van Gölü oluşmuştur

Gölün çevresi, sodyum bakımından zengin volkanik arazi ile çevrili olduğundan göl suyu sodalıdır

ç. Hazar Gölü Kapalı Havzası

Erzurum – Kars Bölümünden kaynağını alan Aras ve Kura nehirleri Hazar Gölüne dökülerek kapalı havza oluşturur

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Akarsularımızın Rejimleri

- Akarsuyun belirli bir kesitinden geçen su miktarına akım(debi)
- Akımın yıl boyunca gösterdiği değişmelere akarsu rejimi denir
- Ülkemizdeki akarsular genellikle düzensiz rejime sahiptir
- Kar erimelerinin etkisiyle ülkemizdeki akarsuların büyük bölümünde ilkbahar mevsiminde akım artışı olur

2- GÖLLER

a.Tektonik Göller: Tektonik hareketlerle çanaklaşan alanlarda suların birikmesiyle oluşan göllerdir.

Marmara Bölgesi: Kuş, Ulubat, İznik, Sapanca

Göller Yöresi: Beyşehir, Eğirdir, Acıgöl ve Burdur

İç Anadolu Bölgesi: Tuz, Akşehir, Eber ve Seyfe Gölleri

Doğu Anadolu Bölgesi: Hazar Gölü, Van Gölü (karma oluşumlu)

b.Volkanik Göller: Volkanik çukurlarda (krater, maar, kaldera) oluşan göllerdir. İç kuvvetler etkilidir. => M-N-G

Meke Tuzlası: Konya Karapınar'dadır. Dünya'nın nazar boncuğu olarak kabul edilir. Maar çukurudur

Nemrut Gölü: Kaldera

Gölcük Gölü: Krater

c. Set Gölleri

Volkanik Set Gölleri:

Balık, Haçlı, Çıldır, Erçek, Van, Nazik => (B-A-H-Ç-E-V-A-N) Tümü Doğu Anadolu'dadır. Volkanik göllerle ortak özelliği sularının sodalı olmasıdır.

Van gölü Türkiye'nin en büyük gölüdür ve Nemrut Volkanından çıkan lavların etkisiyle oluşmuştur.

Kıyı Set Gölleri (Lagün, Deniz Kulağı):

Dalgaların biriktirdiği kumların bir koy veya körfezin önünü kapatmasıyla oluşan göllerdir.

Büyük Çekmece, Küçük Çekmece, Terkoz (Durusu). Tümü Marmara'dadır.

Heyelan Set Gölleri:

Bir akarsu vadisinin heyelan sonucunda kapanmasıyla oluşur

Doğu Karadeniz: Tortum, Sera

Batı Karadeniz: Abant, Yedigöller, Sülük

Orta Karadeniz: Zinav

Alüvyal Set Gölleri:

Alüvyal ovalarda akarsuların vadi kenarlarında alüvyonları biriktirmesi ile oluşur

Ege Bölgesinde: Bafa(Çamiçi) , Marmara gölü

İç Anadolu Bölgesinde: Mogan,Eymir

Karadeniz Bölgesinde: Uzungöl

Akdeniz Bölgesinde: Köyceğiz

d. Buzul(Sirk) Gölleri: En çok Doğu Anadolu'da görülür. Ege ve Güneydoğu Anadolu'da yoktur. Kaçkar Dağları, Ağrı, Süphan, Nemrut, Tendürek, Cilo(Kıvrım dağlarının en yükseğidir), Erciyes, Aladağlar, Uludağ.

e. Karstik Göller(Polye): Kirecin ermesiyle oluşan göllerdir. Kimyasal çözünme olduğu için suları berraktır.

Göller Yöresinde : Salda,Suğla

Batı Toroslarda : Elmalı, Kestel, Avlan, Kızılören.

f. Baraj Gölleri: Akarsular üzerinde çeşitli amaçlar için setlerin çekilmesi ile oluşan göllerdir, Kuruluş amaçları

İçme ve Kullanma suyu sağlamak

Elektrik enerjisi üretmek

Tarım alanlarını sulamak

Su taşkınlarını önlemek ve suyu kontrol altına almak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Barajlar:

İç Anadolu

Kızılırmak: Hirfanlı,Kesikköprü

Sakarya: Sarıyar(Hasan Polatkan),Gökçekaya

Ege

B.Menderes: Kemer,Adıgüzel

Gediz: Demirköprü

Akdeniz

Aksu: Kovada 1-2

Ceyhan: Kartalkaya,Aslantaş

Seyhan: Seyhan

Manavgat: Oymapınar

Karadeniz

Yeşilırmak: Hasan Uğurlu, Almus,Kılıçkaya

Kızılırmak: Altınkaya

Çoruh: Deriner

Doğu Anadolu

Fırat: Keban,Atatürk(Türkiyenin en büyük barajı),Karakaya

Karasu: Tercan

Güney Doğu Anadolu:

Dicle: Devegeçidi

3- Yer Altı Kaynakları

a.Fay Kaynağı

- Yer altı sularının fay hattı boyunca, yeryüzüne çıktığı kaynaklardır
- Suları sıcaktır
- Mağmadan beslendikleri için akımları yıl içinde fazla değişmez
- Ege ve Güney Marmara'da görülür (denizli ve aydında jeotermal enerjiden elektrik enerjisi üretilir)

b.Karstik Kaynak

- Kalker, Jips, kaya tuzu gibi eriyebilen kayaçların yaygın olduğu karstik arazilerle oluşan kaynaklardır
- Suları bol kireçlidir
- Yer altında su birikimi fazladır
- En fazla Akdeniz Bölgesinde görülür

c.Artezyen Kaynaklar

- İki geçirimsiz tabaka arasında biriken yer altı suyunun üstteki geçirimsiz tabakada sondaja açılan delikten basınçla yüzeye çıkmasıdır
- Suları soğuktur
- İç Anadolu ve Trakya'da yaygındır

KIYI TİPLERİ

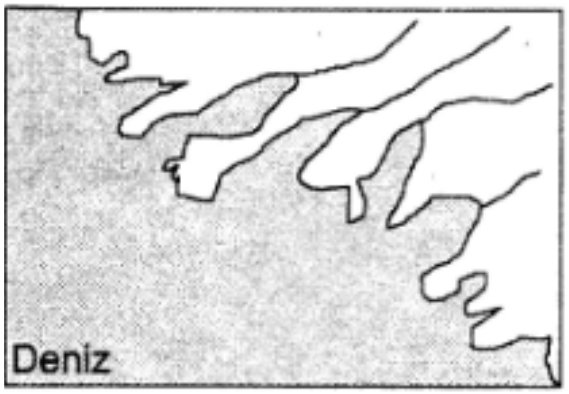
Türkiye'de bulunan kıyı tipleri enine kıyılar, boyuna kıyılar, Dalmaçya tipi kıyılar, rialı kıyılar ve limanlı kıyılardır; bulunmayanlar haliç-watt tipi kıyılar, Fiyord-Skyer tipi kıyılar, mercanlı kıyılar.

Fiyord: Buzul vadilerinin sular altında kalmasıyla oluşan kıyılardır. En çok İskandinav Yarımadasının Atlas Okyanusu kıyılarında görülür. Türkiye'de bu kıyı tipinden görülmez. Matematik konum etkilidir.

Skyer: Buzulların aşındırdığı tepeciklerle buzulların biriktirdiği moren yığınlarının oluşturduğu kıyıların sular altında kalmasıyla oluşan yüzlerce tepecik. Baltık Denizinin kuzeydoğusunda görülür. Türkiye'de görülmez. Matematik konum etkilidir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

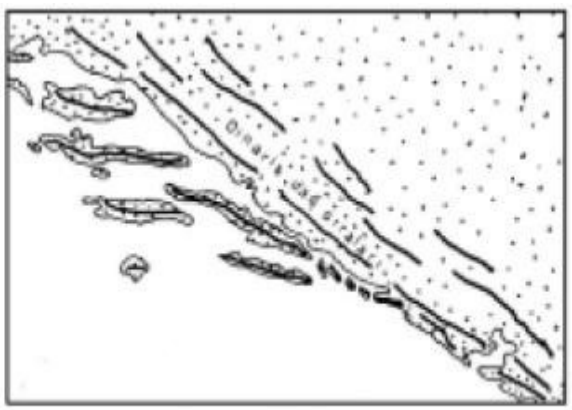
Ria tipi: Platoları yaran derin akarsu vadilerinin deniz suyu ile dolmasıyla oluşan kıyı tipidir. Dünyada Güneybatı İrlanda ve Kuzeybatı İspanya'da bulunur. Ülkemizde de Güneybatı Ege(-Muğla) kıyıları, İstanbul ve Çanakkale Boğazları ile Haliç ria tipi kıyılardır.

Liman tipi: Alçak kıyılardaki geniş vadilerin sular altında kalmasıyla oluşan kıyı tipleridir. Dalgalar tarafından oluşturulurlar. Ülkemizde Büyük Çekmece ve Küçük Çekmece kıyıları buna örnektir.

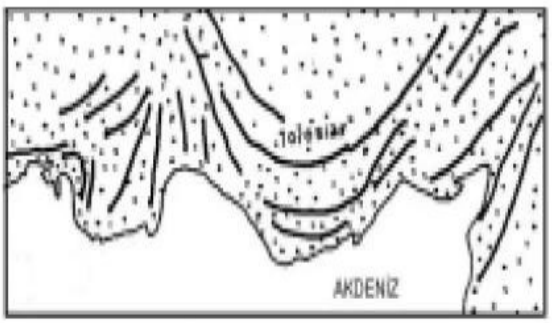
Mercan tipi: Mercan canlısı tarafından oluşturulan kıyılardır. Bu canlı daha çok sıcak iklimlerde yaşadığı için Türkiye'de görülmez. Çünkü Türkiye ılıman iklimdedir.

Dalmaçya: Deniz sularının kıyıya paralel uzanan dağlar arasındaki çukurluklara dolmasıyla oluşan kıyılardır. Ülkemizde Kaş(Antalya) çevresinde bulunur. Meyis Adası.

Dalmaçya tipi kıyılar

Haliç(estuar)-Watt: Gel-git olayı sonucunda akarsu ağızlarının aşındırılmasıyla oluşan ve huniye benzeyen kıyılardır. Gel olayı ile yani okyanusun kabarması ile Haliç tipi kıyı oluşur. Git olayı ile akarsu ağızlarında çamurdan oluşan bir kıyı görülür. Bu kıyı tipine de Watt tipi kıyı denir. Ayrıca git olayında deltalar da oluşur. Dünyanın en büyük halici Hamburg Halicidir. Ülkemizde gel-git olmadığından bu kıyı tipinden görülmez. Özel konumla ilgilidir.

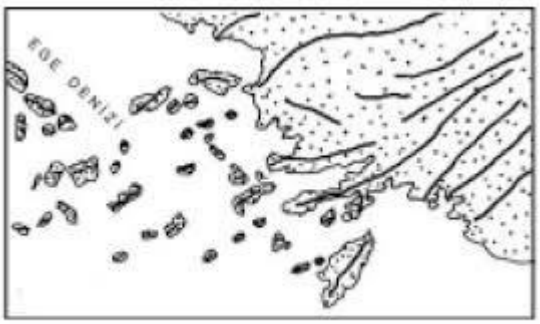
Boyuna kıyılar

Boyuna: Dağların denize paralel uzandığı yerlerde görülen kıyılardır. Kıyı derin, dalgalar güçlü ve faleze çoktur. Denizel iklim kıyıda kaldığı için iç kesimle kıyı arasında iklim, bitki, toprak farkı belirgindir. Bu farkın en belirgin görüldüğü yer Doğu Karadeniz Bölümü'dür. Yamaç yağışları görülür. Karadeniz ve Akdeniz Bölgelerinde görülür.

Enine Dağların denize dik uzandığı yerlerde görülür. Kıyı uzunluğu fazla olduğu için turizm gelişmiştir. En uzun kıyı Ege Bölgesindedir. En uzun kıyısı olan il Muğla'dır. Gerçek uzaklık ile kuş uçuşu uzaklık arasındaki fark fazladır. Turizmde Marmara birinci, Ege ikinci, Antalya üçüncüydü. Girinti(liman) fazla olduğu için ticaret gelişmiştir. İzmir Limanı en büyük ihracat limanıdır. Kıyılar sığ olduğu için delta çoktur. En çok delta Ege'dedir. Dolayısıyla tarım da gelişmiştir. Denizel iklim iç kesimlere kadar sokulabildiği için iç kesimlerle kıyı kesimler arasındaki iklim farkı azdır. Buna benzer bir durum Orta Karadeniz Bölümü'nde de vardır. Karayolu ve demiryolu yapımı kolaydır. İlk yapılan demiryolu Aydın-İzmir arasıdır. Akarsu yatakları derin olmadığı için taşkın olayları sık görülür. Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgesinde

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

taşkın yoğundur. Akarsular ovalarda aktığı için menderesler çizer. En çok menderes Ege'dedir. En çok körfez ve liman Ege'dedir, daha sonra Marmara gelir. Ege kıyıları bu tiptendir.

Enine kıyılar

Not: Türkiyede skayer ve fyord enlem etkisinden dolayı, watt ve haliç ise özel konumundan dolayı görülmez.

2. Türkiye Ekonomik Coğrafyası

İnsanlar, hayatlarını devam ettirebilmek için çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetlerin başında tarım, sanayi ve maden ürünleri üretimi gelir. Bu işlerin tamamına ekonomik faaliyetler denir.

Tarım

İnsanların toprağı işleyerek, çeşitli kültür bitkileri yetiştirmesi ve onlardan ürün elde etmesine tarım denir.

Türkiye'de Tarım Sektörünü Etkileyen Faktörler

- Erozyondan korumak için gereken önlemlerin alınması
- Çoraklaşma (fazla tuz birikimi) oluşumunun engellenmesi
- Tarımsal verimi düşüren taş ve molozlardan arındırılması
- Toprakta kesekleşmenin engellenmesi
- Yabancı otların ayıklanması
- Toprak analizleri ile en yüksek oranda verim alınabilecek ürünün belirlenmesi
- Toprağın ihtiyacı tespit edilerek kullanılacak en uygun gübrenin belirlenmesi
- Yapılması gereken çalışmalardır.

Sulama: Akdeniz ikliminin yurdumuzda etkili olması yazların kurak geçmesine böylece tarımsal faaliyetlerde sulamanın zorunlu olmasına neden olmuştur. Yağışların düşmesi gereken zamandan önce ya da sonra veya beklenen miktarın altında ya da çok üstünde düşmesi yani yağış düzensizliği de önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Bunlar yurdumuzda tarımsal üretimin en büyük sorununu meydana getirmektedirler.

Yurdumuzda yaz yağışı görülen alanlar dışında tarım topraklarının ve bitkilerin ihtiyacı olan su, yağış yoluyla yeterince sağlanamadığından bunun insanlar tarafından karşılanması, yani sulama yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

Tarımda sulama ihtiyacının en fazla olduğu bölgemiz Güney Doğu Anadolu Bölgesi, bu sorunun en az olduğu bölgemiz ise Karadeniz Bölgesi'dir.

Akarsularımızın derin vadilerden akması ve rejimlerinin düzensiz olması sulamada yeterince faydalanılamamasına neden olmaktadır.

Sulama Sorununun Çözülmesi durumunda;

- Üretim miktarında artış sağlanacaktır
- Nadas zorunluluğu büyük oranda ortadan kalkacaktır
- Tarımsal verimin yağış rejimine bağımlılığı büyük oranda azalacaktır
- Tarımsal ürünlerde çeşit artışı sağlanacaktır

Gübreleme: Tarımsal üretimde üretimi yapılan bitkilerin topraktaki besin maddelerini tüketmesi sonucunda verim düşmektedir. Tarım topraklarında azalan bu besin maddelerinin insan tarafından toprağa verilmesine gübreleme denir.

Gübreler çeşitli miktarlarda bitki besin maddelerini içerirler. Bunlar; azot, fosfor ve

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

potasyumdur. Ülkemiz toprakları azot ve fosfor bakımından fakirken potasyum bakımından zengindir. Bu nedenle topraklarımız büyük oranda azot ve fosfor içeren gübrelere ihtiyaç duymaktadır.

Doğal yollardan sağlanan hayvan gübresi azot, fosfor ve potasyum bulunur. Yurdumuzda gübrenin büyük oranda yakacak olarak kullanılması olumsuzluğa yol açmaktadır. Özellikle güvercin gübresi bu anlamda çok değerlidir.

Ülkemizde üretilen suni gübre yeterli olmadığından ihtiyacın % 40'ı ithal edilmektedir. Bu durum maliyeti arttırdığından çiftçilerimiz yeterince gübre kullanamamaktadırlar.

Tohum Islahı: Tarım alanlarında yüksek verim elde etmek için kaliteli tohum kullanılmalıdır. İyi tohum kullanımının verimi % 10'dan fazla arttırdığı vurgulanmaktadır. Kaliteli tohum üretimi amacıyla devlet üretme çiftlikleri ve tohum ıslah istasyonları kurulmuştur. Tüm çalışmalara rağmen üretim yetersiz olduğundan kaliteli tohum ihtiyacının bir bölümü ithalat yoluyla sağlanmaktadır.

Makine Kullanımı: Ürünün zamanında ekimi, hasadı ve yüksek verim için makine kullanımı şarttır. Ancak makine kullanımı yurdumuzda yeterli ölçüde gelişmemiştir.

Tarım arazilerimizin büyük bölümünün makine kullanımına elverişsiz olması, Tarım alanlarımızın özellikle miras yoluyla parçalı bir yapıda olması makine kullanımını ekonomik olmaktan çıkarmaktadır.

İş gücünün bazı bölgelerde daha ucuz olması, Makine fiyatlarının çiftçinin alım gücünün üstünde olması da makine kullanımını azaltıcı etki sağlar.

Pazarlama: Elde edilen ürünün tüketim merkezine ulaştırılarak satışının sağlanıp gelir elde edilmesidir. Ancak ülkemizde üreticiden ziyade aracılar, tüccarlar devreye girmektedir. Bu durum üreticinin elde ettiği gelirin büyük bölümünün aracılara yüksek oranda kar olarak kalmasına neden olmaktadır. Devlet destekleme alımı politikası gereği kamu iktisadi teşebbüsleri aracılığıyla ürün alımı yapmaktadır. Burada amaç, devlet tarafından üreticiye açıklanan taban fiyattan ürününü alma garantisi sağlamaktır. Taban fiyat uygulaması ile çiftçinin ürün fiyatlarındaki ani düşme ve çıkıştan zarar görmesini engellemektir. Bu aynı zamanda ürünlerin piyasaya keyfi fiyatlardan satılmasını engelleyerek tüketicilerin mağdur olmasını da engellemeye dönüktür.

Tarım İşleme Metodları

a. İntansif (Yoğun) Tarım: Modern tarım metodu olarak da bilinir. Nüfus yoğunluğunun fazla, tarım alanlarının sınırlı olduğu ülkelerde ve bölgelerde gelişmişlik derecelerine göre uygulanır. (Hollanda, Belçika, Almanya, İsrail, Japonya, vb.)

Bu metodla, birim alandan en yüksek verim elde etme amaçlanır. Bunun için sulama, gübreleme, tohum ıslahı ve makine kullanımı gibi verimi artıran tüm yöntemler uygulanır. Üretimde yıllar arasında çok farklılıklar olmaz. Elde edilen verim ve gelir fazla olur.

b. Ekstansif (Yaygın) Tarım: Tarım alanlarının geniş, nüfus yoğunluğunun fazla olmadığı ülkelerde ve bölgelerde yaygın olarak kullanılan metoddur. (Arjantin, Kanada, Brezilya, Hindistan vb.)

Bu metod uygulanırken toprak yoğun bir şekilde işlenmez. İklim şartlarına göre, verimde değişiklik olabilir. Daha çok tahıl ürünleri yetiştirilir.

c. Nadaslı (Kuru) tarım: Buna ilkel tarım metodu da denir. Yağışların yetersiz olduğu ve sulama yapılamayan sahalarda uygulanır. Topraklardan iki yılda bir ürün alınır. Ürün ekilemeyen yıllarda toprak sürülür, havalandırılır. Böylece su depolaması ve mineral zenginleşmesi sağlanır. Türkiye'de en fazla, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde uygulanır. Karadeniz kıyılarında ise, yağışlı iklimden dolayı nadas tarımına ihtiyaç yoktur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Tarım Ürünleri

A. Tahıllar

Buğday: Büyüme döneminde ilkbaharda nem, olgunlaşma ve hasat döneminde sıcak ve kurak bir iklim ister. Bu nedenle ülkemizin sürekli yağışlı Karadeniz kıyılarında ve düşük sıcaklığa sahip yüksek kesimlerinde üretimi yapılmaz. Doğu Anadolu Bölgesi'nde kısa süren yaz devresinin tamamından yararlanacak biçimde kıştan sonra ekilen Yaz ekimi yapılır. İç bölgelerde ise sonbaharda Güz ekimi yapılır. Buğday değişik tip topraklarda yetişebilen bir bitkidir. Verimsiz kıraç topraklarda ve verimli taban alanlarda yetiştirilebilen birçok buğday çeşidi vardır. Bununla birlikte buğday için en uygun topraklar, drenajı yeterli olan derin topraklardır.

Yurdumuzda 1950'den sonra buğday üretiminde büyük oranda artış sağlanmıştır. Bunun temel nedeni, tarım alanlarında traktör kullanımının yaygınlaşması ve bunun sonucunda ekim alanlarının genişlemesidir. Yıllara göre yağış kararsızlığının etkisi nedeniyle üretimde dalgalanmalar olur. Yağışlı yıllarda üretim artar. Tahıllar içinde üretim payı % 70'dir. Sırasıyla en çok üretildiği bölgeler; İç Anadolu, Marmara, Akdeniz, Karadeniz, Ege, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dur.

Arpa: Tahıllar içinde %°20 payla 2. sırada üretilen üründür. Buğday üretim alanına paralellik göstermesine karşılık, soğuğa daha dayanıklı olduğundan yükseklerde üretimi yapılabilmektedir. İçki endüstrisinde ve hayvan yemi olarak, kullanılır. Türkiye üretiminin yarısını İç Anadolu Bölgesi karşılar.

Çavdar: Tahıllar içerisinde soğuğa en dayanıklı olanıdır. Bu nedenle, buğday ve arpanın yetiştirilemediği serin ve yüksek yerlerde yetiştirilebilir. Ülkemizde en çok, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde üretilir.

Yulaf: Yulaf, sıcak ve kurak şartlarda üretildiği gibi, serin bölgelerde de yetişebilir. Daha çok bisküvi ve yem sanayiinde kullanılır. Ülkemizde daha çok İç Anadolu, Marmara ve Çukurova'da yetiştirilmektedir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Mısır: Yaz döneminde yağış alan veya sulama yapılan sahalarda yetiştirilir. En uygun iklim, yaz yağışlarının olduğu Karadeniz iklimidir. Bu özelliğinden dolayı arpa ve buğday tarımından farklılık arz eder.

Mısır, ülkemizde Karadeniz kıyı şeridinde, Marmara'nın kuzey kesimlerinde tabii olarak yaz yağışlarıyla yetişebilirken, bunun dışındaki Akdeniz, Ege ve diğer iç bölgelerde yazın sulamayla yetiştirilir.

Son yıllarda, mısırın yem ve yağ sanayiinde kullanımının artmasıyla, özellikle Çukurova'da üretimi yaygınlaşmıştır. Bunun sonucunda da Akdeniz Bölgesi mısır üretiminde, Karadeniz Bölgesi'ni geçmiştir.

Çeltik (Pirinç): Yetişme süresi boyunca yüksek nem ve sıcaklık isteği vardır. Türkiye'de üretim, genelde akarsu boylarında ve alüvyal ovalarda yaygındır. Yetişme döneminde çoğu zaman suyun içinde kalması gerektiğinden üretim zordur.

En fazla, Edirne'de Meriç ve Ergene nehirlerinin kenarlarında, daha sonra Samsun, Çorum, Kastamonu, Adana, Diyarbakır gibi illerimizden geçen akarsu kenarlarında yetiştirilir.

B. Baklagiller

Mercimek: Yetişme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde sıcak ve kurak iklim ister. Her türlü toprak koşullarına dayanıklıdır. Ülkemizde kırmızı mercimek en fazla Güneydoğu Anadolu'da, yeşil mercimek ise İç Anadolu Bölgesi'nde üretilir.

Nohut: Yarı kurak iklim şartlarında yetişebilen nohut, en fazla İç Anadolu, Akdeniz, İç Ege ve Güneydoğu Anadolu'da üretilir. Baklagiller içerisinde en fazla üretim miktarına sahiptir.

Fasulye: Yüksekliği 2000 m yi aşmayan ve yaz döneminde sulanabilen tüm sahalarda yetiştirilir. En önemli yetişme alanları, kıyı bölgelerimizdeki ovalardır. Özellikle Çukurova ve Antalya ovaları ile Güney Marmara Bölümü'ndeki ovalarda fasulye tarımı yaygın olarak yapılır. İç bölgelerimizde ise, akarsu boylarındaki bahçelerde

yetiştirilir. Yıllık fasulye üretimimiz 200 bin ton civarındadır.

C. Sanayi Bitkileri

Tütün: Kıraç toprakları seven, yetişme döneminde nem ve yüksek sıcaklığa ihtiyacı olan bir bitkidir. Türkiye'nin genelinde iklim ve toprak yapısı tütün üretimine elverişlidir. Fakat, kalitesinin azalmaması için devlet ekim alanlarını belirlemekte ve kaliteye göre fiyatlandırma yapmaktadır.

Türkiye'deki tütün üretiminin yaklaşık yarısı Ege Bölgesi'ndeki Manisa, İzmir, Denizli, Muğla ve Uşak gibi illerde yapılır. Karadeniz Bölgesi'nde Samsun, Amasya, Tokat ve Sinop çevresinde, Güneydoğu Anadolu'da Diyarbakır, Siirt, Batman çevresinde, Marmara'da Balıkesir, Bursa çevresinde, Doğu Anadolu'da Malatya, Muş, Bitlis çevresinde de tütün üretimi yapılmaktadır.

Pamuk: Yetişme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde sıcak ve kurak iklim ister. Ürün verdiği dönemlerde tabandan sulanması gerekir. Bu dönemdeki yaz yağışları ürünün kalitesini düşürdüğü için Karadeniz kıyılarında yetiştirilemez.

Pamuk üretiminde Güneydoğu Anadolu Bölgesi başta gelir. Türkiye üretiminin % 48'ini bu bölgemiz gerçekleştirir. İkinci sırayı Ege, üçüncü sırayı Akdeniz bölgeleri alır.

Şeker pancarı: Ülkemizde şekerpancarı üretimi, 1926 yılında Uşak ve Alpullu şeker fabrikalarının yapılmasıyla başlamıştır. Şekerpancarının fazla sıcaklık isteği yoktur. Ancak, yetişme ve ürün verme döneminde tabandan sulanması gerekir. Bu sebeple, üretim alanlarında mutlaka sulama imkânı gelişmiştir. Üretimi en fazla, İç Anadolu Bölgesi'nde yapılır. Daha sonra Orta Karadeniz, Marmara, Doğu Anadolu ve İç Ege çevresinde üretilir. Fazla yağıştan hoşlanmadığı için Karadeniz kıyılarında, aşırı sıcak ve kurak olan G. Doğu Anadolu'da ve yüksek gelir getiren ürünler bulunduğundan Ege ve Akdeniz kıyı ovalarında yetiştirilmemektedir.

Çay: Tropikal iklim bölgelerinin tarım ürünüdür. Nemli sıcak veya nemli ılıman iklim koşullarında tarımı yapılabilir.

Türkiye'deki çay üretiminin tamamını Karadeniz Bölgesi karşılar. Doğu Karadeniz'de Rize çevresi en önemli çay üretim merkezidir.

Haşhaş: Uyuşturucu yapımında kullanılmasından dolayı, devletin denetimi altında, sınırlı alanlarda ve az miktarda yetiştirilen bir bitkidir. Ülkemizde üretim, İç Ege'deki Afyon, Kütahya, Uşak, Denizli illerinden elde edilir.

Keten – Kenevir: Tropikal bölgelerin bitkisi olan keten – kenevirin liflerinden keten kumaşı ve kot bezi yapılır. Ayrıca kenevir tohumundan, yağ çıkarımında faydalanılır. Keten – kenevirden uyuşturucu da yapıldığından devletin kontrolü vardır. Keten – kenevir üretimi daha çok, Batı Karadaniz'deki Kastamonu, Sinop ve Zonguldak çevresinde ve Marmara'da Kocaeli çevresinde yapılır.

D. Yağ Bitkileri

Zeytin: Akdeniz ikliminin tabii bitkilerindendir. Yabani zeytinin (Delice) aşılanmasıyla kültür zeytini elde edilir. Soğuğa karşı duyarlı olduğundan, kışların ılık geçtiği ve don olaylarının görülmediği Akdeniz, Ege, Güney Marmara ile Karadeniz'in bazı kıyı kesimlerinde yetiştirilir.

Ülkemizde zeytin en fazla Ege Bölgesi'nde (% 60) üretilmektedir. Güney Marmara kıyıları (Gemlik- Mudanya) ile Akdeniz kıyıları ve Kilis çevresinde de yoğun olarak yetiştirilir.

Ayçiçeği: Yetişme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde güneşli bir iklim ister. Olgunlaşma döneminde yağış istememesinden dolayı, Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesimlerinde yetiştirilemez. Diğer bütün bölgelerimizde tarımı yapılabilir.

Ayçiçeği üretiminin % 78'ini Marmara Bölgesi'nde başta Tekirdağ ve Edirne olmak üzere Kırklareli, Balıkesir, Bursa illeri karşılar. Daha sonra, İç Anadolu Bölgesi ve Orta Karadeniz Bölümü gelir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Soya Fasulyesi: Yağı insan beslenmesinde, unu ise yem olarak kullanılan soya, en çok Akdeniz Bölgesi'nde (%88) üretilir. Yetişme devresi kısa olduğundan ikinci ürün olarak ekilir.

Susam: Ilıman iklim bölgelerinde tarımı yapılmaktadır. Türkiye'de Marmara, Ege, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu gibi sıcak bölgelerde üretilir.

Yerfıstığı: Meyveleri toprak içinde olgunlaşır. Sıcak ve nemli iklim şartlarında ve gevşek topraklarda tarımı yapılır. Türkiye'de yerfıstığı üretiminin % 82'sini Akdeniz Bölgesi'ndeki Adana, Hatay, ve Mersin illeri karşılar. Ege ve Marmara ovalarında da üretilir.

E. Yem Bitkileri

Yonca, yulaf, fiğ, burçak ve korunga gibi bitkilere yem bitkileri adı verilmektedir. Türkiye'de ahır hayvancılığının gelişmesi ve et üretiminin artmasında yem bitkilerinin ayrı bir önemi vardır. Çünkü ülkemizdeki çayır ve meralar yetersizdir. Yem bitkilerinden kuru ve yaş olarak istifade edilir. Daha çok Ege, Akdeniz ve Marmara bölgelerinde üretilen yem bitkileri, fabrikalarda işlenerek kullanıma hazır hale getirilir.

F. Sebzecilik

Sebze üretiminde ilk sırayı Akdeniz Bölgesi alır. Bu bölgemizde kışlar ılık geçtiğinden seralarda kışın bile sebze üretilebilir. Ayrıca tarla sebzeleri de ilk önce bu bölgemizde üretilir.

Turfanda sebzecilik ise, bir mevsim başı üretim faaliyetidir. Bazı sebze ve meyvelerin, açık hava koşullarında erkenden yetiştirilip pazarlanması esasına dayanır. İlkbaharın erken başladığı yörelerimizde, sebze ve meyveler erken olgunlaşırlar ve 30 – 40 gün önceden pazarlara sunulurlar. Bu üretim faaliyetine turfanda sebzecilik, bu sebzelere de turfanda sebze denir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

G. Meyveler

Fındık: Ilıman iklim bölgelerinin bitkisidir. Kış sıcaklığının 5 – 6 °C, yaz sıcaklığının da 20 – 25 °C olduğu ve yıllık 1000 – 1500 mm yağış alan, ılıman ve serin iklim bölgelerinde yetişir. Don olayı ve yaz kuraklığı verimi düşürür.

Ülkemizde fındık tarımı, Karadeniz kıyılarında yaygındır. Özellikle Ordu, Giresun ve Trabzon illeri üretimin yarısından çoğunu sağlamaktadır. Daha sonra, Bolu ve Zonguldak illeri gelir. Karadeniz Bölgesi toplam üretimin % 76'sını karşılar.

Turunçgiller: Narenciye adı da verilen bu ürünler portakal, mandalina, limon, greyfurt ve turunçtan oluşur. Anavatanı Güneydoğu Asya'dır. Soğuğa karşı çok hassastırlar. Kışın sıcaklığın 0 °C nin altına düşmediği bölgelerde yetişebilir. Akdeniz Bölgesi'nin kıyı kesimi üretimin % 91'ini verir. Geri kalanı ise Ege kıyılarındaki Muğla, İzmir, Aydın illeri sağlar. Kışları ılık geçtiğinden bir miktar da Rize kıyılarında yetiştirilir.

İncir: Anavatanı Doğu Akdeniz kıyılarıdır. Kışların ılık, yazların sıcak geçtiği, yıllık yağışın 600 – 700 mm olduğu denizel iklimlerde rahatça yetişebilir. Soğuğa karşı hassas olduğundan iç bölgelerimizde fazla yetiştirilemez.

İncir, en fazla Ege Bölgesi'ndeki Aydın ve İzmir çevresinde üretilir.

(%78) Bundan başka, az miktarda Akdeniz ve Karadeniz kıyıları ile, Güney Marmara ve Güney Doğu Anadolu'da üretilir.

Üzüm: Kışın -40 °C sıcaklığa kadar dayanır. Yazın sıcaklığa ve kuraklığa dayanıklı bir bitki olduğundan ülkemizde hemen her bölgede yetiştirilir. Yazların yağışlı geçmesinden dolayı Karadeniz kıyılarında ve Doğu Anadolu'nun sıcaklığı yetersiz yüksek yerlerinde yetiştirilemez.

Üretim en fazla Ege Bölgesi'nde yapılmaktadır. G. Doğu Anadolu, İç Anadolu, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde de üretilir. Özellikle Ege Bölgesi'nde Manisa, İzmir, Denizli yörelerinde üretilen çekirdeksiz üzüm kurutularak önemli bir kısmı ihraç edilir. Üzüm, soğuğa ve kuraklığa dayanıklı olduğundan, ülkemizde elma ile birlikte en yaygın olan meyvedir.

Elma: Türkiye'de üzümle birlikte en çok yetiştirilen bir meyvedir. Çiçek açma döneminde düşük sıcaklıklardan etkilenir. Diğer dönemlerde -35 °C ye kadar dayanabilir. Az kireçli ve derin topraklarda yüksek verim sağlar.

Elma üretimi, İç Anadolu'daki Niğde, Nevşehir, Konya çevresinde, Orta Karadeniz'de Amasya çevresinde, Akdeniz'de Isparta, Antalya ve Burdur çevresinde yaygındır.

Muz: Tropikal bölge bitkisidir. Yetişmesi için yüksek sıcaklık ve bol nem gereklidir. Düşük sıcaklıklarda yetişemez ve don olayına karşı en hassas bitkidir. Türkiye'de, sadece Akdeniz Bölgesi'nde Antalya – Mersin arasındaki çok dar bir kıyı şeridinde tarımı yapılabilir.

Antep fıstığı: Dünya'nın oldukça sınırlı bölgelerinde yetişen ve meyvesi kuru yemiş olarak kullanılan bir bitkidir. Yaz kuraklığına ve sıcaklığına dayanıklı bir bitkidir. Ülkemizde en fazla Gazi Antep, Şanlı Urfa ve Siirt çevresinde üretilmektedir.

Kayısı: Ülkemizde karasal iklim bölgelerinin alçak yörelerinde yetiştirilmektedir. Kayısı üretimi en fazla Malatya, Elazığ, Konya, Ankara ve İzmir illerinde yapılır.

Hayvancılık

Ekonomik değer taşıyan hayvanların üretilmesi, beslenmesi ve pazarlanması gibi işlere hayvancılık denir.

Mera Hayvancılığı: Doğal otlaklarda yapılan hayvancılıktır. Et ve süt verimi ahır hayvancığına göre düşüktür. Yağışın fazla olduğu yıllarda otlakların gürleşmesine bağlı olarak et ve süt üretimi artar. Ülkemizde Doğu Anadolu, İç Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygındır.

Besi ve Ahır Hayvancılığı: Islah edilmiş veya iyi cins ithal hayvanlarla ahırlarda yapılan hayvancılıktır. Modern usullerle yapıldığı için et ve süt verimi daha fazladır.

Otlakların azalmasından sonra ahır hayvancılığının gerekliliği artmıştır. Ülkemizde besi ve ahır hayvancılığı büyükbaş hayvanlarla yapılır. Ege, Marmara, İç Anadolu bölgelerinde yaygındır. Ayrıca şeker fabrikalarının etrafında da ahır hayvancılığı gelişmiştir.

Türkiye'de Hayvan Varlığı

1. Küçükbaş Hayvancılık

Koyun: Ülkemizde en çok beslenen küçükbaş hayvandır. İç Anadolu ile Doğu Anadolu bölgelerindeki koyun sayısı ülke genelinin yarısına yakındır.

Güneydoğu Anadolu, İç Ege ve Güney Marmara çevresinde de beslenmektedir. Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında çok azdır. Türkiye'de, kıvırcık, dağlıç, karaman, merinos ve sakız gibi çeşitli ırklara ait koyunlar bulunur.

Keçi: Koyuna göre daha dayanıklı olan, engebeli arazilerde yayılabilen ve süt üretimi iyi olan küçükbaş hayvan türüdür. Kıl keçisi ve tiftik keçisi gibi türleri vardır.

2. Büyükbaş Hayvancılık

Sığır: Ülkemizin genelinde doğal şartlar büyükbaş hayvancılığa çok elverişli değildir. Bu yüzden, büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılık kadar yaygın değildir.

Fakat, et ve süt veriminin daha fazla olmasından dolayı, son yıllarda daha çok tercih edilmeye başlamıştır. Özellikle Marmara, Ege ve İç Anadolu gibi bölgelerimizde modern ahır hayvancılığı giderek artmaktadır.

Türkiye'de sığır yetiştiriciliği en fazla, Erzurum-Kars Bölümü ile Doğu Karadeniz Bölümü'nde yaygındır. Buralarda yazlar serin ve yağışlı geçtiğinden gür otlaklar gelişir. Bunun sonucunda da sığır yetiştiriciliği kolaylaşır.

Manda: Akarsu ya da bataklık kenarlarında beslenir. Suyu çok seven bir hayvandır. Sütü yağlı olduğundan kaymak yapımında kullanılır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

3. Kümes Hayvancılığı

Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılıktan sonra, hayvancılığımızın en önemli uğraş alanlarındandır. Özellikle son yıllarda, kent nüfusunun artması ve sağlığa daha yararlı olmasından dolayı beyaz et tüketimi artmış ve kümes hayvancılığında çok büyük gelişmeler olmuştur. Kümes hayvancılığı en çok Marmara Bölgesi'nde yapılır. Ege ve İç Anadolu bölgelerinde de oldukça yaygındır.

4. Arıcılık

Ülkemiz, iklim ve bitki çeşitliliğinin fazla olmasından dolayı arıcılığa son derece elverişlidir. Ege Bölgesi'ndeki Muğla, İzmir, Manisa ve Aydın illeri, Akdeniz Bölgesi'ndeki Antalya ve Mersin illeri ile Erzurum, Kars, Hakkâri, Ordu, Rize ve Elazığ çevresinde arıcılık gelişmiştir.

5. İpek Böcekçiliği

Dut yaprakları ile beslenir. Salgıladığı sıvının katılaşması ile ipek telleri oluşur. İpekböcekçiliği en çok Güney Marmara'da Bursa, Gemlik, Balıkesir, Bilecik çevresinde yapılır.

6. Balıkçılık

Deniz balıkçılığı: Ülkemizdeki su ürünlerinin büyük bir kısmı (% 90) denizlerden elde edilmektedir.

Tatlı su balıkçılığı: Bu balıkçılık akarsularda tatlı su göllerinde ve barajlarda yapılır. Eğirdir, Beyşehir, Ulubat, İznik, Sapanca, Çıldır gölleri-nde tatlı su balıkçılığı yapılır. Keban, Karakaya, Seyhan, Hirfanlı, Atatürk gibi baraj göllerinde balık üretim çalışmaları yapılmaktadır.

Kültür Balıkçılığı: Son yıllarda ülkemizde temiz akarsu boylarında, özel yapılmış havuzlarda kültür balıkçılığı yapılmakta ve çoğunlukla alabalık yetiştirilmektedir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Ormancılık

Türkiye, sıcaklık ve yağış koşulları bakımından ormanın yetişmesine genel olarak elverişlidir. İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki bazı alanlar hariç, ülkemizin % 70'lik kısmının orman olması gerekir. Fakat, bugün bu oran % 26 civarındadır. Bu durum ormanlarımızın büyük bir kısmının yok edildiğini göstermektedir.

Türkiye'de ormanların coğrafi dağılışı (%)

Karadeniz Bölgesi	25
Akdeniz Bölgesi	24
Ege Bölgesi	17
Marmara Bölgesi	13
Doğu Anadolu Bölgesi	11
İç Anadolu Bölgesi	7
G. Doğu Anadolu Bölgesi	3

Madencilik Ve Enerji Kaynakları

Yerkabuğunun farklı derinliklerinden çıkarılan, ekonomik değer taşıyan mineral ve elementlere maden denir. Türkiye'de madencilik faaliyetleri 1935 yılında kurulan M.T.A. ile belge alan firmaları kapsayan özel sektör tarafından yürütülmektedir.

Türkiye'de çıkarılan önemli madenler

1.DEMİR: Modern sanayinin ana metali demirdir. Kullanım alanı oldukça geniştir.

Çıkarıldığı yerler: Divriği –Gürün (Sivas), Hekimhan-Hasan çelebi (Malatya), Çam dağı (Sakarya), Edremit-Havran-Eymir-Ayvalık-Ayazmant (Balıkesir), Torbalı(İzmir), Simav- (Kütahya), Kırıkhan-Payas(Hatay), Bingöl, Kahramanmaraş, Düzce, Kayseri.

Doğu Anadolu Bölgesi demir madeni bakımından Türkiye'de ilk sıra gelmektedir.

İşlendiği yer: Karabük, Ereğli, İskenderun demir çelik fabrikaları.

2. KROM: Çok sert, çok iyi cilalanabilen ve paslanmayan bir maden olduğu için, madeni eşya yapımında büyük önem taşır. Dışarıya en çok satılan madendir. Kaplamacılıkta ve çelik yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Guleman(Elazığ) , Fethiye – Milas – Marmaris – Dalaman Köyceğiz(Muğla) , Acıpayam (Denizli) , Orhaneli (Bursa) , Kayseri , Eskişehir Kütahya , Kahramanmaraş , Aladağ(Adana)

İşlendiği yerler : Antalya ve Elazığ'daki ferrokrom tesisleri

3.BAKIR: Bakır madeni yatakları genellikle çinko ve kurşun yataklarıyla birlikte bulunur. Elektrik ve elektronik sanayisinde kullanılır. Bakır mutfak eşya yapımına kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Murgul(Artvin), Küre(Kastamonu), Ergani –Maden (Elazığ), Çayeli (Rize),

İşlendiği yerler: Maden Ergani bakır işletmeleri, Murgul bakır işletmeleri, Samsun Karadeniz bakır işletmeleri.

4.BORMİNERALLERİ: Sanayide sayısız denilebilecek kadar çok çeşitli işlerde kullanılmaktadır. Bor minerallerinden elde edilen boraks ve asit borik özellikle nükleer alanda jet ve roket yakıtı, sabun deterjan lehim, fotoğrafçılık tekstil boyaları, cam, elyaf ve kâğıt sanayiinde kullanılmaktadır. Dünya rezervinin %80'ni Türkiye'dedir. Üretim bakımından dünyada üçüncü, rezerv bakımından birinci sıradadır Bor minerallerinin üretimi dış isteğe bağlıdır.

Çıkarıldığı yerler: Bigadiç-Susurluk-Sultançayırı (Balıkesir), Mustafakemalpaşa (Bursa) Emet(Kütahya), Seyitgazi (Eskişehir).

5.BOKSİT: Alüminyumun hammaddesidir. Çok hafif olduğu için uçak, otomobil ve ev eşyası yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Seydişehir (Konya), Akseki (Antalya), Saimbeyli (Adana), Milas(Muğla

6.MANGENEZ: Demirin içindeki kükürdün giderilmesi ve demirin çeliğe dönüştürülmesinde kullanılmaktadır.

Çıkarıldığı yerler: Ereğli(Zonguldak), Borçka (Artvin), Tavas (Denizli).

7.VOLFRAM: Kaliteli çelik ve yüksek ısıya dayanıklı boya yapımında, elektrik ve elektronik sanayilerinde kullanılan çok değerli bir madendir. Uzay ve savaş endüstrisinde kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Uludağ (Bursa), Malatya, Elazığ

8.KÜKÜRT: Yapay gübre, tarım ilacı, oto lastiği, kağıt ve patlayıcı madde yapımında kullanılır. Kükürdün bağcılıkta önemli bir yeri vardır. Asmaların ve sebzelerin yapraklarında üreyen bakteriler kükürtlü bileşiklerle yok edilir.

Çıkarıldığı yerler: Keçiborlu (Isparta), Sarayköy (Denizli), Simav (Kütahya).

İşlendiği yerler: Keçiborlu kükürt işlemeleri.

9.CİVA: Doğada sıvı halde bulunan tek madendir. Tıpta, termometre, fotoğrafçılıkta ve metalürji endüstrisinde kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Ödemiş-Karaburun (İzmir), Sarayönü(Konya), Niğde, Banaz (Uşak), Gönen (Balıkesir).

10. FOSFAT: Yapay gübre yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Mazıdağı (Mardin), Kilis.

İşlendiği yerler: Mazıdağı fosfat işletmeleri

11.KURŞUN VE ÇİNKO: Yatakları genellikle bir arada bulunmaktadır.

Çıkarıldığı yerler: Çayeli (Rize), Tirebolu (Artvin), Balıkesir, İzmir, Emet (Kütahya), Kayseri, Keban (Elazığ).

12.ANTİMON: Kurşunla karıştırılarak cephane ve batarya yapımında kullanılır.

Çıkarıldığı yerler: Gediz –Simav (Kütahya), Balıkesir, Ankara, Bilecik, Tokat, İzmir, Niğde .

13.URANYUM: Çıkarıldığı yerler: Aydın, Şebinkarahisar (Giresun).

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

14.MERMER: Çoğunlukla yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Çıkarıldığı yerler: Afyon, Marmara adası, Bilecik, Bursa, Gemlik, Bandırma, Elazığ.

15. ZIMPARA TAŞI: Çeşitli kesici, torpüleyici ve silici aletlerin yapımında kullanılan zımpara taşı yönünden ülkemiz çok zengindir.

Tire (İzmir), Manisa, Söke (Aydın), Milas (Muğla) ve Tavas (Denizli) da çıkarılır.

16.BARİT: Suda erimeyen bir maden olduğundan boya, deri, kimya, cam ve kauçuk sanayiinde kullanılır. Ülkemiz barit yatakları bakımından zengin sayılır.

Antalya, Muş, Gazi Antep ve Eskişehir çevresinde barit yatakları bulunmaktadır.

17. TUZ: Türkiye tuz yatakları bakımından son derece zengindir. Kaya tuzu yatakları üçüncü jeolojik zamanda, kapalı göl havzalarında suların buharlaşması ile oluşmuştur. Son yıllarda tuz üretimimiz üç kat artmıştır.

Türkiye'deki tuz üretiminin çoğu, Tuz Gölü ile İzmir Çamaltı tuzlasından sağlanır. Kaya tuzu yatakları, Çankırı, Kars, Iğdır ve Nevşehir çevresinde bulunmaktadır.

18.CIVA: Tek sıvı madendir. Zirai ilaç yapımında, kâğıt sanayiinde, suni gübre üretiminde ve boya sanayiinde kullanılır.

Türkiye'de Sarayönü (Konya), Ödemiş (İzmir), Manisa ve Uşak çevresinde çıkarılmaktadır. Kurşun – Çinko: Genelde kurşun ve çinko bir arada bulunur. Ülkemizde Keban (Elazığ) ve Kayseri çevresinde kurşun-çinko yatakları vardır.

19.LÜLETAŞI: Eskişehir çevresinde çıkarılır ve işlenir. Süs eşyası yapımında kullanılır.

20.OLTUTAŞI: Erzurumun Oltu ilçesinde çıkarılır ve işlenir. Süs eşyası yapımında kullanılır.

21.FOSTAT: Gübre hammaddesi olarak kullanılan fosfat ihtiyacımızı karşılamaz. Fas, Tunus ve Cezayir'de yaygın olarak görülür ve daha çok bu ülkelerden ithal edilir.

Türkiye'deki en zengin fosfat yatakları Mazıdağı (Mardin), Adıyaman, Bingöl ve Bitlis'te bulunmaktadır.

22.MANGANEZ: Çeliğe sertlik kazandırmak ve direncini artırmak için kullanılır. Uşak, Afyon, Muğla, Adana, Erzincan, Artvin ve Trabzon çevresinde manganez yatakları bulunur. İhtiyacı karşılamaz. Bu nedenle ithal edilir.

23.MERMER: Ülkemiz mermer bakımından zengindir. Afyon, Kütahya, Marmara Adası, Kırşehir, Tokat ve İzmir çevresinde çıkarılır. Yurt dışına ihracatı yapılır.

24.VOLFRAM: Çok sert olması nedeniyle özel sanayi çeliği olarak kullanılır. Demiryolu, iş makineleri, uçak ve gemi yapımı yanında, ampüllerde enerjiyi ışığa çevirmede kullanılır. Bursa Uludağ'da çıkarılıp işletilmektedir. Fakat son yıllarda üretimi durmuştur.

25.ASBEST: 14 bin °C sıcaklığa dayanır. Isıya dayanıklı araç ve gereç yapımında kullanılır. Konserojen madde bulundurması nedeniyle, kullanımı sınırlandırılmıştır.

Eskişehir, Bursa, Erzincan, Hatay, Kars, Ağrı, Malatya, Sivas, İskenderun, Uşak ve Konya'da çıkarılır.

26.ANTİMON: Kurşunla karıştırılarak cephane ve batarya yapımında kullanılır. Yüksek verimli antimon yatakları: Niğde, Tokat ve Ödemiş'tedir.

27.GÜMÜŞ: Kütahya'da üretilmektedir. Keban ve Gümüşhane'deki yataklar, çok eskiden buyana işletildiği için ekonomik değerini yitirmiş ve kapatılmıştır.

28.NİKEL: Daha çok kaplamacılıkta (Nikelaj) kullanılan nikel cevherinin, en zengin yatakları Manisa'dadır.

29.FLÜORİT: Maden, cam, kimya, seramik ve optik sanayinde kullanılan flüorit; daha çok Karaman (Kırşehir) Şefaatli (Yozgat) Ovacık (Kütahya) ve Beyli kahırda (Eskişehir) bulunmaktadır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Enerji Kaynakları

Türkiye Kömür Havzaları

Taşkömürü: Türkiye'de Zonguldak, Amasra, Ereğli arasındaki sahada çıkarılır. Demir-çelik sanayiinde enerji kaynağı olarak tüketildiğinden, Karabük ve Ereğli demir-çelik fabrikaları buraya kurulmuştur.-

Linyit: Türkiye genelde üçüncü jeolojik devirde oluştuğundan linyit en zengin enerji kaynaklarımızdan biridir. Bütün bölgelerde linyit rezervi bulunmaktadır. Taşkömürüne göre kalorisi daha azdır. Ancak yaygın olduğundan enerji ihtiyacımızın en önemli kısmını karşılamaktadır.

Linyit yatakları Afşin, Elbistan (K. Maraş), Tavşanlı, Seyit Ömer (Kütahya), Soma (Manisa), Yatağan (Muğla), Saray (Tekirdağ), Aşkale (Erzurum), Aydın, Amasya ve Yozgat çevresinde bulunmaktadır.

Termik santraller: Linyitten elektrik enerjisi elde eden termik santrallerimiz, Soma, Tunçbilek, Seyit Ömer, Afşin — Elbistan, Yatağan ve Orhaneli termik santralleridir.

Petrol: Günümüzün en önemli enerji kaynaklarından biri petroldür. Petrol ulaşım araçlarında yakıt olarak ve plastik, gübre, boya gibi çok değişik sanayilerde kullanılır. Türkiye'deki petrol yatakları fazla zengin sayılmaz. İhtiyacımızın % 90'nına yakınını ithal etmekteyiz.

Petrol yataklarımızın % 98'i G. Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunur. Petrol, Raman, Garzan, Kurtalan, Adıyaman ve Mardin çevresinde çıkarılmaktadır.

Rafineriler: Ülkemizde çıkarılan ve ithal edilen petrol, Orta Anadolu (Kırıkkale), Aliağa (İzmir), Ataş (Mersin), İpraş (İzmit) ve Batman rafinerilerinde işlenmektedir.

Doğal gaz: Ülkemiz, doğal gaz yatakları bakımından zengin değildir. Şu anda sadece Trakya'da Hamitabat ve Güneydoğu Anadolu'da Mardin-Çamurlu sahasında üretim yapılmaktadır. Hamitabat'tan çıkarılan doğal gazdan aynı yerde elektrik enerjisi üretilir. Doğalgaz ihtiyacımızın önemli bir kısmı, Rusya Federasyonu ve Cezayir'den ithal edilmektedir.

Su Gücü (Hidroelektrik enerjisi): Barajlardaki suyun, elektrik üreten santralleri çalıştırması ile oluşan enerjiye hidroelektrik enerjisi denir.

Türkiye'de elektrik ihtiyacının % 40'lık kısmı hidroelektrik santrallerden elde edilmektedir. Keban, Karakaya, Atatürk, Hirfanlı, Seyhan, Kemer ve Demirköprü gibi birçok baraj elektrik ihtiyacımızı karşılamaktadır.

Dışarıya akıntısı olan bazı göllerimiz, tabii baraj özelliğindedir. Bunlardan elektrik üretilir. Başlıcaları, Hazar, Çıldır, Tortum ve Kovada gölleridir.

Rüzgâr Gücü: Ülkemizde eskiden yel değirmenlerinde ve yelkenli gemilerde kullanılmıştır. Fakat elektrik ve petrol enerjisinin devreye girmesiyle kullanım alanı çok azalmıştır.

Jeotermal Enerji: Jeotermal enerji, yer altındaki sıcak sulardan ya da su buharından elde edilir. Türkiye yakın bir jeolojik devirde oluştuğundan ve genç kıvrım dağları kuşağında bulunduğundan dolayı, fay hatları ve fay kaynakları oldukça yaygındır. Özellikle Ege Bölgesi'nde- ki Germencik (Aydın), Balçova (İzmir), Sandıklı (Afyon) ve Sarayköy (Denizli) civarında sıcak su kaynakları bulunmaktadır. Şu anda sadece Sarayköy (Denizli) de elektrik

Radyoaktif Mineraller: Radyoaktif mineraller, nükleer enerji üretiminde kullanılır. Uranyum ve toryum gibi radyoaktif maddelerin parçalanmasıyla enerji elde edilir. Ülkemizde Aydın, Uşak, Manisa, Çanakkale ve Yozgat yörelerinde uranyum, Eskişehir çevresinde toryum yatakları tespit edilmiştir. Fakat şu anda, ülkemizde radyoaktif maddelerden nükleer enerji üretimi yapılmamaktadır.

Güneş Enerjisi: Türkiye ve özellikle güney bölgelerimiz, Güneş enerjisinden iyi yararlanabilecek bir konuma sahiptir. Bu enerjiden, en çok su ısıtmada faydalanılır. Ayrıca, sera ısıtmasında, su pompası çalıştırılmasında, bazı elektronik aletlerin çalıştırılmasında, vs. Güneş enerjisi kullanılmaktadır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Türkiye'de Sanayi

Hammaddenin mamul ve yarı mamul duruma getirilmesi faaliyetlerine üretim, üretim tekniğine de sanayi ya da endüstri denir.

Gıda Sanayii

Hammaddesi tarımsal ve hayvansal ürünlerden oluşan sanayi dalıdır.

Şeker fabrikaları: İlk defa 1926 yılında kurulmuştur. Şekerpancarı kıyı kesimler hariç her yerde yetişir.

Çay fabrikaları: Trabzon-Rize arasındaki bölgede bulunmaktadır.

Un fabrikaları: Buğday, Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz kıyıları dışında her yerde yetiştirilir. Aynı zamanda halkın temel besin maddesidir. Bu nedenle un fabrikaları her bölgeye dağılmıştır. Makarna ve bisküvi fabrikaları daha çok İç Anadolu'da yoğunlaşmıştır.

Zeytinyağı fabrikaları: Ege ve Güney Marmara'da yoğun olarak görülür. Özellikle Edremit, Ayvalık, Burhaniye, Aydın, İzmir çevresinde yoğunlaşmıştır

Ayçiçek yağı fabrikaları: Trakya'da yoğun olmakla birlikte, İç Ana¬dolu, Ege ve Güneydoğu Anadolu'da da görülür. Soya ve mısırdan ise Akdeniz Bölgesi'nde yağ elde edilir.

Konserve ve salça fabrikaları: Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinin kıyı kesimlerinde yaygındır.

Süt ürünleri fabrikaları: İzmir, Balıkesir, Edirne, Erzurum, Elazığ, Kars, İstanbul, Trabzon ve Bursa çevresinde yer alırlar.

Tütün fabrikaları: İstanbul, İzmir, Samsun, Tokat, Malatya, Adana ve Bitlis'de bulunmaktadır.

İspirtolu içki ve şarap fabrikaları: İstanbul, Yozgat, Diyarbakır, Tekirdağ, İzmir, Ankara, Kırşehir, Gazi Antep, Elazığ gibi merkezlerde rakı, bira ve şarap fabrikaları bulunmaktadır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Dokuma, Tekstil Ve Deri Sanayii

Dokuma ve giyim, Türkiye'de en gelişmiş ve üretimin önemli bir kısmının ihraç edildiği bir sanayi koludur.

Maden Sanayii (Metalürji Sanayii)

Demirçelik fabrikaları: Karabük, Ereğli, İskenderun, Kırıkkale, Sivas ve İzmir'de bulunmaktadır.

Alüminyum fabrikaları: Seydişehir'de bulunmaktadır.

Bakır işleme fabrikaları: Samsun ve Artvin (Murgul) de bulunmaktadır.

Kurşun ve çinko fabrikaları: Elazığ ve Kayseri'de bulunmaktadır.

Krom işleme fabrikaları: Menteşe Yöresi'ndeki krom madeni Antalya'da, Elazığ ve çevresindeki kromlar da Guleman'daki fabrikalarda işlenmektedir.

Makine Sanayii

Türkiye otomotiv sanayiinde son yıllarda yabancı marka otomobillerin de fabrikalarının kurulmasıyla üretimde artış meydana getirmiştir. Bursa, İstanbul, İzmir, İzmit, Adapazarı, Konya, Adana gibi merkezlerde otomobil, kamyon ve otobüs fabrikaları bulunmaktadır.

Eskişehir ve Adapazarı'nda lokomotif ve vagon fabrikaları, Ankara 'de uçak fabrikası, İstanbul, Tuzla, Pendik, Gölcük ve İzmir'de gemi tersaneleri bulunmaktadır.

Kimya Sanayii

Petrokimya: Batman, İzmit, Mersin, İzmir ve Kırıkkale'de petrol rafinerileri bulunmaktadır.

İlaç fabrikaları: İstanbul, İzmir, Ankara, Adapazarı çevresinde yoğunlaşmıştır. 130 civarında ilaç fabrikamız bulunmaktadır.

Lâstik fabrikaları: İzmit, Adapazarı ve Kırşehir'de bulunmaktadır.

Gübre fabrikaları: Mersin, Bandırma, Elazığ, Kütahya, Tekirdağ ve İskenderun'da bulunmaktadır. Ülkemizdeki gübre üretimi yeterli değildir.

Orman Ürünleri Sanayii

Ağaç malzemeden üretilen tüm malzemeler orman ürünleri endüstrisine girer. Karadeniz Bölgesi'nde hammadde fazla bulunduğundan burada gelişmiştir.

Başlıca kereste fabrikaları Düzce, Bartın, Ayancık, Rize, Ordu, Ar- deşen, Burdur, Antalya ve İsparta'da bulunur.

Mobilya Sanayii: Adapazarı, Ankara, İnegöl, İstanbul, İzmir ve Kayseri'de gelişmiştir. Türkiye mobilya ürünlerini ihraç edebilmektedir.

Kâğıt fabrikaları: İzmit, Balıkesir, Giresun, Zonguldak, Taşucu, Dalaman, Bolvadin, Bartın ve Denizli çevresinde bulunur.

Çimento, Cam, Seramik (Taşa-Toprağa Dayalı) Sanayii

Çimento fabrikaları: Hammaddesi kolay temin edilir. Her bölgede inşaat sanayiinde kullanılır. Ayrıca ulaşım masrafları maliyeti artırır. Bu nedenle çimento fabrikaları Türkiye'nin her bölgesine dağılmıştır.

Cam fabrikaları: İstanbul, Denizli, Mersin, Kırklareli ve Sinop'ta cam fabrikaları bulunmaktadır. Ülkemiz cam ürünleri üretiminde ve ihracatında Dünya'da sayılı ülkeler arasındadır.

Seramik fabrikaları: Çanakkale, Bilecik, Kütahya, İstanbul ve İzmir'de bulunmaktadır. Üretimin bir kısmı yurt dışına ihraç edilir.

ULAŞIM

İnsanların ürettikleri çeşitli ham ve işlenmiş maddelerin, haberlerin bir yerden başka bir yere nakledilmesine ulaşım veya ulaştırma denilmektedir.

Ulaşımı Etkileyen Faktörler

Türkiye'de ulaşım büyük bir oranda doğal koşulların etkisiyle belirlenmektedir. (sanayi bakımında ilerlemiş ülkelerde doğal koşulların ulaşım ve yerleşme üzerindeki etkisi az iken sanayileşmemiş ülkelerde bu durum belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır).

Yerşekilleri: Ülkemizde ortalama yükselti, engebeli sahaların fazla olması ve dağların uzanış yönü ulaşımı etkilemektedir. Kuzey Anadolu, Toros ve büyük oranda diğer dağlarımızın doğu-batı yönünde uzanması, kuzey-güney doğrultusunda ulaşım hizmetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum kuzey-güney yönünde yapılan yol yapım maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Karayolu ve demiryolu ağlarımız büyük oranda bu dağlar arasındaki çöküntü ovaları ve vadilerin içinden geçmektedir. Kuzey ve güney sıradağlarımızın büyük oranda kıyıya paralel uzanması, kıyı ile iç kesimler arasındaki bağlantıların geçitlerle sağlanmasına neden olmaktadır. Yeryüzü şekillerinin özellikleri, yurdumuzda yol yapımı ve bakımının yüksek maliyetlere çıkmasına neden olmaktadır.

Yüksekliğin fazla olması: Türkiye'de ortalama yüksekliğin 1132 metre olması, batıdan doğuya doğru gidildikçe yükselti ortalamasında artışlar yaşanması ulaşım üzerinde olumsuz bir şekilde etkili olmaktadır. Yükseltiye bağlı olarak kar yağışlarının artması kış aylarında yolların kapanmasına neden olmaktadır. Önemli bir özellik de yükselti arttıkça kara ve demiryollarında yol yapım maliyet artmaktadır.

Denizler ve boğazlar: Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması ihracat ve ithalat yapılan limanlar ve liman ile bağlantılı yol yapımını etkilemektedir

İklim koşulları: Ulaşım sistemleri genellikle bulundukları yerin iklimine uyacak biçimde gelişirler İklim değerleri aşırı koşullar meydana geldiğinde ulaşımı etkiler Özellikle havayolu ulaşımında iklim koşullarının önemli etkileri oluşur. İç kesimler ve özellikle Doğu Anadolu Bölgesinde yaşanan sert karasal iklime bağlı olarak kış mevsiminde; kar yağışlarının fazla olması, karın yerde kalma süresinin uzun olması, buzlanma ve

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

donma olaylarının fazla olmasına ve uzun süresine neden olarak ulaşım hizmetlerinin büyük oranda aksamasına neden olmaktadır. Karadeniz Bölgesinde sık olarak yaşanan heyelanlar, çığ ve sel olayları ulaşımı olumsuz yönde etkiler. Zaman, zaman yaşanan yoğun sisler, kara, özellikle hava ve deniz ulaşımını aksatmaktadır.

Başlıca Ulaşım Yolları

1. Kara Yolları

Ülkemizde en yaygın olan ulaşım türüdür. Yük taşımacılığının % 70'i, yolcu taşımacılığının da % 90'ı karayolu ile yapılmaktadır. Özellikle 1950'li yıllardan sonra, karayolu yapımı artmış ve ulaşım araçları çoğalmıştır.

2. Demir Yolları

Türkiye'de İlk demiryolu hattı 1866 yılında İzmir-Aydın arasında kurulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryoluna önem verilmiştir.

Günümüzde bir çok illere Hızlı Tren seferleri düzenlenmektedir.

3. Deniz Yolları

Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması ve iki önemli boğaza sahip olması, denizcilik alanında gelişmesi bakımından çok önemlidir. Dünya ticaretinde en fazla kullanılan yol deniz yoludur. Bu nedenle, ülkemizde deniz yolunun ve limanların geliştirilmesi gerekmektedir.

4. Hava Yolları

Son yıllarda, Türk hava yollarının yanında, özel hava yolu şirketlerinin kurulması hava yolu taşımacılığında önemli artışlar meydana getirmiştir.

Ticaret

1. İç Ticaret

Ülke sınırları içinde, bölge ve bölümler arasında yapılan ticarete iç ticaret denir.

Ülkemizde bazı il merkezleri ticaret şehirleri özelliği kazanmışlardır. Bunlar, İstanbul, Bursa, İzmit, İzmir, Denizli, Adana, Gaziantep, Diyarbakır, Ankara, Konya, Kayseri, Samsun, Trabzon, Erzurum ve Malatya gibi illerdir. Bu merkezlerde ticaretin gelişmesinde, ulaşım yolları üzerinde bulunmalarının büyük etkisi olmuştur.

İhracat (Dış satım): Bir ülkenin başka ülkelere yaptığı satışlardır.

İthalat (Dış alım): Bir ülkenin başka ülkelerden aldığı mallara denir.

2. Dış Ticaret

Bir ülkenin başka ülkelerle yaptığı alışverişe dış ticaret denir. Dış ticaretin para karşılığına dış ticaret hacmi denir. Gelişmiş ülkelerde dış ticaret hacmi fazla, gelişmemiş ülkelerde düşüktür. Yine, gelişmiş ülkelerde ihracat, genelde ithalattan daha fazladır. Bu ülkeler dışarıdan daha çok hammadde alıp dışarıya işlenmiş sanayi ürünleri satarlar. Az gelişmiş ülkeler ise dışardan daha çok işlenmiş sanayi ürünleri alıp, dışarıya tarım ürünleri veya ham maddeler satarlar.

Başlıca İhraç Ürünlerimiz

- Tarım ürünleri (Pamuk, fındık, tütün, baklagiller, kuru ve yaş meyveler)
- Dokuma ve tekstil ürünleri
- Hayvan ve hayvansal ürünler (Deri, yumurta, yün, tiftik)
- Bitkisel yağlar
- Bazı dayanıklı tüketim malları (Televizyon, buzdolabı, vs.)
- İpekli dokuma ve giyim eşyaları
- Mobilya, çimento, cam ve seramik ürünleri
- Madenler (krom, bakır, cıva, demir, bor, tuz)

Başlıca İthal Ürünlerimiz

Fabrika kurmaya yarayan aletler, ham petrol, ilaç ve kimyasal maddeler, elektronik araçlar, motorlu araçlar, silah, optik araçlar, tropikal ürünler (muz, kahve, hurma, pirinç)

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Dış ticaretimizde önemli ülkeler

Almanya, İtalya, ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika, Japonya, İran, Suudi Arabistan ve son yıllarda Rusya Federasyonu, Gürcistan ve Orta Asya ülkeleri (Kazakistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan)

Ülkemizde son yıllarda uygulanmak istenen diğer bir ticaret şekli de serbest ticarettir. Serbest ticarette ülkeler ürettikleri çeşitli malları, belli yerlerde kurulacak pazarlarda gümrük vergisi ödemeden pazarlamaktadır. Ülkemizde şu anda birçok ilimizde serbest ticaret bölgesi bulunmaktadır.

TURİZM

İnsanların gezmek, görmek, eğlenmek ve dinlenmek amacıyla yaptığı gezilere turizm denir. Bu geziyi yapan kişilere de turist adı verilmektedir.

İç turizm: Vatandaşların kendi ülkeleri içinde yaptıkları gezilere denir.

Dış turizm: Bir ülkeden başka ülkelere yapılan gezilere denir.

Dünya'nın çeşitli ülkelerindeki doğal güzellikler ve tarihi değerler insanlara çekici gelmektedir.

Turizme konu olan çekicilikler şunlardır:

- Bazı hastalıkları tedavi edici kaplıca ve içmecelerin bulunması
- Tabii manzaranın güzel olması
- Spor sahalarının ve denize girmeye uygun plajların bulunması
- Tarihi kalıntıların bulunması
- Kaliteli malların pazarlandığı merkezler olması
- Kutsal ibadet yerlerinin varlığı
- Türkiye'de turizmi etkileyen faktörler
- Deniz turizmine ve kış turizmine elverişli iklim koşulları
- Doğal ve tarihi zenginlikler
- Folklor zenginliği
- Turizm alt yapısının (ulaşım, tanıtım, konaklama) yetersizliği

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

3. Türkiye Beşerî Coğrafyası

Nüfus: Belirli bir yerde yaşayan insan sayısına nüfus denir.

Nüfus Artışı: Doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark nüfus artışını gösterir.

Bir ülkede doğum oranı fazla, ölüm oranı az ise nüfus artışı meydana gelir. Ölüm oranı doğum oranından fazla olursa, nüfusta azalma meydana gelir. Genellikle az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı fazla, gelişmiş ülkelerde ise nüfus artış hızı azdır.

Nüfus artışının olumlu sonuçları olduğu gibi, olumsuz sonuçları da olabilmektedir.

Nüfus Sayımları

Nüfusla ilgili bilgiler, genellikle nüfus sayımı sonuçlarından elde edilir. Bu sayımlarla nüfusun sayısı, meslek grupları, yaş durumu, eğitim, ailedeki nüfus sayısı, kadın – erkek nüfusu, nüfus artış hızı gibi bilgiler elde edilebilir.

Türkiye'de ilk nüfus sayımı 1927 yılında, en son nüfus sayımı ise, 22 Ekim 2000 tarihinde yapılmıştır. 2000 yılından itibaren adrese dayalı nüfus kayıt sistemine geçilmiştir.

1927 – 2000 yılları arasında nüfus yoğunluğu ve miktarı sürekli artmıştır.

1927 yılında 13,6 milyon olan nüfus, 1997 yılında 62,8 milyona yükselmiş, 2000 yılındaki son sayımda 70 milyon civarında olmuştur.

Nüfus artış hızı en az 1940 – 1945 yılları arasında, en fazla 1955 – 1960 yılları arasında gerçekleşmiştir.

2018 yılı açıklanan TÜİK nüfus verilerine göre Türkiye nüfusu 82.003.882 kişi olarak açıklanmıştır.

Nüfusun Dağılışı

Türkiye'deki coğrafi bölgeler, bölümler ve yöreler arasında nüfus miktarı ve yoğunluğu

yönünden önemli farklar bulunmaktadır. Türkiye'de nüfusun farklı dağılışında etkili olan faktörler şunlardır:

1. Fiziki Faktörler

a. İklim özellikleri: Ülkemizde nüfusun yoğun olduğu yerlerin, genelde kıyı bölgeler olmasında ılıman iklimin büyük etkisi vardır. Kurak ve kışları aşırı soğuk geçen yerlerde nüfus fazla yoğun değildir.

b. Yer şekilleri: Ülkemizde yüksek ve engebeli yerlerde nüfus azdır. Doğu Anadolu Bölgesi, Taşeli plâtosu, Menteşe yöresi gibi yerler bunlara örnek verilebilir.

c. Toprak özellikleri: Verimli toprakların bulunduğu alanlar (Çukurova, Gediz, B. Menderes) nüfusça kalabalık iken, Tuz Gölü çevresi gibi yerlerde verimsiz topraklar bulunduğundan nüfus çok azdır.

2. Beşeri Faktörler

a. Sanayileşme: Bütün Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de, sanayileşmenin arttığı yerlerde nüfus yoğunluğu artmıştır. İstanbul, İzmit, Adapazarı, Bursa, Adana ve İzmir buna örnektir.

b. Tarım: Tarımın geliştiği yerler yoğun nüfusludur. Çukurova, Gediz, Bafra ve Çarşamba ovaları çevresi gibi.

c. Yeraltı kaynakları: Madenlerin veya enerji kaynaklarının işletilmesinde yoğun nüfusa ihtiyaç olduğundan, bu alanlarda da nüfus fazladır. Zonguldak, Soma, Elbistan buna örnektir.

d.Turizm: Ülkemizde, Ege ve Akdeniz kıyılarındaki merkezlerde turizmden dolayı nüfus yoğunlaşmıştır.

e. Ulaşım: Ulaşım yolları kavşağında bulunan illerimizin nüfusu artmıştır. Eskişehir, Ankara, Kayseri, İstanbul gibi illerin gelişmesinde, ulaşım yolları üzerinde bulunmaları da etkili olmuştur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Nüfus Yoğunluğu

1. Aritmetik Nüfus Yoğunluğu

Bir ülke veya bölgedeki toplam nüfusun, o ülke veya bölgenin yüzölçümüne bölünmesiyle elde edilen sayıya, aritmetik nüfus yoğunluğu denir. Türkiye'nin aritmetik nüfus yoğunluğu, 2000 yılında gerçek alana göre 83,3 iz düşüm alana göre 87,5'tir.

Ancak, bu yoğunluk çok kaba olarak nüfusun dağılışını gösterir ve sadece ülkelerin nüfus yoğunluklarını kıyaslamak için kullanılır.

2. Tarımsal Nüfus Yoğunluğu

Bir ülkede veya herhangi bir sahada, tarım ve hayvancılıkla geçinen nüfusun, tarımsal alana bölünmesiyle elde edilen nüfus yoğunluğuna tarımsal nüfus yoğunluğu denir. Bu yöntem, aritmetik nüfus yoğunluğuna göre, daha gerçekçidir. Genel olarak, tarımsal nüfus yoğunluğu, dağlık alanlarımızda fazla, geniş tarımsal ovalarımızda ise düşüktür.

3. Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu

Toplam nüfusun, ekili – dikili alanlara bölünmesiyle ortaya çıkan yoğunluğa fizyolojik nüfus yoğunluğu denilmektedir.

Türkiye'de Nüfusun Yapısı

Nüfusun sayısı ve yoğunluğundan daha önemli olan nüfusun yapısıdır.

Nüfusun yapısını belirleyen en önemli özellik yaş grupları ve cinsiyet dağılımıdır.

Yaş Gruplarına Göre Dağılım:

Türkiye, genç nüfuslu bir ülkedir. Nüfus artış hızı yüksektir. Bu durum temel ihtiyaçların karşılanması konusunda sorunlar yaratır. Tüketici nüfus fazla, üretken nüfus azdır. Bu nedenle ekonomik bağımlılık oranı yüksektir. Okul çağındaki nüfus fazladır. Ortalama insan ömrü kısadır.

Cinsiyete Göre Dağılım:

Ülkemizde kadın erkek sayıları arasında genel bir denge vardır. Nüfusun bu cinsiyet dengesi göçlerle değişir. Göç veren bölgelerde kadın sayısı, göç alan bölgelerde erkek sayısı daha fazladır.

Nüfusun Eğitim Durumu:

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini saptarken eğitim en temel ölçüttür. Ülkemizde okuryazarlık oranı gittikçe artmakla birlikte, hala istenen düzeyde değildir.

Nüfusun, %96,1'ini ilkokul, %55,4'ünü ortaokul, %39,8'ini lise ve %14,2'sini yüksek öğrenim düzeyinde eğitim alanlar oluşturmaktadır. Hiç eğitim almamış olanlar %3,6; okula gitmemiş okuryazarlar ise % 3.9'dur. Kırsal kesimde iş gücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle çocukların okula gönderilememesi, kız çocuklarının eğitimine önem verilmemesi ve okullaşma oranının yetersizliği eğitimin istenen düzeye gelmesini engellemektedir.

Yaş Yapısı

Genç nüfus (0-14 yaş): Gelişmiş ülkelerde genç nüfusun oranı azdır. Doğum oranı düşük olduğu için. Geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde doğum oranlarının fazlalığından dolayı genç nüfus fazladır. Ülkemizde bu nüfusun (0-14) oranı %36,2'tir. Bu nüfus bağımlı (tüketici) nüfustur.

Olgun Nüfus (15-64 yaş): Çalışan (etkin) nüfustur. Gelişmiş ülkelerde bu nüfus fazla iken, diğerlerinde azdır. Ülkemizde bu nüfusun oranı %59,7 dir.

İhtiyar Nüfus (65 yaş ve üstü): Genç nüfus kadar olmasa da tüketici nüfustur. Gelişmiş ülkelerde ortalama yaşam süresi daha uzun olduğu için bu nüfusun oranı yüksektir. Ülkemizde bu nüfusun oranı %4,1'dir.

Köy-Kent Nüfusu

1927 yılı sayımına göre nüfusumuzun %76'sı köylerde yaşarken, 2007 de bu oran %35'lere düşmüştür. Sebebi köyden kente olan göçlerdir.

Ekonomik Faaliyetlere Göre Durumu 1927 yılı sayımına göre nüfusun % 82 si tarımda çalışırken, 2007'de bu oran % 30,5'e düşmüştür. Sebebi, tarım dışı sektörlerin gelişmesidir (sanayi ve kamu hizmetleri).

Nüfus Artışı ve Sonuçları:

Bir ülkede nüfus artmasında doğumların ölümlerden fazla olması ve dış göçler etkilidir.

Türkiye nüfusunun artmasında en fazla doğum oranlarının yüksekliği etkilidir. Ayrıca; sağlık hizmetlerindeki gelişmeler, çocuk ölümlerinin azalması, beslenme şartlarının iyileşmesi ile ortalama insan ömrünün uzaması gösterilebilir.

Türkiye'de en az nüfus artışı 1940-45 yıllarında olmuştur (%010,59). Sebebi İkinci Dünya Savaşından dolayı genç nüfusun askerde olması (seferberlik durumu) ve kıtlıktır. En fazla nüfus artışı 1955-60 yılları arasında olmuştur (%o 28,58). Savaşların bitmesi, sağlık hizmetlerindeki gelişmeler gösterilebilir.

Hızlı Nüfus Artışının Olumsuz Etkileri:

- Kalkınma hızı yavaşlar.
- Kişi başına düşen milli gelir azalır.
- Konut sıkıntısı olur. Sonuçta gecekondulaşma olur.
- İşsizlik artar. İç ve dış göçler artar.
- Tarım alanlarının amaç dışı kullanımı artar.
- Çevre sorunları artar.
- Tüketim artar. İhracat azalır veya ithalat artar.
- Demoğrafik (Nüfusa yapılan yatırım, yol su, elektrik, konut, hastane, okul gibi) yatırımlar artar.
- Tasarruflar azalır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Bir ülkede milli gelir sürekli olarak artmasına rağmen, kişi başına düşen gelir aynı şekilde artmıyorsa, o ülkede nüfus artış hızı fazladır. Bir ülkede çalışan nüfusun yaş ortalaması düşük ise, o ülkede doğum oranı yüksektir (nüfus artış hızı fazladır). Bir yerde nüfusun artması ile iş imkânları arasında bir paralellik varsa, orada nüfus artışında dış göçler etkilidir.

Hızlı Nüfus Artışının Olumlu Etkileri

- Mal ve hizmetlere talep artar.
- Ekonomide çeşitlilik artar.
- Ülke savunmasına katkısı olur.
- İşçi ücretleri düşer. Dolayısıyla üretim maliyeti azalır.

Aktif Nüfus: Çalışma çağında olan ve herhangi bir işte çalışan nüfustur. Ülkemizde aktif nüfus potansiyeli fazladır.

Pasif (Bağımlı) Nüfus: Çalışamayacak durumda olan nüfustur. Genellikle 15 yaş altı çocuklar, 65 yaş üstü yaşlılar, yatalak hastalar, akıl hastaları, öğrenciler ve tutuklular pasif nüfustur.

Kaba İşgücü: Okuryazar oranı düşük ve belli bir uzmanlık alanı olmayan insanlar grubudur. Ne iş olsa yaparım mantığı vardır. Türkiye'de oldukça fazladır.

Kalifiye İşgücü: Okuryazar oranı yüksek ve belli bir alanda uzmanlaşmış insanlar grubudur. Kalifiye işgücünün artması gelişmişliğin sembolüdür. Ülkemizde kalifiye işgücünü arttırmaya yönelik MEB, üniversiteler ve meslek toplulukları çalışma yapmaktadır.

Nüfus Hareketleri (Göçler)

İnsanların, doğdukları yerden başka yerlere geçici ya da sürekli olmak üzere taşınmasına göç denir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

A. İç Göçler

Ülke içerisinde, nüfusun yer değiştirmesine iç göç denir. İç göçlerle bir ülkenin toplam nüfusunda değişme olmaz. Sadece, bölgelerin ve illerin nüfusunda artma ya da azalma meydana gelir.

İç göçler, sürekli ve mevsimlik göçler olmak üzere ikiye ayrılır.

1. Sürekli İç Göçler

Ülke içerisinde yer değiştiren insanların, göç ettikleri yerlere yerleşmesiyle gerçekleşir. Türkiye'de, Cumhuriyetin başlangıcından günümüze kadar, özellikle kırsal alanlardan kentlere doğru hızlı bir göç olayı görülmektedir.

İç göç, özellikle Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerindeki illerde daha fazla olmaktadır.

Yüksek oranda göç alan şehirlerin başlıcalar şunlardır:

İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Şanlı Urfa, Antalya, Mersin, Konya, Samsun, Gazi Antep, Diyarbakır gibi illerdir. İç göç, ülkemizde özellikle sanayileşmiş merkezlere daha fazla olmaktadır.

2. Mevsimlik İç Göçler

Kırsal kesimdeki bazı ailelerin büyük şehirlere, tarımın yoğun olarak yapıldığı yerlere, yaz turizminin geliştiği yerlere bir müddet çalışmak üzere göç etmeleri ile gerçekleşir.

Yaylaya çıkma olayı da mevsimlik göçler içerisinde yer alır. Mevsimlik göçlerle Adana, Mersin, Hatay, Aydın, Muğla, Antalya gibi merkezlerde, yaz ile kış mevsimleri arasındaki nüfus miktarlarında önemli değişmeler olmaktadır.

İç Göçün Sebepleri:

- Hızlı nüfus artışı,
- Eğitim hizmetleri, alt yapı hizmetlerinin yetersizliği,

- Kan davaları ve terör.
- İklim ve yer şekillerinin olumsuz etkileri.
- Sağlık hizmetlerinin yetersizliği (en az etkili).
- İş imkânlarının sınırlı olması,
- Tarım alanlarının miras yoluyla küçük parçalara ayrılması,
- Tarımda marinalaşma ile işsizliğin oluşması (bu genelleme Karadeniz bölgesi için geçerliliğini yitirir).
- Kentlerde sanayinin gelişmiş olması.

İç Göçün Sonuçları:

- Nüfusun dağılışında dengesizlik olur.
- Konut sıkıntısı olur. Sonuçta gecekondulaşma olur.
- Sanayi tesisleri (fabrikalar) kent içinde kalır.
- Çevre sorunları artar.
- Trafik, eğitim-sağlık problemleri olur.
- Alt yapı hizmetlerinin götürülmesi zorlaşır. Yatırımların dağılışında dengesizlik olur.
- İşsizlik ortaya çıkar.
- Kültür çatışması olur.
- Kırsal kesimdeki yatırımlarda verimsizlik olur.

İç Göçü Önlemek İçin;

- Sulamalı tarım yaygınlaştırılmalı,
- Modern tarım yöntemleri yaygınlaştırılmalı.
- Besi ve ahır hayvancılığı geliştirilmeli.
- Eğitim-sağlık hizmetleri geliştirilmeli.
- Tarıma dayalı sanayi kolları kırsal kesime kaydırılmalı.
- Alt yapı hizmetleri geliştirilmeli (yol, su, elektrik, haberleşme).

B. Dış Göçler

Bir ülkeden diğer bir ülkeye yapılan göçlere dış göç denir.

Dış göçler ve Türkiye

Ülkemize 1923 – 1989 yılları arasında çoğu Balkan ülkelerinden olmak üzere 2,2 milyon göç olmuştur. Bu sayı nüfusumuzun % 5'ini oluşturur.

1950'den sonra, başta Almanya olmak üzere yurt dışına işçi gitmeye başlamıştır. Bugün Fransa, Belçika, Hollanda, İngiltere, İsveç, ABD, Avustralya, Libya, S. Arabistan, Kuveyt ve Orta Asya ülkelerinde işçilerimiz bulunmaktadır.

Yıllar	Gönderilen işçi sayısı
1961 - 1964	109 205
1965 - 1969	241 056
1970 - 1974	459 321
1975 - 1979	76 453
1980 - 1986	317 847

1961 – 1986 yılları arasında Türkiye'den yurtdışına yapılan resmi işçi göçü

Dış Göçlerin Nedenleri:

- Savaşlar, baskı, zulüm, tehdit.
- Tabii afetler (Depremler, salgın hastalıklar, kıtlık gibi)
- Geçim sıkıntısı
- Sınırların değişmesi
- Uluslararası antlaşmalarla sağlanan nüfus değişimi.

Dış Göçlerin Sonuçları:

- Ülkeler arası ekonomik ilişkiler gelişir.
- Kültür alışverişi olur.
- Turizmin gelişmesine katkı sağlar.
- Döviz girdisi artar.
- İşsizlik kısmen azalır.
- Aileler bölünür.
- Göç alan ülkede nüfus artar.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Türkiye'de Göçlerin Sonuçları:

- Kent nüfusu hızla artar
- Alt yapı yetersizliği ve plansız kentleşme sorunları ortaya çıkar.
- Kentlerde, ulaşım, konut, eğitim gibi alanlarda sorunlar oluşur.
- Kentlerde işsizlik artar
- Kentlerde güvenlik bozulur
- Kırsal alandaki yatırımlar verimsiz hale gelir.

Yerleşme

İnsanların, çok farklı türdeki konutlarda, yaşamlarını toplu ya da dağınık şekilde sürdürmelerine yerleşme denir.

A. Kırsal Yerleşme

Türkiye'de, nüfusu 10.000'in altında olan yerleşmelere denmektedir. Kır yerleşmeleri, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin birlikte yapıldığı ya da ön plana çıktığı yerleşmelerdir. Kırsal yerleşmelerin bazılarında yerleşik hayat tarzı (köy gibi), bazılarında konar – göçerlik veya yaylacılık gibi yarı yerleşik tarz görülür.

Kırsal kesimde yerleşmeler toplu ve dağınık olmak üzere ikiye ayrılır.

Toplu Yerleşme: Evlerin birbirine yakın olduğu yerleşme biçimidir. Suyun az olduğu yerlerde ve arazinin düz olduğu ovalık alanlarda insanlar toplu olarak yerleşmişlerdir. Türkiye'de İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde su kaynakları az olduğu için toplu yerleşmeler fazladır.

Dağınık Yerleşme: Suyun (yağışların) bol olduğu yerlerde, arızalı ve eğimli bölgelerde, evlerin birbirinden uzak olduğu bahçeler içerisinde insanlar dağınık olarak yerleşmişlerdir. Türkiye'de Karadeniz Bölgesi, dağınık yerleşmenin en yaygın olarak görüldüğü yerdir. Dağınık yerleşmede su fazlalığı ve yer şekillerinin engebeliliği etkilidir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Kırsal yerleşme çeşitleri

a. Köy altı yerleşmeleri: Çiftlik, mezra, kom, divan, oba, yayla gibi yerleşmelere denir. Bunlar köylerden küçüktür. Daha çok, hayvancılık amaçlı veya yazları serinlemek amacıyla kurulmuştur. Doğu Anadolu, G. Doğu Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde yaygındır.

b. Köyler

c. Bucak ve nahiyeler

Kırsal meskenlerin yapımında kullanılan malzemeler doğal çevre ile yakından ilişkilidir.

Çevrede taş malzemeler yaygınsa konutlarda taş kullanılır. Ormanlık yörelerde meskenlerde daha çok ahşap kullanılır. Taş ve ahşap malzemenin bulunmadığı yarı kurak bölgelerde, meskenlerde kerpiç malzeme kullanılır.

- **Taş meskenler:** Köylerimizde çok rastlanan mesken tiplerinden biri olup, daha çok Akdeniz, Ege ve Doğu Anadolu bölgelerinde rastlanır.

- **Ahşap meskenler:** Ahşap köy meskenlerinin en yoğun olduğu yerler ormanlık yörelerimizdir. Daha çok, Karadeniz, Akdeniz, Ege ve Güney Marmara'da yaygındır.

- **Kerpiç meskenler:** Ülkemizde İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygın olarak görülür.

B. Kentsel Yerleşme (Şehirler)

Türkiye'de, nüfusu 10.000 den fazla olan yerleşmelere kentsel yerleşme denmektedir. 1935'e kadar nüfusun % 80'i köylerde otururken, kent nüfusu % 20'sini oluşturuyordu. 2000 yılında yapılan sayım sonuçlarına göre, ise nüfusun % 65,01'i kentlerde % 34,99'u kırsal kesimde toplanmıştır.

Türkiye'de kentleşme hızı sanayileşme hızından daha yüksektir. Bu durum gecekondulaşma gibi birçok problemi beraberinde getirmiştir. 1997 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, kentleşme oranının en yüksek olduğu bölge

Marmara'dır. Bu durum, bölgenin çok göç aldığını ve sanayileşmede ileri gittiğini gösterir. Marmara'yı, Ege, İç Anadolu, Akdeniz, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri takip eder. Kentleşme oranı en az Karadeniz Bölgesi'nde görülür.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

C. GÜNCEL OLAYLAR

● Dünyanın en büyük havacılık, uzay ve teknoloji festivali **TEKNOFEST2023** etkinlikleri, 27 Nisan - 1 Mayıs 2023 tarihleri arasında İstanbul Atatürk Havalimanı Etkinlik Alanında gerçekleştirilmiştir.

● Türkiye'nin ilk ve tek Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali **TEKNOFEST2022** yılında 30 Ağustos 4 Eylül tarihleri arasında milli mücadele şehri Samsun'da düzenlenmiştir.

● **Çanakkale Köprüsü,** 18 Mart Çanakkale Deniz Zaferi'nin 107. yıl dönümünde (18 Mart 2022) açıldı. Dünyanın en uzun orta açıklıklı köprüsü unvanına sahip 4 bin 608 metre uzunluğundaki 1915 Çanakkale Köprüsü, 2 bin 23 metrelik orta açıklığı Cumhuriyet'in 100'üncü kuruluş yıl dönümünü, 318 metrelik çelik kuleleri de Çanakkale Deniz Zaferi'nin kazanıldığı 18 Mart 1915'i sembolize ediyor.

● **Sondaj gemilerinin adları;** Fatih, Yavuz, Kanuni ve Sultan Abdülhamit Han olarak belirlendi.

● **2023 Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilen şehir** ise Azerbaycan'ın Suşa kenti olmuştur.

● Malatya'nın Battalgazi İlçesi'nde bulunan **Arslantepe Höyüğü** 44. Dünya Miras Komitesi toplantısında alınan kararla UNESCO Dünya Miras Listesine girmiştir.

● **Şanlıurfa,** Azerbaycan'ın başkenti Bakü'deki İslam İşbirliği Teşkilatı turizm bakanlarının katılımı ile gerçekleşen toplantıda **2023 yılı İslam Dünyası Turizm Başkenti** seçildi.

● Türkiye'nin ilk istihbarat gemisi **"TCG Ufuk"** hizmete girdi.

● Dünyaca ünlü Brezilyalı roman ve söz yazarı **Paulo Coelho,** Türkçe'ye **"Okçu'nun Yolu"** (The Archer) adıyla çevrilen son kitabını olimpiyat şampiyonu milli sporcu **Mete Gazoz'a** adadı. Milli okçu Mete Gazoz, katıldığı 2020 Tokyo Olimpiyatları'nda altın madalya kazanarak tarihi bir başarıya imza atmıştı

● Türkiye'nin Güney Kore'den satın aldığı ilk yüzer doğal gaz depolama ve gazlaştırma gemisi **Ertuğrul Gazi Gemisi**'dir.

● Türkiye'nin yüksek teknolojili ilk yerli otomobili **TOGG' un üretileceği fabrikanın temeli,** 18 Temmuz 2020'de Bursa'nın **(Otomobil Bilişim Vadisi)** Gemlik ilçesinde atılmıştır.

● Türkiye'nin ilk yerli elektrikli otomobili **TOGG, 3 Nisan 2023'de** resmî olarak yollara çıktı.

● Avrupa Birliği'nin (AB) 2021 için hazırladığı ilham veren olaylar listesinin ilk sırasında koronavirüs aşısını geliştiren Alman biyoteknoloji firması BioNTech'in kurucuları Türk bilim insanları **Uğur Şahin ile Özlem Türeci**'ye yer verildi.

● Bugüne kadar 1 milyon 500 bini aşkın kişinin hayatını kaybetmesine neden olan yeni tip koronavirüsün **(COVID-19)** Çin'in Hubei eyaletine bağlı **Wuhan kentinde** ortaya çıkmıştır.

● Şair, yazar ve fikir adamı **Sezai Karakoç** hayatını kaybetti (16 Kasım 2021). Karakoç, 1960 baharında bir siyaset, düşünce ve edebiyat dergisi olarak nitelediği **Diriliş Dergisi'**ni çıkarmaya başladı. Mona Roza şiiri en ünlü şiiridir.

● Kişisel gelişim kitapları ile bilinen psikolog, yazar **Doğan Cüceloğlu** hayatını kaybetti. "İçimizdeki Çocuk" en bilinen eseridir. Var Mısın?, Öğretmenim Bir Bakar Mısın?, Evlenmeden Önce, Geliştiren Anne - Baba, Dervişin Aklı, Gerçek Özgürlük, Mış Gibi Yetişkinler, Mış Gibi Yaşamlar, Başarıya Götüren Aile, Öğretmen Olmak, Savaşçı bazı eserleridir.

● Türk sanat müziği bestecisi Münir Nurettin Selçuk'un oğlu, besteci, piyanist ve yorumcu **Timur Selçuk** hayatını kaybetti. (6 Nisan 2020) "Ayrılanlar için", "Sen Nerdesin", "Beyaz Güvercin" ve "İspanyol Meyhanesi" biline en ünlü eserleridir.

● Deneme ve öykü yazarı olan "Gül Yetiştiren Adam" **Rasim Özdeneören,** 82 yaşında hayatını kaybetti **(23 Temmuz 2022).** Özdenören, Türk edebiyatına damga vuran Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Nuri Pakdil, Mehmet Akif inan, Alaeddin Özdeneren ve Ali Kutlay'dan oluşan **'Yedi Güzel Adam'** arasında yer alıyordu.

● **Konya, Avrupa Spor Başkentleri ve Şehirleri Federasyonu** (ACES Europe) tarafından 2022 Yılı Ödülleri Töreni'nde "2023 Dünya Spor Başkenti" ilan edildi.

● **Milli tenisçi İpek Öz,** İsveç'te düzenlenen Bastad Turnuvası'nda tek kadınlarda şampiyon oldu. (25 Haziran 2023)

● **Milli eskrimci Aleyna Ertürk,** Birleşik Arap Emirlikleri'nde düzenlenen Gençler ve Yıldızlar Dünya Şampiyonası'nda yıldız kadınlar epe kategorisinde altın madalya kazandı.(10 Nisan 2022)

● **Taha Akgül,** Macaristan'da organize edilen Avrupa Güreş Şampiyonası'nda madalya kazanıp, 10'uncu kez Avrupa Şampiyonu olmuştur. (20 Nisan 2023)

● Macaristan'da düzenlenen Avrupa Güreş Şampiyonası'nda **Rıza Kayaalp,** altın madalya kazanıp ve 12'inci kez Avrupa Şampiyonu oldu. (22 Nis 2023)

● **2021 World Para Swimming Series** yarışlarında 50 metre sırt üstünde Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonası'nda **Sümeyye Boyacı,** kadınlar 50 metre sırtüstünde 43.83'lük derecesiyle birinci olarak altın madalya kazandı. Milli yüzücü Sümmeye Boyacı, Portekiz'in Madeira Adası'nda düzenlenen Para Yüzme Dünya Şampiyonası'nda 41, 58 derecesiyle dünya şampiyonu oldu.

● Dünyanın en büyük futbol organizasyonu olan **2022 Futbol Dünya Kupası** 21 Kasım - 18 Aralık tarihleri arasında Katar'da yapılmıştır.

● **Avrupa Atletizm Birliği,** 2023 Avrupa **Salon Atletizm Şampiyonası'**nın İstanbul'da düzenlenmesine karar verdi.

● Leonardo Da Vinci

En Ünlü Eserleri: Mona Lisa, Son Akşam Yemeği

Mona Lisa, Leonardo Da Vinci'nin en ünlü resmi ve belki de dünyanın en ünlü sanat eseridir.

Akşam Yemeği, Hazreti İsa'nın bir havarisin den ihanete uğradığı günden önceki akşam yenen yemekte, Hz. İsa ihanetten haberinin olduğunu açıklıyor. Resimdeki havarilerin şaşkınlığı ve korkusu da bu açıklamadan kaynaklanıyor.

● Michelangelo Buonarroti

En Ünlü Eseri: Adem'in Yaratılışı, Davut Heykeli, Pieta

Hristiyanlıkta Tanrı'nın Adem'e hayat üflemesinin betimlendiği sahne olarak gösterilmiştir. Bu önemli eserde Tanrı'nın Adem'i kendi suretinde yarattığına ilişkin gönderme de var.

● Sandro Botticelli

En Ünlü Eseri: Venüs'ün Doğuşu

Botticelli'nin en bilinen iki eserinden biri Venüs'ün Doğuşu (The Birth of Venus). (Diğeri ilkbahar Alegorisi (La Primavera)'dir.

● Johannes Vermeer

En Ünlü Eseri: İnci Küpeli Kız

Pek çok kaynakta "Kuzeyin Mona Lisa'sı" ya da "Hollandalı Mona Lisa" olarak geçer.

● Pablo Picasso

En Ünlü Eseri: Guernica

İspanya İç Savaşı sırasında Nazi Almanya'sına ait 28 bomba tarafından vurulan Guernica şehrinin Picasso'da uyandırdıkları anlatılır.

● Salvador Dali

En Ünlü Eseri: Belleğin Azmi (Eriyen/Yumuşak Saatler)

Salvador Dali, Sürrealizmin en önemli temsilcilerindendir. Salvador Dali'nin en ünlü tablolarından olan eser, Yumuşak Saatler veya Eriyen Saatler olarak da anılmıştır.

● Osman Hamdi Bey

Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) ve İstanbul Arkeoloji Müzesini kurmuş; arkeolog ve ressamdır.

Osman Hamdi Bey'in Eserleri: Kaplumbağa Terbiyecisi, Arzuhalci, Kur'an Okuyan Kız, Silah Tacir,i Leylak Toplayan Kız, Şehzadebaşı Camisi Avlusunda Kadınlar, Feraceli Kadınlar, Mimozalı Kadın, Mihrap...

● İbrahim Çallı

Vefa idadisi öğrencileriyle ve Ressam Roben Efendi'den de resim dersleri almış, Şeker Ahmet Paşa'nın önerisi üzerine 1906 yılında şimdiki adı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olan

Sanayi-i Nefise Mektebine girmiştir.

İbrahim Çallı'nın Eserleri: Üsküdar, Defli Kadın, Zeybekler, Arzuhalci, Mevleviler, Boğaziçi'nden Peyzaj, Balıkçı, Gül Koklayan Kadın, Bir Balo Gecesi, Hatay'ın Anavatana Hasreti...

● 2023 Oscar (95.) Akademi Ödülleri

ABD'nin Los Angeles kentindeki Dolby Tiyatrosunda düzenlenmiştir.

E**n İyi Film:** Everything Everywhere All at once

En İyi Yönetmen: Dan Kwan and Daniel Schei nert

En İyi Erkek Oyuncu: Brendan Fraser (The Wha le)

En İyi Kadın Oyuncu: Michelle Yeoh (Everything Everywhere All at once)

En İyi Belgesel: Navalny

2023 Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülleri, Türk kültür ve sanat hayatına önemli katkılarda bulunan özgün eserler veya hizmetler veren kişi veya kurumları, devlet adına onurlandırmak ve özendirmek üzere 1995 yılından itibaren verilen ödüllerdir.

2023 Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü"ne;

- Bilim alanında Süleyman Uludağ,
- Kültür alanında Ali Birinci,
- Müzik alanında Emel Sayın,
- Resim alanında İlhami Atalay,
- Karikatür alanında Hasan Aycın,
- Sinema alanında Sami Şekeroğlu,
- Dijital sanat alanında Refik Anadol,
- Mimari alanda Sinan Genim,
- Edebiyat alanında Nazan Bekiroğlu

● Vefa Ödülleri

Attila İlhan, Barış Manço, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Muhsin Ertuğrul ve Samiha Ayverdi

● Türkiye'nin Sınırları ve Komşuları

- Doğu Trakya'da Yunanistan ve Bulgaristan,
- Anadolu toprakları üzerinde kuzeydoğuda Gürcistan,
- Doğuda Ermenistan, Azerbaycan'a bağlı Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ve İran,
- Güneydoğuda Irak ve Suriye

● Karadeniz'e Kıyısı Olan Ülkeler

- Bulgaristan
- Gürcistan
- Romanya
- Rusya Federasyonu
- Türkiye
- Ukrayna

● Cebelitarık Boğazı: Stratejik önemi fazladır ve Akdeniz ile Atlantik Denizini birbirine bağlamaktadır.

● Bering Boğazı: Amerika Birleşik Devletleri'nin Alaska eyaleti ve Rusya arasında yer alan bu boğaz, iki ülkenin de birbirine en yakın olduğu noktadır. Chukchi Denizi (Arktik Okyanusu) ile güneyindeki Bering Denizi'ni (Büyük Okyanus) birbirine bağlamaktadır.

● Macellan Boğazı: Pasifik Okyanusunu Atlas Okyanusuna bağlayan boğazdır.

● Süveyş Kanalı: Mısır'da bulunan Süveyş Kanalı, Akdeniz ile Kızıldenizi birbirine bağlayan yapay bir suyoludur.

● Panama Kanalı, Orta Amerika'nın en güney ülkesi Panama topraklarında yer alır ve Atlas Okyanusu ile Pasifik Okyanusunu birbirine bağlayan bir yapay suyoludur.

● Türkiye'nin Nüfusu En Fazla Olan Beş İli

- İstanbul
- Ankara
- İzmir
- Bursa

● Türkiye'nin En Çok İhracat (Dışsatım) Yaptığı Ülkeler

- Almanya
- ABD
- İngiltere

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Irak
- İtalya

● Türkiye'nin En Çok İthalat (Dışalım) Yaptığı Ülkeler

- Çin
- Rusya
- Almanya
- ABD
- İtalya

● Türk Denizcilik Sicili'ne kayıtlı **ilk yüzer doğal gaz depolama ve sıvılaştırma (FSRU) gemisi Ertuğrul Gazi gemis**idir.

● Türkiye'nin Sismik Araştırma Gemileri

Türkiye'de **Barbaros Hayreddin Paşa** ve **MTA Oruç Reis** olmak üzere iki sismik araştırma gemisi deniz araştırma, arama ve işletme ruhsat alanlarında sismik veri toplama projeleri sürdürmektedir.

● Baykar Bayraktar TB2 (Taktik Blok 2)

Baykar Bayraktar TB2(Taktik Blok 2), Baykar Savunma tarafından üretilen silahlı insansız hava aracıdır.

● Baykar Bayraktar Kızıl Elma

İnsansız hava aracı üreticisi Baykar Teknoloji tarafından tasarım ve geliştirme çalışmaları devam eden, turbofan motorlu insansız savaş uçağıdır. Muharip insansız Savaş Uçağı (MIUS) Bayraktar Kızılelma'nın ilk prototipi üretim hattına girdi.

● ATMACA Gemisavar Füzesi

Atmaca, Türkiye'nin ilk deniz füzesi olma özelliğini taşımaktadır.

● Cezeri Uçan Araba

Baykar firması tarafından millî imkânlarla geliştirilen, kentsel hava taşımacılığında kullanılacak Uçan Araba Cezeri, şehir içi yolcu ulaşımında, sağlık sektörü ve askeri alanda lojistik destek faaliyetlerine yeni bir çehre kazandırmak için geliştirilmektedir.

● HÜRKUŞ Yeni Nesil Temel Eğitim Uçağı

Yeni Nesil Temel Eğitim Uçağı (HÜRKUŞ) Geliştirme Programı, Mart 2006'da Savunma Sanayi Müsteşarlığı ile TUSAŞ arasında imzalanan anlaşma ile yürürlüğe girmiştir.

● T129 ATAK Taarruz ve Taktik Keşif Helikopteri

T-129 ATAK, ATAK programı çerçevesinde Türk Silahlı Kuvvetleri için Türkiye'nin coğrafi ve iklim koşullarına göre tasarlanan, taarruz ve taktik keşif helikopteridir.

● İLKLER:

- İlk yerli tank: ALTAY
- İlk yerli temel eğitim uçağı: HÜRKUŞ
- İlk yerli acil müdahale gemisi: NENE HATUN
- İlk yerli savaş helikopteri: ATAK
- İlk yerli genel maksat helikopteri: GÖKBEY
- İlk yerli deniz karakol uçağı: MELTEM
- İlk yerli araştırma gemisi: TÜBİTAK MARMARA
- İlk yerli insansız hava aracı: ANKA
- İlk yerli hava gemisi: KUZGUN
- İlk yerli denizaltı: PİRi REİS
- İlk yerli baz istasyonu: ULAK
- İlk yerli istihbarat gemisi: TCG UFUK
- İlk yerli tramway: İPEKBÖCEGİ
- İlk yerli sondaj gemisi: FATİH
- İlk yerli savaş gemisi: HEYBELİADA
- İlk yerli solunum cihazı: SAHRA
- İlk yerli seyir füzesi: SOM
- İlk yerli tünel açma makinesi: LALE
- İlk yerli mayına karşı dayanıklı askeri araç: KİRPİ
- İlk yerli yüksek çözünürlüklü milli yer gözlem uydusu: GÖKTÜRK – 2
- İlk yerli tasarım ve üretim alçak yörünge haberleşme uydusu: TÜRKSAT
- Yerli imkânlarla geliştirilip üret ilen ilk Genel Maksat Helikopteri: GÖKBEY

● İLK KADIN:

- İlk kadın romancı: Fatma Aliye Hanım (1892)
- İlk kadın tiyatro oyuncusu: Afife Jale (1919)
- İlk kadın doktor: Safiye Ali (1923)
- İlk kadın avukat: Süreyya Ağaoğlu (1925)
- İlk kadın muhtar (seçilmiş): Gül Esin (1930)
- İlk kadın belediye başkanı: Sadiye Hanım (1930)
- İlk kadın pilot: Bedriye Tahir Gökmen (1933)
- İlk kadın opera sanatçısı: Semiha Berksoy (1934)
- İlk kadın savaş pilotu: Sabiha Gökçen (1937)
- İlk kadın muhtar (atanmış): Meliha Manço
- İlk kadın arkeolog: Jale İnan (1943)
- İlk kadın jet pilotu: Leman Altınçekiç (1958)
- İlk kadın bakan: Türkan Akyol (1971)
- İlk kadın büyükelçi: Filiz Dinçmen (1982)
- İlk kadın vali: Lale Aytaman (1991)
- İlk kadın başbakan: Tansu Çiller (1993)
- İlk kadın Anayasa Mahkemesi Başkanı: Tülay Tuğcu (2005)
- İlk kadın gazeteci: Selma Rıza Feraceli
- İlk kadın heykeltıraş: Sabiha Bengütaş
- İlk kadın hemşire: Esma Deniz
- İlk kadın profesör: Prof. Dr. Fazıla Şevket Giz

● Türk İş Birliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

1991'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağıldıktan sonra birçok Türk devleti bağımsızlığını kazanmış, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu devletlere sosyal, ekonomik ve kültürel alanda sağlayacağı destekleri uygulayacak ve koordine edecek bir organizasyona ihtiyaç duyulması amacıyla 1992 yılında TİKA'yı kurmuştur. Merkezi Ankara'dır.

● Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, yurt dışında yaşayan Türkler, soydaş ve akraba toplulukları ile Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilere yönelik çalışmaları koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini yerine getiren kuruluştur.

Merkezi Ankara olan kurum 2010 yılında kurulmuştur.

● Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Vakfı; Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak, Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek, Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 2007 yılında kurulmuş bir kamu vakfıdır.

● Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)

1993 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye tarafından kurulmuştur.

Merkezi Ankara'dır.

Üye ülkeler: Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'dır.

● Türk Devletleri Teşkilatı

3 Ekim 2009'da Nahçıvan Anlaşması ile Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında kurulmuş merkezi İstanbul olan uluslararası örgüttür.

Üye ülkeler: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye, Özbekistan, Macaristan'dır. (Gözlemci Üye)

● **Fotoğraf makinesinin** mucidi olarak kabul edilen, optik alanında çok çalışan, "Kitabü'l Menazır" (Optik Kitabı) isimli eseri yazan düşünür İbni Heysem'dir.

● **Farabi,** Aristo Mantığını Avrupa'ya en iyi anlatan kişi olarak Avrupalılarca "Muallimi Sani" olarak anılmıştır. **"Kitabul Musiki"** isimli kitabı yazmış, logaritmayı bulmuş, bilimleri sınıflandırmış, eserleri uzun yıllar Avrupa'da ders kitabı olarak okutulmuştur.

● **"Mukaddime", İbn-i Haldun'un** en ünlü eseridir. Tarih, iktisat, sosyoloji ve siyaset gibi birçok sosyal bilim için temel teşkil eden görüşleri içinde barındırır.

● **Hacı Bektaş Veli, "Markalat"** adlı eserinde şeriat, tarikat, hakikat ve marifet adlarını verdiği dört kapı ve bu kapılara bağlı kırk makamdan söz eder.

● Yükseköğretimin düzenlenmesi ve eğitimin yukarıdan aşağıya doğru bir sıra halinde izlenmesi gerektiğini savunan görüş Emrullah Efendi'nin **Tuba Ağacı Nazariyesi Teorisi**'dir.

● Tuba Ağacı Nazariyesi'ne karşı olup eğitime temelden başlanması gerektiğini ve kiraz ağacı gibi önce kökleri sonra da dalların en ucuna kadar gelişmeyi önemseyen görüş Satı Bey'in **Kiraz Ağacı Teorisi**'dir.

● **1929 Dünya Ekonomik Bunalımı** veya Büyük Buhran (Kara Perşembe), 1929'da ABD'de başlayan ve 1930'lu yıllar boyunca devam eden ekonomik buhrana verilen isimdir.

● **Nuri Demirağ,** Türkiye'nin 10 bin km'lik demir yolu ağının 1250 km'lik bölümünün inşasını gerçekleştirmiş ve bu nedenle kendisine Mustafa Kemal Atatürk tarafından **"Demirağ"** soyadı verilmiştir. 1945'te Milli Kalkınma Partisini kuran, ilk Boğaz Köprüsü projesini, Keban Barajı projesini tasarlayan, Türkiye'nin ilk paraşüt fabrikasını ve ilk sivil havacılık okulunu açan Nuri Demirağ'dır.

● **Yusuf Akçura,** Türkçülük akımının önde gelen düşünür ve tarihçisidir. Türk Ocağının kurucularındadır. Türk Tarih Kurumu başkanlığı da yapmıştır. **"Üç Tarz-ı Siyaset"** başlıklı dizi makale ile imparatorluğun önündeki seçeneklerin "Osmanlıcılık", "Panislamizm" ve "Türk Milliyetçiliği" olduğu, bunlardan en uygununun da sonuncusu olduğunu belirtmiştir.

● **İsmail Gaspıralı,** "dilde, işte, fikirde birlik" sözleriyle Türk topluluklarının birleşebileceği fikrini savunmuş, Rusya Müslümanlarıyla ilgili çok sayıda yazı kaleme almış, Türk ve Müslüman toplumlarında eğitim reformu gerçekleştirilmesi için büyük çaba sarf etmiştir.

● "Medine Müdafii", "Türk Kaplanı", "Çöl Kaplanı", "Medine Kahramanı" lakaplarıyla anılan Osmanlı devlet adamı **Fahrettin Türkkan Paşa**'dır.

● **"Kut'ül Amare Kahramanı"** olarak da bilinen I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'nde İngilizlere karşı elde ettiği başarılar nedeniyle kendisine Kut soyadı verilen komutan **Halil Kut Paşa'**dır.

● Bağımsız Bosna Hersek'in ilk Cumhurbaşkanı olan ve Bilge Kral olarak anılan devlet adamı **Aliya İzzetbegoviç**'tir.

● Bilimsel değerinin yanı sıra beyaz kumsalı, turkuaz rengi berrak suyuyla eşsiz doğa güzelliğine sahip 'Türkiye'nin Maldivleri' olarak bilinen göl Burdur'da bulunan **Salda Gölü**'dür.

● 10 Nisan 2023 - Dünyanın ilk SİHA gemisi **TCG ANADOLU**, Türk Deniz Kuvvetleri'ne teslim edildi.

● 10 Haziran 2023 - **UEFA Şampiyonlar Ligi finali,** İstanbul'da Atatürk Olimpiyat Stadı'nda oynandı.

● 3 Eylül 2023 - Türkiye kadın millî voleybol takımı, **2023 Avrupa Kadınlar Voleybol Şampiyonası** finalinde Sırbistan'ı 3-2 yenerek tarihinde ilk şampiyonluğunu kazandı.

● 21 Eylül 2023 - **Buse Tosun Çavuşoğlu,** Sırbistan'ın Belgrad kentinde düzenlenen 2023 Dünya Güreş Şampiyonası'nda kadınlar serbest stil 68 kilo final maçında Moğol rakibi Enkhsaikhany Delgermaa'yı tuşla yenerek dünya şampiyonu oldu.

● Türkiye Cumhuriyeti tarihinin inşa edilen ilk kilisesi 8 Ekim 2023 tarihinde açılan **Mor Efrem Süryani Kilisesi**dir.

● Yargı dizisinde canlandırdığı Ceylin karakteri ile bildiğimiz Pınar Deniz, Latin Amerika'nın 2023 **Emmy Ödülleri** olarak bilinen Produ Ödül-

lerinde Yabancı Dilde En İyi Kadın oyuncu ödülünün sahibi olmuştur.

● Türkiye ve Macaristan arasındaki dostluk anlaşmasının yürürlüğe girişinin 100. yıl dönümü münasebetiyle **2024 yılı Türkiye Macaristan Kültür Yılı** olarak kutlanacak.

● 2023 Nobel Barış Ödülü İranlı insan hakları aktivisti **Narges Mohammedi**'ye verilmiştir.

● Cumhuriyetimizin 100. yılı için bestelenen **100. YIL** marşının bestecisi **İlker Kömürcü'**dür.

● Afyonkarahisar'da 40 ahşap direk üzerine kündekari yöntemiyle inşa edilen 746 yıllık **Ulu Cami,** UNESCO'nun Dünya Miras Listesi'ne girdi. 2023

● 2023 yılında, Konya'nın Beyşehir ilçesinde, 1299'da Anadolu Selçukluları döneminde yapılan **Beyşehir Eşrefoğlu Camii,** UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girdi. Camii 2012 yılında Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmıştı.

● Özbekistanın **Hiva şehri 2024 yılı turizm** kenti olarak belirlendi.

● 2023 95. Oskar en iyi film ödülünü kazanan film: **"Everything Everywhere All At Once"**

● 2023 Avrupa Birliği Dönem Başkanlıkları: **İsveç – İspanya**

● Unesco 2023 yılını **Aşık Veysel yılı** ilan etti.

● 2023 İslam Dünyası Turizm Başkenti: **Şanlıurfa**

● Türkiye'nin metre altı çözünürlüğe sahip yerli ve milli ilk gözlem uydusu **İMECE,** Türkiye saatiyle 09.48'de 15 Nisan 2023 tarihinde ABD'nin California eyaletinde bulunan Vandenberg Uzay Kuvvetleri Üssü'nden başarıyla uzaya fırlatıldı.

● İsrail-Filistin sorunu

Kuşatma altındaki Gazze Şeridi'ni yöneten Hamas, 7 Ekim 2023'de İsrail'e karşı Aksa Tufanı Operasyonu'nun başladığını duyurdu. İsrail'in farklı noktaları, Gazze'den ateşlenen roketlerle hedef alındı. İsrail Savunma Kuvvetleri, saldırılara karşılık olarak İsrail savaş hali ilan etti.

● İsrail-Filistin çatışması tarihi

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesinin ardından Filistin toprakları olarak bilinen bu bölgenin kontrolü İngiltere'nin eline geçti.

Burada Arap çoğunluğun yanı sıra, Yahudi azınlık da yaşıyordu.

Uluslararası toplum Filistin'de Yahudiler için bir "ulusal yurt" kurma görevini İngiltere'ye verdiğinde iki halk arasındaki gerilim arttı.

Yahudiler buranın kadim toprakları olduğunu savunurken, Filistinliler buna karşı çıkıyordu.

1920'ler ve 40'lar arasında, birçoğu Avrupa'daki zulümden kaçan ve İkinci Dünya Savaşı'ndaki soykırımdan sonra bir vatan arayan Yahudilerin sayısı arttı.

Yahudiler ve Araplar arasındaki şiddetin yanı sıra İngiliz yönetimine karşı da şiddet arttı.

1947'de Birleşmiş Milletler (BM), Filistin'in ayrı Yahudi ve Arap devletlerine bölünmesini ve Kudüs'ün BM gözetiminde özel statülü ayrı bir şehir olmasını oyladı.

Bu plan Yahudi liderler tarafından kabul edildi, ancak Araplar reddettiğinden hiçbir zaman uygulanmadı.

Sorunu çözemeyen İngiliz yönetimi 1948'de ülkeyi terk etti. Yahudi liderler İsrail devletinin kurulduğunu ilan etti.

Karar, son İngiliz birliklerinin bölgeyi terk ettiği 15 Mayıs'ta yürürlüğe girdi.

Birçok Filistinli buna karşı çıktı ve savaş başladı.

Yüz binlerce Filistinli topraklarını terk etmek zorunda kaldı ya da evlerinden zorla çıkarıldı.

Filistinliler, 15 Mayıs'ı "El Nakba" yani "Felaket" günü olarak anmaya başladı.

Savaşa komşu Arap ülkeleri de dâhil oldu ve askeri birlikleri bazı bölgeleri işgal etti.

Çatışmalar ertesi yıl ateşkesle sona erdiğinde İsrail bölgenin çoğunu kontrol ediyordu.

İsrail'in kurulması, Avrupa'dan ve Yahudilerin yaşadığı Arap ülkelerinden bu topraklara büyük bir Yahudi göçüne yol açtı.

• İşgal altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi nedir?

Ürdün, batısında yer alan ve Batı Şeria olarak bilinen toprakları işgal etti. Burası Ürdün Nehri'nin batı kıyısında yer alıyor ve kuzey, batı ve güneyden İsrail ile çevrili bir bölge.

Mısır ise sınırında küçük bir kıyı bölgesi olan Gazze Şeridi'ni işgal etti.

Kudüs şehri, Batı'da İsrail kuvvetleri ve Doğu'da Ürdün kuvvetleri arasında bölünmüştü.

Hiçbir zaman bir barış anlaşması yapılmadığı için sonraki yıllarda daha fazla savaş ve çatışma yaşandı.

1967'de İsrail, Doğu Kudüs ve Batı Şeria'nın yanı sıra Suriye'ye ait Golan Tepeleri, Gazze ve Mısır'a ait Sina yarımadasının büyük bölümünü işgal etti.

Filistinli mültecilerin çoğu ve onların çocukları Gazze ve Batı Şeria'nın yanı sıra komşu Ürdün, Suriye ve Lübnan'da yaşıyor.

İsrail hala Batı Şeria'yı işgal altında tutuyor. Gazze'den çekilmesine rağmen, BM bu toprak parçasını hala İsrail tarafından işgal edilmiş toprakların bir parçası olarak görüyor.

GÜNCEL SORU-CEVAP

1. "DNA Onarımı" hakkındaki bilimsel çalışmasıyla 2015 Nobel Kimya Ödülünü Türk Bilim insanı kimdir?

Prof. Dr. Aziz Sancar

2. G-20 ülkeleri hangileridir?

Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Türkiye ve Avrupa Birliği Komisyonu

3. Görevleri arasında "İnsanlığın ortak mirası olan doğa ve kültür varlıklarının korunması" yer alan uluslararası kuruluş hangisidir?

UNESCO

4. "Sabit kur rejiminde, ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değerinin azalmasını ifade eden" ekonomi ile ilgili terim hangisidir?

Devalüasyon

5. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Sınavı (PISA) hangi aralıklarla yapılmaktadır?

3 yılda bir

6. Kemal Atatürk'ün "Ben inkılap ruhunu ondan aldım." diyerek övgüde bulunduğu ve "Haluk'un Defteri", "Han-ı Yağma" gibi şiirleriyle tanınan ünlü yazarımız kimdir?

Tevfik Fikret

7. "Yazsonu", "Bir Düğün Gecesi" ve "Fikrimin İnce Gülü" ünlü eserlerin yazarı olan ve 2020 yılında vefat eden ünlü edebiyatçı kimdir?

Adalet Ağaoğlu

8. Danişment Beyliği tarafından yaptırılan ve Anadolu'nun ilk medresesi unvanına sahip medrese hangisidir?

Yağıbasan Medresesi

9. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi genel merkezi hangi şehirdedir?

New York

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

10. Avrupa Birliğinin merkezi hangi şehirdedir?

Brüksel

11. 5'inci yüzyılda kurulmuş, manastırın üzerine inşa edildiği 2 tonluk taşlardan çatıya sahip dört bin yıllık Güneş Tapınağı bulunan "Deyrulzafaran Süryani Manastırı" hangi şehirdedir?

Mardin

12. Ülkesini inatçı ve cesur bir şekilde savunması, onun "Medîne Müdâfii", "Türk Kaplanı", "Çöl Kaplanı", "Medine Kahramanı" lakapları ile anılmasını sağlayan Osmanlı komutanı kimdir?

Fahreddin Paşa

13. 18 Ekim 2019 da vefat ederek aramızdan ayrılan "Kudüs Şairi" olarak tanıdığımız şair/yazar kimdir?

Nuri Pakdil

14. Avrupa Konseyi'nin danışma ve tartışma organı hangisidir?

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi

15. Temel amacı, üyeleri arasında sadece sanayi malları arasında ticareti serbestleştirmek ve rekabeti sağlamak olan uluslararası ekonomik kuruluş hangisidir?

EFTA

16. Tıp, mantık, fizik ve din felsefesi sahalarında 220 civarında eser yazan ve hekimlik konusunda kendisine batı bilim dünyasında "Tıbbın hükümdarı" denilen Türk filozofu kimdir?

İbni-Sina

17. Matematik, fizik, astronomi, mantık konularında 160 kadar eser yazmış olan ve Aristo'nun fikirlerini en iyi açıkladığı için ikinci öğretmen, unvanıyla tanınan ünlü Türk filozofu kimdir?

Farabi

18. Türk Havacılık ve Uzay sanayisi (TAİ) tarafından üretilen insansız hava aracı ismi nedir?

Anka

19. Fiyatlardaki genel seviyedeki artış eğilimine ne denir?

Enflasyon

20. Bir ülke parasının diğer ülke paralarına ya da kıymetli madenlere kolayca dönüştürülebilme özelliğine ne denir?

Konvertibilite

21. Daha çok "Monalisa" tablosuyla tanınan ressam fakat aynı zamanda mucit, mühendis, heykeltıraş olan ve resim alanındaki çalışmalarını "insan vücudunun oranları" hakkındaki sağlık çalışmalarına da ışık tutması için kullanan dünyaca ünlü sanatçı-bilim adamı kimdir?

Leonardo da Vinci

22. Zekâ geriliği ve erken yaşta ölüme neden olan kromozom anomalisine bağlı olarak gelişen hastalık nedir?

Down Sendromu

23. 1918-1920 yıllarında dünyayı etkisi altına alan ve insanlık tarihindeki en ölümcül felaketlerden kabul edilen salgın hangisidir?

İspanyol gribi

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

24. Borsa İstanbul'un (BIST) tarihsel süreçte başlangıcı kabul edilen ve Osmanlı Devleti'nde kurulmuş ilk borsa olma özelliği taşıyan borsa hangisidir?

Dersaadet Tahvilat Borsası

25. Birleşmiş Milletler engelli bireylerin hakları ve yaşamları konusunda farkındalık yaratmak amacıyla hangi tarih Dünya Engelliler Günü / Uluslararası Engelliler Günü olarak kabul etmiştir?

3 Aralık

26. İlk özel gazete olan Tercüman-ı Ahval'i çıkaran kişiler kimlerdir?

Agah Efendi – İbrahim Şinasi

27. Vani Mehmet Efendi tarafından Türkçeye çevrilen ve İbrahim Müteferrika Matbaası'nda basılan ilk kitap hangisidir?

Vankulu Lügati

28. Yerli otomobilin tanıtımıyla birlikte açılış töreni gerçekleştirilen "Bilişim Vadisi" hangi şehrimizdedir?

Kocaeli

29. Uluslararası Emmy Ödül Töreni'nde en iyi erkek oyuncu seçilen Türk oyuncumuz kimdir?

Haluk Bilginer

30. "Divan, Su Kasidesi, Kırk Hadis" gibi önemli eserlerin sahibi olan divan şairi kimdir?

Fuzuli

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

31. Milli Eğitim Bakanlığı ile Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından hayata geçirilen Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi hangi isimle adlandırılır?

PICTES

32. Türkiye'de daha çok "Gün Olur Asra Bedel, Selvi Boylum Al Yazmalım, Cemile" gibi eserleriyle tanınan dünyaca ünlü yazar kimdir?

Cengiz Aytmatov

33. Siyonizm'in kurucusu Theodor Herzl'in, Filistin topraklarını satın alma ve Yahudilerin Filistin'e göç etmelerine izin verilmesine karşılık Osmanlı dış borçlarını ödeme önerilerini reddeden Osmanlı Padişahı kimdir?

Sultan II. Abdülhamit

34. Doğu ve Batı ilim âleminde cebire yaptığı katkılarla ün yapmış, bu sahada ilk eser sahibi olan, Avrupa'nın bilmediği "sıfır"ı kullanıp cebir işlemlerini geometrik düşüncelerle temellendiren ünlü Türk matematikçi kimdir?

El Harezmi

35. 1876 yılında icat edilen telefon günümüzde geliştirilerek küçük bir cihaz hâline getirilmiştir. Bugün kullanılan ilk cep telefonunu icat eden kişi kimdir?

Martin Cooper

36. Bu sanatı icra eden kişi bir sandalye üzerine oturarak ve çeşitli aksesuarlar kullanarak dinleyiciyi eğlendirmek amacıyla anlattığı öyküde çeşitli taklit ve canlandırmalar yapan geleneksel Türk tiyatrosuna ne denir?

Meddahlık

37. Yurt dışı ofisleri aracılığıyla Türkiye'nin dış yardımlarını organize eden; restorasyon, sağlık, eğitim, tarım ve hayvancılık, idari ve sivil altyapıların geliştirilmesi gibi birçok alanda faaliyet gösteren kuruluş hangisidir?

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

38. Gök cisimlerinin dünyaya uzaklığını hesaplayarak Ay'ın haritasını çıkaran, bu çalışması nedeniyle NASA tarafından Ay'da bir bölgeye ismi verilen Türk-İslam bilgini kimdir?

Ali Kuşçu

39. 'Çanlar Kimin İçin Çalıyor' 'Yaşlı Adam ve Deniz' ve 'Silahlara Veda' eserlerinin sahibi yazar kimdir?

Ernest Hemingway

40. Başlangıçta II. Yeni akımı içerisinde yer alan sanatçı, daha sonraki yıllarda tümüyle kendi şiirine yönelmiştir. II. Yeni'ye özgü dil ve biçim öğelerini kullanarak mistik, metafizik ve dinsel kavramların oluşturduğu soyut bir şiir dünyası kurmuş ve kuşağının en iyi şairleri arasına girmeyi başarmıştır. Sanatçının şiirindeki büyük dönüşüm "Hızırla Kırk Saat" kitabıyla başlar sonrasında ise bu dönüşüm "Taha'nın Kitabı", "Gül Muştusu" adlı eserlerle kendini tamamlar.

Özellikleri anlatılan yazar kimdir?

Sezai Karakoç

41. Büyükşehir olan illerimiz hangileridir?

İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Konya, Gaziantep, Kayseri, Kocaeli, Eskişehir, Antalya, Samsun, Erzurum, Mersin, Diyarbakır, Balıkesir, Manisa, Aydın, Denizli, Muğla, Tekirdağ, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa, Mardin, Trabzon, Van, Ordu. (Türkiye'de toplam 30 büyükşehir belediyesi vardır.)

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

42. 2022 Dünya Futbol Şampiyonası hangi ülkede yapılmıştır?

Katar

43. 2022 Dünya Futbol Şampiyonu hangi ülke olmuştur?

Arjantin

44. "Okçunun Yolu" adlı kitabını milli okçumuz Mete Gazoz'a adadığını belirten dünyaca ünlü roman ve söz yazarı kimdir?

Paulo Coelho

45. 1 Ocak 2023'ten itibaren Avrupa Birliği dönem başkanlığını yapacak olan ülke hangisidir?

İsveç

46. 2023 EXPO'ya ev sahipliği yapacak şehir hangisidir?

Kahramanmaraş

47. 2023 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kim almıştır?

Jon Fosse

48. 19. Akdeniz Oyunları'nda badminton branşında altın madalya kazanan sporcumuz kimdir?

Neslihan Yiğit

49. İslam Birliği Teşkilatı 2023 Turizm Başkenti seçilen şehir hangisidir?

Şanlıurfa

50. 2023 Dünya Spor Başkenti hangi şehrimizdir?

Konya

51. 2023 -2024 Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilen kentler hangisidir?

Şuşa-Anav

52. 2023 yılı G7 dönem başkanlığını yürütecek ülke hangisidir?

Japonya

53. 2023 yılı Yeşil Avrupa Başkenti seçilen şehir hangisidir?

Estonya – Tallin

54. Nisan 2023 tarihinde ABD'nin Kaliforniya eyaletindeki Vandenberg Uzay Kuvvetleri Üssü'nden uzaya fırlatılan Türkiye'nin metre altı çözünürlüğe sahip yerli ve milli ilk gözlem uydusunun adı nedir?

İmece

55. Tarihe Yasemin Devrimi olarak geçen devrim hangi ülkede yaşanmıştır?

Tunus

56. Penicillium adlı bir küf mantarında keşfedilen ve ilaçla tedavide milat kabul edilecek bir dönem başlatan penisilin kim tarafından bulunmuştur?

Alexander Fleming

57. Uzayda çekimleri yapılan ilk film ünvanını alan Rus yapımı filmin adı nedir?

The Challenge

58.Türk Devletleri Teşkilatı üyeleri ülkeler nelerdir?

Türkiye, Özbekistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Kazakistan

59. Uluslararası Emmy "En iyi Erkek Oyuncu" ödülü ve Altın Koza "Yaşam Boyun Onur" ödülü sahibi ünlü tiyatro ve dizi oyuncusu kimdir?

Haluk Bilginer

60. Uluslararası Adalet Divanı hangi şehirde bulunur?

Lahey

61.Dünyadaki gıda ve tarımla ilgili çalışmaları organize edip geliştirerek gıda güvenliğini sağlamayı amaçlayan, merkezi Roma'da bulunan, Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluş nedir?

FAO

62. Google firmasının popüler yapay zeka destekli sohbet robotunun adı nedir?

Bard

63.Türkiye'nin Dünya Şampiyonu olan ilk kadın güreşçisi kimdir?

Yasemin Adar

64. Dünyanın en çok gölüne sahip ülke hangisidir?

Kanada

65. 2023 yılında NATO üyeliğine kabul edilen ülke hangisidir?

Finlandiya

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

66. Hristiyan inanışına göre Hz. İsa'nın Romalı askerler tarafından tutuklanmasından bir gün önce havarileriyle birlikte yediği son yemeği anlatan "The Last Supper" isimli tablo kime aittir?

Leonardo Da Vinci

67. 2024 Yaz Olimpiyatları'na ev sahipliği yapacak ülke hangisidir?

Fransa

68. UNESCO tarafından 2023 yılı Dünya Kitap Başkenti seçilen şehir hangisidir?

Akra/GANA

69. Türkiye UNESCO Dünya Mirası listesine en yeni katılan yerler nerelerdir?

Ankara Gordion (2023)
Ahşap Hipostil Camiler (2023)
Malatya/Arslantepe Höyüğü (2021)
Şanlıurfa/Göbeklitepe (2018)

70. 2026 yılında yapılacak olan 25. Kış Olimpiyatları hangi ülkede gerçekleşecektir?

İtalya

71. Dünya'nın yeni yedi harikası nerelerdedir?

Petra Antik Kenti-Ürdün
Çin Seddi
Kurtarıcı İsa Heykeli-Brezilya
Machu Picchu Antik Kenti-Peru
Chicken Itza Piramidi-Meksika
Kolezyum-Roma
Taç Mahal-Hindistan

72. Aspilsan Enerji tarafından kurulacak olan Türkiye'nin ilk lityum iyon pil tesisi hangi şehirde yapılmıştır?

Kayseri

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

73. Cumhurbaşkanlığı tarafından yayımlanan kararnameye göre Milli Ağaçlandırma Günü olarak kabul edilen tarih nedir?

11 Kasım

74. Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi (USOM) bünyesinde ulusal saldırılara karşı tespit ve önleme sistemi olarak hangi yerli yazılımlar faaliyet göstermektedir?

Avcı, Azad, Kasırga

75. Atatürk'ün ölümü üzerine Cumhurbaşkanlığı makamına bir gün vekalet eden kişi kimdir?

Abdülhalik Renda

76. Mustafa Kemal Onuncu Yıl Nutku'nu nerede okumuştur?

Ankara Hipodromu

77. 2023 yılı G-20 dönem başkanı ülkelerden hangisidir?

Hindistan

78. Üç ülkeye sınırı olan tek şehrimiz neresidir?

Iğdır

79. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk özel bankası neresidir?

İş Bankası

80. İspanya'nın Pamplona kentinde her yıl boğaların koşturulduğu ve güreştirildiği, bu nedenle başta hayvan hakları savunucuları olmak üzere birçok kesimden tepki alan festival hangisidir?

San Fermin

81. Türk Edebiyatı'nda şiirin edebi ve estetik boyutunu öne çıkaran "Ağrı, Kar ve Fahriye Abla" adlı şiirleriyle bilinen şair kimdir?

Ahmet Muhip Dıranas

82. Öldüğü günü kavuşma vakti olarak tanımlamasından dolayı bu güne "Şeb-i Arus" (Düğün Gecesi) denilen ve ölüm yıl dönümü bu adla anılan İslam alimi kimdir?

Mevlana Celaleddin Rumi

83. Franfurt Seyahatnamesi, Bize Göre, Göl Saatleri adlı eserlerin yazarı kimdir?

Ahmet Haşim

84. Türkiye'nin ihracatında ilk sırayı hangi sanayi kolu almaktadır?

Otomotiv

85. Siber saldırılara karşı üretilen yerli ve milli yazılımın adı nedir?

Ahtapot

86. Baykonur Uzay Üssü hangi ülkede bulunmaktadır?

Kazakistan

87. Mustafa Kemal'in ilk soyadı nedir?

Öz

88. Cumhurbaşkanlığı tarafından milli yas ilan edilen günlerde nerede bulunan bayrak yarıya indirilmez?

TBMM

89. Avrupa Birliği'ni iki kez halk oylamasıyla reddeden tek ülke hangisidir?

Norveç

90. Ülkemizde son yapılan ölçümlere göre ormanlık alanı en az olan il neresidir?

Iğdır

91. 2024 Dünya Spor Başkenti neresidir?

Sofya

92. Türkiye'de bilgisayar ilk olarak hangi kurum tarafından kullanılmıştır?

Karayolları Genel Müdürlüğü

93. Mona Lisa tablosu hangi şehirde bulunmaktadır?

Paris

94. Haziran 2024'te uzaya fırlatılması planlanan haberleşme uydumuzun adı nedir?

TÜRKSAT 6A

95. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) bütün dünyada 2023 yılını ne yılı ilan etmiştir?

Aşık Veysel

96. Dünyanın en uzun 2. Kanyonu olan Ulubey Kanyonu hangi ilimizdedir?

Uşak

97. Türkiye'nin ilk açık hava müzesini kuran ve "Olimpiyatlara katılan ilk Türk kadın sporcu" ünvanına sahip kişi kimdir?

Halet Çambel

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

98. Sakarya Sahası'nın Tuna-1 bölgesinde 405bbmilyar metreküp doğalgaz rezervi bulan gemimizin adı nedir?

Fatih Sondaj Gemisi

99. Dünyanın en büyük sıcak çölü neresidir?

Sahra

100. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından "100 yılın En İyi 100 Türk Filmi" oylamasında 1. Olan filmin adı nedir?

Susuz Yaz

101. İsmi "Demokrasi ve Özgürlük Adası" olarak değiştirilen Marmara Denizi'nde ki adanın adı nedir?

Yassıada

102. Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan dünyanın en uzun ve halen çalışan tek su kemerinin adı nedir?

Mağlova Su Kemeri

103. 1945 yılında ABD tarafından Hiroşima kentine atılan ilk atom bombasının takma adı nedir?

Küçük Çocuk

104. Türkiye'nin kurucu üyesi olduğu kuruluşlar nelerdir?

Birleşmiş Milletler, İslam Konferansı Örgütü, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

105. Tarihte Sovyet Rusya'nın uyguladığı asimilasyona karşı Türklerin başlattığı direnişe verilen isim nedir?

Basmacı Harekatı

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

106. İlk Türk kadın hükümdar kimdir?

Tomris Hatun

107. Nutuk'un telif hakları hangi kuruma aittir?

Türk Hava Kurumu

108. Dünyanın en büyük yayınevlerinden biri olan Penguin tarafından basımı yapılan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserinin adı nedir?

Saatleri Ayarlama Enstitüsü

109. Dünyanın en uzun destanı nedir?

Manas Destanı

110. Türkiye'de bulunan kutsal emanetler nerede saklanmaktadır?

Topkapı Sarayı

111. Dünyanın ilk zırhlı ve yüzme özelliğine sahip dozerinin adı nedir?

Azmim

112. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) dünya genelinde farkındalık oluşturabilmek amacıyla 2021-2030 arasını ne 10 yılı ilan etmiştir?

Uluslararası Okyanus Bilimleri 10 yılı

113. Tamamı güneş enerjisiyle çalışan dünyanın ilk havalimanı nerede bulunmaktadır?

Hindistan

114. Ağustos 2023'te Kuzey İrlanda ile İskoçya arasındaki Kuzey Kanalı'nı yüzerek geçen ilk Türk kadın ve en genç Türk sporcu kimdir?

Aysu Türkoğlu

115. Ocak 2023'te UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesine alınan Sebe Krallığı kalıntıları hangi ülke içerisinde yer alır?

Yemen

116. Hazırladığı proje ile Mars'a gönderilen keşif aracını tasarlayan şirketin yarışmasını kazanarak o ekibe dahil olan Elif Ada Güneş'in kız çocuklarına destek olmak amacıyla hazırladığı projenin adı nedir?

Kelebek etkisi

117. 2023 yılı Avrupa Halter Şampiyonası'nda 45 kiloda 3 Avrupa Gençler rekoru kıraak 3 altın madalya birden kazanan sporcu kimdir?

Cansu Bektaş

118. 2023 yılında TEKNOFEST'te açıklanan Türkiye'nin ilk uzay yolcuları kimler seçilmiştir?

Tuva Cihangir Atasever / Alper Gezeravcı

119. 2023 yılında 5. Kez Artistik Buz Pateni şampiyonu olan milli sporcu kimdir?

Naz Arıcı

120. 2023 yılında Türkiye'de Uzay Teknolojisi üzerine kurulan ilk meslek lisesi nerede açılmıştır?

Ankara

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

121. 2023 yılında göreve gelen ABD'nin başörtülü ilk yargıcı kimdir?

Nadia Kahf

122. 2023 yılında Türkiye'nin "Bor Karbür Tesisi" nerede açılmıştır?

Balıkesir

123. Avrupa Spor Başkentleri Federasyonu (ACES) tarafından 2023 yılında "Avrupa Spor Şehri" neresi seçilmiştir?

Sakarya

124. 2023 yılı itibariyle Türkiye'nin ilk kadın solo yelken sporcusu olarak bilinen ve Atlas Okyanusu'nu geçen sporcu kimdir?

Başak Mireli

125. 2023 BM raporuna göre en mutlu ülke neresidir?

Finlandiya

B ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ

KAVRAMLAR

● **Islahat:** Düzeltme, iyileştirme; Restorasyon, toplum hayatında belirli alanlarda yapılan düzeltmelerdir. Islahatlar ülkenin hukuk düzenine uygun olarak yapılır, zorlayıcı değildir.

● **İhtilal:** Halk hareketi sonucunda, baskı ve zor kullanarak, mevcut düzeni (rejimi) yıkarak yerine ilerici bir düzen (rejim) kurulması. Örn: Kurtuluş Savaşı, Fransız İhtilali

● **İnkılap:** Köklü yenilik demektir. Mevcut sistemin yerine ileri, çağdaş, modern sistem getirme.

● **İrtica:** Geriye dönüş. Mevcut düzenden (rejimden) daha geri olan bir düzeni (rejimi) getirme.

Örn: 31 Mart Olayı

● **Konfederasyon:** Egemenliklerini, hukuk yapılarını, devlet başkanlarını ve kimliklerinin koruyarak ortak bir amaç için anlaşma şartları altında birleşmiş bağımsız devletlerin oluşturduğu topluluktur. Örn: Avrupa Birliği.

● **Reform:** Sözcük Anlamı; Yeniden düzenlemektir.

● **Tarihsel Anlamı:** 16. Yüzyılda Katolik kilisesindeki bozulmaya son vermek için, kilise dışında başlayan, dinsel yenileşme hareketidir.

● **Rönesans:** Sözcük Anlamı; Yeniden Doğuştur.

● **Tarihsel Anlamı:** 15. ve 16. Yüzyılda Batı Avrupa'da edebiyat ve güzel sanatlarda meydana gelen değişme ve gelişmelerdir.

● **Devrim:** İhtilalin, inkılaplarla desteklenmiş şekline denir.

● **Evrim:** Zaman içinde, baskı olmaksızın, halkın isteğiyle gerçekleşen uzun süreli değişim.

● **Federasyon:** Yerel güçlerin ve boy beylerinin bir araya gelerek oluşturdukları siyasi birliktir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

● **Islahat:** Düzeltme, iyileştirme; Restorasyon. Toplum hayatında belirli alanlarda yapılan düzeltmelerdir. Islahatlar ülkenin hukuk düzenine uygun olarak yapılır, zorlayıcı değildir.

AYDINLANMA DÖNEMİNDE AVRUPA'DA MEYDANA GELEN GELİŞMELER

18 ve 19. Yüzyılda devletlerarasındaki ilişkileri etkileyen iki önemli gelişme olmuştur.

- **Fransız Devrimi**
- **Sanayi Devrimi**

A. Fransız Devriminin getirdiği sonuçlar:

- 19. Yüzyılda toplumlar arasındaki ilişkileri Fransız devrimi ile ortaya çıkan özgürlük düşüncesi ve milliyetçilik akımı etkilemiştir.
- Özellikle milliyetçilik düşüncesi, bağımsızlık duygularının güçlenmesine neden olmuştur. Her millet kendi devletini kurmalıdır düşüncesi imparatorlukların yıkılmasına neden oldu. Millî devletler kuruldu.
- Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesinde aydınlanma etkili oldu (Hürriyet, eşitlik, adalet ilkeleri ortaya çıktı).
- Fransız devrimi ile yayılan eşitlik, özgürlük, adalet bağımsızlık gibi kavramlar devlet ve toplum hayatına girdi. İnsan hakları anayasalarla güvence altına alındı. Laiklik, devlet sistemi ve hukuk anlayışında yerini almaya başladı.

B. Sanayi Devrimi

- Bilim ve teknolojinin gelişmesi ile sanayi inkılabının temelleri atıldı.
- İngiltere'de başladı.

- Fabrikalaşma ile ucuz ve seri üretim gelişti.
- Ticaret canlandı.
- İnsan gücünün yerini makineler aldı.
- Sanayi inkılabı, Pazar ve hammadde arayışını başlattı.
- Bu nedenle sömürgecilik politikaları ortaya çıktı.

Sömürgecilik: Bir milletin başka milletleri siyasi ve ekonomik olarak egemenlik altına almasıdır.

Sonuçları:

- Sanayileşen devletler bu amaçla Güney Amerika, Afrika, Asya'nın belirli bölgelerinde sömürgeler elde ettiler.
- Bu konuda İngiltere başı çekerek sömürge imparatorluğu kurdu. Denizciliğe sömürgelerini elde tutabilmek için büyük önem verdi. İngiltere'yi Hollanda, Belçika ve Fransa izledi.
- Almanya ve İtalya ise siyasi birliklerini 19. Yüzyılın ikinci yarısında tamamlayarak kuvvetlendiler ve sömürgecilik faaliyetlerine girdiler.
- Rus Çarlığı ekonomik gelişimini hızlandırması için sıcak denizlere inmesi gerekiyordu. Ancak sıcak denizlere açılan yolların bir bölümü Osmanlının elinde idi.
- Balkan devletleri ise Osmanlıdan ayrılmış ancak huzurlu değildiler
- İsveç ve Norveç birleşik krallık şeklinde yönetiliyordu. Ayrılık bağımsız oldular
- Japonya sanayileşmesini hızlandırarak Avrupa devletleri ile rekabete başladı.
- Amerika ise İngiltere'ye karşı 18. Yüzyılın sonlarında General Washington önderliğinde bağımsızlık mücadelesini kazandılar. Bütün gücünü sanayileşmeye harcadı.
- Sanayi inkılabının etkileri günümüzde de devam etmektedir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

OSMANLI DEVLETİNİN ÇÖKÜŞ NEDENLERİ

A. Dış Nedenler

- Bilim teknikteki gelişmeleri izleyememesi
- Coğrafi keşifler ve yeni ticaret yollarının bulunması
- Fransız ihtilalinin yaydığı milliyetçilik düşüncesi ile çıkan ayaklanmalar
- Uzun süren savaşlar
- Kapitülasyonlar
- Jeopolitik Konum
- Borçlar ve Duyun-ı Umumiye
- Sanayileşmiş devletlerin Osmanlı üzerindeki emelleri

B. İç Nedenler

- Yönetimde bozulma: Sancak uygulamasından Kafes uygulamasına geçiş
- Toprak düzeni/ ekonomide bozulma: Dirlik sisteminden
- Eğitimde bozulma: Müspet bilimlerin öğretilmesinden dogmatik öğretime geçiş
- Orduda bozulma: Yeniçeriliğin ve tımar sisteminin dejenere olması
- Adalet sisteminde bozulma: Hukuk sisteminde liyakatten uzaklaşma ve çok başlılık

ÇÖKÜŞÜ ÖNLEME ÇABALARI: ISLAHAT HAREKETLERİ

A. III. Selim Dönemi

- Meşveret Meclisi
- Layihalar (Raporlar)
- Mühendishane-i Berr-i Hümayun

B. IV. Mustafa dönemi

C. II. Mahmut Dönemi

- İsyanın bastırılması ve Sened-i İttifak
- Yeniçeri Ocağının Kaldırılması (Vaka-i Hayriye)
- Arazi yazımı ve Nüfus Sayımı
- İlköğretimin zorunluluğu
- Tebaa arasındaki eşitlik
- Harbiye ve Tıbbiyenin açılması
- Takvim-i Vekayi'nin çıkışı

II. Mahmut dönemi siyasi olayları

- Sırp İsyanı
- Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı
- Navarin olayı ve Mehmet Ali Paşa Olayı
- 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması

Tanzimat Fermanı Ve Getirdiği Yenilikler

- Mal ve can güvenliğinin sağlanması
- Verginin kazanca göre alınması
- Yargılamanın açık ve adil olması
- Miras hakkının tanınması

1853-1856 Kırım Harbi ve Islahat Fermanı

Gayrimüslimlerin askere alınması

Gayrimüslimlerin devlet memuru olabilmeleri

Yabancıların Osmanlı azınlıklarıyla ilgilenme hakları

Yabancılara Osmanlı Devleti'nden okul ve kilise yapma, mülk edinme hakkı

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

I. Meşrutiyet'in İlanı: (23 Aralık 1876)

- Jön Türkler/ Genç Osmanlılar Hareketi (1865)
- Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi aydınların oluşturduğu gruba Genç Osmanlılar veya Jön Türkler denirdi. Bu grup yanlarına Mithat Paşa'yı da alarak Meşrutiyeti ilan etmesi koşuluyla II. Abdülhamit'i tahta çıkardılar.
- 23 Aralık 1976 'da Kanuni Esasi hazırlanarak I. Meşrutiyet ilan edildi.
- Kanuni Esasi Osmanlı Devletinin Avrupai tarzda ilk anayasasıdır.
- Kanuni Esasiye göre iki tane meclis kuruldu.
- Meclisi Mebusan (Üyelerini halk seçecek)
- Meclisi Ayan (Üyelerini Padişah seçecek)

II. Meşrutiyet'in İlanı: (24 TEMMUZ 1908)

- Jön Türkler 1889 yılında İttihat ve Terakki cemiyetini kurdular.
- Bu örgüt II. Meşrutiyetin ilan edilmesi için II. Abdülhamit'e baskı yaptılar.
- Baskılar sonunda II. Abdülhamit 24 Temmuz 1908 'de II. Meşrutiyeti ilan etti.
- 13 Nisan 1909'da Meşrutiyet yönetimine karşı olanlar büyük bir ayaklanma yaptılar (31 Mart Olayı).
- Ayaklanmayı İttihatçıların oluşturduğu ve M. Kemal'in Kurmay Başkanlığını yaptığı Hareket Ordusu bastırdı.
- İttihatçılar bu ayaklanmadan II. Abdülhamit›i sorumlu tutarak tahttan indirdiler.
- Kanun-i Esasi'de padişahın yetkisini kısıtlayan değişiklikler yaptılar.

OSMANLI DEVLETİNİ KURTARMA ÇABALARI: FİKİR HAREKETLERİ

A. Osmanlıcılık

Tanzimat'ın ilanıyla başlayan ve Meşrutiyetle devam eden bir süreçtir. Amaç: Fransız Devriminin de etkisiyle gelişen yasalar karşısında eşitlik ve yönetilenlere yönetimde temsil hakkının tanınmasıyla Osmanlı Devletinin parçalanma sürecinin önlenebileceği düşüncesi

B- İslamcılık

Özellikle 93 Harbi yenilgisi nedeniyle Sultan II. Abdülhamit ile Meşrutiyetçiler arasında meydana gelen çatışma sonucunda Meclis-i Mebusan kapatıldı. Halifelik kurumu ilk kez oldukça ön plana çıkarılarak İslam dünyasından destek sağlanma çabasına girişildi. II. Meşrutiyet'in ilanıyla sona erdi.

C- Türkçülük

1912-1913 Balkan Harbi faciasından sonra Osmanlı Devletinin Balkanlardaki varlığı sona erdi.

Bu tarihten itibaren gelişen hareketin en önemli dinamiği Ziya Gökalp'tir.

Gökalp'e göre "yeniden yapılanma" için üç hamleye gerek vardır.

1-Türk kültürüne bağlanmak

2-İslam ümmetinden olmak

3-Batı uygarlığını benimsemek

D- Batıcılık

Çok homojen bir fikir akımı değildir.

- Celal Nuri'nin temsil ettiği görüş: Batı'nın yalnızca medeniyetini almak;
- Abdullah Cevdet'in temsil ettiği görüş: Yalnızca Batı medeniyeti vardır ve her şeyiyle onun alınması gerekir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

TRABLUSGARP SAVAŞI (1911-1912)

İtalya'nın Trablusgarp'ı İşgalinin Nedenleri

1- Birliğini geç kuran İtalya'nın ham madde ve pazar arayışı

Birliğini geç tamamlayan İtalya sömürgecilik yarışında geç kalmıştır.

1896'da Habeşistan'a saldırdıysa da; İtalya'nın bu saldırısı başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

2- Trablusgarp'ın İtalya'ya yakın olması

3- Osmanlı Devleti'nin Libya'yı (Trablusgarp) savunacak gücünün olmaması

Osmanlı Devleti Trablusgarp'a karadan yardım edemezdi; çünkü Mısır, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgalini onaylayan İngiltere'nin elindeydi.

Donanmasının güçsüzlüğünden dolayı da Osmanlı Devleti Trablusgarp'a denizden yardım ulaşamazdı.

4- İtalya'nın, Trablusgarp'ın işgali için, Avrupa devletlerinin onayını alması

Fransa, 1900'de, Fas'ı almasına yardımcı olduğu takdirde Trablusgarp'ı İtalya'nın işgal etmesine razı olabileceğini açıkladı.

1902'de ise Avusturya Bosna-Hersek üzerindeki emellerini İtalya'ya kabul ettirdiği için; İtalya'nın Trablusgarp'a yönelik olan emellerini kabul etti.

Fransa'nın işgali altındaki Tunus ile kendi işgali altındaki Mısır arasında Trablusgarp'ı tampon bölge olarak gören ve İtalya'yı bloklaşmada yanında tutmak isteyen İngiltere de İtalya'nın Trablusgarp'a yönelik emellerini olumlu karşıladı.

İtalya'nın Rusya'nın Boğazlara yönelik olan planlarını desteklemesinden dolayı; Rusya da İtalya'nın Trablusgarp'a yönelik olan emellerini onayladı.

Almanya ise oluşan bloklaşma hareketinde İtalya'yı kaybetmek istemediğinden dolayı İtalya'nın Trablusgarp'a yönelik olan hareketini kabul etti.

5-İtalya'nın, Trablusgarp'ın uygarlıkta geri bırakıldığı ve burada İtalyanlara kötü davranıldığı iddiası.

6- İtalya'nın Habeşistan'daki başarısızlığını telafi etmek istemesi

7- İtalyan Hükümeti'nin, kendi halkı karşısında, prestij artırmak istemesi.

Trablusgarp'ın İşgali

- Büyük devletlerle gizli görüşmeler yaparak Trablusgarp'ı ele geçirme serbestliği elde eden İtalya, haklı bir gerekçe göstermeden 28 Eylül 1911'de Trablusgarp üzerine harekete geçti.
- Osmanlı Devleti bölgeyi savunabilecek durumda olmadığından dolayı bir grup vatansever subay (Mustafa Kemal, Enver Paşa, Nuri Conker, Ali Çetinkaya, Fethi Okyar), halkı teşkilatlandırmak için Trablusgarp'a gitti. Bölgeye giden subaylardan Mustafa Kemal, Derne ve Tobruk'u teşkilatlandırırken; Enver Paşa, Bingazi'yi teşkilatlandırdı.
- Teşkilatlanmış olan asker ve halk karşısında İtalyanlar başarısız duruma düştüler.
- İtalya Trablusgarp'ta başarılı olamayacağını anlayınca; Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için On İki Ada'yı işgal etti.
- Osmanlı Devleti bu durum karşısında yine de barışa yanaşmamış fakat 8 Ekim 1912'de Balkan Devletleri saldırınca; İtalya ile Uşi Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır.

Uşi Antlaşması (18 Ekim 1912)

- Trablusgarp İtalyanlara verilecek
- On İki Ada, Yunan işgali ihtimaline binaen, geçici olarak, İtalyanlara bırakılacak
- Balkan Savaşlarından sonra I. Dünya Savaşı'nın başlaması On İki Ada meselesini küllendirdi.
- Savaş esnasında ise İtilaf Devletleri gizli anlaşmalarla On İki Ada'yı İtalya'ya bıraktılar.
- Lozan Antlaşması ile adalara resmen sahip olan İtalya, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise bölgeyi Yunanistan'a bıraktı.
- İtalya, Osmanlı Devleti'ne kapitülasyonların kaldırılması konusunda destek verecek
- Trablusgarp dini bakımdan halifeye bağlı kalacak (Böylelikle Osmanlı Devleti Trablusgarp halkıyla olan dini-kültürel bağını sürdürmeyi hedeflemiştir)

Trablusgarp Savaşı'nın Sonuçları

- İtalyanlar Trablusgarp'ı ele geçiremeyince Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için On İki Ada'yı işgal etti.
- Balkan Savaşı'nın başlaması üzerine Osmanlı Devleti İtalya ile anlaşma yapmak zorunda kaldı.
- Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'daki son toprak parçasını İtalya'ya verdi.
- Mustafa Kemal Paşa, Trablusgarp'ta kazandığı başarılar (Derne-Tobruk) sonucu binbaşı oldu.
- Kuzey Afrika'da İtalyan sömürgesi başladı
- On İki Ada fiilen Osmanlı Devleti'nin elinden çıktı.
- İtalyanlar ilk defa Ege Denizi'ne yerleşti.
- Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti üzerine harekete geçişi kolaylaştı
- İttihat ve Terakki Partisi saygınlık kaybetti.

Önemli Not: Mustafa Kemal ilk defa sömürgeciliğe karşı savaştı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

I. BALKAN SAVAŞI (1912-1913)

Savaşın Nedenleri

- Rusya'nın Balkanlarda takip ettiği Panslavist politika
- Balkanlardaki gelişmelerin, Osmanlı tarafından, takip edilememesi
- Fransız İhtilali'nin etkisi (Milliyetçilik ve bağımsızlık) 4- Türklerin Balkanlardan tamamen atılmak istenmesi
- Savaş başlamadan önce; Arnavutluk, Makedonya, Selanik ve Yanya Osmanlı Devleti'nin elindeydi.
- Trablusgarp Savaşı esnasında, Osmanlı Devleti'nin güçsüz olduğunun anlaşılması
- Kiliseler sorununun Balkan devletlerinin lehine çözülmesi
- Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak kurmaları
- İngiltere'nin, 1908'de Estonya'nın başkenti Reval'de yapılan görüşmeler sonucunda, Rusya'yı Balkan politikasında serbest bırakması

Katılan Devletler ve Savaşın sonucu

- Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan Osmanlı Devleti'ne karşı savaştılar
- Bu devletlerin Bulgaristan önderliğinde birleşip; Osmanlı Devleti'ne saldırmasında Rusya etkili oldu. Savaş 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı topraklarına saldırması ile başladı. Bulgarlar Çatalca'ya kadar gelmeyi başarırken; Rauf Orbay'ın Hamidiye Kruvazörü ile yaptığı başarılı mücadelelere rağmen Yunanlılar Ege Adalarını işgal etmeyi başarmıştır
- Osmanlı Devleti bütün cephelerde yenilerek Çatalca'ya kadar gerilemiştir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Osmanlı Devleti'nin Başarısızlığının Nedenleri

- Ordunun siyasete karışması
- Savaştan önce askerlerin bir bölümünün terhis edilmesi
- Ordunun savaşa hazır olmaması
- Osmanlı donanmasının yetersiz olması
- Avrupa devletlerinin Balkan uluslarını desteklemesi
- İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Balkan sınırlarının değişmeyeceğine dair verdikleri teminata güvenen Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da gelişen olayları dikkatli takip etmemesi.
- Balkan devletlerinin birlikte hareket etmesi
- Balkan devletlerinin ulaşım ve iletişim imkânlarını etkisiz hale getirmelerinden dolayı Osmanlı ordusunda iletişim ve ulaşım bozukluğu olması.
- Osmanlı Devleti'nin siyasal yalnızlık içinde olması.

Londra Antlaşması (30 MAYIS 1913)

- Midye-Enez çizgisinin batısındaki topraklar Balkan devletlerine bırakıldı (Osmanlı, Gelibolu Yarımadası hariç olmak üzere, Doğu Trakya ve Balkan topraklarının tamamını kaybetti.)
- Ege adalarının durumu ve Arnavutluk'un sınır durumu büyük devletlerin kararına bırakıldı
- Ege Adaları fiilen elden çıkmıştır. I. Dünya Savaşı başlayınca; Ege Adaları meselesi askıya alınmış; Lozan Antlaşması ile Ege Adaları resmen Yunanistan'a verilmiştir.

Balkan Savaşı'nın Sonuçları

- Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki varlığı tamamen sona erdi.
- Edirne ve Kırklareli Bulgaristan'a bırakıldı
- Gökçeada ve Bozcaada hariç, Ege Adaları fiilen elden çıktı
- Arnavutluk, 28 Kasım 1912'de, bağımsızlığını ilan etti. Bu durum İslamcılık politikasını da olumsuz etkiledi. (Osmanlı Devleti'nden ayrılan son Balkan devleti Arnavutluk'tur.)
- İttihat ve Terakki Partisi, 23 Ocak 1913'de düzenlediği Bab-ı Âli Baskını sonucunda hükûmeti tam olarak ele geçirdi. (Bu partinin resmî iktidar dönemi başladı.)
- İttihat ve Terakki Partisi 1889'da kurulan II. Meşrutiyetin ilanında etkili olan, 31 Mart Olayından itibaren yönetimde etkili olmaya başlayan, II. Meşrutiyet Döneminde Türkçülüğü devletin siyasi düşüncesi haline getiren partidir.
- Mustafa Kemal'in ordunun siyasete girmemesi şeklindeki görüşünün doğruluğu ispatlandı.
- Bulgaristan Ege Denizi'ne ulaşmıştır.
- Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlık sonucunda II. Balkan Savaşı çıkmıştır.
- Balkanlar'dan Anadolu'ya göç başladı
- Mustafa Kemal siyaseti bırakmıştır.

Dikkat:

I. Balkan Savaşı'nda İstanbul tehdit altına girmiştir.

Londra Antlaşması II. Balkan Savaşı'nın çıkması üzerine yürürlükten kalkmıştır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

II. BALKAN SAVAŞI

Savaşın Nedenleri

- Bulgaristan'ın I. Balkan Savaşı sonucunda en büyük payı alması (Özellikle Makedonya üzerindeki anlaşmazlıklar) ve Ege Denizi'ne ulaşmasından dolayı Balkan devletlerinin aralarında anlaşmazlığa düşmesi.
- Bulgaristan'ın Ege Denizi'ne kadar genişlemesini Yunanistan'ın uygun görmeyişi.
- Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesiyle meydana gelen otorite boşluğu
- Yunanistan'ın çalışmaları sonucunda Sırbistan, Karadağ ve Romanya Bulgaristan'a karşı birleşmiştir. Bulgaristan'ın zor durumda olduğunu gören Enver Paşa harekete geçerek, Edirne ve Kırklareli'ni Bulgarlardan almıştır.
- II. Balkan Savaşı sonucunda Bulgaristan yenildi.

Savaş Sonucunda Yapılan Antlaşmalar

Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913)

- Balkan devletleri arasında yapılmıştır.
- Bulgaristan I. Balkan Savaşı'nda aldığı toprakların büyük bir kısmını kaybetti.
- Bükreş Antlaşması Balkanlarda huzuru sağlayamadı.
- Bu antlaşmaya Osmanlı Devleti katılmadı.
- Bulgaristan Ege Denizi ile bağlantısını devam ettirdi.

İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913)

- İstanbul Antlaşması Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalandı.
- Meriç nehri iki ülke arasında sınır kabul edildi.
- Edirne, Kırklareli Dimetoka ve Kırkağaç Osmanlı Devletinde kaldı.

- Bulgaristan'daki Türklerin yasal hakları garanti altına alındı.
- Bulgaristan'daki Türklerin; isterlerse dört yıl içerisinde Türkiye' ye göç edebilecekleri kararlaştırıldı.

Genel sonuçlar

- Bulgaristan'ın Ege Denizi ile bağlantısı kesilmedi.
- Bugünkü Türk-Bulgar sınırı yaklaşık olarak çizildi.
- Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı öncesinde; savaş esnasında Bulgaristan üzerinden Almanya ile kara bağlantısı kurabilmek için Dimetoka'yı Bulgaristan'a bıraktı.

Atina Antlaşması (14 Kasım 1913)

- Atina Antlaşması Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında imzalandı.
- Yunanistan'daki Türklerin hakları güvence altına alındı.
- Yanya, Girit ve Selanik Yunanistan'a bırakıldı.
- Ege Adalarının durumu büyük devletlerin kararına bırakıldı.

Büyük devletler 16 Kasım 1913'te aldıkları karar ile İmroz, Bozcaada ve Meis dışındaki Ege Adalarını Yunanistan'a, On İki Ada'yı da İtalyanlara verdiler.

İstanbul Antlaşması (13 Mart 1914)

İstanbul Antlaşması Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında imzalandı. Osmanlı Devleti'nin Sırbistan ile sınırı olmadığı için; bu antlaşma ile yalnızca Sırbistan'da kalan Türklerin hakları görüşüldü.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

II. Balkan Savaşı'nın Sonuçları

- Balkanlar'da azınlık durumuna düşen Türklerin hakları imzalanan antlaşmalarla güvence altına alındı
- Edirne ve Kırklareli Bulgaristan'dan geri alındı.
- Bulgaristan mağlubiyetini telafi etmek için I. Dünya Savaşı'na girdi.

Dikkat: İttihat ve Terakki Partisi savaştan sonra; orduyu, gençleştirmek ve Almanya'dan subaylar getirerek modernize etmek için harekete geçtiyse de; I. Dünya Savaşı başladığı için bu düşünce sonuçsuz kaldı.

- Mustafa Kemal Edirne'nin kurtuluşuna katılmıştır
- Arnavutluk, Balkan Savaşları'na katılmamıştır
- Balkan Savaşlarından sonra Balkanlarda Rusya, Osmanlı yerine Avusturya ile karşı karşıya geldi
- Osmanlı Devleti'nin Almanya'dan faydalanarak orduyu ıslah etmek istemesi Osmanlı ile Almanya'yı birbirine daha fazla yaklaştırmıştır.
- Türk ordusu II. Balkan Savaşı'nda sadece Bulgaristan ile savaşmıştır
- II. Balkan Savaşı esnasında Avrupalı devletlerin tepkisinden çekindiği için Osmanlı ordusu Meriç'in batısına geçmemiştir.
- Balkan Savaşları Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesinde etkili

I. DÜNYA SAVAŞI (1914-18)

Savaşın Genel Nedenleri

- Fransız İhtilali sonucunda ortaya çıkan düşüncelerin hızla yayılması
- Sanayi İnkılabı sonucunda gelişen sanayi, beraberinde hammadde ve Pazar ihtiyacını da ortaya çıkarmıştı. Hammadde ve

Pazar ihtiyacı ise sömürgeci devletleri karşı karşıya getirdi.

- Almanya ve İtalya'nın siyasi birliklerini kurmaları sonucunda Avrupa'nın siyasi dengesinin bozulması
- Bloklar arası silahlanma yarışının hızlanması

Almanya, Fransa'dan Alses-Loren bölgesini aldıktan sonra kendisini Fransa karşısında güvensiz hissetmeye başladı ve kendini güvende hissetmek için ittifaklar ve bloklaşmalar dönemini başlattı.

Devletlerarası bu çıkar çatışmaları sonucunda Avrupa bloklara ayrılmıştır.

1883'te Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında üçlü ittifak(bağlaşma devletleri) kurulmuştur.

Savaş başladıktan sonra kendine Anadolu'dan pay verilen İtalya bu gruptan ayrılmış; ancak bu boşluk Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın ittifak bloğuna katılmasıyla doldurulmaya çalışılmıştır.

1907'de ise İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Üçlü İtilaf (Anlaşma Devletleri) kurulmuş bu gruba daha sonra Japonya, Sırbistan, Romanya, Belçika, Portekiz, Brezilya, ABD ve Yunanistan gibi devletler de katılmıştır.

Bloklaşmanın Önemi:

- Devletlerarası gerilim arttı.
- Fransa ile Almanya arasında XIX. yüzyıl sonlarında başlaması muhtemel olan ikili savaş ertelendi.
- Silahlı ve bloklu tehdide dayalı zoraki barış dönemi oluştu.
- Avusturya ile Sırbistan arasında 28 Temmuz 1914'de başlayan özel savaş dünya savaşına dönüştü.

Savaşın Özel Nedenleri

- **Almanya ile İngiltere arasında ortaya çıkan siyasi ve ekonomik rekabet**

Özel sebepler arasında en etkili sebep budur. Sömürgeleri kendi topraklarının 104 katına çıkan İngiltere, Almanya'yı sömürgeleri için bir tehdit unsuru olarak görüyordu. Almanya'nın İngiltere aleyhine büyümek istemesine rağmen; İngiltere mevcut durumunu korumak istiyordu.

- **Fransa'nın Sedan Savaşı sonucunda Almanya'ya kaptırdığı AlsesLoren bölgesini geri almak istemesi**

Almanya 1871 yılında, taş kömürü yönünden zengin olan AlsesLoren'i Sedan Savaşı ile Fransa'dan almıştı.

- Boğazları ele geçirip açık denizlere, okyanuslara inmek isteyen Rusya'nın Almanya ve Avusturya– Macaristan'ı etkisiz hale getirme düşüncesi.
- Rusların Slavları birleştirme (Panslavizm) politikasının Avusturya-Macaristan'ı etkilemesi (Slav- Germen çatışması)
- Rusya'nın Balkanlara yönelik politikasının Balkanlar üzerinden Orta Doğuya açılmak isteyen Almanya'yı tedirgin etmesi.
- Siyasi birliğini geç tamamlayan İtalya'nın yeni sömürgeler ele geçirmek ve Akdeniz'de etkili olmak istemesi.
- İtalya Akdeniz'e yönelik emelleri için Avusturya ile karşı karşıya geliyordu ki bu durum İtalya'nın I. Dünya Savaşı başladıktan sonra İttifak Grubunu terk ederek İngiltere'nin yanına geçmesinde de etkili oldu.
- **Dini ve kültürel yayılma yarışı**

Sömürgeci devletler ele geçirmek istedikleri bölgelerde öncelikle dinlerini ve kültürlerini yaymaya çalışıyordu

- **Hanedanlar arası mücadeleler**

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Savaşın Başlaması

- Avusturya-Macaristan Veliahdının Bosna-Hersek ziyareti sırasında öldürülmesi savaşın başlaması için bir kıvılcım olmuştur.
- Bu olaydan sonra Avusturya Sırbistan'a savaş açmıştır.
- Bunun üzerine Rusya Sırbistan'ın; Almanya da Avusturya'nın yanında yer almış ve İngiltere ile Fransa'nın da devreye girmesiyle 1. Dünya Savaşı başlamıştır.
- Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Japonya da savaşa girmiş; Uzakdoğu'daki Alman sömürgelerini ele geçirerek kısa süre içinde amacına ulaşarak savaştan çekilmiştir.

İttifak (Bağlaşma) Grubu Devletler

- Avusturya-Macaristan İmparatorluğu
- Almanya
- İtalya

(İtalya savaş başlamadan önce İttifak grubundaysa da savaş başladıktan sonra; Avusturya ile çıkarları çatıştığı, Almanya'dan beklediği başarıyı bulamadığı, isteklerine İtilaf bloğunda ulaşacağına inandığı ve Gizli Antlaşmalarla kendisine yapılan teklifleri cazip bulduğu için 1915'den itibaren İtilaf bloğuna geçmiştir.)

- Osmanlı Devleti
- Bulgaristan

(Bulgaristan'ın savaşa girmesi ile Almanya ile Osmanlı arasında kara bağlantısı kurulmuştur.)

Dikkat: Balkan Savaşları Osmanlı ile Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşı'na girmesinde etkili olan ortak sebeptir.

İtilaf (Anlaşma) Grubu Devletler

- İngiltere
- Fransa
- Rusya
- İtalya
- Japonya
- Sırbistan (Savaştan sonra Yugoslavya'nın çatısı altında siyasi varlığı sona erdi)
- Romanya (Rusya'nın baskıları ve Avusturya topraklarındaki emellerinin bir sonucu olarak savaşa girdi)
- Belçika (Almanya'nın Fransa'ya saldırırken Belçika üzerinden geçmesi, Belçika'yı savaşın içine çekti.)
- Karadağ (Savaştan sonra Yugoslavya çatısı altında siyasi varlığı sona erdi.)
- Yunanistan (Savaşın başlangıcında, gidişatında ve sonucunda önemli bir etkisi olmayan Yunanistan; savaşa en son katılan devlettir.)
- Portekiz
- ABD (ABD Almanya'nın ticaret ve yolcu gemilerini batırması ve ABD ile arasında gerginlik bulunan Meksika ile işbirliği yapması üzerine 2 Nisan 1917'de savaşa katıldı. ABD''in savaşa girmesiyle savaşın dengesi itilaf lehine bir şekil aldı. Savaşın başlangıcında etkili olmayan ABD savaşın sonucunda etkili olmuştur. ABD savaşa girerken Wilson Prensiplerini yayınladı. ABD'nin savaşa girmesi savaşın süresinin kısalmasında, savaşın İtilaf Devletleri lehine sonuçlanmasında, Rusya'nın savaştan çekilmesinden dolayı oluşan boşluğun doldurulmasında etkili oldu. ABD savaşa girmekle tarafsızlık politikasını da bozmuş oldu.)
- Brezilya

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Almanya'nın Osmanlı Devletini Yanına Çekmek İstemesinin Nedenleri

- Almanya, Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumundan faydalanarak şunları gerçekleştirmek istemiştir:
- Savaşı Orta Doğuya kaydırarak Avrupa'da rahatlamak Rusya'nın dikkatini Avrupa dışına çekmek
- İngilizlerin sömürge yollarını kesmek (Süveyş Kanalı...)
- Rusya ile İtilaf devletlerinin bağlantılarını kesmek (Boğazlar...)
- Osmanlı Devleti'nin halifelik gücünden faydalanarak;
- Sömürgelerdeki Müslümanları İngiltere ve Fransa'ya karşı kışkırtmak
- Rus hâkimiyeti altında yaşayan Müslüman Türkleri Rusya'ya karşı kışkırtmak

Dikkat: Çok iyi teçhiz edilip hazırlandığı takdirde Osmanlı ordusunun savaşabileceğine inanan Almanya'nın gerek bu beklentisi; gerekse Osmanlı Devleti'nin jeopolitik durumuna yönelik olan beklentisi büyük oranda gerçekleşti. Fakat Almanya, halifelik müessesesinden umduğunu bulamadı.

Almanya Osmanlı Devleti'ne ait olan Musul-Kerkük petrollerinden de faydalanmak istemiştir.

Osmanlı Devletinin Savaşa Giriş Nedenleri

- Son dönemlerde kaybettiği toprakları geri almak.
- Siyasi yalnızlıktan kurtulmak (İtilaf grubu savaş esnasında Osmanlı Devleti'nin yükünü çekmemek ve Rusya'yı küstürmemek için Osmanlı Devleti'ni yanlarına almamışlardır.)
- İttihat ve Terakki Partisinin; karşı grupla ittifak yapamaması, Almanların başarılı olacağını düşünüp, Alman desteğiyle ülkenin kalkınabileceği düşüncesi
- Kapitülasyonlar ve dış borçlar nedeniyle artan İngiliz ve Fransız baskısından kurtulmak.
- 2 Ağustos 1914'te Almanya ile Osmanlı arasında gizli bir antlaşma yapılması
- 19 Ağustos 1914'te Bulgaristan ile Osmanlı arasında bir dostluk antlaşması imzalanması
- Turan imparatorluğu kurma fikri (Enver Paşa Osmanlı bayrağı altında bütün Türk-İslam dünyasını birleştirmeyi hayal ediyordu.)
- Almanya'nın savaşı kazanacağına inanılması 9-Yunan "megaloidea"sını sonuçsuz bırakmak
- Almanya ile gizli ittifak yapılmış olması.
- Rus, İngiliz ve Fransız sömürgelerindeki Türk ve İslam ülkelerinin istiklale kavuşturulacağı düşüncesi

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi

İngilizlerden kaçan Goeben ve Breslav adlı Alman gemileri Osmanlı Devletine sığınmıştır.

Osmanlı Devleti bu gemileri satın aldığını açıklamış Yavuz ve Midilli isimlerini vermiştir.

Ancak gemilerin Rusya'nın Sivastapol ve Odesa limanlarını bombalamaları üzerine Osmanlı Devleti savaşa girmek zorunda kalmıştır.

Rusya, İngiltere ve Fransa Osmanlı devletine savaş açınca; Osmanlı Devleti de 14 Kasım 1914'te Kutsal Cihat ilan etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle

- Yeni cepheler açılmıştır.
- Savaş daha geniş alana yayılmış ve uzamıştır.
- Almanya ve müttefikleri avantaj sağlamıştır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- İngiltere Kıbrıs'ı kendi topraklarına kattığını açıklamıştır.
- Savaş Ortadoğu'ya kaymıştır.
- Almanya Avrupa'da rahatlamıştır.
- Gizli antlaşmalar gündeme gelmiştir.
- İngiliz sömürge yolları tehlike altına girmiştir.
- Rusya'nın İtilaf devletleri ile bağlantısı zedelenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Savaş Öncesi Durumu

- Osmanlı Devleti İttihat ve Terakki Partisi tarafından yönetilmekteydi.
- Ordu Almanya'nın desteği ile modernize edilmeye çalışılmaktaydı.
- Suriye, Filistin, Irak, Lübnan ve Hicaz Osmanlı Devleti'nin elindeydi.
- Ege Adalarının durumu belirsizdi.
- On İki Ada hâlâ İtalya'nın elindeydi.
- Kıbrıs, İngiltere'nin elindeydi.
- Balkan Savaşlarından çıkan Osmanlı Devleti savaşa hazır değildi.

İtilaf Grubunun Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesini İstememe Nedenleri

- Savaşın alanının genişleyecek olması.
- İngiliz sömürge yollarının tehlikeye girecek olması.
- Rusya ile İtilaf devletlerinin bağlantılarının kesilecek olması
- Şark meselesinin karışık bir ortama gelecek olması
- Sömürgelerdeki Müslümanların İngiltere ve Fransa'ya isyan etme ihtimalinin olması.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA OSMANLI DEVLETİ

- Trablusgarp ve Balkan savaşlarından yıpranmış olarak çıkan Osmanlı Devleti savaşın başında tarafsızlığını ilan etmiş, Boğazları kapatmış, seferberlik ilan etmiş (Seferberlik ilanı devletin savaşa gireceğinin bir habercisi sayılabilir.) ve kapitülasyonları da tek taraflı olarak kaldırmış; ayrıca meclisi tatil etmiştir.
- Kapitülasyonların kaldırılmasına en büyük tepki Almanya ve Avusturya-Macaristan'dan gelmiştir.
- İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'nin ittifak tekliflerini kabul etmedikleri gibi kapitülasyonların kaldırılmasına da önemli bir tepkide bulunmamıştır.
- İttifak teklifi İngiltere ve Fransa tarafından reddedilen Osmanlı Devleti Almanya'ya daha fazla yakınlaşmıştır.
- Almanya da bu durumu değerlendirerek Osmanlı Devleti'ni kendi yanına çekme gayretini artırmıştır.
- Savaş başladıktan sonra İngilizlerin önünden kaçan Goeben ve Breslav isimli Alman gemilerini Osmanlı Devleti; uluslararası hukuka aykırı olmasına rağmen, Marmara'ya aldı.
- Bu gemilerin İngilizlerin Osmanlı Devleti'nden parasını aldığı halde, Osmanlı siparişi olan Sultan Osman ve Reşadiye gemilerine karşılık satın alındığı bildirildi.
- 11 Ağustos 1914'de meydana gelen bu olay halka da kabul ettirildi.
- Fakat halk devletin savaşa gireceğinden habersizdi.
- Yavuz ve Midilli adları verilerek Türk bayrağı çekilmiş olan Alman gemileri, Enver Paşa'nın emri ile Alman komutan Amiral Souchon komutasında Karadeniz'e çıkarıldı.
- Bu gemiler 28-29 Ekim 1914 gecesi Rusya'nın Odesa ve Sivastopol limanlarını bombaladılar.

- Bunun üzerine Rusya Osmanlı Devleti'ne 1 Kasım 1914'de savaş ilan etti.
- Resmi tarafsızlığını 12 Kasım 1914'e kadar koruyan Osmanlı Devleti; bu tarihte Rusya'ya savaş ilan etti.

OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞTIĞI CEPHELER

1. Kafkas Cephesi

Cephenin Açılma Sebepleri:

- Başlamış olan Rus taarruzunu durdurmak
- Bakü petrol bölgelerini el geçirme düşüncesi
- Orta Asya Türk dünyası ile irtibatlanarak Rusya'yı zor duruma düşürmek
- İngiltere'nin Hint sömürge yollarını kesmek
- Enver Paşa'nın Turan imparatorluğu kurma fikri
- Avrupa'da rahatlamak isteyen Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni kışkırtması.

1 Kasım'da harekete geçmiş olan Rus birliklerine karşı Osmanlı 22 Aralık'ta harekete geçti. Osmanlı Devleti'nin Ruslar karşısında Azapköy ve Köprüköy savaşlarında kazandığı başarılar geçici oldu.

Bölgeye yardım getiren geminin Ruslar tarafından batırılmasından dolayı desteksiz kalan Osmanlı askeri, Rusya'nın teknik üstünlüğü ve bölgenin ağır kış şartları karşısında büyük bir mağlubiyet aldı. Erzurum, Erzincan, Bitlis, Muş, Van ve Trabzon Rusların eline geçti.

Çanakkale Savaşlarından sonra Kafkas cephesine atanan Mustafa Kemal Paşa 1916'da Muş ve Bitlis'i Ruslardan geri aldı.

Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin başlaması (Ekim 1917) Kafkas Cephesinde Osmanlı lehine sonuçlar ortaya çıkarmış; Ruslarla Osmanlı arasında 15 Aralık 1917'de Erzincan Mütarekesi; Ruslar ile İttifak devletleri ve Osmanlı arasında 3 Mart 1918 ise Brest-Litowsk Antlaşması imzalanmıştır.

BrestLitovsk Antlaşması (3 Aralık 1918)

Rusya Kafkas cephesini terk ederek Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devleti'ne geri verdi.

Önemi:

- Kafkas, Galiçya, Makedonya ve Romanya cephesi kapandı
- Berlin Antlaşması ile kaybedilen Elviye-i Selase (Batum, Kars ve Ardahan) Rusya'dan geri alındı
- Osmanlı askerî yönden rahatladı
- İtilaf bloğu sarsıldı.

Dikkat:

- Brest-Litowsk Antlaşması'nı İtilaf Devletleri onaylamadı.
- Ruslar Kafkaslardan çekilince; Gümrü civarında, İngilizlerin desteğiyle Ermeni Devleti kuruldu.
- Türkler antlaşmadan sonra geçici olarak Hazar'a kadar ilerlemiştir.
- Ruslar Elviye-i Selase'de plebisit (referandum) yapılmasını istemiştir.

Kafkas Cephesinin Özellikleri:

- Osmanlı Devleti'nin savaştığı ilk taarruz cephesidir.
- Osmanlı Devleti, mağlup olduğu halde, bu cephede toprak kazandı.
- Ruslar tarafından Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılmaya çalışıldığından dolayı; bölgedeki Ermeniler 14 Mayıs 1915'de çıkarılan tehcir kanunu ile Suriye bölgesine gönderildi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

2. Kanal Cephesi

Cephenin Açılma Sebepleri:

- İngiltere'nin Hint sömürge yollarını kontrol altına almak.
- Mısır'ı İngiltere'den geri almak.
- İslam âlemini İngilizlere karşı harekete geçirmek.
- Almanya'nın telkinleri.
- Cemal Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu İngilizler karşısında tutunamayarak Filistin'e çekilmiştir.

Kanal Cephesinin Özellikleri:

- Osmanlı Devleti'nin ikinci taarruz cephesidir.
- Osmanlı Devleti'nin ilk kapanan cephesidir.
- Türk ordusu Tih sahrasında sıcaktan askerlerinin büyük çoğunluğunu kaybetmiştir.
- İngilizler deniz yoluyla sömürgelerinden yardım almıştır.
- Cephe 14 Ocak 1915'de açılmıştır.
- Osmanlı Devleti'ne Almanlar destek göndermiştir.
- Cephenin açılmasında bölgenin jeopolitik özelliği etkili olmuştur.
- Osmanlı Araplardan beklediği yardımı alamamıştır.

3. Irak Cephesi

Açılış Sebepleri:

- İngilizler, Hint Deniz yolunun güvenliğini sağlayarak bölgedeki Alman tehlikesini ortadan kaldırmak istemiştir.
- İngilizler Musul-Kerkük petrollerini ele geçirmek ve Kuzeye çıkarak Rusya'ya yardım etmek istemiştir.
- İngilizler Almanların Orta Doğudaki etkisini kırmak istemiştir.

Cephenin Özellikleri:

- İngilizler 24 Kasım 1915'de Ktesifon; 29 Nisan 1916'da Kutülamare'de Türklere mağlup olmuş ve İngiliz General Towsend Türklere esir olmuştur.
- İngilizler, 17 Mart 1917'de Bağdat'a girmeyi başarmıştır.

4. Çanakkale Cephesi

İtilaf devletleri tarafından açılmıştır.

Açılma nedenleri:

- İstanbul ve boğazları ele geçirerek Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakmak Savaşın alanını daraltmak ve süresini kısaltmak
- Rusya'ya askeri ve ekonomik yardım götürmek
- Savaşı kısa zamanda sonuçlandırmak
- Balkan uluslarını savaşın içine çekmek
- Osmanlı ile Almanya'nın kara bağlantısını kesmek.
- Rusya ile karadan bağlantı kurmak.
- Avusturya'yı Balkanlarda zor duruma düşürmek.
- İtilaf Devletleri, bu cephede başarılı olunduğu takdirde, Balkan devletlerinin bu başarıdan cesaretlenerek Osmanlı Devleti ve Avusturya'dan pay almak için harekete geçebileceklerini tahmin ediyordu.
- Osmanlı ordularının Kafkas ve Kanal cephelerinden çekilmesini sağlamak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Balkanlarda yeni cephe açarak ittifak devletlerinin birbirine olan irtibatını zayıflatmak.
- İngiltere'ni Kanal Cephesindeki yükünü hafifletmek.
- İngiliz sömürge yollarının kontrolünü sağlamak
- Osmanlı ile Almanya'nın bağlantılarını kesmek.
- Rus buğdayının Avrupa'ya naklini sağlamak.

İngiliz ve Fransız donanmalarının saldırısıyla 19 Şubat 1915'te denizde başlayan savaş 18 Mart 1915'de Osmanlı Devleti'nin zaferi ile sonuçlanmış (Seddülbahir ve Kumkale başarısı); 25 Nisanda başlayan kara savaşları da ittifak devletlerinin mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır.

Bu başarılarda; askerlerine "Ben size taarruzu değil ölmeyi emrediyorum" diyen, XIX. tümen komutanı Mustafa Kemal'in Anafartalar, Conkbayırı ve Arıburnu'nda kazandığı başarılar etkili olmuştur.

Nusret mayın gemisinin boğaza döşediği mayınlar da Osmanlı Devleti'nin başarılı olmasında etkili olmuştur.

Sonuçları:

- Dünya Savaşı uzadı.
- Rusya'ya yardım götürülemediğinden dolayı Rusya'da artan ekonomik kriz Bolşevik ihtilaline zemin hazırlandı.
- İngiltere ve Fransa itibar kaybetti ve büyük zarar gördü.
- İttifak devletleri safında Sırbistan ve Yunanistan'a karşı savaşa giren Bulgaristan Osmanlı ile Almanya arasında kara bağlantısı kurdu. (Bulgaristan Rusya'nın başarılı olarak Balkanlar'a inmesini de istemiyordu.)
- Türk ulusunun kendine olan güveni arttı. Bu güven Millî Mücadeleye taşındı
- Yaklaşık yarım milyon insan hayatını kaybetti
- Askerlerine "Ben size Taarruzu değil ölmeyi emrediyorum "diyen 19.Tümen Komutanı Mustafa Kemal Paşa bu cephede kazandığı başarılarla tanınmış, generalliğe terfi etmiş ve Millî Mücadelede önder olarak kabul edilmiştir.
- Osmanlı Devleti'nin saygınlığı arttı.
- İngiliz ve Fransız donanmalarının da mağlup olabileceği görüldü
- Sömürge altındaki milletler cesaretlenmiştir.
- Yunanistan ve Romanya'nın savaşa girip girmeme konusundaki tereddütleri artmıştır.
- İngiltere ve Fransa'nın boğazlara saldırmasını çıkarlarına uygun bulmayan Rusya'nın; boğazlar kendisine terk edilmediği takdirde Almanya ile barışacağını ileri sürerek İngiltere ve Fransa'yı tehdit etmesi, ilk defa gizli antlaşmaları gündeme getirdi.

Cephenin Özellikleri:

- Osmanlı Devleti'nin zaferi ile sonuçlanan tek cephedir.
- İstanbul'u tehdit eden tek cephedir.
- Saldırının İstanbul'u tehdit etmesi Türk milletinin savunma azmini artırmıştır.
- Mustafa Kemal savaş esnasında albay; savaş sonrasında ise general olmuştur.

5. Hicaz Ve Yemen Cephesi

Osmanlı Devleti; bu cephede kutsal yerleri korumak için savaşmış; ancak Arapların İngilizlerle beraber hareket etmesinden dolayı başarılı olamamıştır. İngilizlerin 1917'de Akabe'yi ele geçirmeleri sonucunda bölgedeki Osmanlı hâkimiyeti sona ermiştir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Cephenin Özellikleri:

- Araplar arasında Milliyetçiliğin güçlendiği ve İslamcılığın iflas ettiği görülmüştür.
- Fahrettin Paşa'nın Medine savunması meşhurdur.
- I.Dünya Savaşından sonra Arap bölgelerinde İngiltere ve Fransa mandater sistemler kurmuştur.

6. Filistin Ve Suriye Cephesi

- Kanal harekâtının başarısız olması üzerine karşı taarruza geçen İngilizler Kudüs'ü Osmanlı Devleti'nden almıştır.
- İngiliz ilerleyişi Mustafa Kemal Paşa tarafından Halep'in kuzeyinde durdurulmuştur.
- Cephenin genel komutanı Alman Liman VonSanders idi.
- Mondros Mütarekesi imzalanınca; Yıldırım Orduları Komutanlığı Liman VonSanders'ten alınarak Mustafa Kemal'e verilmiştir.
- Mustafa Kemal, bundan sonra bölgede savunma tedbirleri almaya başladıysa da; İstanbul'a geri çağrılmıştır.

Cephenin Özellikleri:

- I.Dünya savaşı esnasında Mustafa Kemal'in savaştığı son cephedir.
- Bu cephede savaşlar sürerken, Mondros Mütarekesi imzalandı.
- Mustafa Kemal'in mütareke sonrasında Türk ordusunu hızlı bir şekilde Anadolu'ya çekmesi, mütareke gereğince İtilaf devletlerine teslim edilmesi gereken Türk askerinin, teslim olmasını önledi ki bu askerler Kurtuluş Savaşının askeri gücünü oluşturdu.

Bu cepheye İtalyanlar ve Fransızlar da asker göndermiştir.

7. Galiçya-Makedonya-Romanya Cephesi

Osmanlı Devleti bu cephelerde müttefiklerine yardım etmek ve Makedonya üzerinden geçen ve Almanya ile kara bağlantısını sağlayan demir yolunun güvenliğini sağlamak için savaşmıştır.

Osmanlı Devleti bu cephelerde Rus, Sırp, Romen ve Fransız güçlerine karşı savaşmıştır.

BrestLitowsk Antlaşması ile bu cephe kapanmıştır.

Bu cephe Osmanlı Devleti'nin toprakları dışında savaştığı cephedir.

OSMANLI DEVLETİNİ PAYLAŞMA TASARILARI (GİZLİ ANTLAŞMALAR)

Gizli Antlaşmaların Yapılma Sebepleri

- Şark meselesini (Osmanlı ülkesini paylaşma meselesi) halletmek.
- İtilaf bloğunun birlik ve istikrarını sağlamak
- Savaştan sonra Osmanlı Devleti'ni paylaşma konusunda anlaşmazlığa düşmemek
- İtalya'yı İtilaf bloğuna katmak.
- Rusya'yı İtilaf bloğunda tutmak

1. Boğazlar Antlaşması (Mart-Nisan 1915)

Çanakkale Savaşı esnasında Rusya boğazlar konusunda tedirginleşince; İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanan antlaşma ile boğazlar ve çevresi Rusya'ya bırakılmıştır.

Antlaşmanın Önemi:

Rusya'nın Almanya tarafına geçmesi önlendi

Gizli antlaşmalar başladı

İngiltere ve Fransa ilk defa Rusya'nın boğazlar konusundaki isteklerini kabul etti.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Dikkat: Rus Çarlığı yıkıldıktan sonra; tekrar yapılan gizli antlaşmalar sonucunda boğazlar bölgesinin yönetiminin İtilafların ortak kontrolünde olmasına karar verildi.

2. Londra Antlaşması (26 Nisan 1915)

- Bu antlaşma İngiltere, Fransa ve İtalya arasında imzalandı.
- İtalya'ya 12 Ada ve Antalya bırakıldığı gibi; İtalya'ya, Osmanlı Devleti'nin Libya üzerindeki halifelik haklarının da kaldırılacağı vaat edildi.
- Bu antlaşma sonucunda İtalya İtilaf bloğuna geçti.

3. Sykes-Picot (1916)

Bu antlaşma İngiltere ile Fransa arasında imzalanmıştır.

- Musul hariç, Irak İngiltere'ye bırakıldı
- Adana, Antakya, Lübnan ve Suriye kıyıları Fransa'ya bırakıldı.
- Musul, Ürdün ve Suriye'nin bir kısmında Arap krallığının kurulması ve bu devletin Fransa ile İngiltere'nin ortak denetiminde olması kararlaştırıldı.
- Filistin'de, Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Şerif Hüseyin tarafından kararlaştırılarak, uluslararası bir yönetimin kurulması kararlaştırıldı.
- Hicaz'ın serbest bölge olması kararlaştırıldı.
- Bu anlaşma ile Arap bölgeleri (Orta Doğu) paylaşılmıştır.

4. Petrograd Protokolü

Bu antlaşma Rusya, Fransa ve İngiltere arasında imzalandı. Rusya'ya, İngiltere ve Fransa'nın Orta Doğu çıkarlarını kabul etmesine karşılık boğazlar bölgesine ek olarak Trabzon'a kadar Doğu Karadeniz, Erzurum, Van ve Bitlis verildi.

5. Mc Mahon (1916)

İngiltere'nin Mısır valisi ile Şerif Hüseyin arasında imzalanmıştır. Şerif Hüseyin'e bağımsız bir Arap devleti vaat edilmiştir. Arapları Osmanlı Devleti'ne karşı savaştırmak isteyen İngilizler bu tür gizli antlaşmalarla amaçlarına ulaşmıştır.

6. Saint Jean de Maurienne (19 Nisan 1917)

- Bu antlaşma İngiltere, Fransa ve İtalya arasında imzalanmıştır.
- On İki Ada, Antalya, İzmir, Aydın ve Muğla İtalya'ya bırakılmıştır.
- İngiltere; İzmir'in İtalya'ya verilmesini Rusya istemeyeceğinden dolayı; bu antlaşmanın geçerli olabilmesini, Rusya'nın antlaşmayı imzalamasına bağlamıştır.
- Rusya kısa bir süre sonra savaştan çekildiği için bu antlaşma Rusya tarafından imzalanamamıştır.
- Paris Konferansında İzmir'i Yunanistan'a bırakmak isteyen İngiltere'ye İtalya karşı çıkınca; İngiltere Saint Jean de Maurienne Antlaşması'nın geçersizliğini ileri sürmüştür.

Gizli Antlaşmaların Önemi:

- İtilaf devletleri aralarında çıkar birliği sağlamışlardır.
- Savaş daha bitmeden, Osmanlı toprakları paylaşılmıştır.
- Bu antlaşmalar Mondros Mütarekesi'nin ağır şartlar taşımasında etkili olmuştur.
- İtilaf devletleri aralarındaki birlik ve bütünlüğü güçlendirmişlerdir.
- Gizli antlaşmalar İtilaf devletlerinin zaferden emin olduğunu gösterir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Gizli Antlaşmaların Özellikleri:

- Şark meselesini halletmeye yöneliktirler
- Osmanlı toprakları paylaşılmıştır.
- İtilaf Devletleri çıkar birliği sağlamıştır.
- Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinin bir sonucu olarak gündeme gelmiştir.

Dikkat:

- Yunanistan gizli antlaşmalara katılmadığı halde; savaştan sonra toplanan Paris Konferansı'nda İzmir ve civarını alarak Osmanlı Devleti'nin paylaşımına açıkça katılmıştır.
- Rusya gizli antlaşmalara katıldığı halde; savaştan çekildiğinden dolayı; savaştan sonra Osmanlı Devleti'nin paylaşımına katılamamıştır.
- İtalya gizli antlaşmalara katıldığı halde; savaştan sonra antlaşmalardan umduğunu bulamamış ki bu durum İtalya ile İngiltere ve Fransa'nın arasını açmıştır.
- Gizli antlaşmaları dünyaya ilk defa Çarlık Rusya'sını, İngiltere, Fransa ve İtalya'yı dünya kamuoyuna kötü göstermek isteyen Bolşevikler duyurmuştur.
- Wilson İlkeleri gizli antlaşmaları hukuken geçersiz saymıştır.
- İngiltere ve Fransa ABD ile çelişkiye düşmeden gizli antlaşmaları uygulayabilmek için, Paris Konferansında mandater sistem düşüncesini ortaya attılar. Mondros Mütarekesi'ne 7 ve 24. maddeleri koydular. Azınlıkları Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırttılar.
- Mondros Mütarekesi'nden sonra başlayan işgaller, genelde, gizli antlaşmalar doğrultusunda oldu
- Rusya'nın savaştan çekilmesi üzerine; Doğu Anadolu'da Ermeni Devleti kurulmasına; Ermenilerin koruyuculuğunun ABD'ye verilmesine ve Boğazlar üzerinde ortak yönetim kurulmasına karar verildi.
- Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile gizli antlaşmalar uygulamaya girdi.
- İşgal güçleri gizli antlaşmaları daha rahat uygulayabilmek için Mondros Mütarekesi'ni işlerini kolaylaştıracak şekilde hazırladılar.

Wilson İlkeleri (8 Ocak 1918)

- ABD Cumhurbaşkanı Woodrow Wilson I. Dünya Savaşı sonrasında yapılacak barışın esaslarını yayınladığı on dört ilke ile açıklamış, İtilaf devletleri de ABD'yi yanlarında tutmak istediklerinden dolayı bu ilkeleri kabul ettiklerini bildirmişlerdir.
- ABD başkanı Wilson, savaştan sonra barışın devam etmesini bir daha böyle büyük savaşların çıkmamasını istiyordu.

İlkeler:

Galip devletler yenilen devletlerden toprak ve savaş tazminatı almayacak.

- Bu madde yeni sömürgeler oluşmasına karşıdır.
- Mağlup devletlerin mütareke imzalamasını hızlandırmıştır.
- Savaştan sonra imzalanan antlaşmalar bu maddeye uymamıştır.

Devletlerarası antlaşmalarda açık diplomasi esası uygulanacak. Gizli antlaşmalar hukuken geçersiz sayılmıştır.

Karasuları dışındaki denizlerde tam serbestlik sağlanacak

Uluslararası ekonomik engeller kaldırılacak ve devletlerarasında eşitlik sağlanacak

Silahlanmanın azaltılması yolunda karşılıklı güvenceler verilecektir.

İlk silahsızlanma çağrısıdır.

Rusya, Belçika, Romanya, İtalya, Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın sınırları tekrar saptanacak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Devletlerarası anlaşmazlıkları barış yoluyla çözecek uluslararası bir örgüt olarak Milletler Cemiyeti'nin kurulması istenmiştir. Bu cemiyet Paris Konferansında kurulmuştur. Bu madde Wilson Prensiplerinin uyulan tek maddesidir. Savaş uluslararası meselelerin çözülme-sinde araç olmaktan çıkarılmak istenmiştir.

Boğazlar bütün ulusların ticaret gemilerine açık olacak.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Türklerin oturduğu bölgelerin egemenliği sağlanacak; diğer bölgeler- deki uluslara da kendilerini geliştirme hakkı verilecektir.

Osmanlı Devletinin devam edeceği, fakat parçalanacağı vurgulanmıştır. Bu madde Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'da başlayan işgallerin hukuk dışı; bu durum karşısında Türk Kurtuluş Savaşının ise hukuka uygun olduğunu gösterir. Bu madde azınlıklar için ilham kaynağı olmuştur.

Alses Loren Fransa'ya geri verilecektir.

Bu madde "savaştan sonra mağlup devletlerden toprak alınmayacaktır" maddesi ile çelişmektedir.

Wilson Prensiplerinin Önemi:

- İttifak grubu mütareke imzalama konusunda cesaretlendi (Savaşın bitişi hızlandı)
- Çok uluslu imparatorlukların parçalanması ön görüldü
- Wilson İlkeleri İtilaf Devletlerinin çıkarlarına ters düşmüştür. Bu nedenle kabullenmiş gibi göründükleri bu ilkeleri kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamışlardır. İttifak devletleri ise bu ilkeleri barışın anahtarı olarak görüp benimsemişlerdir.
- Savaştan sonra prensiplerine uyulmadığını gören ABD belli bir dönem Avrupa siyasetinden çekildi.
- İmzalanan antlaşmalarda prensiplere uyulmadı
- Kurtuluş Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nın çıkması Wilson Prensipleri'nin amacına ulaşmadığını gösterir.

Savaşı Bitiren Ateşkes Antlaşmaları

- Bulgaristan : (Selanik-29 Eylül 1918)
- Osmanlı : (Mondros-30 Ekim 1918)
- Avusturya : (Villa gusti-3 Kasım 1918)
- Almanya : (Redhondes-11 Kasım 1918)

Dikkat:

Almanya'da 9 Kasım 1918'de cumhuriyet ilan edildi.

Avusturya'nın savaştan çekilmesinde kendisine bağlı azınlıkların isyan etmeleri etkili oldu.

Romanya, Rusya savaştan çekilince savaştan çekildi

Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi Osmanlı Devleti ile Almanya'nın kara bağlantısını kesti.

MONDROS MÜTAREKESİ (30 EKİM 1918)

Osmanlı Devleti'nin Mütarekeyi İmzalama Sebepleri:

- Osmanlı Devleti'nin savaşacak gücünün kalmaması
- Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi sonucunda Osmanlı ile Almanya'nın kara bağlantısının kesilmesi
- Wilson Prensiplerinden cesaret alınması
- Güney cephelerinin çökmesi
- Savaş taraftarı olan İttihat ve Terakki Partisi'nin ülkeyi terk etmesi sonucunda başa Hürriyet ve İtilaf Fırkasının gelmesi.

Mondros Mütarekesi; 30 Ekim 1918'de Osmanlı adına Bahriye Nazırı Rauf Orbay ile İtilaf Devletleri adına İngiliz Amirali Caltrop arasında Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda Agamemnon Zırhlısı'nda imzalanmıştır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Mondros Mütarekesi'nin Bazı Maddeleri (Tamamı 25 maddedir)

1. Anlaşma devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıktığında istedikleri stratejik bir bölgeyi işgal edebilecektir.(7.Madde)

- Mütarekenin en önemli maddesi 7. maddedir.
- Bu madde İtilaf Devletlerinin Anadolu'da yaptıkları işgallerin hukuki dayanağı olmuştur.
- İtilaf Devletleri bu maddeyi ateşkese koyarak Wilson ilkelerine ters düşmekten kurtulmuşlardır.
- Bu madde Osmanlı ülkesini işgale açık hale getirip ülke bütünlüğünü bozmuştur.

2. Doğu Anadolu'da altı ilde (Vilayet-i Sitte: Erzurum, Van, Elazığ, Sivas, Bitlis, Diyarbakır) bir karışıklık çıktığında İtilaf Devletleri bu illerin herhangi birini işgal edebilecektir.(24.Madde)

Bu madde anlaşma devletlerinin Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermeni Devleti kurma projelerinin en önemli göstergesidir.

3. Sınırların korunması ve iç güvenliğin sağlanması dışındaki Osmanlı orduları terhis edilecek; ayrıca orduya ait cephane, taşıtlar ve donanma anlaşma devletlerine bırakılacaktır.

Böylece Osmanlı Devleti yapılacak işgaller karşısında savunmasız hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu madde Anadolu'nun işgal edileceğini gösterir.

4. İran ve Kafkasya'daki Osmanlı birlikleri geri çekilecek. Kuzey Afrika ve Orta Doğu da bulunan Osmanlı askerî birlikleri en yakın itilaf devletine teslim olacaktır.

5. Ermenilerle İtilaf Devletlerinden alınan esirler serbest bırakılacak; Türk esirler İtilaf Devletlerinin denetiminde kalacaktır.

Bu durum devletlerin eşitliği ilkesine aykırıdır.

6. Haberleşme ve Ulaşıma ait bütün araç-gereçler anlaşma devletinin denetiminde bırakılacaktır.

- Böylece, işgalci devletlere karşı topyekûn bir mücadelenin Türkler tarafından başlatılması engellenmeye çalışılmıştır.
- Bu durum bölgesel direniş hareketlerinin vatanın bütününe yönelik hale getirilmesini kısa bir için de olsa geciktirmiştir.
- Bu madde işgallerin başlayacağını gösterir.

7. Limanlar, Toros Tünelleri, tersaneler ve demir yolları anlaşma devletlerine bırakılacak

8. Anlaşma devletleri akaryakıt ve kömür ihtiyaçlarını Osmanlı devletinden karşılayacak ve bu mad- deler ihraç edilmeyecektir.

Anlaşma devletleri bu tür maddelerle Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını ortadan kaldırmış ve Osmanlı Devleti'ni ekonomik bakımdan kendilerine bağımlı hale getirmeye çalışmışlardır.

9. Boğazlar İtilaf devletlerinin işgalinde olacaktır.

Bu madde Osmanlı Devleti'nin boğazlar üzerindeki egemenliğini sona erdirdiği gibi; İstanbul'u güvenliksiz hale getirdi ve Anadolu ile Rumeli'nin bağlantısını kesti.

10. Batum işgal edilecektir.

İngiltere bu madde ile Kafkasya'yı işgal ederek Osmanlı ile Rusya'nın bağlantısını kesmek istemiştir.

11. Osmanlı Devleti, ittifak grubu ile ilişkilerini kesecektir.

Mondros Mütarekesi'nin Önemi:

- Osmanlı Devleti İtilaf devletlerine teslim olmuştur.
- Osmanlı Devleti fiilen sona ermiştir.
- Gizli antlaşmaların uygulama safhası başlamıştır.
- Millî cemiyetler kurulmuştur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Mütarekeyi imzalayan Rauf Orbay'ın başarılı profili zedelendi.
- Mütarekenin imzalandığı tarihte Mustafa Kemal Suriye'dedir.
- Gizli antlaşmaların var olması mütarekenin ağır şartlar taşımasında etkili oldu.

Paris Konferansı (18 Ocak 1919)

İtilaf Devletleri yenilen devletlerle imzalanacak barış antlaşmalarının şartlarını tespit etmek ve bozulan dengeleri kendi lehlerine kurmak için Paris'te bir barış konferansı toplamıştır.

Bu konferansa 32 Devlet katılmıştır.

Konferans İngiltere ve Fransa'nın etkisi altında kalmıştır.

Paris'te ilk olarak Milletler Cemiyetinin kurulması kararlaştırılmıştır.

Ancak ABD diğer konularla fazla ilgilenmemiş ve infirat (yalnızlık) politikasına geri dönmüştür.

En fazla tartışılan mesele Osmanlı ile imzalanacak olan antlaşma olmasına rağmen; aralarında çıkar çatışmasına düşen galipler Osmanlı ile imzalanacak olan antlaşmayı karara bağlayamamışlardır.

Batı Anadolu'nun kendisine bırakılması için çaba harcayan Yunanistan konferansa Batı Anadolu'da Rumların çoğunlukta olduğunu gösteren ve İzmir civarında Rumların Türkler tarafından katledildiğini ileri süren sahte raporlar ile geldi. Güçlü bir İtalya'nın Batı Anadolu'da varlığını istemeyen İngiltere Yunanistan'ın verdiği sahte raporları kullanarak İzmir ve civarının Yunanistan tarafından işgal edilmesini Konferansa kabul ettirdi. İtalya ise bu durumdan dolayı konferansı terk etti. **İtilaf devletleri arasında ilk çatlak oluştu.**

Osmanlı ülkesini milletler prensibine göre bölerek; ilgilendiği bölgeleri mandater sistem aldatmacası ile sömürü sınırları içine almak isteyen İngiltere konferansa Kürt, Ermeni, Rum ve Arapları da davet etti. Bu milletler konferansa İngiliz çıkarlarına hizmet edecek şekilde sahte raporlarla geldiler. İlk defa bu konferans esnasında Doğu Anadolu'da bir Ermeni devletinin kurulmasına karar verildi.

Wilson prensiplerinde kurulması istenen Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) kurulmuştur. Görevi uluslararası anlaşmazlıkları çözümleyerek dünya barışının devamını sağlamak olan bu cemiyet İngiliz çıkarlarına hizmet etmekten başka bir işe yaramamıştır. Kurtuluş Savaşı ve II. Dünya Savaşının çıkması bu durumu açıkça göstermektedir. Bu cemiyetin iç tüzüğü I. Dünya Savaşı sonucunda imzalanan bütün antlaşmalara konulmuştur. Bu cemiyetin kurulması Wilson prensiplerinin kısmen uygulandığını gösterir.

İngiltere ve Fransa ABD ve dünya kamuoyuna dürüst görünerek sömürgeciliklerini devam ettirebilmek için; yeni kurulan bir devletin büyük bir devlet tarafından Milletler Cemiyeti adına yönetilmesi esasına dayanan Mandater Sistem düşüncesini konferansa kabul ettirdiler. Bu sistem sömürgeciliğin şekil değiştirmiş halidir.

Tamirat adı altında savaş tazminatı alınmasına karar verildi.

BARIŞ ANTLAŞMALARI

1. Versailles (Versay) (28 Haziran 1919)

Versay Antlaşması Almanya ile imzalanmıştır.

Bazı Maddeleri:

- Almanya Alses bölgesi ve Saar bölgesini Fransa'ya; deniz aşırı bölgelerini İngiltere, Fransa, Belçika ve Japonya'ya bıraktı.
- Danzig serbest bölge olarak kabul edildi.
- Almanya Avusturya ile birleşmemeyi garanti etti.
- Almanya Yugoslavya ve Çekoslovakya'yı tanıdı.
- Askerlik mecburi olmaktan çıkarıldı.
- Kiel Kanalı ve Alman nehirleri uluslararası hale getirildi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Almanya ekonomik yükümlülüklere uyacağını ve savaş tazminatını vereceğini kabul etti.

Önemi:

- İngiltere ve Fransa en güçlü rakibinden kurtuldu
- Almanya uzun süre savaşamayacak hale getirildi
- Antlaşma hükümlerini uygun bulmayan Almanya II. Dünya Savaşının çıkmasında etkili oldu
- Alman sömürgeleri İngiltere, Fransa, Belçika ve Japonya arasında paylaşıldı.

2. Saint Germain (Sen Jermen) (10 Eylül 1919)

Bu antlaşma Avusturya ile imzalanmıştır.

Bazı Maddeleri:

- Avusturya Macaristan, Yugoslavya ve Çekoslovakya'yı tanıdı
- Almanya ile birleşmemeyi garanti etti
- Mağlubiyetin gerektirdiği yükümlülükleri kabul etti.

Avusturya'nın denizle bağlantısı kesildi.

3. Neuilly (Nöyyi) Antlaşması (27 Kasım 1919)

Bu antlaşma Bulgaristan ile imzalanmıştır.

Bazı maddeleri:

- Bulgaristan Gümülcine ve Dedeağaç'ı Yunanistan'a; Dobruca'yı Romanya'ya bıraktı.
- Mağlubiyetin getirdiği yükümlülükleri kabul etti.
- Ordu 25.000 ile sınırlandırıldı.

Bulgaristan'ın Ege ile bağlantısı kesildi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

4. Trianon (Triyanon) Antlaşması (6 Haziran 1920)

Macaristan'daki rejim değişikliği nedeniyle bu antlaşmanın imzalanması gecikmiştir. Macaristan bu antlaşma ile bağımsız bir devlet olarak tanınmakla beraber denize çıkışı olmayan küçük bir devlet haline gelmiştir.

Macaristan'a mağlup devlet muamelesi yapılmıştır.

Barış Antlaşmalarının Genel Özellikleri:

- Yeni devletler kuruldu
- Askeri ve ekonomik sınırlamalar getirildi
- Sınırlar değiştirildi.

İtilaf Grubunun Savaştaki Dezavantajları

- Rusya'nın savaştan çekilmesi
- Sömürgelerde bıkkınlık görülmesi
- Çanakkale'nin geçilememesi
- Osmanlı Devleti'nin savaşı Orta Doğu'ya çekmesi

Bulgaristan'ın İttifak Grubuna girmesi İttifak Grubunun Savaştaki Dezavantajları

- İngilizlerin denizlerde güçlü olması
- İngiltere'nin sömürgelerinden destek alması
- Avusturya ve Osmanlı Devleti'nin etnik problemlerle uğraşması
- ABD'nin İtilaf Grubunda savaşa girmesi
- İtalya'nın İtilaf Grubuna geçmesi

Rusya'nın Savaştan Çekilmesinin Sonuçları

- İngilizler Anadolu için Yunanlıları ön plana çıkarmaya başladı
- Ermenilerin koruyuculuğu ABD'ye verildi
- Gizli antlaşmalar değişti
- Brest-Litowsk Antlaşması imzalandı
- Kafkas, Galiçya, Romanya ve Makedonya cepheleri kapandı
- Osmanlı Kars, Ardahan ve Batum'u geri aldı
- İtilaf bloğunda oluşan boşluk önce İtalya ile sonra ise ABD ile doldurulmaya çalışıldı

I. Dünya Savaşının Genel Sonuçları

- Avrupa'daki mevcut dengele değişti
- Rakiplerini etkisiz hale getiren İngiltere ve Fransa en kazançlı devletler olurken; galipler safında yer alan İtalya ve Rusya hedefledikleri amaçlarına ulaşamamışlardır.
- Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu parçalanmış; Çarlık Rusya'sı yıkılmıştır.
- Türkiye, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Letonya, Litvanya ve Ukrayna gibi yeni devletler kurulmuştur.
- Yugoslavya, Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek, Makedonya ve Slovenya'nın birleşmesi sonucunda kurulmuştur.
- Cemiyet-i Akvam kurulmuştur(1920)
- Sömürgecilik yerini Manda ve Himayeye bırakmıştır.
- Barış Antlaşmalarında milliyetçilik prensibine dikkat edilmemesi azınlık sorununun ortaya çıkmasına sebep olmuştur.
- Merkezi İmparatorlukların parçalanması sonucu Avrupa ve Orta Doğu'da denge boşlukları ortaya çıkmıştır.
- Komünizm, Faşizm, Nazizm gibi, demokratik olmayan, totaliter rejimler ortaya çıkmıştır.
- Sivil savunma düşüncesi ortaya çıkmış; böylece cephe gerisindeki sivil halkın korunması amaçlanmıştır.
- Barış Antlaşmaları devletlerin eşitliği ilkesine aykırı olduğu için sürekli bir barış ortamı sağlanamamış, bu yüzden II. Dünya Savaşı çıkmıştır.
- Bazı devletler ekonomik krizlere girdi
- Ümmetçilik ve Turancılık iflas etti.
- Millîyetçilik güçlendi ve ulusal devletlerin kuruluşu hızlandı
- Deniz altı gemileri önem kazandı
- ABD tekrar içine kapandı
- İngiltere ve Fransa Orta Doğu kaynaklarını ele geçirdi
- Suriye, Irak, Lübnan ve Hicaz Osmanlı Devleti'nden ayrıldı.
- Irak, Suriye, Lübnan ve Filistin'de mandater yönetimler kuruldu.
- İttihat ve Terakki Partisi dağıldı.

Dikkat:

- I.Dünya Savaşında ilk defa tank ve kimyasal silah kullanıldı
- Savaştan sonra sınırlar çizilirken milliyetlerin dağılımı dikkate alınmadığından dolayı savaştan sonra da milliyet olayları devam etti.
- İtalya savaş başlamadan önce Fransa ile gizli antlaşma yaptı
- Paris konferansında Doğu Trakya Yunanistan'a verildi.
- ABD I. ve II. Dünya Savaşının bitmesinde etkili oldu.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- ABD savaşa girerken uluslararası dengede yerini almak istedi.
- ABD savaşa 2 Şubat 1918'de fiilen girdi.
- Savaştan sonra; Almanya'nın güçlenmemesi İngiltere ve Fransa için temel politika oldu.
- Versay, Nöyyi, Saint Germain ve Triannon antlaşmaları II. Dünya Savaşı'nın çıkması ile yürürlükten kalktı.
- ABD ve Osmanlı savaşın başlamasında etkili olmamıştır.
- Boğazların Osmanlı Devleti'nin elinde olması; Mustafa Kemal'e göre Osmanlı Devleti'ni savaşa sokabilecek stratejik bir etkendi.
- Rusya'da Bolşevik ihtilali çıkınca; Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan bağımsız oldu.
- Ukrayna 22 Ocak 1918'de bağımsız oldu
- Savaştan önce İngiliz sömürgeleri kendisinin 104 katı; Fransız sömürgeleri ise kendisinin 20 katıdır.
- Osmanlı Devleti'ni paylaşmak savaşın başlangıç sebeplerinden değildir.
- Mağlup devletlerin bir daha savaşmaya cesaret edememesi için antlaşmalara ağır maddeler kondu.
- I.Dünya Savaşı'nda Danimarka, Norveç, İsveç, İsviçre ve İspanya tarafsız kalmıştır.
- Osmanlı, ABD, Yunanistan, Bulgaristan, Japonya ve Romanya savaşın başlangıcında etkili olmamıştır.

MONDROS MÜTAREKESİ'NE TEPKİLER

A. MİLLİ CEMİYETLER

1. Trakya Paşaeli Cemiyeti

- Mavri Mira Cemiyetinin Trakya'ya yönelik olarak yürüttüğü bölücü faaliyetlere karşı kurulmuştur.
- İstanbul ve boğazların işgal edilmesi bu cemiyetle Anadolu'nun bağlantısını kesmiştir.
- Bu cemiyet Osmanlı Devleti'nin yıkılması halinde Trakya'da bir cumhuriyet kurmayı planlamaktadır.
- Edirne Kongresini düzenlemiştir.

2. İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti:

- Ege Bölgesinde Yunanlıların bölücü faaliyetlerine karşı çalıştı.
- 2-9 Mart 1919 tarihinde İzmir'de Müdafaa-i Hukuk Kongresini düzenledi.

3. Kilikyalılar Cemiyeti:

- Adana ve civarının Ermeni ve Fransızlara karşı bütünlüğünü korumak için kuruldu

4. Redd-i İlhak Cemiyeti:

- İzmir'in işgaline tepki olarak kuruldu
- Balıkesir ve Alaşehir kongrelerini düzenleyerek Ege Bölgesini örgütledi
- Kuva-yı Millîye'yi harekete geçirerek silahlı direniş başlattı.

5. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti:

- Orta ve Doğu Karadeniz'deki Rum ve Ermeni faaliyetlerine karşı kuruldu.
- Erzurum Kongresinin toplanmasına yardımcı oldu.
- Erzurum Kongresinde Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile birleşti.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

6. Millî Kongre Cemiyeti:

- İstanbul'da kuruldu
- İlk defa Kuva-yı Millîye tabirini kullandı
- Millî mücadele için birleşmeyi savundu
- Genelde basın yayın yoluyla propagandayı ilke edindi.
- 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgaliyle bu cemiyet dağıldı.

7. Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti:

- Doğu Anadolu'nun Ermenilere karşı bütünlüğünü korumak için kuruldu.
- XV. kolordunun Erzurum'da dağılmamış halde olması bu cemiyeti daha da etkin hale getirdi.
- Erzurum Kongresini düzenledi
- Le Pays gazetesini çıkardı.

Cemiyet; Türkleri azınlıklara göre daha güçlü tutmak için şu kararları aldı:

- İşgallere karşı direnilecektir.
- Basın yayın yoluyla propaganda yapılacaktır
- Bölge dışına göç edilmeyecektir.
- Bilim, iktisat ve din teşkilatları kurulacaktır.

Millî Cemiyetlerin Özellikleri:

- Türk halkının Mondros Mütarekesi'ne ilk tepkisidir.
- Basın yayın faaliyetlerinin elverişli olmasından, elçiliklerin varlığından ve merkez durumunda olmasından dolayı İstanbul'u merkez edindiler
- Millî mücadeleye örgütsel zemin hazırladılar
- Halk arasında Millî bilinci uyandırdılar
- İşgalleri ve azınlıkların bölücü faaliyetlerini önlemeye çalıştılar
- Bölgesel niteliklidirler
- Mustafa Kemal gibi birleştirici bir liderden yoksun oluşları en büyük eksiklikleridir.
- İstanbul Hükûmeti'ne, bağlı olmadıkları gibi; karşı da değillerdir.
- Sivas kongresinden önceki en büyük eksiklikleri tek elden idare edilmemeleridir.
- Türkçülük duyguları ile kurulmuşlardır.
- Genellikle ittihatçılar tarafından kurulmuşlardır.
- Programları bölgesel kurtuluşa yöneliktir. Bütünü kapsayan plan ve programları yoktur.
- Önce basın yayın yoluyla propagandayı ilke edindiyseler de; kanlı işgallerin başlamasıyla silahlı mücadeleyi başlattılar.
- Sivas Kongresinde Anadolu ve Rumeli Cemiyeti adı altında birleştiler

B. AZINLIKLARIN KURDUĞU CEMİYETLER

1. Mavri Mira:

- Fener Rum patrikhanesi tarafından kuruldu
- Bizans İmparatorluğunu yeniden canlandırmayı ve Ege'de ilerleyen Yunanlılara yardım ederek Batı Anadolu ve Trakya'yı Yunanistan'a katmayı amaçlıyordu. (megalo idea)
- Yunan Kızılhaçı, Göçmenler Komisyonu ve Rum izcilik kuruluşları bu cemiyetin alt kollarıydı

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

2. Pontus Rum Cemiyeti:

- Merzifon'da Amerikan Koleji'nde kuruldu
- Batum'dan Sinop'a kadar uzanan ve merkezi Samsun veya Trabzon olabilecek bir Rum devleti kurmayı amaçlıyordu.
- MÖ. 281'de kurulan Pontus Devleti'ni MS 63'de Romalılar yıktı. 1204'de tekrar kurulan Pontus Devleti'ni 1461'de Fatih yıktı.

3. Kardos Cemiyeti:

Bu cemiyet Rum göçmenlerine yardımcı olmak görüntüsü altında Pontus Cemiyetine yardımcı oluyordu.

4. Etnik-i Eterya Cemiyeti:

Bu cemiyet bağımsız Yunanistan'ı oluşturmak için 1814 yılında Filiki Eterya adıyla kurulmuştur.

I. Dünya Savaşından sonra ise Yunanistan'ı büyütmek ve Bizans Devletini kurmak için çalıştı

5. Hınçak ve Taşnak Sütyun Cemiyetleri

Doğu Anadolu ve Çukurova toprakları ile Karadeniz bölgesinin bir kısmını Ermenistan'a katmak için çalıştılar.

6. Makabi-Alyans İsrailit Cemiyetleri:

- Yahudi devleti kurmak için çalışmışlardır.
- Ekonomik çıkarlarının korunması ön planda olmuştur.

7. Rum-Ermeni Birlik Komitesi:

Rum ve Ermeni cemiyetleri arasındaki koordinasyonu sağladı.

Azınlıklar Türkleri Hıristiyan katliamı yapıyor olarak göstererek Anadolu'nun işgalini başlatmak ve yıldırma faaliyetleri ile hedefledikleri bölgelerden Türkleri kaçırarak ilgili bölgelerde çoğunluk olmak istemişlerdir.

Azınlık Cemiyetlerinin Özellikleri:

- Wilson Prensiplerinden ilham aldılar
- Mondros Mütarekesi, azınlıkların çalışmaları için uygun zemin oluşturdu
- Azınlıklar Osmanlı ülkesini sömürmek isteyen işgalciler tarafından kullanıldılar
- Kiliseleri ve yabancı okullarını üs edindiler
- İşgal devletlerinden yardım gördüler
- Çıkardıkları olaylar ile TBMM'yi meşgul ettiler

C. MİLLİ VARLIĞA DÜŞMAN CEMİYETLER

1. Sulh ve Selamet-i Osmaniye Cemiyeti:

Kurtuluşun padişahın emirlerine bağlı kalmakla mümkün olacağını savunmuştur.

2. Teali İslam Cemiyeti:

Kurtuluşun halifenin emirlerine ve İslam'ın prensiplerine uymakla mümkün olacağını savunmuştur.

3. İngiliz Muhipleri Cemiyeti:

Kurtuluşun İngilizlerin himayesi ile mümkün olacağına inanıyordu Bu cemiyet hükûmet tarafından da desteklenmiştir.

4. Wilson Prensipleri Cemiyeti:

Bu cemiyetin taraftarları Wilson ilkelerinden ilham almıştır

Kurtuluşun ABD mandasına girmekle mümkün olacağına inanmışlardır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

5. Kürt Teali Cemiyeti:

Bu cemiyetin taraftarları Wilson Prensiplerine dayanarak; halifeye bağlı olarak bir Kürt devleti kurmayı planlamışlardır.

6. Hürriyet ve İtilaf Fırkası:

1911 yılında İttihat ve Terakki Partisi'ne karşı kuruldu 1918'den itibaren yönetimde etkili olmaya başladı

Anadolu hareketini İttihatçıların hareketi olarak gören parti Kurtuluş Savaşı'na karşı gelişin liderliğini üstlendi.

İŞGALLER

İşgalcilerin İşgallere Hazırladığı Zemin

- Mondros Mütarekesi'ne 7 ve 24. maddeler konuldu
- Osmanlı ordusu terhis edildi
- Osmanlı Devleti'nin savaş araç ve gereçleri kontrol altına alındı
- Haberleşme ve ulaşım kontrol altına alındı
- Osmanlı yönetimi denetim altına alındı
- Boğazlar denetim altına alınarak Anadolu ile Rumeli'nin bağlantısı kesildi
- Azınlıklar kışkırtıldı

İşgaller Mondros Mütarekesi'ne dayanılarak başlamıştır.

3 Kasım 1918'de Musul'u işgal ederek İngilizler işgal faaliyetlerini başlattılar.

13 Kasım 1918'de ise Yunanlılar da içinde olmak üzere İtilaf donanması İstanbul'u filen işgal etti.

Dikkat:

İşgallere karşı ilk tepki, 19 Aralık 1918'de Hatay'a bağlı Dörtyol'un Karakese Köyü'nde Mehmet Kara'nın Fransızlara attığı kurşundur.

Batı cephesinde ilk Kuva-yı Millîye direnişi ise Ali Çetinkaya komutasında Ayvalık'ta, Yunanlılara karşı geçekleştirdi.

İngiliz İşgal Bölgeleri: Çanakkale, Musul, Batum, Antep, Maraş, Konya, Bilecik, Samsun, Merzifon

Fransız işgal Bölgeleri: Adana, Dörtyol, Mersin, Osmaniye, Afyon, Antep, Maraş, Urfa

İtalyan İşgal Bölgeleri: Antalya, Kuşadası, Fethiye, Marmaris, Bodrum

İZMİR'İN İŞGALİ (15 MAYIS 1919)

Yunanlılar Paris Konferansı'nda çıkarttıkları karar doğrultusunda İzmir'i işgal etmişlerdir.

İşgalin Önemi:

- Kuva-yı Millîye ortaya çıkmaya başladı
- Millî bilinç uyandı
- Halkı Millî Mücadele için örgütlemek kolaylaştı
- Mitingler düzenlendi
- Redd-i İlhak Cemiyeti kuruldu
- Halk, işgalcilere güvenilemeyeceğini anladı.

Amiral Bristol Raporu:

İzmir'in işgali dünya kamuoyunda büyük bir yankı ve kınamaya sebep olunca; olayın sorumlusu durumunda olan İtilaf devletleri kamuoyunu yatıştırmak ve İzmir bölgesindeki durumu öğrenebilmek için bölgeye Amiral Bristol önderliğinde bir rapor heyeti göndermişlerdir.

Bristol Raporunun İçeriği:

- Bölgedeki olayların sorumlusu Türkler değil; Rumlardır.
- Bölgede Türkler çoğunluktadır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Yunanlıların bölgeyi işgali ilhaka yöneliktir. Bölgenin güvenliğini sağlamaya yönelik değildir.
- Bölgeden Yunanlılar çekilerek; bölgeye İtilaf devletlerinin güvenlik birlikleri yerleşmelidir.

Bristol Raporunun Önemi:

- Yunanlıların Paris Konferansına sahte rapor verdiği ortaya çıkmıştır.
- Yunan işgalinin niteliği dünyaya duyurulmuştur.
- İşgalin gereksiz ve haksız olduğu belirtilmiştir.
- İlk defa uluslararası bir belge Türk Millî Mücadelesinin haklılığını göstermiştir.

KUVA-YI MİLLİYE

Kuva-yı Millîye, işgaller karşısında, halkın harekete geçerek kendi bölgelerini korumaya çalışması hareketidir.

Kuva-yı Millîye'nin Özellikleri

- İşgallere tepki olarak ortaya çıktılar.
- Bölgesel olarak hareket ettiler.
- Düzenli ordu kurulana kadar düşmanı oyaladılar.
- Düzenli ordunun temelini oluşturdular.
- TBMM'ye karşı oluşan isyanları bastırdılar.
- Desteği halktan aldılar.
- Tutarsız davranışları halk ile Kuva-yı Millîye'nin vurucu gücü olan milislerin arasını açtı.
- Ortaya çıkışında işgaller ve işgaller karşısında Osmanlı Devletinin tepkisizliği etkili oldu
- Millî cemiyetlerin silahlı koludurlar.
- Disiplin ve birlikten yoksun oluşları en büyük eksiklikleridir.

KURTULUŞ SAVAŞININ HAZIRLIK DÖNEMİ

Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı (19 MAYIS 1919)

Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Pontus Rum Cemiyeti'nin çalışmaları sonucunda bölgedeki Rum halkı karışıklıklar çıkarıyor ve olayın sorumlusu olarak da Türk halkı gösteriliyordu. Bu durum karşısında İngilizler, Osmanlı Hükûmeti'ne bölgede güvenliğin sağlanmasını; aksi takdirde, bölgeyi işgal edeceklerini bildirdiler. Rumların da zaten beklentisi, bölgenin İngilizler tarafından işgal edilerek Rumların işlerinin kolaylaştırılmasıydı.

Bölgede güvenliğin sağlanması için İstanbul yönetimi IX. Ordu Müfettişi olarak Mustafa Kemal'i görevlendirdi. Mustafa Kemal bölgede hareket edebilmek için IX. Ordu Bölgesindeki sivil makamlara da emir verme yetkisini aldı.

Mustafa Kemal'in Görevi:

- Görev bölgesindeki orduları terhis etmek
- Asayiş ve güvenliği sağlamak
- Halkın elindeki silah ve cephaneyi toplamak
- Halka silah ve cephane dağıtan kuruluşları ortadan kaldırmak

Samsun'a Çıkışın Önemi:

- Mustafa Kemal Millî Mücadeleyi başlattı
- Mustafa Kemal "Ya istiklal! Ya ölüm!" parolasını benimsedi.
- Kurtuluşun ulusal olacağı vurgulandı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

HAVZA GENELGESİ (28 MAYIS 1919)

Samsun bölgesini, İngiliz ve Rumların varlığından dolayı, Millî Mücadele çalışmalarının başlaması için uygun görmeyen Mustafa Kemal; Samsun'dan Havza'ya hareket etti.

Anadolu'daki komutanlarla da irtibat kurarak orduların terhis edilmemesini sağlamaya çalışan Mustafa Kemal; Havza'da, Millî bilincin uyanması ve İtilaf devletlerinin Türk halkının tepkisini görmesi için İzmir'in işgalini protesto eden bir miting düzenledi. Bu tür mitinglerin tüm yurtta da yapılmasını istedi.

Mustafa Kemal yurdun çeşitli yerlerinde başlayan halk heyecanını ortak bir çizgi üzerinde birleştirmek istiyor ve ferdi bilinçten ulusal bilince ulaşılmasını istiyordu.

Açıklamalar:

- Mustafa Kemal İzmir'in işgalini halkın uyarılması ve birleştirilmesi için kullanmak istemiştir.
- Mustafa Kemal'in isteği üzerine bundan sonra mitingler düzenlenmesi, Mustafa Kemal'in lider olarak benimseneceğini göstermektedir.
- Mustafa Kemal'e Havza'daki faaliyetlerinin sonucu olarak; İngilizlerin baskısıyla, 8 Haziran 1919'da İstanbul Hükûmeti'nden, kendisini İstanbul'a geri çağıran bir telgraf geldi.

AMASYA GENELGESİ-TAMİMİ (22 HAZİRAN 1919)

Sebebi, ülkenin içinde bulunduğu durumu millete duyurarak milleti bağımsızlık ve egemenlik için mücadeleye çağırmaktır.

Genelgenin Hazırlayıcıları: Mustafa Kemal, Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay, Kazım Karabekir(Erzurum'da)

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Genelgenin Maddeleri:

Vatanın bütünlüğü ve milletin istiklali tehlikededir.

- Durum ve Kurtuluş Savaşının gereği ortaya konmaktadır.
- Kurtuluş Savaşının bölgesel değil; bütünsel olduğu vurgulanmıştır.
- Bölücülere ve bölgesel kurtuluşu amaçlayanlara bir tepkidir.

İstanbul'daki hükûmet baskı altında olduğundan dolayı, üzerine almış olduğu sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok olmuş gibi gösteriyor.

- İlk defa İstanbul hükûmetine tepki gösterilmiştir.
- İstanbul hükûmetinin bu tutumu da, durumun bir parçası olarak, belirtilmiştir.

Mustafa Kemal Millî Mücadele esnasında Millî güçte bölünme yaşanmaması için padişaha karşı doğrudan tepki göstermeyip; tepkilerinde İstanbul hükûmetini hedef almıştır.

Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

- Millî egemenlik fikri ilk defa üstü kapalı bir şekilde vurgulandı.
- Kurtarıcı olarak, padişah, mandacı ve himayeci devletlerin yerini milletin kendisi aldı.
- Kaderine razı olmaya bir karşı çıkış vardır.
- İleride Millî egemenliğe dayalı devletin kurulacağına dair ilk işaretler verilmiştir.
- Mustafa Kemal'in Türk milletine güvendiği ve mücadeleyi millete mal etmek istediği anlaşılmaktadır.

Milletin durum ve davranışını göz önünde tutmak ve haklarını dile getirip bütün dünyaya duyurmak için her türlü etki ve denetimden kurtulmuş Millî bir kurulun varlığı gereklidir.

- İlk defa Heyet-i Temsiliye'nin kurulması istenmektedir.
- Kurtuluş Savaşı'na, kişisellikten çıkarılarak, ulusal karakter kazandırılmaya çalışılmaktadır.
- Genelgenin ihtilalci yönü görülmektedir.

Anadolu'nun her yönden güvenli yeri olan Sivas'ta Millî bir kongre toplanmalıdır.

- Ulusal bir kongrenin toplanması istenmiştir.
- Millî birlik ve beraberliğin sağlanması amaçlanmıştır.

Kongreye her sancaktan milletin güvenini kazanmış üç delege katılmalıdır. Delegeleri müdafaa-i hukuk cemiyetleri ve belediyeler seçmelidir. Delegelerin kongreye geliş güzergâhları ve zamanları Millî bir sır olarak saklanmalıdır.

- Kararların ulusal olması amaçlanmıştır.
- Delegelerin milletin güvenini kazanmış kişilerden olmasının istenmesi kongrede alınacak kararların bütün millet tarafından kabul edilebilmesi içindir.
- Delegelerin Millî Mücadele taraftarı olması için delegelerin müdafaa-i hukuk cemiyetleri tarafından belirlenmesi istenmiştir.
- Delegelerin seçimle belirlenmek istenmesi ileride seçime dayalı bir sistemin olabileceğini de göstermektedir.

Doğu ileri adına 10 Temmuz 1919'da Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. Bu tarihe kadar diğer illerin temsilcileri de Sivas'a gelebilirlerse; Erzurum kongresine katılmış olan delegeler Sivas'a hareket edecektir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Amasya Genelgesinin Önemi:

- Kurtuluş Savaşının gereği (Ülkenin bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.); amacı (Vatanın bütünlüğünün ve milletin bağımsızlık ve egemenliğinin sağlanması) ve yöntemi (Mücadeleyi halk yapacaktır.) ortaya konmuştur.
- İşgalciler ve İstanbul hükûmetine bir tepkidir.
- Millî mücadelenin programıdır.
- Mustafa Kemal'in millete ilk çağrısıdır.
- Türk inkılabının ihtilal safhası başlamıştır.
- Kurtuluşun tek elden yürütülmesi için ortam hazırlanmaya çalışılmıştır.
- Millî bağımsızlık hukuki yönden belgelere bağlanmıştır.
- Evrensel haklar dile getirilmiştir.
- Mustafa Kemal bu genelgeyi yayınlayarak ilk defa İstanbul'un verdiği yetkileri aşmıştır.

Açıklamalar:

- Amasya Genelgesinin yayınlanmasından sonra İçişleri Bakanı Ali Kemal, Mustafa Kemal'e görevinden alındığını ve İstanbul'a geri dönmesi gerektiğini bildirdi. (Gerekçe olarak ise yetkilerini aştığı bildirildi.) Vakit kazanmak isteyen Mustafa Kemal ise " Ben sadece padişahtan emir alırım" diyerek karşılık vermiştir. 7-8 Temmuz 1919 günü İstanbul'dan Mustafa Kemal'in görevden alındığına dair telgraf geldi. Mustafa Kemal ise 8-9 Temmuz 1919 günü askerlik mesleğinden ayrılarak sine-i millete döndüğünü bildirdi.
- Amasya Genelgesinin esasları ilk defa Erzurum Kongresinde karara dönüştü.
- Genelgeden sonra, İstanbul'un Anadolu'ya egemen değil tabi olması gerektiği bildirildi.

- Genelgenin uygulanması ile ordu mensuplarının görevlendirilmesi Türk ordusunu da ihtilalin içine çekmiştir.

ERZURUM KONGRESİ (23 TEMMUZ-7 AĞUSTOS 1919)

Erzurum Kongresi Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti tarafından Rum ve Ermenilere karşı Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesinin bütünlüğünün korunması için toplanmıştır.

Kongrede Alınan Kararlar:

Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür bölünemez

- Bu madde Sivas Kongresi ve Misak-ı Millî kararlarının da ilk maddesidir.
- Bölgesel amaçlı olarak toplanan kongre bütünü ilgilendiren karar almıştır.
- Bütün bölücülere tepki gösterilmiştir.

Her türlü yabancı müdahalesine karşı millet, birlik olarak kendisini müdafaa edecektir.

Vatanın ve istiklalin muhafaza ve teminine İstanbul Hükûmeti muktedir olamadığı takdirde; gayeyi temin için Anadolu'da geçici bir hükûmet kurulacaktır. Hükûmeti Millî kongre seçecektir.

Kongre toplantı halinde değilse; bu işi temsil heyeti yapacaktır.

- İlk defa geçici hükûmetten bahsedildi
- İlk defa açıkça yeni bir devletten bahsedildi.

Kuva-yı Millîye'yi âmil, irade-i Millîyeyi hâkim kılmak esastır.

- İlk defa millet iradesinden açıkça bahsedildi.

Hıristiyan azınlığa siyasi hâkimiyetimizi zedeleyici ve sosyal dengemizi bozucu ayrıcalıklar verilemez.

Manda ve himaye kabul edilemez

- Bağımsızlığın koşulsuz olarak sağlanacağı vurgulanmıştır.
- Mandacılığa ilk defa tepki gösterilmiştir.

Millî meclisin derhal toplanmasına ve hükûmet işlerinin meclisin denetimi altında yürütülmesine çalışılacaktır.

- İlk defa Meclis-i Mebusan'ın toplanması istenmiştir.
- Tutarsız davranışlar içinde olan Damat Ferit Paşa hükûmeti kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Ulusal irade padişah ve halifeyi de kurtaracaktır.

Mustafa Kemal birlik ve beraberliğin devamı için böyle bir kararı da kongrede almıştır.

Milletimiz insani ve asri gayeleri tebcil; sınai ve iktisadi hal ve ihtiyacımızı takdir eder.

Dışarıdan gelebilecek yardımların insani amaçlarla olması durumunda kabul edilebileceği vurgulanmıştır.

Kongrenin Önemi:

- Erzurum Kongresi toplanış amacı ve katılımı yönüyle bölgeseldir. Fakat Mustafa Kemal kongreye katıldığı için kongrede ulusal kararlar da alınmıştır.
- İstanbul'un muhalefetine karşı toplandığından ve aldığı karalardan dolayı ihtilalci bir kongredir.
- Tam bağımsızlık ve Millî egemenlik fikirleri açıkça vurgulandı.
- Mustafa Kemal başkanlığında, dokuz kişiden oluşan ve Doğu illerini temsil eden temsil heyeti kuruldu.
- İlk defa ulusal sınırlardan bahsedildi
- Doğu Anadolu'daki cemiyetler ve Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti,

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyetinin çatısı altında birleştirildi.

- Azınlık haklarına ilk defa tepki gösterildi
- Sivil bir vatandaş olan Mustafa Kemal'in, kongreye ve temsil heyetine başkan seçilmesi, Mustafa Kemal'in yetki problemini ortadan kaldırdı.
- İstanbul hükûmeti Mustafa Kemal, Rauf Orbay ve Refet Bele için tutuklama kararı çıkardı. (30 Temmuz 1919) 9 Ağustos 1919'da ise Mustafa Kemal askerlikten ihraç edildi.
- Ulusal güçlerin birleştirilmesi için ilk adım atıldı
- Ermenilere karşı takip edilecek yol belirlendi
- Bağımsızlık, dış politika ilkesi olarak benimsendi.
- Sivas Kongresi ve Misak-ı Millî Kararlarına zemin hazırlandı.

Açıklamalar:

- Gücün tüm yurttan alınması için Sivas Kongresinin toplanmasına da gerek duyuldu
- Mustafa Kemal ilk defa sivil bir vatandaş olarak Erzurum Kongresinde görev almıştır.
- Erzurum Kongresinde dış işlerle de ilgili kararlar alınması, kongrenin meclis gibi hareket ettiğini gösterir.
- Askeri yetkileri alınan Mustafa Kemal'in emrine Kazım Karabekir'in gönüllü olarak girmesi Mustafa Kemal'in liderlik sorunun çözülmesinde etkili olduğu gibi örgütlenme döneminde Mustafa Kemal'in işini de kolaylaştırmıştır.
- Mustafa Kemal bölge dışından olduğu için ilk anda Erzurum Kongresine alınmak istenmedi. Kongreden Kazım Bey ve Cevat Dursun'un istifa etmesi sonucunda Mustafa Kemal ve Rauf Orbay kongreye alındı.
- Kongreye 56 delege katıldı. İstanbul'un baskıları sonucunda Elazığ valisi Ali Galip Elazığ, Mardin ve Diyarbakır delegelerinin kongreye katılmasını engelledi.

BALIKESİR KONGRESİ (26-31 TEMMUZ 1919)

Balıkesir Kongresi Yunanlılara karşı Batı Anadolu'nun bütünlüğü için; Redd-i İlhak Cemiyetinin çalışmaları sonucunda Hacim Muhittin başkanlığında toplanmıştır.

Alınan Kararlar:

- Yunanlılara karşı Kuva-yı Millîye'nin güçlendirileceği kararlaştırıldı.
- Batı Anadolu'daki güçlerin birleştirileceği kararlaştırıldı.
- Seferberlik ilan edildi.
- Padişaha bağlılık bildirildi.
- Balıkesir Kongresi Amasya Genelgesinin bağımsızlık yönünü kabul etmiştir. Batı Anadolu örgütlenmeye çalışılmıştır.

ALAŞEHİR KONGRESİ (16-25 AĞUSTOS 1919)

Batı Anadolu'nun Yunanlılara karşı bütünlüğünün korunması için Redd-i İlhak Cemiyeti'nin çalışmaları sonucunda Hacim Muhittin başkanlığında toplanmıştır.

Alınan Kararlar:

- Erzurum ve Balıkesir Kongresinin kararları görüşüldü
- Millî mücadeleyi destekleme kararı alındı
- Yunanlılarla savaşma kararı alındı
- Gerektiğinde büyük devletlerin yardımının alınabileceği vurgulandı

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

SİVAS KONGRESİ (4-11 EYLÜL 1919)

Bütünlük ve bağımsızlığı korumak için nasıl bir politika izleneceğinin saptanması; saptanan politikanın bütünü kapsayacak şekilde tüm milletçe uygulanması amaçlanmıştır.

Kongrenin Karşılaştığı Sorunlar:

- İstanbul hükûmeti ve işgal güçlerinin engellemesi sonucunda kongreye beklenildiği kadar üye katılamadı (38 kişi katıldı.)
- Elazığ Valisi Ali Galip'in kongreyi basacağı şayiası yayıldı (Ali Galip Sivas'taki askeri birlikten çekindiği için kongreyi basamadı)
- Fransızların Sivas'ı işgal edeceği haberleri yayıldı. (Mustafa Kemal böyle bir şeyin mümkün olmayacağını belirtti.)
- İlk anda Mustafa Kemal kongreye başkan seçilmek istenmediyse de; uzun tartışmalar sonucunda Mustafa Kemal kongreye başkan seçildi.
- Delegelerin büyük bir çoğunluğu ABD mandasını savundu. Fakat Mustafa Kemal, ABD mandasının Türk milleti için uygun olmadığını delegelere anlatıp kabul ettirince; ABD mandası da kesin olarak reddedildi.(ABD Doğu Anadolu'da bir Ermeni devletinin kurulmasını istiyor; Osmanlı ülkesinin parçalanmasını öngörüyor; Türkiye'nin mandaterliğini ise istemiyordu.)
- İstanbul Hükûmeti Mustafa Kemal ve kongreye katılanlar için tutuklama kararı çıkardı.

Erzurum Kongresinin kararları Sivas Kongresinin birinci maddesi olarak kabul edildiği için Sivas Kongresi Erzurum Kongresine göre daha kısa sürmüştür.

Alınan Kararlar:

1. Osmanlı hükûmeti bir dış baskı karşısında vatanın her hangi parçasını terk ve ihmal etmek zorunda kalırsa; halife ve saltanatın, vatan ve milletin korunmasını sağlayacak her türlü tedbir alınmıştır.

2. İtilaf devletlerinden haklarımıza saygı gösteren haklı ve adaletli bir karara varmalarını bekleriz

3. Millî cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti altında toplanmıştır.

- Birlik sağlanmıştır.
- Cemiyetler bölgesel olmaktan çıkarak ulusallaşmıştır.
- Kuva-yı Millîye için komuta birliği sağlanmıştır.
- Kurtuluş Savaşının tek elden yönetilmesi kolaylaşmıştır.

4. Mustafa Kemal başkanlığında tüm yurdu temsil edecek şekilde 15 kişiden oluşan temsil heyeti kuruldu.

5. Ali Fuat Cebesoy Batı Cephesi Kuva-yı Millîye komutanlığına tayin edildi.

- Heyet-i Temsiliye ilk defa hükûmet gibi yürütme yetkisi kullandı.
- Batı cephesinin oluşturulması için ilk adım atıldı

6. İrade-i Millîye Gazetesinin çıkarılmasına karar verildi.

Damat Ferit Paşa hükûmetinin iş başından uzaklaştırılmasına kadar İstanbul ile ilişkilerin kesildiği bildirildi.

Bu karardan yaklaşık yirmi gün sonra Damat Ferit Paşa hükûmeti istifa ederek yerine Ali Rıza Paşa hükûmeti geldi. Bu durum Sivas Kongresinin olumlu bir sonucudur ve Millî Mücadelecilerin İstanbul karşısında güçlendiğini gösterir.

Kongrenin Önemi:

- Kongreler dönemi kapandı
- Misak-ı Millî esasları belirlendi
- Heyet-i Temsiliye bütün vatanı temsil eder hale geldi

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Millî birlik ve beraberlik büyük oranda sağlandı
- Ulusal örgütlenme tüm vatanı kapsadı
- Gücünü halktan alan yeni bir otorite ortaya çıktı
- Mustafa Kemal lider olarak benimsendi
- Erzurum Kongresi kararları ulus düzeyinde genelleşti
- Mondros Mütarekesi reddedildi
- Sivas Kongresi milleti temsil eden tek kurul haline geldi
- Tam bağımsızlık ve Millî egemenlik ilkeleri temel prensip olarak kabul edildi
- Mandacılık kesin olarak reddedildi
- Kuva-yı Millîye cepheleri arasında kumanda birliği sağlandı

Açıklamalar:

- Erzurum Kongresi; Doğu Bölgesinin, Osmanlı Devleti tarafından terk edilmek istenen yerinde geçici bir yönetim kurulacağından bahsederken; Sivas Kongresi bu kararı bütün yurdu kapsayacak şekilde kabul etti.
- Mustafa Kemal ve arkadaşları 1 Mayıs 1919'da idama mahkûm edildi
- İzinsiz toplanmasından; hakkında tutuklama kararı olan Mustafa Kemal'i kendisine başkan seçtiğinden ve aldığı kararlardan dolayı Sivas Kongresi de ihtilalci bir nitelik taşır.

AMASYA GÖRÜŞMELERİ (20-22 EKİM 1919)

Damat Ferit Paşa 2 Ekim 1919'da istifa edince, yeni hükûmeti Ali Rıza Paşa kurumuştur. Mustafa Kemal, Ali Rıza Paşa hükûmetini Damat Ferit Paşa hükûmetine nazaran daha ılıman olduğundan dolayı desteklediği gibi; ülkedeki birliğin sağlanıp korunması için İstanbul Hükûmeti ile iyi geçinmeye çalışmıştır. Mustafa Kemal ile Ali Rıza Paşa'nın karşılıklı görüşmeleri sonucunda Amasya'da, her iki tarafın uzlaşması amacıyla bir mülakat yapılmasına karar verildi. Amasya Görüşmelerine İstanbul

Hükûmeti adına Bahriye Nazırı Salih Paşa katıldı. Millî mücadele hareketi adına Mustafa Kemal ve arkadaşları katıldı.

Alınan Kararlar:

- Hiçbir vilayet terk edilmeyecek, himaye kabul edilmeyecektir. Bütünlük ve istiklal korunacaktır.
- Azınlıklara siyasi hâkimiyetimizi zedeleyici ve sosyal dengemizi bozucu ayrıcalıklar verilmeyecektir.
- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İstanbul Hükûmeti tarafından tanınacaktır.
- Meclis-i Mebusan toplanmalıdır.
- Meclis-i Mebusan, İstanbul dışında toplanmalıdır. (Meclisin, İstanbul'da toplanması halinde, mili mücadele ruhunu yansıtamayacağı ve rahat çalışamayacağı düşünülmüştür.)
- Sivas Kongresi kararları meclis tarafından onaylanmalıdır.
- Yapılacak antlaşmalar için Heyet-i Temsiliye'nin onayı alınmalıdır.
- Seçimler serbest yapılmalıdır.

Önemi:

- Millî mücadele, Heyet-i Temsiliye ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İstanbul Hükûmeti tarafından hukuken tanındı
- Temsil Heyeti ile İstanbul arasındaki ilişkiler yumuşadı
- İstanbul Anadolu'ya bağlı olmaya başladı.
- İtilaf Devletleri Anadolu hareketini İstanbul vasıtasıyla kontrol altına alamayacaklarını anlamıştır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Meclis-i Mebusan'ın toplanması kararlaştırılmıştır.

Açıklamalar:

- Görüşmelerde egemenlikten değil; bağımsızlıktan bahsedilmiştir.
- Meclisin İstanbul dışında toplanması meselesinde anlaşmaya varılamadı
- Salih Paşa kararların tamamını kendisinin kabul etmesinin bir anlam ifade etmediğini; kararların hükûmet tarafından kabul edilmesinin önemli olduğunu; kararların hükûmet tarafından kabul edilmesi için elinden geleni yapacağını; bu konuda başarılı olamadığı takdirde istifa edeceğini açıkladı.
- Hükûmet, sadece Meclis-i Mebusan'ın açılması kararını tam olarak onayladı. Salih Paşa ise istifa etmedi.

HEYET-İ TEMSİLİYENİN ANKARA'YA GELMESİ (27 ARALIK 1919)

Sebepleri:

- Ankara'nın güvenli olması
- Meclis-i Mebusan çalışmalarının yakından izlenmek istenmesi
- Ankara'nın batı cephesine yakın olması
- Ankara'nın iletişim ve ulaşım yönünden uygun olması.

Meclis-i Mebusan İçin Seçimlerin Yapılması

İşgal güçleri, seçimleri saltanat yanlılarının kazanacağını düşündüğünden seçimlere pek müdahale etmediler. Fakat Kasım 1919'da yapılan seçimlerden Millî Mücadele taraftarlarının çoğunluk olarak çıkması işgalcilerin Anadolu hareketini hâlâ anlayamadığını gösterdi. İşgalciler padişahın kontrolünde toplanacak olan bir meclisten kendi aleyhlerine bir kararın çıkmayacağını zannettiklerinden dolayı meclisin açılmasın da karışmadılar. Meclisin Misak-ı Millî kararlarını alması ise işgalcilerin Anadolu hareketini anlayamadığını bir defa daha göstermektedir.

MECLİS-İ MEBUSAN'IN AÇILMASI (12 OCAK 1920)

Padişah meclisin İstanbul dışında toplanmasını, meclisin kendi kontrolünden çıkma olasılığından dolayı uygun görmüyordu. Meclisin İstanbul dışında toplanmasının anayasaya uygun olmayışı ise padişaha bu konuda dayanak sağlamaktaydı.

Mustafa Kemal ise işgal altındaki İstanbul'da, padişah başkanlığında toplanacak olan bir meclisten Millî Mücadele adına sağlıklı kararların çıkmayacağını tahmin ediyor ve meclisin Anadolu'da toplanmasını istiyordu. Mustafa Kemal meclisten sağlıklı kararlar çıktığı takdirde Millî Mücadelenin meşrulaşacağına inanıyordu. Fakat her şeye rağmen bu meclisin kurtuluşu gerçekleştiremeyeceğini düşünüyor ve bu durumu milletin de görmesini istiyordu. Bu açıdan meclisin İstanbul'da toplanması ve Misak-ı Millî kararlarından dolayı İstanbul'un işgal edilerek meclisin dağıtılması dolaylı yönlerden de olsa olumlu oldu.

Erzurum mebusu seçilen Mustafa Kemal güvenlik meselesinden dolayı İstanbul'da toplanan meclise katılmadı.

Mustafa Kemal'in İstanbul'a Gönderdiği Mebus Arkadaşlarından İstekleri:

1. Mecliste Millî Mücadelecilerin birlikte hareket etmesini sağlayacak olan bir Müdafaa-i Hukuk grubu oluşması

Mecliste müdafaa-i hukuk grubu bazı mebusların çekimser davranmasından dolayı kurulamayıp; bu grubun yerine içinde saltanat yanlılarının da olduğu ve Misak-ı Millî'yi ilan edecek olan Felah-ı Vatan grubu kuruldu.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

2. Sivas Kongresi kararları mecliste onaylanması

Meclis Sivas Kongresinin bağımsızlıkla ilgili kararlarını onayladı(Misak-ı Millî). Fakat padişah kontrolündeki mecliste Sivas Kongresinin Millî egemenlikle ilgili maddeleri tartışma konusu dahi yapılamadı.

3. Mustafa Kemal meclise başkan seçilmesi

- Mustafa Kemal işgalcilere ve İstanbul otoritesine Millî hareketin gücünü göstermek istiyordu.
- Meclis dağıtıldığı takdirde, meclis başkanı sıfatıyla, meclisi Anadolu'da toplamayı amaçlıyordu.
- Mustafa Kemal meclise başkan seçilmemiştir.

MİSAK-I MİLLİ [MİLLİ ANT] (28 OCAK 1920)

- Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür bölünemez.

(Bu madde Erzurum ve Sivas Kongresinin de ilk maddesidir. Ülkeyi bölmek isteyenlere karşı bir tepkidir. Kurtarılacak vatanın sınırları belli olmuştur.)

- İşgal altındaki Arap topraklarının geleceği bölge halkının vereceği oylara göre belirlenecektir.
- Kars, Ardahan ve Batum'un geleceğinin belirlenmesi için halk oylaması yapılacaktır.
- Batı Trakya'nın geleceğinin belirlenmesi için halk oylaması yapılacaktır.
- İstanbul ve Marmara Denizi her türlü tehlikeden uzak tutulursa; Boğazların dünya ticaret ve ulaşımına açılması mümkündür.
- Azınlık hakları komşu ülkelerde Müslüman azınlığa verilen haklar kadar olacaktır.
- Siyasi, iktisadi ve hukuki gelişmemizi engelleyen sınırlamalar (kapitülasyonlar) kabul edilemez.

Misak-ı Millî'nin Önemi:

- Millî mücadelenin hedefi kesin olarak belli oldu
- Millî sınırlar meclis onayından geçti
- Milliyetçilik anlayışının yerleştiği görüldü
- Meclis, kapitülasyonlara ilk ciddi tepkiyi gösterdi.
- Millî Mücadele için meclisin desteği alındı
- Kurtarılacak vatan belli oldu
- Türk halkının temel hakları dile getirildi.
- Ulusal devlet anlayışı kabul edildi
- Alınan kararlar Turancılığın benimsenmediğini gösterdi
- Ümmetçiliğin yerini ulusçuluk aldı
- Mustafa Kemal'in askerlik hakları iade edildi
- Misak-ı Millî'yi öfkeyle karşılayan İtilaf Devletleri, İstanbul'u resmen işgal etti.
- Tam bağımsızlık ilkesi benimsendi

Açıklamalar:

- Misak-ı Millî'de hedefler belirlendiği halde; hedeflere gidilecek yolun belirtilmemesi Mustafa Kemal'e hareket serbestliği verdi.
- Misak-ı Millî kararları Wilson Prensipleri ile çelişmez.
- Misak-ı Millî'de Osmanlı borçlarının ödenmesine de değinilmiştir.
- Ulusal egemenlikten bahsedilmedi
- Misak-ı Millî Lozan Konferansı'nda bütün dünyaca kabul edildi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Sınırların belirlenmesinde Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı anda işgal edilmeyen yerler ve Türklerin çoğunlukta olduğu bölgeler ölçü alındı.
- Misak-ı Millî ilk defa Londra Konferansı'nda dünyaya duyuruldu.

İSTANBUL'UN RESMEN İŞGALİ (16 MART 1920)

Sebepleri:

- Meclis-i Mebusan'ın Misak-ı Millî'yi kabul etmesi
- Mustafa Kemal'in otoritesini kırmak
- Millî Mücadele'yi Türk halkının gözünde kötü göstermek
- Panislamist eğilimlerin ve giderek güçlenen Bolşevik yayılmacılığın İngiltere'nin bölgesel çıkarlarını tehdit edecek duruma gelmesi

Sonuçları:

- Son Osmanlı Mebusan Meclisi dağıtıldı
- Damat Ferit Paşa tekrar hükûmet başkanı oldu
- İstanbul'daki Türkler de kurtuluş adına İstanbul'da ümit kalmadığını görünce Anadolu'ya geçti
- Damat Ferit Paşa'nın tekrar yönetime getirilmesi halkı İstanbul Hükûmeti'nden soğuttu
- TBMM'nin açılışına zemin hazırlandı
- Padişah tutuklu duruma düştüğünden dolayı; Mustafa Kemal'e padişah adına söz söyleme imkânı doğdu
- Türk halkı nezdinde İngilizlerin, bütün planları ortaya çıktı.
- İngilizler, Osmanlı Meclisi'ne saldırmakla Millî iradeye ve demokrasiye karşı olan saygısızlıklarını gösterdiler
- Bazı mebuslar sürgün edildi, bazı mebuslar tutuklandı; bazıları ise Anadolu'ya kaçtı.
- İstanbul'dan Anadolu'ya göç başladı
- Mustafa Kemal'in meclisin İstanbul'da toplanmamasına dair yaptığı itirazların haklılığı ortaya çıktı.

İşgalciler halkın kendilerine karşı tepkisini önlemek ve işgalden Millî Mücadelecileri sorumlu tutmak için şu genelgeyi yayınladılar:

- İşgal geçicidir
- Saltanatın devamını ve güçlenmesini istemekteyiz
- Anadolu'da işgal devletlerinin isteklerine muhalefet edildiği takdirde; İstanbul da Türklerin elinden alınacaktır.
- İstanbul'dan verilecek emirlere uyulmalıdır.

Mustafa Kemal'in İşgale Tepkisi:

- İşgalciler kınandı
- İstanbul ile ilişkiler kesildi
- Anadolu'daki bazı işgalci subaylar, Malta'ya sürgün edilen Türk mebuslarına karşılık tutuklandı
- Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki gelir kaynaklarına el kondu
- İşgalcilerin sevkiyat yaptıkları Ulukışla-Geyve Demiryolu işlemez hale getirildi.

Ek Bilgi: İstanbul'un işgal edildiğini Anadolu'ya Telgrafçı Hamdi Bey haber vermiştir.

TBMM'NİN AÇILMASI (23 NİSAN 1920)

TBMM'nin Açılış Amaçları:

- Millî iradeyi egemen kılmak
- Ulusal güçleri bir arada tutmak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Bağımsızlığı sağlamak
- Bağımsızlı ve egemenliği sağlayacak otorite ve gücü oluşturmak

TBMM'ye öncelikle, işgal dolayısıyla İstanbul'dan kaçıp gelen mebuslar kabul edilmiş, görüşmeler kaldığı yerden başlatılarak, Ankara'daki Meclis, Meclis-i Mebusan'ın devamı gibi gösterilmiştir.

Mustafa Kemal'in Meclisin Çalışma Şartlarını Belirlemek İçin Meclise Sunduğu Öneri:

- TBMM'nin üstünde hiç bir güç yoktur. TBMM bütün güçlerin üzerinde kabul edilmiştir. 2-Hükûmet kurmak gereklidir. (Bu madde meclisin kuruculuk yönünü gösterir)
- Geçici olduğu bildirilerek bir hükûmet başkanı tanımak; ya da padişah vekili çıkarmak doğru değildir. (Bu madde açılan meclisin daimi olduğunu vurgulamaktadır.)
- Mecliste yoğunlaşan ulusal iradenin yurdun alın yazısına doğrudan doğruya el koymasını kabul etmek temel ilkedir.
- Yasama ve yürütme TBMM'ye aittir.

18 Eylül 1920'de kurulan İstiklal Mahkemelerinin üyeleri de milletvekillerinden oluştuğundan dolayı yargı da meclisin eline geçmiştir.

Yasama, yürütme ve yargının mecliste toplanmasına güçler birliği ilkesi denilir.

Güçler birliği ilkesi olağan üstü durumdan dolayı kabul edilmiştir. Hızlı karar alınıp; alınan kararların hızlı uygulanması amaçlanmıştır.

Güçler birliği ilkesi demokrasiye uygun değildir. Demokrasiye uygun olan kuvvetler ayrılığı ilkesi 1961 Anayasası ile kabul edilmiştir.

- Meclisten seçilecek bir kurul meclis adına hükümet işlerine bakar. Oluşturulan bu kurul yani İcra Vekilleri Heyetinin başkanı meclisin de başkanıdır.

Kurulan bu sisteme meclis hükûmeti sistemi denilir. Bu sistemde bakanlar meclisten tek tek seçilir.

Meclis hükûmeti sisteminde hükûmet üyeleri meclisten tek tek seçildiğinden dolayı hükûmetin kurulması gecikir; dolayısıyla da yürütme olumsuz etkilenirdi.

Meclis hükûmeti sistemi Cumhuriyet ilan edilene kadar devam etmiştir.

Saltanat devam ettiğinden dolayı devlet başkanlığı kurumu oluşturulamamıştır. Meclis başkanlığı ile hükûmet başkanlığı aynı kişide toplanmıştır.

- Padişah ve halife baskı ve zordan kurtulduğu zaman, meclisin düzenleyeceği yasal ilkeler doğrultusunda yerini alır.

Birliğe ihtiyaç duyulan bu dönemde padişahlık ve halifelik kurumunun açıkça karşısına geçilmemiştir.

Bu madde ileride saltanat ve halifeliğin kaldırılabileceğini göstermektedir. Çünkü padişah ve halifenin durumunu meclisin belirleyeceği dile getirilmiştir.

Bu önerge Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edilene kadar meclisin çalışma şartlarını belirlemiştir.

TBMM'nin Açılmasının Önemi:

- Millî egemenlik ilkesi kurumlaştı
- Halkçı, ulusçu ve demokratik bir Türk devleti oluştu
- Temsil Heyeti'nin görevi sona erdi
- Ulusal örgütlenme tamamlandı

TBMM'nin Özellikleri:

- İhtilalcidir: İstanbul'daki otoriteye rağmen meclis açılmış, yeni bir devlet oluşturulup; Hıyanet-i Vataniye gibi kanunlar çıkarılmıştır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Kurucudur: Yeni bir hükûmet ve yeni bir devlet ortaya çıkarılmış; bir devlet için gerekli olan kanunlar ve anayasa hazırlanmıştır.
- Halkçı, demokratik ve ulusçudur.
- Millî egemenlik ilkesi temel ilkedir.
- Güçler birliği ilkesi kabul edilmiştir
- İstiklal mahkemelerini kurmakla yargı gücünü ortaya koymuştur.
- Kurtarıcı bir meclistir.
- Meclis hükûmeti sistemi kabul edilmiştir.
- İlk meclisteki vekiller arasında fikir birliği yoktur. Misak-ı Millî (bağımsızlık) birleştikleri tek fikirdir. Meclisin bu özelliğinden dolayı da bu meclis inkılapları yapmaya uygun değildir.
- Dış politikada ilk temas Rusya ile kurdu ve ilk elçisini Rusya'ya gönderdi.
- 30 Nisan 1920'de varlığını dünya devletlerine duyurdu.

TBMM'nin Otoritesini Artırma Çalışmaları:

- İstanbul Hükûmeti'nin çalışmaları yok sayıldı
- Otoriteyi artırıcı tedbirler alındı
- Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarıldı
- İstiklal Mahkemeleri kuruldu
- İsyanlar bastırıldı
- Anayasa ilan edildi

TBMM'nin Birliği Sağlama ve Devam Ettirme Çalışmaları:

- Yapılacak idari, siyasi vb. değişimler savaş sonrasına bırakıldı
- Kurulan devletin yönetim şeklinin cumhuriyet olduğu ifade edilmedi
- Güçler birliği ilkesi kabul edildi
- Padişah ve halifeye karşı, savaş bitene kadar açıkça tavır takınılmadı

I. Meclis 23 Nisan 1920 ile 1 Nisan 1923 tarihleri arasında çalışmıştır.

11 Ağustos 1923'de ise II. Meclis çalışmalarına başlamıştır.

I. Meclisin Yenilenme Nedenleri:

- Devlet sisteminin geliştirilmesi ve barıştan sonra izlenecek olan politikaların belirlenmesi konusunda milletvekillerinin anlaşmazlığa düşmesi.
- İtilaf Devletlerinin Lozan görüşmelerini keserek Türkiye'deki tartışmalı ortamdan yararlanmak istemesi
- Meclisin savaş döneminde yıpranmış olması
- Meclisin inkılapları yapmaya uygun olmayışı

İÇ İSYANLAR

Sebepleri:

- İşgalcilerin işgallerini yerleştirmek, kolaylaştırmak istemesi
- Osmanlı yönetiminin Mustafa Kemal ve arkadaşlarını etkisiz duruma getirmek istemesi
- TBMM'nin halktan yeni fedakârlıklar istemesi
- İtilaf devletlerinin Millî Mücadeleyi iç karışıklıklarla yıpratmak istemesi
- Osmanlı ordusunun terhis edilmiş olmasından dolayı oluşan asayişsizlik
- Bazı Kuva-yı Millîye'cilerin ve Millî Mücadelecilerin tutarsız davranışları
- Millî mücadele politikasının bazı çıkar çevrelerini rahatsız etmesi

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Azınlıkların emelleri
- Bazı Kuva-yı Millîyeci'lerin düzenli ordunun emrine girmek istemeyişi

A-İstanbul Hükûmeti Tarafından Desteklenen İsyanlar

1. Ahmet Anzavur İsyanı:

- İngilizlerin, Millî Mücadelecileri Çanakkale Boğazı çevresine yanaştırmak istemeyişi
- İstanbul yönetiminin Millî Mücadeleden duyduğu tedirginlik

Özellikleri:

- İsyan Marmara'nın güneyinde Susurluk civarında çıkmıştır.
- Millî mücadelecilere karşı bölgedeki halk kışkırtıldı
- İsyan TBMM açılmadan önce başladı
- Saltanat yanlısı bir isyandır
- İsyan önce Ethem Bey tarafından bastırıldıysa da; Ahmet Anzavur tekrar isyan çıkardı. Bu isyanı ise Ali Fuat Cebesoy 20 Mayıs 1920'de kesin olarak bastırdı.

2. Kuva-yı İnzibatiye (Halifelik Ordusu)

İsyanı Sebepleri:

- İngilizlerin, Millî Mücadelecileri Boğazlar çevresine yanaştırmak istememesi
- İstanbul yönetiminin duyduğu tedirginlikler

Halifelik ordusu denilen isyancı birliğini Süleyman Şefik İngilizlerin istek ve desteği ile hazırladı. Birliğin oluşturulmasında genellikle Enver Paşa'nın ordudan tasfiye ettiği eski subaylar kullanıldı.

Özellikleri:

- İsyan Adapazarı civarında başladı
- Ethem Bey ve Refet Bele tarafından bastırıldı
- İsyanın bastırılması sonucunda Kuva-yı İnzibatiye birliğinin çoğu Millî Mücadele saflarına geçti

Ahmet Anzavur ve Kuva-yı İnzibatiye İsyanlarının başarısız olması İngilizlere; İstanbul Hükümeti'nin başarısız olduğunu gösterdi ki bundan sonra İngilizler direkt kendileri isyanları desteklemeye başladılar.

Dikkat: 28 Nisan 1920'de Anadolu'da, padişah adına, asayiş sağlamak için Anadolu Fevkalade Müfettişliği kuruldu.

İSTANBUL YÖNETİMİ İLE İŞGALCİLERİN DÜZENLETTİRDİĞİ İSYANLAR

Bozkır-Zeynelabidin İsyanı

Millî mücadeleye karşı çıkan ilk isyandır Padişah taraftarı bir isyandır

Konya havalisinde çıkmıştır.

Bolu-Düzce Ayaklanması

12 Nisan 1920'de başladı

Ethem Bey tarafından bastırıldı

Çapanoğulları İsyanı

Yozgat, Çorum ve Tokat havalisinde etkili oldu

Bölgedeki halk kullanılmak istendi

Ethem Bey tarafından bastırıldı

Delibaş Mehmet-Konya İsyanı

Halifelik taraftarı bir isyandır

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Konya ve Isparta'da etkili oldu

İsyanın çıkarılmasında İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunanlılar etkili oldu

Millî kuvvetler karşısında tutunamayan Delibaş Mehmet önce Fransızlara sonra Yunanlılara sığınmıştır.

Çopur Musa İsyanı:

İsyan Afyon'da çıktı

İsyanın çıkmasında Yunanlıların kışkırtmaları da etkili oldu

İsyan Refet Bele tarafından bastırıldı

Diğer İsyanlar

Cemil Çeto İsyanı (17 Haziran 1920):

Millî Aşireti İsyanı (8 Haziran 1920):

Koçgiri İsyanı: 9- Ali Batı İsyanı

KUVA-YI MİLLÎYE'CİLERİN ÇIKARDIĞI İSYANLAR

Demirci Mehmet Efe İsyanı:

Yunanlılara karşı başarılı mücadeleler vermiş olan Mehmet Efe, düzenli ordu kurulurken ilk günlerde düzenli ordunun emrine girmek istemedi

Demirci Mehmet Efe ikna edildi ve efeleriyle birlikte düzenli ordunun emrine alındı.

Ethem Bey İsyanı:

Yunanlılara karşı başarılı mücadeleler veren ve isyanların bastırılmasında büyük katkıları olan Ethem Bey düzenli ordunun emrine girmeyerek isyan etmiştir.

Ethem Bey düzenli orduya karşı girdiği mücadelede başarılı olamayınca; 5 Ocak 1921'de Yunanlılara sığınmış; kendisine bağlı birlikler ise 20 Ocak 1921'de düzenli ordunun emrine girmiştir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Azınlıkların Çıkardığı İsyanlar Sebepleri:

- Osmanlı Devleti'nden toprak koparma düşüncesi
- Emellerinin olduğu bölgelerde çoğunluk olma düşüncesi ile Türk milletini yıldırarak, bölgeden kaçırma
- İşlerini kolaylaştırma düşüncesi ile işgallere zemin hazırlama
- İşgal devletlerinin kışkırtmaları

Ermeni isyanları

Gümrü ve Ankara Antlaşmaları ile bitirilirken; Karadeniz'deki Rum isyanları Şubat 1923'e kadar devam etti.

TBMM'nin İsyanlara Karşı Aldığı Önlemler:

- İstanbul ile ilişkiler kesildi
- İstanbul Hükûmeti'nin icraatları yok sayıldı
- İstanbul'un halkı Millî Mücadelecilere karşı kışkırtmak için yayınladığı fetvalara karşı; Ankara müftüsü Rıfat Börekçi fetva yayınladı
- Damat Ferit Paşa vatan haini kabul edildi
- 29 Nisan 1920' Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarıldı
- 18 Eylül 1920'de İstiklal Mahkemeleri kuruldu
- İsyanlara karşı Kuva-yı Millîye, merkez ordusu ve düzenli ordu kullanıldı

İsyanların Sonuçları:

- Anadolu daha fazla işgal altında kaldı
- Millî mücadelenin başarıya ulaşması gecikti

- Yunanlılar Anadolu'da daha fazla ilerledi
- Kardeşkanı akıtıldı
- Anadolu birliği zedelendi
- Ekonomik zayiatlar oldu
- İsyanları bastıran TBMM'nin otoritesi arttı

Açıklamalar:

- İsyanları kışkırtan ve çıkaranlar kutsal değerleri kullandılar
- Padişaha bağlılık, Millî Mücadeleyi halka kötü gösterdi
- Asker kaçaklarının bir kısmı isyanların insan gücünü oluşturdu
- Yunan ordusu dahî bazı dönemlerde halifelik ordusu olarak tanıtıldı
- İsyanların bastırılmasında TBMM'nin güçler birliği ilkesi etkili oldu
- TBMM'ye karşı çıkarılan isyanlarda İstanbul yönetimi Millî Egemenliği; İşgalciler Millî Bağımsızlığı hedef almıştır.
- 19 Mayıs 1919'da başlayan isyanlar 1921 yılı sonlarına kadar devam etti.

SEVR ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920)

Antlaşmanın Geç İmzalanmasının Sebepleri:

- Mondros Mütareke'sinin kalıcı hükümler içermesi.
- Osmanlı Devleti'ni paylaşmak isteyen devletlerin çıkar çatışmasına girmesi
- İşgalcilerin iç isyanlar ve Yunan işgalinin sonucunu beklemesi
- Kurtuluş Savaşının başlamış olması
- Yunanlıların İzmir'i işgal etmesinin paylaşım planlarını değiştirmesi

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

İtilaf devletlerine göre Osmanlı ile imzalanacak olan antlaşma Türk halkını kısmen rahatlatır ve Mustafa Kemal'den koparırdı.

Yunan güçleri 22 Haziran 1920'de, imzalanacak olan antlaşmanın kabulüne zemin hazırlamak için, Milne Hattını aşarak; Bursa-Uşak çizgisinde harekete geçti. Yunanlılar 20 Temmuz 1920'de Doğu Trakya'yı işgal ettiler. (3 Kasım 1919'da İngilizler tarafından Yunanlıların güvenliğinin sağlanması ve Yunan işgalinin yerleşmesi için, İzmir, Aydın, Manisa'nın bir kısmı, Soma ve Ayvalık'ın bir kısmını Yunan işgali altında bırakacak şekilde çizilen ve Yunanlıların ve Kuva-yıMillîye'nin karşılıklı olarak geçmesi yasaklanan hatta Milne Hattı denilir.)

Bu gelişmeler üzerine Saltanat Şurası meseleyi görüşmek üzere 22 Temmuz 1920'de toplandı. Yapılan şurada Rıza Paşa hariç tüm üyeler Sevr Antlaşması'nın imzalanması yönünde kararı bildirdi. Saltanat Şurası'nın Sevr Antlaşması'nı imzalamak istemesinde Bursa ve Doğu Trakya'nın işgal edilmesi etkili oldu.

Antlaşmanın maddelerini hafifletmek için Damat Ferit Paşa Fransa'daki Sevr kasabasına gittiyse de etkili olamadı.

Sevr Antlaşması'nı imzalamak için Rıza Tevfik, Reşat Halis ve Hadi Paşa'dan oluşan grup Fransa'ya gönderildi.

İşgalci devletler Sevr Antlaşması'nın imzalanması ile Şark Meselesinin hallolacağına inanıyordu.

TBMM, Sevr Antlaşması'nı tanımadığı gibi; 19 Ağustos 1920'de aldığı kararla, antlaşmayı imzalayanları vatan haini kabul etti. Türk milletinin bu antlaşmaya cevabı ise Kurtuluş Savaşı oldu. Halk bu durum karşısında Millî Mücadelenin gereğini daha iyi anladı.

Padişah Sevr Antlaşması'nın imzalanmasını kabul etmekle hukuka ve Millî iradeye aykırı davranmıştır. Çünkü Kanun-ı Esasi'ye göre bir antlaşmanın imzalanabilmesi için Meclis-i Mebusan'ın onayının alınması gerekir. Sevr Antlaşması bu yönüyle hukuka aykırı olduğu gibi; Meclis- i Mebusan'ın aldığı Misak-ı Millî kararları ile

çeliştiği için Millî iradeye de aykırıdır. Türklerin çoğunlukta olduğu Anadolu'yu böldüğü için evrensel beyannamelere de aykırıdır. (Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirler ve Wilson Prensipleri)

Sevr Antlaşması'nın İçeriği:

- Osmanlı ülkesi; Giresun, Ordu, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya, Sinop, Kastamonu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Bolu, Zonguldak, Bilecik, İstanbul ve Kayseri'nin doğusu ile sınırlı kalıyordu.
- Boğazlar her zaman bütün devletlerin gemilerine açık tutulacak; Türklerin hiç bir etkisinin bulunmadığı, kendine has polis gücü, bütçesi ve bayrağı olan bir komisyon tarafından yönetilecek. (İlk defa Boğazların yönetimi için komisyon kurulması kararı verilmiştir. Bu madde İstanbul'un güvenliğini tehlikeye düşürüyordu.
- Midye-Büyük Çekmece hattının batısı ve İzmir dâhil Batı Anadolu Yunanistan'a verilecek
- Doğu Anadolu'da sınırları Wilson tarafından çizilecek ve Karadeniz ile Akdeniz'e çıkışı olan bir Ermeni devleti kurulacaktır.
- Doğu Anadolu'da bir Kürt devleti kurulacaktır.
- Antalya ve Konya havalisi İç Batı Anadolu'nun içlerine kadar İtalyanlara verilecektir.
- Mardin, Urfa, Antep, Adana, Malatya ve Sivas dolaylarını birleştiren bölge ve Suriye Fransa'ya verilecektir.
- Hicaz hariç olmak üzere Arabistan ve Musul İngiltere'ye verilecektir.
- Rodos ve On İki Ada İtalya'ya; Ege Adaları Yunanistan'a verilecektir.
- Brest Litovsk Antlaşması tanınmayacaktır.
- Osmanlı ordusunun mevcudu 50.700'ü geçmeyecek; askerlik mecburi olmaktan çıkarılacak, deniz gücü 13 ufak gemiyi geçmeyecek, orduda tank, ağır makineli tüfek, top ve uçak bulunmayacaktır.
- Osmanlı maliyesini işgalcilerin oluşturacağı bir komisyon düzenleyecektir.
- Kapitülasyonlar genişletilerek bütün devletlere verilecektir.
- Azınlık hakları artırılacak; azınlık haklarının garantisi için bir komisyon kurulacaktır.
- Osmanlı savaş tazminatı ödeyecektir.

Antlaşmanın Önemi:

- Osmanlı Devleti sömürge durumuna getirildi
- İşgalciler şark meselesini hallettiklerine inandı
- Halkın direnme gücü kamçılandı
- Türk milleti İstanbul yönetimine ve İngilizlerle güvenilemeyeceğini bir defa daha anladı.
- Azınlıklar emellerine ulaştığını zannetti.

Açıklamalar:

- Osmanlı yönetimine göre Sevr Antlaşması tamamen yok olmaktan daha iyiydi
- Bu antlaşma Ayastefanos Antlaşması gibi geçersiz ve uygulanmayan bir antlaşmadır.

DÜZENLİ ORDUNUN KURULMASI

İzmir'in işgalinden sonra Kuva-yı Millîye birlikleri Ayvalık, Bergama, Soma, Akhisar, Salihli, Nazilli ve Aydın'da Yunanlılara karşı başarılı mücadeleler vermiştir.

Kuva-yı Millîye düşmanı oylayabiliyor fakat düşmanı yurttan atacak şekilde karşı taarruza geçemiyordu. Bu durumu bilen Mustafa Kemal, düzenli ordunun kurulmasının şart olduğuna

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

inanıyor; fakat bu düşüncesini meclise kabul ettiremiyordu.

22 Haziran 1920'de başlayan Yunan Taarruzu Gediz muharebelerinde Kuva-yı Millîye'nin mağlubiyetine sebep oldu. Kuva-yı Millîye'nin komutanı olan Ali Fuat Cebesoy mağlubiyete Kuva- yı Millîye'nin disiplinsizlik ve düzensizliğini sebep gösterirken; Kuva-yı Millîye'ciler mağlubiyetin sebebi olarak Ali Fuat Cebesoy'un başarısızlığını ileri sürüyorlardı. Gediz Muharebeleri, Mustafa Kemal'in düzenli ordu konusundaki düşüncelerini haklı çıkarmış ve bunun üzerine 8 Kasım 1920'de yapılan meclis toplantısı sonucunda Ali Fuat Cebesoy'un Moskova büyükelçiliğine tayin edilmesine ve düzenli ordunun kurulmasına karar verilmiştir.

Batı Cephesinde düzenli orduyu kurmakla İsmet İnönü görevlendirildi. Cephenin güneyi ise Refet Bele'nin komutasına verildi.

27 Aralık 1920'de Kuva-yı Seyyare'nin, kaldırılarak düzenli orduya katılması kararlaştırıldı

Düzenli Ordunun Kurulma Sebepleri:

- Halk ile Kuva-yı Millîye birliklerinin karşı karşıya gelmeye başlaması
- Yunan ilerleyişinin durdurulamayışı
- Kuva-yı Millîye 'in merkezi otoriteden yoksun oluşu
- Kuva-yı Millîye 'in bölgesel amaçlı olması

Düzenli Ordunun Özellikleri:

- Kurtuluş Savaşı'nda sadece Yunanlılara karşı savaştı
- TBMM'ye karşı oluşan bazı isyanları bastırdı
- Tekâlif-i Millîye Emirlerinin uygulanması sonucunda taarruz gücüne ulaştı
- İnönü Muharebesi ilk savaşı ve ilk başarısıdır.
- Eskişehir-Kütahya Muharebeleri tek başarısızlığıdır.

KURTULUŞ SAVAŞI

GİRİŞ:

- Halk kongreler yolu ile örgütlenip birleştirilmiştir.
- Güneyde Fransız ve Ermenilere karşı Kuva-yı Millîye; Doğu Anadolu'da Ermenilere karşıdan kalan
- XV. Kolordu; Batı Anadolu'da Yunanlılara karşı TBMM'nin kurduğu düzenli ordu kullanılmıştır.
- Ordu taarruz gücüne ulaşana kadar Yunanlılara karşı batı cephesinde savunmada kalınmıştır.
- Kurtuluş Savaşında bağımsızlık ve egemenlik birlikte yürütülmüştür.
- Kurtuluş Savaşı, Türk milletinin I. Dünya savaşının sonuçlarına bir tepkisidir.
- Mondros Mütareke'sinin Osmanlı devletini etkisiz duruma getirmesi, kurtuluş mücadelesini halkın yapmasına sebep olmuştur.
- Kurtuluş savaşı için ilk adımları Millî cemiyetler atmış, kurtuluşu TBMM tamamlamıştır.
- İtalyan ve İngilizlerle askeri mücadele olmamasına rağmen; en fazla diplomatik mücadele İngilizlerle olmuştur.
- TBMM'de ilk bunalım ordu, ikinci bunalım ise hükûmet meselesinden dolayı çıkmıştır.

CEPHELER

A. DOĞU CEPHESİ

Ermeni Sorunu:

Ermeniler Osmanlı ülkesinde rahat bir şekilde yaşıyordu. Osmanlı Devletinde bakanlık ve

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

yargıçlık yapan Ermeniler dahi vardı. Van, Bitlis, Diyarbakır, Tokat ve İstanbul yoğun olarak yerleştikleri yerlerdi. Osmanlı ülkesinin her yerine istedikleri gibi yayılmışlardı.

Fatih zamanında İstanbul'da Ermeni patrikhanesi kurulmuştur. Tanzimat Dönemi'nde Fransızlar Katoliklerin; İngilizler Protestanların koruyuculuğunu yaparken; Ruslar da Ortodoksların ve Ermenilerin koruyuculuğunu yapıyordu.

Osmanlı Devleti, Ermenilere devlete bağlılıklarından dolayı millet-i sadıka diyordu. XIX. yüzyılda birçok ayaklanma olurken; Ermeniler bu ayaklanmalardan pek etkilenmemiştir. Doğu Anadolu'da karışıklıklar çıkararak, bu bölgeden güneye inmeyi planlayan Rusya, Ayastefanos Antlaşması'ndan itibaren Ermeni meselesini gündeme getirmiştir. Doğu Anadolu'da bir Ermeni Devleti kurdurarak Rusya'nın güneye inmesini önlemek isteyen İngiltere ise Berlin Konferansında Ermeni meselesini gündeme getirdi. Yani Ermeni meselesi İngiltere ile Rusya'nın kışkırtmaları sonucu ortaya çıkmıştır.

Rusya ve İngiltere'nin kışkırtmaları sonucunda XIX. yüzyılın sonlarında Ermeniler arasında da millîyetçilik çalışmaları görülmeye başladı. Ermeniler teşkilatlanmak için Hınçak (1887) ve Taşnak- Sütyun (1890) cemiyetlerini kurdular.

Osmanlı ülkesinde en son isyan eden azınlık olan ve hiç bir bölgede yeterli çoğunluğu olmayan Ermenilerin, Osmanlı ülkesinde isyanlar çıkararak başarıya ulaşmaları mümkün değildi.

Ermeniler XX. yüzyılın başlarında Osmanlı Bankasını bastılar, 1904'de Sason isyanını; 1914'de Zeytun İsyanını çıkardılar. II. Abdülhamit'e suikast düzenlediler.

I. Dünya Savaşı esnasında Ruslar tarafından kullanılan Ermeniler yıllarca birlikte yaşadıkları Türklere saldırmaktan çekinmediler. Osmanlı Devleti Doğu Anadolu'da Türklerle Ermeniler arasında olayların çıkmaması için Ermenileri 14 Mayıs 1915'de çıkardığı tehcir kanunu ile Suriye bölgesine göç ettirdi.

Brest Litovsk Antlaşması ile Rusya I. Dünya Savaşından çekilince; İngilizler Batum petrol bölgesinde etkili olabilmek ve Osmanlı ile Rusya arasında tampon bölge oluşturmak için Gümrü civarında Ermenilere devlet kurdurdu. (28 Mayıs 1918)

Paris Konferansında, Doğu Anadolu'da, Ermeni devletinin kurulması kabul edildi. Mondros Mütarekesi'nin İngilizce metninde Doğu illerine Ermeni vilayetleri denmesi de İngilizlerin Ermenilerle ilgili düşüncesini, daha Paris Konferansından önce ortaya koyuyordu.

Doğu Anadolu'da kurulacak olan Ermeni devletinin mandaterliği Paris Konferansı esnasında ABD'ye verilmiştir. ABD, Ermeni mandaterliğinden Aralık 1919'da oluşturulan Harbord Raporu sonucunda vazgeçmiştir. Bu rapor Ermenilerin Doğu Anadolu'da azınlıkta olduğunu, Türklerin mücadeleye hazır olduğunu ve ABD için Doğu Anadolu'ya yönelik olarak alınacak bir mandaterliğin zararlı olacağı belirtiyordu.

Doğu Anadolu'daki Ermeni olaylarından dolayı Kazım Karabekir komutanı olduğu XV. kolorduyu dağıtmamıştı. Bu kolordunun varlığı Ermeniler için kısmen de olsa caydırıcı bir unsurdu. Bölge Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin çalışmaları sonucu örgütlenmişti.

9 Haziran 1920'de Kazım Karabekir'in, TBMM tarafından, Doğu Cephesi Komutanlığı'na atanması sonucunda devletin ilk cephesi oluşmuş oldu.

28 Ekim 1920'de harekete geçen Türk ordusu karşısında tutunamayacağını anlayan Ermeniler barış isteyince, 3 Aralık 1920'de Kazım Karabekir, TBMM adına Ermenilerle Gümrü Antlaşması'nı imzaladı.

5 Aralık 1920'de Ermenistan Sovyet Rusya yönetimine girdiği için Gümrü Antlaşması Ermeni meclisinden geçememiştir.

Gümrü Antlaşması (3 ARALIK 1920)

- Ermeniler Kars, Gümrü ve Sarıkamış'ı terk edecek
- Aras Nehri ile Çıldır Gölü arası Türk-Ermeni sınırı olacak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Ermeniler TBMM aleyhine olan antlaşmaları tanımayacaktır.
- Göç ettirilmiş olan Ermeniler altı ay içinde Türkiye'ye geri dönebilecektir.

Ermeniler Kars civarından çekilince; Türkiye, Devleti Gürcüler ile sınır komşusu oldu. Ardahan'ın bir kısmı, Artvin ve Batum Gürcülerin elindeydi. TBMM'nin verdiği ültimatom sonucunda 23 Şubat 1921'de Gürcüler Artvin, Ardahan ve Batum'u terk etti. (Batum Antlaşması)

Gümrü Antlaşması'nın Önemi:

Mondros Mütarekesi ile belirlenen sınırlar ilk defa aşılmıştır.

TBMM'nin ilk askeri ve siyasi başarısı görüldü

Ermenistan TBMM'yi antlaşma imzalayarak tanıyan ilk devlet oldu

Misak-ı Millî yönünde ilk adım atıldı

Sevr Antlaşması'na ilk darbe vuruldu

Doğu sınırının belirlenmesi yönünde ilk adım atıldı

Doğudaki güçleri batıya kaydırma imkânı oluştu

B. GÜNEY CEPHESİ

Mondros Mütarekesi'nden sonra İngilizler 9 Kasım 1918'de İskenderun'u, 17 Aralık 1918'de Antep'i, 22 Şubat 1919'da Maraş'ı ve 24 Mart 1919'da Urfa'yı işgal ettiler.

Fransızlar ise Mersin, Adana, Hatay ve Osmaniye'yi işgal ettiler.

İngilizler petrol bölgelerine karşılık Maraş (30 Ekim 1919), Urfa (30 Ekim 1919) ve Antep'i (5 Kasım

1919) Fransızlara devrettiler.

Fransızlar Suriye ve Mısır'dan getirdikleri Ermenilere intikam alayları kurdurarak, Ermenileri bölgedeki Türklere karşı kullandılar. Ermeniler Çukurova'da devlet kurmak istediklerinden dolayı Türklere karşı saldırıya geçtiler.

Batı Anadolu'da düşmana karşı seçilmiş seyyar güçler savaş verirken; Güney Cephesi'nde kadın, çocuk, ihtiyar olmak üzere halk düşmana karşı topyekûn bir mücadeleye girmiştir.

Sivas Kongresinde, güney cephesinin, gönderilecek subaylarca düzenlenip halkın düşmana karşı harekete geçirilmesi planlanmıştır.

Fransızlar ile Türk halkı arasında ilk ciddi çarpışmalar Sütçü İmam'ın harekete geçmesi ile Maraş'ta başlamıştır. Maraş halkı Fransızları 10 Şubat 1920'de Maraş'tan atmayı başardı.

11 Nisan 1920'de ise Urfa halkı Fransızları memleketlerinden atmayı başardı.

Şahin Bey mücadelesi ile ünlenen Antep ise bütün gayretlerine rağmen Fransızlara teslim olmak zorunda kaldı.(Şubat 1921)

TBMM daha sonradan Maraş'a kahraman; Urfa'ya şanlı; Antep'e ise gazi unvanını vermiştir. Adana'da ise mücadeleler 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması'na kadar devam etti.

Güney cephesi Ankara Antlaşması ile kapanmış ve Adana ile Antep savaş yapılmadan Fransızlardan geri alınmıştır.

C. BATI CEPHESİ

Yunanlıların Anadolu'da İlerleme Sebepleri:

- Osmanlı ordusunun terhis edilmiş olması
- Cephede ilk dönemde disiplin olmaması
- İsyanlardan dolayı Anadolu'da birliğin geç sağlanması
- İngilizlerin Yunanlılara yardım etmesi
- Mondros Mütarekesi'nin taşıdığı ağır maddelerden dolayı Osmanlı Devletinin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirememesi

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Paris Konferansında, Türkiye'nin mandaterliğinin hiç bir devlet tarafından alınmamasını savunan Fransa; Yunanistan'ın İzmir'i terk etmesini de istiyordu.

Dünya Müslümanlarından çekinen İngilizler İstanbul'u paylaşım planları içine almamıştır. Paris Konferansında Kürtlerin mandaterliğini İngilizler kabul etmiştir.

Batı Anadolu'da Yunanlılara karşı ilk mücadeleyi Kuva-yı Millîye birlikleri verdi. 1921 yılının başlarında oluşan düzenli ordu ise ilk savaşını Ethem Bey'e karşı vermek zorunda kaldı

8-9 Temmuz 1920'de Bursa işgal edilince meclis kürsüsüne siyah bir örtü çekildi. Bu örtü 6 Eylül 1922'de kaldırılmıştır.

I. İNÖNÜ SAVAŞI (6-10 OCAK 1921)

Sebepleri:

- Demir yolu hattından dolayı Yunanlılar Eskişehir'i ele geçirmek istiyordu.
- Yunanlılar, yardım alabilmek için, batılı devletlere güçlerini ispatlamak istiyordu
- Yunanlılar Ethem Bey'in isyanından faydalanmak istiyordu.
- Yunanlılar TBMM'ye Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmek istiyordu
- İsmet İnönü komutasındaki düzenli ordu Yunanlıları durdurmayı başarmıştır.

İnönü Zaferinin Önemi:

- Düzenli ordu ilk zaferini kazandı
- İtilaf devletleri arasında anlaşmazlık yaşandı
- İsmet İnönü tuğgeneral rütbesi aldı
- TBMM'nin içte ve dışta saygınlığı arttı.
- Ethem Bey isyanı bastırıldı
- Afganistan ve SSCB ile dostluk anlaşması imzalandı
- İstiklal Marşı kabul edildi.(12 Mart 1921)
- Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul adildi
- Halkın orduya ve TBMM'ye karşı güveni arttı
- Asker toplama işi kolaylaştı
- İstanbul Hükûmeti ve TBMM Londra Konferansı'na davet edildi

LONDRA KONFERANSI (23 ŞUBAT-12 MART 1921)

Sebepleri:

- Düzenli ordunun I. İnönü başarısı
- İtilaflar arasındaki anlaşmazlıklara çözüm aramak
- Rusya ile TBMM'nin yaklaşmaya başlaması
- TBMM'ye Sevr Antlaşması'nın kabul ettirilmek istenmesi
- Yunan ordusuna zaman kazandırma düşüncesi
- TBMM'nin Gümrü başarısı
- Güneyde Fransızlara karşı başarılı mücadeleler verilmesi

Konferansa İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Osmanlı Devleti ve TBMM katıldı.

TBMM'yi hukuken tanımak istemeyen İngilizler TBMM'yi konferansa direkt olarak davet etmeyip Londra Konferansına Türkiye'den öncelikle İstanbul Hükümeti'ni çağırmıştır.

İngilizler, konferansta ikilik çıkarmak amacıyla ve TBMM'ye Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmek için İstanbul Hükümeti'nden TBMM adına Mustafa Kemal'in uygun göreceği bir temsilci getirmesini istemiştir.

Mustafa Kemal konferansa direkt olarak davet edilmedikçe TBMM'nin katılamayacağını bildirince; TBMM de İtalya aracılığı ile konferansa direkt olarak davet edildi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Konferansa TBMM adına Bekir Sami Bey; İstanbul Hükûmeti adına ise Tevfik Paşa katıldı. Konferansta Türk delegeleri arasında ikilik çıkarmak isteyen İtilaf Devletleri ilk konuşma hakkını Tevfik Paşa'ya verdiler.

İtilaf devletlerinin oyununu bozmak isteyen Tevfik Paşa " Söz milletimin asıl temsilcilerinindir, sözün Anadolu kuruluna verilmesin rica ederim" der.

Mustafa Kemal, Türkler adına konferanstan olumlu bir sonuç çıkmayacağını biliyor; fakat şu sebeplerden dolayı konferansa katılımı kabul ediyordu:

- Türklerin haklı davasını ve Misak-ı Millî 'sini dünyaya duyurmak
- İşgalcilerin "Türk milleti barışa yanaşmıyor" tezini çürütmek
- Yeni kurulan orduya zaman kazandırmak
- TBMM'yi hukuken tanıtmak

Konferansta işgalciler Türklere sürekli olarak Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmeye çalışmıştır. Sadece Sevr Antlaşması'nda belirlenen asker sayısının bir miktar artırılabileceği söylenmiştir.

Bekir Sami Bey Fransa, İngiltere ve İtalya ile esir mübadelesine ve ekonomiye yönelik antlaşmalar imzalamıştır. Bekir Sami Bey bu antlaşmalarda eşitlik ilkesini gözetmemiştir. İtalya ve Fransa'ya

ekonomik tavizler verirken; İngilizlerle yaptığı esir mübadelesi antlaşmasına göre İngilizlerin sadece Malta'daki esirleri serbest bırakmasını; diğerlerini ise değişim dışı tutmasını kabul etmiştir. Bekir Sami Bey'in yaptığı bu antlaşmaları TBMM eşitlik ilkesine uymadığı için kabul etmediği gibi; Bekir Sami Bey'i de dışişleri bakanlığından almıştır. Bu antlaşmalar TBMM'nin antlaşma imzalanabilecek diplomatik saygınlığa ulaştığını göstermiştir.

Konferansın Önemi:

- TBMM hukuken tanındı
- Sevr Antlaşması'ndan işgalcilerin taviz verebileceği görüldü
- İşgalciler arasındaki görüş ayrılıkları büyüdü
- Konferanstan sonuç çıkmaması Türk milletine tam zafer kazanılması gerektiğini gösterdi.

TÜRK-AFGAN DOSTLUK ANTLAŞMASI (1 MART 1921)

TBMM ve Afganistan karşılıklı olarak birbirinin meşruluğunu tanımayı ve yardımlaşmayı kabul ettiler.

Önemi: İlk defa bir doğulu İslam devleti TBMM'yi ve Misak-ı Millîyi tanıdı.

Afganistan 1919'a kadar İngiliz sömürgesi altındaydı.

MOSKOVA ANTLAŞMASI (16 MART 1921)

Türk-Rus Yakınlaşmasının Sebepleri:

- TBMM'nin Gümrü başarısı
- İnönü Zaferi
- TBMM'nin güvenilir dost imajı vermesi
- SSCB'nin dost arayışı
- TBMM'nin İtilaf devletleri ile yaklaşıyor olması
- Boğazların açık halde oluşunun SSCB'yi kendi adına endişelendirmesi
- Güneyde Fransızlara karşı başarılar kazanılması
- Mustafa Kemal'in diplomatik çabaları
- Her iki ülkenin de ortak düşmanının olması

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Rusya'nın Anadolu Mücadelesini kendi rejimine dönüştürmek istemesi

Antlaşmanın Maddeleri:

- Liman hizmetlerinden Türkiye'nin faydalanması şartıyla, Batum Gürcistan'a bırakılacaktır.
- Ermeni ve Gürcüler ile yapılan antlaşmalar kabul edilecektir.
- Boğazların rejimi Türkiye'nin egemenlik hakları korunmak şartıyla Kara Deniz'e sahildar devletlerce düzenlenecektir.
- Birinin tanımadığı uluslararası antlaşmayı diğeri de tanımayacaktır.
- Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığının yaptığı antlaşmalar geçersiz sayılacaktır.
- Artvin ve Ardahan TBMM'de kalacaktır.
- Gerekli durumlarda karşılıklı yardımlaşılacaktır.

Antlaşmanın Önemi:

- İlk defa Avrupalı bir devlet antlaşma imzalayarak TBMM'yi ve Misak-ı Millîyi tanıdı
- Rusya Sevr Antlaşması'nı geçersiz saydı
- Batum'un Gürcistan'a bırakılması ile Misak-ı Millî 'den ilk taviz verildi
- Rusya kapitülasyonları kaldıran ilk devlet oldu
- TBMM ile SSCB arasında ilk antlaşma imzalandı
- Doğu cephesinin güvenliği pekiştirildi.
- TBMM diplomatik bir zafer elde etti.
- İşgalci devletlere karşı denge politikası izlenebilmesi için önemli bir koz elde edildi.
- İki devlet karşılıklı olarak birbirinin rejimini tanıdı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Rusya ile ilişkiler Mayıs 1920'de başlamıştır. Haziran 1920'de ise Rusya Misak-ı Millî'yi tanımıştır.

II. İNÖNÜ ZAFERİ (23 MART-31 MART 1921)

Sebepleri:

- Londra Konferansında TBMM'nin Sevr Antlaşması'nı kabul etmemesi.
- Yunanlıların Eskişehir'i ele geçirmek istemesi
- Yunanlıların güçlerini Avrupalı devletlere göstererek, onlardan yardım almak istemesi. İsmet Paşa komutasındaki Türk ordusu Yunanlıları ikinci defa durdurmayı başarmıştır.
- Mustafa Kemal İsmet Paşa'ya çektiği telgrafta "Siz orada yalnız düşmanı değil; milletin makûs talihini de yendiniz" demiştir.

Zaferin Önemi:

- İnönü Zaferinin rastlantı olmadığı görüldü
- Ordunun taarruza hazır olmadığı görüldü
- 8 Nisan 1921'de Türk ordusu Aslıhanlar 'da karşı taarruza geçtiyse de başarılı olamadı.
- Cephenin güneyi de RefetBele 'den alınarak İsmet Paşa'nın komutasına verildi.
- İtilaf bloğundaki ayrılık düşüncesi güçlendi.

ESKİŞEHİR-KÜTAHYA MUHAREBELERİ (10-24 TEMMUZ 1921)

Türk ordusunun daha fazla güçlenmeden imha edilmesi gerektiğine inanan Yunanlılar 10 Temmuzda tekrar harekete geçmiştir. Zaferden emin olan Yunan kralı bu savaş öncesinde İzmir'e gelmiştir.

Yunanlılar karşısında Türk ordusu tutunamayınca; Türk ordusunun telef olmasını önlemek isteyen Mustafa Kemal, İsmet Paşadan Türk ordusunu Sakarya'nın doğusuna çekmesini istedi. Yunanlılar Sakarya'nın doğusunu hem tam olarak bilmiyorlar; hem de Yunanlıların bu bölgeye ait savaş planları yoktu.

Önemi:

- Türk ordusu Kurtuluş Savaşı esnasında ilk ve tek mağlubiyetini almıştır.
- Afyon, Kütahya ve Eskişehir Yunanlıların eline geçmiştir.
- Mecliste tartışmalar başlamıştır.
- Meclisteki bazı milletvekilleri başkentin Kayseri'ye taşınmasını teklif etmiştir.
- Fransızlar barış yapmaktan vazgeçti.
- Kuva-yı Millîye' ye geri dönme tartışmaları başladı.

BAŞKOMUTANLIK KANUNU (5 AĞUSTOS 1921)

Kanunun Çıkarılma Sebebi:

Olağanüstü durumdan dolayı kararların hızlı alınıp; hızlı uygulanması gerekiyordu.

Mustafa Kemal Millî iradeye olan saygısından dolayı başkomutanlık yetkisini meclisten sadece üç aylık kısa bir süre için istemiştir. Başkomutanlık yetkisi daha sonradan, Büyük Taarruz öncesinde süresiz olmak üzere (20 Temmuz 1922), iki defa uzatıldıysa da Cumhuriyetin ilanı ile sona ermiştir.

Önemi:

- Meclis ilk defa bütün yetkilerini bir kişiye vermiştir.
- Mustafa Kemal tekrar askerlik mesleğine dönmüştür.
- Mustafa Kemal Kurtuluş Savaşını daha rahat idare etme imkânına kavuşmuştur.

Başkomutanın Yetki ve Sorumlulukları:

- Meclisin tüm yetkilerini taşır.
- Meclis kararı ile yetki süresi uzatılır.
- Kararları kanun niteliğindedir.
- Görev süresi dolmadan yargılanamaz

Başkomutanlık süresinin uzatılması ve süresiz hale getirilmesi; meclisin Mustafa Kemal'e güvendiğini ve Mustafa Kemal'in başkomutanlık yetkisini iyi kullandığını gösterir.

TEKÂLİF-İ MİLLİYE EMİRLERİ (7-8 AĞUSTOS 1921)

Kanunun Çıkarılış Sebebi:

Türk ordusunun taarruz gücüne ulaşabilmesi için Türk milleti topyekûn seferber edilmek istenmiştir.

Maddeleri:

- Her ilçede bir tekâlif-i Millîye komisyonu kurulacaktır.
- Kanunun uygulanması için İstiklal Mahkemeleri çalışacaktır
- Her aile bir giyimlik elbise; bir çift çorap; bir çift çarık verecektir.
- Bedeli sonradan ödenmek üzere; halk ve esnafın elinde bulunan yiyecek, giyecek gibi her türlü temel gereksinim maddeleri ve teknik araç gereçlerle ulaşım araç gereçlerinin %40'ına el konulacaktır.
- Halk elinde bulunan ulaşım araçları ile her ay Millî Mücadele adına 100 kilometre taşıma yapacaktır.
- Gerekirse sahipsiz mallara el konulacaktır.
- Halk elinde bulunan silah ve cephanenin tümünü teslim edecektir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Gerektiğinde, zanaat erbabı orduya katılacaktır.

Açıklamalar:

Halktan yardımlar toplanamadan Sakarya Savaşı başlamıştır.

Bu vergiler Osmanlı zamanında toplanan avarız vergisi ile benzerlik gösterir.

SAKARYA MEYDAN SAVAŞI (23 AĞUSTOS-12 EYLÜL 1921)

Yunanlılar Ankara'ya kadar ilerleyerek savaşı kesin olarak sonuçlandırmak için harekete geçmiştir.

Yüz kilometrelik bir alana yayılmış olan Türk ordusu düşman karşısında dağılma emareleri gösterdiyse de; Mustafa Kemal'in "Hattı müdafaa yoktur. Sathı müdafaa vardır. O satıh tüm vatandır. Vatanın her karış toprağı yurttaşın kanı ile ıslanmadıkça terk olunamaz" sözü Türk askerinin savunma azmini artırmıştır. 10 Eylülden itibaren kendisini toparlayan Türk ordusu, Yunanlıları, durdurduğu gibi; Sakarya Nehri'nin batısına atmayı da başarmıştır. Ordunun taarruz gücü olmadığı için savaşa devam etmemiştir.

İngilizler Yunanlılara Zaman Kazandırmak İçin Ateşkes Teklifinde Bulundular:

- Savaş durdurulacak
- İki tarafın kuvvetleri denetlenecek
- Kuvvetler artırılmayacak
- Askersiz ara bölge oluşturulacak
- İtilaflar her iki tarafın askeri gücünü denetleyebilecek

Bağımsızlık olgusu ile bağdaşmayan bu ateşkes önerisi ilke olarak kabul edildiyse de; TBMM bu ateşkesin şartlarını bütün olarak kabul etmedi.

TBMM ateşkesin tam olarak kabul edilebilmesi için Yunanlıların Anadolu'yu terk etmesini istemiştir. Fakat asıl amaçları Yunanlılara zaman kazandırmak olan işgal devletleri bu öneriyi kabul etmemiştir.

Açıklamalar:

Türk ordusu, Kurtuluş Savaşında, en fazla Sakarya Savaşında şehit vermiştir.

Türkler ve Yunanlılar Sakarya Savaşında uçak kullanmıştır.

Sakarya Zaferinin Önemi:

- Türk ordusunun II. Viyana Bozgunundan beri devam eden geri çekilişi ve savunması sona erip; taarruz dönemi başladı.
- İtilaf bloğu dağıldı.
- İtalyanlar Anadolu'yu terk etti.
- Fransa ile TBMM arasında Ankara Antlaşması imzalandı
- İngiltere ile 22 Ekim 1921'de TBMM esir mübadelesi antlaşması imzaladı
- Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ile TBMM arasında Kars Antlaşması imzalandı.
- 2 Ocak 1922'de TBMM ile Ukrayna arasında dostluk antlaşması imzalandı
- İngilizler TBMM'ye ateşkes teklifinde bulundu.
- Yunanlıların taarruz gücü kırıldı.
- Mustafa Kemal'e gazilik unvanı ve mareşallik rütbesi verildi. (19 Eylül 1921)
- Yunanlılar Doğu Trakya üzerinden İstanbul'a yapmak istedikleri saldırıdan vazgeçtiler.

Türk ordusunun en fazla insan kaybı Sakarya Savaşında oldu.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

KARS ANTLAŞMASI (13 EKİM 1921)

Sakarya Zaferi Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'ı Rusya'nın da teşviki ile TBMM ile antlaşma imzalamaya yönlendirdi.

TBMM ile üç Sovyet cumhuriyeti arasındaki antlaşma Türkiye'nin doğu sınırına son halini verdi.

(Türkiye'nin Batum'un liman hizmetlerinden faydalanma hakkı da sona erdi.)

ANKARA ANTLAŞMASI (20 EKİM 1921)

Sebepleri:

- TBMM'ni Sakarya Zaferi
- Fransızların Yunan zaferinden ümidini kesmesi
- İngiltere'nin Almanya'ya yaklaşmaya başlaması
- Türklerin her türlü bölücü harekete karşı olması ve bu tür pürüzleri gidermek için mücadeleyi göze alması

Fransa ile TBMM arasında Eskişehir-Kütahya Savaşlarından önce barış görüşmeleri başlamış; fakat Türk ordusunun bu savaştaki başarısızlığı Fransızları ümitlendirmiş ve Fransızlar Yunanistan ile Türkler arasındaki mücadelenin kesin sonucunu beklemeye başlamıştır.

Antlaşmanın İçeriği:

- Fransa işgali altında bulunan Adana ve Antep'i terk edecektir.
- Hatay ve İskenderun Fransa'nın mandaterliği altında bulunan Suriye'de kalacaktır.
- Fransa Hatay'ın nüfusuna ve kültürüne müdahale etmeyecektir.
- Fransa bölgeden çekilmek zorunda kalırsa; Hatay ve civarını Suriye'ye bırakmayacaktır.

Bu madde Mustafa Kemal'in ileri görüşlülüğünü gösterir. Çünkü Fransa 1936'da bölgeyi terk edecek ve bölgedeki statünün yeniden belirlenmesi gerekecektir.

Önemi:

- Güney cephesi kapanmıştır.
- Misak-ı Millî'den taviz verilmiştir.
- Dış politikada başarılı ve sözü geçer olmanın şartının iç politikada da başarılı olmaktan geçtiği görülmüştür.
- Güney sınırı ilk haliyle çizilmiştir.
- İtilaf bloğu parçalanmıştır.
- Adana ve Antep kurtarıldı.
- Hatay Misak-ı Millî sınırlarının dışında kaldı.
- Güneydeki Ermeni sorunu kapandı.

BÜYÜK TAARRUZ (26 AĞUSTOS 1922)

Taarruz İçin Yapılan Hazırlıklar:

- Mustafa Kemal'in başkomutanlık süresi uzatıldı.
- Rusya'dan ve bazı doğulu ülkelerden yardım sağlandı.
- Doğu ve güney cephesinde tam güvenlik sağlandı.
- İstanbul'dan silah ve cephane kaçırıldı.
- Kamuoyu oluşturmak için Avrupa'ya diplomatlar gönderildi.
- Fransa ve İtalya'nın bıraktığı silahlar toplandı.
- Fransa ve İtalya'dan silah satın alındı.
- Tekalif-i Millîye emirleri uygulandı.
- Ordu yoğun bir eğitime tabi tutuldu.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Türk ordusu 26 Ağustos 1922'de taarruza geçti.

30 Ağustos 1922'de ise Dumlupınar'da Yunan ordusu ile Türk ordusu arasında Başkomutan Meydan Muharebesi oldu.

Başkomutan Meydan Muharebesinde Türk ordusu karşısında mağlup olan Yunan ordusu batı yönünde kaçmaya başladı. Mustafa Kemal Türk ordusunun bu zaferi üzerine Yunanlıların ülkeden tamamen atılması için orduya **"Ordular ilk hedefiniz Ak Denizdir İleri!"** emrini verdi.

9 Eylülde Yunanlılar İzmir'den atılırken son Yunan kalıntıları ise 18 Eylülde Kapıdağ Yarımadası'ndan atıldı.

Türk ordusu, 18 Eylülden itibaren Marmara'ya yönelince; İngilizler ile karşı karşıya geldi. İngilizler bu durum karşısında TBMM'ye ateşkes teklifinde bulundular. İngilizler Türk ordusu Marmara'ya girdiği takdirde Türk ordusuna karşı savaşabileceklerini bildirdiler. SSCB kozunu İngilizlere karşı çok iyi kullanan Mustafa Kemal ise Doğu Rumeli Yunanlılar tarafından boşaltılmadığı takdirde Türk ordusunun savaşa devam edeceğini bildirdi. İngilizler Yunanlıların Doğu Rumeli'yi boşaltması şartını kabul ederek mütareke yapılmasın istediler.

Büyük Taarruzun Önemi:

Yunanlılar Anadolu'dan atıldı.

TBMM eşit devletler konumuna geldi.

İngilizler ile Türk ordusunun savaşma ihtimali oluştu.

Mudanya Mütarekesi'ne zemin oluştu.

Yunan başkomutanı esir alındı.

MUDANYA MÜTAREKESİ (11 EKİM 1922)

Sebepleri:

- Yunanlıların kesin olarak mağlup olması
- İngiltere'nin politik yalnızlığa düşmesi.
- İngiliz dominyonlarının bıkkınlık göstermesi.
- Lloyd George Hükümeti'nin sert eleştirilere maruz kalması
- Mustafa Kemal'in SSCB ile yardımlaşma manevralarına girmesi.

TBMM, İngiltere, Fransa, İtalya'nın doğrudan katıldığı ve Yunanlıların Mudanya açıklarından bir gemiden dolaylı olarak takip ettiği Mudanya Mütarekesi görüşmeleri 3 Ekim 1922'de başladı.

Mütarekenin Maddeleri:

- Yunanlılar Doğu Trakya'yı 15 gün içinde Meriç'e kadar boşaltacak; bölgede Türk yönetimi 30 gün sonra başlayacaktır.
- İstanbul ve çevresinin yönetimi TBMM'ye bırakılacaktır.
- Türk ordusu barış imzalanana kadar; Çanakkale ve Kocaeli Yarımadası'nda belirlenen çizgide duracaktır.
- Türkiye barış imzalanana kadar Doğu Trakya'da 8000 jandarmadan daha fazla güç bulundurmayacaktır.
- Boğazların durumu yapılacak olan antlaşma ile belirlenecektir.

Mütarekenin Önemi:

- Savaşın silahlı mücadele dönemi sona erip; diplomatik mücadele dönemi başladı.
- Lloyd George Hükûmeti istifa etti.
- İsmet Paşa diplomatik başarısını ispat etti.
- Doğu Trakya savaş yapılmadan kurtarıldı.
- Osmanlı yönetimi mütarekeye çağrılmamakla ve İstanbul ve çevresinin yönetimi TBMM'ye bırakılmakla Osmanlı Devletinin hukuken sona erdiği kabul edildi.
- İngiltere TBMM'nin meşruluğunu tanıdı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

LOZAN ANTLAŞMASI (24 TEMMUZ 1923)

Mustafa Kemal; Yunanlıların İzmir'de yaptığı tahribatın görülerek, Yunanistan'dan daha fazla savaş tazminatı alınması ve görüşmeleri daha yakından takip edebilmek için barış görüşmelerinin İzmir'de olmasını istemiştir. Görüşmelerin tarafsız bir ülkede olmasını isteyen Avrupalı devletler ise görüşmelerin İsviçre'nin Lozan kentinde olmasına karar vermiştir.

Rauf Orbay bakanlar kurulu başkanı olduğu için görüşmelere katılmak istemiş; fakat görüşmelere Mondros Mütarekesi'ni imzalayan bir kişinin gidemeyeceğini savunan Mustafa Kemal; barış görüşmelerine İsmet Paşa'nın gitmesini uygun bulmuştur.

Görüşmelere TBMM adına baş delege olarak İsmet İnönü, Rıza Nur ve Hasan Saka katılmıştır.

Mustafa Kemal TBMM delegelerinden; barış görüşmeleri esnasında kapitülasyonlar ve Ermeni meselesi hakkında taviz verilmemesini istemiştir.

Lozan'da barış görüşmeleri 20 Kasım 1922'de başladı.

Borçlar, Irak sınırı, kapitülasyonlar, Boğazlar ve İstanbul'un boşaltılması meselesinden dolayı görüşmeler 4 Şubat 1923'de kesildi.

Yahudi cemaati lideri Haim Naum Efendi'nin ara buluculuğu sonucunda görüşmeler 23 Nisan 1923'de tekrar başlayıp, 24 Temmuz 1923'de sonuçlandı.

SINIRLAR

Doğu Sınırı: Kars Antlaşması ile belirlenen sınır ölçü alındı.

Irak Sınırı: Musul petrol bölgesini Türkiye'ye bırakmak istemeyen İngiltere Irak sınırının çizilmesinde sorun çıkardı. Görüşmelerde vakit kaybedilmek istenmediğinden dolayı, Irak sınırı meselesinin, Lozan Görüşmelerinden sonra Türkiye ile İngiltere arasındaki ikili görüşmelerle halledilmesi kararlaştırıldı.

Irak sınırının çizilmesi, Lozan'da çözüme kavuşturulamayan tek meseledir.

Suriye Sınırı: Ankara Antlaşması ile belirlenen sınır ölçü alındı.

On İki Ada: İtalya'ya bırakıldı.

Ege Adaları: Bozcaada ve Gökçeada dışındaki diğer adaların Yunanistan'a, silahlandırmamak şartıyla bırakılmasına karar verildi.

Boğazlar: Boğazlar başkanlığını Türk delegenin yapacağı şekilde bir komisyon tarafından yönetilecektir. Bu komisyon milletler cemiyeti tarafından denetlenecek ve statü milletler cemiyetinin garantisinde olacaktır. Boğazlardan serbest geçiş olacaktır. Ticaret gemilerinin geçişi serbest olacak; fakat savaş gemileri tonaja tabi tutulacaktır. Türk askeri olağanüstü durumlar hariç boğazlar bölgesinin 20 km gerisinde duracaktır.

Türkiye açısından Lozan Antlaşması'nın en problemli maddesi boğazlarla ilgili olanıydı. Bu madde adeta Türkiye'yi mağlup durumuna düşürerek, egemenlik haklarını kısıtlamıştır.

İstanbul'un Boşaltılması: Antlaşmanın imzalanmasından 6 hafta sonra İstanbul boşaltıla-caktır.

İşgalciler 2 Ekim 1923'de İstanbul'u terk etti. Kapitülasyonlar ve Düyun-ı Umumiye: Kapitülasyonlar ve Düyun-ı Umumiye kaldırıldı.

Borçlar: Osmanlı Devleti'nin en fazla Fransa'ya borcu olduğundan dolayı, borçlar en fazla Fransa ile tartışıldı. Borçların I. Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti'nden ayrılan devletlerle TBMM arasında paylaştırılarak ödenmesine ve TBMM'nin üzerine düşen borcu taksitler halinde ödemesine karar verildi.

Ermeni Meselesi: Kapandı.

Azınlıklar: TBMM, azınlıklar bahane edilerek iç işlerine karışılmaması için bütün azınlıkları Türk vatandaşı kabul etti. İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler hariç; diğer azınlıkların ve dışarıdaki Türklerin ülkelerine dönebileceği kabul edildi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Yabancı Okullar: Yabancı okulları iç meselesi sayan TBMM Lozan Görüşmelerinde yabancı okulları tartışma konusu yaptırmadı.

Savaş Tazminatı: Yunanistan, Karaağaç bölgesini savaş tazminatı olarak Türkiye'ye verecektir. Bu madde Trakya'nın I. Dünya Savaşı öncesindeki sınırını değiştirmiştir.

Patrikhane: Patrikhane İstanbul'da kalacaktır. Patrik seçimini, başka devletleri iç işlerine karıştırmak istemeyen Türkiye yapacaktır. Türkiye Ortodoks din adamlarının belirlediği üç adaydan birini patrik olarak tayin edecektir. Patriğin siyasal yetkileri olmayacaktır.

Kıbrıs: İngiltere kendi toprağı saydığı Kıbrıs'ı görüşmeler esnasında tartışma konusu yaptırmadı.

Lozan Antlaşması'nın Önemi:

- Türkiye Devleti tanındı.
- Osmanlı devletinin sona erdiği kabul edildi.
- Türk devletinin tam bağımsızlığı kabul edildi.
- Osmanlı Devleti'nin bıraktığı asırlık sorunlar kapandı.
- Devrimler için ortam hazırlandı.
- Sevr Antlaşması yürürlükten kalktı.
- Sömürge altında yaşayan milletlere örnek oldu.

Lozan Antlaşması'nın Eleştirilen Yönleri:

- Batı Trakya ve Ege Adaları'nın geri alınamaması
- Patrikhanenin İstanbul'da kalması
- Musul'un alınamaması
- Boğazların statüsü

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Lozan'ı eleştirenlerin; günün şartlarını, bilmediği veya düşünmediği anlaşılmaktadır. Tarihçi araştırdığı olayın geçtiği dönemin şartlarını bilmek zorundadır.

Lozan Antlaşması'nın Özellikleri:

- Dünya Savaşı sonrasında imzalanan antlaşmalar arasında günümüze kadar geçerliliğini koruyan tek antlaşmadır.
- Dünya Savaşı sonucunda imzalanan en son antlaşmadır.
- Yeni bir devletin kurulduğunu belgelemiştir.
- 23 Ağustos 1923'de II. Meclis tarafından onaylandı.
- Rusya ve Bulgaristan sadece Boğazlar rejimi için katıldı.
- 143 maddedir.

Lozan Antlaşması'nı I. Dünya Savaşı'ndan Sonra İmzalanan Diğer Antlaşmalardan Ayıran Farklar:

- Askeri kısıtlamalar yoktur.
- Türkiye savaş tazminatı vermemiştir
- Türkiye'ye ekonomik yaptırımlar uygulanmamıştır.
- Zaferi simgelemektedir.
- Türkiye eşit devletler statüsündedir.

SİYASİ İNKILAPLAR

A-Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)

Sebepleri:

İstanbul Hükûmeti de İtilaf devletleri tarafından Lozan Görüşmelerine çağrıldı. Bu durum, TBMM ile İstanbul Hükûmeti arasında ikilik oluşturabilirdi.

Saltanatın millî egemenlik ilkesine aykırı olması.

Bazı çevrelerin hâlâ saltanat yönetimini istemesi

Saltanatın Kaldırılmasının Önemi:

- Lozan'da ikilik çıkması önlendi.
- Millî egemenlik ilkesi güçlendirildi.
- Osmanlıların siyasi varlığı sona erdi.
- Devlet başkanı sorunu ortaya çıktı.
- Siyasi yetki ile dini yetkinin birbirinden ayrılması ile laiklik yönünde ilk adım atılmış oldu.

Açıklamalar:

- Vahdettin saltanatın kaldırılmasından sonra güvenliğini tehlikede gördüğünden dolayı İngiltere'ye sığındı.
- Vahdettin'in, İngilizlerden sığınma talebinde bulunduğu mektupta "Müslümanların halifesi" imzasını kullanması, saltanatın kaldırılmasını kabul ettiğini gösterir.
- Vahdettin'in halifeliği yurt dışında istismar edebileceğini düşünen TBMM 18 Kasım 1922'de Abdülmecit Efendi'yi halife olarak belirledi.
- Padişahın Millî Mücadeledeki tutumu saltanatın kaldırılmasını halk nazarında kolaylaştırdı.
- Mustafa Kemal birleştirici yönünden dolayı Millî Mücadelenin ilk yıllarından saltanata açıkça karşı çıkmadı.
- Teşkilat-ı Esasiye kanunu padişah ve halifeyi sembolik hale getirmiştir.

s

B-Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)

TBMM'nin açılması ile cumhuriyete dayalı bir devlet kurulmuş fakat ortamın müsait olmamasından dolayı kurulan sistemin adı açıkça söylenememiştir.

İtilaf devletlerinin İstanbul'u boşaltması ile devlet merkezinin neresi olacağı sorunu ortaya çıkmış; 13 Ekim 1923'de Ankara'nın başkent ilan edilmesi ile bu sorun ortadan kalkmıştır.

Ekim 1923'de meclis başkanı yardımcısı ve içişleri bakanı seçilmesi gerekiyor, fakat meclis bu seçim işinde anlaşma sağlayamıyordu. Meclisin çalışamaz hale gelmesi ise hükûmet bunalımını oluşturdu. Bunun üzerine Ali Fethi Okyar Hükûmeti istifa etti (27 Ekim). Yeni hükûmetin kurulması konusunda da problemler çıktı. Bu aksaklıklar meclis hükûmeti sisteminden kaynaklanıyordu. Bu sisteme göre bakanlar meclisten tek tek seçiliyordu. Mustafa Kemal mecliste oluşan bunalımın rejimden kaynaklandığını ve bu bunalımın kabine sistemi ile aşılacağını belirterek cumhuriyetin ilan edilmesine karar verdi. Kabine sistemine göre meclis cumhurbaşkanını seçecek, cumhurbaşkanı başbakanı tayin edecek; başbakan da meclisten uyumlu çalışabileceği kişileri bakan olarak belirleyerek kabineyi kuracaktır.

Mustafa Kemal ilk cumhurbaşkanı, İsmet İnönü ilk başbakan, Ali Fethi Okyar ilk meclis başkanı oldu.

Cumhuriyetin İlanının Önemi:

- Rejimin ve devletin adı belli oldu.
- Devlet başkanlığı sorunu çözüldü.
- Kabine sistemine geçildi.
- 1921 Anayasası'nda ilk önemli değişiklik yapıldı.
- Daha uyumlu ve yürütmeyi aksatmayacak hükûmetlerin oluşması için zemin hazırlandı.
- Meclis başkanlığı ile hükûmet başkanlığı birbirinden ayrıldı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Yasama ve yürütme görevlerinin TBMM'nin açıldığı zaman TBMM'ye verilmesi cumhuriyet sisteminin oluşacağının habercisiydi.

Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

Sebepleri:

- Halife Abdülmecit'in TBMM'nin belirlediği kurallara uymaması.
- Halifeliğin laiklikle bağdaşmaması.
- Halifeliğin cumhuriyet rejimi ile çelişki içinde olması
- Halifelik makamının cumhuriyet karşıtları için sığınak haline gelmesi.
- Halifelik makamının yapılacak inkılaplar için engel görülmesi.
- İslam ülkelerinde sömürgeleri olan Avrupalı devletlerin halifeliği temsil eden Türkiye'yi kendileri için potansiyel tehlike olarak görmesinin Türkiye'nin dışişlerini olumsuz etkilemesi.

Halifeliğin Kaldırıldığı Gün;

- Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi.
- Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu.
- Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı'nın yetkilerini bünyesinde bulunduran Erkan-ı Harbiye Vekâleti kaldırılarak; yerine Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı oluşturuldu. Böylece askeri yetki ile siyasi yetki bir-birinden ayrılmış oldu.
- 19 Aralık 1924'de komutanlık ile milletvekilliği birbirinden ayrıldı. Olağanüstü durumdan dolayı Kurtuluş Savaşı yıllarında komutanlardan bir kısmı aynı zamanda milletvekiliydi.
- Osmanlı hanedanı mensuplarının yurt dışına çıkarılmasına karar verildi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

1921 Anayasası şer'î hükümlerin yürürlüğünü TBMM'ye vermekle halifeliği yetkisiz ve sembolik duruma getirmiştir.

Halifeliğin Kaldırılmasının Önemi:

- Laikliğe geçişin en önemli aşaması oldu.
- Cumhuriyetin karakteri tam olarak belli oldu.
- Ümmetçilik en önemli dayanağını kaybetti.
- Ulusal egemenlik pekiştirildi.
- İnkılap süreci hızlandı
- Dış ilişkilere yönelik soğukluk ortadan kalktı.
- Ümmetçilikten milliyetçiliğe geçişte önemli bir adım daha atıldı.

D. Anayasal Hareketler

1921 Anayasası-Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Ocak 1921)

Teşkilat-ı Esasiye'nin Yapısı:

- Gerekli görüldüğünde Kanun-ı Esasi'nin uygulanması uygun görülmüştür.
- Yasama, yürütme ve yargı meclise aittir.
- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
- TBMM süre dolmadan seçimleri yenileyebilir.
- Savaşa ve barışa TBMM karar verir.
- Şer'i hükümlerin yürürlüğünü TBMM yapar.
- Bakanlar meclis tarafından seçilir.
- Vekiller iki yılda bir seçilir.
- TBMM başkanı icra vekilleri heyetinin de başkanıdır.

Teşkilat-ı Esasiye'nin Özellikleri:

- Olağanüstü durum için hazırlandığından dolayı geniş kapsamlı değildir.
- Millî Egemenliği yansıtan ilk siyasi belgedir.
- Temel hak ve hürriyetlere yer verilmemiştir.
- 23 madde bir ek bölümden oluşur.
- Yeni devlete işlerlik kazandırdı.
- Laik bir anayasa değildir.
- Kuvvet ve yetkinin kaynağı millettir.
- Meclisin üstünde güç yoktur.
- En önemli değişikliğini cumhuriyetin ilanı ile gördü.
- Yeni devletin kurulduğunu belgeledi.
- TBMM'nin meşruluğunu tanıttı.
- Amasya Genelgesinden itibaren oluşan ruh resmi hüviyet kazandı.
- Meclis hükûmeti sistemi benimsendi.
- Millî egemenlik ilkesi yasallaştı.

Teşkilat-ı Esasiye'nin Geç İlan Edilme Sebepleri:

Kanun-ı Esasinin varlığı.

TBMM'nin kendisini tam olarak ispatlayamaması.

Yeni bir anayasanın kabulü yeni bir devletin oluştuğunu gösterir ki bu da birliği zedeleyebilirdi.

1924 Anayasası (20 Nisan 1924): Kapsamı:

- Egemenlik milletindir.
- Devletin şekli cumhuriyettir.
- Devletin dini İslam, Başkenti Ankara, dili Türkçedir.
- Yasama, yürütme ve yargı meclise aittir.
- Kişi hürriyeti başkasının hürriyetinin başladığı yerde biter.
- Vekiller 4 yılda bir seçilir.
- Seçme yaşı 22; seçilme yaşı 30'dur.
- Cumhurbaşkanı 4 yılda bir seçilir. Tekrar seçilebilir.
- Seçme ve seçilme erkekler aittir.
- Vatandaşlar kanun önünde eşittir.
- Kabine sistemi geçerlidir.
- Cumhuriyet sistemi değiştirilemez.

Özellikleri:

- Meclis hükûmeti sistemi ile parlamenter sistem arasında bir geçiştir.
- Türk İnkılabının hukuki temelleri atıldı.
- Yargı kısmen meclisin dışına alındı.
- Kanun-ı Esasi kesin olarak yürürlükten kalktı.
- En uzun ömürlü anayasamızdır.
- İnkılaplar dönemi anayasası olduğundan dolayı, en fazla değişikliğe uğrayan anayasamızdır.
- 1928'de, anayasadan "devletin dini İslam'dır" maddesi atılarak, anayasa laikleşti.
- 1934'de kadınların seçme ve seçilme hakkı anayasaya alındı.
- 1937'de Atatürk ilkeleri anayasaya alındı.
- 1945'de anayasanın dili sadeleştirildi.
- 1952'de anayasanın eski dili tekrar kabul edildi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

1961 Anayasası:

Kapsamı:

- Kuvvetler ayrılığı prensibi benimsendi.
- Cumhuriyet senatosu kuruldu.
- Nispi temsil sistemi benimsendi.
- Anayasa mahkemesi kuruldu.
- Kişisel hak ve hürriyetler genişletildi.
- Cumhuriyetin nitelikleri değişmez kabul edildi.
- Sosyal hukuk devleti anlayışı benimsendi.
- Yürütme sınırlandırıldı.
- Cumhurbaşkanlığı makamının yetkileri kısıtlandı.
- Üniversiteler, TRT, DPT ve MGK anayasaya alındı.
- Anayasa Mahkemesi, Kanun Hükmünde kararname çıkarma, Yüksek Savcılar Kurulu, Yüksek Hâkimler Kurulu ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi benimsendi.
- Meclis 450 üyeden, cumhuriyet senatosu 150 üyeden oluştu.
- Vekiller 4 yılda bir; senatörler 6 yılda bir seçilecektir.
- Siyasi parti hakları anayasaya alındı.

1961 Anayasasının Özellikleri:

- 27 Mayıs 1961 askeri darbesi sonucunda hazırlandı.
- Yapılan darbeyi haklı gösterme eğilimindedir.
- Siyasi iktidarın uygulamalarına karşı olduğu için bir tepki anayasasıdır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

1982 Anayasasının Özellikleri:

- 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonucunda hazırlanmıştır.
- 1982'de yapılan referandum sonucunda hem anayasa hem de cumhurbaşkanı belirlendi.
- Kişisel hak ve hürriyetler kısıtlandı.
- Cumhuriyet senatosu kaldırıldı.
- Milletvekili sayısı 400 olarak belirlendi. (1987'de 450'ye çıkarıldı.)
- Milletvekili seçimlerinin 5; cumhurbaşkanlığı seçiminin 7 yılda bir yapılması kabul edildi.
- Yapılan darbeyi haklı gösterme eğilimindedir.
- Yürütmeyi güçlendirmeye çalışmıştır.
- Değişmeyecek hükümleri çoktur.

TBMM'nin Yetkileri:

- Kanun koymak ve değiştirmek
- Bakanlar kurulunu denetlemek
- Bütçeyi görüşmek
- Para basılmasına karar vermek
- Savaş ve barışa karar vermek
- Uluslararası antlaşmaları görüşmek
- Genel ve özel af çıkarmak
- Ölüm cezalarının uygulanmasını onaylamak
- Süre dolmadan seçimlerin yenilenmesine karar vermek

Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri

23 Nisan 1920'de açılan ilk TBMM'de siyasi partiler yoktur. Bütün vekiller Misak-ı Millî'yi gerçekleştirme fikri etrafında birleşmişti. İlk anayasa hazırlanırken; mecliste Tesanüt, İstiklal, Islahat ve Halk Zümresi gibi gruplar oluştu. Mustafa Kemal bu zor durumun aşılabilmesi için meclis de I. Grup da denilen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubunu kurdu. Mustafa Kemal yapacağı işleri bu grupla beraber yapmaya çalıştı. Bu grubun karşısında olanların tümüne birden II. Grup, ya da Muhafaza-i Mukaddesat Grubu dendi.

Lozan görüşmelerinin olduğu dönemde, devletin yönetim şekli ve barıştan sonra izlenecek iç siyaset konusunda mecliste görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Bu durum karşısında meclis 1 Nisan 1923'de seçimlerin yeniden yapılarak meclisin yenilenmesi kararını alarak dağıldı.

Mustafa Kemal yeni meclis için yapılan seçimlere inkılâpçı kişilerin aday olmasını sağladı. Seçimler 23 Nisan 1923'de yapıldı ve II. Meclis 11 Ağustos 1923'de çalışmaya başladı. Lozan Antlaşması'nın onaylanması, Ankara'nın başkent ilan edilmesi ve cumhuriyetin ilan edilmesi gibi birçok iş II. Meclis tarafından yapıldı. 1923-1927 arasındaki büyük inkılâpları yaptığından dolayı II. Meclise "inkılapçı meclis" de denilir.

1. Cumhuriyet Halk Partisi:

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu 9 Eylül 1923'de Halk Fırkasına dönüştü. Mustafa Kemal, gerçekleştirmeyi düşündüğü inkılapları par-ti programına koymuş ve bu partiyi her hangi bir toplumsal sınıfın değil; bütün halkın partisi yapmaya çalışmıştır. Mustafa Kemal bu şekilde inkılapları halka mal etmek istiyordu. Halk Fırkası 1924'de Cumhuriyet Halk Fırkası; 1935'de ise Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır. Bu partinin başkanlığını ve cumhurbaşkanlığını 1938'e kadar Mustafa Kemal yürüttü. 1938 ile 1950 arasında İsmet İnönü CHP'nin başkanlığını yürüttü. Parti 1980'de kapatıldı.

CHP devletçilik ilkesini benimsemiş olmasından dolayı kendisinden sonra kurulan partilerden ayrılır.

- Halkın istek ve şikâyetlerinin meclise daha iyi yansıması için çok partili hayat denendi. Fakat gerek halk buna hazır olmadığından gerek se inkılâplar tam olarak oturmadığından dolayı çok partili hayatın uygulanması sonraya bırakıldı.
- 18 Ekim 1920'de Türk Komünist Partisi kuruldu. Bu partinin kuruluşunda SSCB'nin yardımını devam ettirebilmek, gizli komünist çalışmalarını kontrol altına almak, Rusya'nın baskı ve gizli girişimlerinden kurtulmak düşüncesi etkili oldu.
- Tek parti sistemi hükûmetin denetlenmesini güçlendirmekteydi.

2. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası:

Milletvekilleri arasında saltanatın kaldırılması, halifeliğin kaldırılması ve cumhuriyetin ilanı sonucunda görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Halk Fırkası içinde en fazla karşı çıkılan konular, devletçilik ve inkılapçılık oldu. Görüş ayrılıklarının giderek artması sonucunda CHF'den ayrılan milletvekilleri ile ordudaki görevlerinden ayrılan milletvekilleri 17 Kasım 1924'de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını (TCF) kurdular. (Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy ve Adnan Adıvar partinin ileri gelenleridir.)

Partinin, dini inançlara saygılı olduğunu slogan haline getirmesi, eski düzen yanlılarının bu partide toplanmasına neden oldu. Doğu'daki bazı illerin TCF yöneticilerinin bir kısmının Şeyh Sait isyanına adının karışması nedeniyle, parti Bakanlar Kurulu kararıyla kapatıldı.

TCF, cumhuriyet döneminin ilk muhalefet partisidir.

TCF, devletçilik ile inkılapların hızlı ve köktenci olmasına karşıydı. 2-Ekonomide liberalizmi benimsiyordu.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Şeyh Sait İsyanı-Doğu İsyanı:

- Yenilik hareketlerinin istenmemesi. (Toprak reformu başta olmak üzere feodal yapıyı etkisizleştirmeye yönelik olarak bölgede yapılmak istenen yeni düzenlemeler vb.)
- Eski düzen yanlılarının (Cumhuriyet karşıtlarının), din elden gidiyor parolasını kullanması
- Musul'u Türkiye'ye vermek istemeyen İngiltere'nin Irak ile Türkiye arasına tampon vazifesi görecek olan Kürt Devleti kurdurmak istemesi.
- Doğu Anadolu'nun yıllarca ihmal edilmiş olması.
- TCF'nin eski düzen yanlılarına ümit verici tutumu
- Toprak ağalarının yeni devleti ve uygulamalarını kendi çıkarlarına uygun bulmaması.

13 Şubat 1925'de Diyarbakır'da başlayan isyan Genç, Erzurum, Elazığ, Muş ve Bitlis'te etkili oldu. Bu bunalımlı dönemde Ali Fethi Okyar Hükûmeti istifa etti.

Yeni hükûmeti oluşturan İsmet İnönü İsyana karşı şu önlemleri aldı:

Bölgede sıkıyönetim ilan edildi.

Bölgeye ordu sevk edildi.

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu tamamlar nitelikte olan ve rejimin tartışılmasını yasaklayan Takrir-i Sükûn Kanunu ilan edildi. (4 Mart 1925'den 2 Mart 1927'ye kadar yürürlükte kalan bu kanun inkılapların kabul edilmesi ve uygulanmasını kolaylaştırdı.)

İstiklal Mahkemeleri yeniden kuruldu.

İsyan 15 Nisan 1925'de tamamen bastırıldı ve suçlular cezalandırıldı.

Şeyh Sait İsyanının Sonuçları:

- İstiklal Mahkemeleri tekrar kuruldu.
- Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarıldı.
- TCF kapatıldı.
- İlk çok partili hayat denemesi başarısız sonuçlandı.
- Musul meselesi İngiltere lehine sonuçlandı.
- Devrimler konusunda dikkatli olunması gerektiği görüldü.
- Cumhuriyetin demokratikleştirilmesi çabalarında yavaşlamaya neden oldu.

Bu isyan laikliğe ve devrimlere karşı oluşan ilk ciddi isyandır.

Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi: (İzmir Suikastı): (16 Haziran 1926)

Sebepleri:

- Cumhuriyet rejiminden rahatsızlık duyan bazı grupların, rejimin kurucu lideri olan Mustafa Kemal'i ortadan kaldırarak amacına ulaşmak istemesi.
- Rejimi değiştirmek isteyen çevrelerin düşünceleri.
- Mustafa Kemal'in İzmir gezisi sırasında gerçekleştirilmesi düşünülen bu girişimden Giritli Şevki denilen kayıkçının ihbarı sayesinde devletin haberi oldu ve suikast girişimi etkisiz hale getirildi.

Önemi:

- İttihatçılar tasfiye edildi. (Yapılan yargılamalarda suikast girişimiyle ilişkisi olduğu tespit edilen bir gurup eski İttihatçılar çeşitli cezalara çarptırıldılar).
- Muhalifler sindirildi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- TCF'nin kapatılmasının haklılığı daha iyi anlaşıldı.
- Mustafa Kemal "Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet yaşayacaktır" diyerek Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığının devamının kendi sağlığına bağlı olmadığını; bu devletin sağlam temeller üzerine bina edildiğini vurgulamıştır.

3. Serbest Cumhuriyet Fırkası: (12 Ağustos 1930)

Kurulma Sebepleri:

- 1929'da meydana gelen dünya ekonomik bunalımının Türkiye'yi de olumsuz etkilemesinden dolayı, TBMM'de de sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Mustafa Kemal bu bunalımın yeni bir partinin kurulması ile aşılacağına inanmaktadır.
- Meclise, demokrasinin gereği olan çok sesliliği getirmek.
- Ülkenin çok partili hayata hazır hale geldiğinin tahmin edilmesi.

Mustafa Kemal arkadaşı olan Ali Fethi Okyar'a Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurdurtmuştur.

Serbest Cumhuriyet Fırkası, devletçi ekonomi yerine liberal ekonomiyi savunmuştur.

Parti inkılaplar ve Mustafa Kemal'e saygılıydı.

Mustafa Kemal başkanı olduğu CHP ile SCF arasında tarafsız olacağına dair, Ali Fethi Okyar'a söz vermiştir.

Bir kaç ay sonra eski sistemi savunanların SCF'de toplanması ve rejime karşıt söylemlerin yoğunlaşması nedeniyle partinin hedefinden farklı bir mecraya sürükleneceği endişesiyle Ali Fethi Okyar, 17 Kasım 1930'da SCF'yi kapattı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Menemen Olayı : (23 Aralık 1930):

Derviş Mehmet denilen bir isyancı "şeriat isteriz" diyerek Menemen halkını isyana çağırdı. İsyanı önlemeye çalışan Asteğmen Mustafa Fehmi Kubilay isyancılar tarafından öldürüldü. Bölgeye gelen askeri birlikler isyanı bastırdı.

Önemi:

- Çok partili hayat için gerekli ortamın henüz oluşmadığı görüldü.
- Rejimin yerleşmesi için daha dikkatli olunması gerektiği görüldü.
- SCF'nin kendi kendini kapatmasının haklılığı anlaşıldı.

İnkılapların yerleşmesi için 1945 yılına kadar bir daha çok partili hayat denenmedi.

4. Demokrat Parti (1946): Kuruluş Sebepleri:

- CHP'de parti içi muhalefetin artması.
- II. Dünya Savaşı'nı demokrat devletlerin kazanması.
- Türkiye'nin çok partili hayata hazır hale gelmesi.

Demokrat Parti, CHP'den ayrılan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan öncülüğünde kuruldu.

"Açık oy, gizli tasnif" esasına göre yapılan 1946 yılında yapılan seçimlerini CHP'nin kazandığı ilan edildi. Ancak, seçim sonuçlarına yönelik yoğun tartışmalar yaşandı.

Hukuk güvencesi altına alınan ve "gizli oy, açık tasnif" esasına göre yapılan 1950 seçimlerini, DP ezici bir çoğunlukla kazandı ve ilk defa Türkiye'de CHP dışında başka bir parti yönetime geldi.

DP iktidarı 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar devam etti.

17 Eylül 1961'de devrin başbakanı Adnan Menderes idam edildi.

Kadınlara Siyasal Hakların Verilmesi

Kadınlara 3 Nisan 1930'da belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı;

29 Ekim 1933'de muhtar seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı;

5 Aralık 1934'de ise milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verildi.

Kadınlara Siyasal Hakların Verilmesinin Önemi:

- Kadın, siyasal alanda erkeğe eşit hale geldi.
- Ulusal irade meclise tam olarak yansıdı.
- Millî Egemenlik ve Halkçılık pekişti.
- Türk kadını Avrupa ülkelerinde kadınlara verilmiş olan haklardan daha fazla hakka sahip oldu.
- 1935 seçimlerinde 18 kadın milletvekili meclise girmiştir.

HUKUK ALANINDA YAPILAN YENİLİKLER

Osmanlı Hukukunun Özellikleri:

- Şer'î ve örfî olmak üzere ikiye ayrılır.
- Din ve mezhep farkları ile kapitülasyonlar, mezhep birliğini engellemiştir.
- Tanzimat döneminden itibaren batı hukuku taklit edilmeye başlandı.
- Kadın hakları kısıtlıdır.
- Mahkemelerde tek yargıç vardır.
- Avukatlık Kurumu son döneme kadar yoktur.
- Laik değildir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

A. Medeni Kanun'un Kabulü (17 Şubat 1926) Sebepleri:

- Osmanlı Devleti'nin son döneminde hazırlanmış olan Mecellenin halkın medeni hukuka dair ihtiyaçlarını tam karşılayamaması.
- Mecelle'nin sadece Hanefi Fıkhını ölçü alması.
- Bütün vatandaşlarını eşit kabul eden Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısına, Osmanlı zamanından kalan hukukun uymaması.
- Devletin laik olması için hukukun da laik olması gerektiği
- Hukuk birliğinin bulunmaması

İsviçre Medeni Kanunu'nun Türk Medeni Kanunu Olarak Kabul Edilmesinin Sebepleri:

- Mevcut kanunların en yenisi olması
- Demokratik olması.
- Akılcı ve pratik olması.
- Kadın ve erkek eşitliğine uygun olması.

Medeni Kanunun Getirdiği Yenilikler:

- Hukuk birliği ve düzeni sağlandı.
- Vatandaşlar arasında hak ve ödevler bakımından eşitlik sağlandı.
- Mirasta kadın erkek eşitliği sağlandı.
- Toplumsal alanda kadın erkek eşitliği sağlandı.
- Hukukta din ve mezhep farkı kaldırıldı.
- Patrikhanenin din işleri dışındaki yetkileri kaldırıldı.
- Boşanma hakkı kadına da verildi.
- Boşanma durumunda kadın ve çocukların hakları güvence altına alındı.

- Patrikhane ve konsoloslukların mahkeme kurma hakkı ellerinden alındı.
- Hukuk düzeni laikleşti.
- Modern Türk ailesi oluştu.
- Aile hayatında eşitlik sağlandı.
- Kadına meslek seçme özgürlüğü verildi.
- Lozan Antlaşması'nın 48'nci maddesine göre azınlıklar kendi medeni meselelerini kendi mahkemelerinde halledecekti. Medeni kanunun kabulü ile azınlıkların bu hakkı kaldırıldı.
- Azınlıkların hukuk özerkliği kesin olarak bitti.
- Millet bilincinin oluşması için önemli bir adım atıldı.
- Kadın ve erkek için tek eşle evlilik benimsendi.
- Evlenme devlet kontrolüne alındı.

Açıklamalar:

- Kapitülasyonlar, yabancı uyruklu kişilerin Osmanlı hukukuna uymasını engelliyordu.
- Medeni Kanun kadınlara siyasal haklar vermemiştir.
- Devlet yapısının laikleşmesi 1928'de tamamlandı.
- 1922-1928 arası laikleşmenin hızlı olduğu dönemdir.
- 1923-1933 çağdaşlaşmanın hızlı olduğu dönemdir.

Laikliğin Aşamaları:

- Saltanatın kaldırılması
- Halifeliğin kaldırılması
- Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması.
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu' (Öğretim Birliği) nun çıkarılması.
- Tekke, zaviye, dergâh ve türbelerin kapatılması. (30 Kasım 1925)
- Kılık kıyafet devrimi
- Medeni Hukukun kabulü (17 Şubat 1926)
- Anayasadan "devletin dini İslam'dır" maddesinin çıkarılması. (1928)
- Şeri hükümlerin uygulama yetkisinin TBMM'den alınması (10 Nisan 1928)
- 1937'de Laikliğin anayasaya alınması.

Hukukta laikliğin benimsenmesi; Avrupalıların, ülkemizde yaşayan Hıristiyanların haklarını bahane ederek, iç işlerimize karışmasını önledi.

EĞİTİM YENİLİKLERİ

Sebepleri:

- Eğitimi çağdaşlaştırmak
- Millî, demokratik ve laik bir toplum oluşturmak
- Eğitimi birleştirmek
- Eğitimdeki ikilik ve karışıklığı önlemek
- Cumhuriyet rejimini güçlendirecek eğitim sistemini oluşturmak.
- Kültür ikiliği ve çatışmasını önlemek.

Yapılan Düzenlemeler

- Tevhidi Tedrisat Kanununun kabul edilmesi
- Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun çıkarılması
- Latin harflerinin kabulü
- Türk Tarih Kurumu'nun açılması
- Türk Dil Kurumu'nun açılması

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Medreselerin kapatılması (Şeriye ve evkaf kanunu ile medreselerin ödenekleri kesildi ve kapatılması sağlandı.)

A. Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)

Eğitim ve öğretimde birlik sağlandı.

Bütün okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı.

Eğitim devletçi, Milliyetçi ve laik bir karakter kazandı.

Azınlık okullarının zararlı faaliyetleri durduruldu.

Yabancı okullara Türkçe dersleri kondu.

Medreseler kapatıldı.

İlköğretim zorunlu ve parasız duruma getirildi.

Eğitimde eşitlik sağlandı.

Din adamı ihtiyacını karşılamak için İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri açılmıştır.

B. Maarif Teşkilatı Kanunu'nun Kabulü (2 Mart 1926)

2 Mart 1926'da Maarif Teşkilatı Kanunu çıkarıldı. Ders programları çağdaşlaştırıldı. Devlet izni olmadan okul açılması yasaklandı. Çağdışı dersler kaldırıldı.

C. Yeni Türk Harflerinin (Latin Alfabesi) Kabulü (1 Kasım 1928)

Sebepleri:

- Arap harflerinin okuma ve yazmayı zorlaştırması.
- Avrupa ile ilişkilerin kolaylaştırılmak istenmesi
- Öz Türkçe'yi yeniden canlandırmak
- Okuma yazma oranını artırmak
- Arap alfabesinin Türkçe'nin yapısına uymaması.
- Alfabe aracılığıyla yaşanmakta olan Arap kültürünün Türk kültürü üzerindeki egemenliğine son vermek
- Aynı tarihlerde başta Azerbaycan olmak üzere Türk dünyasına mensup ülkelerle ortak alfabede buluşarak kültürel bağı sürdürme çabası

1928 yılında Millet Mektepleri açılarak eğitim seferberliği başlatılmıştır. Mustafa Kemal bu okullarda 24 Kasım 1928'de ders verdiği için, kendisine "Başöğretmen" denilmiştir.

Üniversite reformu çerçevesinde 1933 yılında İstanbul Darülfünunu kapatılarak yeni bir anlayış ve programla İstanbul Üniversitesi kuruldu.

Dil –Tarih – Coğrafya Fakültesi açıldı. (1936) Yüksek Ziraat Enstitüsü açıldı.

Güzel Sanatlar Akademisi açıldı.

D. Türk Tarih Kurumu'nun Kurulması: (15 Nisan 1931)

TTK'nın Kurulmasının Sebepleri:

- Türk vatanının bütünlüğüne karşı girişilecek tertipleri tarihi kanıtlarla etkisiz hale getirmek.
- Türklerin üstün medeni kabiliyetini ve dünya medeniyetine yaptığı hizmetleri gözler önüne sermek.
- Türk tarihinin derinliklerini araştırmak.
- Ortak tarih bilinci oluşturmak

Sonuçları:

- Türk Tarih Kurumu'nun kurulması "ulusçuluk" ile ilgilidir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi'ne kadar İslam Tarihi; Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Tarihi; II. Meşrutiyet Dönemi'nde ise Türk Tarihi ağırlıklı olarak okutuldu.
- 1932'de Türk Tarih Tezi ortaya atıldı.

TTK'nın açılmasıyla "Millî Tarih" anlayışı getirilmiştir.

E. Türk Dil Kurumu'nun Kurulması: (12 Temmuz 1932)

TDK'nın Kurulma Sebepleri:

- Türkçe'yi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak.
- Türkçe'nin kökenlerini araştırmak.
- Türkçe'yi bilim dili haline getirmek.
- Türkçe'yi halkın anlayacağı şekle getirmek.
- Türkçe'nin zenginliğini ortaya koymak
- Konuşma dili, yazı dili ve bilim dili arasındaki farkları gidermek.
- Dildeki Osmanlıcılığı bitirmek
- Halk ile aydınlar arasında dil uzlaşması sağlamak 9-Resmi dil ile halk dili arasındaki farkları gidermek.

Açıklamalar:

TDK'nın kurulması "ulusçuluk" ile ilgilidir

Halk Evleri açıldı.

TOPLUMSAL YAŞAYIŞIN DÜZENLENMESİ

- Şapka İnkılabı (25 Kasım 1925)
- Tekke – zaviye ve türbelerin kapatılması (30 Kasım 1925)
- Miladi Takvim (26 Aralık 1925)
- Ölçü ve tartıların değiştirilmesi (1 Nisan 1931)
- Soyadı Kanunu (1934)
- Hafta Tatili (1935'te yalnızca Pazar günü; 1974'te Cumartesi ve Pazar günleri)

A. Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması: (30 Kasım 1925)

Türk halkının bilime, akılcılığa ve laik düşünceye yönelmesi açısından önemli bir adım atıldı.

Dikkat:

- Aynı gün şeyh, derviş, mürit gibi unvanların kullanılması ve kurumlarla ilgili elbiselerin giyilmesi ve muskacılık yasaklandı.
- Türbeler kapatılırken Yavuz ve Fatih gibi Türk büyüklerinin türbelerinin kapatılmaması; Türk İnkılâbının "tarihi kökleri koparmaya yönelik olmadığını" gösterdi.

B. Kılık-Kıyafetin Düzenlenmesi: (25 Kasım 1925)

- Türk halkının görünümünü çağdaşlaştırmak
- Ayrılık ifade eden giysilerin giyimini durdurmak.
- Çağdaşlaşmayı ve birliği sağlamak.

Açıklamalar:

- Şapka devrimi Kastamonu'dan başlatılmıştır.
- Kadınların giyimi konusunda kanun çıkarılmayıp; bu durum doğal haline bırakıldı.
- 3 Aralık 1934'de çıkarılan bir kanunla din adamlarının ibadet yerlerinin dışında dini kıyafet giymeleri yasaklandı. (Diyanet İşleri Başkanı, Patrik ve Haham Başı bu kuralın dışında tutuldu.)

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

C. Soyadı Kanununun Kabulü : (21 Haziran 1934)

- Medeni Kanunun uygulanmasından doğan aksaklıkları gidermek.
- Toplumda ayrılık ifade eden lakapları kaldırarak birliği güçlendirmek.
- Eşitlik ilkesini güçlendirmek.

Açıklamalar:

- Aynı gün ağa, hoca, molla, paşa ve bey gibi unvanların kullanımı yasaklandı.
- Osmanlı Devleti'nden kalan unvanların taşınması yasaklandı.
- TBMM, Mustafa Kemal'e "Atatürk" soyadını verdi ve bu soyadının başkalarınca kullanmasını yasakladı.

D. Miladi Takvimin Kabulü : (26 Aralık 1925)

Avrupa ile Türkiye arasındaki ilişkileri kolaylaştırmak

Açıklamalar:

Aynı gün Avrupa'nın saat ölçüsü kabul edildi.

1931'de Avrupaî tarz ağırlık ve uzunluk ölçüleri kabul edildi.

1935'de haftalık tatil Cumadan Pazara alındı.

1928'de uluslararası rakamlar kabul edildi.

Uzunluk ve ağırlık alanındaki değişiklikler ve hafta tatilinin değiştirilmesi Avrupa ile ticari ilişkileri kolaylaştırmaya yöneliktir.

EKONOMİK DÜZENLEMELER

- İzmir İktisat Kongresi (18 Şubat -4 Mart 1923)
- Aşar (Öşür) Vergisi'nin Kaldırılması (17 Şubat 1925)
- Teşvik-i Sanayi Kanunu (28 Mayıs 1927)
- Devlet Bankalarının Kurulması (Etibank, Sümerbank, İş Bankası)
- Beş Yıllık Kalkınma Planı (1933-1939)
- Beş Yıllık Kalkınma Planı (1938 -II. Dünya Savaşı nedeniyle uygulanamadı)
- Ulaşım alanında yapılan yenilikler

Açıklamalar:

TBMM, 1 Mart 1922'de ekonomi çalışmalarının başlıca noktalarını şöyle belirlemiştir:

- Sanayii canlandırmak ve modern araçlara sahip olmak
- Ormanları iyi hale getirmek
- Toplum menfaatini doğrudan ilgilendiren kuruluşları ve iktisadi girişimleri gücümüz oranında devletleştirmek.
- Madenlerimizi işletmek ve bu alana yönelen sermayeyi himaye etmek
- Ekonomik bağımsızlığın korunabilmesi için bütçeyi ekonomik yapı ile uygun tutmak

A. İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923)

(Lozan Konferansı'na ara verildiği sırada toplandı).

Kongrenin Toplanma Sebepleri:

- Millî ekonominin amaçlarını ve amaçlara ulaşmak için izlenecek yöntemi belirlemek
- Ekonomik bağımsızlığın yöntemini belirlemek
- Millî ekonominin temellerini atmak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Kongrenin özelliği:

Türk devletinin ekonomik meselelerinin görüşüldüğü ve tartışıldığı ilk kongredir. Ekonomik bağımsızlığın önemi vurgulandı.

Açıklamalar:

Bağımsız ekonomi için ilk adım Lozan'da kapitülasyonların kaldırılması ile atıldı.

İzmir İktisat Kongresi bağımsız, liberal ve millî ekonomiyi benimsedi.

1930'da Merkez Bankası'nın kurulması, Türk parasını yabancı sermayenin elinden kurtardı.

İzmir İktisat Kongresi'nde Misak-ı İktisadi kabul edildi.

Cumhuriyetin ilk yıllarında özel girişimin, desteklenmesine rağmen, beklenen verimi gösterememesinin sebepleri:

- Özel sermayenin yetersizliği
- Yetişmiş iş gücünün yetersizliği
- Deneyim ve bilgi eksikliği
- 1929'da dünya ekonomik bunalımının çıkması

Kongre, "devletçilik" ilkesinin ilk ayağını oluşturur. Cumhuriyet'in ilanından sonra ekonomide devletçilik politikası uygulandı. Özel sektörün ekonomide başarısız olması üzerine devletçilik ilkesi doğmuştur.

Devletçi Ekonomiye Geçişin Sebepleri:

Özel girişimin üzerine düşen görevi yerine getirememesi (Özel teşebbüsün desteklenmesi için 1924'de İş Bankası kuruldu. 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı.)

Devletin gelişebilmesi için vakit kaybetmeden büyük sanayi atılımlarının yapılmasının gerekmesi.

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı

1929 dünya ekonomik bunalımının etkisiyle, 1933 yılında planlı ekonomi dönemine geçilerek I. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlandı

Önemi:

İlk defa planlı ekonomi dönemi başladı.

Devletçi ekonomi (Karma Ekonomi): Büyük atılımları devlet yapsa da; özel teşebbüse de iş imkânı tanınır bir yapı oluşturuldu.

İlk büyük atılımlar bu dönemde yapıldı.

Ülkede ilk fabrikalar bu dönemde kuruldu.

(Malatya Kayseri Ve Bursa'da Dokuma Fabrikası, Gemlik Suni İpek, Beykoz Deri Fabrikası v.b.)

Toprak reformu tam olarak gerçekleştirilemedi.

1937'de II. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandıysa da; II. Dünya Savaşı'nın başlamasından dolayı uygulanamadı.

B. Tarımın Geliştirilmesi İçin Alınan Önlemler

- Aşar (öşür) vergisi kaldırıldı (17 Şubat 1925)
- Vergi gelirlerinin %40'ını oluşturan aşarın kaldırılması ilk bütçe açığını oluşturdu. TBMM'nin bu kararı tarıma verilen önemi gösterir.
- Ziraat Bankası kuruldu. (Çiftçiye kredi sağlamak için)
- Kooperatifler kuruldu (1929) (Tarım kredi kooperatifleri)
- Yüksek Ziraat Enstitüsü kuruldu.
- Tohum ıslah istasyonları ve numune çiftlikleri kuruldu.
- Toprak reformu için 1926'dan itibaren teşebbüsler yapıldı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

C. Ticari Hayatın Düzenlenmesi

- Lozan Antlaşması ile Kapitülasyonlar kaldırıldı.
- Ticareti koruyan kanunlar çıkarıldı.
- İş Bankası kuruldu. (1924)
- 1926'da çıkarılan Kabotaj Kanunu ile Türk denizlerinde yük ve yolcu taşıma işleri Türk gemicilerine verildi.

D. Sanayi ve Madencilik

- Millî sanayiinin korunması ve gelişmesi için kapitülasyonlar kaldırıldı.
- Büyük yatırımlar devlet tarafından yapıldı.
- Özel teşebbüs desteklendi.
- 1925'de Sanayi ve Maden Bankası kuruldu.
- 28 Mayıs 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı.
- Planlı Ekonomi uygulanarak ilk büyük fabrikalar kuruldu.
- 1933'de Sümerbank kuruldu.
- 1935'de Etibank ve MTA kuruldu.
- Kayseri, Ereğli, Nazilli, Malatya ve Bursa merinos dokuma fabrikaları; İzmit selüloz ve kağıt; Beykoz deri ve kundura; Paşabahçe cam; Karabük demir-çelik fabrikaları açıldı.

Uşak Şeker Fabrikası Teşvik-i Sanayi Kanunu sonucunda kurulmuştur.

E. Bayındırlık ve Ulaştırma

- 1927'de Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğü kuruldu. Karayolu yapımında asıl gelişme 1950'den sonra görüldü.
- 1933'de Millî Hava Ulaştırma Teşkilatı kuruldu.
- 1938'de denizciliğin geliştirilmesi için Denizbank, 1939'da Devlet Denizyolları İdaresi kuruldu.

DIŞ POLİTİKA

- İç ve dış politika ilkesi olarak "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi benimsendi.
- Savaş korunma amacı olarak görüldü. Başka bir devletin topraklarını almak için politika izlenmedi.
- Millî Egemenlik ve millî menfaatler ön planda tutuldu.
- İlk yıllarda Misak-ı Millî gerçekleştirilmeye çalışıldı.
- 1920-1936 yılları arasında batıya karşı SSCB'nin dostluğu devam ettirildi.
- 1936-1945 yılları arasında İtalya'nın saldırgan tutumuna karşı ve batı ile ilişkileri yumuşatmak için İngiltere ile dost geçinildi.
- 1945'den sonra SSCB tehdidine karşı ABD ile dost geçinildi.
- 1928'de Afganistan ile dostluk antlaşması imzalandı
- 1930'a kadar Lozan'dan kalan problemler halledildi.
- 1925'de SSCB ile saldırmazlık antlaşması imzalandı.
- 1928'de İtalya ile tarafsızlık ve uzlaşma antlaşması imzalandı.
- 1935-1938 arasında Avrupa'nın bloklaşma durumundan dolayı Avrupalı devletlere karşı çok yönlü bir politika izlendi ki bu da Montrö Antlaşması'nın imzalanmasında etkili oldu.
- 1919-1920 arası Türkiye'nin dost arayışı dönemidir.
- 1920 sonrasında bir yandan SSCB ile iyi geçinilirken; bir yandan da işgalciler

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

arasındaki ayrılıklardan faydalanmanın yolu arandı.

- 1923-1930 arasında Lozan'dan kalan problemler halledildi.
- Millî çıkarların korunmasına, devletlerin eşitliği ilkesine uyulmasına ve ittifaklar kurulmasına önem verildi.

A. Nüfus Mübadelesi ve Etabli Sorunu

Nüfus mübadelesi sorunu, Lozan görüşmelerinde halledildiği halde uygulanma safhasında Yunanistan problem çıkarmıştır. Lozan'da imzalanan Türk-Yunan Ahali Mübadelesi Sözleşmesi gereğince Türkiye'deki Ortodoks Hristiyanlar (Rumlar), İstanbul'dakiler hariç olmak üzere Yunanistan'a; Yunanistan'da bulunan Müslümanlar, Batı Trakya hariç olmak üzere Türkiye'ye göç ettirilecekti.

Buna rağmen uygulamada Yunanistan İstanbul'da daha fazla Rum kalmasını istiyor; Türkiye ise sözleşme çerçevesinde bu işi halletmek istiyordu. Bu durum taraflar arasındaki ilişkilerin zaman zaman gerginleşmesine neden olmuştu. Nüfus mübadelesi sorunu Yunan başkanı ile Mustafa Kemal arasında 1930 yılında görüşülerek 10 Haziran 1930'da imzalanan Ankara Antlaşması ile halledildi. Bu antlaşmadan sonra Türk-Yunan ilişkileri düzelmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk ilişkileri 1954 yılında meydana gelen Kıbrıs sorununa kadar devam etmiştir.

B. Yabancı Okullar

Lozan Antlaşması'na göre yabancı okulları Türkiye'nin belirleyeceği şartlara uyacaktı.

Türkiye 1924 yılında okullarda dini ayin yapılması için bulundurulan salonların kapatılmasına; 1925 ve 1926 yıllarında ise yabancı okullarda Türkçe, Tarih ve Coğrafya gibi derslerin Türk öğretmenler tarafından Türkçe olarak okutulmasına; derslerde Türklük aleyhine bilgiler olmamasına ve okulların Türk müfettişler tarafından denetlenmesine dair kanunlar çıkardı.

Fransa ve Papalık başta olmak üzere, Avrupalı devletler Türkiye'nin yabancı okullar konusundaki uygulamalarına karşı çıktı. Fakat okullar meselesini, ulusal egemenlik melesi olarak gören Türkiye yabancı devletleri iç işlerine karıştırmadan çıkardığı yasalara uygun şekilde uygulamalar yaptı.

C. Dış Borçlar Meselesi

Bilindiği gibi Osmanlı döneminden kalan dış borçlar meselesi, Lozan Konferansı'nda üzerinde en fazla tartışılan konulardan biridir.

Türk tarafı, bu borçların bir bölümünün, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız olan diğer devletlerce karşılanmasını taraflara kabul ettirmişse de geriye kalan kısmını, Fransız Frangı olarak taksitle ödemeyi kabul etmek zorunda kalmıştı.

1929'da yaşanan dünya ekonomik bunalımı Türkiye'yi de olumsuz etkiledi ve Türkiye Fransa'ya olan borcunu gerektiği gibi ödeyemez hale geldi.

Bu durumdan dolayı Fransa ile bir müddet gerginlik yaşandıysa da; sorun 1930 yılında karşılıklı görüşmeler sonucunda çözüldü.

D. Irak Sınırı ve Musul Meselesi

- Musul Meselesi, Lozan'da üzerinde uzlaşmaya varılamadığı için daha sonra Türkiye ile İngiltere arasında görüşülmek üzere bırakılan tek önemli sorundu.
- İngiltere zengin petrol yataklarına sahip olmasından dolayı Musul'u Türkiye'ye bırakmak istemiyor, sömürgeci düşünce ve ahlakı doğrultusunda bu konuyu kendi lehine çözümleyebilmek için her yolu deniyordu.
- Türkiye ise, hem tarihi, hem stratejik, hem de nüfus yapısı itibarıyla Musul'dan vazgeçmek istemiyordu.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Musul Meselesi'nin çözümü için Türkiye ile İngiltere arasında görüşmeler 19 Mayıs 1924'te başladı. Fakat İngiltere Hakkâri'yi de tartışmalı bölgeden görmek isteyince görüşmeler kesildi.
- Bundan sonra mesele önce Milletler Cemiyeti'ne, sonra Lahey Adalet Divanı'na gitti.
- Meselenin kendi konusu olmadığını ileri söyleyen Adalet Divanı meseleyi tekrar Milletler Cemiyeti'ne havale etti.
- Meselenin bu şekilde uzatılması; İngiltere'nin zaman kazanarak Musul ve civarında olaylar çıkarıp meseleyi lehine çözümleyebilmek isteyişinin bir sonucudur.

5 Haziran 1926'da imzalanan Ankara Antlaşması ile;

Musul ve çevresi İngiliz mandaterliği altında bulunan Irak'a bırakıldı.

Irak Hükûmeti Musul petrol gelirlerinin vergisinin %10'unu 25 yıl süre ile Türkiye'ye vermeyi kabul etti.

Dikkat:

- Bugünkü Türkiye-Irak sınırı çizildi.
- Türk-İngiliz ilişkileri düzelmeye başladı.
- Misak-ı Millî 'den taviz verildi.

E. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Girişi

- Milletler Cemiyeti, I. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin önderliği ve inisiyatifinde 10 Ocak 1920'de Cenevre'de kurulmuştur.
- Musul Meselesi'nde İngiltere'nin çıkarlarına hizmet etmiş olduğu için, Türkiye Milletler Cemiyeti'ne uzun bir süre güven duymadı.
- Türkiye'nin Avrupa'ya çok yakınlaşmak istemeyişinde SSCB'yi küstürmeme düşüncesinin de etkisi vardır.
- Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmek gibi bir amacı yoktu.
- Lozan'dan sonra Türkiye'nin barış yolunda gösterdiği çabalar ve Musul'u Irak'a bırakmasından dolayı Türkiye'ye karşı sıcak davranmaya başlayan İngiltere Türkiye'yi Milletler Cemiyeti üyeliğine davet edince; uluslararası barışa katkıda bulunmak istediğini göstermek isteyen Türkiye Milletler Cemiyeti'ne 18 Temmuz 1932'de üye oldu.

1934'de SSCB de Milletler Cemiyeti'ne üye oldu.

F. Balkan Antantı: 9 Şubat 1934

Antant'ın Oluşmasının Sebebi: 1933'ten sonra İtalya'nın hızlı bir şekilde silahlanarak Balkanlar'a yönelik yayılmacı politikalar üretmesi Balkan devletlerini ve Türkiye'yi endişelendirmiştir.

Antantı Oluşturan Devletler:

- Türkiye
- Yunanistan
- Romanya
- Yugoslavya

Bu antant, taraf devletlerin toprak bütünlüğüne saygı gösterme ve iç işlerine karışmama esasına dayanıyordu. Aralarında çeşitli anlaşmazlıklar bulunan bu devletlerin bir araya gelmelerinde Türkiye'nin önemli rolü olmuştur.

Önemi:

- Türkiye Yunan sınırını güvence altına aldı.
- Türkiye bölgede lider konumunda olduğunu gösterdi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Türkiye uluslararası barışa katkıda bulunmak istediğini gösterdi.
- Montrö Antlaşması için Türkiye taraftar buldu.

Balkan Antantı II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile dağıldı.

G. Montrö Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)

Türkiye, Lozan görüşmelerindeki bütün çabalarına rağmen, Boğazların statüsünü, ulusal egemenlik ilkesine uygun şekilde çözümleyememişti. Bununla birlikte, kabul edilen statünün uygulanması konusunda Milletler Cemiyeti'nin etkili olacağı ve Avrupa'da silahsızlanmanın gerçekleşeceği ümidini de taşımaktaydı.

Ancak, 1933 yılından itibaren Almanya ve İtalya'nın hızlı bir şekilde silahlanması ve Milletler Cemiyeti'nin bu gelişmeye çözüm üretemeyişi, Türkiye'yi Boğazların güvenliği konusunda endişelendirdi. Lozan Antlaşması'nın Türkiye'yi Boğazlar konusunda kısıtlayan hükümlerinin kaldırılması için Türkiye 10 Nisan 1936'da Lozan'ı imzalayan devletlere birer nota gönderdi.

Antlaşmaların hiçe sayıldığı ve devletlerin dost arayışı içinde olduğu bir dönemde Türkiye'nin istekleri olumlu karşılandı ve Boğazların statüsü İsviçre'nin Montrö kentinde tekrar görüşüldü.

Montrö Sözleşmesi'nin İçeriği:

- Boğazlar komisyonu kaldırılarak görevleri Türk devletine devredildi.
- Boğazlara Türkiye'nin asker sokması kabul edildi.
- Ticaret gemilerinin Boğazlardan serbest geçişi kabul edildi.
- Savaş gemilerinin Boğazlardan geçişine sınırlama getirildi.
- Savaş zamanında Türkiye'ye Boğazları kapatma hakkı tanındı.

Önemi:

- Misak-ı Millî yönünde önemli bir adım atıldı.
- Türkiye'nin uluslararası güç dengesinde önemi arttı.
- SSCB kendisini Karadeniz'de güvende hissetti.
- Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki durumu güçlendi.

Açıklamalar:

İtalya sözleşmeyi daha sonra imzaladı. (İtalya Habeşistan'a saldırdığı zaman MC'de olan Türkiye de İtalya'nın bu davranışını kınamak zorunda kalmıştı.)

İngiltere Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de güçlü olmasını istiyordu.

SSCB Lozan'ın oluşturduğu Boğazlar rejimini benimsemiyordu.

Japonya II. Dünya Savaşı'ndan sonra görüşmeden çekildi.

H. Sadabat Paktı (9 Temmuz 1937)

Sebebi: İtalya'nın Akdeniz Havzası ve Ortadoğu'ya yönelik saldırgan tutumu.

Katılan Devletler:

- Türkiye
- İran
- Afganistan
- Irak

Önemi:

- Türkiye İran ve Irak sınırını güvence altına aldı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- İtalya'ya karşı Balkanlar'da önemli bir caydırıcılık rolü üstlenmiş olan Türkiye Sadabat Paktı ile de tavrını devam ettirerek dünya barışına katkıda bulunma istediğini göstermiştir.
- Türkiye bölgede öncü konumda olduğunu göstermiştir.

Dikkat: II. Dünya Savaşı başlayınca pakt dağılmıştır.

I. Hatay Sorunu

Fransa, 1936 yılında Hatay'dan çekilerek, bölgeyi Suriye'ye bırakmak isteyince; bu durumun Türkiye ile Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşması'na aykırılık teşkil ettiğini ileri süren Türkiye Milletler Cemiyeti'ne başvurarak Türkiye-Suriye sınırının belirlenmesinde Türkiye'nin de taraf olduğunu belirtti. Bu talebe, Fransa ve Suriye'nin karşı çıkmalarına rağmen II. Dünya Savaşı'nın belirtilerinin ortaya çıkması, Almanya'nın Fransa'nın elinde bulunan bazı topraklara yönelik iddialarının yüksek sesle dillendirilmesi, İngiltere'nin de desteğini alan Türkiye'nin isteklerinin değerlendirilmesini sağladı.

3 Temmuz 1938'de Hatay meselesi çözümlendi. Bu çözüm doğrultusunda; 5 Temmuz 1938'de Türk askeri Hatay'a girdi. 2 Eylül 1938'de Hatay Meclisi açıldı. Tayfur Sökmen devlet başkanı, Abdurrahman Melek başbakan oldu. Hatay Meclisi'nin verdiği kararla Hatay 29 Haziran 1939'da Türkiye'ye katıldı.

Önemi:

Misak-ı Millî yönünde son adım atıldı.

Güney sınırımız son halini aldı.

Mustafa Kemal, II. Dünya Savaşı öncesi gelişmeleri, silaha başvurmaksızın diplomasinin imkânlarından yararlanarak Türkiye'nin lehine kullanmış ve dâhiyane bir siyaset izlediğini göstermiştir.

Hatay Türkiye'ye katılan son toprak parçasıdır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

II. DÜNYA SAVAŞI (1939-1945)

I. Dünya Savaşından Sonra Barışı Koruma Çabaları:

- Milletler Cemiyeti kuruldu.
- Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya arasında Küçük Antant kuruldu.
- Fransa ile Almanya 1925'te Locarno Antlaşması'nı imzaladı.
- Anlaşmazlıklara çözüm bulmak için Fransa ile ABD 1928'de Kellog Paktı'nı kurdu. (Bu pakta Türkiye 1929'da katıldı.)
- Balkan Antantı, Sadabat Paktı ve Montrö Sözleşmesi yapıldı.

Savaşın başlamasında Almanya ve İtalya'nın saldırgan tutumu etkili oldu.

- Almanya ile İtalya'nın 1936'da kurduğu Mihver Devletler Grubu'na 1937'de Japonya da katıldı. Mihver Devletler karşısında İngiltere ile Fransa Müttefik Devletler Grubu'nu oluşturdu.
- 1936'da Habeşistan'a saldıran İtalya daha sonra Arnavutluk'u ele geçirdi.
- Hitler 1938'de Avusturya'yı Almanya'ya bağladı.
- Almanlar 1939'da Çekoslovakya'yı işgal etti.
- Almanya ve Rusya aynı dönemde Polonya'yı işgal edince Fransa ve İngiltere olaya müdahale etti ve
- II. Dünya Savaşı başladı.
- Almanya Rusya'ya da savaş ilan edince Ruslar İngiltere tarafına geçti. (1941)
- Japonya ABD'nin deniz üslerine ve Çin'e saldırınca; ABD ve Çin Japonya'ya karşı savaşa girdi. 1942'de rejim değişikliği yaşayan İtalya, İngiltere tarafına geçti.

- ABD, İngiltere ve Fransa'nın yaptığı Normandiya Çıkarması sonucunda Almanya teslim oldu.
- ABD'nin Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine atom bombası atması sonucunda Japonya da savaştan çekildi.

Türkiye; savaş esnasında İngiltere ve Rusya tarafından savaşa girmesi yolunda zorlandıysa da, tarafsız kalmayı başardı. Almanya Bulgaristan'a girince; Almanya ile Türkiye arasında 1941'de saldırmazlık antlaşması imzalandı. Türkiye savaşın bitmesine az bir zaman kala 1945'te Almanya ile Japonya'ya savaş ilan etti fakat savaşa fiilen girmedi. (Türkiye'nin bu tutumunda BM'ye girme arzusu vardır.)

Kuzey Afrika Savaşları Almanya ve İtalya'nın karşısında İngiltere'nin üstünlüğü ile sonuçlandı.

II. Dünya Savaşı'nın Sonuçları:

- Almanya doğu-batı olmak üzere ikiye ayrıldı. Doğu Almanya sosyalizme kaydı.
- ABD ve SSCB süper güç haline geldi.
- Orta ve Doğu Avrupa SSCB'nin kontrolüne girdi.
- ABD ile SSCB arasında soğuk savaş dönemi başladı.
- Hindistan, Pakistan, Mısır, Cezayir, Tunus ve Libya bağımsız oldu.
- 1948'de İsrail Devleti kuruldu.
- Sömürgecilik hız kaybetti.
- Çin'de komünizm yayıldı.
- Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na dönüştü.
- TC-ABD ilişkileri gelişmeye başladı.
- Filistin bağımsızlaştı
- NATO ve Varşova paktları kuruldu.
- Türkiye'de çok partili hayat başladı.
- Yalta Konferansı'nda dengeler kuruldu.
- Paris Konferansı'nda antlaşmalar görüşüldü.

II. DÜNYA SAVAŞI'DAN SONRA BARIŞI KORUMA ÇABALARI

- Birleşmiş Milletler Teşkilatı kuruldu.
- NATO kuruldu.
- Balkan Paktı kuruldu.
- Bağdat Paktı kuruldu.

A. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

BM Teşkilatının Yapısı ve Özellikleri:

Genel Kurul: Teşkilattaki devletlerin üyeleri bu kuruldadır.

Güvenlik Konseyi: 15 üyesi vardır. Bu üyelerden ABD, İngiltere, Çin, Fransa ve Rusya veto hakkına sahiptir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey: Savaşlara sebep olabilecek sosyal ve ekonomik faktörleri ortadan kaldırmaya çalışır.

Vesayet Konseyi: Kendi kendini idare edemeyecek devletleri idare etmek için kurulan bu birim günümüzde önemini kaybetmiştir.

Milletlerarası Adalet Divanı: BM'nin yargı organıdır.

Sekreterlik: Personelden oluşur.

Türkiye de BM'nin kurucularındandır.

B. NATO VE ÖZELLİKLERİ

- Brüksel merkez olmak üzere 1948'de kuruldu.
- Uluslararası barışın korunması ve komünizme karşı korunum amaçlandı.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Belçika, Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç, Portekiz, Yunanistan, Almanya, İspanya ve Türkiye teşkilatın üyesidir.
- Kore Savaşı'na asker göndermesi Türkiye'nin NATO'ya girmesinde etkili oldu. (1952)

C. VARŞOVA PAKTI

Rusya'nın öncülüğünde Avrupa'nın sosyalist ülkelerinin bir araya gelmesiyle kuruldu.

Bu ülkeler: Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Macaristan, Polonya, Romanya ve SSCB

Teşkilat, 1990'lı yılların başından itibaren Komünizmin önemini kaybetmesi ile dağıldı.

D. BALKAN PAKTI (1954)

Kuruluş Sebebi: SSCB'nin Balkanlar'a yönelik saldırgan tutumu

Kurucu Üyeleri:

- Türkiye
- Yugoslavya
- Yunanistan

Yugoslavya'nın SSCB'ye yaklaşması ve Kıbrıs Meselesinden dolayı pakt kurulduğu yıl dağıldı.

E. BAĞDAT PAKTI (1955)

Kuruluş Sebebi: SSCB'nin Orta Doğu'ya yönelik saldırgan tutumu

Kurucu Üyeleri:

- Türkiye
- Pakistan
- İran
- Irak

1958'de Irak pakttan ayrılınca; paktı İngiltere dıştan desteklemeye başladı ki paktın bu haline CENTO denilir.

ATATÜRKÇÜLÜK VE TÜRK İNKILÂBININ ÖZELLİKLERİ

- Uyum içinde işleyen düşünce ve ilkelerden oluşan bir bütündür.
- Milletin ihtiyaçlarından doğmuştur.
- Millî bir düşünce sistemidir.
- İlerleme ve yenileşmeye açıktır.
- Temelinde insanlığın binlerce yıldır işlediği evrensel değerler vardır.
- Dışarıdan alınmış bir ideoloji değildir.
- Doğmasının en önemli sebebi, kişisel devlet yönetiminin (monarşi) hiç bir kesimin istek ve ihtiyaçlarını karşılayamamasıdır.
- Türk İnkılâbında Fransız ve Rus İhtilalinden farklı olarak; fikri ve ideolojik hazırlık safhası yoktur.
- Bağımsızlık ve egemenlik birlikte yürütülmüştür.

Türk İnkılabının Evrenselliğinin Kanıtları:

- Tüm dünyada etkili olmuştur
- Sömürülen milletlere örnek olmuştur.
- Günümüz meseleleri için ve başka milletler için çözümler içermektedir.

Türk İnkılabını Osmanlı Islahatlarından Ayıran Farklar:

- Kapsamlı, değişimci ve köklüdür.
- Sadece devleti ve kurumları değil, halkı da yüceltmeyi amaçlamıştır.
- Islahatlar tereddütlü; inkılâplar kararlıdır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- İnkılâplarda dış baskı yoktur.
- Sıra izlendi: Önce çağdaşlaşmayı engelleyen kurumlar kaldırıldı; sonra yenilik yapıldı.

ATATÜRK İLKELERİ

A. Cumhuriyetçilik

- Devletin rejim şeklidir.
- Halk egemenliğini esas alır
- Demokratiktir.
- Seçme ve seçilme hakkı tüm vatandaşlara verilir.
- Hükûmet ile millet arasında kopukluk yoktur.
- Anayasanın değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez maddesidir.
- Mustafa Kemal'in parti tartışmalarının dışında tuttuğu bir ilkedir.
- Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması Cumhuriyetçilik yolunda yapılmış devrimlerdir.

B. Milliyetçilik

- Kurtuluş Savaşı'nın yapılmasında ve Türk Devleti'nin kurulmasında temel ilke oldu.
- Bu ilke, fedakârlık ve dayanışmayı gerektirir.
- Irkçılık ve ümmetçiliği ret eder.
- Türkiye Cumhuriyeti'ni benimseyen ve "Türküm" diyen herkes Türk'tür.
- Millî birlik ve beraberlik esastır.
- Benimsediği eşitlik ilkesi ile Faşizm ve Nazizm'den ayrılır.
- TBMM'nin açılması, Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet yönetiminin kurulması, Halifeliğin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılması, Türk Harflerinin kabulü, TTK ve TDK'nin kurulması bu ilke ile ilgilidir.

C. Halkçılık

- Cumhuriyetçilik ve Milliyetçiliğin doğal sonucudur.
- Halkın eşitliği esastır.
- Halkın menfaatleri ön plandadır.
- Sınıf mücadelesi değil; sosyal dayanışma esastır.
- Sınıfçılık olmadığı için Komünizmden ayrılır.

Halkçılık İlkesi ve İnkılaplar:

- TBMM'nin açılması
- Saltanatın kaldırılması
- Cumhuriyetin ilanı
- Halifeliğin kaldırılması
- Türk Medeni Kanunu'nun kabulü
- Aşarın kaldırılması
- Kılık-kıyafet devrimi
- Soyadı Kanunu
- Kadınlara siyasal hakların verilmesi
- Türk Harflerinin kabulü

D. Devletçilik

- Devletçilik; devletin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda daha hızlı bir gelişme sağlamak amacıyla yaptığı uygulamalardır.
- Bu ilke halkçılığın tamamlayıcısıdır.
- Ekonomide planlı kalkınma hedeflenmiştir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Karma ekonomiyi esas alan devletçilik ilkesinde özel mülkiyetin olması, devletçiliği komünizmden ayırır.
- Müdahalecidir; katı değildir.
- Zamanın şartlarına göre değişmiştir.

E. İnkılapçılık

- Çağın değişen şartlarına göre değişimi ve modernleşmeyi esas alır.
- TBMM'nin açılması ile başlayan Türk İnkılâbının devam ettiğini gösterir.
- Durağan değildir.

F. Laiklik

- Din-devlet işlerinin ayrılmasını ve vicdan hürriyetini esas alır.
- Parti tartışmalarının dışında tutulan bir ilkedir.
- Devlet, vatandaşların inanma ve inanmama hakkını anayasa ile güvence altına almıştır.
- Din egemenliği değil; millet egemenliği esastır.
- Hukuk birliği ve hukukun dinden bağımsız olması esastır.
- Yabancı devletlerin azınlıkların haklarını bahane ederek Türk Devleti'nin iç işlerine karışmasını önlemiştir.
- Millî birlik ve beraberlik için önemlidir.

Açıklamalar:

- 1928'de anayasadan "devletin dini İslam'dır" maddesi çıkarıldı.
- 1928'de milletvekillerinin yemin şekli bugünkü haline getirildi.
- 1937'de 6 ilke anayasaya alındı.
- Türk Milleti için dini dış politikada kullanma dönemi I. Dünya Savaşı ile bitti.
- Kurtuluş Savaşı ümmet ideolojisi yerine millet ideolojisini getirdi

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

DEĞERLER EĞİTİMİ

Milli Ve Manevi Değerler

Milli ve Manevi Değerler; Toplumun geleceğine yön veren; din, dil, tarih, kültür, örf-adet, gelenek ve göreneklerdir.

Bir milletin değerler yargısı onun kendi kimliğini ortaya koyan hususlardır. Sosyolojik tanımlama açısından değerler, bir milletin veya toplumun fertlerinin, oluşturmuş olduğu modellerin, hedeflerinin ve amaçların bir başka sosyo-kültürel olgularla önemliliklerini ölçmeye yarayan ölçütler demektir.

Bir başka ifade ile değerler, bir inanç olması bakımından dünyanın belli bir kısmıyla ilgili algı, duygu ve bilgilerimizin bir bileşimidir. Manevi değerler, kişinin gideceği yönü belirleyen pusulalardır. Ne giydiği, nerede yaşadığı, kiminle evleneceği, yaşamak için ne yaptığına kadar her şey maddi veya manevi değerlerin etkisindedir.

Kısaca denilebilir ki toplumdaki fertlerin neleri yapıp, neleri yapmaması gerektiğini söyleyen de bunu toplumun içersinde dillendiren sözlü ve sözsüz iletişimi de bu değer yargıları sağlar.

Bir milletin devamı millî ve manevî değerlerine sahip çıkmasıyla mümkündür. Çünkü bu değerler, milletlerin birlik, beraberlik ve dayanışma içerisinde yaşamalarını sağlamaktadır.

Millî ve manevî değerlerine sahip çıkmayan ve başka milletleri körü körüne taklit edip kültürel değerlerini kaybeden toplumlar tarih sahnesinden silinip gitmişlerdir. Bu yüzden, bir toplumu içten yıkmak isteyenler; dinî ve millî değerlerini yok etmeye, örf, adet ve geleneklerini unutturmaya çalışmaktadırlar.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Değer Kavramı:

Değer, birçok anlama gelebilir.

Ahlaki açıdan: Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.

Ekonomik açıdan: Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör.

Değerler Felsefesinde (aksiyoloji): Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.

Matematikte: Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı.

Toplumbilimde: Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü anlamlarına sahiptir.

Değer, arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tutumu demektir. Değerler, ideal davranış biçimleri veya hayat amaçları hakkındaki inançlarımız, davranışlarımıza yön gösteren ölçülerdir. Diğer bir tanımla, değer, bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük demektir.

Değerlerimiz

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünümüze ve yarınlarımıza uzanmaktadır.

Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır.

Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle

ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder.

Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir.

Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. "Eğitim programı"; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur.

Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır.

Değerlerlerimizden Bazıları

- Sevgi,
- Sorumluluk,
- Saygı,
- Hoşgörü
- Duyarlılık,
- Özgüven,
- Empati,
- Adil olma,
- Cesaret, liderlik
- Nazik olmak,
- Dostluk,
- Yardımlaşma, dayanışma,
- Temizlik,
- Doğruluk, dürüstlük
- Aile birliğine önem verme,
- Bağımsız ve özgür düşünebilme,
- İyimserlik,
- Estetik duyguların geliştirilmesi,
- Misafirperverlik,
- Vatanseverlik
- İyilik yapmak,
- Çalışkanlık,
- Paylaşımcı olmak,
- Şefkat - merhamet,
- Selamlaşma,
- Alçakgönüllülük,
- Kültürel mirasa sahip çıkma,
- Fedakârlık.

Öğretim programlarında yer alan **"kök değerler"** şunlardır: **adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik.**

Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.

Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar

ADALET: Adil olma, eşit davranma, paylaşma

DOSTLUK: Diğergamlık, güven duyma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma

DÜRÜSTLÜK: Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, etik davranma, güvenilir olma, sözünde durma

ÖZ DENETİM: Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu alabilme, öz güven sahibi olma

SABIR: Azimli olma, tahammül etme

SAYGI: Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme

SEVGİ: Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma

SORUMLULUK: Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma

VATANSEVERLİK: Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme

YARDIMSEVERLİK: Cömert olma, fedakâr olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma

Evrensel Değerler

Günümüzde, evrensel değerler denilince genel olarak, insanın doğuştan sahip olduğu hak ve özgürlükler, belli kriterlere bağlı olarak yaşamasını garanti altına almayı hedefleyen fikri, ahlaki ve sosyal değer yargıları anlaşılmaktadır. Kültürleşme sürecinde tüm dünya milletlerinin paylaşmaları gereken ortak kültür öğeleridir.

Uluslararası düzeyde insan hakları, hayvan hakları, çocuk hakları, kadın hakları, işçi hakları, hasta hakları ve azınlık hakları olarak algılanmakta ve uygulama alanı bulmaktadır.

Evrensel değerler konusunda çalışan Robert Edgerton, tarihte yaşamış üç yüz kadar uygarlığı inceleyerek, bu uygarlıklar içerisinde kültürleri evrensel değerlerden yoksun olanların zaman içinde yok olduğu sonucuna varmıştır.

Robert Edgerton'ın üç yüz uygarlığı inceleyerek tespit ettiği ve genel olarak 6 maddede ifade ettiği evrensel değerler şunlardır:

- Gerçeğe Saygı
- Kişisel Bütünlük
- Hakkaniyet ve Adalet
- İnsan Onuruna Saygı
- Sevgi

1. Gerçeğe Saygı:

Saygı; kısaca, benliğimiz dışındaki bir olgunun mevcudiyetinin kabulüne verilen onaydır. Kelimenin kökü de varlığını kabul ettiğimiz şeylere uyguladığımız bir fiilden gelmektedir: "Saymak" Gerçeğe saygı, "gerçeğin bizim isteğimize göre değiştirilemeyeceği inancı" ve "davranışlarımızı gerçeği düşünerek yapmak" demektir.

Gerçeğe saygı dendiğinde akla gelen bilimdir. Bilimin özünde gerçeğe saygı vardır. Bilimin gücü ve gerçeğe saygının önemi, insanoğlunun karşılaştığı büyük zorlukları bu yaklaşımla çözmüş olmasında yatar.

2. Kişisel Bütünlük:

Kişisel bütünlük insanın özünün, sözünün ve davranışının bir bütün içinde olmasıdır. İnsanın her şeyden çok, kendisi ile ilgili bilgiye ihtiyacı vardır.

Ahlaklı ve erdemli insan, kendisini tanıyan, tanımaya gayret eden, özellikle, farkına vardığında kendisine acı veren eksiklikleri ile yüzleşme cesaretini gösterebilen insandır.

İnsan ilişkilerinin temelinde güven yatar. İnsanların Mevlana'nın deyişiyle " Ya olduğun gibi görün, ya da göründüğün gibi ol." şeklinde ifadesini bulan, kişisel bütünlüğe sahip bir insana güvenmemeleri mümkün değildir.

Karşılıklı güven ve anlayış toplumun istikrarını da sağlayan önemli bir dayanak noktasıdır. Kişisel bütünlüğe değer verilmeyen bir toplumda insanlar "-mış gibi" davranırlar. Bu tarz ilişkilerin hakim olduğu toplumlarda verilen sözler tutulmamakta ve ağzından çıkan sözlerin ikna ve yaptırım gücü olmamaktadır. Kişisel bütünlük kişinin kendi kendini aldatmaması, inandığı değerler çerçevesinde yaşamını oluşturmasıdır.

3. Hakkaniyet ve Adalet

Hak ve adalet, bütün kültürlerde yer alan değerlerdir. Adalet kavramının ve hukuk sistemlerinin özünde bu değerler vardır. Ya da var olması aranır.

Hakkaniyet, haklı olana hakkını vermek demektir. Kültürü hakkaniyete değer veren bir toplumda haklı olan güçlü, hakkaniyete değer verilmeyen toplumda ise güçlü olan haklı konumunda olmaktadır.

Hakkaniyete değer vermeyen toplumlarda zamanla yalan, hırsızlık, görevi kötüye kullanma gibi kötü davranışlar artmakta, dürüst insanlar ezilmekte, korku kültürü gelişmekte, yolsuzluk artmaktadır.

4. İnsan Onuruna Saygı

İnsanın, diğer canlılardan farklı olarak, kendine özgü bir takım aklî ve ahlâkî yetilere sahip olduğu kabul edilir. Bu yetiler insana kişilik değeri katan ve onu özgür kılan özelliklerdir. Bu manada insan onuru, insanın kişi olarak en yüksek aklî ve ahlâkî değerlerin sahibi olması ve dolayısıyla dokunulmaz, kaybedilmez bir öz değerin sahibi olduğu varsayımına dayanmaktadır

İnsan onuru hayatın bir parçasıdır ve doğuştan gelir. Her insan ister yeni doğmuş bir bebek, ister fakir, ister zengin olsun onurları yönünden eşit bulunmaktadır.

Bireyin en değerli varlığı onurudur. Birey onuruyla yükselir. Bir'in değeri olmadan, çoğun değeri olamayacağına göre, toplumdaki insana değer verilmeden bir ailenin, bir kurumun, bir ulusun değeri oluşturulamaz.

İnsan onuruna değer verilmeyen toplumda baskı ve korku kültürü gelişmekte ve insanların özgürce yeni şeyler üretmeleri de mümkün olamamaktadır.

5. Sevgi

Sevgi, insanın en temel ihtiyaçlarından birisidir. Sevgi, duygu ve düşüncelerin paylaşılması, incelmesi ve böylece tutarlı ve zengin hale gelmesidir.

18. yüzyılda yaşamış Alman filozof Arthur Shopenhauer, ahlak üzerine yaptığı fikri çalışmaları ile felsefe dünyasına ahlak konusunda yeni bir çığır açmış, yeni bir felsefe dalının Ahlak Felsefesinin oluşmasına öncülük etmiştir. Shopenhauer'a göre, bencil bir varlık olan insanı, doğada var olan gerçek ahlak doğrultusunda davranışa sevk edebilecek tek bir kök vardır. Bu kök ise, insanın benliği dışındaki bir varlığın ızdırabını kendi benliğine dahil ederek acıyı kendi acısıymış gibi algılaması ve bu acıyı ortadan kaldırmak için somut bir kazanım amacı gütmeksizin, çaba sarf etmesidir.

Sevgi de bunu gerektirir. Buna göre ahlaklı davranışın tek ve gerçek temelinin sevgi olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Benliğimiz dışındaki bir varlığa sevgi ile yaklaşabilmek, o varlığın gerçeklerini anlayabilmek ve kabul etmekten ve devamında bir çıkar amacı gütmeksizin harekete geçebilmekten geçer.

Yurt sevgisi de, tek başına yalın bir sevgi değildir, bir takım değerlerle doğrularla ilişkilidir. Yurt sevgisi bir insanın kendisinden başlayarak ailesini, dostlarını, çalıştığı kurumu, ülkesini ve insanlarını, doğasını ve bütün dünyayı fark etmesi anlamlı bulması, devamında değerli bulması ve sonuçta sevmesinden başka bir şey değildir.

1995 yılında UNESCO tarafından desteklenen "Yasayan Değerler Eğitim Programı" kapsamında Brahma Kumaris`in hazırladığı uluslararası bir proje uygulanmıştır.

Bu projede evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılmasında telkin yolu değil, etkinlik temelli yaklaşımlar yaygın olarak kullanılmıştır.

"Daha iyi bir dünya için değerlerimizi paylaşalım" isimli bu çalışmada belirlenen 12 Evrensel Değer şunlardır;

- İş birliği,
- Özgürlük,
- Mutluluk,
- Dürüstlük,
- Sevgi,
- Alçakgönüllülük,
- Barış,
- Saygı,
- Sorumluluk,
- Sadelik,
- Hoşgörü,
- Birlik

Değerler Eğitimi Süreçleri

Akıl Yürütme ve Mantığı Teşvik Etme

Akıl yürütme, bilmek için sınamak, gözlemlemek, düşünmek, olayları çözümlemek ve sonra farklı olaylardan genellemeler yapmak ve sonuçlar çıkartmak olarak tanımlayabiliriz

Empati Geliştirme

Empati karşıdaki bireyin yaşantılarına, kişinin kendi açısından değil, karşıdaki bireyin açısından bakabilme süreci olarak tanımlayabiliriz

Benlik (Öz) Saygısı Geliştirme

Benlik kavramı, varoluşsal anlamda bizi birbirimizden ayıran, farklı kılan, bizi biz yapan en temel yapılanım, hem felsefede hem de psikolojide "benlik" (self) terimi ile karşılığını bulmuştur

İşbirliği Geliştirme

İşbirlikçi öğrenme, öğrencilerin küçük gruplar halinde çalışarak ve birbirlerinin öğrenmesine yardım ederek öğrenmeyi gerçekleştirme süreci olarak ele alınabilir

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Değer Yaklaşımları

Değerler ve değerler ile ilgili literatüre baktığımızda, değerler öğretimi ile ilgi farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlar;

1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı,

2. Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı,

3. Değer Analiz Yaklaşımı,

4. Bütüncül Yaklaşım, Kolhberg'in Adil Topluluk Okulları,

5. Değerler Eğitiminde Gizilgüç: Örtük Programı,

6. Karakter Eğitimi

1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı

Doğrudan öğretim yaklaşımı, çokça kullanılan ve yüksek düzeyde öğretmen merkezli bir yaklaşımdır. Bu öğretim yaklaşım, anlatım, gösteriler, alıştırma- tekrar yapma, didaktik soru sorma gibi yöntemleri içermektedir.

Doğrudan öğretim yaklaşımını savunan Wilson, değer ve ahlak eğitiminin diğer ders programlarında tartışmalara olanak vererek gerçekleştirilemeyeceğini ifade etmiştir.

Telkin Yaklaşım Yöntemi: Öğretmenler ve yetişkinler tarafından öğrencilere tekrar ettirme yoluyla neyi öğrenip neyi öğrenmeleri gerektiğini ifade eden öğrenme yöntemi sürecidir

Davranış Değiştirme Yöntemi: Davranışçı yaklaşımın önemli kuramcılarından birisi olan, **B.F Skinner** tarafından operant koşullanmadan esinlenerek bireylerin davranışlarını değiştirmek/şekillendirmek için kullanılan bir yöntemdir

Şiirler, fabllar, masallar, özlü sözler, biyografiler ve özellikle de öyküler sıkça kullanılır.

Öğretici, öğrencilerinden belirli değerleri kabullenmelerini ister ve onların bu değerleri kabullenmelerini sağlayacak öğretim yaşantıları oluşturur.

Öğretmen aktif, öğrenci ise pasif konumdadır; öğretici merkezli bir yaklaşım olarak öğrencilerin bireysel farklarını, değişik yaşam tecrübelerini yok saydığı için eleştirilmektedir.

2. Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı

Bu yaklaşım değerler öğretiminin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu yaklaşımın temeli bireyin kendi yaşamında neyin önemli olduğunu nasıl belirlediklerine dayanmaktadır. Bu yaklaşım John Dewey'in ve Hümanistik kuramdan esinlenerek, Louis Raths, Merrill Harmin, Howard Kirchenbaum ve Sidney Simon tarafından 1966 yılında geliştirilmiş bir yaklaşımdır.

Değerler belirginleştirilmesindeki temel amaç, öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin farkına varmalarını, değerleri belirleme ve öğrenme süreçlerinde öğrenciyi merkez almayı amaçlamaktadır.

Değerlerin belirginleşmesi yaklaşımı, bir değerin kazanımının başarıya ulaşılabilmesi için üç farklı basamağın yer alması gerektiğini ileri sürmektedirler.

a) Seçme:

- Çocukların özgürce değerleri seçimini için cesaretlendirme.
- Değerleri belirginleştirilirken alternatif seçenekler oluşturulurken yardımcı olmak.
- Belirginleştirilen alternatiflerin her birinin değerlendirmelerinde yardımcı olmak

b) Ödüllendirme:

- Yapmış olduğu seçimle ilgili olarak mutlu ve tatmin olma süreci.
- Seçmiş olduklarının başkaları tarafından onaylanması için fırsat verme.

c) Davranmak:

- Seçilen değerlerle yaşanılan değer yargıları arasında tutarlı davranmayı özendirme.
- Çocukların yaşamlarındaki bu davranışları sonradan tekrar göstermeleri için yardımcı olmak.

3. Değer Analiz Yaklaşımı

Değer analiz yaklaşımı, Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulu tarafından geliştirilmiş bir değerler eğitim yaklaşımıdır. Bu öğretim yaklaşımının amacı, öğrencilere, karşılaştıkları değerlerle ilgili sorunlar hakkında karar verebilmek için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilmelerine yardımcı olmaktır

Değerler analizi yaklaşımında, mantıklı bir yaklaşım kararı vermek için, eleştirel düşünme yeteneğini kullanmamız gerekir. Bu yaklaşım, zihinsel süreçlere, mantığa, bilimsel araştırmalara odaklanır. Değerlerle ilgili sorunlarla baş başa kalan öğrenciler sorunlarını çözerken duygularını olaya dâhil etmeden mantıklı karar vermeye çalışmaları değer analizi yaklaşımının temel unsurlarındandır.

Değer analizi yaklaşımının hedefleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir

1. Öğrencilere, bir değer kavramını değerlendirmeyi öğretmek.

2. Öğrencilerin, söz konusu değer nesnesi hakkında en kalıcı yargıya ulaşmalarına yardımcı olmak.

3. Öğrencilere, nasıl bazı değer kavramları hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek.

Değer analizi yaklaşımında kullanılan süreç sekiz aşama olarak belirlenmiştir.

- Değer sorunu belirleme.
- Karşılaşılan değer sorunu açığa kavuşturma.
- Sorun hakkında bilgi ve kanıtlar toplama
- Bilgi ve kanıtların uygunluğunu ve doğruluğunu değerlendirme.
- Olası çözüm yollarını belirleme.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Çözüm yollarının her birinin olası doğrularını belirleme ve değerlendirme.
- Seçenekler arasından birini seçme.
- Seçilen öneri doğrultusunda davranımda bulunma.

4. Bütüncül Yaklaşım: Kolhberg'in Adil Topluluk Okulları

Bu değerler öğretimi yaklaşımı, Kolhberg'in gelişim kuramına dayanan bir ahlak eğitimi olup geleneksel eğitim yöntemlerinden çok farklıdır. Bu yeni ahlak eğitimi anlayışında temel değerleri irdelemek, toplumsal etkileşimi sağlamak, mantıksal çözümleme ve akıl yürütmeyi güdülemek, sorumluluğu eşit olarak paylaştırmak, demokratik bir ortamda rol almayı sağlamak esastır. Bu değer öğretimi yaklaşımda önemli olan düşünme ve muhakeme yapabilme gücünü kazandırarak öğretimi gerçekleştirmektir.

Adil topluluk okulu yaklaşımının değer eğitimine/ahlak eğitimine ilişkin boyutlarını iki ana çerçevede toplayabiliriz;

1. Okul değerlerin aktarılmasını içerdiği için, ahlaki konuları içeren tartışmalarla değerlerin geçerliliklerinin irdelenmesine olanak sağlamak, çocukların ahlaki yargı dengelerinin bir üst evre yapı özellikleri ile karşılaşmalarına olanak vererek, sarsılmasını sağlamak.

2. Okul yapısını çocukların, karar alma ve yürütme sürecine katılabilecekleri doğrultuda demokratikleştirmek, çocuklara demokrasinin prensiplerini öğrenirken paralel uygulamalara olanak sağlamak.

5. Değerler Eğitiminde Gizilgüç: Örtük Programı

Örtük kavramını ortaya koyan ve üzerinde çalışan bilim adamları belli teorik temellere dayanarak hareket etmişlerdir. Bu teorik temeller eğitim ve sosyolojiye dayanmaktadır. Örtük programı kavramının içeriği çok geniş bir kavramdır. Ders dışı etkinlikleri de içine almaktadır.

Değerlerin örtük programla kazanımı sağlanması gerektiğini ifade edenlere göre, ahlaki değer ve normlarını öğretmek için okulun resmi programları hazırlanırken, bu programlara ahlak dersinin eklenmesinin yeterli olmayacağını vurgularlar.

Resmi program ne kadar iyi hazırlanmış olursa olsun, bu program öğrencilere kazandırılırken eğitim faaliyetlerinin yönetici, öğretmen ve öğrenciler ile toplumdaki görüş ve şekillere göre şekillendiği bir gerçektir. Bu açıdan da resmi programın uygulanması sürecinde örtük programında devreye girmesi gerekir.

6. Karakter Eğitimi

Plato'dan Aristoya, Kant ve Dewey'e kadar birçok filozof toplumda karakter ve karakter eğitiminin yaşamımızda oynadığı rol üzerinde çeşitli düşünceler üretme çabası içerisine girmişlerdir.

Bir toplumun geleceğinin iyi yetişmiş ve karakter sahibi insanlara bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir ve insanların iyi ahlaki karaktere kendiliğinden sahip olmaları çok mümkün değildir.

Bundan dolayıdır ki öğrenim çağına gelmiş her bireyin uygun ahlaki kararlar ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması kaçınılmaz olarak okulların temel hedefleri arasındadır

Eylem/Davranış (Yaparak/Yaşayarak) Öğrenme Yaklaşımı

Jones ve Newmann tarafından geliştirildiği söylenen eylem/davranış öğrenme yaklaşımı, bizim kültürümüzde yaparak yaşayarak öğrenme öğretme dediğimiz bir öğrenme yaklaşımıdır.

Bu yaklaşım, öğrencilere, değerlerine dayanan kişisel ve sosyal davranışlar için fırsatlar sağlamaktadır. Öğrencilere kendi kendilerini kişisel sosyal olarak karşılıklı etkileşim içinde olan bir varlık olarak görmeleri konusunda cesaret vermektir.

Değer Özellikleri, İşlevleri, Uygulamaları

Değerler öğretilebilir ve öğrenilebilen olgulardır. İnsan değerleri bilmiş olarak doğmamaktadır. Değerlerin değişik toplumlarda değişik şekiller alması ve farklı olarak değerlendirilmesi de onların sonradan öğrenilmiş olduğunu gösteriyor. Biz hangi durumda nasıl davranmamız gerektiğini, içinde yaşadığımız toplumun yetişkin bireylerinden veya yaşıtlarımızdan öğreniyoruz. Şu hâlde değerler her şeyden önce bir eğitim konusudur. Bu eğitim, sadece okullarda verilen derslerden ibaret değildir. Bir bakıma, bütün toplumu bir okul ve her insanı da bu okulun hem öğretmeni hem de öğrencisi sayabiliriz.

Günümüz dünyasında, akademik başarı kadar, çağdaş hayatın vazgeçilmezi hâline gelen, dürüstlük, saygılı olma, ahlaki değerlere uyma, rahat iletişim kurma, insan ilişkilerine özen gösterme, nezaket kurallarına uyma, inisiyatif kullanma, iş disiplini, temizlik, düzen vb. kavramlar da ön plana çıkmaktadır. Birey bir bütün olarak ele alınmakta, insanı insan yapan özelliklerin geliştirilmesine çaba harcanmaktadır.

Okullardaki değerler eğitiminin amaçlarından biri, öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmaktır. Diğer bir amacı ise "her öğrenciyi hem ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak, hem de "iyi insan", "iyi vatandaş" olmalarını sağlamak için gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırıp, onları kendi ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmektir. Bu birinci amaç, yani, "öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmak", esasen eğitimin en temel amacıdır. Zira o olmadan, belirlenmiş diğer amaçlara ulaşılsa bile çok fazla bir anlam ifade etmez.

Niçin değerler eğitimi?

Anne, babalar ve eğitimciler olarak sormamız gereken soruların başında şunlar gelir:

- İçinde bulunduğumuz ortam ve çevre istediğimiz değerlere sahip çocukları yetiştirmek için uygun mu?
- Biz her şeyi çocuklarımız adına düşünüp yaparken onlar sorumluluk sahibi olabilecekler mi?
- Televizyonlarda bu kadar şiddet içerikli programı seyrederken barışçı olabilecekler mi?
- Biz aşırı korumacı ve müdahaleci davranırken onların özgüvenleri gelişecek mi?
- Biz şimdi onlar mutlu olsun, üzülmesinler diye uğraşırken, onlar mücadele etmeden mutlu olabilecekler mi?
- Okullar, sadece akademik açıdan başarılı bireylerin yetiştirildiği kurumlar olarak mı düşünülmeli?
- Temel insanî değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek de okulun temel misyonları arasında değil mi?
- Çağın getirdiği olumsuz durumlar karşısında, okullar öğrencilerine rehber olabiliyor mu?
- Yükselen şiddet eğilimleri nasıl çözümlenecek?
- Sahtekârlıkta artış (yalan söyleme, kopya çekme ve hırsızlık) nasıl engellenecek?
- Anne-babaya, öğretmene, yetkili kişilere karşı gelme durumlarında neler yapılabilir?
- İş ahlâkında düşüş nasıl engellenecek?
- Kişisel ve toplumsal sorumluluk bilincinde azalma var mı?
- Kendine zarar verici davranışlarda (madde bağımlılığı ve intihar) artış vb. durumlarla nasıl mücadele edilecek?
- Değişen ve gelişen dünya ile beraber televizyon, bilgisayar oyunları, sinema, dergi, internet, oyuncaklar ve reklamlar aracılığıyla bütün dünya, artık çocuklarımızın sosyal çevresi olmuştur.
- Aile ve okul tarafından verilen değerlerle televizyon ve dış dünyanın verdiği

değerler çoğu zaman farklılık göstermektedir. Bu noktada anne babaların işleri daha da zorlaşmaktadır.

Hızlı ve baş döndürücü şekilde değişim içinde olan değerler, bunlarla baş etmek zorunda kalan ve değer karmaşası yaşayan çocuklar için değer aktarımı çok daha önemli bir hâle gelmiştir.

Ortak değerler oluşturamayan bir toplumun bütünleşme değil, tersine toplumsal çözülme yaşaması kaçınılmaz bir gerçektir.

Çocuklarımızın zihinlerini bilgiyle doldurarak öğretim yaparken gönüllerini de sevgiyle donatıp onların ahlâklı birer fert olarak yetişmeleri için okullarımızda Değerler Eğitimi çalışması yapmaya başladık.

Değerler Eğitimi Uygulamaları

Program, birbirini tamamlayan üç boyutta geliştirilmiş etkinlikleri içermektedir:

(1) Sınıf İçi Etkinlikler,

(2) Okul İçi Etkinlikler,

(3) Aileye Yönelik Etkinlikler.

Okullar öğrencilerin akademik öğrenmelerini gerçekleştirdikleri bir kurum olmasının yanı sıra; öğrencilerin sosyal, psikolojik ve ruhsal gelişimlerini destekleyen, topluma uyumlu sağlıklı bir birey olmalarına hizmet eden ve toplumun benimsediği değerleri öğrencilere aktararak kişilik sahibi bireyler yetişmesine yardımcı olan sosyal bir kurumdur. Okulların bu fonksiyonları gerçekleştirebilmesi için değerler eğitimine yer vermesi kaçınılmazdır.

Okullar ve öğretmenler bu beklentileri karşılamak zorunda olduğu gibi, okul yaşamında ve eğitimde tartışılan ihtilaflı değerleri öğrencilerin, ailelerin, toplumun ilgi ve ihtiyaçlarını, profesyonel uygulamaları göz önünde bulundurarak açığa kavuşturmak zorundadır

Değerler eğitimi, okul içerisinde öğrencilerin pedagojik yönlerini besleyen; pozitif ve ahlak bakımından ilerlemelerini sağlayan, olumlu sosyal ilişkiler geliştirmelerini destekleyen ve hatta akademik başarılarının geliştirilmesini de içeren kapsamlı bir süreçtir. Değerler eğitimi ahlak eğitimi, karakter eğitimi şeklinde de ifade edilmektedir

Değerler öğrenilebilen ve öğretilebilen kavramlardır. Çocuklar yaşamlarının ilk yıllarında değerleri ailelerinden, akranlarından, bakıcılarından, oyun gruplarından, yaşadıkları çevreden, medyadan ve çevrelerindeki diğer kurumlardan öğrenmeye başlarlar

Günümüzde bireyler zamanlarının büyük kısmını okullarda geçirmektedir. Kreş ve anaokuluna başlama yaşı 3-4 yaşa kadar inmiştir. Erken yaşlarda okula başlayan çocuklar erken yetişkinlik dönemine kadar (22-24 yaş) eğitim-öğretim hayatını okullarda sürdürmektedir.

Değerler eğitiminin gerekçesi iki açıdan ifade edilmiştir. İlk olarak, öğrencilerin ve bütün insanlığın yaşamından memnun olması ve daha karakterli bir hayat sürdürmesini sağlamaktır. İkincisi ise; toplumsal çevrenin iyiliğini artırmak için çaba göstermektir. Bu ise insanlar ve diğer varlıklar için sevgi ve şefkat duygularının temel alınması ise gerçekleşebilir.

Değerler eğitimi etkili ve verimli olduğu takdirde çocukların en iyi tarafı ortaya çıkacak, kişiliği tüm açılardan gelişim gösterecek, bireyler ve toplumu kötü ahlaktan uzaklaşarak güzel ahlakla donanacaktır.

Okullarda değerler eğitimi birbirinden farklı ve birbirini tamamlayan etkinlikler aracılığıyla sürdürülmelidir. Nitekim değerler eğitimini yalnızca bir ders veya programa indirgemek sağlıklı bir yaklaşım değildir. Okulun iklimi, okulda yürütülen formal ve informal eğitim programları dâhil pek çok unsur değerler eğitiminin kapsamı içerisindedir.

Değerler eğitimi ayrı bir ders olarak değil okul içinde yürütülen faaliyetleri ve bütün ders programlarını içine alan bir müfredat kapsamında sürdürülmelidir. Okulların programlarına dâhil olan tüm dersler bu amaca hizmet edecek şekilde birbiri ile bağlantılı ve birbirini tamamlayacak şekilde olmalıdır. Okul iyi karakteri kendisinde bulunduran bir yapıya sahip olmalıdır.

Öyle ki spor alanları, okul bahçesi, kantin, derslikler gibi bütün okul alanı değerlerin hayat bulduğu mekânlar olmalıdır.

Değer ve değer eğitimi öğretim programlarında ahlak eğitimi, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi, irade eğitimi gibi isimlerle yer aldığı gibi; örtük program çerçevesinde okul kuralları, düzeni, okulun fiziksel ve psikolojik çevresi, okuldaki öğretmen ve yöneticilerin mesajları şeklinde de yer alabilir.

Giesecke, okulların değerler eğitimine ve öğrencilerde oluşması istenen değerlerin aktarımına ne ölçüde katkı koyabileceği sorusuna üç açıdan yaklaşmıştır:

1- Çocuklarda ve gençlerde değerler oluşumu birçok farklı kaynaktan beslenmektedir. Öğretmenler, bu kaynağın yalnızca bir bölümüne ve düşük bir etkide bulunabilirler, büyük bir bölümü öğrencilerin yaşlarından kaynaklanan tercihlerden ve modanın yönelimlerinden oluşmaktadır.

Bu sürece, kitle iletişim araçları da dahil, çocukların hareket alanını oluşturan bütün sosyal alanlar katılmaktadır. Değerlerin oluşumu, toplumsallaşma sürecinin bütünü içerisinde gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, öğretmenler öğrencilerdeki değerler oluşum sürecini yaratamazlar, yalnızca tamamlayıcı ve düzeltici bir konumda müdahalede bulunabilirler.

Bu bağlamda, eğitsel açıdan elde edilmek istenen etki ne olursa olsun, söz konusu yalnızca, tüm eğitim sürecinin her anında zaten gerçekleşen içsel süreçlere müdahale olabilir ancak. Eğitsel anlamda etki olanakları yalnızca pedagojik alanlar olarak tanımlanan bir çerçevede, yani aile, okul ve çıraklık eğitimi gibi sosyal alanlarda bulunmaktadır, bunları aşan ve değerler oluşumuna etkisini uzun zaman sürdüren alanlarda ise eğitimcilerin bir belirleyiciliği bulunmamaktadır.

Üstelik çeşitli pedagojik alanların amaçları her zaman yerinde ve uygun bulunmayabilir, öğretmenlerin niyetleri örneğin ailelerin karşıt eğilimleri ile ters düşebilmektedir. Bu bağlamda okulların yalnızca bir katkısından söz edilebilir.

2- Kurum olarak okullar insan yaşamının anlamına dair soruların yanıtlanmasından sorumlu değildir. Öğretmenler, ideolojik çeşitlikten kaynaklanan tarafsızlık ilkesi gereğince, ideolojiler üstü bir düzlemde, daha çok mesleki kaygılarla hareket etmektedirler.

Değerlerin belirlenmesi ve hangi değerlerin doğru olduğu konusunda eğitimbilimleri karar veremez. İçe bakış zemini güçlendikçe, ilgili bilim dalında konuyla ilgili uzlaşı zemini zayıflamaktadır. Toplum nezdinde tartışmalı olan bir konuyu okul tartışmasız ve mutlak hale getiremez, en fazla bunları ele alır ve üzerinde çalışmalar yapabilir.

Okulun konusu, çoğunlukla toplumda algılandığı gibi, “doğru” değerlerin propagandasını yapmak veya bunları öğrencilerin kafalarına ve kalplerine transfer etmek değildir.

Okullar kamusal kurumlar olduklarından, anayasanın yönergelerine, genel yasal düzenlemelere ve dolayısıyla da bunların içerisinde ifade edilen değerlere ve normlara bağlıdır, ancak sorunun bu boyutu okulların gündelik akışı ve öğrencilerin gündelik yaşamları açısından oldukça soyut ve ikincil bir öneme sahiptir.

3- Değerlerin oluşum süreci, kişinin içinde gerçekleşir, dolayısıyla dışarıdan fark edilmez. Edinilen ve temsil edilen değerler sosyal tutum ve davranışlar biçiminde ortaya konularak somutlaştığı ölçüde, algılanabilir ve sınanabilir hale gelirler.

Okul, değerler eğitimi sürecini etkilemede yalnızca destekleyici ve yardımcı rolü üstlenebilir. Bu nedenle okullardaki değerler eğitimi özünde, öğrencilerin davranış ve tutum geliştirme sürecinin eleştirisinden başka bir şey değildir.

Eleştiri burada kişiyi rencide etmeyi değil, sözcüğün gerçek anlamını, seçme ve yargılama yoluyla aydınlatmayı ifade etmektedir.

Okullarda Değerler Eğitimi

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Değerler Eğitimi

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk millî eğitiminin genel amaçları arasında yer alan madde şöyledir:

Madde 2 – Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

Bilindiği gibi, eğitim programlarında yer alan genel amaçlar, tüm okullarda gerçekleştirilmesi istenen devletin uzak hedeflerine yani devletin eğitim politikasına katkıda bulunmak durumundadır. Yukarıda verilen genel amaçlar, Türkiye'deki tüm okullarda ve tüm derslerde ulaşılması istenen özellikleri ifade etmektedir. Buna göre, değerlerin öğretimi tüm derslerin veya tüm okul çalışanlarının ortak hedefidir.

Millî Eğitim Bakanlığı yeni geliştirdiği öğretim programlarına doğrudan değerlerimizle ilgili konuları yerleştirmiştir. Bu çerçevede, okullarımızda uygulanan mevcut anaokulu programlarında, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Düşünme Eğitimi derslerinde değerlerin öğretimi ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi

MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yenilenen tüm eğitim programlarında aşağıdaki hususlara yer verilmiştir.

Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Her iki gruptaki kazanım ve açıklamalar da ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek niteliktedir. Bu kazanımlar ve sınırlarını belirleyen açıklamaları, sınıflar ve eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla yalın bir içeriğe işaret etmektedir. Böylelikle üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur.

Öğretim Programlarının Amaçları

Öğretim programları, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen "Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları" ile "Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri" esas alınarak hazırlanmıştır. Eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okulöncesi, ilköğretim

ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir:

(1) Okulöncesi eğitimi tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek,

(2) İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak,

(3) Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi"nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak,

(4) Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi"nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak.

Öğretim Programlarının Perspektifi

Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata ve insanlık ailesine katılmasını ve katkı vermesini sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur. Güncellik içinde öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ise bizi biz yapan değerlerimizin ve yetkinliklerin günün şartları içinde görünürlük kazanma araç ve platformlarıdır; günün şartları içinde değişiklik gösterebilir yapısıyla arızîdir ve bu sebeple de sürekli gözden geçirmelerle güncellenir, yenilenir.

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünümüze ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır.

Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. "Eğitim programı"; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb.

olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır.

Öğretim programlarında yer alan **"kök değerler"** şunlardır: **adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik.** Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.

Değerler Eğitiminde Öğretmen Çalışmaları

- Değer kavramını bilir.
- Değerler eğitiminin öneminin farkına varır.
- Değerleri olumsuz etkileyen etmenleri kavrar.
- Sevgi, özgüven, saygı, yardımlaşma/dayanışma, hoşgörü, duyarlılık, sorumluluk, nezaket, temizlik, doğruluk/dürüstlük, tutumluluk değerlerini kavrar.
- Değerlerin ders kitapları içinde nasıl tanıtıldığını fark eder.
- Değerler ile ilgili sınıf içi-okul içi etkinlik ve faaliyetleri uygular.
- Öğretim programlarında değerler eğitiminin işleyişini bilir.
- Değerler ile ilgili ailelere yönelik etkinlikleri uygular.

Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü

Değerler eğitiminin başarıya ulaşmasında temel unsurlardan biri öğretmenin rolüdür.

Bütün öğretmenlerin sorumluluğu altında olan öğrencilerinin davranışlarını denetlemesi ve kontrol etmesi gerekir. Sınıfta iyi ile kötünün ayrımını yapmayı öğrenciye göstermek öğretmenin görevidir. Öğretmen bunu örnekler vererek, öğrencinin davranışını onaylayıp onaylamadığını işaret ederek ve gerekçelerini açıklayarak yapması sorumluluğu dâhilindedir.

Lickona (1992) sınıfta kapsamlı bir değer öğretiminin gerçekleşebilmesi için öğretmenlerin şu ilkelere başvurabileceğini ifade etmiştir:

1. Öğretmen model ve yetiştirici olmayı kendine gerçekten vazife edinmelidir.
2. Sınıfta ahlaki bir topluluk yaratmalıdır.
3. Öğretmen sorumluluklar vererek disiplini elinde tutmalıdır.
4. Demokratik bir sınıf atmosferi oluşturmalıdır.
5. Eğitim programları aracılığıyla değer öğretimi yapılmalıdır.
6. İşbirlikçi öğrenme yöntemine başvurmalıdır.
7. Ahlaki yansıtmaları için öğrencileri desteklemelidir.
8. Anlaşmazlıkların nasıl çözümlenmesi gerektiğini öğretmelidir.
9. Sınıf dışında da hızlı gelişim için olumlu modeller kullanılmalıdır.
10. Okulda olumlu bir ahlaki kültür yaşatılmalıdır.
11. Velilerle iyi ilişkiler kurmalıdır.

Ryan (1999) öğretmenin değerleri öğretirken öğrencileri motive ederek harekete geçirmesi gerektiğini ve öğrencilere rehberlik ve danışmanlık yapması gerektiğini ifade etmiştir.

Başarılı bir şekilde rehberlik edebilmesi içinse öğrencileri yapabileceklerine dair cesaretlendirmeli ve öğrencilerin ilgilerinin farkında olmalıdır.

Öğretmen kendi değerlerini tatbik ederek, alışkanlık haline getirerek bunları öğrencilerle ve veli ile iletişimine aksettirmelidir.

Değerler eğitimi verimli ve profesyonel bir şekilde yürütüldüğünde bireylerin gelişimine pozitif yönde katkı sağlar. Ancak yanlış ve tutarsız bir eğitim süreci yürütmek uyumsuzluk ve sorun kaynağı olabilir.

Okullarda değer eğitiminin etkililiğini arttırmak için bazı öneriler;

- Değer öğretiminde tek bir yaklaşımı benimsemek yerine hem doğrudan hem de dolaylı öğretim yaklaşımlarının benimsenmelidir.
- Değer eğitiminin kalıcı ve anlamlı olabilmesi için sınıf, okul ve aile ortamı olumlu bir havaya sahip olması gerekir.
- Değer eğitimi sadece planlanmış eğitim programları değil okulun örtük programı aracılığıyla da gerçekleştirilmelidir.
- Değer eğitiminde okul ve aile işbirliği içinde olmalıdır.

Okullarda Değerler Eğitimini konu alan GENELGE (2010/53)

Günümüzde küreselleşme; siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda pek çok gelişmeye imkân sağlarken bir taraftan da toplumsal yaşamı tehdit eden sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bireyi, aileyi, yaşadığımız toplumu ve dünyayı tehdit eden risk ve sorunların çözümünde, toplumsal yaşantımızın temel yapışım oluşturan millî, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizden olan yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, misafirperverlik, vatanseverlik, doğruluk, iyilik, temizlik, çalışkanlık, dürüstlük, sevgi, saygı, duyarlı olma, adil olma, paylaşımcı olma gibi kazanımlarımız en önemli referans kaynağımızdır.

Eğitim sistemimiz öğrencilerimize; bilgi, beceri, tutum kazandırmanın yanında onların dengeli, sağlıklı, gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip, temel ve insani değerleri kazanmış iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişmelerini sağlamak görevini üstlenmiştir. Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimdir. Bu kazanımlarımızın öğrencilerimize aktarılması da değerler eğitimini oluşturmaktadır.

Bakanlığımız, değerlerimizi geliştirmeyi temel alan kültürel birikimimizi, 2003 yılından itibaren geliştirilen öğretim programlarına yansıtmıştır. Uygulamaya konulan programlarımızın temel öğeleri arasında değerlerimize de yer verilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerimizin bir taraftan yüksek düzeydeki kazanımlarımız olan değerlerimizi yaşamalarını sağlayarak toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye katkı sağlamak, diğer taraftan da bu kazanımlarımızın gelecek nesillere aktarılmasındaki önemli görevi yerine getirerek artan ve değişen risk ve tehditlerden bireysel ve toplumsal korunmayı sağlamak amaçlanmaktadır.

Her öğrencinin biricik ve tek olmasını, bu tek ve biriciklerin çoklar olabilmesini ve yine çoklar içinde özel olmayı sağlayan okulun bir yaşam merkezi olarak; her öğrencinin ayrı bir değer olduğunu kabul etmesi "Değerlerin Eğitiminde" bireyin değerler alanı oluşturmasını sağlayacaktır.

Değerler eğitimi toplumun tümünü ilgilendirdiğinden çok boyutlu ele alınması gerekmektedir. Bu açıdan eğitim sistemini oluşturan tüm unsurların bu konuda duyarlılık ve bilinç kazanmasına ihtiyaç vardır. Öğretmenlerimizin de öğretim programlarının uygulayıcıları olmanın yanı sıra öğrencilerimize değerlerimizi kazandırmada öncü rol ve görevleri de bulunmaktadır.

Bu bağlamda; 2010-2011 Eğitim Öğretim Yılının ilk haftasında; Bakanlığımıza bağlı tüm resmî ve özel örgün eğitim kurumlarının bütün sınıf ve şubelerinde yukarıdaki esaslar doğrultusunda değerlerimizle ilgili olarak öğrencilerimizin yeterliliklerini arttırmak ve bunların davranışlarına yansımasını sağlamak amacıyla etkinlikler yapılacaktır.

Bunun için; okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde görevli öğretmenlerimiz, rehber öğretmenler ile eğitim yöneticilerimizin rehberliği ve desteğiyle ders içi ve ders dışında, Ek'te yer alan örnek etkinliklerden de yararlanarak değerler eğitimine yönelik faaliyetler gerçekleştireceklerdir. Ayrıca bu konuda gönüllü ve istekli okullarımızda öğretim yılı boyunca "Değerler Eğitimi" konusunda zümre öğretmenler kararı ile hazırlayacakları etkinlikleri uygulayabileceklerdir.

Uygulamaların açıklamalar doğrultusunda yapılması, değerler eğitimi ile ilgili çalışmalarda http://www.iiieb.gov.tr adresindeki kaynaklardan da yararlanılması hususunda

Gereğini rica ederim.

GENELGE Eki: Değer Eğitimine Yönelik Etkinlik Örnekleri

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanununa yer alan Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ile öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi, ilgi, yetenek ve öğrenim seviyeleri etkinliklerde dikkate alınacaktır.

1. Büyük öğrencilerin küçük öğrencilere dersler ve okul içi etkinliklerde rehberlik yapmalarını sağlayacak programların rehber öğretmenler eşliğinde oluşturulması
2. Alt sınıflardaki öğrencilere yönelik olarak "Nasıl iyi, doğru, hoşgörülü ve başarılı olursun?" konulu bir mektubun yazılması
3. Okulda rol model olma, yaratıcı etkinlikler vb. faaliyetlerde bulunan öğretmenlerin diğer sınıflarda etkinlik yapmasının sağlanması
4. Bir spor karşılaşmasında oyuncuların ve seyircilerin centilmence davranışlarının ön plana çıkarılması
5. Gönüllülük esasına göre öğretmen, öğrenci ve diğer okul personelinin müzik, şiir, tiyatro vb. yeteneklerini gösterebilecekleri ortamlar oluşturularak yeteneklerin taltif edilmesi
6. Bütün paydaşlar (okul idaresi, öğretmen, öğrenci, aile vb.) arasında karşılıklı güven, hoşgörü ve dürüstlük ilkelerine dayanan bir sözleşme yapılması, her türlü iletişimde olumlu ve güler yüzlü davranılması
7. Öğrencilerin çözmek istedikleri sorunları kâğıda yazmaları ve öğretmen rehberliğinde seçilen sorunların çözümüne yönelik beyin fırtınası yapılması
8. Öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının iyi örnek gösterilebilecek davranışlarını sınıf ortamında paylaşması ve her bir iyi Örneğin sınıf panosuna yerleştirilecek ağaca yaprak olacak şekilde yapıştırılması
9. Her Öğrencinin sınıfındaki arkadaşlarının takdir ettiği veya beğendiği davranışlarını yazılı veya sözlü olarak sınıfla paylaşmasının sağlanması
10. Bütün sınıflarda öğretmen ve öğrencilerin sınıf içinde uyulması beklenen davranışlar listesini birlikte belirlemesi ve bu listenin sınıfın uygun bir yerinde ilan edilmesi
11. Ders etkinlikleri kapsamında tarihe damgasını vuran kişilerin insanlığına katkıları konusunda senaryo yazılması
12. Değerlerimizin gelişimine hizmet etmiş şahsiyetler-fikir insanlarının araştırılması ve sınıfla paylaşılması
13. Toplum hizmeti çalışmalarını tanıma ve bu çalışmalarda bulunma
14. Resim, şiir, kompozisyon, öykü, film, seyahat, tiyatro, drama etkinlik günleri vb. yarışmalar yapılması
15. Sevgi, barış, hoşgörü, yardımlaşma ve dayanışma konulu şarkıları içeren konserler düzenlemesi
16. Değerlerimizi konu alan panel, konferans, açık oturum, seminer, şiir dinletileri ile okul gazetesi çıkarılması, afiş ve slogan hazırlanması
17. Geliri yardım kuruluşlarına verilmek üzere kermes (yiyecek, içecek, ve teknoloji tasarım dersinde yapılan ürünlerin satılması), yardım organizasyonları, doğum günü ve özel günlerde ziyaretler düzenlenmesi
18. Değerlerimiz konusunda paylaşımı ve katılımı sağlamak amacıyla bir web sayfası oluşturulması

ölçüde başarılıdır.

EĞİTİM VE ÖĞRETİMDE ETİK

ETİK KAVRAMI

Etik: Etik, bireylere "işlerin nasıl yapılması gerektiğini" belirlemede yardımcı olan yol gösterici değerler, ilkeler ve standartlardır.

İnsanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, normları, kuralları, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi durumları ahlaksal açıdan araştıran bir felsefe dalıdır ve çoğu zaman Ahlâk Felsefesi olarak adlandırılmaktadır.

Ahlâk; bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda bulundukları davranış biçimleri ve kurallar anlamına gelip, toplumdan topluma değişebileceği gibi, aynı toplum içinde farklı grupların benimsediği ahlâk kuralları arasında da farklılıklar olabilmektedir.

Ahlak; göreceli, toplumdan topluma, toplum içindeki farklı gruplara, bu grupların dinsel, cinsel, etnik kimliklerine göre değişen, yöresel, yazılı olmayan, insanlar arasında uyulması gereken kurallara işaret ederken, etik, daha soyut kavramlara dayalı, daha evrensel ve genel geçerliliğe sahip bir karakter taşımaktadır.

Etik ve Ahlak birbirinden farklı kavramlardır. Etik bir ahlak felsefesidir. Ahlaki olanın özünü ve temellerini araştıran bir felsefe etkinliğidir. Ahlak ise, etiğin bir araştırma konusudur.

Değerler; Bireyin yaşamı boyunca çevresiyle etkileşimi sonucunda edindiği, eylemlerinde ve insanlarla ilişkilerinde öncelik verdiği, önemli olduğuna inandığı, değer atfettiği ilkelerdir.

Etik kodlar; Kurum değerleri ve misyonu doğrultusunda belirlenmiş etik karar ve eylemlerdir. Yasa ve düzenlemelere uymayı, doğru ve düzenli kayıt tutma ve raporlamayı, sosyal sorunlara ve insan haklarına karşı sorumlulukları kapsayan standartları açıklar.

Etik Davranışın Toplumsal Temelini Oluşturan Etkenler; Kültür; Toplumun duygu, düşünce ve hareketlerinden oluşan kalıplardır (Toplumun yaşam biçimi, dili, sanatsal Etkinlikleri, folkloru).

Etik kavramlar özünde evrenseldir, ancak içerikleri kültürden kültüre değişir.

Değerler; Birey için önemli olan her türlü düşünce yapısı, obje veya etkinliktir. Bir varlığın ve bir olayın insan için önemini belirleyen bir inançtır.

Normlar; İçinde bulunulan grubun doğru veya yanlış hakkındaki anlayışlarıdır. Toplumsal normlar, belli bir grup içindeki bireylerin ilişkilerini düzenler ve eylemlerine yön verir.

Yazılı Normlar; Yasa, Tüzük, Yönetmelik.

Yazılı Olmayan Normlar; Örf, adet, töre, gelenek ve görenekler.

Etik Sınıflandırmalar:

Etik; Normatif Etik, Meta Etik ve Uygulamalı Etik olmak üzere üç şekilde sınıflandırabilir.

1. Normatif Etik

Normatif etik, "nasıl eylemde bulunulmalı, nasıl yaşamalı ya da nasıl bir insan olmalı" gibi sorulara yanıtlar ararken, ahlaki talep ve normların betimlenmesinden çok, gerekçelendirilerek temellendirilmesini amaçlamaktadır.

Kısaca normatif etik, bireyin ahlaki bakımdan ne yapması, nasıl bir kişi olması gerektiği gibi konuları ve soruları yanıtlamaya çalışır.

2. Meta Etik

Meta etik ya da analitik yaklaşım ise; insanın düşüncesi, eylemi ve dilinde ortaya çıkan ahlaki

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

öğelerin doğası ve anlamını çözümleyen, ahlaki kavramların anlamlarıyla ahlaki yargıları temellendirme veya desteklemede kullanılan yöntemlerin mantıksal analizinden meydana gelir.

Örneğin ahlaki sorumluluklarımızın ne olduğu veya ne olması gerektiği sorusunu değil, sorumluluk kavramının ne olduğunu araştırır.

3. Uygulamalı Etik

Uygulamalı etik, belli özel alanlarda ortaya çıkan etik sorunların tartışılması için kriterler yaratma ve bu özel alanlarda bu kriterlerin insan davranışlarında uygulanması ile ilgilenir.

Örneğin, "Siyaset Etiği", "Sanat Etiği", "Tıp Etiği", "Yargı Etiği", "Çevre Etiği", "Medya Etiği", "Kamu Yönetimi Etiği ya da Yönetsel Etik" vb. alanlar için etik açıdan ortak kurallar söz konusu olmakla birlikte, daha çok kendilerine özgü kuralları içerirler.

Etik Sistemler

1. Amaçlanan Sonuç Etiği: (John S. Mili -1806-1873)

Bir eylemin ahlaki doğruluğu, amaçlanan sonuçlar tarafından belirlenir. Bu etik anlayışında amaçlanan sonuca ulaşmak önemlidir.

Bu tür etik anlayışı faydacılık olarak da adlandırılır. Sorunlara pratik bir yaklaşımı gerektirir. Bir eylemin ahlaki doğruluğunu, sonuçta elde edilecek durum belirler.

2. Kural Etiği (Immanuel Kant- 1724-1804)

Bir eylemin ahlaki doğruluğu, standartlar ve yasalar tarafından belirlenir. Bireyler yaşamları süresince kurallarla karşı karşıyadır.

Kurallar toplumların yaşamını düzenler. Kural etiği Immanuel Kant tarafından geliştirilmiştir. Kant etik ilkelerin yıllardır bilindiğini, evrensel ve nesnel olduklarını belirtmiştir.

3. Toplumsal Sözleşme Etiği (J.J.Rousseau-1712-1778)

Toplumsal sözleşme etiği birey olarak toplumun genelince kabul gören ilkeler ve standartların benimsenmesi, toplum halinde yaşamanın getirdiği çatışmaların çözümlenmesinde yarar sağlayabilir. Öncüsü Jean Jack Rousseau'dur.

4. Kisisel Etik (Martin Buber-1878-1965)

Kişisel etik sisteminin en önemli temsilcilerinden olan Martin Buber, kişisel etiğin kaynağının bireyin içinden gelen ses (vicdan) olduğunu savunur.

Kişisel etik, kişinin toplum içerisindeki bireysel duruşunu belirler. Bu etik anlayış bireyin ahlaki alt yapısını temel alır.

5. Sosyal Yaşam Etiği

Kişinin yaşamında uyması gereken sosyal ve ekolojik kurallardır. Gerek insanların kendi aralarındaki ilişkilerde gerekse insanın doğadaki diğer canlılarla kurduğu ilişkilerde uyması gereken kurallar vardır.

Etik İlkelerin Geliştirilmesinde Temel Alınan Yaklaşımlar

- Hakkaniyet İlkesi: Bütün kararların tutarlı, tarafsız ve gerçeklere dayalı olmasına odaklaşır.
- İnsan Hakları İlkesi: Bireylerin varlığı, bütünlüğü ve temel insan hakları üzerinde odaklaşır.
- Faydacılık ilkesi: Herkes için en iyi olacağı kararının verilmesini yüklenir.
- Bireysellik ilkesi: Bireylerin temel amaçlarının uzun dönemli olarak kişisel kazançlandırmak olduğunu vurgular.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Etik Kuramlar

1.Teolojik (Sonuççu) Kuram

Sonuç etiği ya da teolojik kuram, "Ne yapmam gerekir?" sorusunun yanıtını ararken, bir iş ya da eylemin sonucu üzerinde odaklaşır. İyi ya da kötü olanın bireysel olarak yargılanmasında veya nihai kararın verilmesinde bu sorunun yanıtı asildir. En iyi sonucu hangi eylem sağlayacaktır? Bu soruya net bir yanıt verilemediği durumlarda bu kuram bize, en iyi ve en az zarar veren eylemin seçilmesini önermektedir.

2.Deontolojik Kuram

Deontolojik kuram, yalnızca eylemin sonuçlarına değil, aynı zamanda eylemin türü ve ahlaki ilke ve kuralların izlenip izlenmediğine de odaklanır. Böylece deontolojik kuramı benimseyen biri, eylemin etik olup olmadığına karar verebilmek için kişinin ödev ve yükümlülüklerini esas alır. Bu kuram, etik ilke ve kurallara sıkı sıkıya bağlı kalınmasını temel olarak alır.

3. Haklar Temeline Dayalı Etik

Haklar temeline dayalı etik, bir davranış biçimine karar verirken bireysel haklar açısından olaya bakar. Bu haklar yasal, politik ve etik hakları kapsar. Bu kurama göre etik ikilemlerin çözümlenilmesinde bireyin ne gibi haklara sahip olduğuna bakılmalıdır.

4. Erdem veya Karakter Temeline Dayanan Etik

Erdem veya karakter temeline dayalı etik, erdem türleri ya da birinin sergilemesi gereken karakter özelliklerini esas alır. Bu kuram, kişilerin oynaması gereken rolleri ve bu rollerin teşvik etmesi ya da gerekli kıldığı davranış beklentileri üzerinde çalışır. Bir kişi rolüne uygun davranışlar seçebilir ve kişinin bu role uygun davranması beklenir. Eğer çatışma ortaya çıkarsa kişi en ahlaki olacak karakter özelliklerini dışa vurur.

5. Sezgilere Dayalı Etik

Sezgici etik kuramı, doğru veya yanlış eyleme karar vermede sezgilerin yol gösterici olduğunu ileri sürer. Kişinin etik duyarlılığı eylemlerini yargılamasını gerekli kılar ve buna İzin verir. Kişi, "yaptığımı doğrulayacak bir şeyler olduğunu biliyorum" diyebilecektir. Sezgicilik bizim, kanılarımızın arkasından gitmemizi, başkalarının tutarsız kanıları ile uğraşma gerekliliğine kapılmamamızı ve onları kendi tarafımıza çekmemizi sağlayacaktır

6. Kazuistik veya Örnek Olaya Dayalı Etik

Kazuist ya da örnek olaya dayalı etik, ikilemlerin çözümlenmesinde belirli örnek olaylardaki gerçekliklere bakarak gerekçelendirme yapmayı esas alır. Kazuist yaklaşım soyut etik ilkeleri, somut örnek olaylara uygulayarak pratik çözümler yaratmaya çalışır. Bu yaklaşım ayrıca benzer durumlarda en iyi uygulanabilecek kuralların kararlaştırılması ve kuralların nasıl yorumlanması gerektiği konusu ile ilgilenir.

Bu yaklaşıma "uygulamalı etik" adını verenler de vardır.

Kamu Yönetiminde Etik:

Kamu yönetiminde Etik Kavramı, devletin idari alanında doğru davranış standartları ve ilkelerine karşılık gelir.

Kamu yönetiminde etik, kamu görevlisinin gündelik çalışmaları sırasında kullandıkları kamu gücüne set çeken kontrol ve denge noktalarının bütünüdür.

Etik kavramında insan davranışları, tutumları, değerleri, ilkeleri ile kurallar ve standartlar önemlidir.

Kamu görevlileri kamu hizmetlerini yerine getirirlerken Kanun, yönetmelik, tüzük ve idari talimatları uygun etmek zorundadırlar.

Kamu görevlisinin verdiği kararlara da tek bir bakış açısıyla bakıldığında siyah - beyazların

olduğu, ancak farklı bakış açılarından bakılarak yargılama yapıldığında gri olanlarında olduğu görülmektedir. Bu alanlar ise takdir yetkisinin kullanılması ve kamu yararının esas alınması gerekli alanlardır. Etik buralarda ön plana çıkmaktadır.

İşte etik eğitimleri kamuda bu nedenle çok önemlidir. Etik Eğitimlerinde, farklı bakış açılarından bakabilmek, tecrübe ve kanuni düzenlemelerle birlikte karar alma becerilerinin geliştirilmesi esastır. Yasaların açık bıraktığı hususlarda kamu görevlisinin davranışlarının kamu yararı esas alınmasında yönelik davranışlar kazandırılır.

Etikle İlgili Yasal Düzenlemeler:

TBMM'de 25.05.2004 tarihinde kabul edilen 5176 Sayılı KAMU GÖREVLİLERİ ETİK KURULU KURULMASI VE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUNLA, Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulması sağlanmıştır.

Etik Kurulu'na atamalar Bakanlar Kurulu kararıyla Ağustos 2004'te yapılmış ve etik kurulu ilk toplantısını Eylül 2004'te yaparak göreve başlamıştır.

Kurul 11 üyeden oluşur.

Amacı, Kamu görevlilerinin uygulamaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmektir.

Cumhurbaşkanı, TBMM üyeleri, Bakanlar, Türk Silahlı Kuvvetleri, Yargı Mensupları ve Üniversiteler bu kanun kapsamı dışındadır.

Kurul diğer kamu kurumlarının Genel Müdür ve Üstü yöneticileri hakkında yetkilidir.

Diğer personeller hakkında yönetmeliğin 38. maddesi gereğince Kurumlardaki Disiplin Kurulları yetkilidir.

Yönetmelik:

13.04.2005 tarih ve 25785 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "KAMU GÖREVLİLERİ ETİK DAVRANIŞ İLKELERİ İLE BAŞVURU USUL VE ESASLARI HAKKINDA YÖNETMELİK" Kamuda etik kültürünü, etik davranış ilkelerini yerleştirmek için Kamu personelinin ve kaynaklarının yönetimi gibi konularda dahil olmak, üzere kamu görevlilerinin görev ve sorumluluklarını yerine getirirken oynadıkları rol ve davranışları düzenleyen etik ilke ve değerleri genel olarak düzenlemiştir.

Yönetmelikte belirtilen Etik Davranış İlkeleri;

- Kamu Hizmeti Bilinci.
- Halka Hizmet Bilinci.
- Hizmet Standartlarına Uyma.
- Amaç ve Misyona Bağlılık.
- Dürüstlük ve Tarafsızlık.
- Saygınlık ve Güven.
- Nezaket ve Saygı.
- Yetkili Makamlara Bildirim.
- Çıkar Çatışmalarından Kaçınma.
- Görev ve Yetkilerin Menfaat Sağlama Amacı ile Kullanılmaması.
- Hediye Alma ve Menfaat Sağlama Yasağı.
- Kamu Malları ve Kaynaklarının Kullanımı.
- Savurganlıktan Kaçınma.
- Bağlayıcı Açıklamalar ve Gerçek Dışı Beyan.
- Bilgi Verme Saydamlık ve Katılımcılık.
- Yöneticiye Hesap Verme Sorumluluğu.
- Eski Kamu Görevlileri ile İlişkiler.
- Mal Bildiriminde Bulunma.

Olarak sayılmıştır.

Yönetmeliğin 26. maddesinde kurumsal etik ilkelerin belirlenebileceği ve belirlenen kurumsal etik ilkelerin kurulun inceleme ve onayına sunabileceği belirtilmiştir.

Yönetmeliğin 29. maddesinde; Kurum ve Kuruluşlar Etik Kültürün geliştirmek ve personelin etik davranış ilkeleri konusunda karşılaştıklar sorunlarla ilgili olarak tavsiyelerde ve yönlendirmede bulunmak ve etik uygulamaları değerlendirmek üzere kurum ve kuruluşların üst yöneticisi tarafından kurum içinden en az üç kişilik etik komisyonu oluşturulacağı açıklanmıştır.

Genel Müdürlüğümüzde Genel Müdür Yardımcımızın başkanlığında altı kişilik Etik Komisyonu oluşturulmuş ve görevine başlamıştır. TKGM. Etik Komisyonu Yönetmelikte belirtilen görevlerini yerine getirmektedir.

Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesi:

Kamu görevlileri etik sözleşmesi her kamu görevlisinin imzalaması gerekli bir sözleşmedir. Personelin özlük dosyasında muhafaza edilmektedir. Sözleşmede kamu görevlileri etik davranışları uyacaklarını taahhüt etmektedir.

Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesi Metni:

Kamu hizmetinin her türlü özel çıkarın üzerinde olduğu ve kamu görevlisinin halkın hizmetinde bulunduğu bilinç ve anlayışıyla;

- Halkın günlük yaşamını kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamak, hizmet kalitesini yükseltmek ve toplumun memnuniyetini artırmak için çalışmayı,
- Görevimi insan haklarına saygı, saydamlık, katılımcılık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme ve hukukun üstünlüğü ilkeleri doğrultusunda yerine getirmeyi,
- Dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, yaş, bedensel engelli ve cinsiyet ayrımı yapmadan, fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalara meydan vermeden tarafsızlık içerisinde hizmet gereklerine uygun davranmayı,
- Görevimi, görevle ilişkisi bulunan hiçbir gerçek veya tüzel kişiden hediye almadan, maddi ve manevi fayda veya bu nitelikte herhangi bir çıkar sağlamadan, herhangi bir özel menfaat beklentisi içinde olmadan yerine getirmeyi,
- Kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanmamayı ve kullandırmamayı, bu mal ve kaynakları israf etmemeyi,
- Kişilerin dilekçe, bilgi edinme, şikayet ve dava açma haklarına saygılı davranmayı, hizmetten yararlananlara, çalışma arkadaşlarıma ve diğer muhataplarıma karşı ilgili, nazik, ölçülü ve saygılı hareket etmeyi,
- Kamu Görevlileri Etik Kurulunca hazırlanan yönetmeliklerle belirlenen etik davranış ilke ve değerlerine bağlı olarak görev yapmayı ve hizmet sunmayı taahhüt ederim.

Şeklindedir.

Kamu Hizmetinde Etik Kurallar Ve Gündelik Uygulama:

Etik ilkeler, yasaların düzenlemediği veya kimi zaman düzenlemekte yetersiz kaldığı öznel durumlara ilişkin davranış kurallarıdır ve bu durumlarda kamu görevlilerinin nasıl davranmaları gerektiği yönünde yol göstermek ve bu kurallara uyulmasını sağlamak amacı taşımaktadır.

Etik Davranış İlkelerinin Amacı:

Kamu görevlilerinin hizmet verdiği kişilere karşı sorumluluk bilinci içerisinde davranmasını sağlayan etik davranış ilkeleri;

- Kamu görevlilerinin hizmetten yararlananlara karşı hukuka uygun, adaletli ve objektif işlem ve eylemlerde bulunmalarını,
- Hizmet sunumunda kalite ve standardı gözetmeyi,

- Kamu hizmetlerinin yürütülmesi sürecinde karşılanan yakınma ve şikayetleri gidermeyi,
- Kamu hizmetlerinin ekonomik, etkin ve düzenli sunulmasını sağlamasını, hedeflemektedir.

Okullarda Etik Eğitimi:

Okulların yöneticileri ve öğretmenlerinin uymak zorunda olduğu etik ilkeler; Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile 5176 sayılı Kanunun 3'üncü maddesinden kaynaklanan yetkiye istinaden, kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken **"Etik Davranış İlkeleri"** ile belirlenmiştir. **Bu ilkeler şunlardır:**

Görevin Yerine Getirilmesinde Kamu Hizmeti Bilinci

Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde; sürekli gelişimi, katılımcılığı, saydamlığı, tarafsızlığı, dürüstlüğü, kamu yararını gözetmeyi, hesap verebilirliği, öngörülebilirliği, hizmette yerindeliği ve beyana güveni esas alırlar.

Halka Hizmet Bilinci

Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde; halkın günlük yaşamını kolaylaştırmayı, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamayı, hizmet kalitesini yükseltmeyi, halkın memnuniyetini artırmayı, hizmetten yararlananların ihtiyacına ve hizmetlerin sonucuna odaklı olmayı hedeflerler.

Hizmet Standartlarına Uyma

Kamu kurum ve kuruluşlarının yöneticileri ve diğer personeli, kamu hizmetlerini belirlenen standartlara ve süreçlere uygun şekilde yürütürler, hizmetten yararlananlara iş ve işlemlerle ilgili gerekli açıklayıcı bilgileri vererek onları hizmet süreci boyunca aydınlatırlar.

Amaç Ve Misyona Bağlılık

Kamu görevlileri, çalıştıkları kurum veya kuruluşun amaçlarına ve misyonuna uygun davranırlar. Ülkenin çıkarları, toplumun refahı ve kurumlarının hizmet idealleri doğrultusunda hareket ederler

Dürüstlük Ve Tarafsızlık

Kamu görevlileri; tüm eylem ve işlemlerinde yasallık, adalet, eşitlik ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket ederler, görevlerini yerine getirirken ve hizmetlerden yararlandırmada dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet ve benzeri sebeplerle ayrım yapamazlar, insan hak ve özgürlüklerine aykırı veya kısıtlayıcı muamelede ve fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalarda bulunamazlar.

Kamu görevlileri, takdir yetkilerini, kamu yararı ve hizmet gerekleri doğrultusunda, her türlü keyfilikten uzak, tarafsızlık ve eşitlik ilkelerine uygun olarak kullanırlar.

Kamu görevlileri, gerçek veya tüzel kişilere öncelikli, ayrıcalıklı, taraflı ve eşitlik ilkesine aykırı muamele ve uygulama yapamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef alan bir davranışta bulunamazlar, kamu makamlarının mevzuata uygun politikalarını, kararlarını ve eylemlerini engelleyemezler.

Saygınlık Ve Güven

Kamu görevlileri, kamu yönetimine güveni sağlayacak şekilde davranırlar ve görevin gerektirdiği itibar ve güvene layık olduklarını davranışlarıyla gösterirler. Halkın kamu hizmetine güven duygusunu zedeleyen, şüphe yaratan ve adalet ilkesine zarar veren davranışlarda bulunmaktan kaçınırlar.

Kamu görevlileri, halka hizmetin kişisel veya özel her türlü menfaatin üzerinde bir görev olduğu bilinciyle hizmet gereklerine uygun hareket eder, hizmetten yararlananlara kötü davranamaz, işi savsaklayamaz, çifte standart uygulayamaz ve taraf tutamazlar.

Yönetici veya denetleyici konumunda bulunan kamu görevlileri, keyfi davranışlarda, baskı, hakaret ve tehdit edici uygulamalarda bulunamaz, açık ve kesin kanıtlara dayanmayan rapor düzenleyemez, mevzuata aykırı olarak kendileri için hizmet, imkân veya benzeri çıkarlar talep edemez ve talep olmasa dahi sunulanı kabul edemezler.

Nezaket Ve Saygı

Kamu görevlileri, üstleri, meslektaşları, astları, diğer personel ile hizmetten yararlananlara karşı nazik ve saygılı davranırlar ve gerekli ilgiyi gösterirler, konu yetkilerinin dışındaysa ilgili birime veya yetkiliye yönlendirirler.

Yetkili Makamlara Bildirim

Kamu görevlileri, bu Yönetmelikte belirlenen etik davranış ilkeleriyle bağdaşmayan veya yasadışı iş ve eylemlerde bulunmalarının talep edilmesi halinde veya hizmetlerini yürütürken bu tür bir eylem veya işlemden haberdar olduklarında ya da gördüklerinde durumu yetkili makamlara bildirirler. Kurum ve kuruluş amirleri, ihbarda bulunan kamu görevlilerinin kimliğini gizli tutar ve kendilerine herhangi bir zarar gelmemesi için gerekli tedbirleri alırlar.

Çıkar Çatışmasından Kaçınma

Çıkar çatışması; kamu görevlilerinin görevlerini tarafsız ve objektif şekilde icra etmelerini etkileyen ya da etkiliyormuş gibi gözüken ve kendilerine, yakınlarına, arkadaşlarına ya da ilişkide bulunduğu kişi ya da kuruluşlara sağlanan her türlü menfaati ve onlarla ilgili mali ya da diğer yükümlülükleri ve benzeri şahsi çıkarlara sahip olmaları halini ifade eder.

Kamu görevlileri, çıkar çatışmasında şahsi sorumluluğa sahiptir ve çıkar çatışmasının doğabileceği durumu genellikle şahsen bilen kişiler oldukları için, herhangi bir potansiyel ya da gerçek çıkar çatışması konusunda dikkatli davranır, çıkar çatışmasından kaçınmak için gerekli adımları atar, çıkar çatışmasının farkına varır varmaz durumu üstlerine bildirir ve çıkar çatışması kapsamına giren menfaatlerden kendilerini uzak tutarlar.

Görev Ve Yetkilerin Menfaat Sağlamak Amacıyla Kullanılmaması

Kamu görevlileri; görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendileri, yakınları veya üçüncü kişiler lehine menfaat sağlayamaz ve aracılıkta bulunamazlar, akraba, eş, dost ve hemşeri kayırmacılığı, siyasal kayırmacılık veya herhangi bir nedenle ayrımcılık veya kayırmacılık yapamazlar.

Kamu görevlileri, görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendilerinin veya başkalarının kitap, dergi, kaset, cd ve benzeri ürünlerinin satışını ve dağıtımını yaptıramaz; herhangi bir kurum, vakıf, dernek veya spor kulübüne yardım, bağış ve benzeri nitelikte menfaat sağlayamazlar.

Kamu görevlileri, görevlerinin ifası sırasında ya da bu görevlerin sonucu olarak elde ettikleri resmi veya gizli nitelikteki bilgileri, kendilerine, yakınlarına veya üçüncü kişilere doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik, siyasal veya sosyal nitelikte bir menfaat elde etmek için kullanamazlar, görevdeyken ve görevden ayrıldıktan sonra yetkili makamlar dışında hiçbir kurum, kuruluş veya kişiye açıklayamazlar.

Kamu görevlileri, seçim kampanyalarında görev yaptığı kurumun kaynaklarını doğrudan veya dolaylı olarak kullanamaz ve kullandıramazlar.

Hediye Alma Ve Menfaat Sağlama Yasağı

Kamu görevlisinin tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan, ekonomik değeri olan ya da olmayan, doğrudan ya da dolaylı olarak kabul edilen her türlü eşya ve menfaat hediye kapsamındadır.

Kamu görevlilerinin hediye almaması, kamu görevlisine hediye verilmemesi ve görev sebebiyle çıkar sağlanmaması temel ilkedir.

Kamu görevlileri, yürüttükleri görevle ilgili bir iş, hizmet veya menfaat ilişkisi olan gerçek veya tüzel kişilerden kendileri, yakınları veya üçüncü kişi veya kuruluşlar için doğrudan doğruya veya aracı eliyle herhangi bir hediye alamazlar ve menfaat sağlayamazlar.

Kamu görevlileri, kamu kaynaklarını kullanarak hediye veremez, resmi gün, tören ve bayramlar dışında, hiçbir gerçek veya tüzel kişiye çelenk veya çiçek gönderemezler; görev ve hizmetle ilgisi olmayan kutlama, duyuru ve anma ilanları veremezler.

Aşağıda belirtilenler hediye alma yasağı kapsamı dışındadır:

a) Görev yapılan kuruma katkı anlamına gelen, kurum hizmetlerinin hukuka uygun yürütülmesini etkilemeyecek olan ve kamu hizmetine tahsis edilmek, kurumun demirbaş listesine kaydedilmek ve kamuoyuna açıklanmak koşuluyla alınanlar (makam aracı ve belli bir kamu görevlisinin hizmetine tahsis edilmek üzere alınan diğer hediyeler hariç) ile kurum ve kuruluşlara yapılan bağışlar,

b) Kitap, dergi, makale, kaset, takvim, cd veya buna benzer nitelikte olanlar,

c) Halka açık yarışmalarda, kampanyalarda veya etkinliklerde kazanılan ödül veya hediyeler,

d) Herkese açık konferans, sempozyum, forum, panel, yemek, resepsiyon veya buna benzer etkinliklerde verilen hatıra niteliğindeki hediyeler,

e) Tanıtım amacına yönelik, herkese dağıtılan ve sembolik değeri bulunan reklam ve el sanatları ürünleri,

f) Finans kurumlarından piyasa koşullarına göre alınan krediler.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Aşağıda belirtilenler ise hediye alma yasağı kapsamındadır:

a) Görev yapılan kurumla iş, hizmet veya çıkar ilişkisi içinde bulunanlardan alınan karşılama, veda ve kutlama hediyeleri, burs, seyahat, ücretsiz konaklama ve hediye çekleri,

b) Taşınır veya taşınmaz mal veya hizmet satın alırken, satarken veya kiralarken piyasa fiyatına göre makul olmayan bedeller üzerinden yapılan işlemler,

c) Hizmetten yararlananların vereceği her türlü eşya, giysi, takı veya gıda türü hediyeler,

d) Görev yapılan kurumla iş veya hizmet ilişkisi içinde olanlardan alınan borç ve krediler.

Kamu Malları Ve Kaynaklarının Kullanımı

Kamu görevlileri, kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanamaz ve kullandıramazlar, bunları korur ve her an hizmete hazır halde bulundurmak için gerekli tedbirleri alırlar.

Savurganlıktan Kaçınma

Kamu görevlileri, kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarının kullanımında israf ve savurganlıktan kaçınır; mesai süresini, kamu mallarını, kaynaklarını, işgücünü ve imkânlarını kullanırken etkin, verimli ve tutumlu davranırlar.

Bağlayıcı Açıklamalar Ve Gerçek Dışı Beyan

Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken yetkilerini aşarak çalıştıkları kurumlarını bağlayıcı açıklama, taahhüt, vaat veya girişimlerde bulunamazlar, aldatıcı ve gerçek dışı beyanat veremezler.

Bilgi Verme, Saydamlık Ve Katılımcılık

Kamu görevlileri, halkın bilgi edinme hakkını kullanmasına yardımcı olurlar. Gerçek ve tüzel kişilerin talep etmesi halinde istenen bilgi veya belgeleri, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununda belirlenen istisnalar dışında, usulüne uygun olarak verirler.

Üst yöneticiler, ilgili kanunların izin verdiği çerçevede, kurumlarının ihale süreçlerini, faaliyet ve denetim raporlarını uygun araçlarla kamuoyunun bilgisine sunarlar.

Kamu görevlileri, kamu hizmetleri ile ilgili temel kararların hazırlanması, olgunlaştırılması, alınması ve bu kararların uygulanması aşamalarından birine, bir kaçına veya tamamına, aksine yasal bir hüküm olmadıkça, o karardan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek olanların katkıda bulunmasını sağlamaya dikkat ederler.

Yöneticilerin Hesap Verme Sorumluluğu

Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında sorumlulukları ve yükümlülükleri konusunda hesap verebilir ve kamusal değerlendirme ve denetime her zaman açık ve hazır olurlar.

Yönetici kamu görevlileri, kurumlarının amaç ve politikalarına uygun olmayan işlem veya eylemleri engellemek için görev ve yetkilerinin gerektirdiği önlemleri zamanında alırlar.

Yönetici kamu görevlileri, yetkisi içindeki personelin yolsuzluk yapmasını önlemek için gerekli tedbirleri alırlar. Bu tedbirler; yasal ve idari düzenlemeleri uygulamayı, eğitim ve bilgilendirme konusunda uygun çalışmalar yapmayı, personelinin karşı karşıya kaldığı mali ve diğer zorluklar konusunda dikkatli davranmayı ve kişisel davranışlarıyla personeline örnek olmayı kapsar.

Yönetici kamu görevlileri, personeline etik davranış ilkeleri konusunda uygun eğitimi sağlamak, bu ilkelere uyulup uyulmadığını gözetlemek, geliriyle bağdaşmayan yaşantısını izlemek ve etik davranış konusunda rehberlik etmekle yükümlüdür.

Eski Kamu Görevlileriyle İlişkiler

Kamu görevlileri, eski kamu görevlilerini kamu hizmetlerinden ayrıcalıklı bir şekilde faydalandıramaz, onlara imtiyazlı muamelede bulunamaz.

Kamu görevlerinden ayrılan kişilere, ilgili kanunlardaki hükümler ve süreler saklı kalmak kaydıyla, daha önce görev yaptıkları kurum veya kuruluştan, doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir yüklenicilik, komisyonculuk, temsilcilik, bilirkişilik, aracılık veya benzeri görev ve iş verilemez.

Mal Bildiriminde Bulunma

Kamu görevlileri, kendileriyle eşlerine ve velayeti altındaki çocuklarına ait taşınır ve taşınmazları, alacak ve borçları hakkında, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca, yetkili makama mal bildiriminde bulunurlar.

Kurul, gerek gördüğü takdirde mal bildirimlerini inceleme yetkisine sahiptir. Mal bildirimlerindeki bilgilerin doğruluğunun kontrolü amacıyla ilgili kişi ve kuruluşlar (bankalar ve özel finans kurumları dâhil) talep edilen bilgileri, en geç otuz gün içinde Kurula vermekle yükümlüdürler.

MEB Etik Komisyonu Kuruluş Ve İşleyişi

Yönetmelik; Madde 29: Kurum ve kuruluşlarda, etik kültürünü yerleştirmek ve geliştirmek, personelin etik davranış ilkeleri konusunda karşılaştıkları sorunlarla ilgili olarak tavsiyelerde bulunmak ve etik uygulamaları değerlendirmek üzere kurum veya kuruluşun üst yöneticisi tarafından kurum içinden en az üç kişilik etik komisyonu oluşturulur. Etik komisyonu üyelerinin ne kadar süreyle görev yapacağı ve diğer hususlar, kurum ve kuruluşun üst yöneticisince belirlenir.

Etik komisyonları, tüm kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında, üst yöneticinin görevlendirmesi ile bir tepe yöneticisi (Bakanlık ve Müsteşarlıklarda Müsteşar Yardımcısı, Bağımsız Başkanlıklarda, Bağımsız İdari Otoritelerde ve Kamu Kurumu

Niteliğinde Meslek Kuruluşlarında Başkan Yardımcısı, Bağımsız Genel Müdürlüklerde Genel Müdür Yardımcısı, İllerde Vali Yardımcısı, Belediyelerde Belediye Başkan Yardımcısı, İlçelerde Kaymakam gibi) başkanlığında diğer ilgili birimlerden (Teftiş Kurulu Başkanlığı, İç Denetim Birimi Başkanlığı, Personel Dairesi Başkanlığı, Eğitim Dairesi Başkanlığı, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı v.d.) üyelerin görevlendirilmesi ile oluşturulmuştur.

Temel görevleri; Kurumlarında etik kültürünü yerleştirmek ve geliştirmek, Personele etik davranış ilkeleri konusunda karşılaştıkları sorunlar ile ilgili olarak tavsiyelerde bulunmak, Kurumlarındaki etik sorunları belirlemeye yönelik çalışmalar yapmak olarak belirlenmiştir.

Etik Komisyonları; etik davranış ilkelerinin personele tanıtılması ve benimsetilmesine yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme toplantılarının yapılması, Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile işbirliği içerisinde kurumsal mesleki etik ilkelerin tespit edilmesi, hizmet içi eğitim programlarına ve görevde yükselme eğitim ve sınavları ile personel alımına yönelik sınav konularına etik ilkelerin eklenmesi ve uygulamasının gözetilmesi, "Kurumsal Etik Eğitimi Stratejisi"nin hazırlanması ile uygulanmasının koordinasyonu, kurumlarının yürüttüğü hizmetler açısından, merkez ve taşra teşkilatlarından üst düzey personelin katılımı etik sorun alanlarının tespit edilmesine yönelik çalıştayların düzenlenmesi gibi faaliyetlerde bulunurlar.

Etik Komisyonları; Kurum ve kuruluşlarda, etik kültürünü yerleştirmek ve geliştirmek, personelin etik davranış ilkeleri konusunda karşılaştıkları sorunlarla ilgili olarak tavsiyelerde ve yönlendirmede bulunmak ve etik uygulamaları değerlendirmek üzere kurum veya kuruluşun üst yöneticisi tarafından kurum içinden en az üç kişilik oluşturulur.

Etik komisyonu üyelerinin ne kadar süreyle görev yapacağı ve diğer hususlar, kurum ve kuruluşun üst yöneticisince belirlenir.

Öğretmenlik Meslek Etiği

Mesleki Etik; Bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup koruduğu; meslek üyelerine emreden, onları belli bir şekilde davranmaya zorlayan; kişisel eğilimlerini sınırlayan; yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan; meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan meslekî ilkeler bütünüdür.

Meslekî gruplar ne kadar sağlam ve örgütlü olurlarsa, meslekî etik de o kadar gelişir ve saygınlık kazanır.

Meslekî etik kuralları olarak belirlenen, üyelerinin genel ve ortak olan davranış biçimlerini tanımlayan ilkelerin 3 temel işlevi vardır. Bunlar:

1. Meslek içi rekabeti düzenlemek
2. Yetersiz ve ilkesiz üyeleri ayırmak
3. Hizmet ideallerini korumak

Günümüzde meslek etiğine olan ilginin giderek artmasının nedeni kimi mesleklerde karşılaşılan etik sorunlarını artması ya da artan sorunların farkına varılmasıdır.

Meslek etiğinin en önemli yanlarından biri, dünyanın neresinde olursan olsun, aynı meslekte çalışan bireylerin bu davranış kurallarına uygun davranmalarının gerekli olmasıdır.

Aynı meslekten bireylerin birbirleri ile ilişkilerinde belli davranış kalıplarına uymaları meslek etiğinin gereğidir.

Mesleki etik, gurup onu koruduğu sürece yürürlükte kalabilen ve bireylere emreden, onları şu ya da bu şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimlerine bir sınır çizen ve daha ileri gitmelerine engel olan kurallardan oluşmuştur.

Etik ilkeler herkesin görmediği görevleri düzenler. Onun için herkes bu görevlerin ne olduğunu, ne olması gerektiğini, bu görevleri yerine getiren bireylerin özel ilişkilerinin ne olması gerektiğini bilemez.

Toplum içinde mesleki etik ilkelerini oluşturacak ve bu ilkelerin yürütülmesini denetleyecek özel bazı guruplara gereksinim vardır.

Eğitim insanı doğumdan ölüme etkileyen ve bir şekle sokmaya çalışan bir süreçtir. Etik ise insanın ne yapmalıyım? Nasıl yapmalıyım? Sorularına vermeye çalıştığı yanıttır. Eğitim ve etik arasında bu anlamda zorunlu bir ilişki vardır.

Buradan hareketle eğitim, yaşam boyunca süren ”etik bir kendini tanıma sürecidir”.

Her tür eğitim etkinliğinde temel olarak dört boyut üzerinde durulması gerekmektedir. Bu boyutlar; ”amaç”,”kapsam”,”yöntem” ve “değerlendirme “dir.

Okullar, öğrencilerin mutlu, sağlıklı ve özgür biçimde yaşayarak kendilerini gerçekleştirdiği yerler olmalıdır. Ancak okullarımız çocukların azarlandığı ve notun tehdit unsuru olduğu yerler olmamalıdır.

Bu durumda okullar; bireylere doğru davranışların kazandırıldığı gerçek öğrenme ve gelişme merkezleri olmalıdır.

Eğitimciler İçin Mesleki Etik İlkeler, 2015/21 Sayılı Genelge İle şu şekilde belirlenmiştir:

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü

Sayı : 97202150/730.06/6531543
24.06.2015

Konu: Eğitimciler İçin Mesleki Etik İlkeler

GENELGE

2015/21

Ekonomik ve sosyal hayatı olumsuz etkileyen, ahlaki değerleri aşındıran, kamu kurumlarına olan güveni zedeleyen tutum ve davranışlara karşı kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, güvenilir bir yönetim anlayışının oluşturulması amacıyla hazırlanan “Türkiye’de Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı” Bakanlar Kurulunda kabul edilmiş, 22.02.2010 tarihli ve 27501 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak uygulamaya konulmuştur.

Söz konusu Eylem Planında; kamu yönetimi içerisindeki her bir meslek grubu için ayrı ayrı etik ilkelerin belirlenmesi ve çıkar çatışmalarının önlenmesi öngörülmüş, bu amaçla Eğitim-Öğretim Hizmeti Verenler İçin Mesleki Etik İlkelerin belirlenmesi çalışmalarına başlanmıştır.

Çalışmalarda, Birleşmiş Milletler “Kamu Görevlileri İçin Uluslararası Davranış Kuralları “ve Başbakanlık “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları hakkında Yönetmelik” esas alınmıştır.

Bu doğrultuda öncelikle Bakanlığımız birimlerinin yazılı görüşleri alınmış, Başbakanlık, Bakanlığımız ve öğretmen sendikası temsilcilerinden bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Daha sonra, İzmir’de Bakanlığımız temsilcileri, milli eğitim şube müdürleri, müfettişler ve branş öğretmenlerinin katılımı ile bir komisyon çalışması yapılmıştır. Belirlenecek ilkelerin uluslararası ilkeler ile uyumunu sağlamak amacıyla değişik ülke örnekleri çalışmaya entegre edilmiştir. Başbakanlık koordinesinde; Bakanlığımız temsilcileri, milli eğitim şube müdürleri, okul müdürleri, öğretmenler, öğrenciler, veliler, sivil toplum ve sendika temsilcileri ile akademisyenlerin katıldığı iki ayrı çalıştay daha düzenlenerek çalışmaya son şekli verilmiştir.

Eğitim personelinin, örnek insan olarak ulusal ve uluslararası etik kurallara uyması kaçınılmazdır. Söz konusu etik ilkeler, hâlihazırda eğitimciler tarafından kabul görmekle birlikte, çalışmanın amacına ulaşabilmesi bu ilkelerin davranışa dönüştürülmesine bağlıdır.

Bu amaçla, genelge ekinde gönderilen “Eğitim-Öğretim Hizmeti Verenler İçin Mesleki Etik İlkeler”in her düzeydeki yönetici, öğretmen ve tüm eğitim personeline imza karşılığı duyurulması, etik ilkelerin tanıtılması, denetimlerde yöneticiler ile maarif müfettişleri tarafından izlenmesi sağlanacaktır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Nabi AVCI
Bakan

EĞİTİM -ÖĞRETİM HİZMETİ VERENLER İÇİN MESLEKİ ETİK İLKELER

I-ÖĞRENCİLER İLE İLİŞKİLERDE ETİK İLKELER

1. Sevgi ve Saygı

Eğitim ve öğretim faaliyetleri başlangıcından son aşamasına kadar, sevgi ve saygı üzerine dayandırılır. Eğitimci; herhangi bir düzey farkı ve eksikliği gözetmeden bütün öğrencileri severek, sevdiğini hissettirerek, onlara sevgiyi aşılar. Küçüklere karşı sevginin, büyüklere karşı saygının önemini anlatırken öncelikle kendisi örnek olur, öğrenciyi utandıracak, onurunu kıracak söz ve davranışlardan hassasiyetle kaçınır.

2. İyi Örnek Olma

Eğitimci; söz, davranış, hal, hareket ve görüntüsü ile öğrencilere iyi örnek olur, bilgi birikimiyle öğrencilerde öğrenme istek ve azmini uyandırır. Kötü örnek oluşturacak tutum ve davranışlardan kaçınır.

3.Anlayışlı ve Hoşgörülü Olma

Eğitimci, özellikleri bakımından farklılık gösteren bütün öğrencilere diğerleri gibi anlayış ve hoşgörü ile yaklaşır.

4. Adil ve Eşit Davranma

Eğitimci; mesleğini icra ederken öncelikle insan haklarına saygı duyarak; ırk, dil, din, renk, siyasi görüş ve aile statüsü gözetmeden, öğrencilere adil ve eşit davranır. Öğrencilere eğitim-öğretim fırsatlarından adil yararlanma hakkı tanır, her öğrenciye eşit şekilde ilgi göstererek onların iyi yetişmelerini sağlar.

5. Öğrencinin Gelişimini Gözetme

Eğitimci; öğrencilerin fiziksel, duygusal, sosyal, kültürel ve ahlaki gelişimlerini gözetir, bu doğrultuda öğrencileri ile samimi ve güvene dayalı iletişim kurar. Derslerde öğrencilerin kendini rahat bir şekilde ifade etmesi, derse katılımları konusunda onları cesaretlendirir. Bedenen ve ruhen sağlıklı, iyi ahlaklı, kendine güvenen, sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek için gereken çabayı gösterir.

6. Öğrenciye Ait Bilgileri Saklama

Eğitimci; öğrenciyle ilgili edindiği bilgilerin gizliliğine riayet eder, yasal zorunluluklar ve acil durumlar dışında bu gizli bilgileri korur ve kimseyle paylaşmaz. Öğrencinin özel hayatına ait bilgileri, ailesinin dışında kimseye açıklamaz.

7. Menfi Psikolojik Durumları Yansıtmama

Eğitimci; kişisel, ailevi ve çevresel nedenlerle üzüntü, sıkıntı, mutsuzluk gibi kişisel durumlarını öğrencilere yansıtmaz ve onları açıklamaz.

8. Kötü Muameleden Kaçınma

Eğitimci; öğrencinin beden ve ruh sağlığını, fiziksel, sosyal gelişimini ve eğitimini olumsuz yönde etkileyecek şekilde davranmaz. Bir öğrencinin okul içinde ve okul dışında kötü muameleye uğradığını fark ettiğinde gerekli tedbirleri alır, durumu yetkili makamlara bildirir.

II-EĞİTİM MESLEĞİNE İLİŞKİN ETİK İLKELER

9. Mesleki Yeterlilik

Eğitimci; saygın ve onurlu bir mesleğin mensubu olduğu bilinci ile hareket eder. Görevinin gerektirdiği bilgi, nitelik ve yeteneklere sahip olabilmek için, her türlü bilgiyi, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip ederek gelişimini sürdürür. Mesleğini sevmediği izlenimini gösterecek davranışlardan kaçınır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

10. Sağlıklı ve Güvenli Eğitim Ortamı Sağlama

Eğitimci, eğitim ve öğretim ortamında öğrenci sağlığını ve güvenliğini tehdit edebilecek her türlü unsurun ortadan kaldırılması konusunda üzerine düşen sorumluluğu yerine getirir, eğitim ve öğretimin güven ve düzen içinde yapılmasını sağlar.

11. Mesai ve Ders Saatlerine Uyma

Eğitimci, mesai ve ders saatlerine titizlikle uyar; derse geç girerek, dersten erken ayrılarak ya da gerçeğe aykırı mazeretler üreterek eğitim sürecini kesintiye uğratmaz. Ders saatlerini etkin ve verimli kullanır. Dersten geç ayrılmak suretiyle öğrencinin dinlenme hakkını engellemez.

12. Hediye Alma

Eğitimci, Öğretmenler Günü gibi özel gün ve haftalarda verilen, maddi değeri olmayan sembolik nitelikteki hediyeler hariç, mesleki kararını ve tarafsızlığını etkilemesi muhtemel herhangi bir hediyeyi kabul etmez.

13. Kişisel Menfaat Sağlama

Eğitimci, mesleki nüfuzunu kullanarak kişisel menfaat sağlamaz; kurum kaynaklarını, araç ve gereçlerini kişisel amaç için kullanmaz. Yardımcı ders kitabı ve diğer araç gereçleri sadece öğrencilerin gelişimini gözetmek üzere tavsiye eder. Bunun dışında bir gerekçeyle, çıkar sağlama amaçlı istek ve yönlendirmelerden kaçınır.

14. Özel Ders Verme

Eğitimci, kanuni istisnalar hariç olmak üzere öğrencilere ücret veya başka bir menfaat karşılığı özel ders vermez.

15. Bağış ve Yardım Talebinde Bulunma

Eğitimci, öğrenci ve velilerden bağış, yardım veya başka bir isim altında para yada eşya talebinde bulunmaz, bunlarla ilgili zorunluluk getirmez.

III- EĞİTİMCİLERLE İLİŞKİLERDE ETİK İLKELER

Eğitimci; meslektaşları arasında ırk, dil, din, renk, cinsiyet, siyasi görüş ve aile statüsüne dayalı ayrımcılık yapmaz. Meslektaşlarına, öğrencilerle ilgili güven sarsıcı veya önyargılı yaklaşmalara neden olacak şekilde telkin ve yönlendirmede bulunmaz. Meslektaşları ile ilgili edindiği bilgilerde gizliliğe riayet eder. Öğrencilerin huzurunda ve değişik ortamlarda meslektaşları aleyhine söz söylemez, olumsuz söz ve davranışlardan kaçınır. Meslektaşları ile öğrencilerin kaliteli bir eğitim-öğretim alması için işbirliği yapar, bu süreçte karşılaştığı sorunları okul yönetimi ile paylaşır.

IV-VELİLER İLE İLİŞKİLERDE ETİK İLKELER

Eğitimci, öğrencilerin sosyal, fiziksel, duygusal, kültürel, ahlaki, manevi ve düşünsel açıdan gelişimlerini sağlamak, beceri ve yeteneklerini ortaya çıkarmak için velilerle iyi iletişim kurar. Çocuklarıyla gerektiği gibi ilgilenmeleri konusunda velileri yönlendirir. Veliler arasında ırk, dil, din, renk, cinsiyet, siyasi görüş, ve aile statüsüne dayalı ayrımcılık yapmaz.

V- OKUL YÖNETİMİ VE TOPLUM İLE İLİŞKİLERDE ETİK İLKELER

Eğitimci; öğrencilerin kaliteli bir eğitim-öğretim hizmeti almasını sağlamak için okul yönetimi ile işbirliği yapar, bu süreçte karşılaştığı sorunları yetkili birime bildirir. Kurum kaynaklarını etkili, verimli ve tutumlu kullanır. Topluma karşı pozitif ve aktif rol sergiler, sorumluluklarını yerine getirerek örnek olur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

VI- OKUL YÖNETİCİLERİNİN; ÖĞRETMENLER, ÖĞRENCİLER VE VELİLER İLE İLİŞKİLERİNDE ETİK İLKELER

Okul yöneticileri; eğitim ve öğretimin sağlıklı ve güvenli bir ortamda yapılabilmesi için gereken önlemleri alır. Kurum kaynaklarının etkin, verimli ve tutumlu bir şekilde kullanılmasını sağlar. Öğretmenler, öğrenciler ve veliler arasında ırk, dil, din, renk, cinsiyet, siyasi görüş ve aile statüsüne dayalı ayrımcılık yapmaz. Öğretmenler, öğrenciler ve velilerin okulda yaşanan sorunları açık bir şekilde ifade etmesine imkân verir, sorunlara çözüm üretme konusunda gayret gösterir. Öğrencilerin eğitim ve öğretimiyle ilgili olarak velilerle olumlu ve sürekli iletişim kurar. Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde öğretmenler arasında eşitlik, tarafsızlık ve liyakat ilkelerine riayet eder.

Okullarda Etik Eğitimi

Toplum tarafından sorumluluk, saygı, güven, adalet, yurttaşlık bilinci gibi temel değerleri içeren bir etik yaklaşımın okullarda geliştirilmesi ve öğrencilerin karakter eğitiminin desteklenmesi günümüzün parçalanmaya giden dünyasında bütünlüğünü sağlanması açısından önemlidir.

Etik eğitiminde başarının ön koşulu öğrenci öğretmen arasında ilişkinin sağlıklı kurulmasıdır.

Eğitim insanı doğumdan ölüme etkileyen ve bir şekle sokmaya çalışan bir süreçtir. Etik ise insanın "ne yapmalıyım, nasıl yapmalıyım" sorularına vermeye çalıştığı yanıttır.

Her tür eğitim etkinliğinde temel olarak dört boyut üzerinde durulması gerekmektedir.

Bu boyutlar; ''amaç","kapsam", "yöntem" ve "değerlendirme"dir.

Bu boyutlar aynı zamanda eğitim programlarının geliştirilmesinde sorulan dört sorunun da yanıtını oluşturmaktadır.

Niçin? sorusunun yanıtını amaç boyutu oluşturmaktadır.

Ne? sorusunun yanıtını ise kapsam boyutunda verilir.

Nasıl? Sorusu yöntem boyutunda yanıtlanır.

Ne oldu? Sorusu ise değerlendirme boyutunda elde edilen bilgilerle yanıtlanabilir.

Eğitimi sunan kişilerin eğitim yöntemlerine ilişkin bilgi ve yaklaşımları, öğrencilerin öğrenme yöntemlerini de belirtmektedir.

Bu durumda okullar; bireylere doğru davranışların kazandırıldığı gerçek öğrenme ve gelişme merkezleri olmalıdır.

Sınıf içi etkileşimler etik kararlar içermekte, çünkü öğretmenler, kendilerinin rehberliğine ve bakımına muhtaç genç insanlarla ve çocuklarla çalışmaktadırlar.

Bu ilişkide öğretmen, sınıftaki otorite figürüdür ve çok kısa zaman dilimleri içinde karmaşık etik kararlar almak durumundadır.

Öğretmen-öğrenci ilişkisinde, öğretmene öğrenciyi denetleme, onu istenen şekilde yönlendirme, onun öz-yeterliliğini ve bağımsızlığını destekleme görevi ve yetkisi verilmiştir. Bu görevi üstlenmekle öğretmen, öğrenci üzerinde etik bir sorumluluğu da kabul etmektedir.

Toplum da, öğretmene yetişmekte olan bir bireyin gelişimini yönlendirmek gibi önemli bir sorumluluğu vermekle, öğretmenin bu ilişkide baskın rolü üstlenmesini kabul etmiş olmaktadır.

Öğretmen, öğrencinin belli bir konu hakkında bilgi ve tecrübe sahibi olmasını sağlarken birçok yöntem kullanır. Örneğin, yanlışları düzeltir, genellemelerle birlikte var olan istisnaları belirtir, yeni öğrenilecek konulan ve becerileri belirler ve konuyu öğrenciler için daha anlamlı ve ilginç hâle getirmeye çalışır.

Sınıf İçi Kurallar Ve Etik

Öğretmenliğin etik boyutlan ile ilgili olarak ele alınabilecek diğer bir konu sınıf kurallardır. Sınıf kuralları, öğretmen ve öğrenci ilişkilerini düzenleyen en temel araçtır. Bu kuralların oluşturulması ve uygulanması sırasında öğrencilere belli etik değerleri öğretmek için sayısız fırsatlar doğar.

Sınıf kuralları, sınıfı düzene koymak ve öğrencileri yönetmek gibi basit işlevlerinden öte, öğretmenin, öğrencilerle ilgili ve onların hayata bakışlarının oluşmasında önemli rol oynayabilecek düşüncelerini yansıtır. Temel olarak, bu kurallar "dünyanın etik düzenini ve bir hayat şeklini" yansıtır.

Kurallar, çoğunlukla daha genel etik prensiplerin yüzeydeki görünüşleridir ve öğretmenin sınıf içinde kendi rolü ile ilgili bakış açısını yansıtır. Başkalarına zarar vermemek, hırsızlık yapmamak veya sınıfta sessiz olmak gibi kesin kurallar, öğretmenin, öğrencilerin davranışlarını olumlu yönde şekillendirme ve inandığı etik prensipleri sınıfta yerleştirme çabasını yansıtır.

Sınıf İçi Etkileşimler Ve Etik

Öğretmen - öğrenci etkileşimleri, sınıf içinde etik mesajları taşımada ve öğrencilerin ahlaki gelişimlerini desteklemede anahtar bir işlev gören diğer bir faktördür.

Sınıf içindeki etkileşimin etik boyutlarını üç ana grupta ele almak mümkündür: Dil, güç ve kültür. Birçok sınıf içi olay ve öğretmen- öğrenci etkileşimlerinin analizleri sonucunda yazarlar, sınıfların etik anlamda imalar ve mesajlar içeren sayısız olaylarla dolu olduğu ve öğretmen - öğrenci etkileşiminin kelimeler, davranışlar ve çok çeşitli ifade tarzları yoluyla etik mesajların iletiminde temel araç olduğu sonucuna varmışlardır.

Öğrencinin Hak Ve Sorumlulukları

Haklar

- Düşüncelerini özgürce ifade etme
- Güvenli ve sağlıklı bir okul ve sınıf ortamında bulunma
- Bireysel farklılıklarına saygı gösterilmesi
- Kendisine ait değerlendirme sonuçlarını zamanında öğrenme ve sonuçlar üzerindeki fikirlerini ilgililerle tartışabilme
- Kendisine ait özel bilgilerin gizliliğinin sağlanması
- Okulun işleyişi, kuralları, alınan kararlar hakkında bilgilendirilme
- Okul kurallarının uygulanmasında tüm öğrencilere eşit davranılması
- Kendini ve diğer öğrencileri tanıma, kariyer planlama, karar verme ve ihtiyaç duyduğu benzer konularda danışmanlık alma
- Akademik ve kişisel gelişimini destekleyecek ders dışı etkinliklere katılma
- Okul yönetiminde temsil etme ve edilme
- Özgün eserlerimiz (Tiyatro, Müzik konseri, resim ve yazılarımız…) sosyal çevre ile bütünleşme
- Öğretmelerimle sosyal ve duygusal problemlerimi rahat paylaşma
- Demokratik, katılımcı, eşit ve adaletli bir yönetim anlayışı.
- Meslekleri tanıtıcı bilgiler verilmesi ve ilgi yeteneklerimin fark edilmesine yönelik objektif test ve tekniklerin uygulanması.
- Okulun teknolojik imkânlarından yararlanma.
- Öğrencilerin kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri dilek-istek kutuları düzenleme

Sorumluluklar

- Okulda bulunan kişilerin haklarına ve kişisel farklılıklarına saygı gösterme.
- Ders dışı etkinliklere katılarak ve bu etkinliklerden en iyi şekilde yararlanma.
- Arkadaşlarının ve okulun eşyalarına zarar vermeme; Yanlışlıkla zarar verildiğinde zararın bedelini karşılama.
- Sınıfça belirlenen kurallara uyma.
- Okul kurallarına uyma.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Okul yönetimine(fikir, eleştiri, öneri ve çalışmalarımla) katkıda bulunma.
- Arkadaşlarına, öğretmenlerine ve tüm okul çalışanlarına saygılı davranma.
- Hiçbir şekilde kaba kuvvete ve baskıya başvurmama.
- Okulun bilim ve sanat panolarına; fotoğraf, video, yazı ve afişlerle katkı yapma.
- Okulda düzenlenecek eğitim çalışmalarına(Toplantı, seminer, konferans vb) katılma
- Okul dışında da Akçakoca Lisesi ve Akçakoca Barbaros Anadolu Lisesi öğrencisine yaraşır bir şekilde davranma.
- Derslerin ahengini, seyrini bozacak hal ve hareketlerden kaçınma.
- Okul kıyafetini temiz ve düzenli giyme.
- Ödevlerini tam ve zamanında yapma ve derslere hazırlıklı gelme.

Velinin Hak Ve Sorumlulukları

Haklar

- Çocuğumun eğitimiyle ilgili tüm konularda bilgilendirilmek.
- Adil ve saygılı davranışlarla karşılanmak.
- Çocuğuma okul ortamında nitelikli kaynaklar, eğitim ve fırsatlar sunulacağını bilmek.
- Düzenli aralıklarla okulun işleyişi hakkında bilgilendirilmek.
- Okul Aile Birliği aracılığı ile okul yönetimine yardımcı olmak ve böylelikle katkıda bulunmak.
- Çocuğumun okuldaki gelişim süreciyle ilgili olarak düzenli aralıklarla bilgilendirilmek.
- Okulun veli eğitim çalışmalarından yararlanmak.
- Okulun sunduğu tüm sosyal ve kültürel etkinliklerden yararlanmak

Sorumluluklar

- Çocuğumun her gün okula zamanında, öğrenmeye hazır, okulun kılık-kıyafet kurallarına uygun bir şekilde gitmesine yardımcı olacağım.
- Okulun öğrenciler için düzenleyeceği ders dışı etkinliklerden en az iki tanesinde görev alacağım.
- Okulun duyuru ve yayınlarını takip edeceğim.
- Bilgi edinmek ve toplamak amacıyla gönderilen her türlü anket ve formu doldurup zamanında geri göndereceğim.
- Okul-Aile Birliği seçimlerine ve toplantılarına katılacağım.
- İhtiyaç duyduğunda öğrencimin ödevlerine katkı sağlayacağım, gerekli açıklamaları yapacağım ancak kendi yapması gereken ödevleri asla yapmayacağım.
- Okumaya, araştırmaya daha fazla zaman ayırması için televizyon seyretme ve oyun oynama saatlerini düzenlemesine yardımcı olacağım.
- Evde o gün okulda yaptıklarını paylaşarak günün değerlendirmesini çocuğumla birlikte yapacağım.
- Çocuğumun uyku ve dinlenme saatlerine dikkat edeceğim.
- Okulun düzenleyeceği aile eğitim seminerlerine katılacağım.
- Çocuğuma yaşına uygun sorumluluklar vereceğim.(Odasını toplama, ev işlerine yardım etme, alışveriş yapma gibi)
- Okul yönetiminin okul-aile ilişkisini geliştirmek amacıyla yapacakları ev ziyaretlerini kabul edeceğim.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Çocuğumun ruhsal ve fiziksel durumundaki değişmeler hakkında okulu zamanında bilgilendireceğim.
- Aile ortamında fiziksel ve psikolojik şiddete izin vermeyeceğim.
- Okul kütüphanesine yılda en az bir kitap bağışlayacağım.
- Okulu en az ayda bir kez ziyaret edeceğim.
- Çocuğumun okula devamını sağlayacağım.

Okulun Hak Ve Sorumlulukları

Haklar

- Destekleyici, güvenli ve etkili bir ortamda çalışmak
- Okul toplumundan ve çevreden saygı ve destek görmek.
- Okulda alınan tüm kararlara ve okul kurallarına uyulmasını istemek.
- Zaman planlaması yapmak.
- Öğrencileri sosyal etkinliklerde görevlendirmek

Sorumluluklar

- Öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimlerini destekleyecek materyal, ekipman ve teknolojik donanım sağlamak.
- Okulda olumlu bir kültür yaratmak.
- Okul, veli ve çalışanlar arasında hiçbir nedenden dolayı ayırım yapmamak.
- Eğitim ve öğretim sürecini okulun duvarlarıyla sınırlamamak.
- Öğrencilerin, velilerin ve okul çalışanlarının kendilerini ve fikirlerini ifade edebilecekleri fırsatlar yaratmak.
- Okulun güvenilir ve temiz olmasını sağlamak.
- Öğrenciler için iyi bir model olmak.
- Okulun ve öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda sürekli gelişmek.
- Okulda etkili öğrenmeyi destekleyecek bir ortam yaratmak.
- Okulun işleyişine ait kararların ve kuralların uygulanmasını takip etmek.
- Okul-toplum ilişkisini geliştirmek.
- Öğretmen, öğrenci ve veli görüşmelerini düzenlemek ve ilgilileri zamanında bilgilendirmek.
- Okul çalışanlarının ihtiyaçları doğrultusunda eğitim seminerleri düzenlemek.
- Okul çalışanlarının ihtiyaçlarını belirleyerek giderilmesi için çözüm üretmek.
- Okulun işleyişi ve yönetimi konusunda ilgili tarafları düzenli aralıklarla bilgilendirmek.
- Veli ve öğrenci hakkında ihtiyaç duyulan bilgileri toplamak, değerlendirme, sonuçları ilgililerle paylaşmak ve gizliliğini sağlamak.
- Veli toplantılarının belirli aralıklarla ve düzenli olarak yapılmasını sağlamak.
- Bilimsel ve süreli yayınları okula kazandırmak.
- Öğrenciler için toplumsal hizmet etkinlikleri planlamak ve yürütmek.

OKUL YÖNETİMİNDE ETİK DEĞERLER

Etik Liderlik

Etik liderlik, örgütün amaçlarını, vizyonunu ve değerlerini etik bir anlayış içinde somutlaştırmaktır. Güven ile örgütteki çalışanlara ilham vermek ve verdiği sözde durmak bir lideri etik lider yapan önemli özelliklerden birisidir.

Örgütte herkesin uyması ve koruması beklenen normların ve değerlerin oluşturulması, etik

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

liderliğin önemli bir boyutu olarak gösterilmektedir.

Okul yöneticilerinin etik liderlik becerileri iletişimsel, iklimsel, davranışsal ve karar vermede etik olmak üzere dört farklı boyutta ele alınmaktadır.

İletişimsel etik, yönetici ve çalışanlar arasında sağlıklı iletişim ağının kurulması ve çalışanların iş doyumunun sağlanması ile ilgilidir. Çalışanlarına karşı açık sözlü olan, onlara değer veren ve onlarla sağlıklı iletişim kurabilen bir lidere olan güvenin artması beklenmektedir.

İklimsel etik, etkili bir okul iklimi oluşturmak için çalışanlara sahip çıkılması, onların desteklemesi, düşüncelerin sevgiyi temel alan bir yaklaşımla yayılması, okul kültürünün ve vizyonunun net bir şekilde ortaya konması, çalışanların yaratıcılıklarını maksimum düzeyde ortaya çıkarabilecekleri bir çalışma ortamının hazırlaması ile ilgilidir.

Davranışsal etik, yöneticinin dürüst ve adil davranışlar sergilemesi, örgütteki herkesi eşit görmesi ve eşit muamele etmesine işaret etmektedir. Ayrıca, mesleğe bağlılık, anlayış, inanç, sorumluluk ve başkalarının görüşlerine saygı da etik bir okul yöneticisinden beklenen diğer özelliklerdir.

Karar vermede etik, liderin ahlaki açıdan doğru kararlar verebilmesi, doğru ile yanlışı ayırt edebilmesi ve verdiği kararlarda etik davranması kapsamında incelenmektedir.

YÖNETİCİ

> Yönetir
> Düzeni sürdürür
> Koruyucu
> Bir kopyadır
> Sistem ve yapılara odaklaşır
> Kontrole güvenir ve etkin kılar
> Kısa vadeli bakar
> Nasıl ve ne zaman sorularını sorar
> Mevcut durumu savunur
> İşleri doğru yapmaya çalışır

LİDER

> Yenilik yapar
> Farklılık yaratır
> Geliştirici
> Orijinaldir
> İnsana odaklaşır
> İnsanlarda güven duygusunu geliştirir
> Uzun vadeli bakar
> Niçin sorularını sorar
> Statükoya meydan okur
> Doğru işleri yapar

*Yönetici ve Lider arasındaki farklar.

Liderin taşıması gereken özellikler şunlardır:

- Ulaşmak istediği amaç ve hedefleri belirleyerek stratejileri oluşturmak
- Vizyon sahibi olmak
- Yaratıcı olmak
- Duyarlı olmak
- Dürüst ve güven verici olmak
- Çalışanları motive etmek, gelişmelerini sağlamak
- Sistemi bir bütün olarak görmek
- Takım çalışması yararına inanmak
- Kişiler arası etkin iletişim kurabilmek ve sürdürmek, eldeki verileri kullanarak bilgi ile yönetmek

Yöneticiler etik kuralları yerine getirirlerken yönetim için kullandıkları temel becerileri burada da kullanmalıdırlar. Bunlar;

Gerçekçilik: Açıktan açığa dile getirilen mesajlar her ne kadar insanlara kurallara uygun davranmaklarını söylüyorsa da, gizli mesajlar genellikle bu kurallara aykırı davranmanın kendi çıkarları, hatta kendi çıkarları için çok daha iyi olduğunu anlatmaktadır. Yöneticilerin çalışanlarından

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

gerçekçi olmayan taleplerde bulunması ya da bu tür beklentileri, etik dışı davranışların ortaya çıkması için güçlü bir dürtüdür.

Kararlılık: Etik kurallara uygun davranmak yöneticilerin arada bir yapacakları, bedelinin fazla olmadığı ya da bu sayede saygınlık kazanacakları durumlarla sınırlı olacak bir iş değildir. Her an davranışları etik kurallara uygun olmalıdır, aksi halde çalışanlar bu duruma kuşkuyla bakarlar.

Hayal Gücü: yıllarca işleri aynı biçimde yürütmek, sorunlardan uzak olmaya çalışmak ve ofis politikalarına uyum sağlama kaygısı, pek çok insanın hayal gücünü felce uğratmıştır. Etik kurallara uygun davranmak çok kolay bir iş değildir, ancak etik kurallara uymak demek, karı düşünmekten, vazgeçmek demek de değildir. Etik kurallara uygun hareket etmek demek, çalışanlardan istenilen sonuçlara ve ödüllendirilecek davranışlara etik unsurlar da katılması demektir.

Etkili İletişim: Yöneticiler çalışanlarına, onlardan neler beklediklerini anlatırken çok genel ve soyut ifadelerden kaçınmalı, değerleri ve ilkeleri onların görevlerine uygun somut düşünme ve iş yapma biçimlerine dönüştürmelidirler. Ancak etik konulardaki iletişim yalnızca kurallar koymak ve bunların uygulanmasını sağlamakla sınırlı değildir. Verimli bir iletişim, çalışanların işlerini yaparken neler yaşadıklarını dinlemeyi, karşılaştıkları etik sorunların neler olduğunu, etik kurallara daha uygun bir iş yerinde neler görmek istediklerini anlatmayı gerektirir.

Örgütsel Güven

Örgütsel güven, örgüt çalışanlarının, örgütün eylemlerine karşı savunmasız kalmaya istekli olmaları olarak tanımlanır. Diğer bir tanıma göre örgütsel güven, riskli durumlarda bile çalışanın örgütü etkileyecek uygulamalardan ve politikalardan emin olması ve bu uygulamalara ve politikalara karşı olumlu beklentilere sahip olmasıdır

Örgütsel güven dört farklı boyutta incelenmektedir. Bunlar, çalışanlara duyarlılık, yöneticiye güven, iletişim ortamı ve yeniliğe açıklıktır.

Çalışanlara duyarlılık, terfi, işe alma, ödüllendirme, ücretlendirme, performans değerlendirme gibi örgütsel süreçlerin adil, eşitlikçi ve tatmin edici bir şekilde yürütülmesi, etkili bir işbirliğinin sağlanması, eşgüdüm sürecinin yönetim tarafından desteklenmesi ve çalışanların örgütsel karar ve politikalarda söz sahibi olmalarını ifade etmektedir.

Yöneticiye güven, yöneticinin sözüne sadık ve dürüst olacağına dair örgüt çalışanlarının besledikleri inancı ifade etmektedir.

İletişim ortamı, örgütlerin işlevlerini yerine getirebilmeleri, insan ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi, örgütsel etkililiğin ve verimliliğin arttırılabilmesi için etkili bir örgütsel iletişim ağının kurulmasını ifade etmektedir.

Yeniliğe açıklık, yöneticinin iş prensiplerini oluştururken öğretmenlerin fikrini alması ve bunları kullanması, öğretmenlerin çekinmeden okul hakkında önerilerde bulunabilmesi, okulun öğretmenlerin ihtiyaçları ve yaptıkları öneriler doğrultusunda yeniliğe, gelişime ve değişime açık olması gibi davranışları ihtiva etmektedir.

Okul Yönetiminde Etik

Eğitim yönetimi, yönetim biliminin bir alt alanıdır. Eğitim yönetimi, toplumun eğitim gereksinimi karşılamak üzere kurulan eğitim örgütünü önceden belirlenen amaçlarını gerçekleştirmek için etkili işletmek, geliştirmek ve yenileştirmek sürecidir.

Eğitim yönetimi ve bunun bir alt alanı olan okul yönetimi, devletin eğitim politikalarını ve yetkili organların bu politikalar doğrultusunda saptadığı genel ve özel eğitim amaçlarını gerçekleştirmekle yükümlüdür.

Bu nedenle eğitim yöneticilerinin, görevlerini yerine getirirken, yasa ve politikalar kadar mesleki etik ilkelerine de uygun davranmaları gerekir.

Eğitim yöneticiliği, eğitim alanındaki öğretmenlik, psikolojik danışmanlık, deneticilik gibi meslek alanlarına benzer şekilde özel uzmanlık bilgi ve becerilerini gerektirmektedir.

Eğitim yönetiminde etik ilkeler, yönetici ve öğretmenlerin davranışları ile yansımaktadır.

Eğitim yöneticisi başlangıçta görevlendirme ile geldiğinden resmi yetkisinden güç alan bir konumdadır. Ancak diğer iş görenler, öğrenciler, veliler ve diğer gruplar tarafından benimsendiğinde lider konumuna gelebilir.

Eğitim kurumları, insan merkezli ve hizmet üretilen kurumlardır. İnsan ve hizmetin ağırlıklı olduğu bu kurumların yönetiminde iyi, uygun, tutarlı kararlara varılabilmesi, eğitim yöneticisinin yönetime ilişkin bilgi ve beceriler kadar, insanlar hakkındaki görüş ve beklentileri ile sahip olduğu iyi, doğru ve güzel anlayışı ile de ilgilidir.

Yöneticinin karar süreci bir değer sistemine dayanırsa, kararlarında dış etkiler altında kalmadan etik sonuçlara ulaşmasını sağlar.

Eğitim yöneticisi eğitim sistemi içinde çok önemli bir birimi temsil etmektedir.

Eğitim yöneticisinin liderlik biçimi ve her gün yüz yüze geldiği durumlarda gösterdiği mesleki ve ahlaki davranışlarında, sahip olduğu etik değerlerin yansımaları görülür.

Günlük kararlarda bilinçaltında yer alan ahlaki eğilimler davranışları etkilemektedir.

Etik ilkeler yöneticilerin tartışmaya açık eylem ve kararlardan uzak durmalarını, doğru olmayan ancak çekici gelen yaklaşımlardan kaçınmalarını sağlar.

Eğitim yönetimi ve bunun bir alt alanı olan eğitim kurumları yönetimi, devletin eğitim politikalarını ve yetkili organların bu politikalar doğrultusunda tespit ettiği genel ve özel eğitim amaçlarını gerçekleştirmekle yükümlüdür. Bu nedenle eğitim kurumu yöneticilerinin, görevlerini yerine getirirken, yasa ve politikalar kadar, meslek etiği ilkelerine de uygun davranmaları gerekir.

1)Eğitim Felsefesine Uygun Bir Vizyon Geliştirilmesi

Eğitim felsefesine uygun bir vizyon geliştirememiş bir eğitim yöneticisi, muhtemelen insani ilişkiler ve karar sürecinde tutarsızlık yaşayacaktır. Eğitim yöneticileri geliştirdikleri vizyonu gerçekleştirmelidirler. Bu gerçekleştirme duygular ile değil sınanmış ilkelerle yapılmalıdır.

2) Güçlü bir Etik Liderlik Uygulanması

Bir eğitim yöneticisi, okuldaki etik havanın kurulmasında en temel belirleyicidir. Eğitim yöneticisinin aldığı tüm kararlar, okulun etik havasını oluşturur. Eğer okul yöneticisi okulda kalitesiz eğitim verilmesine göz yumuyorsa bu durum toplumun, veli ve öğrencilerin aldatıldığı bir havanın oluşmasına neden olur.

3) Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması

Eğitim yöneticisi ayrımcılığı hoş görmez. Eğitim yöneticileri bir etik ve eğitim sorunu olarak konuyu ele almalıdır.

4) Etkili Öğretimin Bir Vazife Olarak Görülmesi

Okulda Eğitim-Öğretimin zayıf olması iyi öğreticilere, öğrencilere ve topluma zarar verir. Eğitim-Öğretimde zayıf öğreticiler, öğrencilere zengin bilgilerini ve sağlıklı bir öğrenme ortamının sağlanmasını engeller. Öğretmenin başarısızlığı öğrenciyi yaşam boyunca olumsuz etkiler. Paylaşılan genel amaçlara ve değerlere dayalı bir okul toplumu oluşturma çabası, etkili bir eğitim yöneticisinin birincil amacı olmalıdır.

5) Toplumla İlişkilerin Geliştirilmesi

Okulla ilişkili birçok kişi kendisini okulun bir parçası olarak hissetmez. İyi ve etkili okul yöneticileri, okul ile toplum arasında iyi bir ilişki ve etkileşim kurarlar. Kurmuyorsa bu onun başarısızlığı olarak görülür.

Okul sıcak ve çekici bir yer haline gelirse, öğrenci, öğretmen ve veliler bu kurum tarafından istendiklerini hissederler.

6) Bütün Grupların Hakları Arasında Denge Kurulması

Okul içindeki farklı grupların haklarının dengelenmesi zor bir iştir. Burada önemli olan etik açıdan bütün gruplara eşit hakların verilmesidir.

7) Herkes Tarafından İstenen Karar, Her Zaman Doğru Karar Değildir

Eğitim kurumu yöneticilerinden, herkesin istediği, beklenen kararlar ile doğru kararları birbirinden ayırması gerekmektedir. Bazen istenen kararlarla doğru kararlar birbiri ile bağdaşmaz. Bilinçli eğitim yöneticisi sorunları bütün yönleri ile ele alırlar ve etik sorunları göz ardı etmezler.

8) Kararlarda Belirleyici Olarak, Okulun Üyeleri İçin Doğru Olan Kararı Almak

Kararlarında belirleyici olarak sadece örgüt için iyi olanları alan eğitim yöneticileri, örgüt üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olduklarını unuturlar. Böylece eğitim ve öğretim kurumlarında ailelerin yakınmalarını görmezden gelir, öğrencilerin ihtiyaçlarını göz önüne almayan yöneticiler sadece belli işleri yapan bireyler olarak görülür.

9) Etik Konularda Cesaretin Eğitim Yöneticisinin Rollerinin Ayrılmaz Bir Parçası Haline Getirilmesi

Etik davranış sergilemek cesaret olmaksızın olanaksızdır. Eğitimin yöneticisi davranışının etik olduğunu iddia edebilir. Ancak kızgın bir veli, üst düzey yöneticiler ile öğretmenler ya da bir baskı grubun temsilcisi ile karşı karşıya kaldığında etik cesaretini kaybederse davranışını savunamaz. Eğitim yöneticisi okulunun veya kurumunun kuralları ihlal edildiğinde hayır diyebilmelidir.

10) Etik Davranış, Doğruluk ve Ahlaki Eylemlerin Bütünleşmesi

Eğitim kurumu yöneticisi olarak değerleri astları ile paylaşmıyorsa, eğitim kurumunda bir etik hava oluşturamaz. Eğitim yöneticisi, toplumun değerlerine dayalı bir etik lider dizisi geliştirilmeli ve bunu mutlaka okulun diğer üyeleri ile paylaşmalıdır. Eğitim yöneticisinin etik bakımdan da liderlik yapması gerekir.

Gordon ve Schneider tarafından okul yöneticileri için şu etik ölçütler geliştirilmiştir;

- Öğrencilere yönelik karar verme ve uygulama etkinliklerinde, en iyi temel değerlere uyulmalıdır.
- Mesleki sorumluluklarını dürüstlük ve bütünlük içinde yerine getirme.
- Bütün bireysel hakları, insan haklarını ve vatandaşlık haklarını koruma ve bu haklara uygun ilkeleri destekleme.
- Ulusal ve yerel kanunlara itaat etmek, devlet yönetimini doğrudan veya dolaylı olarak hedef alan yıkıcı eylemlerde bulunmamak.
- Eğitim yürütme kurulunun aldığı yönetsel karar ve düzenlemeleri uygulamak.
- Eğitimsel hedeflere ulaşmayı engelleyecek kanun, politika ve düzenlemelerin doğru ölçütlere dayandırılması için gerekli çabayı göstermek.
- Politik, sosyal, dini ve ekonomik alanda kişisel kazanç sağlayıcı davranışlardan kaçınmak.
- Sadece denklik belgesi veren kurumlara uygun olarak mesleki sertifikaları ve akademik dereceleri kabul etmek.
- Standartları korumak, sürekli olarak mesleki gelişmeye katkı sağlayıcı araştırmalar yapmak ve mesleki etkililiği geliştirmek.
- Bütün örgütsel sözleşmelere onuruyla uymak ve bağlılığını göstermek

Fogleman'a göre iyi bir lider şu dört prensibe uymalıdır:

- Çalışanlarınızı korkutarak onlara hükmetmeyin. Olumlu davranışlarınızla onlara yol gösterirseniz size sunabileceklerinin en iyisini sunmalarını sağlarsınız.
- Yoğun yaşadığınız duyguları herkesin önünde sergilemeyin. Kişi kendi duygularına hakim olamıyorsa, bir kuruma hükmetme yeteneğine ne kadar güven duyulabilir?
- Dürüstlüğe karşı yapılan hiçbir harekete izin vermeyin. Kurum faaliyetleri, güvenlik sorumlulukları ve finansal bilgiler konularındaki raporlar üzerinde oynamalar yapılmasını kabul etmeyin.
- Konumunuzu diğer bir kişiyi aşağılamak için kullanmayın. Her insan önemlidir. Bireylerin en iyi çalışmalarını sağlayacak ortamı yarattığınızda onlar da size en iyi performanslarını sergileyeceklerdir.

West'e göre eğitim kurumlan, yöneticilerin düşüncelerine güvenmeli ve bu fikirleri örgütlerine yaymalı ve benimsetmelidirler. Onlar, sağlam temeller üzerine yapılandırılarak oluşturulmuş felsefe ve değerlerin giderek parçalanan, bireyselleşen ve konumunu yitiren toplumlarımız için en önemli güç kaynağı olduğunu fark etmelidirler. Bu bağlamda, okul yöneticisinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Etik liderlik oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir çünkü etik lider, sadece etik özellikler değil okulunu daha ileriye götürebilmek için farklı liderlik özelliklerini de bünyesinde bulundurabilmelidir. Yine de etik özelliklere tamamıyla sahip olmalıdır çünkü, okullar resmen kurumsallaşmış yetki modelleri, kurallar ve prosedürlerle yönetilen kurumlar olmaktan çok değer sisteminin önem taşıdığı topluluklardır.

Yönetimde Etik Dışı Davranışlar

Ayrımcılık: Ayrımcılık ön yargılı tutumlarla davranmaktır. Bir grup insana karşı, adaletsiz ve zarar verecek biçimdeki her türlü davranış ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır.

Açık ayrımcılık; geleneksel olarak cinsiyete ya da ırkçılığa dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Kurumsal ayrımcılık; bir örgütün yansız bir seçim süreci sunsa bile, kadın ya da azınlıkların bu örgütte diğer gruplar ile eşit oranlı temsil edilmemesi sonucu ortaya çıkmasıdır.

Kayırma: Aile, akrabalık bağları gibi maddesel olmayan etkileme araçlarını kullanarak, kamu görevlilerinin, bazı kişilere kamu işlemlerinde ayrıcalık tanımasıdır.

Rüşvet: Kamu görevlilerinin para, mal, hediye gibi birtakım maddesel çıkarlar karşılığında bunu sağlayan kişi ya da kümelere ayrıcalıklı bir kamu işlemi ile çıkar sağlaması rüşvet olarak tanımlanır. Birçok yöneticiye çeşitli nedenlerle, farklı niteliklerde hediye verilmesi Türk toplumunun ve Türk bürokratik kültürünün bir gereği olarak kabul edilir bir davranış olarak karşımıza çıkar.

Yıldırma- Korkutma: Kabadayılık olarak tanımlanan ve kimseden korkmaz, yılmaz görünerek çevresine meydan okuma davranışı ile astlarını yıldırmaya çalışmak etik dışı bir davranıştır. Kabadayılık yoluyla, çalışanlar üzerinde güç gösterileri yapmak yöneticinin özenle kaçınması gereken bir davranış olmalıdır.

Sömürü (istismar): Sömürü, insan ya da nesnelerin adaletsiz kullanımıdır. Çıkar sağlamaya yöneliktir.

İhmal: Türk Ceza Yasası'nın 230. maddesine göre ihmal, hangi nedenle olursa olsun görevin savsaklanması ve geciktirilmesi veya üstü tarafından verilen buyrukların geçerli bir neden olmadan yapılmaması olarak tanımlanabilir.

Bencillik: Yönetimde bencillik, yöneticinin başkalarının yararını düşünmeden; kimi kez on-

lara zarar vererek; davranışlarını yalnız kendi gereksinimlerini giderecek, kendine çıkar sağlayacak biçimde yönlendirmesidir. Bencil, başkalarının gereksinimlerine ilgi duymaz, onların kişilik bütünlüğüne ve değerlerine saygı göstermez.

İşkence (Eziyet): Bir insana maddi ya da manevi olarak yapılan aşırı eziyet anlamında kullanılmaktadır. İşkence veya eziyet yalnız fiziksel acıyı değil, psikolojik acıyı da kapsamaktadır.

Yolsuzluk: Genel anlamıyla yolsuzluk, bir çıkar karşılığında, kamu yetkililerinin yasa dışı kullanımı olarak tanımlanmaktadır. Yolsuzluk sadece maddi kazançları kapsamaz. Maddi olmayan özel amaçlara da yönelik olabilir. Kişisel kazançlar karşılığında yetkilerini kötüye kullanmaları, politik kazanç amacıyla devlet yetkisinin yasa dışı kullanımını anlatmaktadır.

Yaranma-dalkavukluk: Rahatsız edici ve sahtekârlık olmasına rağmen yöneticiye yaranma ve dalkavukluk yapmanın, başarı için ödenmesi gereken bir bedel olarak görülmesi yaygın bir davranış biçimidir. Kendisine dalkavukluk yapılan yönetici, sağlıklı bir görüş açısına sahip olmaması halinde davranışlarını pekiştirerek tüm çalışanlardan aynı davranışları bekleyebilir.

Şiddet-baskı-saldırganlık: Şiddet sözcüğü, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı nitelendirir. Yöneticinin şiddet içeren eylemleri kendini engellediği düşünülen nesne ya da bireyin kendisine doğrudan yaptığı gibi, hiç ilgisi olmayan nesne ya da bireylere yönelttiği görülebilir.

Hakaret ve küfür: Sözlü taciz olarak değerlendirilebilecek olan hakaret ve küfür, sözel bir şiddet gösterisidir. Hakaret ve küfür kişiliğe saldırı olup, bu tür yöneticiler insanların kişiliğini küçültüp, örseleyerek, kendi bencil kişiliklerini yücelttiklerini inanmaktadır.

Bedensel ve cinsel taciz: Bedensel taciz, şiddetin bir ürünüdür. En sık karşılaşılan bedensel taciz türü ise dayaktır. Cinsel taciz ise, çocuğa, gence, kadına laf atma, el, kol hareketi yapmakla başlayan geniş bir yelpaze içinde yer almaktadır.

Kötü alışkanlıklar: Özellikle, çocuk ve gençlerin bulundukları okul, çocuk yuvası, yetiştirme yurdu gibi kurumlarda görev alan çalışanların, sigara, alkol, kumar ve benzeri kötü alışanlıkları çocuk ve gençlerin göz önünde sergilemeleri sakıncalıdır.

Görev ve yetkinin kötüye kullanımı: Bir makam adına elde edilmiş olan yetkiler kamu görevlilerince kötüye kullanılamaz. Örgüt açısından yetkinin kötüye kullanımı, yetkinin veriliş amacından başka bir amaç için kullanılmasıdır.

Dedikodu: Genel olarak dedikodu, gerçek olup olmadığı bilinmeden başkalarına kara çalmak, insanları kötülemek, kınamak, suçlamak amacıyla yapılan konuşmalardır. Dedikodu iş yerlerinde büyük ölçüde zaman ve enerji kaybına neden olmakta, insan ilişkilerinin gerginleşmesine ve bozulmasına neden olmaktadır.

Zimmet: Kamu görevlisinin para ya da mal niteliği taşıyan kamusal bir kaynağı, yasalara aykırı olarak kişisel kullanımı için harcaması ya da kullanması olarak tanımlanabilir.

Dogmatik davranış: Dogmatik, daha önce doğru olan bir kavrama, bir inanca zamanla doğruluğu ortadan kalksa bile bağlı kalmaktır. Dogmatik bir yönetici, mesleğinde kazandığı kavramlara ve inançlara zamanla ondan kopmayacak derecede bağlanabilmektedir.

Yobazlık-bağnazlık: Yobazlık ve bağnazlık, inanç ve düşünceleri konusunda tartışmaya yer

vermeyen, tek doğru şeyin kendi doğrusu olduğuna inanan, kendi gibi düşünmeyenlere en ağır biçimde saldıran, hoşgörüsüz ve sevgisiz insanları tanımlar. Yöneticilerin bağnaz tutumu çalışanların gelişme ve yenileşmesini engeller.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

1. EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİNİN KURAMSAL TEMELLERİ VE SÜREÇLERİ

Eğitim Yönetimi

Yönetim en kısa tanımıyla başkalarının aracılığıyla amaca ulaşma ve başkalarına iş yaptırma sanatıdır. Süreç olarak "Yönetim fonksiyonlarının yerine getirilmesini sağlayan bilimsel ve sanatsal yönü olan faaliyetler" olarak tanımlanır.

Drucker'e göre: "Yönetici astlarının potansiyelini ortaya çıkarmalıdır. Hatta onlar sayesinde iş gören değil, astlarının performansından sorumlu" olan kişidir.

Okul yönetimi ve Eğitim yönetimi, kamu yönetiminin bir alt alanıdır. Okul yönetimi de eğitim yönetiminin bir alt alanıdır.

Kamu yönetiminin bir alt dalı olan "eğitim yönetimi" ülkemizde akademik olarak önemli gelişmeler kaydetmiş olmasına rağmen uygulamada gelişmesini sürdürmektedir. Eğitim gibi gelişme ve yaygınlaşması büyük ölçüde Devlet'e bağlı bir alan olan eğitim yönetimi ve eğitim yönetimde profesyonelleşme konusu politik etkilere çok açık bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle uygulama aşamasında ülkedeki eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesi ve istihdamında gözlenen Milli Eğitim Bakanlığı politikalarını alanın gelişmesini etkilemektedir

Kuram Nedir?

Kuram uygulamacı için bir başvuru çerçevesidir.

Kuramlaştırma süreci, uygulamada karşılaşılan olayları çözümlemek için genel bir yaklaşım ortaya çıkarır. Kuram, karar vermede uygulayıcıya rehberdir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Kuramların işlevleri nelerdir?

- **Kural ve norm koyucu kuram** (olması gerekeni belirler)
- **Betimleyici kuram** (var olan durumu açıklar)

Ör.-"Gönüllü işbirliği ile çalışan ekiplerin hedef için motive edilmesi zorunlu ekiplere göre daha kolay olmuştur."

Bazı kuramların ortak noktaları olabilir, birbirinin devamı olabilir, savundukları tezler aynı olabilir ama her yönüyle birbirine benzemezler.

Yönetim kuramlarını ortaya çıkış sıraları, savundukları ilkeler, dayandıkları felsefe, vb. açısından çeşitli şekillerde gruplandırabiliriz:

Klasik Kuramlar(Geleneksel Yönetim Kuramı)

- Bilimsel Yönetim Yaklaşımı
- Yönetim Süreci Yaklaşımı
- Bürokrasi Yaklaşımı

Neo-Klasik (Davranışsal) Kuramlar

- İnsan ilişkileri yaklaşımı
- Mcgregor'un X Ve Y Teorileri
- Sistem 4 Modeli
- Grup Dinamikleri

Modern Kuramlar

- Sistem Yaklaşımı
- Durumsallık Yaklaşımı

Yöneticilerin karar ve davranışlarını etkileyen ve dolayısıyla onların uygulamalarına yansımak suretiyle yönetim tarzlarını şekillendiren insana

ilişkin bir takım değer yargıları ve varsayımlar bulunmaktadır. Örneğin; "başında amiri bulunmayan çalışan oyuna dalar" ya da "bir işin tam ve mükemmel olmasını istiyorsanız kendiniz yapınız"

Bir kuram, bazı durumlar ve koşullar altında bir kimse veya bir şeyin nasıl ve neden böyle davrandığı, meydana geldiği veya tepki gösterdiğini az çok mükemmel bir şekilde açıklaması biçiminde ifade edilebilir. Ortaya konan bu kuramlardan her biri tek bir yöneticinin görüş ve düşüncelerini yansıtmaktan çok, büyük bir yönetici kitlesinin yönetime ilişkin düşüncelerini yansıttıkları söylenebilir. Yönetim kuramlarını geliştiren bazı yönetim düşünürleri, kendi kişisel araştırma ve deneylerine dayanarak yönetici kuramlarının yalnızca ne olduklarıyla değil aynı zamanda ne olmaları gerektiğiyle ilgilenmişlerdir.

1-KLASİK KURAMLAR (GELENEKSEL YÖNETİM KURAMI)

Geleneksel yönetim kuramı adı altında, esas itibariyle üç temel yaklaşım üzerinde durulur. Bunlar; öncülüğünü Frederick W. Taylor'un yaptığı "Bilimsel Yönetim veya Taylorizm" yaklaşımı, Henri Fayol'un öncülüğünde geliştirilen "Yönetim Süreci" yaklaşımı ve nihayet Max Weber tarafından geliştirilip daha sonraları başka düşünürlerce geliştirilen "Bürokrasi" yaklaşımıdır. Ancak, geleneksel yönetim kuramlarına damgasını vuran yaklaşım, Taylor ve arkadaşlarının geliştirdikleri "Bilimsel Yönetim" akımı olmuştur.

Geleneksel Yönetim Yaklaşımının Başlıca Varsayımları (İnsan İçin)

- İnsanlar hemen her zaman rasyonel davranırlar. İnsanlar duygularıyla değil akıllarıyla karar verir ve ekonomik çıkarlarını daima ön planda tutarlar.
- İnsanlar doğuştan tembel olup çalışmayı sevmezler. Bu nedenle verimlilikte bir artış ancak sıkı bir denetimle sağlanacaktır.
- Çalışanlar birinci planda maddi gereksinimlerini tatmin etmek için çaba gösterirler. (homo economicus)
- Ortalama bir çalışan başkaları tarafından yönetilme ihtiyacı duyar ve detaylı bir yön verme ve denetim süreci olmadan gücünü başkalarının gücü ile uyumlaştıramaz.
- Çalışanlar için iş güvenliği; karar verme ve iş başında özgürce davranabilmekten çok daha büyük önem taşır.

Geleneksel Yönetim Yaklaşımının Başlıca Varsayımları (örgüt için)

- Bir örgütün verimliliğinin yükseltilmesi tamamıyla teknik bir sorun olup kıt kaynakların en ekonomik şekilde kullanılmasına bağlıdır.
- Örgütte işlemler en ince noktasına kadar belirlendiği takdirde işçiler daha üretken biçimde çalışır ve buna bağlı olarak örgütsel verimlilik artar.
- Gelecek hakkında kesin bilgiler edinmek ve bu bilgilere dayanarak örgütsel eylemlere ilişkin ayrıntılı planlar hazırlamak mümkündür ve gereklidir.
- Yönetim örgüt üyelerinin insana ilişkin sorunlarıyla değil, fakat işe ilişkin sorunlarıyla ilgilenmelidir.
- Uzmanlaşma, her işçinin belirli bir işte ustalık kazanmasını mümkün hale getireceğinden bireysel ve dolayısıyla örgütsel verimliliği yükseltmede gerekli ve yararlı bir olgudur.
- Örgütte otorite ve karar verme yetkisi en yüksek kademe yöneticide toplanmalıdır. Üst kademe yöneticisi bu otoritenin bir kısmını daha alt kademelere istediği ve gerekli gördüğü ölçüde devredebilir.
- Yönetim fonksiyonları insan ve çevre unsurları dikkate alınmaksızın her yerde ve her zaman geçerli bilimsel prensiplere uygun olarak yerine getirilmelidir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

1- Bilimsel Yönetim Yaklaşımı (Taylorizm)

İşlerin tasarımını ve yapılma şeklinin bilimsel olarak incelenip yeniden düzenlenmesi ile hem verimliliğin artacağına, hem de işletme ve işçilerin bu yeni düzenden daha fazla pay elde edeceklerine inanan Taylor; mülkiyeti kendisine ait bir şirketin fabrikalarında deneyleri ile bu inancını uygulama alanına aktarma olanağı bulmuştur.

Bilimsel Yönetim Akımının Belli Başlı İlkeleri

- Örgütsel faaliyetlerin yerine getirilmesinde işgörenler ile yönetici personel gelişi güzel çalışma yerine, bilimsel ilkelere uygun biçimde çalışmalıdırlar.
- Örgütsel faaliyetler rastgele ve başıbozuk şekilde değil, fakat birbiriyle tutarlı ve koordineli biçimde icra edilmelidir.
- Örgütsel amaçlara ulaşma çabalarında bireylerin birbirlerinden bağımsız ve kişisel çalışma yapmaları yerine, karşılıklı yardımlaşma ve işbirliği içinde faaliyet göstermelidirler.
- Örgütler ve onların yönetimleri düşük verimliliği kabullenmek yerine bunu reddetme ve ulaşılabilecek en yüksek verimliliği sağlamaya çalışmalıdırlar
- Tüm örgüt üyeleri mümkün olan en yüksek verimlilik düzeyine ulaşabilmeleri için iş başında sürekli olarak eğitilmelidirler.
- İşleri parçala, Parçaları bilimsel olarak incele, Parçaları standartlaştır, Parçaları birleştir, Personeli yerleştir, Teşvik et, Bilimsel olarak kontrol et.

Bilimsel Yönetim Yaklaşımı'nın esasları

- Gelişigüzellik yerine **Bilimsel Yönetim**
- Düzensiz çalışma yerine **Ahenk Ve Koordinasyon**
- Bireysellik yerine **İşbirliği**
- Düşük Verimlilik yerine **Maksimum Çıktı**
- Yüksek Verimlilik İçin **Çalışanların Eğitimi**

Bilimsel Yönetim Yaklaşımının Sınırlılıkları

İnsanı sadece üretim faktörlerinden biri olarak görerek çalışanların sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını görmezden gelmişlerdir.

- Kişinin kapasitesi,
- Görevi başarmak için gerekli zaman,
- Kas gücünün dayanıklılığı

2- Yönetim Süreci Yaklaşımı

Henri Fayol örgütün tamamını ele alarak iyi bir örgüt tasarımı ve yönetim ilkelerini geliştirmeye çalışmıştır. Yalnızca iyi bir örgüt yapısının oluşturulmasında temel alınacak ilkeleri ilk kez ortaya koyan bir kişi olmak açısından değil aynı zamanda yönetimin bütün alanları ile ilgili kalıcı ilkeler geliştirmesi yönünden de geleneksel örgüt ve yönetim bilimcisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yönetim süreci yaklaşımı tıpkı bilimsel yönetim gibi ekonomik etkinlik ve rasyonellik fikrini esas almıştır.

Yönetim süreci yaklaşımı yalnızca işletmenin statik yönünü oluşturan örgüt yapısının çeşitli yönleriyle değil, aynı zamanda işletmenin dinamik yönünü oluşturan yönetimin bütün alanları ile ilgili belirli ilkeler geliştirmeye çalışmış olması açısından bilimsel yönetimden ayrılmaktadır.

Yönetim birbirini izleyen çeşitli fonksiyonlardan meydana gelen bir süreçtir;

- Planlama,
- Örgütleme,
- Emir-komuta veya yürütme,
- Koordinasyon
- Kontrol

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Bu sınıflandırmaya benzer bir sınıflandırmada Luther Gulick tarafından yapılmıştır. Buna göre yönetim fonksiyonları POSDCORB olarak da ifade edilen;

- Planlama (planning)
- Örgütleme (organizing)
- Personel bulma, yerleştirme, yetiştirme (staffing)
- Emir-komuta (directing)
- Koordinasyon (coordinating)
- Raporlama (reporting)
- Bütçeleme (budgeting)
- Faaliyetlerinden oluşmaktadır.

3- Bürokrasi Yaklaşımı

1900'lerin başlarında Alman sosyoloğu Max Weber tarafından geliştirilmiştir. Bir örgütsel yapı olarak bürokrasi günlük konuşmalarda kullanıldığı şekliyle işlerin görülmesini aksatan gereksiz yazışma ve zaman kayıplarına yol açan, bugün git yarın gel uygulamalarını doğuran bir kavramı ifade etmenin aksine; ideal anlamda bir örgüt ve yönetim biçimi ve düzenini ifade eder. Özellikleri

- Fonksiyonel uzmanlaşmaya dayanan iş bölümü
- Açık ve seçik şekilde belirlenmiş hiyerarşik bir yapı
- Soyut kurallar dizisinin varlığı (ilke ve yöntemler)
- Her kademede işlerin nasıl, ne zaman ve kimler tarafından yapılacağını ayrıntılı olarak belirler
- Yöneticinin emrindekilerle duygusallığa dayalı ilişkilerden kaçınması
- Teknik yetenek temeline dayanan personel seçimi ve terfi
- Yasal yetkinin uygulanması (yetkinin kaynağı bulundukları örgütsel makam veya kademedir)
- Memur ve görevinin birbirinden ayırt edilmesi (Görevler ve konumlar kimsenin şahsi mülkiyeti değildir Kimse görevini kişisel çıkar amacıyla kullanamaz)
- Kanunilik (her şeyin kurallara uygun biçimde yürütülmesi)
- Örgüte dış müdahalelerin önlenmesi
- Memurlara maaş ve aylık verilmesi
- Memurların iş güvenliklerinin sağlanması

Bürokratik örgüt yapısının yararları;

- Kuralların tüm örgüt üyelerine tarafsızca uygulanması
- Açıkça tanımlanmış otorite sisteminin varlığı
- Çalışma esaslarını belirleyen kurallar sistemi
- Fonksiyonel uzmanlaşmaya dayanan iş bölümü

Bürokratik örgüt yapısının sakıncaları;

- Örgüt içi rol çatışmaları ve karışıklıkları
- Keyfi kuralların varlığı
- Kişisel gelişmeye olanak verilmemesi
- İleri düzeyde biçimsel bir örgüt yapısı ve iletişim yetersizliği
- Yeni teknolojik gelişmelere uyum sağlamada yetersiz kalma

Geleneksel(Klasik) Yönetim Kuramlarının Ortak Özelliklerine baktığımızda; Örgütte düzen ve istikrarın sağlanması, Teknik bilgi ve yeteneğe dayalı otoritenin varlığı ve Örgütsel verimlilik ve etkinlik olduğu görülmektedir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

2- NEO-KLASİK (DAVRANIŞSAL) KURAMLAR

Geleneksel örgüt ve yönetim kuramının eksiklikleri ve yetersizlikleri nedeniyle davranış bilimcileri öncülüğünde girişilen Hawthorne araştırmalarının sonuçları ışığında ortaya çıkan bir akımdır.

Üç temel özelliği vardır;

Beşeri İlişkiler: Örgüt ve yönetim kuramına en önemli katkısı, örgüt yapısı içinde insanın nasıl davrandığı ve neden o şekilde davrandığı ve yapı ile davranış arasındaki ilişkileri açıklamaları olmuştur.

İnsan Kaynakları Yönetimi: Davranışsal yaklaşımın temel ana fikri, bu örgütün yapısı içinde çalışan "insan" unsurunu anlamaktır. (Klasik kuram örgütün biçimsel yapısı üzerinde durur)

Örgütsel Davranış: Örgütü yapısal bir süreç olmaktan çok, çeşitli gereksinimlere sahip insanların bir araya gelmesi ile oluşan "sosyal" bir yapı olarak görmesidir.

NeoKlasik Kuram'da insan ve davranışları şu açılardan önemlidir.

- Örgüt içinde çalışan insan unsurunu anlamak
- Yeteneklerinden en üst düzeyde faydalanmak
- Yapı ve insan davranışları arasındaki etkileşimleri incelemek
- Örgütte ortaya çıkan toplumsal gruplar ve bunların özelliklerini tanımak
- İnsanın yalnızca maddi yönden değil sosyo-psikolojik yönden de tatmin edilmesi

NeoKlasik Kuram'ın Üzerinde Durduğu Konular

- İnsan Davranışı
- Kişiler arası ilişkiler
- Grupların oluşması
- Grup davranışları
- İnformel örgüt
- Algı ve Tutumlar
- Motivasyon
- Önderlik
- Örgütsel Çatışmalar

MCGREGOR'UN X VE Y TEORİLERİ

Mc Gregor organizasyonlarda yöneticilerin çalışanların davranışlarını nasıl algıladıklarını incelemiş ve bu konudaki çalışmalarını "Örgütlerin insan yönü" isimli kitapta açıklamıştır.

Mc Gregor bu araştırmaları sonunda iki tip yönetim şekli ortaya atmıştır.

X teorisi - X tipi yönetim - X tipi yönetici

Y teorisi - Y tipi yönetim - Y tipi yönetici

Mc Gregor'un ortaya attığı X teorisinin insan ile ilgili varsayımları şunlardır:

- İnsanlar doğuştan tembeldir ve çalışmayı sevmezler,
- İnsanlar sorumluluk almaktan kaçarlar,
- İnsanları çalıştırmak için zorlanmaları gerekir, ayrıca sıkı kontrol edilmeleri kaçınılmazdır,
- İnsanlar örgütlerinin amaçlarını benimsemezler, kendi amaçlarını örgüt amaçlarının önünde tutarlar,
- İnsanlar yenilik ve değişimleri kabul etmezler ve yenilik ve değişimlere karşı koyarlar.

X Teorisinin yönetici ile ilgili bulguları;

- Klasik teorinin gereklerine uyar,
- Otoriterdir,
- İnsanı maddi, biçimsel örgüt gereklerine uyan pasif bir unsur olarak kabul eder.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Bu tip yöneticiler iş ile ilgilenir. Otoritesinden yararlanarak insanları çalıştırır. İnsanları sadece iş yapan olarak kabul eden fiziksel güçlerinin yanında yaratıcı güçleri olduğunu kabul etmezler.

X tipi yönetimde, çalışanların işe katkıları olmayacağı düşüncesiyle yönetimce işlerin tanımları yapılır, işi yapanların da bu tanımlara aynen uymaları beklenir. Sıkı kontroller sürekli yapılır. İşleri tanıma uygun yapmayanlar cezalandırılır. X tipi yönetimde alt kademelere yetki göçermesi mümkün olduğu kadar az yapılır. Örgütün amaçları ve yönetim ilkeleri ayrıntılı ve yazılı olarak belirlenir.

Mc Gregor X teorisinden bir müddet sonra Y teorisi adı altında insan davranışlarıyla ilgili teorisini ortaya koymuştur. Y teorisinin insan ile ilgili varsayımları aşağıdaki gibidir.

- İnsanlar için çalışmak oyun ve dinlenme kadar doğaldır,
- İnsanlar tembel değillerdir, gerekli ortam sağlanırsa çalışmak insanlar için zevk halini alır,
- İnsanlar merak nedeniyle öğrenmek ve sorumluluk almayı isterler,
- İnsanlar kendi kendilerini kontrol ederler,
- İnsanlar örgüt amaçlarına katılırlar yeter ki amaçlar kendilerine benimsetilsin,
- İnsanlar yaratıcı olup, bu yeteneklerini ortaya koymak için kendilerine fırsat verilmesini isterler.

Y tipi yönetici ile ilgili bulgular;

- Y tipi yönetici insancıl davranış gösterir,
- Katılımcı ve demokrattır,
- Astlarını yetiştirir, motive eder,
- Çalışanların kişisel amaçları ile örgüt amaçlarını dengeler.

Y tipi yönetim ise;

- Çalışanlar ile yöneticiler arasında sürekli diyalog olup, insancıl yaklaşım geçerlidir,
- Motivasyon son derece önemlidir,
- Çalışanların eğitimleri ve kabiliyetlerinin geliştirilmesine yardımcı olur,
- Katılımcılığa önem verir.

McGregor X ve Y teorileri ile şu hususları kanıtlamıştır. Günümüzde X tipi bir yöneticinin başarılı olması oldukça zordur. "Y tipi yönetim uygulayan yöneticiler genellikle başarılı ve etkin olurlar". Y tipi yöneticiler lider tipi yöneticilerdir.

Z KURAMI

Bilinen akımlar içerisinde oluşturulan X ve Y kuramlarına alternatif olarak ortaya çıkarılmıştır ve "Z" isimi de buradan gelmektedir.

William Ouchi'ye göre, Z Kuramı bir bütün olarak örgütün kültürü, uzun süreli istihdamı, uzlaşmaya dayalı karar vermeyi, bireysel sorumluluğa yaşam boyu terfiyi, informal bir kontrol sistemini, orta derecede uzmanlaşmış bir kariyer anlayışını, iş görenin anlayışını ve ailesini, bütün yaşamını içeren destek anlayışını öngörür. Problem çözme ve karar sürecinde takım çalışması vardır.

RENSİS LİKERT'İN SİSTEM 4 MODELİ

Likert, Michigan Üniversitesi profesörlerinden olup, Elton Mayo ve Douglas Mc Gregor'un çalışmalarının tesiri altında kalarak yöneticilerin davranışlarını sınıflandıran ve bunlara göre gruplayan bir düşünce modeli ileri sürmüştür.

Bu görüşlerini "Beşeri Organizasyon "isimli bir kitapta açıklamıştır. Bir örgütün en önemli faktörünün insan kaynakları olduğunu savunan Likert yönetici davranışlarını dört grupta toplamış ve X teorisinden Y teorisine geçişi öneren bir model oluşturmuştur.

Likert'e göre yönetim sistemleri dört aşamalıdır ve birden dörde kadar bir süreklilik içindedir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Sistem1: İstismarcı - Otokratik sistem

- Astlara güvenmez,
- Astların kararlara katılması konusunda serbesti tanımaz,
- Kararlar üst düzeyde alınır,
- Astlar korku, tehdit ve ceza ile çalıştırılır,
- Biçimsel olmayan örgüt biçimsel örgüte karşı bir yapı olarak görülür,
- Ödüllendirme söz konusu değildir,
- Her koşulda maksimum verim ister.

Sistem 2 –İyiliksever-otokritik sistem

- Astlara güven duyulur,
- Nadiren görüşlerini alır,
- Cezayı affeder, ara sıra ödüllendirir
- İnisiyatif tanımaz,
- Çalışkanlığı ön planda tutar,
- Kontrol üst kademenin elindedir,
- Biçimsel örgütün varlığından söz edilir.

Sistem 3 – Katılımcı Sistem

- Astlarına belirli ölçülerde güvenir,
- Önemli kararları kendisi vermeyi tercih eder,
- Oldukça inisiyatif tanır,
- Genellikle astların görüşlerini alır,
- İşlerin yürütülmesini astlara bırakır,
- Astlara sorumluluk verir,
- Başarılı olanları değerlendirir,
- İyi bir kontrol sistemi kurar,
- Biçimsel olmayan örgütün varlığını kabul eder,

Sistem 4 – Demokratik Sistem

- Astlarına her konuda tam güvenir,
- Genellikle astlarının görüşlerini alır,
- Grup çalışmalarını sever, geniş inisiyatif kullandırır,
- Kararların birlikte alınmasını ister,
- Haberleşme hem dikey hem de yataydır,
- Astlarına geniş sorumluluk ve yetki verir,
- Kişilerin gelişmesine uygun ortam yaratır,
- Ödüllendirme esastır,
- Biçimsel ve biçimsel olmayan örgüt birbirinin aynıdır.

Likert'e göre sistem 1'den sistem 4'e ne kadar çok yaklaşılırsa örgüt o kadar başarılı olur. Sistem 3 ve sistem 4 tipi örgütlerde verimliliğin yüksek ve çalışanların memnun olduklarını savunmaktadır.

Grup Dinamikleri (verimlilik artışı için gerekli ilkeler)

Grup; birbiriyle yakın ilişkiler kurmuş bulunan, birbirlerinin varlığından haberdar olan ve belirli bir amaç ya da amaçlar dizisini gerçekleştirmek üzere biz duygusuyla hareket etmek üzere bir araya gelen insan topluluğudur.

Neoklasikler; işçinin bir grubun üyesi olduğunu hissettiği ölçüde tatmin duyacağını ve daha verimli çalışıp üretkenliğini arttıracağını ileri sürmektedir.

Yönetici, işçileri daha fazla çalışmaya teşvik edebilmek için otoriter bir amir gibi değil şefkatli bir baba gibi hareket etmeli, işçilerin her türlü sorunlarıyla yakından ilgilenmeli ve tüm örgütte mutlu bir a ile havası yaratmaya çalışmalıdır.

Grup dinamiği; grup içi ve gruplar arası karşılıklı etkileşimlerin toplumsal nedenlerinin, sonuçlarının ve bunların bireysel ve örgütsel davranışa etkilerinin çalışılıp incelenmesidir.

Grup dinamiklerinin özellikleri;

- Bir örgüte çalışmak için giren kimse, işin ve işyerinin doğal sonucu olarak bazı kimselerle diğerlerine oranla çok daha yakın ve samimi ilişkiler kurar
- Kişinin grupla ilişkileri, onun iş yaşamını etkileyen en önemli faktörlerden biridir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Üyesi bulunduğu grubun normlarını bir bütün olarak benimseyen bir kimsenin grubun bir parçası olmakla gurur ve tatmin duyduğu görülmüştür.
- Grup üyesi bireylerin grubun kendisine mi yoksa amaçlarına mı daha bağlı ve tutkun olduğu hususu önem taşır

Neoklasik Yönetim Kuramına Getirilen Eleştiriler

- İnsancıl ilişkiler okulu, örgüt ve yönetimin doğal süreçlerine önem verip çalışmalarına konu almış fakat biçimsel etkenler üzerinde hiç durmamışlardır
- Örgütün mutlu bir aile, yöneticinin de şefkatli bir baba olarak düşünülmesi
- Neoklasikler de, klasikler gibi işçinin amaçları ile örgütün amaçları arasındaki doğal çelişkiyi görememişlerdir.
- Her iki kuramın mensupları da olayları tek nedenle açıklamaya çalışmışlar ve birçok faktörün birlikte örgütün verimliliğinde rol oynadığını görmekten kaçınmışlardır

3- MODERN YÖNETİM KURAMLARI

Geleneksel ve davranışsal yönetim yaklaşımlarının yönetim ve örgüt sorunlarını çözmede yetersiz kalması, bu alanda yeni araştırmaların ve yeni yaklaşımların geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Modern yönetim kuramı, geleneksel ve davranışsal yönetim kuramının tutum ve önerilerini yeni ve değişik bir açıdan ele alıp yorumlamış ve bir senteze ulaşmaya çalışmıştır.

Sistem Yaklaşımı

Sistem; belirli parçalardan (alt birimlerden, alt sistemlerden) oluşan, bu parçalar arasında belirli ilişkiler olan ve bu parçaların aynı zamanda dış çevre ile ilişkisi olan bir bütündür. Sistemde önemli olan bütünü meydana getiren parçaların kendilerine özgü işleyişleri bulunması, fakat her birinin etkinliğinin de bir diğerine bağlı olmasıdır. (vücudumuzun alt sistemleri-sindirim, sinir, Güneş sistemi, İletişim sistemi...)

Sistem Yaklaşımında; Önemli olan bütündür ve parçalar bütüne katkıda bulunduğu ölçüde önemlidir.

Yönetim açısından sistem yaklaşımı ise; örgütü çeşitli parçalar, süreçler ve amaçlardan oluşan bir bütün olarak ele alır. Ana sistem örgütün kendisidir. Bu sistem birbiri ile ilişkili ve karşılıklı bağımlı alt sistemleri içermektedir.(çalışanlar, makineler, maddi kaynaklar, görevler- üretim, pazarlama, ar-ge, personel alt sistemleri...) Yönetici, bu ilişki ve bağımlılığı temel yönetim fonksiyonları olarak adlandırılan planlama, örgütleme, yürütme, koordinasyon ve denetim fonksiyonlarını yerine getirir.

Sistem Yaklaşımını Kullanmanın Üstünlükleri;

- Klasik yönetim kuramının katılığı ve kapalılığından kurtulmanın mümkün hale gelmesi
- Neoklasik yönetim kuramının bulgularını daha etkili bir şekilde uygulamaya olanak hazırlaması
- Yöneticinin, kendi sisteminin bağlı olduğu diğer alt sistemleri ve çevre koşullarını da dikkate almak zorunda kalması
- Yöneticiye, kendi sisteminin amaçlarını daha geniş bir sistemin amaçları ile ilişkilendirme fırsatı vermesi
- Yöneticinin, örgüt yapısını alt sistemlerin amaçları ile uyumlu ve tutarlı bir şekilde kurma olanağına kavuşması
- Yönetici, sisteme dahil alt sistemleri değerlerken bu alt sistemlerin esas sisteme yaptıkları katkıyı belirleme olanağına kavuşması

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Sistem Yaklaşımının Yönetim Düşünce ve Uygulamasına Katkıları

- Örgütleri çevreleriyle ilişkili birer açık sistem olarak ele almaktadır
- Sistemin parçaları(alt sistemler) arasındaki karşılıklı bağlılık ve ilişkiler vurgulanmaktadır
- Sistem yaklaşımı örgütü etkileyen bütün değişkenleri ve parametreleri bir arada görmeyi sağlamıştır
- Sistem yaklaşımı ile; geleneksel ve davranışsal yönetim yaklaşımlarının önerilerini, bulgularını ve özelliklerini daha iyi değerlemek, güçlü ve zayıf yönlerini daha iyi anlamak ve dolayısıyla bunları daha iyi kullanmak olanağı doğmuştur.

Durumsallık Yaklaşımı

"Durumlara" veya "Şartlara" ağırlık vermekte, her yerde ve her işletme için geçerli olabilecek bir yönetim uygulaması yerine, her işletmenin içinde bulunduğu duruma göre, o durumda en uygun sayılacak bir yönetim uygulamasını bulmayı amaçlamaktadır. Durumlar değişince yönetim uygulaması da değişmektedir. Bu yaklaşım diğer yönetim kuramlarının yerini alan yeni bir yaklaşım değil, ancak onlarla birlikte ele alınan ve o yaklaşımların hangi durumlarda daha faydalı ve etkili olabileceklerini araştıran bir yaklaşımdır. Bir diğer özelliği, işletmeleri bir sistem olarak ele almasıdır.

Ayrıca bu yaklaşımda sürekli gelişen teknoloji ve dış etmenler(müşteriler, rakipler, kanunlar, yönetmelikler, vb.) önemli iki boyut olarak karşımıza çıkmaktadır.

EĞİTİM YÖNETİMİ SÜREÇLERİ

Yönetim süreçlerinin ele alınışı ve sıralanışı örgüt ve yönetim bilimcilerince çeşitli biçimlerde yapılmıştır.

Yönetim Süreçleri (Henri Fayol)

1. Planlama
2. Örgütleme
3. Emir verme
4. Eşgüdümleme
5. Kontrol etme

Yönetim süreçleri (POSDCoRB) (Luther Gulick)

1. Planning -Planlama
2. Organizing –Örgütleme
3. Staffing –Kadrolama
4. Directing -Yöneltme
5. Coordinating -Eşgüdümleme
6. Reporting -Raporlama
7. Budgeting –Bütçeleme

Yönetim süreçleri (Gregg)

1. Karar
2. Planlama
3. Örgütleme
4. İletişim
5. Koordinasyon
6. Etki
7. Değerlendirme

Görüldüğü gibi, yönetim süreçlerinin ayırım ve sınıflandırılmasında bir kesinlik bulunmamaktadır. Yapılan tüm ayırımlar konunun iyi anlaşılması açısından bir anlam taşımaktadır. Yönetici sürekli olarak bu süreçler içinde bulunmakta, işin ve durumun gereklerine göre hareket etmekte, önlemleri alıp uygulamakta, sonuçlarını denetleyip yeniden planlama yapmaktadır. Tüm yönetim süreçleri, geniş bir açıdan ele alındığında birer teknik, birer araç durumundadır.

Önemli bir nokta da hiçbir yönetim sürecinin diğerinden daha önemli olmadığıdır. Süreç ve işlevlerin karışımı, görevden göreve değişirse de örgütsel amaçlara ulaşmak bakımından her sürecin ayrı ayrı katkısı olduğu bir gerçektir.

Bu görüşlerin ışığında genel olarak Yönetim Süreçlerini şu şekilde açıklayabiliriz.

1- PLANLAMA

Uygulamadan önce düşünmeyi öngören bir zihinsel süreçtir. Önceden belirlenmiş amaçlara rasyonel bir yaklaşım ve bunların gerçekleştirilmesine hazırlık aşamasıdır. Geleceğe ilişkin kararsızlığı azaltır ya da tümünü ortadan kaldırır; dikkatin amaçlar üzerinde odaklanmasını sağlar; ekonomik işletmeye yol açar ve kontrolü kolaylaştırır.

Planlamanın İlkeleri:

1) Amaca yönelik olma
2) Bütünlük
3) Ölçülebilirlik
4) Geliştirilebilirlik
5) Güvenirlik
6) Tutumluluk
7) Yalınlık

Eğitim planlaması, okulun amaçlarının gerçekleştirilmesi için gerekli olan her türlü insan ve madde kaynağının sağlanması ve kullanım yollarının kararlaştırılmasıdır. Eğitim planlaması şu özelliklere sahip olmalıdır:

- Toplumsal ve ekonomik kalkınma planları ile bütünleştirilmelidir.
- Eğitim sistemini bir bütün olarak ele almalı ve kapsamalıdır.
- Eğitim alanındaki gelişmelerin nicel ve nitel boyutlarını bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır.
- Eğitim yönetiminin ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

2- ÖRGÜTLEME

Örgüt: İş ve işlev bölümü yaparak bir yetke sıra dizini içinde ortak amaçları gerçekleştirebilmek için bir araya gelmiş insanların etkinliklerinin eşgüdümlenmesidir.

Örgütleme: Örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için örgütsel yapı değişmelerini uygulamak, örgütsel yapıyı kurmak, iç güçleri birleştirmek ve bütünleştirmektir.

Yeniden yapılandırma: Örgütün yapısını yeni koşullara uyarlamayı amaçlayan stratejik yenileştirme girişimidir.

Örgütleme süreci 3 grupta incelenebilir:

1) Yapıyı kurma: Örgütün amaçlarını gerçekleştirmesi için yapılacak işlerin belirlenmesi, önem sırasına göre dizilmesi ve basamaklandırılması, her basamaktaki yetki ve sorumlulukların saptanmasıdır.

2) Kadrolama: Örgütün amaçlarını gerçekleştirebilmesi için gereken işleri yapacak olan çalışanların seçimi, işe alınması, yetiştirilmesidir.

3) Donatım: Çalışanların örgütün amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için çalışma ortamının sağlanmasıdır.

Örgütleme modelleri 2 başlık altında ele alınmaktadır:

1. Dikey örgüt modeli: Örgütün merkez yöneticilerinden örgütün diğer birimlerine giden tek emir zinciri vardır. Bu model merkezi yönetim anlayışını temsil eder.
2. Yatay örgüt modeli: Yerel yönetim anlayışını temsil eder. Taşra düzeyindeki örgütlerin karar verme ve emir konusunda daha çok özgürlüğe sahiptir.

3- İLETİŞİM

İletişim: Belirli duyguların, düşüncelerin, bilgilerin iki ya da daha çok kişi arasında paylaşılması, anlamların ortaklaştırılması sürecidir. Yönetsel işlevleri yerine getirmek için tüm bilgiler iletişim yoluyla toplanır ve iletişim yoluyla diğer insanlara yayılır.

İletişimin temel unsurları verici (kaynak), mesaj (ileti, kapsam), kanal (taşıyıcı), alıcı (hedef), geri bildirimdir.

İletişim türleri;

- Sözsüz iletişim (beden dili, simgesel iletişim),
- Yazılı iletişim,
- Sözel iletişimdir

İletişim engelleri:

- Bireysel unsurlar (psikolojik durum, duygular, önyargılar)
- Fiziksel unsurlar (uzaklık, gürültü, kullanılan iletişim araçlarının durumu)
- Hiyerarşik unsurlar (ast-üst ilişkileri, roller, yöneticinin denetim alanının genişliği/darlığı)
- Anlam (semantik) (kavramlar, semboller)
- Korunma (taahhüt, önceden verilmiş söz)
- Sınırlama (bilgi gizleme)

4- KOORDİNASYON (EŞGÜDÜMLEME)

Örgütte bulunan çeşitli birimler arasında ilişki ve işbirliğinin sağlanmasıdır. Örgüt çalışanlarının yapmış olduğu eylemlerden birbirlerinin haberdar olması ve örgütleme sürecinde yapılan işbölümü sonucu ortaya çıkan işlerin birleştirilmesi sürecidir.

3 çeşit eşgüdümleme vardır:

- Dikey Eşgüdümleme: Alttan üste, üstten alta doğru işleyen bir süreçtir.
- Yatay Eşgüdümleme: Birimler, bölümler arası eşgüdümleme.
- Çapraz Eşgüdümleme: Proje tipi ve matrix örgüt yapılarında eşgüdümleme.

5- DEĞERLENDİRME (DENETLEME)

Yönetim süreci olarak değerlendirme denildiği zaman akla denetim etkinlikleri gelmektedir. Denetim etkinlikleri genel olarak, örgütte yapılan etkinliklerin durumunun belirlenmesi olarak tanımlanabilir. Denetim, planlanan örgütsel hedeflerden sapmaları önlemek, örgütün işleyişini izlemek ve düzeltmek amacıyla yerine getirilen bir etkinliktir.

Denetleme süreci 4 aşamadan oluşur:

1. Ölçüt koyma: Bir işin başarı derecesini belirleyecek standartların önceden belirlenmesidir.
2. Ölçme: Ölçülecek nesnenin sayısal değerlerini ortaya koymaktır.
3. Karşılaştırma: Ölçüt koyma ile belirlenen standartların ve ölçme sonucu arasındaki farkın karşılaştırılmasıdır.
4. Düzeltme: Ölçüt koyma ve ölçme sonucundaki farkın önceden belirlenen amaca uygun biçimde ortadan kaldırılmasıdır.

Türk eğitim sisteminde denetim etkinlikleri Maarif Müfettişleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Okul müdürlerinden, öğretmenlerin çalışmalarını yakından izlemeleri, ders yılı boyunca en az 2 kere derslere girmeleri, öğretmenlere gerekli gördüğü konularda yardımcı olmaları ve öğretmenlerin meslekî gelişimlerine katkıda bulunmaları beklenmektedir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

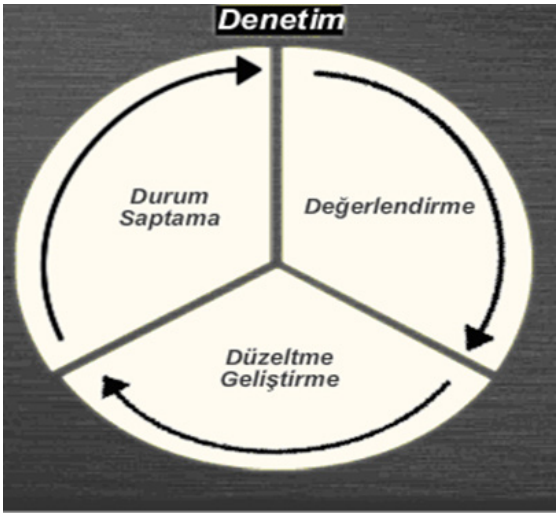
EĞİTİM DENETİMİ

Yönetime ilişkin kuramlar, yönetim süreçlerinden biri olan değerlendirme ile denetimi de kapsama alırlar. Denetim, örgütsel amaçların ne derecede gerçekleşip gerçekleşmediğinin saptanması, ulaşılan bulguların değerlendirilerek düzeltilmesi ve geliştirilmesi sürecidir.

Eğitim sisteminde denetimin amacı, eğitimi üreten okulun etkililiğini sağlamak ve sürdürmektir. Denetim ister okul yönetimince, isterse üst düzey yönetmen ve müfettişlerce yapılsın, denetimde temel amaç, okulun ve öğretmenin etkililiğidir.

Denetim Süreci ve öğeleri

- Durum Saptama
- Değerlendirme
- Düzeltme-Geliştirme

Durum Saptama: Durum saptama, var olan durumu, fotoğrafını çekiyormuş gibi ortaya koymadır

Değerlendirme: Değerlendirme, kararlar için informasyon sağlama ve karar seçeneklerine ağırlıklar vermeyi içerir. Değerlendirmenin yapılması için bir araştırma sürecine, durum saptayıcı veri toplamaya gereksinim vardır. Bu süreç sonunda, değerlendirilecek olan veriler ortaya çıkar

Düzeltme ve Geliştirme: Değerlendirme sonucu ortaya çıkacak seçeneklerden karara dönüşenlerin uygulanması şeklinde görülebilecek olan düzeltme ve geliştirme etkinlikleridir.

Değerlendirme sonucunda ortaya çıkan eksikliklerin tamamlanması gereksiz fazlalıkların atılması, yanlışların doğruya dönüştürülmesi, amaç Ve planlardan sapmaların düzeltilmesi, daha iyi süreç ve sonuçlar için öneri ve uygulamalara ulaşılması, bu öğe içinde görülür.

Denetim, birbirine bağımlı olan ve çembersel olarak işleyen bu üç öğenin bir araya gelmesiyle oluşur.

Denetimin İlkeleri;

- Amaçlılık: Bu ilkelerin başında amaçlılık gelir. Her etkinlik gibi denetim de amaçlı olmak zorundadır. Amacı olmayan etkinlik, boş yere yapılmış demektir. Amaçlılık ilkesi, denetim süreçlerinden birisi olan "amaç saptama" da somutlaşır, denetimin hem gerekçesini hem hedefini belirler.

- Planlılık: Planlılık, her eylem gibi; denetimin de ilkesidir. Denetim uzun ve kısa dönemli planlara bağlanmalı amaçlara yönelik olan bu planlarda denetimden etkileneceklerin görüşleri de yer almalıdır. Denetim planı, planlamanın genel ilkeleri doğrultusunda yapılmalıdır.

- Süreklilik: Denetimin başka bir ilkesi, sürekliliktir. Denetimde süreklilik yoksa, bazı düzeltme ve değişiklikler için geç kalınmış olacaktır. Amacına ulaşabilmesi için denetimin doğasında bulunması gerekli olan sürekliliği, birim ve teknolojik gelişmeler de zorunlu kılar. Denetimin etkili olabilmesinin koşullarından birisi de sürekliliktir (Taymaz,1982, s:28). Sürekli denetim, geçmiş ve gelecek boyutlarının etkileşimini sağlar.

- Nesnellik: Nesnel olmayan bir denetimin işlevlerini yerine getirilebilmesi çok güçtür. Denetim sürecinde bilimsel bulgulardan yararlan-

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

mak, nesnel ölçütler kullanmak, olay ve kişiler hakkında tarafsız olabilmek, yargıları sayısallaştırmak duygusal davranmamak gerekir. Denetim etkinliklerinde toplanan ve değerlendirilerek karar dayanağı olarak kullanılan verilerin geçerli ve güvenilir olmasının koşullarından birisi de nesnelliktir. Nesnel olmayan bir denetim, bilimsel de olamaz.

- Bütünlük: Bütünlük ilkesi, düşünce ve eylemlerde sistem görüşünün gözetilmesini gerektirir. Karar öncesi sistem öğelerin hepsi ve sistem çevresi bir bütünlük içinde görülüp değerlendirilmelidir. Kapsamlı düşünme, olguları her yönüyle görüp değerlendirebilme, onları etkileyen tüm değişkenleri ve bu değişkenlerin ilişkilerini hesaba katabilme bütünlük ilkesine ilişkindir. Böylece, örneğin, çok çeşitli etkenlerin rol oynadığı öğrenci başarı veya başarısızlığının yalnızca öğretmene bağlanması gibi yanılgılar önlenebilir.

- Durumsallık: Durumsallık veya görelilik olarak adlandırılabilecek olan denetim ilkesi mutlaklık karşıtıdır. Durumsal farklılıklar, edimin nicel ve nitel düzeyini etkileyerek aynı bireylerin, farklı yer ve durumlarda farklı görülmelerine yol açabilir. Bu görülme değerlendirmeye aynen yansırsa, değerlendirme sonuçları yol gösterici olacak yerde, yanıltıcı olurlar. Bu yanılgıları önlemek için denetim durumsal olmak zorundadır. Farklı koşullarla çalışan insanlardan aynı sonuçları beklemek yanlıştır.

- Açıklık: Denetimin ilkelerinden birisi de açıklıktır. Bu ilke, amaçlarda ve süreçlerde görevlilerden neler beklendiğine ilişkin olduğu kadar denetçi eylemlerinin yöntem, süreç ve sonuçlarındaki açıklığa da ilişkindir. Denetçinin açık davranışı, gerçekleri ortaya koyarak nesnelliği sağlayabileceği gibi, eylemlere katılmayı da sağlar ve denetçiye olan güveni artırır. Görevlilerden neler beklendiğinin açıkça ortaya konması belirsizliğin sakıncalarını önler, planlamayı kolaylaştırır, eylemlerin beklentilere uygunluğunu artırır, değerlendirmeyi sistemleştirir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Demokratiklik: Demokratiklik ilkesi bir denetim türü olarak anılan Demokratik ve Modern Denetim'e adını vermiştir. İnsan öğesinin ağırlık taşıdığı eğitim örgütlerinde, denetim demokratik olmak zorundadır, aksi halde, otokratikliğin tüm sakıncalarını da taşır. Denetçi demokratik bir eğitim lideri olmalı, yetkiden çok etkiyi, özendirmeyi, ödülü, işbirliğini, katılmayı kullanmalıdır.

Denetim ilkelerinin daha farklı dizinleri de yapılabilir. Bazı kaynaklarda denetim ilkesi olarak verilen kimi durumlar, bir davranış belirleyici olan "ilke" den çok bir ilkeye ilişkin betimlemeler olarak görülebilir ve bir ilke içinde yer alabilirler. Örneğin, esneklik durumsallık ilkesi içinde vardır. Denetim ilkeleri, yalnızca tek başlarına değil, birbirleriyle etkileşim, neden, sonuç ilişkileri içinde uygulanmalıdırlar. Örneğin, durumsallık bütünlüğü gerektirir, açıklık demokratiklikle etkileşir, süreklilik ve planlılık ilişkileri de böyledir. Bu uygulama, denetimin bütünlüğü ve etkililiği için gereklidir

DENETİM MODELLERİ

I. Geleneksel(Klasik) Eğitim Denetimi Modelleri

II. Çağdaş(Modern-Alternatif) Eğitim Denetimi Modelleri
   - Sanatsal Denetim,
   - Öğretimsel Denetim,
   - Klinik Denetim,
   - Gelişimsel Denetim,
   - Farklılaştırılmış Denetim.

I) GELENEKSEL(KLASİK) EĞİTİM DENETİMİ MODELLERİ

Klasik otoriter denetim felsefesi, sıkı kurallara bağlı denetim, öğretmen ve denetici arasında standartlara uygun davranışın kontrol edildiği sınırları kesin çizgilerle ayrılmış bir denetim anlayışıdır. Öğretmenliğin profesyonelleşmesi, öğretmenlik mesleğinin gerçekleşmesinde vazgeçilmez standartların saptanması ve bunlara

uygunluğun belirlenmesi bakımından önemli katkılar getirmiştir.

- Öğretmenin özel katkıları, yaratıcılık, insan ilişkileri unsurları göz ardı edilmemelidir.
- Kontrol odaklı ve değerlendirmeye yönelik denetim, denetleneni, savunmaya, eksik ve yanlışlarını gizlemeye yöneltir. Bu da gelişmeyi önler. Sistemdeki en yetkin kişi olması gereken denetmenin, sistemdeki eksik ve yanlışları raporlayıp bırakması, bunların düzeltilip geliştirilmesine yönelmemesi, denetimin olması gereken geliştirici işlevine aykırı düşmektedir. Ayrıca, öğretmen denetimlerinde daha çok onların "neleri yaptıkları" değerlendirilmekte, geliştirmeye yönelik olarak "neleri yapabilecekleri" ihmal edilmektedir. Bu uygulama, onun liderlik, eğiticilik, rehberlik ve yardım rollerine de uygun değildir.
- Öğretmen yöntem seçiminde özgür değildir. Denetçinin en iyi ben belirim mantığı ile hareket etmesi. En iyi tek yöntemin olduğunun kabulü ve ürün odaklı olması.
- Evrak odaklı, hata odaklı, verimi sağlamaya odaklı, kuralcıdır
- İYİ YÖNÜ ise, standart sağlaması, standardın olmasıdır

GELENEKSEL EĞİTİM DENETİMİ MODELLERİNİN ÖZELLİKLERİ

- Bürokratik olması
- Engelleyici olması
- Kontrol ve raporlamaya dayalı olması
- Durum saptamayla sınırlı olması
- Ast-üst ilişkisinin belirgin olması
- Yargılayıcı olması
- Cezalandırıcı olması
- Didaktik olması

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

II) ÇAĞDAŞ(MODERN-ALTERNATİF) EĞİTİM DENETİMİ MODELLERİ

- **Sanatsal Denetim, Öğretimsel Denetim, Klinik Denetim.**

Sanatsal Denetim; Rehberlik Odaklı olması, Öğretmeni geliştirme amaçlanmıştır. Öğretmenin birçok yol ve yöntemlerinin olduğunu benimser. Öğretmenin iyi taraflarını görür. Özel bireysel farklılıklarını, başarılı yönlerini geliştirir.

Danışmanlık yapar. Amaç eksiklikleri bulup, eleştirmek ve yargılamak değildir.

Denetlenen ve denetleyen arasında karşılıklı güven duygusu ve diyalog kurulmasını ister. Denetçi çok iyi iletişim becerilerine sahip olmalıdır.

Öğretimsel Denetim: Sınıf ortamında öğrenme ve öğretme sürecini geliştirmek ve etkili kılmak amacıyla yapılan denetim türüdür. Öğretmen ve denetçi işbirliği ile öğrenciler için daha iyi bir öğrenme ortamı sağlamak, öğretmene yardım sağlamaktır.

Öğretimsel Denetimde; Öğretimi geliştirme, Sınıf yönetimi, İletişim, Öğretim Programı, Grup İlişkilerini, Karar alma, Araştırma, Motivasyon ön plandadır.

Klinik olarak; Öğretmen ve Denetçi Arasında Yüz yüze iletişimi, objektif ve geri bildirim sağlamak, sorunları saptamak ve çözmektir

Öğretmenin gelişimi noktasında olumlu tutum geliştirmektir. En önemli özelliği, öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin verilerin gözlem ve inceleme yolu ile birinci elden sağlanmasıdır.

Öğretimsel denetimin aşamaları

1. Tanışma
2. Gözlem Öncesi Görüşme
3. Sınıf Gözlemi
4. Gözlem Sonrası Görüşmeye Hazırlık
5. Gözlem Sonrası Görüşme

Gelişimsel Denetim: öğretmenin gelişimsel düzeyini analiz etmek ve bu gelişim düzeyine uygun bir denetim davranışı sergilemek amacıyla yapılır. Öğretmenler farklı davranış, farklı zihinsel gelişime sahiptir. Ve farklı biçimde denetlenmeleri gerekir. Gelişim belli aşamalar izler, aşamasını tamamlamayan bir üst aşamaya geçemez. Bireylerin gelişim aşamalarını geçiş hızları, birbirlerinden farklıdır.

Bilişsel gelişim, Kavramsal gelişim, Ahlaki gelişim,

Benlik gelişimi Zihinsel ve Ahlaki gelişme, kişilik düzeyini kim nasıl belirleyecek.

Farklılaştırılmış Denetim: Denetim ve değerlendirme hizmetlerinin türleri konusunda öğretmene seçenekler sunan bir denetim yaklaşımıdır. Aday ve ciddi sorunları olan öğretmenlere yoğun gelişme fırsatları sunan bir denetim yaklaşımıdır.

Profesyonellik, Örgüt, Denetmen, Öğretmen öğeleri vardır.

II)ÇAĞDAŞ EĞİTİM DENETİMİ MODELLERİNİN ÖZELLİKLERİ

- Çağdaş denetim yaklaşımlarında genel olarak göze çarpan ortak anlayışlardan bazılarını şöyle ifade edebiliriz:
- Eşitlik ve ortaklık temeline dayalı ilişkiler,
- Katılımcı karar verme,
- Yansıtıcı dinleme ve uygulamalar,
- Öğretmenin kendini değerlendirmesi ve kendini yönlendirmesi,
- Okul temelli uygulamalar,
- Eğitim-öğretimin etkililiğinin arttırılmasını amaçlayan etkinlikler,
- Hiyerarşik değil işbirlikçi denetim,
- Didaktik değil diyaloga dayanan denetim,
- Cezalandırıcı değil destekleyici denetim,
- Yargılayıcı değil betimleyici denetim.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

SONUÇ OLARAK:

Klasik (geleneksel)yaklaşımlara göre denetim; kontrol ve değerlendirme süreci, Çağdaş yaklaşımlara göre ise, rehberlik ve geliştirme süreci olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA:

- Prof.Dr Ziya Bursalıoğlu - Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama
- Prof. Dr. Hüseyin Başar - Eğitim Denetçisi
- Prof.Dr. İ.Ethem Başaran-Eğitim Yönetimi
- Prof.Dr. Mustafa Aydın- Çağdaş Eğitim Denetimi
- Doç.Dr İlknur Maya- Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi
- Cevat Elma- Kamile Demir-Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar

2. EĞİTİMDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Bir örgüttün en önemli kaynağı, sahip olduğu insan gücüdür. İnsan kaynağı, yönetilmesi en güç olan, ancak yönetildiği takdirde büyük rekabet üstünlükleri sağlayabilen üretim faktörüdür. İnsan kaynakları yönetimi, örgütün insan kaynakları alanında kişisel, örgütsel ve çevresel bir çerçevede ayrımcılık yapılmaksızın uygulanan, örgütün amaçlarına etkin biçimde ulaşmak için gerçekleştirilen görev ve faaliyetlerdir.

Eğitimde insan kaynakları yönetimi, eğitimsel amaçların başarılması yönünde eğitim örgütünün sahip olduğu insan kaynağının planlanması, örgütlenmesi, geliştirilmesi, yönlendirilmesi ve değerlendirilmesi süreçlerini içeren yönetsel faaliyetler dizisidir. Eğitim örgütlerinin insan kaynağım öğretmenler, eğitim ve okul yöneticileri, eğitim uzmanları, müfettişler, memurlar ve destek personeli oluşturmaktadır. Günümüzde eğitim örgütlerinde görev yapan insan kaynağının niteliği ve sayısı eğitsel amaçların başarılmasında anahtar bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, eğitim örgütlerinde rasyonel bir insan kaynağı planlaması yapılması, insan kaynağının hizmet öncesinde ve hizmet içinde yetiştirilmesi ve geliştirilmesi, eğitsel işlerin ve bu işleri uygulayanların değerlendirilmesi ve benzeri insan kaynakları işlevleri önem taşımaktadır.

İnsan Kaynakları Yönetimi İşlevleri Ve Amaçları

İnsan kaynakları yönetimi örgütle çalışanlar arasındaki ilişkileri etkileyen tüm yönetsel kararlardan oluşur. İnsan kaynağı yönetimi sürecinin sağlıklı olarak işlemesini sağlamak için çağdaş bir işletmede İnsan Kaynakları Yönetimi bölümünün üstlenmesi gereken işlevler altı ana başlık altında toplanabilir:

1. İnsan kaynakları planlaması
2. İş gören bulma ve seçimi
3. İnsan kaynağı geliştirme
4. Değerleme ve ödüllendirme
5. Endüstriyel ilişkiler
6. Güvenlik ve sağlık.

Bir başka sınıflamada ise, işlev sırasıyla istihdam, geliştirme, ücretleme ve bütünleştirmedir.

Eğitimde insan kaynakları yönetiminin amacı ise, eğitimsel hedeflerin başarılması sürecinde eğitim örgütlerinde görev yapan çalışanlardan en çok faydayı sağlamaktır. Bu süreçte eğitim çalışanlarının sahip oldukları bilgi ve becerinin, eğitim örgütünün başarmak istediği amaç doğrultusunda harekete geçirilmesi önem taşımaktadır. Bu çerçevede eğitim örgütünün amacı ile çalışanların kişisel amaçlarının bütünleştirilmesi gerekmektedir. Eğitimde insan kaynakları yönetiminin amaçları arasında verimlilik, iş hayatının kalitesi, hukuksal uyum, rekabet avantajı kazanmak ve iş gücünün uyum yeteneği yer almaktadır.

1- Verimlilik

Verimlilik genel olarak en az girdi ile en çok çıktının elde edilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifade ile verimlilik, üretim sürecine sokulan çeşitli girdilerle, bu sürecin sonunda elde edilen çıktılar arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir.

Eğitimde verimlilik ise önceden kararlaştırılan ya da saptanan amaçlara öğrencilerin ne ölçüde ulaştığının bir ifadesidir. Eğitim çalışanlarının görevlerini daha etkili ve verimli yapabilmeleri için sürekli eğitilmesi ve böylece örgüt içinde ve dışında meydana gelen değişikliklere uyum sağlamlarının da verimliliği artırdığı belirtilmektedir.

2- İş Hayatının Kalitesi

İş hayatının kalitesi çalışanların sahip oldukları ilgi, ihtiyaç ve beklentiler doğrultusunda iş ortamında değişiklikler yaparak iş ortamının çalışan açısından daha insani bir şekle sokulması olarak tanımlanmaktadır.

Eğitim örgütlerinde yürütülmüş çalışmalar iş hayatı kalitesinin öğretmenlerin örgütsel bağlılıklarının önemli bir belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Çağdaş insan kaynakları yönetimi

yaklaşımları temel olarak çalışanların iş hayatından beklentilerinin karşılanmasının önemine vurgu yapmaktadır.

3- Hukuksal Uyum

Eğitim çalışanları ile ilgili yasal düzenlemeler, eğitim çalışanlarının haklarını koruyucu ve geliştirici nitelikte olması eğitimde insan kaynağından en çok faydanın sağlanması bakımından önem taşımaktadır.

Bu durumun aksi yönündeki gelişmeler, eğitim çalışanlarının sürekli olarak adli ve idari yargıda hak arayışına girmelerine yol açabilmekte; bu çerçevede eğitim alanında çalışma barışı bozulabilmektedir.

4- Rekabet Avantajı Kazanmak

Liberal iktisadın temelini oluşturan bu ilke ve değerlerin kamu sektörüne uyarlanma çalışmaları sonucunda yeni-kamu yönetimi olarak bilinen bir yönetim yaklaşımı gelişme göstermiştir.

Yeni-kamu yönetimi anlayışının temelini özel sektör yönetimine özgü rekabet anlayışı oluşturmaktadır. Bu kapsamda yeni kamu yönetimi anlayışının eğitimi de etkisi altına aldığı ve eğitim ve okul yöneticilerinin kamu eğitim kurumlarını rekabetçi bir felsefe ile yönetmeye başladıkları belirtilmektedir.

Ortaya çıkan bu gelişmeler karşısında, kamu eğitim örgütlerine hakim olan geleneksel personel yönetimi yerini insan kaynakları yönetimine bırakmaya başlamıştır. Böylece kamu eğitim kurumlarında piyasa koşullarına daha uyumlu bir insan kaynağı yönetimi anlayışı benimsenmeye başlamıştır.

5- İşgücünün Uyum Yeteneği

Artan rekabet baskısı, örgütleri ve örgütün insan kaynağını yenileşmeye ve gelişen yeni koşullara uyum göstermeye zorunlu kılmaktadır. Sözü edilen değişim ve dönüşüm, eğitimde de kendisini hissettirmektedir. Eğitim çalışanlarının yeni koşullara uyumlu hale gelmesi, eğitimin etkililiği ve verimi açısından önem taşımaktadır.

Eğitimde İnsan Kaynakları Yönetiminin Dayandığı İlkeler

İlke, geçerliği kabul edilmiş genelleştirme olarak tanımlanabilir. İlkeler bir anlamda belirli işlerin standartlar çerçevesinde yürütülmesini sağlayan kurallar bütünüdür. İnsan kaynakları yönetimde üzerinde büyük oranda uzlaşma sağlanmış olan ilkeleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

Liyakat İlkesi: İnsan kaynakları yönetiminde en çok benimsenen ilkelerden birisi liyakat ilkesidir. Bu ilke bir görevi başarı ile yapabilme gücünü belirtir. Sözcük anlamıyla uygunluk, elverişlilik ve yeterlilik olarak tanımlanan bu ilke, geniş anlamda etkili ve verimli bir personel sisteminin kurulmasına olanak sağlayan kural ve uygulamalar bütününü, dar anlamda ise; belli bir göreve en uygun kişinin getirilmesini belirtir.

Bu kapsamda liyakat ilkesini, yeterliğin kamu örgütlerine egemen kılınması çabası olarak tanımlamak da mümkündür. Eğitimde insan kaynakları yönetimi işlevleri arasında yer alan, eğitim çalışanlarının işe alınmaları, terfi ettirilmeleri ve ödüllendirilmeleri gibi süreçlerde liyakat ilkesi, eğitsel etkililiğin sağlanmasında da önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda eğitim örgütlerinde görev yapan öğretmen, yönetici, eğitim uzmanı ve müfettişlerin hizmet öncesinde ve hizmet içinde görevin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumla donatılmaları gerekmektedir.

Kariyer İlkesi: En genel anlamıyla kariyer, seçilen bir iş yolunda ilerlemek ve bunun sonucunda daha fazla kazanmak, daha fazla sorumluluk üstlenmek, daha fazla saygınlık, erk ve prestij elde etmektir. Bir başka deyişle kariyer, bir kimsenin normal olarak genç yaşlarda ilerleme umuduyla girdiği ve emekli oluncaya değin sürdürdüğü onur verici bir iştir. Pozisyon ya da kadro sistemi

de denilen işe yönelik kariyer sisteminde temel amaç, bireyin belirli bir göreve uydurulmasıdır.

Bu sistemde kişi, atanacağı görevin gerektirdiği tüm nitelikleri hizmete girmeden önce kazanmak durumundadır. Rütbe sistemi diye adlandırılan kişiye yönelik kariyer sisteminde, görevden çok o görevi üstlenecek kişi ağırlık kazanmaktadır. Kişi belirli ve özel bir görev için değil, belli bir meslek ya da uğraş alanı için işe alınır. Kariyer ilkesi DMK'nın üçüncü maddesinde devlet memurlarına, yaptıkları hizmetler için lüzumlu bilgilere ve yetişme şartlarına uygun şekilde, sınıfları içinde en yüksek derecelere kadar ilerleme imkanı sağlamaktır şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kapsamda eğitim hizmeti sınıfında görev yapan öğretmenlere yönelik kariyer basamakları öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen olarak başaklandırılmıştır.

Eşitlik İlkesi: Modern anayasalarda tanınan temel hak ve özgürlüklerden önemli bir tanesi, hak ve özgürlüklerin tanınma ve uygulanmasında dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin hiç bir kişiye, zümreye ya da sınıfa ayrıcalık verilmemesi demek olan eşitlik ilkesidir.

Eşitlik demokrasi düşüncesinin ve insan hakları kavramının temelini oluşturur. Kamu yönetiminde bu ilke işe almada, eşit işe eşit ücret temelinde kendini göstermektedir. Özel kesimde ise, "akid güvencesiyle ve eşit işlem yapma adıyla işveren borçları" biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Eşitlik hak ve özgürlüklerin tanınma ve uygulanmasında dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin hiç bir kişiye, zümreye ya da sınıfa ayrıcalık verilmemesi anlamındadır. Eğitim örgütlerinde görev yapan personelin işe alınma, terfi, ödül ve cezalandırma süreçlerinde eşitlik ilkesine uyulması, çalışanlar arasında adalet duygusunun gelişmesine yol açar. Bu nedenle eşitlik ilkesi insan kaynakları yönetiminin vazgeçilmez ilkeleri arasında yer almaktadır.

Güvence İlkesi: İstihdam güvencesi de diyebileceğimiz bu ilkeye göre, çalışanın verimli olması isteniyorsa, ağır bir kusur işlemedikçe işini ve buna bağlı haklarını yitirmemesi gereklidir. Kamu yönetiminde memur güvenliğinin iki yönü vardır. Bu anlamda memurun hizmet güvenliği ile kariyer sistemi arasında bir ilişki vardır. Çünkü kariyer sisteminin temeli, memurluğu bir meslek durumuna getirmektir.

Böylelikle memur her türlü tehlikelere karşı korunmuş bir statü kazanır. Yetersiz memurun atılamaması verimliliği önleyeceği gibi, kendi geleneklerine, görüşlerine ve değer yargılarına ters düşen siyasal otoriteye karşı da bürokrasinin duyarsız, isteksiz ve ilgisiz olmasına neden olur. Onun için bu güvencenin doğurduğu sakıncaları giderecek önlemler alınmaktadır.

Tarafsızlık İlkesi Kamu ya da özel sektörde karar verici konumundaki yöneticilerden, gerek hizmet sunumu yaptıkları vatandaş ya da müşterilere karşı ve gerekse örgüt çalışanlarına yönelik yansız davranmaları beklenmektedir. Özellikle kamu İnsan kaynakları yönetimi için geçerli olan bu ilke, yönetimin yansızlığı ile birlikte kullanılmaktadır. Bu ilkeye göre siyasal amaçlı atamaların önlenmesi istenmekte, ayrıca kamu görevlilerinin siyasal davranış ve eylemleri üzerine kısıtlamalar getirilmektedir. İnsan kaynakları yönetimi uygulamalarında tarafsızlık ilkesine uyulması önem taşımaktadır. İnsan kaynakları yönetiminin temel amacı örgütsel etkililiği ve verimi artırmaktır. Örgütsel etkililik ve verimlilik ise liyakat sahibi çalışanların sergileyecekleri çabalarla mümkün olabilecektir. Bu çerçevede insan kaynakları yönetimi işlevlerinin tüm aşamalarında tarafsızlık ilkesine uyulması örgütsel gelişim açısından hayati bir rol oynamaktadır.

Eğitimde İnsan Kaynakları Yönetimini Etkileyen Etmenler

İnsan kaynakları yönetimi üzerinde etki gösteren çevresel etmenleri dış çevresel etmenler ve iç çevresel etmenler olmak üzere iki başlıkta inceleyebiliriz.

İç Çevresel Etmenler

Örgütleri yapısından kaynaklanan, kontrol edilebilir faktörlerdir. Bu etmenleri, iş görenlerin bireysel nitelikleri (beklentiler, motivasyon, eğitim, algılama yeteneği), iş nitelikleri (iş güvencesi, iş yükü, görevlerin niteliği, çalışma ortamı), bireyler arası ilişkiler (gruplar, iletişim yoğunluğu, önderlik) ve örgütsel özellikler (örgütün büyüklüğü, İKY verilen önem, iş kolu, hiyerarşik yapı, yönetim biçimi) oluşturmaktadır. Eğitim örgütlerinde görev yapan personelin davranışları ve özellikle işe karşı tutumları büyük oranda örgütün sahip olduğu amaç, yapı ve süreçlerle ilişkilidir.

Eğitim örgütlerinin sonul amacı, öğrencide istendik davranışlar oluşturmaktır. Bu amacın gerçekleşmesinde öğretmenlerin görev yaptıkları eğitim kurumunun amaçlarını benimsemeleri ve içselleştirmeleri belirleyici bir unsurdur. İnsan kaynağını oluşturan eğitsel personelin örgütsel davranışı üzerinde etki gösteren bir diğer iç çevresel etmen ise eğitim örgütünün sahip olduğu yapısal özelliklerdir.

Örgüt kültürü bir örgütün içindeki insanların davranışlarım yönlendiren normlar, davranışlar, değerler, inançlar ve alışkanlıklar sistemi' olarak tanımlanmaktadır. Örgüt kültürünün çalışanların pek çok davranışı üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Demokratik bir örgütsel kültüre sahip örgütlerde, çalışanlar, örgütsel karar mekanizmalarına daha aktif katılabilmekte ve örgütsel süreçler konusunda daha fazla sorumluluk yüklenebilmektedir. Oysa kapalı ve otoriter kültürün egemen olduğu örgütlerde çalışanlar arasında kaygı, güvensizlik, düşük iş doyumu ve mesleki tükenmişlik gibi olumsuz psikolojik yansımalar gözlenebilmektedir.

Dış Çevresel Etmenler

Örgütlerin faaliyet gösterdiği çevreden kaynaklanan, kontrol edilemeyen unsurlardır. Bu etmenleri, işgücü sağlayan dış kaynaklar, aynı sektörde faaliyet gösteren rakipler, halk, sendikalar, teknoloji ve yasalar oluşturmaktadır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

3. EĞİTİM YÖNETİCİLERİNİN YETERLİLİK ALANLARI

Yönetici, bir örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için, var olan örgüt yapısını ve prosedürünü kullanan kişidir (Aydın)

Okul yöneticileri, okulun etkililiği ve verimliliği açısından çok önemlidir. Çünkü okul yöneticileri, sahip oldukları bilgi ve becerilerle okulun geleceğini planlamakta, yönünü belirlemekte ve okuldaki değişim çabalarını yönlendirmektedir (Garies ve Tschannen-Moran)

Yeterlik, insanın bir davranışı yapmak için gereken bilgi ve beceriye sahip olması olarak tanımlanabilir (Başaran, Töremen ve Kolay). Buna göre yeterlik, bir kişiye belirli bir rolü oynayabilme gücünü kazandıran özelliklerin varlığı ya da bu rolü oynayabilmesini engelleyen özelliklerin yokluğudur ve tek kelime ile alanlar bütününden meydana gelmektedir (Bursalıoğlu).

Okuldaki eğitim ve öğretim faaliyetlerinin genel amacı bir ülkenin geleceği olan çocukların bilgi, beceri ve davranış olarak sağlıklı ve verimli şekilde yetişmelerini sağlamaktır. Okuldaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin başında okul yöneticileri bulunmaktadır. Okul yöneticilerinin bilgi, beceri ve davranışları başta öğrenci ve öğretmenler olmak üzere eğitici olmayan personel ve öğrenci velileri üzerinde etkili olmaktadır. Yine eğitim sisteminin temelini okullar oluşturmaktadır. Bu yüzden bu kadar önemli olan okul yöneticilerinin belirli yeterliklere sahip olması gerekmektedir.

Okulun amaçlarını gerçekleştirecek yapısını yaşatacak ve havasını koruyacak iç öğelerin lideri okul yöneticisi olmalıdır. Okul denilen sosyal sistemin birey ve kurum boyutlarını dengede tutabilmesi, okul yöneticilerinin bir örgüt mühendisi kadar sosyal mühendis olmasını gerektirmektedir. Okul yöneticileri etkili olabilmek için hem yönetim kavram ve kuramları hem de insan ilişkileri alanında bir takım bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekir.

Yeterlik ve Okul Yöneticilerinin Yeterlik Alanları

Yeterlik, insanın bir davranışı yapmak için gereken bilgi ve beceriye sahip olmasıdır. Yeterliliği oluşturan iki temel öğe bilgi ve beceridir. Yönetim bilimindeki gelişmeler beraberinde okul yöneticisinin rolünü de değiştirmiştir. Bu değişim durmaksızın değişmektedir. Okul yöneticisi 1960'lı yıllarda program yöneticisi, 80'li yıllarda eğitimsel lider, 90'lı yıllarda ise transformasyonel lider rolleri ile bütünleşmiştir. Okul yönetimi ile ilgili literatürde okul yöneticisinin 6 önemli rolü şu şekilde ortaya konmaktadır:

1. Yöneticilik,
2. Öğretimsel lider,
3. Disiplin koyucu,
4. İnsan ilişkilerini kolaylaştırıcı,
5. Değerlendirici ve
6. Çatışma uzlaştırıcı

Yönetici okulun yasal lideri, okulda otorite ve gücün en önemli simgesi ve sahibidir.

- Dönmez, okul yöneticilerinin şu alanlarda yeterli olmasını belirtmiştir;
- Amaçlara ulaşmak için gerekli adımları anlayacak bir vizyona sahip olma,
- Öğrencilerin ve personelin yaşamlarında belirgin bir fark yaratabilme,
- Personeli nasıl değerlendireceğini bilme,
- Değişimin devam ettiğini ve okul liderinin esnek bir vizyona sahip olması gerektiğini anlama,
- Eğilimlerinin güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olma,
- Büyük ve küçük grup toplantılarını nasıl daha kolaylaştıracağını ve yöneteceğini bilme,
- İşi ile ilgili olarak kendine güven duygusunu yansıtabilme,
- Çeşitli rollere ilişkin iş sorumluluğunu nasıl değerlendireceğini bilme,

- Okulla ilgili herkesi katılım için nasıl güdüleceğini bilme,
- Okulun bulunduğu bölgedeki ahlakî değerlerle mesleki değerler arasında bir denge kurabilme.

Okul Yöneticilerinin Yeterlikleri

Yönetici yeterliklerini Katz (1956) teknik, insani ve örgütsel (kavramsal) yeterlikler olarak belirlemiştir.

Katz'a göre Yöneticilerin sahip olması gereken yeterlikler; teknik yeterlikler, insancıl yeterlikler ve kavramsal yeterlikler olarak üç gruba ayrılır;

1. Teknik yeterlikler: Teknik yeterlik, öğretim yöntem ve teknikleri, süreçleri ve işlemleri konusunda uzmanlığı gerektirir. Kişinin çalışma alanına göre, somut olarak yapabileceği, uzmanlık bilgisine bağlı bilgi ve beceridir. Yöneticinin muhasebe, inşaat, finansman gibi alanlardaki yeterlikleri teknik yeterliklerdir. Yöneticinin örgütün yapısı, politikalar ve programlar üzerindeki etkisi de teknik yeterlilikler içinde sayılabilir. Teknik yeterlikler, yöntemleri, süreçleri, prosedürleri ve teknikleri olan belirli bir alanda yeterlik anlamı verir.

Teknik yeterlilik alanında yönetici sorumluluğu 4 kategoride toplanmaktadır.

Bunlar;

- Yöneticinin, okul maliyesinin kuram ve ilkelerinde uzman olması beklenir.
- Okulun iç maliyesi ve işletme yönetimi: Bütçeleme, muhasebe, satın alma, sigorta, maaş ve ücret bordrosu ve genel işletme giderleri gibi konular,
- Okul binalarının bakımı ve hizmete hazır tutulması,
- Okul binalarının planlanması.

Yönetici, başlangıçta ancak statü lideridir. Diğer bir anlamı ile baştır, üsttür. Bu statünün verdiği formal yetkinin, sosyal ve teknik yetkilerle desteklenmesi gerekir. Sosyal yetki yöneticinin etrafındaki gruptan yani okulun iç ve dış öğelerinden gelecektir. Teknik yetkiyi ise yöneticinin yönetim bilgisi ve yeterlikleri sağlayacaktır. Bu yetkiler sayesinde yönetici, gerçek bir lider rolüne girebilecek etrafındaki öğeleri, okulun amaçlarına ulaşmasını sağlayacak yönde eyleme geçirebilecektir.

2. İnsancıl yeterlikler: İnsancıl yeterlikler, birey ve grupları anlama ve güdüleme yeterlikleri olarak da kabul edilebilir. Etkili çalışma ve ortak çaba oluşturabilme, başkaları hakkındaki varsayım, inanç ve tutumları, bunların kullanılış yöntem ve sınırlarını görebilme, bireysel farklılıkları gözetme insan ilişkilerine yönelik özellikler olarak görülmelidir.

İnsansal yeterlik, yöneticinin gerek bire bir, gerek grup olarak insanlarla çalışabilme yeteneğidir. Bu yeterlik kişinin kendisi hakkındaki anlayışı ile ve başkalarına ilişkin düşünceleriyle yakından ilgilidir.

Bu yeterlik yöneticinin işgörenleri güdüleme, tutum geliştirme, grup dinamiği, insan gereksinimleri, moral ve insan kaynağını geliştirme hakkında bilgi sahibi olmasını gerektirir. İlgilenme, güven, yetki verme, uzlaşma, ideallere ulaşma ve insan potansiyelini anlama yeterlikleri insancıl yeterlikler arasında sayılabilir. İnsansal yeterlikler yöneticiye, grubun bir üyesi olarak etkili biçimde çalışma ve bu yolla lidere bulunduğu grup içinde iş birliği kurabilme yeteneği sağlamaktadır.

3. Kavramsal yeterlikler: Okul yöneticisinin okulu bulunduğu toplum içinde, eğitim sistemi içerisinde ve evrensel ölçüler içerisinde görebilme; okulu bütünleyen tüm parçaları karşılıklı etkileşim içerisinde görebilme, eğitim alanındaki kuramsal gelişmeleri izleyebilme, kavrayabilme ve karşılaştığı örgün eğitim durumlarını bu kuramsal ve kavramsal bakış açısı ile değerlendirebilme yeteneğidir.

Bu yetenek başta yönetim kuramı, örgüt, insan davranışı ve eğitim felsefesi olmak üzere

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

eğitim alanına kuramsal bakış yeteneği kazandıracak bilim dallarının bilgi birikimine sahip olmayı gerektirir.

Kavramsal yeterlik, okul yöneticisinin okulu bulunduğu toplum içinde, eğitim sistemi içinde ve evrensel ölçüler içinde görebilme, okulu bütünleyen tüm parçaları karşılıklı etkileşim içinde görebilme, eğitim alanındaki kuramsal gelişmeleri izleyebilme, kavrayabilme ve karşılaştığı özgün egitim durumlarını bu kuramsal ve kavramsal bakış açısı ile değerlendirebilme yeteneğidir. Kavramsal yeterlikler örgütü bir bütün olarak görebilmek, duyabilmek yeteneğidir.

Eğitim yöneticisi; öğretmen, işgören, öğrenci, veli, çevre liderleri, çevredeki yerel yöneticiler, merkez örgütü ve politikacılar gibi farklı eğitim ve kültür düzeyinde bulunan, farklı beklentileri olan öğelerle ilişkiler kurmak, onların çelişkili beklentilerini bağdaştırarak demokratik yönetimi sürdürmek zorundadır.

Etkili Yöneticiler

Drucker, "Etkin Yöneticilik" adlı çalışmasında, etkili bir yönetici olabilmek için elde edilmesi gereken beş zihin alışkanlığını şöyle sıralar:

- Etkin yöneticiler, zamanlarının nereye harcandığını bilirler. Denetimleri altında tutabildikleri en asgari zamanı bile sistematik olarak kullanmaya çalışırlar.
- Etkin yöneticiler, kendilerine somut hedefler koyarlar. Çalışmaktan çok, sonuç elde etmek için çaba harcarlar. İşe, "benden ne yapmam bekleniyor?" sorusuyla başlarlar.
- Etkin yöneticiler, sahip oldukları güçlere dayalı olarak çalışırlar, yani elinden gelen şeylere yönelirler, yapamayacakları şeylere işe girişmezler.
- Etkin yöneticiler daha yüksek bir performansın olağanüstü sonuçlar vereceği birkaç büyük alan üzerinde konsantre olurlar. Kendilerine öncelikler koyar ve önceliğe ilişkin aldıkları kararları korurlar.
- Etkin yöneticiler, nihayetinde etkili kararlar almak durumunda olan kişilerdir. Bunun her şeyden önce bir sistem işi olduğunu bilirler. Etkili bir kararın olgular üzerinde uzlaşmadan çok, birbiriyle çelişen düşüncelere dayanan bir yargıdan kaynaklandığını bilirler.

Etkili yöneticilerin kişisel özellikleri ile ilgili olarak Greenfield tarafından yapılan bir araştırmada etkili yöneticilerin: çok fazla enerjiye sahip, saatlerce çalışan, iyi bir dinleyici ve gözleyici, yetenekli bir bilgi aktarıcı, insanlar arası ilişkilerde başarılı, strese karşı hoşgörülü, bireyler oldukları bulunmuştur.

Clark ve Palmer okul yöneticilerinin etkili liderler olabilmeleri için, olmak, bilmek ve yapmak sözcükleriyle tanımlanan birtakım özelliklere sahip olmaları gerekmektedir:

Olmakla ilgili olarak;

- Profesyonel olarak (sorumluluk yüklenmek, örgüt yararına ve tarafsız çalışmak, zamanında doğru kararlar almak, teknik ve mesleki açıdan yeterli olmak, vb.),
- İyi karakter özelliklerine sahip olmak (dürüst, bütünleştirici, cesaretli, içten olmak),

Bilmekle ilgili olarak;

- Liderlikte rol oynayan etkenleri bilmek (izleyenler, lider, iletişim, durum),
- Kendini bilmek (güçlü ve zayıf yanlar, bilgi ve yeterlikler),
- Mesleğini bilmek (mesleğinde ehil olmak ve diğerlerini görevleriyle ilgili olarak eğitebilmek),
- İnsan doğasını bilmek(insanların ihtiyaçları ve istekleri, insanların stres karşısındaki durumları, vb.),
- Örgütü bilmek (kimden yardım alınabileceği, örgüt iklimi, kültürü vb.),

Yapmakla ilgili olarak;

- Yönlendirme yapmak(amaç oluşturmak, sorun çözmek, karar almak, planlamak),
- Uygulama yapmak(iletişim, eşgüdümleme, denetim, değerlendirme vb.),
- Güdüleme yapmak(örgütte morali geliştirmek, eğitmek,yönlendirmek vb.)

Dönmez'in aktarmalarına göre(Morris) 21.yüzyılda etkili okul liderlerinin gerektirdiği rolleri şu şekilde belirtmiştir; kolaylaştırma, öğreticilik, uzman danışmanlık, kaynakları eşgüdümleme, iletişimcilik, destekleyicilik. Ayrıca okul yöneticisi bu rolleri oynarken personele güvenmesi, geleceğe ilişkin iyimser olması, bütün kaynaklardan ve personelin yaratıcılığından en etkili biçimde yararlanması gerekmektedir.

Bursalıoğlu, "Eğitim Yöneticilerinin Yeterlikleri" konulu araştırma sonucuna göre okul yöneticilerinin yeterlikleri şunlardır;

- Tarafsız değerlendirme yapabilme, okul ve çevre güçlerinden yararlanabilme, liderlik, öğrenci rehberliği, okulun bina, tesis ve demirbaşlarının kullanma, korunma, araştırma, geliştirme ve yenileme alanlarında, çalışanlarının araştırma ve geliştirme çalışmalarına yönelmesinde rehberlik ve öğreticilik yapabilme, okulunda olumlu bir hava yaratabilmek için, ortak kararların uygulanmasına ortak olabilme, okul personelinin yönetiminde görev, rol ve statüleri tanımlayabilme, okul ve çevre ilişkilerinde, basınla olan ilişkilerinde tarafsız ve olumlu davranış gösterebilme.

Binbaşıoğlu "Eğitim Yöneticiliği" adlı çalışmasında; iyi bir okul ve eğitim yöneticiliği ile ilgili araştırmaların, iyi bir okul ve eğitim yöneticisinin iyi bir lider olması gerektiği üzerinde durduklarını belirterek iyi bir eğitim yöneticisinde bulunması gereken nitelikleri sıralamıştır.

Bu nitelikler:

- Konumun verdiği güç yerine, geniş bilgi ve yeterli coşkuya sahiptir,
- Yetkilerini bilgece kullanmasını bilir,
- Herkese karşı anlayışlı ve eşit davranır,
- Örgütünü ve amaçlarını iyi tanır,
- Çevresindekilerle iyi ilişkiler kurar,
- Sorunların kendisine gelmesini beklemez, sorunları kendisi arar, yüreklidir, üzerine aldığı işleri sorumluluk duygusuyla sonuçlandırır,
- Önerilerini ve programlarını dikkatle planlar, uygular ve uygulatır, bir öneriyi savunabilir ya da bir öneriye yapılacak karşı koymaları dikkatle yanıtlayabilir,
- Okul yöneticiliğinde demokrasiye inanır ve onu uygular, bütün tartışma ve kararlarında içten, tarafsız ve dürüsttür, iş arkadaşlarını da öyle olmaya özendirir,
- Çalıştığı örgütün amaçları, başarıları ve kullandıkları araçlar hakkında doğru bilgi verir,
- Eğitime inanır ve öğrencinin yararlarını her şeyin önünde tutar,
- Tutum ve giyimine özen gösterir, düşünerek konuşur ve görüşlerini inandırıcı bir biçimde düzgün bir dille açıklar,
- Her fırsatta iş arkadaşlarının morallerini yükseltmeye çalışır, onları övmekten çekinmez,
- İş arkadaşlarının çabalarını düzene koymayı (eşgüdüm sağlamayı) bilir,
- Okulla toplumun işbirliği yapmasını sağlar, okulu topluma, toplumu da okula yaklaştırmaya çalışır,
- Yetki ve görevlerini başkalarına bırakmayı bilir,
- Olayları, adları ve çehreleri anımsayabilir.

Aydın, eğitim yönetiminde yeterlik örüntüsünün kritik görev alanlarını da şöyle sıralamaktadır:

- Öğretim ve program geliştirme,
- Öğrenci işleri,
- Çevre-okul liderliği,
- Öğretmen işgören hizmeti,
- Okul binası ve alanı, ulaşım,
- Örgüt ve yapı,
- Okul bütçesi ve işletme yönetimi.

Okul yöneticileri görevlerini etkili ve verimli bir şekilde yerine getirebilmek için birtakım yeterliliklere sahip olmalıdır. Çünkü okul örgütlerinde temel girdi ve çıktı insan olduğu için eğitim yöneticilerinin sorumlulukları diğer örgütlere göre daha fazladır. Bu araştırmada okul yöneticilerinin özellikle okullarında yönetici olmaktan çok lider özelliklerine sahip olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Günümüzdeki yönetim anlayışlarından olan toplam kalite yönetimi, öğrenen okul ve sinerjik yönetim gibi yönetim anlayışlarına uygun davranışlar göstermesi gereklidir.

Bunun için okul yöneticilerinin şu davranışları göstermeleri gerekir:

- Okulu için vizyon ve misyon geliştirmelidir.
- Eğitim-öğretim ve yönetimin verimliliğini artırıp, eğitim kalitesini yükseltmek ve bu konuda sürekli gelişimi sağlamak için gerekli araştırmaları yapmalıdır. Bunun için sürekli kendini geliştirmeli, süper lider özellikleri gösterip personelini geliştirmelidir. Kendisini geliştirmeyen bir yöneticinin personelini geliştirmesi mümkün değildir.
- Okulda öğrenen birey ve öğrenen organizasyon felsefesini yerleştirmelidir. Bu şekilde okulunu öğrenen okula çevirmelidir. Öğrenen okulda başta öğretmenler kendini geliştirecek sonra da bu davranışlar öğrenciye de yansıyacak dolayısıyla öğrencilerin başarısı da artacaktır.
- Okulunda ekip çalışması ruhunun yerleşmesini sağlamalıdır. Bu şekilde okulunda kollektif hareket edilmesini sağlayarak personelin bütünleşmesini sağlar. Okulda sinerjik yönetim davranışları göstermelidir.
- Gerektiğinde astlarına yetki devrederek işlerin daha iyi yürütülmesini sağlamalıdır
- Yeni teknolojik gelişmeleri okula kazandırmalıdır. Bunları kazandırdıktan sonra personelin bunlardan rahatlıkla yararlanabilmesi için gerekli tedbirleri almalıdır.
- Okulda katılımcı ve demokratik bir yönetim anlayışı benimsemelidir.
- Okulun çevreyle bütünleşmesi için gerekli tedbirleri almalıdır.

Son yıllarda hem eğitim yöneticileri için hem de genel yönetim alanında yönetici eğitimi yaklaşımlarındaki değişmelerde artış olduğuna dikkat çeken Cardno& Piggot-İrvine gelecekte yönetici eğitiminde aşağıdaki özelliklerden bir bölümünün veya tamamının bulunması gerektiğini ileri sürmektedirler.

- Öğrencilerle gerçek konu ve sorunlar üzerinde çalışma,
- Problem çözmeye dayalı uygulamalı eğitim,
- Hızlı ve süregelen değişmelerle baş etme becerilerini geliştirme,
- İşbirlikçi takım çalışması uygulamaları,
- Özellikle karmaşık problemleri çözmede gerekli olan kişiler arası yönetim becerilerini geliştirme,
- Kendini geliştirme fırsatı,
- Teori ve uygulama arasındaki farkı azaltmak ve ikisinin de öğrenildiği karma bir akademik eğitim,
- İçerikten ziyade yönetim sürecine odaklanma,
- Uygulamada eleştirel düşünme ve
- Değişmeyi sağlayan verileri uygulamaya geçirme.

4. EĞİTİM ve ÖĞRETİM UYGULAMALARI

Eğitim Programları

Planlılık acısından eğitim; formal ve informal eğitim olarak ikiye ayrılır.

FORMAL EĞİTİM

- Belli bir Plan ve program dâhilinde yapılır.
- Belli Bir amaç doğrultusunda belirli bir ortamda gerçekleştirilir.
- Profesyonel eğitimcilerin rehberliğinde düzenlenir.
- Eğitim surecinin belirli aşamalarında ve sonucunda değerlendirme yapılır

Örnek: Okullarda yapılan eğitim, halk eğitim merkezlerinde acılan kurslar ve KPSS kursları.

İNFORMAL EĞİTİM

- Plansız ve programsız yürütülür
- Yaşantılar aracılığıyla oluşur
- Herhangi bir değerlendirme içermez
- Sistemsiz ve denetimsizdir

Örnek: Öğrencinin okul bahçesinde voleybol oynayanları izleyerek voleybol kurallarını öğrenmesi.

Turkiye'de formal eğitim ise örgün ve yaygın eğitim olarak şu iki yapıda duzenlenir.

ÖRGÜN EĞİTİM

- Bireylerin hayata atılmadan, iş ve meslek kollarında çalışmaya başlamadan önce okul ya da okul niteliği taşıyan yerlerde yapılan eğitimdir.
- Yasalara göre düzenlenen planlı ve yöntemli eğitimdir.
- Eğitim süreçleri sonunda diploma verilir.
- Bir kesiti tamamlamadan diğerine geçmek mümkün değildir.
- Örneğin ortaokulu bitirmeden liseye başvurmak ve başlamak mümkün değildir

Örnek: Okulöncesi, ilkokul, ortaokul, lise öğretimi ve yükseköğretimdir.

YAYGIN EĞİTİM

- Örgün eğitime hiç girmemiş ya da örgün eğitimin herhangi bir düzeyinde bulunan veya örgün eğitimden çıkmış vatandaşlara, örgün eğitimle birlikte veya ayrı olarak sunulan eğitimdir.
- Öğretim, rehberlik ve uygulama faaliyetlerini içerir.
- Eğitim süreçleri sonunda sertifika verilir.
- Yaygın eğitimde ise birbirini takip eden kesitler yoktur. Yani bir eğitim kurumuna başlamak için önceki eğitim kurumu şartı aranmaz.
- Yaygın eğitimde yaş sınırlaması yoktur. Her yaş grubundan bireyler yaygın eğitim kurumlarına başvurup eğitim görebilirler

Örnek: Okuma yazma kursları, hizmet içi eğitim ve İngilizce kurslarıdır.

Program Çeşitleri

Eğitim Programı

Öğrenene okul için ve okul dışı yaşantılar yoluyla kazandırılması planlanan yaşantılar düzeneğidir. Okul içi, ders içi, okul ve ders dışı bütün etkinlikleri kapsar. Örnek: Anadolu Lisesi Eğitim Programı

Öğretim Programı

Belli bir öğretim basamağındaki çeşitli sınıf ve derslerde okutulacak konuları, bunların amaçlarını, her dersin sınıflara göre haftada kaç kez okutulacağı ve öğretim metotlarını, tekniklerini gösteren kılavuzdur. Örnek: Anadolu Lisesi 11. Sınıf Öğretim Programı

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Müfredat Programı

Eğitim ve öğretim için amaçlar, ilkeler, metot ve teknikler belirtilmez. Öğretmenin okutacağı konular en ince ayrıntısına kadar teker teker sıralanır. Sadece ders ve ders içeriklerinin gösterildiği programlardır. Örnek: Anadolu Lisesi 11. Sınıf Matematik dersi içeriği

Ders Programı

Bir dersle ilgili (matematik, fen bilgisi) amaç, öğrenme-öğretme, araç gereç, ölçme-değerlendirmeyi içine alan etkinliklerdir. Örnek: Anadolu Lisesi 11. Sınıf Matematik dersi programı

Ünitelendirilmiş Yıllık Plan

Sene başında 1 öğretim yılı için zümre öğretmenlerince yapılan, aylara göre haftalık çalışma surelerini gösteren plandır. Örnek: Anadolu Lisesi Matematik dersi 20102 - 2013 Eğitim - öğretim yılı yıllık planı

POSNER'E GÖRE PROGRAM ÇEŞİTLERİ

1) Resmi / Acık /Yazılı Program

- Program kılavuzunu; hedefleri, ders planlarını, konuların işleniş sırasını, kullanılacak araç-gereçleri ve değerlendirmeyi içeren program.
- Yazılı dokümandır ve standarttır.
- Geneldir.
- Açıktır.
- Resmidir.

2) Uygulanan öğretilen Program

- Okulda öğretmenler aracılığıyla uygulamaya konulan programdır.
- Okuldan okula farklılık gösterebilir.
- Kuramın uygulamaya dönüşmesidir.
- Resmi programın okula, çevreye ve öğretmene göre farklılaşmasıdır.
- Resmi programın uygulamada yaşama geçirilmiş biçimidir. Bu nedenle daha somuttur.

3) İhmal edilen (görmezlikten gelinen) Program

- Resmi programın atlanan, eksik bırakılan, üstünkörü geçiştirilen yanlarını oluşturur.
- Bu durum okulun sahip olduğu olanaklardan ya da öğretmen yeterlik, tutum ve davranışlarından da kaynaklanabilir.
- Örnek: Kışın spor yapacak yeri olmayan bir okulda spor derslerinin geçiştirilmesi

4) Örtük Program

- Resmi programda yer almayan kendiliğinden ortaya çıkan yazılı olmayan programdır.
- Okuldaki sosyal ve psikolojik etkileşimle oluşan yan ve informal öğrenmeleri kapsar.
- Öğrenmeler okul kültürü ve ikliminden kaynaklanan öğrenmeleridir.
- Okuldaki kültür, iklim, ilişkiler, disiplin anlayışı, personelin sahip olduğu inançlar, değerler, tutumlar ve etkileşerek oluşan öğrenmeler bu programın kapsamındadır.

5) Extra/ Fazladan Program

- Resmi program dışı olan örtük programdan farklı olarak planlı olan; sportif, sanatsal, kültürel etkinlikleri kapsar.
- Öğretmenlerin gözetim ve rehberliği altındadır.
- Katılım, gönüllülük esasında dayalıdır.
- Okulun fazladan düzenlediği çalışmalardır.
- Okul korosu, öğrenci toplulukları, konferanslar, vb.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

EĞİTİM PROGRAMI ÖZELLİKLERİ

İşlevsel (Görevsel) Olması: Programda yer alan konu ya da etkinliklerin öğrencinin gerçek hayatta işine yaraması, hayatını kolaylaştırmasıdır.

Çerçeve Programı: Programı ayrıntıya inmeden, etkinlik ve konuların genel hatlarıyla verilmesidir.

Programın ana çerçevesi ülkenin tüm okullarında benzer olmalıdır.

Esneklik: Program, yörenin ekonomik ve sosyal özelliklerine göre, ayrıca öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına göre düzenlenebilmelidir.

Değişmez ve Genel Olması: Eğitim programında belli konuların tüm ülkede işlenmesi gerekir. 29 Ekim, Atatürk İlke ve İnkılapları vs.

Toplumsal Değerlere Dayalı Olma: Eğitimin hiçbir öğesi toplumsal değerlerle çelişkili olamaz.

Uygulanabilir Olması: Program eldeki imkanlarla gerçekleştirilebilir olmalıdır.

Ekonomik Olması: zaman - efor - para bakımından masraflı olmaması

Milli Eğitimin Amaçlarına Uygun Olması: Eğitim sisteminin genel ve uzak hedefleriyle tutarlı olması ve amaçlara uygun olmasını ifade etmektedir.

Bilimsel Olması: Program bilimsel standartlara uygun olmalıdır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

ÖĞRETİM İLKE VE YÖNTEMLERİ

ÖĞRETİM İLKELERİ

Hedefe görelik (Amaca uygunluk)

Hedeflere ulaşmak için amaca hizmet eden ve hedefe ulaşmayı kolaylaştıran uygulamaların düzenlenmesi

Öğrenciye görelik (Çocuğa uygunluk)

Öğrencilerin gelişim düzeyi, hazırbulunuşluğu, ihtiyaç, ilgi, yetenek, beklenti ve bireysel farklılıklarının dikkate alınması,

Yaşama yakınlık (Hayatilik)

Okulda verilen eğitimin gerçek hayatla ilişkilendirilmesi, işe yaraması

Somuttan soyuta

Bilgilerin önce olabildiğince çok duyu organını harekete geçirecek şekilde somut, sonrasında soyut olarak öğretilmesi

Bilinenden bilinmeyene

Öğrencilerin bildiklerinden yola çıkarak bilmediklerine ulaşmaları. önceden öğrenilenlerle yeni öğrenilenler arasında bağ kurulmasıyla sağlanır.

Kolaydan zora (Basitten karmaşığa)

Öğrenme-öğretme sürecinin öğrencilerin kolayca yapabileceği işlem ya da becerilerden başlayıp kademe kademe zorlaşacak şekilde düzenlenmesidir.

Yakından uzağa

Öğrenme-öğretme sürecini yakın tarihten uzak tarihe veya yakın çevreden uzak çevreye doğru düzenlenmek için kullanılır.

Açıklık (Alenilik)

Öğretmenin bir yandan konuyu açık ve anlaşılır bir dille anlatırken bir yandan örnekler vermesi ve görsel materyaller kullanarak öğrenmenin kalıcılığını artırmasıdır.

Etkin katılım (Aktivite/İş)

Öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenme-öğretme sürecinin aşamalarına dâhil olması ve kendi öğrenme sorumluluğunu üstlenmesidir.

Güncellik (Aktüalite)

Aktüalite (güncellik) ilkesi, güncel olayların sınıf ortamına taşınmasıdır. Derste belirli gün ve haftalara yönelik olarak yapılan etkinlikler de aktüalite ilkesi ile ilgilidir.

Ekonomiklik

Ekonomiklik ilkesi, olabilecek en kısa sürede, az emek harcayarak çok sayıda kazanıma ulaşmaktır.

SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Bütünlük

Bütünlük ilkesi, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanların tamamında geliştirilmesi ile ilgilidir.

Sosyallik

öğrencilerin bir yandan kural ve kanunlara uyarken (otoriteye itaat) bir yandan da seçme haklarını kullanıp kendi kararlarını alabilmelerini içerir (özgürlük).

ÖĞRETİM STRATEJİLERİ

Strateji, en genel anlamıyla hedefe ulaşmak için izlenen yol olarak tarif edilebilir.

Öğretim stratejisi ise belirlenen hedef ve kazanımlara ulaşılması için, uygulanacak olan yöntem, teknik ve araç-gereçlerin belirlenmesidir.

Öğretim stratejileri üçe ayrılır: Sunuş, Buluş ve Araştırma-inceleme

Özellikler	Sunuş	Buluş	Araştırma-inceleme
Temsilcisi	Asubel	Brunner	John Dewey
Hedef düzeyi	Bilgi	Kavrama ve üstü	Uygulama ve üstü
Akıl yürütme yolu	Tümdengelim	Tümevarım	Tümdengelim-Tümevarım
Uygun yöntem-teknikler	Anlatım, Soru-cevap, Gösteri	Tartışma Beyin fırtınası Problem çözme Örnek olay Deney	Problem çözme Deney Gözlem Beyin fırtınası
avantajlar	Kısa zamanda çok bilgi Ekonomik ve uygulaması kolay	Öğrenci bilgiye merak, keşfetme güdüsü ve kendi etkinliği ile ulaşır.	Bağımsız ve bilimsel düşünme becerisi geliştirir. Problem çözme becerilerini geliştirir
dezavantajlar	Sıkıcı olabilir Soyut düşünemeyenler için zordur	Uzun süre ister Maliyetlidir Kalabalık sınıflarda etkisi azalır	Uzun süre ister, Maliyetlidir, Kalabalık sınıflarda uygulanması zordur, ön öğrenmeleri gerektirir
Öğretmen	Bilgiyi aktarandır	Etkin bir rehberdir, şartları hazırlar	Rehberdir
Öğrenci	Bilgiyi alandır	Aktiftir, bilgiye kendi ulaşır	Bilgiye kendi ulaşır, bilgiyi başka alana transfer edebilir.

ÖĞRENME VE ÖĞRETME MODELLERİ

OKULDA ÖĞRENME MODELİ - CARROLL

- Davranışçı ve bilişseldir
- Her öğrenciye gereksinim duyduğu ek zaman verildiğinde tüm öğrenciler belirlenen öğrenme düzeyine ulaşabilir
- Her öğrenci aynı düzeyde öğrenebilir fakat hızlı ve yavaş öğrenen öğrenciler vardır. Öğrenmede belirleyici olan değişken zamandır.
- Eğer öğrencinin öğrenmesi için gerekli olan sure harcanan sureden fazlaysa tam öğrenme gerçekleşmez

TAM ÖĞRENME - BLOOM

- Davranışçı ve bilişseldir
- Olumlu öğrenme koşulları sağlanmış ise dünyada herhangi bir kişinin öğreneceği her şeyi hemen hemen herkes öğrenebilir.
- Öğrencilerin başarılı olmaları yeteneklerine değil, öğretim niteliğine bağlıdır.
- Öğrencilere planlı öğretim ve olumlu öğrenme koşulları sağlanmalıdır.
- Öğrenme için yeterli zaman ayrılmalıdır.
- İpucu, pekiştirme, dönüt ve düzeltmeye yer verilmelidir,
- Öğrenci katılımı sağlanmalıdır,
- Tam öğrenme ölçütü belirlenmelidir,
- Bir ünite öğrenilmeden diğerine geçilmemelidir.

PROGRAMLI ÖĞRENME – Skinner

Üç temel ögesi vardır: Program, Araç ve Öğrenci

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

1) Küçük Adımlar İlkesi

Öğretilecek içerik mümkün olduğu kadar küçük parçalara ayrılarak öğrenciye sunulur.

2) Etkin Katılım İlkesi

Bilginin öğrenilip öğrenilmediğini kontrol amacıyla devamlı soru yöneltir

3) Anında Düzeltme İlkesi

Öğrenciye, vermiş olduğu cevapların doğru olup olmadığı hakkında anında geri bildirim verilir.

4) Bireysel Hız İlkesi

Öğrenci için zaman bakımından bir sınırlama yoktur. Her öğrenci kendi hızına göre ilerler

5) Başarı İlkesi (İpucu Verme)

Yöneltilecek sorular öğrencinin cevaplandırabileceği güçlük derecesinde ve sunulan bilgiyle ilgili olmalı, ipuçları verilmeli ve böylece başarısızlık engellenmelidir.

ÖĞRENME VE ÖĞRETME MODELLERİ

YAPILANDIRMACILIK

Kuramcıları

Dewey, Piaget, Glaserfeld, Vygotsky, Bruner

Öğrenim felsefesi

Bilginin hazır verilmemelidir

Bilgi ezberlenmelidir.

Öğrenci kendi önbilgileri üzerine öğrendiklerini ve deneyimleriyle kendi bilgisini oluşturur

Öğrenmeyi öğrenme odaklıdır.

Öğretim süreci

Tümdengelim metodunu kullanılır.

İçerik yaşantı merkezli düzenlenir.

Öğrenci kendi öğrenmesinden sorumludur ve aktiftir.

Öğretmen rolü

Öğretmen öğrenciyle birlikte öğrenen kişidir.

Öğrencinin Ne öğrendiğine değil, nasıl öğrendiğine önem veriri

Soru sorarak öğrenciyi düşünmeye sevk eder.

Bilgi ve öğrenci arasında arabulucudur.

Öğrenci rolü

Ezberlemez, bilgiye nasıl ulaşacağını öğrenir ve düşünür.

Öğrenci bilgiyi kendisi oluşturur yani bilgileri zihninde yapılandırır

Bilgiyi paylaşır ve tartışır

İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME

Kubaşık öğrenme, işbirlikçi öğrenme, işbirliğine dayalı öğrenme olarak da karşımıza çıkabilir. Küçük gruplar oluşturarak bir konuyu çözümlemek, bir görevi yerine getirmek, bir problemi çözmek için ortak bir amaç etrafında çalışma işidir.

- Öğretmen rehberdir, bilgiyi aktaran değil
- Paylaşılmış bir liderlik vardır.
- Grup heterojendir. Böylece birbirinden öğrenme gerçekleşir.
- Rekabet Öğrenciler arasında değil, gruplar arasındadır.
- Başarı ve başarısızlık tüm grup tarafından paylaşılır.
- Sosyal becerilerin kazandırılmasında etkilidir.
- Öğrenciler birbirlerinin öğrenmesinden sorumludur.
- Öğrencilere sosyal beceriler kazandırılmaya çalışılır.

İşbirliği öğrenme türleri

1) Öğrenci Takımları Başarı Bölümleri Tekniği: Öğrenciler bireysel olarak sınava girerler. Öğrencilerin bireysel puanları önceden aldıkları puanlarla karşılaştırılarak önceki puanı aşanlar ödüllendirilir. Bireysel puanlar toplanarak grup puanı elde edilir. Daha önce belirlenen puanlara ulaşıldığında ise gruplar ödülü kazanır.

2) Takım Turnuva Tekniği: Heterojen gruplar oluşturulur. Öğretmen grup öğrencilerine konuyu sunar ve malzemeyi verir. Her hafta turnuva sınavı yapılır.

3) Ayrılıp birleşme Tekniği: her öğrenciye uzmanlaşacağı bir alt bolum (konu) verilir. Aynı alt konuları alan öğrenciler, konularını tartışmak/paylaşmak üzere uzman gruplarında bir araya gelirler. Tartışma/paylaşmanın bitiminde öğrendiklerini arkadaşlarına öğretmek için asıl gruplarına dönerler. Sınav yapılır, grup puanı hesaplanır

4) Karşılıklı Sorgulama: konu anlatımından sonra öğrenciler ikili ya da üçlü gruplara ayrılır. Öğretmenler öğrencilere soruların nasıl sorulması gerektiği konusunda bilgi verir. Öğrenciler birbirlerine konuyla ilgili soru sorarlar ve yanıtlarını verirler.

5) Akran Öğretimi: Yetişkinlerle iletişim kurmakta ve çalışmakta güçlük çeken öğrencilere verilir. Her ikisi de öğrencidir. Daha iyi bilen öğrenci az bilen öğrenciyi çalıştırır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

PROJE TABANLI ÖĞRENME

Öğrencilerin önlerine gelen problemleri sınıf ortamında farklı disiplinlerle bağlantı kurarak bir senaryo çerçevesinde çözme için çabaladıkları öğrenme yaklaşımıdır

- Araştırma, inceleme, keşfetme gibi becerileri geliştirir.
- Ürün ve proje gerçek hayat problemlerinin çözümüne yönelik çalışmalar olacaktır.
- Hem bireysel hem de ekip çalışmasıyla gerçekleştirilebilir.
- Süreç + Ürün birlikte değerlendirilir. Yalnızca ürün değil.
- Değerlendirmede en önemli nokta urun değil, urunun ortaya konulması surecidir.
- Süreç temellidir.
- Öğrencilerin kendi kendilerini değerlendirmesine de fırsat verilir.
- Rapor ve sunu vardır.
- Disiplinler arası bir yaklaşımdır. Diğer derslerle ilişkilendirilmesi gerekir.
- Çalışma takvimi vardır.(İşlem Zaman Çizelgesi)

PROBLEME DAYALI ÖĞRENME

Amacı öğrencilerin gerçek hayat problemlerini çözmek için araştırma, soruşturma ve tartışma yöntemiyle çok yönlü çözüm önerileri bulmasını sağlamaktır

- Öğrencilerin sonuca ulaşmaları için (çözümler) birçok alternatif arasından en etkili olanı seçme ve karar vermedir
- Uygulama ve transfer etme
- Yaparak - yaşayarak öğrenmeyi sağlar
- Öğretmen rehber konumundadır.
- Bilimsel süreç becerilerini ve bilimsel tutuma sahip olmayı geliştirir
- Öğrenci Kavram, ilke ve genellemelere kendisi ulaşır
- Sınıfta ve sınıf dışında (çoğunlukla) uygulanabilir
- Tümevarımsal ve tümdengelimsel düşünme becerisi kazandırır

Problem çözmede izlenecek yöntem:

- Problemi tespit etme
- Problemi analiz etme
- Çözüm için hipotez oluşturma
- Hipotezleri test etme, kabul veya reddetme
- Problem için en iyi çözüm yolunu belirleme

ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİ MODELİ (GAGNE)

Gagne'ye göre öğrenme dışsal ve içsel faktörlerin etkileşimi ile gerçekleşir. Öğrenme öncelikle beyinde gerçekleşir ve gözlenebilen davranışlardan anlaşılır. Öğrenme için dış şartlar kadar iç şartlar da etkilidir.

Gagne'ye göre öğretimin sonunda elde edilen öğrenme ürünleri beş gruba ayrılır.

Sözel Bilgiler: " Genelde ezberlenen bilgilerdir. Terimler, tanımlar, olgular, ön koşul bilgiler vb.

Zihinsel Beceriler: Beceriyi açık olarak gösterme, bilgiyi kullanma ve uygulamadır

Tutumlar: Herhangi bir kişi, grup, olay veya nesneye karşı davranışları etkileyen içsel durumlardır

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Bilişsel Stratejiler: dikkat toplama, öğrenme, hatırlama ve düşünmeye rehberlik eden stratejidir.

Psikomotor Beceriler: Zihin - kas koordinasyonu gerektiren becerilerdir.

Gagne'nin Öğrenme Hiyerarşisi

1. İşaret Öğrenme: Klasik koşullanma ile aynı şeydir.

Çocuğun köpekten korkmayı öğrenmesi.

2. Uyarıcı/ Yanıt Öğrenme: uyarıcı ve davranış arasındaki bağı öğrenir. Ödevini yapınca harçlık alacağını bilme

3. Zincirleme/ Motor Öğrenme: Bir arabayı çalıştırmayı öğrenme.

4.Sözel Öğrenme: Kelimelerin anlamlarını öğrenme, şiir ezberleme

5. Ayırt etmeyi Öğrenme: Kavramların - terimlerin - nesnelerin - olguların benzer ve farklı taraflarını öğrenme. Üçgen ve çemberi ayırt etmeyi öğrenme.

6. Kavram Öğrenme: terimlerin anlamlarını öğrenme, anlam bilgisi, kategorize etme,

Üçgenin ne olduğunu tanımlama.

7.İlke Öğrenme: Kavramlar arası ilişkilerin, neden- sonuç ilişkilerinin öğrenildiği aşamadır.

Karenin alanının iki kenar çarpımıyla bulunabileceğini söyler.

8. Problem Çözme: En üst düzey öğrenmedir.

Bir matematik problemini öğrendiği ilkeler yoluyla çözüme ulaştırmayı öğrenme.

ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Öğretim Yöntemi, Öğretim stratejisinin Uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yoldur.

Öğretmenin Yöntem Seçmesini Etkileyen Faktörler

- Hedefin özelliği
- Öğrencinin özelliği
- İçeriğin özelliği
- Öğretim stratejisinin özelliği
- Ortamın özellikleri
- Süre
- Öğrenci mevcudu
- Maliyet
- Öğretmenin beceri ve tutumları(En az etkili olan budur)

Anlatım Yöntemi

Öğretmenin bilgiyi öğrenenlere aktarması sürecidir.

Faydaları

- Aynı anda çok sayıda kişi bilgilendirilir.
- Öğrencilere dinleme alışkanlığı kazandırır.
- Kısa zamanda çok sayıda bilgi verilebilir.
- Uygulaması kolay ve ekonomiktir.
- Öğrencilere, konuya ilişkin genel bir bakış açısı kazandırır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Kısa zaman diliminde uygulandığında, öğrencileri derse güdüler ve dikkatleri toplamaya yardımcı olur.

Sınırlılıkları

- Öğretmen-öğrenci etkileşimi zayıftır
- Edilgen durumda kalan öğrencinin derse ilgisi azalır.
- Öğretimin değerlendirilmesinde, öğrenciden dönüt alma olanağı yoktur.
- Dersi sıkıcı hale getirerek davranış sorunlarını arttırır.

Soru-Cevap Yöntemi

Verilen cevaplara göre yeniden sorular sorarak, insana, hiç bilmediğini farz ettiği bilgiler "öğretilir".

Faydaları

- Analitik ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirir.
- Öğrenme güçlüklerini belirlemeyi kolaylaştırır.
- Öğrencilerin derse katılımını ve güdülenmelerini arttırır.
- İletişim kurma ve sosyalleşme becerilerini geliştirir.

Sınırlılıkları

- Sorular öğrencilerin anlayacağı şekilde yöneltilmezse, öğrencilerin özgüven ve güdülenme düzeyi düşer.
- Her durumda doğru ve geçerli sorular sormak güçtür.

Gösteri Yöntemi

Bir işlemin, bir deneyin nasıl yapıldığını, bir araç-gerecin yada bir makinenin nasıl çalıştığını öğretmenin önce uygulama yaparak, göstererek ve açıklayarak sonra da öğrenciye yaptırarak (yaparak-yaşayarak) öğrenmeyi sağladığı bir yöntemdir.

Faydaları

- İş ve eylem basamaklarını standardize ederek, öğrenmeyi kolaylaştırır.
- Özellikle beceri öğretiminde yararlıdır.
- Görerek ve işiterek öğrenme olanağı sağlar.
- Kalabalık sınıf ortamlarında başarı ile uygulanabilir ve öğrencilerin derse ilgisini arttırır.

Sınırlıkları

- Uzun bir hazırlık dönemi ve zaman gerektirir.
- Soru-cevap, tartışma ve rol oynama gibi yöntemlerle desteklenmezse, yeterli ve kalıcı bir öğrenme gerçekleşmez.
- Öğrencinin edilgen durumda olması, sınıftan dönüt almayı güçleştirir.

Rol Oynama Yöntemi

Rol oynama yönteminde bir olay, durum veya bir sorun öğrencilerin gözü önünde bir grup öğrenci tarafından dramatize edilir (canlandırılır).

Faydaları

- Öğrencilerin yaratıcılığını geliştirir.
- Özellikle çekingen ve içedönük öğrencilerin sosyal gelişmeleri için yararlıdır.
- Öğrencilerin, anlama, konuşma, dinleme ve paylaşma gibi zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirir.
- Öğrenciler, öğrenme sürecine etkin bir biçimde katıldıkları için öğrenme kalıcı olur.

Sınırlılıklar

- Kalabalık sınıflarda uygulanması güçtür.
- Uzun bir hazırlık dönemi ve zaman gerektirir.
- Amaçlar açık ve anlaşılır olarak tanımlanmazsa, beklenen yarar sağlanamaz.

- Rol dağıtımı, başarılı bir biçimde gerçekleşmez ve dersle ilgisi kurulamazsa, yöntem işe yaramaz hale gelir.

Tartışma Yöntemi

Farklı düşüncede, farklı iki grubun jüri önünde tez-antitez şeklindeki fikirleri savunmaları sürecidir.

Faydaları

- Öğretmen-öğrenci ve öğrenci arası etkileşimi arttırır.
- Demokratik süreç ve ilkelerin deneyim yoluyla öğrenilmesini kolaylaştırır.
- Öğrencilere belli bir sorunun birden çok çözüm yolu bulunabileceğini gösterir.

Sınırlılıklar

- Tartışma uzadıkça sınıfta sessizliğin sağlanması ve dikkatin toplanması güçleşir.
- Tartışma ile ulaşılacak amaçlar ve izlenecek yöntem sınıfa yeterince anlatılmazsa, öğrencilerin derse etkin biçimde katılmaları güçleşir.
- Tartışma iyi yönetilmezse, farklı görüşler savunan öğrenciler arasında rekabet ve yarışma gibi olumsuz duygular gelişebilir.

Tartışma yönteminin çeşitleri:

Münazara: İki ekibin; bir konuyu ele alarak, dinleyiciler ve bir jüri önünde iki karşı tezi savunmalarıdır.

Panel: 3 – 5 kişilik bir grubun önceden belirtilmiş bir konuyu dinleyici grubu önünde samimi bir hava içinde tartışmasıdır.

Zıt Panel: Bu teknik ile işlenmiş olan konuların tekrar edilmesi mümkün olmaktadır. Sınıf ikiye ayrılır. Yarısı soru soran yarısı da cevap veren grup içinde yer alır. Uygulamaya geçilmeden önce konuşmaları yönetecek lider seçilir. Her bir bölüm tekrar dört yada altı kişilik gruplara ayrılır. Soru soracaklar sorularını tespit ederken diğerleri de kendilerine sorulması muhtemel olan sorulara cevap hazırlar.

Sempozyum: Bir konunun çeşitli yönleriyle küçük bir grup tarafından sunulması için yapılan seri halde konuşmadır. Sempozyumda, her oturumda üye sayısı 3'den az 6'dan çok olmamalıdır. Her üye belli bir konuda yada o konunun bir kısmı üzerinde bir konuşma yapmakla görevlidir.

Açık Oturum: Bir grubun bazı kurallara uygun olarak bir konuyu dinleyiciler önünde tartışmalarıdır. Amaç sonuca ulaşmak değil bilgilendirmektir.

Forum: Seminerden, konferanstan, panelden, sempozyumdan, kollegyumdan sonra dinleyiciler konuşmacılara soru sorarak bir tartışma ortamı oluşturulursa foruma dönüşür. Herkesin katılımı söz konusudur.

Kollegyum: Oluşturulan iki panel grubundan (her grupta 3-4 kişi) önce konuya ilgi duyan dinleyici/öğrenci grubunun sonra da uzman kişiler grubunun konuşmasıdır.

Her iki grupta dinleyici karşısında yer alır.

Önce öğrenci/dinleyici temsilcileri konuşur.

Problem Çözme Yöntemi

Birey bir problemle karşı karşıya gelir, problemi fark eder, tanımlar, bilgi toplar, çözüm önerileri üretir ve sonuca ulaşır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Faydaları

- Öğrencilerin özgüven duygusunu geliştirir.
- Öğrencilerin sistemli ve bilimsel düşünme yeteneklerini geliştirir.
- Öğrenciler, soruna farklı açılardan bakmayı öğrenirler.
- Olgular arasında nedensellik ilişkisi geliştirme yetisi kazanırlar.

Sınırlılıkları

- Bazı durumlarda, problemin tanımlanması ve sınırlandırılması güçtür.
- Öğrenme sonuçlarının test edilmesi zaman alır.
- Uzun bir hazırlık dönemi gerektirir.
- Gerekli olan rehberlik ve yönlendirme yapılmazsa konunun dışına çıkılabilir ve öğrencilerin derse ilgisi azalabilir.

Örnek olay Yöntemi

Yaşanmış ya da yaşanması olası problemleri, senaryo ve öğrenci katılımı ile çözümlenmesidir.

Faydaları

- Öğrencilerin, olayların neden ve sonuçlarını anlama ve kavrama yeteneklerini geliştirir.
- Grup içi etkileşimi arttırır.
- Toplumsal yaşamda karşılaşılabilecek benzer durumlar için öngörü geliştirmeyi kolaylaştırır. Öğrencilerin analitik ve eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirir.

Sınırlıkları

- Bazı durumlarda, öğrencilerin düzeylerine uygun örnek olay oluşturma güçtür.
- Örnek olayın hazırlanması ve uygulanması uzun zaman alır.
- Kalabalık sınıflarda uygulanması zordur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

BİLGİ İŞLEME KURAMININ TEMEL KAVRAMLARI

İnsan zihninin bilgiyi algılayış, işleyiş ve zihne kaydediş süreciyle ilgilenir.

Biliş, Bilginin duyu organlarından alınması, işlenmesi, uzun süreli belleğe kaydedilmesi, uzun süreli bellekten geri getirilmesi ve dış dünyaya tepki verilmesi sürecidir.

Bir öğrencinin bir şeyi öğrenmeye çalışması, zihnimizin öğrenmeye çalışması biliştir.

Üst Biliş, Bireyin nasıl öğrendiğinin, nasıl düşündüğünün farkında olması durumudur. Zihinsel süreçleri hakkında yorum yapabilmesidir.

Düşünmek biliş, nasıl düşündüğünün farkında olmak üst biliştir.

Gelen her şeyin atandığı yer duyusal kayıttır.

Bilginin, duyusal kayıttan kısa süreli belleğe aktarılmasındaki süreçler.

Dikkat

Öğrenmenin ilk adımıdır. Düşüncenin bir uyarıcıya odaklanması ve yönelimidir.

Duyularımızı bir noktaya odaklamaktır.

Algı

Duyusal bilginin yorumlanması, anlamlandırılmasıdır.

Duyulardan gelen bilginin zihnimiz tarafından yorumlanmasıdır. Örneğin, evli bir erkeğin dırdır eden karısını dinlediği durumunu Gestalt ile bağdaştırıyor.

Tanıma

Yeni gelen uyarıcıların özelliklerinin uzun süreli bellekteki bilgilerle karşılaştırılması işlemidir. İnsan zihni tanıdık bilgileri daha hızlı işler.

Örnek olarak, İngilizce metin okurken Türkçe karşılığını bildiğimiz kelimeler varsa hooop ha deyince okuyoruz. Çünkü tanıyoruz. Tanımadık yeni bilgiler daha yavaş işlenir. Bilakis tanınmış bilgiler daha hızlı işlenecektir.

Bilginin Kısa Süreli Bellekten Uzun Süreli Belleğe Aktarılmasında Kullanılan Süreçler

Kodlama

Uzun süreli bellekte var olan bilgi ile kısa süreli bellekteki bilginin eşleştirilerek bilginin bellek sistemine yerleştirilmesidir.

Yeni bilgi ile önceki bilginin ilişkilendirilerek uzun süreli belleğe aktarılması işlemidir.

Kodlama iki şekilde yapılmaktadır. Ezber ve Anlamlandırma.

- **Ezber:** Sesli ve zihinde yapılarak bilginin uzun süreli bellekte tutulma olasılığını artırma sürecidir.
- **Anlamlandırma:** Yeni gelen bilgi ile var olan bilgiler arasında mümkün olduğu kadar çok bağlantılar oluşturulmasıdır.

Örgütleme

Bilgiyi düzenleme, gruplama, tutarlı yapılar oluşturmadır. Kodlamaya yardım eder.

Eklemleme

Yeni gelen anlamsız bilgiyi, anlaşılması zor bilgiyi tanıdık bildik başka bir bilgiyle eşleştirme durumudur.

Anoloji, (Çocuğa hücreleri anlatmak için nar örneği vermek)

Etkinlik

Öğrenen kişinin öğrenme sürecinde etkin olmasıdır.

Yaparak – Yaşayarak öğrenmektir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

MATERYAL TASARIM

1) İki-Boyutlu Görsel Materyaller

Soyut kavramları daha somut bir hale dönüştürerek sözel bilgilerin somutlaştırılmasına yardım ederler.

- Haritalar
- Diyagramlar
- Şemalar
- Tablolar
- Grafikler
- Resimler

Avantajları

- Tüm konu ve seviyelere uygunluk
- Kolay kullanılır
- Farklı araç-gereç gerektirmez
- Ekonomik
- Karmaşık konuları basitleştirir

Dezavantajları

- Dayanıklılık
- Saklama
- Boyut
- İki boyutluluk

Örnek Kullanım Amaçları

- Karmaşık bir konuyu basitleştirmek gerektiğinde
- Kavramlar arası ilişkileri belirtmek istendiğinde
- Derse dikkat çekerek başlamak istendiğinde
- Yaratıcılığı teşvik etmek planlandığında

2) Üç Boyutlu Görsel Materyaller

Üç-boyutlu görsel materyaller, öğretim ortamında bulunan görüp dokunabildiğimiz nesnelerdir.

- Gerçek nesneler,
- Modeller,
- Maketler
- Çoklu ortam takımları

Avantajları
- İlgi çekme
- İşbirliği
- Gerçeklik

Dezavantajları
- Maliyet
- Saklama
- Zaman
- Kolay hasar görme

Örnek Kullanım Amaçları

- Modeller kullanılmadan deneyim kazanılması olanaksız bir konu varsa
- Bilgi ve becerilerin gerçek bir uygulama ile gösterilmesi isteniyorsa
- Soyut bir kavramı anlatmak için somut nesneleri kullanarak temel oluşturma gerekiyorsa

3) Yazılı Materyaller
- Ders Kitapları
- Ders Notları
- Hikaye ve romanlar
- Kitapçıklar
- Broşürler
- Çalışma/Alıştırma Kitapları
- Kılavuzlar
- Çalışma Yaprakları
- Dergiler

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Avantajlar
- Erişilebilirlik
- Esneklik
- Taşınabilirlik
- Kolay kullanılabilirlik
- Ekonomik

Dezavantajlar
- Okuma Düzeyi
- Ön Bilgi
- Ezberleme
- Sözcük dağarcığı
- Tek yönlü sunum
- Müfredata uyumluluk
- Gelişigüzel değerlendirme

Yazım ve Gösterim Tahtaları
- Yazı tahtaları
- Elektronik Beyaz Tahtalar (Akıllı tahtalar)
- Bülten Tahtaları
- Kumaş Tahtalar
- Manyetik Tahtalar
- Kağıt Tahtaları - Döner Levha
- Müzik Tahtaları

Avantajları
- Erişilebilirlik
- Esneklik
- Ekonomik
- Beyin Fırtınası
- Kolay Kullanım

Dezavantajları
- İletişim
- Doğru Kullanım
- Görsellik
- Okunabilirlik

Görsel Araç-Gereç ve Materyaller Prof. Dr. Bülent ÇAVAŞ

ÖĞRETİM MATERYALLERİNİN HAZIRLANMASI

Öğretim Materyali Tasarım İlkeleri

Yapısal/Biçimsel Öğelerin Kullanım İlkeleri

a) Alan: Materyale genel olarak bakıldığında görülen hissedilen doluluk veya boşluktur.

b) Çizgi: Çizgilerin yatay, dikey veya eğik olarak kullanımı algılama üzerinde farklı etkiler oluşturur.

c) Şekil-Form: Şekiller, bir yüzey üzerinde oluşturulan iki boyutlu biçimlerdir. Kendine bağlanan bir çizgi, bir şekil oluşturur. Form ise, kullanılan biçimlerin birbirine göre yerleşimidir.

d) Doku: İki boyutlu nesne ve materyallere dokunma hissi verir. Doku, bakılan materyali hissetmemizi sağlar ve daha gerçekçi gözükmesine yardımcı olur.

e) Renk: Renkler, algılama üzerinde etki yaratırlar. Doğal renklerle nesne renklendirildiğinde görüntünün gerçekliği artar. Renklerin kullanımında yaş gruplarının dikkate alınması gerekir. Küçük yaş grupları için çok parlak renkler; daha ileri yaş grupları için de pastel tonları kullanmak faydalıdır.

Yerleşim Öğelerinin Kullanım İlkeleri:

a) Oran-Ölçek: Objelerin büyüklüğüyle ilgili ilkedir.

Objelerinin hangi özelliğiyle ilgili oranlama yapılmak isteniyorsa, bu özelliğin tanıdık başka bir obje ile ölçeklendirilmesi doğru algılanmasını sağlar. Mesela; bir zürafanın boyu, üç insan boyu kadardır.

b) Ritim (devamlılık): Kompozisyonda gözün bir objeden diğerine rahatça kayabilmesidir. Bu durum çizgi, şekil, form, yapı ve renk kullanımıyla sağlanır.

c) Vurgu: kullanılan görsellerin belirli bir bölümüne dikkat çekilmek istenmesidir. Vurgu yapmak için oklar, yön araçları, farklı şekil, farklı renk ve doku, büyüteç görüntüsü vb. kullanılabilir.

d) Hizalama: Tasarımdaki öğelerin bazı öğelerle aynı hizada olmasıdır. Hizalama, tasarımda birlik ve düzen oluşturmak için kullanılır.

e) Denge: Öğretim materyali üzerinde denge yatay ve dikey eksenin her iki tarafına objelerin eşit olarak dağıtılması ile oluşturulur. Denge ikiye ayrılır.

- **Formal (Simetrik):** Bir materyalin ortadan ikiye bölündüğünde öğelerin simetrik olarak (her iki tarafta da birbirinin aynı şekilde) yerleştirilmesi.
- **İnformal (Simetrik olmayan):** Ağırlık olarak her iki tarafta eşittir ancak kullanılan öğeler farklıdır. Dengenin informal şekilde sağlanması materyale belirli ölçüde hareketlilik kazandırabilmektedir.

f) Bütünlük: Bütünlük, bir görseli meydana getiren öğelerin bir bütün olarak görünmesini sağlayan, öğeler arasındaki ilişkidir. Bütünlük, görseli anlamayı ve yorumlamayı kolaylaştırır.

Eğitim Araçları ve Gereçleri

Eğitim Aracı: etkili öğretme-öğrenme için kullanılan mekanik, elektro-mekanik ve elektronik özellikli yardımcılardır.

Eğitim Gereci: Eğitimde gereç kavramı, daha çok basılı ve yazılı öğretme - öğrenme ortamı anlamında kullanılmakta, araçlara oranla daha basit, ekonomik ve kullanım yönüyle geçici nitelik taşımaktadır.

Eğitim Araçları ve Gereçlerinin "Öğrencilere Katkıları"

Öğrencilerin;

- Konuya odaklanmalarını sağlar
- Derse olan ilgilerini artırır.
- Öğrendiklerini hatırlamalarını kolaylaştırır.
- Seçici algılamalarını kolaylaştırır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Derse güdülenme düzeylerine katkı sağlar
- Hayal kurmalarını engelleyerek derse yönelmelerini sağlar
- Soyut öğrenmelerini somutlaştırdığı için kalıcı izli öğrenmelerini artırır.

Eğitim Araçları ve Gereçlerinin "Öğretmenlere Katkıları"

Öğretmenlerin;

- Aşırı sözel iletişim kurmalarını önler.
- Enerjilerini ekonomik kullanmalarını sağlar.
- Ders işleyişlerini tek düze ve sıkıcı olmaktan kurtarır.
- Sınıf içi süreçlerde karşılaşılabilecek öğrenme-öğretmeyi güçleştiren fiziksel engellerin etkisini azaltır.
- Birden çok duyuya yönelik mesaj iletmelerini sağlar.

YENİ ÖĞRETME ÖĞRENME YAKLAŞIMLARI

KUANTUM OĞRENME

- 1980'li yıllarda Bobbi De Porter ve Georgi Lazanov'un çalışmalarına dayanmaktadır.
- Öğrencilerin keyif alarak ve daha az enerji harcayarak öğrendikleri bir modeldir.
- Çağdaş yaklaşım ve prensiplerin sentezlenmiş halidir. (Duygusal zeka, Çoklu zeka, NLP, Beyin temelli öğrenme, Bütüncül eğitim, Yaratıcı düşünme, hipnoz ilkeleri)
- Kişisel gelişim eğitimleri ve seminerlerinde daha çok kullanılmaktadır.

Kuantum Öğrenmede Kullanılan Teknikler:

Not alma teknikleri:

- Notes TM: (Bu sistemle de konuşmacının önemle vurguladığı kavramlar için kendi duygularını yansıtan ifade ve semboller kullanarak bu kavramların zihinde kalıcılığı artırılmaktadır)
- Hızlı ve etkin okuma teknikleri:
- Hafıza teknikleri:
- Yaratıcı problem çözme:
- Yazma aktiviteleri:

Kuantum öğrenme düzeni toplam altı aşamadan oluşur

- Yakalama (Merak uyandırma)
- İlişkilendirme (Önceki bilgiler)
- Etiketleme (Yaşamla olan ilgisi)
- Gösterme (Öğrendiklerini uygulama)
- Tekrarlama (Anlatılanların tekrarı)
- Kutlama (Çabaya ve başarıyı takdir)

Kuantum Öğrenmede Mükemmelliğin 8 Anahtarı:

Öğrenme aktivitelerinin yeterli düzeyde başarılı olması için katılımcıların tutumlarının şu şekilde olması gerekmektedir:

1. Bütüncül Olma: Değerlerin ve davranışların bir biri ile uyumlu olması gerekmektedir.
2. Hatalar Başarıya Götürür: Hiçbir zaman içi hata yoktur sadece sonuçlar ve geribildirimler vardır. Hatalar bize başarı için neler yapmamız gerektiği konusunda bilgi verir.
3. Güzel Amaçla Konuş: Her zaman için olumlu düşün ve direk iletişime geçmeyi tercih et.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

4. Hedefine Odaklan: O anda yaptığın ise odaklan ve onu en iyi yapmaya çalış.
5. Kendini İdealine Ada: Vizyonunuz ile yaşayın. Verdiğiniz sözleri ve sınırlılıkları takip edin.
6. İşini Sahiplen: Sorumluluk alin ve kendi davranışlarınızdan sorumlu olun.
7. Esneklik: İstediğiniz sonuçlara ulaşmak için yeni yaklaşım ve değişikliklere açık olun.
8. Denge: Zekâ, fiziksel ve ruhsal gelişiminizi beraber götürün.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

5. OKUL GÜVENLİĞİ, SAĞLIĞI VE KRİZ YÖNETİMİ

Okul Güvenliği

Okul güvenliği kavramı, özellikle son çeyrek yüzyılda şiddet olaylarının ve psikolojik faktörlerinin artışı nedeniyle kamuoyunda önem kazanmaktadır. Okul güvenliği "öğrencilerin, öğretmenlerin ve diğer personelin kendilerini fiziksel, psikolojik ve duygusal bakımdan özgür hissetmeleridir" ve "Okulda öğrenmek için uygun bir ortam yaratılmasıdır"

Okulların bulundukları yer, bina yapısı, kat sayısı, atelyeler, laboratuvarlar, ulaşım, ısınma, servis, sınıf, yemekhane, kantin, okul bahçesi, okul çevresi trafiği, spor salonu gibi alanlar büyük farklılıklar göstermekte, bazı okullar okul standart olmayan binalarda eğitim ve öğretim hizmetini sürdürmektedir.

Bu kadar büyük ve çeşitlilik arz eden eğitim ortamlarının taşıdığı sağlık ve güvenlik riskleri ile alınması gereken önlemler de aynı oranda farklılıklar göstermektedir. Oysaki, çocuk ve gençlerimizin güvenli okullarda eğitim görmeleri, sağlık ve güvenlik konularına ilişkin riskler hakkında bilgilendirilmeleri, doğru davranış modellerini kazanmalarına yönelik beceri eğitimleri almaları ve geleceğin işgücünü oluşturan çocuklarımızın bu kazanımlarla çalışma hayatına atılmaları büyük önem taşımaktadır.

İnsanın, iş yerlerinde, işin yürütülmesi sırasında oluşan veya oluşabilecek tehlikelerden ve sağlığına zarar verebilecek unsurlardan korunmasını, aynı zamanda iş yeri ortamının iyileştirilmesini hedef alan sistemli ve bilimsel çalışmaların tümüne **"İş Sağlığı ve Güvenliği"** denir.

Küçük yaşlardan itibaren "İş sağlığı ve Güvenliği kültür bilinci" temelini oluşturmak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bütün okullarda;

1. Herhangi bir kaza ve kaza ve hastalığa neden olabilecek risklerin ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi,

2. Alınan her türlü önleme rağmen meydana gelebilecek kazalarda ilk yardım konusunda gerekli ilk müdahale için bir alt yapının oluşturulması,

3. İdareci, öğretmen ve küçük yaştan itibaren çocuklarda sağlık ve güvenlik bilincinin geliştirilmesi, gerekmektedir.

Okul güvenliği, özellikle gelişmiş toplumlar için, son yılların en önemli problemlerinden biridir. Dünyanın çok farklı yerlerinde okulların daha güvenli yerler olabilmesi için pek çok sayıda çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmaların büyük bir boşluğu doldurmasına karşın, okulların daha güvenli yerler olmasını sağlamaya yeterli olmadığı görülmektedir. Çünkü okullar gün geçtikçe daha güvensiz ortamlar haline gelmekte ya da bireyler böyle algılamaktadır.

Etkili bir öğretimin gerçekleştirilebilmesi için, öğretim ortamında öğrenci ve çalışanların kendilerini güven içinde hissetmeleri büyük bir önem arz etmektedir. Bireyin kendisini güvende hissetmediği ortamlarda etkili bir öğretim ve öğrenmenin gerçekleştirilmesi çok zordur. Öncelik okulun her bir köşesinde, her bir öğrencinin, kendisini evinde olduğu gibi güvende hissetmesi gerekir.

Okullardaki yönetimsel uygulamalar ve kurallar, okullarda güvenli ortam oluşturmayı hedeflemelidir. Kendisini güvende hissetmeyen bir öğrencinin öğrenmeye güdülenebilmesi Maslow'un motivasyon teorisine göre de çok zor, hatta mümkün değildir.

Okul Güvenliği İle İlgili Teoriler

Okul güvenliğini açıklamaya yönelik çalışmalarda üç teori ön plana çıkmaktadır (Welsh, Greene, Jenkins). Bu teorilerin her biri okul güvenliğine ilişkin farklı açıklamalar getirmektedir. Okul güvenliğiyle ilgili yapılan çalışmalarda bu teorilerin göz önünde bulundurulması gerekir.

1. Kontrol teorisi,

2. Okul iklimi teorisi,

3. Sosyal çözülme teorisidir.

Kontrol Teorisi - Kontrol teorisine göre, okullardaki şiddet olaylarının temelinde toplumsal ve kültürel etkililiğin zayıflığı yatmaktadır. Özellikle de toplumsal değerlerin aile ve okul gibi

kurumlarca çocuklara yeterince aktarılamaması söz konusudur. Bu değerlerin çocuklara yeterince aktarılamaması okuldaki şiddet olaylarının en önemli nedenlerinden biridir. Kontrol teorisine göre güvenli okul ancak; Geleneksel amaçlara bağlılık, Diğer kimselerin haklarına bağlılık, Toplumsal etkinliklere katılım, Toplumsal normlara inanma koşullarının sağlanmasıyla gerçekleşebilir.

Geleneksel değerlerden uzaklaşma durumunda bireylerin davranışlarını kontrol edecek araçlar olarak yasalar ve kişilerin bireysel tercihlerine ilişkin alternatif söz konusudur. Geleneksel değerlerce desteklenmemesi durumunda yasalar ve bireysel tercihler, her zaman insanı istenene ya da olması gerekene yönlendirmeye ve ulaştırmaya yeterli olamamaktadır. Bu teoriye göre okul, toplumsal kontrolü sağlamaya yönelik en önemli araçtır. Yetenekleri açısından yetersiz olan öğrenci okulda başarısız olabilir ve bu başarısızlık da çocuğun okula karşı yabancılaşmasına neden olabilir. Bu yüzden okullarda öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkaracak etkinliklere önem verilmelidir. Her bir öğrencinin belli bir kapasiteye sahip olduğuna inanmak önemli bir başlangıçtır.

Okul İklimi Teorisi: Okul iklimi teorisi okulun sağlıklı ve açık bir iklime sahip olmasıyla okulun güvenliği arasında doğru bir ilişki olduğunu kabul eder. Okul ne kadar sağlıklı ve açık bir iklime sahipse o derece güvenli bir okuldur. Okulda olumsuz bir iklimin varlığı söz konusu ise, bu okulun güvenliği de o derecede zayıf olacaktır. Kabul edilebilir öğrenci davranışlarını belirleyen en önemli unsur okul iklimidir. Çocukların çeşitli suçlara ilişkin davranışlarının en önemli sebepleri, okulla ilgili olanlarıdır. Öğrencilerin düşük başarı performansları ve düşük başarı beklentileri suça ilişkin davranışların en önemli sebebidir.

Bu teorik çerçeveye göre okulun ancak olumlu bir iklime sahip olma durumu güvenlik için gereklidir. Bir başka deyişle, iklimi olumsuz olan okullar güvenlikten yoksun okullardır.

Toplumsal Çözülme Teorisi: Toplumsal çözülme teorisine göre okul toplumun aynasıdır. Okulu içinde bulunduğu toplumdan farklı düşünmek uygun bir yaklaşım değildir. Toplumsal çözülme teorisine göre, eğer okulların daha güvenli yerler olmaları isteniyorsa, önce toplum ve aile güvenli olmalıdır. Çünkü okul güvenliği eşittir toplum güvenliği artı aile güvenliğidir. Okuldaki suç ve şiddet olayları okulun içinde bulunduğu çevrenin bir yansımasıdır. Bu teoriye göre okul güvenliği, okulun içinde bulunduğu toplumun güvenliğinden bağımsız olarak ele alınamaz. Okul, içinde bulunduğu toplumun bir parçasıdır. Toplumda görülen her türlü olumsuzluk, okulu da aynı şekilde etkileyecektir. Suç oranı yüksek olan bir toplumda, okuldaki suç oranı da aynı şekilde yüksek olacaktır.

Okul Güvenliğinin Kapsamı ve Boyutları

Okul güvenliği, çocuğun ya da diğer okul personelinin okula gitmek amacıyla evinden ayrılması anından başlayarak tekrar evine gelinceye kadar geçen tüm aşamaları içerir. Ev ile okul arasındaki güvenlik, özellikle taşımalı eğitim yapılan okullar için daha büyük önem arz etmektedir. Okul güvenliği mekân açısından ele alınırsa;

1. Okul ile ev arasındaki güvenlik,
2. Okul içinde güvenlik,
3. Sınıfta güvenlik olmak üzere üç temel alandaki güvenliği kapsamaktadır

Okul güvenliğinin boyutları, güvenliğin alanı ile ilgili boyutlar olarak ele alınabilir.

1. Arkadaşlarından gelecek şiddet olaylarına karşı güvenlik,
2. Öğretmenlerin fiziksel şiddetine maruz kalma konusunda güvenlik,
3. Tabiî afetlere karşı güvenlik,
4. Sağlık ve temizliğe ilişkin güvenlik,
5. Cinsel istismara karşı güvenlik,

6. Psikolojik ve duygusal güvenlik,
7. Etnik ve siyasî görüş konularındaki güvenlik.

Okul Güvenliğine İlişkin Sorunlar

Okul güvenliği kapsamlı ve çok boyutlu bir sorundur. Okulda yaşanan bu güvenlik sorunları: Okulun bulunduğu topluma, Okul binasının bulunduğu yere, Okul büyüklüğüne, öğrencilerin ve okul personelinin bireysel özelliklerine göre farklı türlerde ve boyutlarda yaşanabilmektedir. Ancak hem ulusal hem de uluslararası düzeyde, okullarda sıklıkla yaşanan güvenlik sorunları şunlardır:

- Sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı
- Çete faaliyetleri,
- Zorbalık, hırsızlık, Vandalizm
- Okula silah, jilet gibi yaralayıcı ve öldürücü nitelikteki aletler getirilmesi

Okul zorbalığı, pek çok dünyada ülkesinde, çocuklar ve ergenler arasında sıklıkla yaşanan bir durumdur. Bir eylemin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için şu üç temel ölçütün olması gereklidir: Kasıtlı olarak zarar verme amacı güden saldırgan davranışlar olması, Süreklilik özelliği taşıması, Taraflar arasında eşit olmayan güç dengesinin olması

Okul Güvenliğinin Ölçülmesi

Okul güvenliğinin çok boyutlu olması nedeniyle, bir okulun güvenli olup olmadığını ya da ne düzeyde güvenli olduğunun ölçülmesi kolayca üstesinden gelinecek bir iş değildir. Okulun güvenli olma düzeyinin ölçülmesinin okulda sunulan eğitim ve öğretimin kalitesini arttırmaya yardım ettiğini belirtmektedir.

Güvenli bir okulun nitelikleri:

1. Okulda güçlü bir liderlik, kendini işine adamış öğretmen kadrosu, üst düzeyde veli ve toplumsal katılım ve programların seçilmesinde öğrencilerin görüşlerinin dikkate alınması söz konusudur.
2. Okulun fiziksel düzeni güvenlidir.
3. Okul güvenliğini devam ettirmeye ve önlemeye yönelik politikalar tutarlı ve devamlı olarak uygulanmaktadır.
4. Okul güvenliğine ilişkin önleyici programlar öğrenci özellikleri dikkate alınarak belirlenmektedir.
5. .Okul güvenliğine ilişkin önlem ve politikalar gözlenebilir yaklaşımlara dayanmaktadır.
6. Öğretmen ve diğer çalışanlar okul güvenliğine ilişkin programları uygulama konusunda sürekli eğitilmekte ve desteklenmektedir.
7. Okul güvenliğine ilişkin önlemler ve programlar sürekli gözlemlenmekte ve değerlendirilmektedir.

Türkiye'de Okul Güvenliği

Türkiye'de okul güvenliği ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında, öncelikli olarak kavramsal bir sorunun varlığından söz edilebilir. Çünkü Türkiye'de okul güvenliği kavramı genellikle şiddet ve saldırganlık kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Oysa okul güvenliği sadece fiziksel değil, psikolojik ve duygusal boyutları da olan, kapsamlı ve çok boyutlu bir olgudur. Bu nedenle okul güvenliğinin şiddet, saldırganlık, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, cinsel taciz gibi alanlarla sınırlandırılmamalıdır.

Emniyet Genel Müdürlüğü ve MEB Güvenli Okul Projesi

Güvenli okul projesinin amacı, 2010–2011 Eğitim ve Öğretim Yılında İlköğretim Okulları,

Lise ve Dengi Okul öğrencilerinin okul içi ve okul çevrelerinde muhtemel şiddet olaylarından korunması, suça karışmalarının veya maruz kalmalarının önlenmesi, ya da en aza indirilmesi, suç işlemeye zemin hazırlayabilecek durumların ortadan kaldırılmasıdır. Okulların güvenliğinin artırılması için Emniyet Personelince azami gayretin sarf edilmesi ve bu yönde yapılan faaliyetlere ilişkin bilgilerin diğer kurumlarla karşılıklı aktarılması için gerekli sistemin kurulması, süratle koordine sağlanması ve etkin önlemler almak için ortak hareket edilmesi amaçlamaktadır.

Güvenli Çevre - Güvenli Okul Projesi

5 farklı projenin birleşmesiyle oluşan bir projeler bütünüdür.

Okul İrtibat Görevlisi Projesi: Okul idareleri, Okul Aile Birlikleri ile görüşmek ve sorumlu olduğu okulun her türlü güvenlik probleminin çözümü için İl Emniyet Müdürlüğünce amir sınıfından görevlendirme yapılarak her okula bir rütbeli personel görevlendirilmiştir. Söz konusu personel, Okul İdaresi ve Emniyet Birimleri arasında köprü görevi kurarak yürütülen faaliyetleri koordine etmesi, diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarının harekete geçirilmesi için lokomotif görevi yapması planlanmıştır.

Okul Polisi Projesi: Eğitim ve Öğretim Yılında İlköğretim Okulları ile Lise ve Dengi Okul öğrencilerinin karışması muhtemel şiddet olaylarından korunması, suça karışmalarının veya maruz kalmalarının önlenmesi, ya da en aza indirilmesi, suç işlemeye zemin hazırlayabilecek durumların ortadan kaldırılması için tespit edilen okullara Okul Polisi olarak görevlendirilmiştir.

Acil Müdahale Ekipleri Projesi: Okullarda meydana gelebilecek ve kriz olarak nitelendirilebilecek (cinayet, yaralama, rehin alma, cinsel taciz/tecavüz, intihar v.b.) olaylara, her okulun giriş çıkış saatinde görevlendirilen ekip "Kriz Müdahale Ekibi" olarak görevlendirilmiş, ayrıca genel "Krize Müdahale Ekibi" olarak Asayiş Şube Müdürlüğü ve Çocuk Şube Müdürlüğünden birer ekip görevlendirilmiştir.

Güvenli Okul Çevresi Projesi: Okul önleri ve yakın çevresinde suç işlemede kullanılabilecek kesici, delici, v.b. diğer unsurların satılmasının ve kolay ulaşılmasının önlenmesi, seyyar satıcı ve dilencilerin okul çevresinden uzaklaştırılması, okul çevresinde toplanan ve okulla ilişiği olmayan şahısların kimlik sorgusunun yapılarak okul çevresinden uzaklaşmalarının sağlanmasıdır. Ayrıca öğrencilerin şiddet eylemleri, suç, madde bağımlılığı ve diğer zararlı alışkanlıklardan korunması amacıyla okulların yakın çevresinde bulunan umuma açık yerler, İnternet Kafe, Oyun Salonları ile park bahçelere yönelik denetimlerin yapılmasıdır. Bu tür yerlerde gerekli kontroller Asayiş Şb.Md.lüğü, Önleyici Hizmetler Şb.Md. lüğü ve Çocuk Şube Müdürlüğü ekiplerince yapılacaktır

Okul - Trafik Güvenliği Projesi: Öğrenci servis araçlarının denetimlerinin yapılması, okulların giriş çıkış saatlerinde okul çevresinde öğrencilerin servislere emniyetli olarak inip-binmeleri, okul çevresi yol ve kavşaklarda oluşacak araç yoğunluğu dikkate alınarak gerekli Trafik düzenlemesi ve kontrollerin yapılmasıdır. Okul servis sürücülerine İl Şoförler Odaları ile birlikte konuyla ilgili eğitimlerin verilmesi sağlanmaktadır.

Okul Yöneticisinin Okul Güvenliğine İlişkin Rol ve Görevleri

Okul yöneticisi, okul güvenliği açısından merkezi bir rol oynamaktadır. Okul yöneticisi günlük politikaların uygulanmasından ve denetlenmesinden sorumlu ilk kişidir. Daha önemlisi, yönetici, öğrencilerin kurallara uymasını sağlayacak ve onları denetleyecek personelin çalışmalarından da sorumludur. Ayrıca güvenlikle ilgili konularda öğrencilerle, velilerle ve toplumla iletişimi sağlamak görevi de büyük ölçüde yöneticiye düşmektedir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Okul güvenliği için okul yöneticisinin bunların dışında, okul güvenlik planının hazırlanması ve uygulanması ile ilgili görevleri de şöyledir:

- Okul güvenliği planlama ekibi oluşturmak ve örgütlemek,
- Okul güvenliği planlama ekibi ile birlikte okulun yıllık güvenlik değerlendirmesini yapmak.
- Şiddeti önleme programları ve stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmak,
- Sosyal destek ekibi oluşturmak,
- Krize müdahale planı geliştirmek ve yönetmek

Rehber Öğretmenin Okul Güvenliğine İlişkin Rol ve Görevleri

- Okulda yaşanan güvenlik sorunlarını, nedenlerini, alınabilecek önlemleri belirleyici nitelikte çalışmalar yapmak ve bu çalışmaların sonuçlarını okul yönetimiyle paylaşmak.
- Okulun ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte bir okul güvenlik planının hazırlanmasında, okul yönetimi, öğretmenler ve okulda görevli diğer personel ile işbirliği yapmak.
- Öğretmenlere, öğrencilerle iletişim, sınıfta çıkan çatışmaların çözümü ve çatışma yönetimi, olumsuz davranışlarla baş etme ve öğrenci motivasyonunun arttırılması konusunda yardım etmek ve bilgilendirmek
- Okul güvenliğini tehdit eden çevresel faktörleri ve alınması gereken önlemleri belirleyici çalışmalar yapmak
- Okul güvenliğine katkı sağlayabilecek konularda, öğrencilerle grup rehberliği, grupla danışma ve psiko-eğitim çalışmaları yapmak
- Okul kurallarına uymayan ve uyum güçlükleri yaşayan öğrencilerle görüşmeler yapmak. Olumlu ve örnek davranışlar gösteren öğrencilerin okul yönetimi tarafından ödüllendirilmesini sağlamak
- Okulda ilgi çekici ve anlamlı sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin düzenlenmesinde, okul yönetimi ve diğer öğretmenlerle işbirliği içinde olmak
- Okul-aile işbirliği ve bağlılığın sağlanması amacıyla çeşitli etkinlik ve girişimlerde bulunmak

Okul güvenliği, özellikle son yıllarda, toplumların en önemli sorunlarından biri olarak algılanan bir olgu olarak dikkat çekmektedir. Okul güvenliğinin önemli bir sorun olarak algılanma nedenlerinden birisi de medyanın bu tür olaylara karşı yaklaşımından da kaynaklanabilir.

Milli Eğitim Bakanlığı Okullarda Güvenlik Önlemlerinin Alınması için 2018/10 sayılı genelgeyi yayınlamıştır. Buna göre okullarda öğretmenler, idareciler, okul personellerinin dikkat etmesi gereken hususlar şunlardır;

Buna göre;

a) Öğrencilerin okul bahçesinden sokak veya caddeye ani ve kontrolsüz çıkışlarının önlenmesi için okul giriş ve çıkış kapılarında gerekli kontrollerin yapılması ve tedbirlerin aksatılmadan alınması,

b) Okul çevre trafiğinin, özellikle giriş çıkış saatlerinde gözetim altına alınarak, gerekirse emniyet teşkilatı birimleri ile koordineli bir şekilde, herhangi bir trafik kazası olmaması için tedbir alınması,

c) Okul ziyaretçilerinin; kayıt altında, giriş kartı verilerek, gerekli kontrolden geçirilerek alınması,

ç) Okul çevresinde öğrencilerin sosyal ve sağlık bakımından gelişimini olumsuz etkileyen hususlara dikkat edilerek, sürekli kontrol altında bulundurulması, varsa metruk binaların, ilgili kurumlarla görüşülerek yıkılmasının sağlanması ve tedbirlerin aksatılmadan alınması,

d) Okul bina ve eklentileri ile yakın çevresinde, belirlenen ciddi ve yakın tehlike arz eden durumların ortadan kaldırılması, yerel ve ilgili kurum/kuruluşlarla konuların çözümü hakkında iş birliği yapılması,

e) Okul bahçelerinde bulunan her türlü oyun, spor araç ve gereçlerinin tehlike arz etmeyecek şekilde düzenlenmesi, çevrede bulunan araç-gereç ve malzemelerin kullanım amacı ve standartlarına uygunluğu kontrol edilerek gerekli tedbirlerin 2012 tarihli ve 28512 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği esaslarına göre alınması, alınacak tedbirler ile sorumluların takibinin MEBBİS İSGB Risk Değerlendirme modülü üzerinden yapılması, konu hakkında öğrenci, veli ve çalışanların bilgilendirmesi,

f) Okul bahçesinde öğrenciler için tehlike oluşturan trafo, yüksek gerilim hatları gibi ciddi ve yakın tehlike kaynaklarının acilen kaldırılması, okul çevresinin yeterince aydınlatılması,

g) Okul ve kurumlarda bulunan her türlü tehlikeli iş ekipmanlarının periyodik kontrollerinin, İl İSGB'lerde yetkili Periyodik Kontrol Uzmanlarınca aksatılmadan yapılması,

ğ) Okul ve kurumlarımızın işyeri bina ve eklentilerinin "Sabotajlara Karşı Koruma Planlan" nın 1988 tarihli ve 20033 sayılı Sabotajlara Karşı Koruma Yönetmeliğine göre hazırlanması, güncel halde bulundurulması,

h) Okul yönetimlerince, nöbetçi idareci/öğretmen/öğrenci görev talimatlarının hazırlanarak görülebilecek uygun noktalara asılması, belli zamanlarda nöbetçi heyetine görev alanlarında karşılaşılan sorunların çözümü ve iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik bilgilendirme yapılması,

ı) Okul nöbetçi heyetince okul içi ve çevresinde şüpheli ve uygunsuz harekette bulunanların takibinin yapılması, ilgili birimlere ve amirlere acilen bilgi verilmesi, 1080 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Güvenlik Tedbir ve Müeyyideler Dokümanı Genel Esaslar Talimatı hükümlerine göre sürecin yürütülmesi,

i) Okul ve kurumlarda görev yapan özel güvenlik görevlilerine, bilinçli ve güvenli bir şekilde hizmet vermeleri ve her türlü olay karşısında (terör, şiddet ve asayiş) hazırlıklı olmaları için; bilgi, tutum ve beceri kazanmaları yönünde 2017 tarihli "Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Özel Güvenlik Görevlilerine Eğitim Verilmesine İlişkin İşbirliği Protokolü kapsamında her yıl eğitimlerin verilmesi,

j) Okul ve kurumlarımızda görev alacak özel güvenlik görevlilerinin her eğitim öğretim dönemi başında mutlaka gerekli güvenlik tahkikatlarının yaptırılması,

k) Okullarda her türlü güvenliğin sağlanmasına yönelik uyarı, bilgilendirme ve bina içi yönlendirme levhalarının ilgili yerlere asılması, okulun her katı için tahliye ve acil çıkış planlarının, katlarda blok başlarında bireylerin kolayca görebilecekleri noktalara 28681 sayılı İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre asılması, ayrıca elektronik ortamda MEBBTS İSGB modülü Acil Durum Planı menüsüne yüklenmesi,

1. Acil durum planlarının hazırlanarak MEBBIS İSGB modülü Acil Durum Planı menüsüne yüklenmesi, her değişikliğin en az üç iş günü içinde sisteme yansıtılması, uygulama adımlarının düzenli olarak takip edilebilmesi ve uygulanabilirliğinden emin olmak için işyerlerinde yılda en az bir defa olmak üzere 28681 sayılı İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik hükümleri doğrultusunda tatbikatların yapılması,

m) Okul ve kurumlarımızda, ilk yardım dolabı veya ilk yardım çantası ile bunlara ait araç ve malzeme bulundurulması, ilk yardım dolabında doktor reçetesi ile alınmayan ve doktor tavsiyesine göre kullanılması gereken ilaçların bulundurulmaması, İl İSGB'lerle koordineli bir biçimde okul/kurumlarda ilkyardımcı yeterliliğine sahip çalışan bulundurulması,

n) Yaşanabilecek her türlü afet ve acil durumlar (yangın, sel, su baskını, doğal afet) karşısında; okul ve kurumlarımızın fiziksel büyüklüğü ve taşıdığı özel tehlikeler, yapılan işin niteliği, çalışan sayısı dikkate alınarak, acil durumlarla

mücadele için uygun donanıma sahip yeterli sayıda çalışanın 28681 sayılı İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik hükümleri doğrultusunda destek elemanı olarak belirlenmesi, gerekli eğitimlerin verilmesi,

o) Okul ve kurumlarımızın bina ve eklentilerinin, yangın tehlikesine karşı alınacak tedbir ve önlemleri sağlamak üzere, 26735 sayılı Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik ve 2010 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı Yangın Önleme ve Söndürme Yönergesi esaslarına göre sürecin yönetilmesi,

ö) Taşımalı okul servis araçları ile okula gelen çocukların iniş ve binişteki kontrollerinin nöbetçi öğretmen/idareci tarafından yapılması, kayıt altına alınması Milli Eğitim Bakanlığı Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim Yönetmeliği. göre gerekli tedbirlerin alınması,

p) Okul servisi görevlilerince öğrencilerin güvenli şekilde servis aracına binip inmelerinin ve gerektiğinde karşıdan karşıya geçişlerinin sağlamasına yönelik kontrollerinin 3022 Sayılı Okul Servis Araçları Yönetmeliği hükümlerine göre yapılması,

r) Okul içi ve çevresinde başta okul personeli olmak üzere tüm bireylerin, öğrenciler üzerinde olumsuz örnek teşkil edecek tutum ve davranışların önlenmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınması,

s) Okul ve eklentilerinde temizlik ve hijyen koşullarının (Kantin, Yemekhane, Derslik, Lavabolar, Çöp Kutuları vb.) sağlanması yönünde 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu gereği gerekli tedbirlerin alınması,

ş) Okul ve kurumlarımızda derslik, laboratuvar, yemekhane, yatakhane vb. gibi yerlerde ısı, ışık ve havalandırmanın sağlık şartlarına uygun olması için gerekli önlemler alınması,

t) Güvenli ve sağlıklı okul ortamının sağlanması, sürdürülebilir şartların oluşturulması için her türlü eğitim ve rehberlik faaliyetlerine önem verilmesi, okul/kurum kültürüne bu kapsamda katkı sağlanması,

u) Okul rehberlik servisleri tarafından özel politika gerektiren grupta yer alan öğrencilerle (özel eğitim ihtiyacı olan) okul güvenlik yaklaşımı kapsamında koruyucu ve önleyici çalışmalar yürütülmesi, okul yönetimlerince konu hakkında ilgili kurum/kuruluş, birim ve yetkililerle sürekli işbirliğinin sağlanması,

ü) Madde kullanımı ve bağımlılıkla mücadele kapsamında risk grubunda olan öğrencilerin tespit edilerek, ailesi ile iş birliği yapılması, okula devamlılıklarının sağlanması ve okul başarısının artırılmasına yönelik 2014/20 sayılı Uyuşturucu Kullanımı ve Bağımlılıkla Mücadele konulu Genelge hükümleri doğrultusunda rehberlik servisi çalışmalarının sürekli olarak takip edilmesi,

v) Okul ve kurumlarda şiddet, saldırganlık ve akran zorbalığı oluşmasına neden olabilecek risk faktörlerini, akran ilişkileri ve çevre özelliklerini dikkate alarak belirlenmesi, bu faktörlerin etkilerini en aza indirecek tedbirlerin alınması,

y) Okul ve kurumlarda bilişim araçları ve sosyal medya kullanımında;

1. Zararlı, bölücü, yıkıcı, toplumun genel ahlak kurallarıyla bağdaşmayan ve şiddet içerikli amaçlar için kullanılmaması,
2. Eğitim öğretim faaliyetlerine ve bireylere, maddi ve manevi zarar vermemeleri için gerekli tedbir ve gözetimlerin sürdürülmesi,
3. Ahlak dışı ve şiddeti özendiren sesli, sözlü, yazılı ve görüntülü içeriklerin okul ve kurumlarda, eğitim ortamlarında izin verilmemesi,
4. Derslik, laboratuvar vb. eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü alanlarda iletişim araçlarının kullanılmasına izin verilmemesi ve gerekli tedbirlerin alınması,

z) Okul bina ve eklentilerinde, kamera ve alarm sistemlerin 2016 tarihli "Okullarda Güvenli Ortamın Sağlanmasına Yönelik Koruyucu ve Önleyici Tedbirlerin Artırılmasına İlişkin İşbirliği Protokolü"ne bağlı asgari teknik gereklere uygun donatıma ve teknolojiye sahip biçimde kurulması, okul çevre ve alan güvenliğinin kamera izleme, kayıt ve takip süreçlerinin yönetilmesi,

Okul Sağlığı

Okul sağlığı hizmetleri; öğrencilerin ve okul personelinin sağlığının değerlendirilmesi, sağlıklı okul yaşamının sağlanması için yapılan çalışmaların tümüdür. Okul çağındaki çocuklar sürekli bir büyüme ve gelişme içindedir. Bu çağda alınacak koruyucu önlemler hayat boyu etkili olur. Okul çocuklar için evleri dışında toplu bulundukları ilk yerdir. Bu durum özellikle ruh sağlığı açısından önemlidir. Okul ortamı bulaşıcı hastalıkların artmasını ve hızlı yayılmasını kolaylaştırır. Bu yüzden koruyucu önlemlere dikkat edilmelidir. Görme ve işitme eksiklikleri gibi öğrenimi güçleştirici bozuklukların erken tanısının yapılabileceği bir dönemdir. Kısacası Okul çağı, alma ve etkilenme devresidir. Bu çağda verilecek iyi bir sağlık eğitimi bilinçli bir toplum yetişmesini sağlar.

Okul Sağlığı Hizmetleri; öğrencilerin ve okul personelinin sağlığın değerlendirilmesi, geliştirilmesi, sağlıklı okul yaşamının sağlanması ve sürdürülmesi, öğrenciye ve dolayısıyla topluma sağlık eğitiminin verilebilmesi için yapılan çalışmaların tümüdür. Okul Sağlığı Öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul personelinin ruhsal, bedensel ve sosyal açıdan tam bir iyilik halinde olmalarını hedefler.

Okul Sağlığı Hizmetleri Neden Önemlidir?

- Erken fark edilen büyüme-gelişme bozukluklarının önüne geçmek daha kolaydır.
- Bu dönemde alınacak koruyucu önlemler yaşam boyu yararlı olur.
- Okul ortamında kazaların gelişmesi olasılığı fazladır.
- Görme ve işitme sorunları öğrencileri başarısızlığa götürebilir.
- Okulda sağlık eğitimi yapılabilir. Bulaşıcı hastalıkların görülme ve yayılma hızı daha fazla olabilir.

Ancak aşılama gibi koruyucu önlemler daha kolayca alınabilir.

Okul çevresi dâhil sağlığı olumsuz olarak etkileyen her türlü etmenin denetimi ile okulda çalışanların ve öğrencilerin sağlıklarının en üst düzeye çıkarılması için **Millî Eğitim Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı** arasında 2006 yılında **Okul Sağlığı Hizmetleri İşbirliği Protokolü** imzalanmıştır.

Bu kapsamda, son yıllarda güncellemeler yapılarak 17.05.2016 tarihinde MEB ve Sağlık Bakanlığı arasında yeni bir **"Okul Sağlığı Hizmetleri İşbirliği Protokolü"** imzalanmış ve ardından mevcut okul sağlığı yaklaşımının daha geniş kapsamlı ve bütüncül olması için **"Okulda Sağlığın Korunması ve Geliştirilmesi Programı"** hazırlanmıştır. Program çerçevesinde yapılacak çalışmalarla, okul çağındaki bütün çocukların bedenen, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik halinde olmasının sağlanması ve sürdürülmesi, sağlıklı bir çevrede gelişimi, ailelerin ve toplumun sağlık düzeyinin yükseltilmesi hedeflenmektedir. Söz konusu program kapsamında, öğrencilerin yıllık periyodik muayene/izlemleri kayıtlı oldukları aile hekimleri tarafından yapılmaya devam edileceği bildirilmiştir.

17.05.2016 tarihinde MEB ve Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan **"Okul Sağlığı Hizmetleri İşbirliği Protokolü"** kapsamında Okullara gönderilen 2017/10 Sayılı Genelge, 18 maddede okul sağlığı konusunu ele almıştır.

Genelgeye göre MEB'e bağlı resmi ve özel okul/kurumlardaki öğrenci, okul çalışanları ve velilerin, sağlığının korunması, geliştirilmesi, sağlıklı beslenme ve hareketli yaşam konularında teşvik edilmesi ve eğitimde hedeflenen kaliteye erişilebilmesi için sağlık şartlarının iyileştirilmesi ve koruyucu tedbirlerin alınmasına bağlıdır.

Bu amaçla, Bakanlığımıza bağlı resmi ve özel okul/kurumlarda;

1. İl millî eğitim müdürlükleri ile il halk sağlığı müdürlüğü işbirliğinde, **Okul Sağlığı Hizmetleri İşbirliği Protokolü** kapsamında okul/kurumlarda okul sağlık hizmetlerine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

2. Öğrencilere, velilere ve okul çalışanlarına yönelik sağlığın korunması, sağlıklı beslenme, düzenli fiziksel aktivite vb. konularında Türkiye Halk Sağlığı Kurumu ile işbirliği yapılarak farkındalık eğitimleri verilecektir.

3. Temizlik ve hijyen, obezite, diyabet ve fiziksel aktivite eğitimlerinde kullanılacak doküman ve eğitim görevlisi için il/ilçe millî eğitim müdürlüklerindeki okul sağlığı hizmetlerinden sorumlu müdür yardımcısı/şube müdürü, okul/kurum müdürü ile Türkiye Halk Sağlığı Kurumu il/ilçe müdürlüklerindeki sorumlularla işbirliği yapılacaktır.

4. Eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, eğitim kurumlarının "Okullarda Diyabet Eğitim Programı İşbirliği" Protokolü kapsamında yönetici, öğretmen, öğrenci, diğer personel ve gerekli görüldüğü takdirde velilere diyabet ve obezite konularında eğitimlere katılmaları sağlanacaktır.

5. İl/ilçe millî eğitim müdürlükleri ile il/ilçe halk sağlığı müdürlüğü işbirliğinde, il/ilçe denetim ekipleri tarafından, 2015 tarihli "Beyaz Bayrak İşbirliği" Protokolü kapsamında okul/kurum müdürlerinin farkındalığım artırmak için bilgilendirme toplantısı yapılacak, Beyaz Bayrak alan okul/kurum sayılarının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

6. Okul/kurum müdürlüklerince, Beyaz Bayrak Eğitim Kurumu denetim formunda belirtilen eksikliklerin tespit edilmesi ve okul/kurumların Beyaz Bayrak almaları için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

7. İl/ilçe millî eğitim müdürlükleri ile il/ilçe halk sağlığı müdürlüğü işbirliğinde, il/ilçe denetim ekipleri tarafından, 2016 tarihli "Beslenme Dostu Okullar Programı İşbirliği" Protokolü kapsamında okul/kurum müdürlerinin farkındalığı artırmak için bilgilendirme toplantısı yapılacak, Beslenme Dostu okul/kurum sayılarının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

8. Okul/kurum müdürlüklerince, Beslenme Dostu Okul Denetim Formunda belirtilen eksikliklerin tespit edilmesi ve okul/kurumların Beslenme Dostu Okul olmaları için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

9. Beyaz Bayrak ve Beslenme Dostu Okul sertifikası alan okul/kurumlar e- okul modülüne girişlerinin eksiksiz yapılacaktır.

10. Okul/kurum müdürlüklerince oluşturulan okul denetim ekibi tarafından, 2016.tarih ve 2852893 sayılı Okul Kantinlerinde Satılacak Gıdalar, Hijyen Yönünden Denetlenmesi ile ilgili Genelge kapsamında kantin, yemekhane, kafeterya, büfe, çay ocağı gıda işletmelerinde satışı yapılacak gıdalar ve hijyen yönünden denetimler yapılarak, Genelge hükümlerine uyulması hususunda gerekli tedbirler alınacaktır.

11. Yemek hizmeti sunan okul/kurum, pansiyon ve yurtlarda öğrencilerin enerji ve besin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte menülerin planlanması ve uygun şekilde servisinin yapılması sağlanacaktır.

12. Okul/kurum çevresinde hizmet veren yiyecek/içecek satışı yapan yerlerin denetlenmesi ve kontrolü için rutin aralıklarla ilgili kurumlarla işbirliği yapılacaktır.

13. Beden Eğitimi ve Spor Dersine giren öğretmenler tarafından, öğrencilerin Sağlıkla İlgili Fiziksel Aktivite Uygunluk Karne ölçümlerinin yılda iki kez yapılması, yapılan ölçümlerin e-okul modülüne girilmesi, sonuçlara göre öğrenci ve velilerle görüşmeler/bilgilendirme faaliyetlerinin yapılması, gerektiğinde öğrencilerin sağlık kuruluşlarına yönlendirilmesi sağlanacaktır.

14. Okul/kurum idarecileri tarafından, öğrencilerin Beden Eğitimi ve Spor Dersi öğretmenleri tarafından yapılan Sağlıkla İlgili Fiziksel Aktivite Uygunluk Karne ölçümlerinin zamanında yapılmasına, e-okul sistemine eksiksiz girilmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınması sağlanacaktır.

15. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, sosyal, kültürel sanatsal ve sportif alanlarda temayüz etmiş, insan haklarına saygılı ve topluma karşı sorumluluk duyan güçlü bir gençliğin yetiştirilmesini hedefleyen 19.04.2016 tarihli "Millî Eğitim Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı İşbirliği" Protokolü kapsamında gerekli çalışmaların yapılması sağlanacaktır.

16. Okul/kurumlarda Fiziksel aktivite (oyun oynama, koşma vb. faaliyetlere ve faaliyetlerin yapılabilmesi için) donanım/ekipman temin edilmesi hususunda diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılacaktır.

17. İl/ilçe milli eğitim müdürlükleri ve okul/kurum müdürlüklerince, öğrencilerde fiziksel aktivite alışkanlığının kazandırılması amacıyla diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılacaktır.

18.Okullarda sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivite ile ilgili kulüplerin (Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlan Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği Öğrenci Kulüpleri çizelgesinde Sağlık, Temizlik, Beslenme ve Yeşilay Kulübü ve Spor Kulübü ve okullarca oluşturulabilecek yeni kulüpler) daha aktif hale getirilmesi sağlanacaktır.

Okul Çocuğu Sağlığı İçin Yapılması Gerekenler

Taramalar: Bir çeşit periyodik muayenedir.

Başlıca taramalar;

a) Görme Taramaları: Öğrenim boyunca en önemli organ gözdür. Yapılan araştırmalar okul yıllarıyla birlikte görme kusurlarında da artış olduğunu göstermiştir.

b) İşitme Taramaları: Ülkemizdeki işitme kayıplarının en önemli nedeni kronik otitis media'dır. İşitme kayıpları sonucunda davranış ve konuşma bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Ülkemizdeki okullarda %3-10 oranında işitme kayıplı öğrenci mevcuttur.

c) Diş sağlığı taramaları: Okul çağı çocuklarında en sık rastlanan sorunlardandır

d) Büyüme-gelişme taramaları: Boy ve kilo takibi

Bulaşıcı hastalıklarla savaş:

Her çocuk yılda bir defa hastalık yüzünden uzunca bir süre (ortalama 7 gün) okula gidememektedir. Bunu önlemek için;

- Aşı ve bağışıklık kazanma,
- Erken tanı için eğitim,
- Çevre ve temizlik koşullarının düzeltilmesi çalışmalarına ağırlık verilebilir.

Kazalarla ilgili hizmetler:

- Konuyla ilgili eğitim,
- Okul ve çevresinde gerekli önlemlerin alınması,
- Okulda ilkyardım imkanlarının bulunması.

Ruh sağlığı çalışmaları:

Okul çağında en sık görülen ruhsal sorunlar davranış bozuklukları (çocuğun çevresini etkiler-huzursuzluk, sinirlilik, saldırganlık v.b.) ve duygusal bozukluklardır (çocuğu etkiler-kekemelik, tik, gece işemesi, tırnak yeme v.b.).

Sağlık Eğitimi: Öğrencilere;

- Doğru sağlık bilgilerinin aktarılması,
- Sağlık konusunda olumlu davranış kazandırılması çalışmalarını içerir.
- Okul Sağlığı Eğitimi ve Uygulama Rehberi ile öğrencilere;
- Sağlıklı beslenme,
- Kişisel hijyen,
- Hastalıklardan korunma,
- Sporun yararları,
- Sağlıklı giyinme,
- Kazalardan korunma,
- İlk yardım,
- Çevre temizliği konularında eğitim verilmelidir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Okulda Çevre Sağlığı:

- Okul yeri,
- Binası,
- Alt yapı tesisleri,
- Çöplerin yok edilmesi,
- Tuvaletler,
- Isıtma ve havalandırma,
- Aydınlatma,
- Sınıfların büyüklüğü gibi konuları kapsar.

Okul Sağlığı Kayıtları:

Her çocuk için yapılan;

- Muayene ve gözlemler,
- Öğretmen düşünceleri,
- Aşı ve tedaviler kişisel dosyalarda saklanmalıdır.

OKULLARDA KRİZ YÖNETİMİ

Kriz Nedir?

Bir bireyin, grubun, örgütün ya da topluluğun normal işlevlerini yerine getirmesini engelleyen ve acil ilgi ve çözüm gerektiren, hafife alınamayan, sıra dışı, beklenemeyen bir durum ve ani değişikliktir.

Ayrıca kriz, ani ve genellikle beklenmedik, okul toplumunun önemli bir bölümünü derinden ve olumsuz olarak etkileyen bir olay ya da durum olarak da açıklanabilir.

- Bir Öğrencinin,
- Sınıfın,
- Okulun,
- Öğretmenlerin programlarını engelleyen acil ilgi ve çözüm bekleyen, tolore edilemeyen, ani gelişen, sıra dışı olaylardır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Kriz,

1. Varlığın tahribi, yaralanma ve yaşam kaybını kapsar.
2. Saptanabilir, başlangıcı ve sonu vardır.
3. Etkileri uzun sürse bile zamanla sınırlı ve anidir.
4. Geneldir ve çok kişiyi etkiler.
5. Sıradan deneyimlerin dışındadır.
6. Hemen herkes için gerginliğe sebep olan psikolojik travmadır.

Müdahaleyi Gerektiren Kriz Durumları

- Bir öğrenci, öğretmen, öğrencilerin bir yakınının ölümü
- Kazalar
- Cinayetler
- İntiharlar
- Bulaşıcı hastalıklar
- Çocuk kaçırma
- Hayvan saldırıları
- Uyuşturucu, alkol
- Şiddet olayları(Bina ve eşyaya, birbirlerine zarar verme)
- Arkadaşlarla kavga, küsme,vb
- Savaş durumu
- Terör olayları
- Bomba, gaz kaçağı (patlama),
- Binalarda hasar,
- Elektrik çarpmaları
- Öğrenci çatışmaları
- Okulda yabancı birinin tehlike yaratması
- Doğal ve çevresel felaketler(fırtına, deprem, yangın, sel, kar, vb.)
- Kimyasal zehirlenmeler
- Rehin alma
- Fiziksel, duygusal ve cinsel istismar

Bazı Örnek Kriz Olayları

- İlkokulda intihar. Doğum gününde ses getirecek bir şeyler yapacağım diyerek kendisini vurdu (Sabah 16 Ocak 2001).
- Kız lisesinde korkutan yangın. Beşiktaş Lisesi yatakhanesinde kalan 130 öğrenci kantine sığındı (Milliyet 26 Mart 2002).
- Ankara Kumrularda patlama. (Hürriyet, 21 Eylül 2011)
- Göztepe- Bir servis şoförü, iki servis şoförünü okulda çocukların olduğu saatte okul bahçesinde öldürdü.

Bir Kriz Olduğunda Okulda Neler Olur

- Okulun normal işleyişi bozulur veya duraksar.
- Krizin şiddetine göre kolu kanadı kırılmış hisseden öğrenci ve öğretmenler kendilerinde etkinliklere devam etme gücü bulamazlar.
- Kriz tepkileri herkes tarafından yaşandığı için kişilerin birbirlerine yardım etme gücü azalır.
- Acil yardım çalışmalarına girmek gerekir.
- Kriz sonrasında okula dışarıdan gelen veli, müfettişler, basın, kolluk kuvvetleri okulda karışıklığa neden olur ve baskı oluşturur.
- Can kaybı durumlarında kişilerin yokluğuna alışmak zordur.
- Okul çalışanları hem kendine hem de rolünün getirdiği sorumlulukla öğrenci ve velilere destek olmak zorunda kalır.
- Krizin durumuna göre yeni olayların yaşanmaması için dikkatli olmak ve önlemler almak zorunda kalırız.
- Yaşanan kriz durumuna göre yeni sorumluluklar ve görevler üstlenmek gerekebilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Krize Müdahale Düzeyleri

- **Temel Müdahale-** Bir kriz olmadan önce oluşmasını engelleyen etkinlikler.
- **İkinci Derecede Müdahale-** Bir kriz durumunda yaşanılan olumsuz etkileri en aza indirmek için yapılan çalışmalar. (Kriz ekibi ile birlikte, Kriz eylem planının yürürlüğe konulması)
- **Üçüncü Derecede Müdahale-** Kriz sonrası uzun süreli (krizi takip eden haftalarda, aylarda, yıllarda) yapılan etkinlikler

1- Temel Müdahale - Kriz Olmadan Önce Yapılacaklar

- Okul çalışanlarının ruh sağlığını güçlendirin, krizler konusunda eğitimler verin!
- Öğrencilerin kendilerine saygılarını güçlendirin!
- Öğrencilere sorun çözme ve baş etme becerilerini kazandırın!
- Öğrencilere duygularını ifade etme becerileri kazandırın!
- Okulda zorbaca davranışları ve şiddeti engelleyin!
- Psikolojik desteğe ihtiyaç duyan bireylerin yönlendirilmesi!
- Kriz Planı hazırlayın. Okul kriz ekibini oluşturun.

2- İkinci Derece Müdahale- Kriz ekibi ile birlikte, Kriz eylem planının yürürlüğe konulması

Kriz müdahale ekipleri, okullar için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Kriz sırasında kimler etkilenir? Bazı kişiler krizi yaşamadığı halde en az yaşayanlar kadar etkilenebilir.

Bunlar:

- Daha önce başka travmatik olaylar yaşamış kişiler

- Olaya yakından tanık olan kişiler
- Olay sırasında başka nedenlerle depresyon, yoğun çökkünlük, ağır aile içi anlaşmazlıklar gibi sıkıntılar yaşıyor olan kişiler
- Kronik rahatsızlığı olan veya yakın akraba içinde böyle rahatsızlık yaşayan kişiler

Kriz ekibinde bulunan kişiler ve görevleri;

- Yönetici (Okul Müdürü, müdür yardımcısı)
- Psikolojik Danışman (Rehber Öğretmen)
- Öğretmenler
- Okul sağlık görevlisi (doktor, hemşire)
- Okul Aile Birliği'nden bir temsilci
- Okul personelinden kişiler(güvenlik görevlisi, idare amiri,vb.)
- Sivil Savunma Kulübünden bir kişi

Okul Müdürünün Görevleri;

- Kriz durumunda yapılacak çalışmaları koordine eder ve kriz ekibini göreve çağırır.
- Kendi bölgesindeki diğer kriz kurumlarıyla iletişime geçer.
- Kriz anında yararlanılacak kişi ve kurumlarla işbirliği sağlar.
- İlçe ve gerekirse İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verir.
- Kriz anında sürekli iletişim ağının kurulmasını sağlar.
- Güvenlik birimleriyle işbirliği yapar.
- Milli Eğitim Müdürlüğünün onayını alarak basın açıklaması yapar.

Rehberlik Öğretmeninin Görevleri

- Etkilenen çocukların ana babalarıyla bağlantı kurma
- Krizden en çok etkilenen kişilerin sınıflarını belirleme ve sınıflarını ziyaret etme
- Öğretmenlere destek verme
- İlçe kriz ekibi ile iletişime geçme
- Durumla ilgili öğrencileri, öğretmenleri ve velileri bilgilendirmede okul idaresine yardımcı olma
- Etkilenen öğrencilerle ilgili kayıt tutma ve izleme çalışmaları yapma

Öğretmenin Rolü

- Öğrencilere doğru bilgi vererek, söylentileri yalanlama
- Gereksiz detay vermeden soruları yanıtlama
- Uygun tepki verme konusunda model olma
- Her türlü duygunun ifade edilmesine izin verme
- Psikolojik danışmaya gereksinim duyan öğrencileri belirleme
- Krizden sonra travmanın etkilerini azaltabilecek sanat, resim, yazma ve müzik gibi etkinlikler yapma
- Gerekirse ders sorumluluğu ile ilgili öncelikleri değiştirme
- Önleme ve güvenlik konularında "öğretilebilir an" fırsatından yararlanma
- Kriz eylem planında yer alan görev ve sorumluluklarını yerine getirmek(basını bilgilendirme, tahliye etme vb.)

Krize Müdahale Adımları

- Öncelikle okulu ve olay mahallini güvenli bir hale getirecek adımlar atılır.
- Okul müdürü krize müdahale ekibi toplantıya çağırır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Milli Eğitim Müdürlüğü krizden haberdar edilir.
- Okul çalışanları krizden haberdar edilir
- Gerekiyorsa ilgili sağlık birimi ve semt karakolu ile temasa geçilir.
- Öğrenciler krizden haberdar edilir.
- Veliler krizden haberdar edilir.
- Krize müdahale ekibi gelen bilgiler yenilendikçe krizden etkilenenlerle paylaşılır.
- Belirlenen basın sözcüsü İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan onaydan sonra basını bilgilendirir.
- Ders bitiminde olaydan etkilenen öğretmenlere psikolojik destek sağlamak amacıyla bir toplantı yapılır.
- Günün sonunda krize müdahale ekibi yeniden toplanarak nelerin yapıldığını, bundan sonra nelerin yapılması gerektiğini, bunları kimin, nasıl yapacağını belirler.

Krizden Etkilenen Birine Karşı Genel Davranış İlkeleri

- Konuşurken sakin ve anlayışlı olun.
- Aynı şeyi defalarca anlatacak kadar sabırlı olun.
- İyi bir dinleyici olun.
- Çocuğun duygularını ifade etmesini destekleyin.
- Yargılamayın, yorumlamayın, öğüt vermeyin.
- Esnek olun, çatışmaya girmeyin.
- Asla tutamayacağınız sözler vermeyin.
- Doğruyu söyleyin. Kaçamak konuşmayın, yalan söylemeyin.
- Göz kontağı kurun.
- Emir cümleleri kurmayın.
- Destek, güven veren mesajlar kullanın. (Dokunmak, elini tutmak,vb.)
- Bazı kişilerin daha fazla zamana ihtiyacı olabilir. Sabırlı olun.
- Zorlandığınız veya sizi aşacak bir durum olduğunda destek alın veya bir uzmana başvurun.

Travma Yaşayan Kişiye Söylenebilecek Uygun Cümleler

- Şimdi güvendesin. (Gerçekten öyle ise)
- Benimle konuştuğun için memnunum.
- Eminim şimdikinden daha iyi olacak ve sen iyileşeceksin.
- Kim olsa bu durumda kendini kötü hissederdi…

Olayın Okulda Duyurulması

1. Olay, öğretmen ve öğrenciler okulda değilken olursa öğretmenler okula gelmeden önce telefon zinciri, vb yöntemler kullanarak her birini olaydan haberdar edin.
2. Öğretmenler aracılığı ile öğrencileri mümkün olduğunca aynı anda olaydan haberdar edin. Olayla ilgili söylentileri ve abartılı yorumları engellemek için öğretmenlerin olayla ilgili mümkün olan tüm bilgileri doğru olarak öğrencilere aktarmalarını isteyin. (Ölüm ve intihar olayları genel mikrofon ve toplantılarla anons edilmemelidir.)

Medya Ve Velilere Duyurulması

- Genel duyurular için yazılı olarak kısa bir bülten hazırlanmasına yardım edin. (Kriz öncesinde ise örnek basın bültenleri veya medyaya okulla ilgili bilgi veren formlar hazırlayın.)

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Acil durum merkezi belirleyin. Kriz anında bu kişiye kolayca ulaşılabilecek bir yer belirleyin.
- Endişeli anne-babalarla bir toplantı yapın; bilgilendirin ve çocuklarına nasıl yardımcı olabileceklerine dair yazılı bilgi dağıtın.
- Medyayı okul binasının dışında tutun.

Medyayla İlişkilerde Dikkat Edilecek Noktalar

- "Yorum yok" türü cevaplardan kaçının; saklanan bir şeyler varmış izlenimini verir.
- Öğretmenleri, öğrencileri ve velileri medyanın mülakatlarından ve ilgisinden uzak tutmaya çalışın.
- Hiçbir öğrencinin ana babası yanında olmadan medya ile görüşme yapmasına izin vermeyin.
- Düzenli basın toplantısı yapılmasına özen gösterin.
- Düzenli bilgi veren bültenler hazırlayın.
- Medyadaki haberleri takip edin.
- Medyanın isteklerini ve yapılan mülakatları kaydedin.
- Sözel bilgilerinizi destekleyecek yazılı bilgi hazırlayın.

Okuldaki Şiddet Olaylarına İlişkin Haberlerde Kaçınılması Gerekenler

- Olayın çok basitleştirilerek sunulması
- Haberlerde okul şiddet olayının tekrar tekrar ve abartılarak verilmesi
- Okul şiddetinin duygusallaştırılarak yayımlanması
- Şiddet olayının nasıl olduğunu detaylı açıklamalarla verilmesi
- Şiddet olayına katılan kişilerin yüceltilmesi
- Suç faillerinin olumlu özelliklerine odaklanılması
- Şiddet olayının belli bir amaca ulaşmak için bir araç olarak sunulması

3- Üçüncü Derece Müdahale: Kriz Sonrasında

- Kriz durumları ile baş etmek için sürekli hizmetler planlayın.
- Öğrenciler için destek personeli bulundurmaya veya okul dışından uzmanlarla bağlantıda bulunmaya devam edin.
- Öğrencilerle her gün ilgilenecek olan öğretmenlere hizmet içi eğitim ve kaynak sağlayın.
- Krizden sonra ortaya çıkabilecek tepkileri düşünün. Örneğin okulda benzer bir olay, eski duyguları yeniden canlandırabilir.
- Çeşitli kriz senaryoları hazırlayarak bunlara uygun önlemler, planlar hazırlayın.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

MEVZUAT

1. T.C. ANAYASASI

Devletin şekli

Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Cumhuriyetin nitelikleri

Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

Devletin bütünlüğü, Resmî dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti

Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Milli marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

Değiştirilemeyecek hükümler

Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

Devletin temel amaç ve görevleri

Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

Egemenlik

- Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.
- Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.
- Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

Yasama yetkisi

Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.

Yürütme yetkisi ve görevi

Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

Yargı yetkisi

Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Kanun önünde eşitlik

- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.
- Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.
- Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.
- Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.
- Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

Temel Hak ve Hürriyetlerin sınırlanması: Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca kanunla sınırlandırılabilir.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının durdurulması

Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Anayasamıza göre Kişinin Hakları ve Ödevleri

- Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı
- Zorla çalıştırma yasağı
- Kişinin hürriyeti ve güvenliği
- Özel hayatın gizliliği ve korunması
- Yerleşme ve seyahat hürriyeti
- Din ve vicdan hürriyeti
- Düşünce ve kanaat hürriyeti
- Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti
- Bilim ve sanat hürriyeti
- Basın ve yayımla ilgili hükümler
- Toplantı hak ve hürriyetleri
- Mülkiyet hakkı
- Hakların korunması ile ilgili hükümler
- İspat hakkı
- Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç hâkim önüne çıkarılma süresi: 48 saat'tir.

Toplu olarak işlenen suçlarda hâkim önüne çıkarılma süresi: En çok 4 gündür.

Özel Hayatın Gizliliği, Konut Dokunulmazlığı ve Haberleşme Hürriyeti'nin sınırlanması

Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık, genel ahlakın korunması ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla sınırlanabilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Yerleşme Hürriyeti ve Seyahat Hürriyeti'nin kanunla sınırlanması

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyetinin sınırlanması: Vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması hallerinde sınırlama yapılabilir.

Anayasamızda Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

- Ailenin korunması ve çocuk hakları
- Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi
- Kamu Yararı
- Çalışma ve sözleşme hürriyeti
- Çalışma ile ilgili hükümler
- Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt
- Ücrette adalet sağlanması
- Sağlık, çevre ve konut
- Gençlik ve Spor
- Sosyal güvenlik hakları
- Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması
- Sanatın ve sanatçının korunması

Anayasamızda Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler içerisinde yer alan "Kamu Yararı" ifadesinin kapsamı

- Kıyılardan yararlanma
- Toprak mülkiyeti
- Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması
- Kamulaştırma
- Devletleştirme ve özelleştirme

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Anayasamızda Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler içerisinde yer alan Çalışma ile ilgili hükümler

- Çalışma hakkı ve ödevi
- Çalışma şartları ve dinlenme hakkı
- Sendika kurma hakkı
- Sendikal faaliyet

Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı

- İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.
- Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.
- Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.
- Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.
- Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapılma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt

- Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.
- Grev hakkı ve lokavt iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

- Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.
- Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.
- Yüksek hakem kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.
- Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiç bir şekilde engellenemez.

Anayasamızda Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler içerisinde yer alan Sosyal güvenlik hakları

- Sosyal güvenlik hakkı
- Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler
- Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları

Anayasamızın Eğitim Öğretim Hakkı ve Ödevi hükümleri

- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.
- Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.
- Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimini altında yapılır.
- Devlet maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.
- Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Anayasamıza göre çalışma şartları bakımından özel olarak korunanlar: Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar.

Anlayasımıza göre Siyasi Haklar ve Ödevler

- Türk vatandaşlığı
- Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları
- Siyasi partilerle ilgili hükümler
- Kamu hizmetlerine girme hakkı
- Vatan hizmeti
- Vergi ödevi
- Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

Anayasamıza göre seçim ve halk oylaması yapılma esasları: Serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

Anayasamıza göre oy kullanma yaşı: 18

Anayasamıza göre oy kullanamayacaklar

- Er ve erbaşlar
- Askeri öğrenciler
- Taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Anayasamıza göre siyasi partilere üye olamayacak olanlar

- Hâkimler ve savcılar
- Sayıştay dâhil yüksek yargı organları mensupları
- Kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri
- Yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri
- Silahlı kuvvetler mensupları
- Yükseköğretim öncesi öğrenciler
- (Yükseköğretim elemanları siyasi partilerin merkez organları dışında görev alamaz.)

Siyasi partilerin kapatılması: Siyasi partilerin kapatılması; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

- Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.
- Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu gecikmeksizin, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.
- Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.
- Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.
- Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

TBMM'de genel oyla seçilen milletvekili sayısı: 600

Milletvekili seçilemeyecek kişiler

- En az İlkokul mezunu olmayanlar,
- Kısıtlı olanlar,
- Askerlikle ilişiği olanlar,
- Kamu hizmetinden yasaklı olanlar,
- Taksirli suçlar hariç, toplam 1 yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar,
- Zimmet, ihtilas(nitelikli zimmet), irtikap (görevinden dolayı kendisine veya başkasına menfaat sağlama), rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri: 5 yılda bir aynı günde yapılır.

Milletvekilliğinin düşmesine neden olan durumlar

- İstifa hali
- Kesin hüküm giyme veya kısıtlanma hali
- Milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar hali
- Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmama hali

TBMM'nin görev ve yetkileri

- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak.
- Bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek.
- Para basılmasına karar vermek.
- Savaş ilanına karar vermek.
- Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak.

Cumhurbaşkanı'nın TBMM tarafından kabul edilen kanunları yayımlama süresi: 15 gün

TBMM toplantı ve karar yeter sayısı

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Meclis, bir yasama yılında en çok 3 (üç) ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır.
- Siyasi parti grupları, en az 20 (yirmi) üyeden meydana gelir.
- TBMM yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanır.
- Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

TBMM'nin bilgi edinme ve denetim yolları

- Meclis Araştırması
- Genel Görüşme
- Meclis Soruşturması
- Yazılı Soru

Meclis Araştırması: TBMM'de belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeye Meclis Araştırması denir.

Genel Görüşme: Toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, TBMM Genel Kurulunda görüşülmesine Genel Görüşme denir.

Meclis Soruşturması: TBMM'de Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında yapılan soruşturmaya Meclis Soruşturması denir.

Yazılı Soru: Yazılı olarak en geç on beş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarına Yazılı Soru denir.

Cumhurbaşkanı adaylık

- Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.
- Cumhurbaşkanının görev süresi 5 (beş) yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhur-başkanı seçilebilir.
- Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini (%5) almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmen aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçimi

- Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.
- Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir.
- İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır.
- İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir.

Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri

- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır.
- Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.
- Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder.
- Kanunları yayımlar.
- Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.
- Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir.
- Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.
- Milletlerarası antlaşmaları onaylar ve yayımlar.
- Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.
- Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı'nın yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilme şartları

- Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez.
- Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz.
- Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Cumhurbaşkanı yardımcısı ve Bakanlar

- Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, 81'inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde ant içerler.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç 1 (bir) ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün (3/5) gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Devlet Denetleme Kurulu

İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapan kuruldur.

Devlet Denetleme Kurulu üye sayısı

Bir başkan ve 8 üyeden oluşur.

Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanı'na bağlı olarak çalışır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının beşte üç (3/5) çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.
- Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.
- Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.
- Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder.
- Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de 5 (beş) yıldır.

Millî Güvenlik Kurulu

- Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulur.
- Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Cumhurbaşkanına bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Cumhurbaşkanınca değerlendirilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.
- Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

Olağanüstü hal

- Cumhurbaşkanı yurdun tamamında veya bir bölgesinde süresi 6 ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.
- Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.
- Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında 4 ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

İdare - İdarenin esasları

- İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.
- İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.
- Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.

Yönetmelikler

Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Merkezi idare

- Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayırılır.
- İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.
- Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Mahalli idareler

- Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.
- Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.
- Mahalli idarelerin seçimleri, 67'nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.
- Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.
- Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

Yükseköğretim kurumları

- Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.
- Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.
- Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; **rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.**
- Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.
- Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığına sunulur ve merkezi yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tabi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

- Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzel kişiliğine sahip "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulur.
- Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen mali menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dâhil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kanunsuz emir

- Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hüküm-

lerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

- Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.
- Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

Mahkemelerin bağımsızlığı

- Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.
- Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.
- Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.
- Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

Yüksek Mahkemeler

- Anayasa Mahkemesi.
- Yargıtay.
- Danıştay.
- Uyuşmazlık Mahkemesi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Anayasa Mahkemesi

15 üyeden oluşur.

Anayasa Mahkemesi üyeleri 12 yıl için seçilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri; 3 üye Türkiye Büyük Millet Meclisi, 12 üye Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, 45 yaşın doldurulmuş olmak gerekir.

Anayasa Mahkemesi üyeleri 65 yaşını doldurunca emekliye ayrılır.

Anayasa Mahkemesinin temel görev ve yetkileri

Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar

Anayasa Mahkemesi aşağıdaki üst düzey kişi ve kurumları Yüce Divan sıfatıyla yargılar

Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Bakanlar, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Başkan ve üyeleri, Başsavcıları, Cumhuriyet Başsavcıvekili, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyeleri görevleriyle ilgili suçlardan dolayı. Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı

Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı

Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı; Cumhurbaşkanı,

Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir.

Anayasa'ya göre Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya İçtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak 60 gün sonra düşer.

Anayasa Mahkemesinin kararları

- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.
- Anayasa Mahkemesi bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.
- Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.
- İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.
- İptal kararları geriye yürümez.
- Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

Yargıtay: Adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir.

Danıştay: İdari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir.

Uyuşmazlık Mahkemesi: Adli, idari ve askeri yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarının kesin olarak çözüm yeridir.

Hâkimler ve Savcılar Kurulu

Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulan ve görev yapan kuruldur.

13 üye, iki daire hâlinde çalışır.

Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun başkanı Adalet Bakanı'dır.

Üyeler dört yıl için seçilir.

Sayıştay

Merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevli kurumdur.

Anayasa: Yasama, yürütme ve yargı organları ile idari makamları ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Ara seçimler

- TBMM üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir.
- Ara seçim her seçim döneminde 1 defa yapılır.
- Gene seçimden 30 ay geçmedikçe ara seçime gidilemez.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Ancak; boşalan üyeliklerin sayısı, üye tam sayısının % 5'ini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin 3 ay içinde yapılmasına karar verilir.
- Genel seçimlere 1 yıl kala, ara seçim yapılamaz.
- Bir ilin veya seçim çevresinin, TBMM'nde üyesi kalmaması halinde, boşalmayı takip eden 90 günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır.

Kanunların yayımlanması

Anayasamıza göre Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen kanunları 15 gün içinde yayımlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu üye tamsayısının salt çoğunluğuyla aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sisteminin Dayandığı Temel Esaslar

- Atatürk Milliyetçiliği ve Atatürk İlke ve İnkılaplarına Bağlılık
- Egemenliği Kayıtsız Şartsız Millete Ait Olması
- Kuvvetler Ayrılığı
- Üniter Devlet Yapısı ve Laiklik
- Hukukun Üstünlüğü
- Dünya Milletler Ailesinin Eşit Bir Ferdi Olma
- Çağdaş Uygarlık Düzeyini Yakalama
- Yurtta ve Dünyada Barış

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi

Türkiye'de 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısında merkez teşkilat

- Cumhurbaşkanı
- Bakanlar Kurulu
- Bakanlıklar
- Yardımcı Kuruluşlar (Danıştay, Sayıştay, MGK)

Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısında Yerel Yönetim birimleri

- İl Özel İdaresi
- Belediye
- Köy

Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısında Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşları

- Üniversiteler
- Barolar
- Ticaret, Sanayi Odaları
- TRT
- KİT'ler
- Emekli Sandığı
- Diğerleri
- Bağımsız idari otoriteler

Bütçe ve kesin hesap

- Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

- Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.
- Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.
- Merkezî yönetim kesin hesap kanunu teklifi, ilgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesin hesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar.
- Kesin hesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.

Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey

Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayiin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

2. İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU (222)

- Mecburi ilköğretim çağı 6-14 yaş gruplarını kapsar.
- Mecburi ilköğretim çağı O yılın 31 Aralık tarihinde 72 ayını dolduran çocuklar için başlar.
- Türk vatandaşı kız ve erkek çocuklar ilköğrenimlerini Resmi veya özel Türk ilköğretim okullarında tamamlamalıdırlar.
- Mecburi öğretim çağında olup da, memleket dışında olmak, oturduğu yerde okul bulunmamak veya sağlık durumu dolayısıyla ilköğretim okuluna devam edemeyen vatandaşlardan özel olarak öğretim görenler imtihanla ve yaşlarına göre layık oldukları ilköğretim okulu sınıflarına veya mezuniyet imtihanlarına alınırlar.

Mecburi İlköğretim Kurumları

- İlköğretim okulları (gündüzlü, pansiyonlu, yatılı ilköğretim okulları ve gezici okullar)
- Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar
- Özel eğitime muhtaç çocuklar için kurulacak okullar ve sınıflar

İsteğe Bağlı İlköğretim Kurumları

- Okul öncesi eğitim kurumları
- Tamamlayıcı sınıflar ve kurslardan oluşur.

İlköğretim Kurumları

- Dört yıl süreli ve zorunlu ilkokul
- Dört yıl süreli ve zorunlu ortaokuldan oluşur.

İlköğretim Kurumlarının Kurulma Usul ve Esasları

- İlköğretim kurumlarının ilkokul ve ortaokul olarak bağımsız okullar hâlinde kurulması esastır.
- Ancak imkân ve şartlara göre ortaokullar, ilkokullarla veya liselerle birlikte de kurulabilir. Bu okullarda yetiştirici sınıflar ve kurslar da açılabilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Şehir ve kasabalarda ihtiyaca göre açılabilecek okullar

Yatılı veya pansiyonlu okullar.

Nüfusun Az veya Dağınık Olduğu Yerlerde Kurulacak Okullar

- Köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan veya durumu uygun bulunan köylerde İlköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar kurulur
- Gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerlerde ise yatılı ilköğretim bölge okulları veya gezici okullar açılabilir.
- Köy okulunun bulunduğu yerleşim yerinin halkı, iş ve üretim hayatının gereği olarak veya olağanüstü sebeplerle yayla, otlak ve bağ gibi yerlere taşındığında bu okul türü de halkıyla birlikte göçecek şekilde düzenlenmiş olmalı ve gidilen yerde hemen günlük çalışmasını ve görevini devam ettirmelidir.

Nüfusun az veya dağınık olduğu, gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerlerde açılacak okullar

- Yatılı İlköğretim Bölge Okulları
- Gezici Okullar

İlköğretim Bölge Okulları

Nüfusun az veya dağınık olduğu yerlerde, merkezi durumda olan veya durumu uygun bulunan köylerde açılabilir.

Yetiştirici ve Tamamlayıcı Sınıflar Ve Kurslar

- Mecburi ilköğrenim çağında bulundukları halde, öğrenimlerini yaşıtlarıyla birlikte zamanında yapmamış olan çocuklara kısa yoldan ilköğrenim vermek
- Yetişmelerine lüzum görülen çocukları ilköğretim okuluna hazırlamak
- İlköğretim okulunu bitirmiş olup da henüz mecburi öğrenim çağında bulunan ve üst dereceli öğrenim kurumlarına gidemeyecek olanların genel bilgilerini artırmak ve kendilerine iş ve üretim hayatında faydalı olacak bilgi ve maharetleri kazandırmak amacıyla açılır.

Engelli Çocukların Eğitimi

Mecburi ilköğrenim çağında bulundukları halde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan engelli olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır.

Okul Öncesi Kurumlarında Eğitim Görecek Çocuklar

Mecburi öğrenim çağına gelmemiş olan çocuklar eğitilir.

Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kursları açabilecek kurum ve kişiler:

- Gerçek kişiler
- Tüzel kişiler
- Belediyeler
- Özel idareler
- Devlet

İsteğe Bağlı Tamamlayıcı Sınıflarda ve Kurslarda Yapılacak Öğretimin Amaçları

İlköğrenim çağı dışına çıkmış olup da üst dereceli öğrenim kurumlarına gidememiş olan yurttaşlardan genel bilgilerini artırmak ve kendilerinin daha iyi bir iş ve üretim unsuru olarak yetiştirilmeleri amacıyla öğretim yapılır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

İlköğretim kurumlarında bulunması gereken görevliler

- Müdür
- Müdür Yardımcıları
- Sınıf Öğretmeni
- Branş Öğretmeni
- Okul Öncesi Öğretmeni
- Özel Eğitim Öğretmeni
- Gezici Öğretmenler
- Usta Öğreticiler
- Rehberlik Uzmanları
- Sağlık, Teknik, Genel İdare personeli
- Yardımcı Hizmetler sınıflarına dâhil personel.

İlköğretim kurumlarının açılma, kapanma ve öğretime ara verme zamanları Milli Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

İlköğretim okullarında yaz tatili sınavların bitimi tarihinden yeni öğretim yılının başına kadardır.

Eğitim kurumlarında öğretmenler, aralıksız iki ay izinlidirler.

Tek Öğretmenli Okullarda Öğretmenlerin Yaz Tatili İzinleri

- Bölge İlköğretim Müfettişleriyle, İlçe Eğitim Müdürü tarafından okul ve kurumların korunması da göz önünde tutularak ayarlanır.
- Okul müdürleriyle müdür yardımcıları izinlerini tatil aylarında okul işlerini ayarlamak ve düzenlemek şartı ile ve sıra ile kullanırlar.
- Veli veya vasi durumunda bulunmadığı halde ilköğretime devama mecbur olan çocukları sürekli olarak yanında bulunduran veya barındıran yahut da çalıştıran kişi veli, vasi ya da Aile Başkanıdır.

Aile Başkanı

Veli veya vasi durumunda bulunmadığı halde ilköğretime devama mecbur olan çocukları sürekli olarak yanında bulunduran veya barındıran yahut da çalıştırandır.

Mecburi öğrenim çağını bitirdiği öğretim yılı sonuna kadar ilköğretim okulunu bitiremeyen çocukların ilköğrenimlerini tamamlamak üzere en çok iki öğretim yılı daha okula devamlarına izin verilir. **Bu 2 yıllık uzatma sonunda da okulu bitiremeyen çocuklara tasdikname verilerek kayıtları silinir.**

Öğretim Yılı

Derslerin başlamasından 1 hafta önceki tarihten, son sınıf sınavlarının bittiği güne kadarki süredir.

Muhtarların Eğitim Çağında Bulunan Çocukları Bildirimi

Her yıl derslere başlamadan en az kaç 15 gün önce, muhtarlar okul müdürüyle iş birliği yaparak köy ve mahallelerindeki mecburi öğrenim çağında bulunan çocukların künyelerini gösterir 3 nüsha çizelge hazırlayıp birer nüshasını okul idarecilerine ve ilçe eğitim müdürlüğüne verir.

Öğrenim Çağında Olup Okula Yazdırılmayan Öğrenciler

Mecburi öğrenim çağında olup da belirli zaman içerisinde okula yazdırılmayan çocukları okul müdürleri kendiliklerinden okula kaydeder ve devam ettirilmesini veli yahut vasi veya aile başkanlarına bildirirler.

Nüfus Hüviyet Cüzdanı Bulunmayan Çocuklar

Nüfus hüviyet cüzdanı bulunmayan veya henüz nüfus kaydı yaptırılmamış bulunan çocuklar görülmek suretiyle, ihtiyar kurullarınca tayin ve tespit olunarak bunlar da mecburi öğrenim çağında olanlar çizelgesine yazılırlar.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Bir Öğretmene Düşen En Fazla Öğrenci Sayısı

Birleştirilmiş sınıflar da dâhil olmak üzere bir öğretmene düşen öğrenci sayısı 40 kişiden fazla olamaz.

- İlköğretim Haftası Eylül ayının 3. Haftasıdır.
- Her öğrenci velisi özrü yüzünden okula gidemeyen çocuğun durumunu en geç 3 gün içinde okul idaresine bildirmekle yükümlüdür.

İlköğrenim çağındaki çocukların mecburi ilköğretim kurumlarına devamlarını sağlamakla veli yahut vasi veya aile başkanlarına ve okul idarelerine yardımla ve her türlü tedbiri almakla vazifeli olan görevliler:

- Mülki Amirler
- İlköğretim Müfettişleri
- Zabıta Teşkilatı

- Öğrencilere bir yıl içinde 15 günü geçmemek üzere okul idarelerince izin verilir.
- Çocuğunu okula göndermeyen, verilen izin müddetini geçiren, geç nakil yaptıran, okul çevresi dışına çıkarak izini kaybettiren, çocuğunun devamsızlık durumunu özürsüz olarak zamanında okul idaresine bildirmeyen veli/vasi/aile başkanları Köylerde muhtarlığa, diğer yerlerde mülki amirliğe hemen bildirilir.
- Çocuğunu okula göndermeyen, verilen izin müddetini geçiren, geç nakil yaptıran, okul çevresi dışına çıkarak izini kaybettiren, çocuğunun devamsızlık durumunu özürsüz olarak zamanında okul idaresine bildirmeyen veli/vasi/aile başkanlarına durum muhtarlar/mülki amirlerce en geç 3 gün için de tebliğ edilir.
- Muhtarlıkça/mülkî amirce yapılan tebliğe rağmen çocuğunu okula göndermeyen veli/vasiye okul idaresince tespit edilen çocuğun okula devam etmediği her gün için 15 TL idarî para cezası verilir.
- Çocuğun devamsızlığında 15 TL idarî para cezasına rağmen çocuğunu okula göndermeyen/göndermeme sebeplerini okul idaresine bildirmeyen çocuğun veli/vasisine 500 TL idarî para cezası verilir.
- Okul idareleri ve mülkî amirliklerce bu Kanuna göre usulen sorulacak sorulara cevap vermekten kaçanlar ile gerçeğe uymayan beyanda bulunanlara 100 TL idarî para cezası verilir.
- İlköğrenim çağında olup da mecburi ilköğretim kurumlarına devam etmeyenler ücretli veya ücretsiz çalıştırılamazlar.
- İlköğretim kurumlarına devam ettiklerini belgeleyenler ücretli bir işte ders zamanları dışında çalıştırılabilirler.
- "Bu kanunda gösterilen ve Milli Eğitim Bakanlığınca açılmasına izin verilmiş olunanlar dışında, her ne ad altında kurulmuş olursa olsun, özel kurs ve dershanelere öğrenci kabulü yasaktır" hükmüne aykırı hareket edenlere 400 TL'den 1.000 TL'ye kadar idarî para cezası verilir.
- İlköğretim çağında bulunan ve mecburi ilköğretim kurumlarına devam eden çocukların bu kanunda gösterilen ve Milli Eğitim Bakanlığınca açılmasına izin verilmiş olunanlar dışında her ne ad altında kurulmuş olursa olsun, özel kurs ve dershanelere kabulü yasaktır.
- Bu kanunda yazılı olan idarî para cezaları Mahallî Mülkî Amir tarafından verilir.

Okul binasının yapımında dikkat edilmesi gerekenler:

Okul binalarının sağlık, eğitim-öğretim ve ulaşım bakımından elverişli bir mahalde olması göz önünde bulundurulur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Eğlence yerlerinin okul binasına uzaklığı:

- Meyhane, kahvehane, kıraathane, bar, elektronik oyun merkezleri gibi umuma açık yerler ile açık alkollü içki satılan yerlerin, okul binalarından kapıdan kapıya **en az 100 metre uzaklıkta** bulunması zorunludur.
- Turizmin yoğun olduğu yörelerdeki okulların tatil olduğu dönemlerde 100 metre şartı aranmaz.
- Bu yerlerin okul binalarına uzaklıkları İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Kültür ve Turizm bakanlıklarının müştereken hazırlayacakları yönetmelikle belirlenir.

- Okula gelir sağlamak maksadıyla seçilen topraklar **50 dekardan fazla olamaz.**
- Okul arazileri için satın almak ve kamulaştırmak köy okulları için köy tüzel kişiliğine, şehir ve kasaba okulları için özel idareye aittir.
- Her köy okulunun bitişiğinde/yakınında 2 dekardan az ve 10 dekardan çok olmamak üzere.
- Okullar için tahsis, satın alma veya kamulaştırma yoluyla sağlanan topraklarla bu topraklar üzerinde yapılacak bina veya tesisler bulundukları yerlere göre köy veya özel idareler adına tapuya tescil edilir.
- 4274 ve 5129 sayılı kanunlarla şimdiye kadar köy okullarına tahsis edilmiş olan Devlete veya köye ait nizasız ve ihtilafsız topraklarla bu Kanuna göre sağlanacak topraklar Köy ihtiyar heyetinin kararı ve illerde valinin, ilçelerde kaymakamın tasdiki ile köy ihtiyar heyetince imece vesaire suretlerle işletilir veya kiraya verilir.
- Paralı veya parasız olarak ilköğretim hizmetlerine tahsis, temlik ve tescil edilen bütün gayrimenkullerin ferağ ve intikal işlemleriyle bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenecek belgelerden ve senetlerden herhangi bir şekilde vergi alınmaz. Vergiden muaftır.

- **Öğretmen bahçesi olarak ayrılacak arazinin yüzölçümü 500 ila 1.000 metrekare arasındadır.**
- Okulların uygulama bahçesinde tarım dersleri uygulaması yapılır. Uygulama bahçesinin işletilmesi için gerekli tohum, fidan ve tarım araçları gibi ihtiyaçları köy bütçesinden ve okul arazisi gelirinden sağlanır.
- Uygulama bahçelerinden elde edilen gelir veya ürünler okul ihtiyaçlarına ve öğrenci beslenmesine sarf edilmek üzere köy bütçelerine gelir kaydedilir.
- Okul ve lojman yapımı için gerekli kereste ihtiyacı Tarım Bakanlığı Orman Umum Müdürlüğünce en iyi şartlarla ve öncelikle karşılanır. Bu yapılar için yüzde 10 temeddü hissesi alınmaz.
- İlköğretim kurumları için yaptırılacak bina ve tesislerle öğretmen lojmanları ve onarma işlerinde gerekli tuğla yapmak, kireç yakmak ve söndürmek, taş çıkarmak, iskele kurmak, kaldırımları işgal etmek gibi hususlarda girişilen işler serbest ve hiçbir resme tabi olmaksızın yapılır.
- Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinde açılacak özel fasıla gelecek yıllara geçici taahhütler ve masraflar karşılığı olarak ilk on sene (1961-1971) Devlet gelirlerinin yüzde 3'üne kadar daha sonraki yıllar ise yüzde 2'sinden az olmamak üzere ödenek koyulur.
- Özel idare bütçelerine, bu kanun hükümleri gereğince sağlanacak gelirler hariç ve 1960 mali yılında ilköğretime tahsis edilen miktardan az olmamak üzere, yıllık gelirlerinin en az % 20'si oranında konulacak ödenekler ilköğretime ait gelir kaynakları arasındadır.
- Köy okullarına gelir sağlamak üzere, tahsis edilen araziden ve okul uygulama bahçesinden elde edilen gelirler hariç köy bütçelerine her yıl genel gelirlerinin en az % 10'u oranında konulacak ödenekler ilköğretime ait gelir kaynakları arasındadır.

- Milli Eğitim Bakanlığı bu kanuna bağlı 10 yıllık plana göre tamamlanması gereken bütün köy, kasaba ve şehir ilköğretim okulları yapımı hakkında her yıl bütçe kanununa 3 yıllık tafsilatlı bir plan ekler.
- Bu 3 yıllık tafsilatlı plana göre her yıl illerde yapılması gereken köy, kasaba ve şehir ilköğretim okullarının Sayıları, yerleri, tipleri, dershane sayıları ile tahmini masrafları gösterilir.
- Okul yapımı için Bakanlık planına paralel olarak, valilikler üç yıllık plan hazırlarlar ve bu planlar il genel meclisinde onanır ve il bütçesine bağlanır.
- Köy okullarına gelir sağlamak üzere, tahsis edilen araziden ve okul uygulama bahçesinden elde edilen gelirler hariç köy bütçelerine her yıl genel gelirlerinin en az % 10'u oranında konulacak ödenekler ilköğretim geliri olarak kabul edilir?
- İlköğretime gelir kaydedilen ödeneklerden küçük onarımlar, okulların genel giderleri, yoksul öğrencilere parasız olarak verilecek okul kitapları ve ders levazımı bedeli, öğrencilerin yiyecek, giyecek noksanlarının telafisi, esaslı hastalıklarının tedavisi, pansiyonlu ilköğretim okullarının ve tamamlayıcı kursların ve sınıfların masrafları gibi her türlü giderlerine sarf olunur. Gösterilen hizmetler için ayrılacak ödeneklerin % 30'undan fazlası bu fıkrada gösterilen personel giderlerine ayrılamaz.
- Okul yapım ve onarımıyla ilgili standart bina kısımlarının ve okulların gerekli donatım ve gereçleri, okul eşyası ve ders araçlarını vaktinde hazırlatmak veya tasarruf sağlamak veya öğrencileri besleme mevzuunu düzenlemek için 3 yıllık planların uygulanmasını kolaylaştırmak amaçlarıyla asgari ödenekler çerçevesi içinde kalmak şartıyla, Milli Eğitim veya Bayındırlık Bakanlıkları üç yıla kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişebilirler.

3. 657 SAYILI DEVLET MEMURLARI KANUNU

Kapsam
Kanuna Dâhil Kurumlar

Bu Kanun,

- Genel ve Katma Bütçeli Kurumlar
- İl Özel İdareleri
- Belediyeler
- İl Özel İdareleri Belediyelerin kurdukları birlikler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar
- Kanunlarla kurulan fonlar
- Kefalet sandıklarında veya Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüklerinde çalışan memurlar hakkında uygulanır.
- Anayasa Mahkemesi üye ve yedek üyeleri ile raportörleri
- Hâkimlik ve savcılık mesleklerinde veya bu mesleklerden sayılan görevlerde bulunanlar,
- Danıştay ve Sayıştay meslek mensupları ve Sayıştay savcı ve yardımcıları,
- Üniversitelerin, İktisadi ve Ticari İlimler Akademilerinin, Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademilerinin, Devlet Güzel Sanatlar Akademilerinin, Türkiye ve Orta - Doğu Amme İdaresi Enstitüsünün öğretim üye ve yardımcıları, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası üyeleri,
- Genelkurmay Mehteran Bölüğü Sanatkârları,
- Devlet Tiyatrosu ile Devlet Opera ve Balesi ve Belediye Opera ve tiyatroları ile şehir ve belediye konservatuvar ve orkestralarının sanatkâr memurları, uzman memurları, uygulatıcı uzman memurları ve stajyerleri
- Spor-Toto Teşkilatında çalışan personel; subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş ve sözleşmeli erbaş ve erler ile Emniyet Teşkilatı mensupları özel kanunları hükümlerine tabidir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Amaç

Bu Kanun, Devlet memurlarının hizmet şartlarını, niteliklerini, atanma ve yetiştirilmelerini, ilerleme ve yükselmelerini, ödev, hak, yüküm ve sorumluluklarını, aylıklarını ve ödeneklerini ve diğer özlük işlerini düzenler.

Temel ilkeler
Sınıflandırma

Devlet kamu hizmetleri görevlerini ve bu görevler-de çalışan Devlet memurlarını görevlerin gerektirdiği niteliklere ve mesleklere göre sınıflara ayırmaktır.

Kariyer

Devlet memurlarına, yaptıkları hizmetler için lüzumlu bilgilere ve yetişme şartlarına uygun şekilde, sınıfları içinde en yüksek derecelere kadar ilerleme imkânını sağlamaktır.

Liyakat

Devlet kamu hizmetleri görevlerine girmeyi, sınıflar içinde ilerleme ve yükselmeyi, görevin sona erdirilmesini liyakat sistemine dayandırmak ve bu sistemin eşit imkânlarla uygulanmasında Devlet memurlarını güvenliğe sahip kılmaktır.

İstihdam şekilleri

- Memur
- Sözleşmeli personel
- İşçiler

Ödevler ve Sorumluluklar

Sadakat: Devlet memurları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına sadakatle bağlı kalmak ve milletin hizmetinde Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını sadakatle uygulamak zorundadırlar. Devlet memurları bu hususu "Asli Devlet

Memurluğuna" atandıktan sonra en geç bir ay içinde kurumlarınca düzenlenecek merasimle yetkili amirlerin huzurunda yapacakları yeminle belirtirler ve özlük dosyalarına konulacak **"Yemin Belgesi"** ni imzalayarak göreve başlarlar.

Tarafsızlık ve devlete bağlılık: Devlet memurları siyasi partiye üye olamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef tutan bir davranışta bulunamazlar; görevlerini yerine getirirlerken dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar; hiçbir şekilde siyasi ve ideolojik amaçlı beyanda ve eylemde bulunamazlar ve bu eylemlere katılamazlar.

Davranış ve işbirliği: Devlet memurları, resmi sıfatlarının gerektirdiği itibar ve güvene layık olduklarını hizmet içindeki ve dışındaki davranışlarıyla göstermek zorundadırlar.

Yurt dışında davranış: Devlet memurlarından sürekli veya geçici görevle veya yetişme, inceleme ve araştırma için yabancı memleketlerde bulunanlar Devlet itibarını veya görev haysiyetini zedeleyici fiil ve davranışlarda bulunamazlar.

Amir Durumda Olan Devlet Memurlarının Görev ve Sorumlulukları

Maiyetinde-ki memurlarını yetiştirmekten, hal ve hareketlerini takip ve kontrol etmekten görevli sorumludurlar. Amir, maiyetindeki memurlara hakkaniyet ve eşitlik içinde davranır. Amirlik yetkisini kanun ve diğer mevzuatta belirtilen esaslar içinde kullanır.

Devlet Memurlarının Görev ve Sorumlulukları

Devlet memurları kanun ve diğer mevzuatta belirtilen esaslara uymakla ve amirler tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Kişisel Sorumluluk ve Zarar

- Devlet memurunun kasıt, kusur, ihmal veya tedbirsizliği sonucu idare zarara uğratılmışsa, bu zararın ilgili memur tarafından rayiç bedeli üzerinden ödenmesi esastır.
- Fiilin meydana geldiği tarihte en alt derecenin birinci kademesinde bulunan memurun brüt aylığının yarısını geçmeyen zararlar, kabul etmesi halinde disiplin amiri veya yetkili disiplin kurulu kararına göre ilgili memurca ödenir.
- Fiilin meydana geldiği tarihte en alt derecenin birinci kademesinde bulunan memurun brüt aylığının yarısını geçmeyen zararlar, kabul etmesi halinde disiplin amiri veya yetkili disiplin kurulu kararına göre ilgili memurca ödenir.

Kişilerin Uğradıkları Zararlar

- Kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar.
- Devlet memurunun kasıt, kusur, ihmal veya tedbirsizliği sonucu idare zarara uğratılmışsa, bu zararın ilgili memur tarafından rayiç bedeli üzerinden ödenmesi esastır.
- Zararların ödettirilmesinde bu konudaki genel hükümler uygulanır.

Mal Bildirimi

Devlet memurları, kendileriyle, eşlerine ve velayetleri altındaki çocuklarına ait taşınır ve taşınmaz malları, alacak ve borçları hakkında mal bildirimi verirler.

Basına Bilgi veya Demeç Verme

Devlet Memurları, kamu görevleri hakkında basına, haber ajanslarına veya radyo ve televizyon kurumlarına bilgi veya demeç veremezler. Bu konuda gerekli bilgi ancak bakanın yetkili kılacağı görevli illerde valiler veya yetkili kılacağı görevli tarafından verilebilir.

Genel Haklar

Uygulamayı isteme hakkı: Devlet memurları, bu kanun ve diğer mevzuata göre tayin ve tespit olunup yürürlükte bulunan hükümlerin kendileri hakkında aynen uygulanmasını istemek hakkına sahiptirler.

Güvenlik: Kanunlarda yazılı haller dışında Devlet memurunun memurluğuna son verilmez, aylık ve başka hakları elinden alınamaz.

Emeklilik: Devlet memurlarının, özel kanununda yazılı belirli şartlar içinde, emeklilik hakları vardır.

Çekilme: Devlet memurları, bu kanunda belirtilen esaslara göre memurluktan çekilebilirler.

Müracaat, şikâyet ve dava açma: Devlet memurları kurumlarıyla ilgili resmi ve şahsi işlerinden dolayı müracaat; amirleri veya kurumları tarafından kendilerine uygulanan idari eylem ve işlemlerden dolayı şikâyet ve dava açma hakkına sahiptirler.

Sendika kurma: Devlet memurları, Anayasada ve özel kanununda belirtilen hükümler uyarınca sendikalar ve üst kuruluşlar kurabilir ve bunlara üye olabilirler.

İzin: Devlet memurları, bu kanunda gösterilen süre ve şartlarla izin hakkına sahiptirler.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Kovuşturma ve yargılama: Devlet memurlarının görevleri ile ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması ve haklarında dava açılması özel hükümlere tabidir.

İsnat ve iftiralara karşı koruma: Devlet memurları hakkındaki ihbar ve şikâyetler, garaz veya mücerret hakaret için, uy-durma bir suç isnadı suretiyle yapıldığı takdirde, merkezde bu memurun en büyük amiri, illerde valiler, isnatta bulunanlar hakkında kamu davası açılmasını Cumhuriyet Savcılığından isterler.

Yasaklar

- Toplu eylem ve hareketlerde bulunma yasağı, grev yasağı, ticaret ve diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunma yasağı
- Hediye alma, menfaat sağlama yasağı
- Denetimindeki teşebbüsten menfaat sağlama yasağı
- Gizli bilgileri açıklama yasağı

Sınıflandırma

- Genel İdare Hizmetleri Sınıfı
- Teknik Hizmetler Sınıfı
- Sağlık Hizmetleri Ve Yardımcı Sağlık Hizmetleri Sınıfı
- Eğitim Ve Öğretim Hizmetleri Sınıfı
- Avukatlık Hizmetleri Sınıfı
- Din Hizmetleri Sınıfı
- Emniyet Hizmetleri Sınıfı
- Jandarma Hizmetleri Sınıfı
- Sahil Güvenlik Hizmetleri Sınıfı
- Yardımcı Hizmetler Sınıfı
- Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfı
- Milli İstihbarat Hizmetleri Sınıfı

Bu kanun hükümlerine göre öğrenim durumları, hizmet sınıfları ve görev unvanları itibariyle azami yükselebilecekleri derecelerin dördüncü kademesinden aylık almaya hak kazanan ve son sekiz yıllık süre içinde herhangi bir disiplin cezası almayanların kazanılmış hak aylıkları kadro şartı aranmaksızın bir üst dereceye yükseltilir.

Memuriyete Girişte Yaş

- Genel olarak 18 yaşını tamamlayanlar Devlet memuru olabilirler.
- Bir meslek veya sanat okulunu bitirenler en az 15 yaşını doldurmuş olmak ve Türk Medeni Kanununun 12. maddesine göre kazai rüşt kararı almak şartıyla Devlet memurluklarına atanabilirler.

Sınıflandırmada Öğrenim Unsuru

Genel olarak ortaokulu bitirenler memur olabilirler. Ortaokul mezunlarından istekli bulunmadığı takdirde ilkokulu bitirenlerin de alınması caizdir.

Engelli Personel Çalıştırma Yükümlülüğü

Kurum ve kuruluşlar bu Kanuna göre çalıştırdıkları personele ait kadrolarda % 3 oranında engelli çalıştırmak zorundadır. % 3'ün hesaplanmasında ilgili kurum veya kuruluşun (yurtdışı teşkilat hariç) toplam dolu kadro sayısı dikkate alınır.

Adaylığa Kabul Edilme

Aday olarak atanmış Devlet memurunun adaylık süresi bir yıldan az iki yıldan çok olamaz ve bu süre içinde aday memurun başka kurumlara nakli yapılamaz.

Adayların Yetiştirilmesi

- Aday olarak atanan memurların önce bütün memurların ortak vasıfları ile ilgili temel eğitime, bilahare sınıfları ile ilgili hazırlayıcı eğitime ve staja tabi tutulmaları ve Devlet memuru olarak atanabilmeleri için başarılı olmaları şarttır.
- Temel eğitim ile hazırlayıcı eğitim aynı kurumda yapılır.
- Eğitim süreleri, programları, değerlendirme esasları ve hangi kurumların sorumluluğunda yapılacağı ve diğer hususlar Cumhurbaşkanınca hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Adaylık Devresi İçinde Göreve Son Verme

Adaylık süresi içinde temel ve hazırlayıcı eğitim ve staj devrelerinin her birinde başarısız olanlarla adaylık süresi içinde hal ve hareketlerinde memuriyetle bağdaşmayacak durumları, göreve devamsızlıkları tespit edilenlerin disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile ilişkileri kesilir.

Adaylık Süresi Sonunda Başarısızlık

Adaylık süresi içinde **aylıktan kesme veya kademe ilerlemesinin durdurulması cezası** almış olanların disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile ilişikleri kesilir. İlişikleri kesilenler ilgili kurumlarca derhâl Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.

Asli Memurluğa Atanma

- Adaylık devresi içinde eğitimde başarılı olan adaylar disiplin amirlerinin teklifi ve atama-ya yetkili amirin onayı ile onay tarihinden geçerli olmak üzere asli memurluğa atanırlar.
- Asli memurluğa geçme tarihi adaylık süresinin sonunu geçemez.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Atamalarda Görev Yerine Hareket ve İşe Başlama Süresi

İlk defa veya yeniden veyahut yer değiştirme suretiyle,

- Aynı yerdeki görevlere atananlar atama emirlerinin k**endilerine tebliğ gününü**,
- Başka yerdeki görevlere atananlar, atama emirlerinin kendilerine tebliğ tarihinden itibaren **15 gün içerisinde** o yere hareket ederek belli yol süresini **izleyen iş günü içinde işe başlamak zorundadırlar.** Savaş ve olağanüstü hallerde bu süre Cumhurbaşkanı Kararı ile kısaltılabilir.
- Yer değiştirme suretiyle yapılan atamalarda memurlara atama emirleri tebliğ edilince yollukları, ödeme emri aranmaksızın, saymanlıklarca derhal ödenir.
- Yer değiştirme suretiyle yapılan atamalarda memurlara atama emirleri tebliğ edilince yollukları, ödeme emri aranmaksızın, saymanlıklarca derhal ödenir.

İşe Başlamama Halinde Yapılacak İşlem

- Bir göreve ilk defa veya yeniden atananlardan belge ile ispatı mümkün zorlayıcı sebepler olmaksızın gerekli süre içerisinde işe başlamayanların atanmaları iptal edilir ve bunlar 1 yıl süreyle Devlet memuru olarak istihdam edilemezler.
- Bunların belge ile ispatı mümkün zorlayıcı sebepler nedeniyle göreve başlamama hali iki ayı aştığı takdirde atama işlemi atamaya yetkili makamlarca iptal edilir.
- Başka yerdeki bir göreve atananlardan belli yol süresi sonunda yeni görevlerine başlamayanlara, eski görevlerinden ayrılış ve yeni görevlerine başlayış tarihleri arasında aylık verilmemek şartı ile 10 günlük bir süre daha verilebilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Kademe ve Kademe İlerlemesi

- Memurun kademe ilerlemesinin yapılabilmesi için bulunduğu kademede en az bir yıl çalışmış olması ve bulunduğu derecede ilerleyebileceği bir kademenin bulunması şartları aranır.
- Kalkınmada birinci derecede öncelikli yörelerde bulunanlara bu yörelerde fiilen çalışmak suretiyle geçirilen her iki yıl için bir kademe ilerlemesi daha verilir. Yıllık izinde geçirilen süreler fiilen çalışılmış sayılır.
- Son sekiz yıl içinde herhangi bir disiplin cezası almayan memurlara, aylık derecelerinin yükseltilmesinde dikkate alınmak üzere bir kademe ilerlemesi uygulanır.

Derece Yükselmesinin Usul Ve Şartları

Derecesi içinde en az 3 yıl ve bu derecenin 3 üncü kademesinde 1 yıl bulunmuş olan memurlar derece yükselmeye hak kazanırlar.

Yabancı Bir Memleket veya Uluslararası Kuruluşta Hizmet Alma

Yabancı memleketlerin resmî kurumları veya uluslararası kuruluşlarda kurumlarının muvafakati ile görev alacak memurlara, ilgili Bakanın onayı ile (her üç yılda bir Bakan onayı yenilenmek kaydıyla) memuriyeti süresince yabancı memleketlerin resmî kurumlarında on yıla, uluslararası kuruluşlarda yirmi bir yıla kadar aylıksız izin verilebilir.

Bilgilerini Artırmak Üzere Dış Memleketlere Gönderilme

- Mesleklerine ait öğrenimini bitirerek Devlet memurluğuna alınmış ve asli memur olarak atanmış olanlardan mesleklerine ait hizmetlerde yetiştirilmek, eğitilmek, bilgilerini artırmak veya staj yapmak üzere dış memleketlere kurumlarınca açılacak seçme veya yarışma sınavlarında başarı

gösterenlere ve dış burslara dayanılarak gönderilenlere İki yıla kadar ayrılma müsaadesi verilebilir.

- Gerekirse bu süre en çok bir kat uzatılabilir.

Askerlikten Terhis Edilenlerin Görevlerine Dönmeleri

Muvazzaf askerliğe ayrılan memurların terhislerinde göreve başlatılmaları ile muvazzaf askerlikte geçen sürelerin kademe ve derece intibaklarında değerlendirilmesi.

Devlet memuru iken muvazzaf askerlik hizmetini yapmak üzere silahaltına alınanlardan askerlik görevini tamamlayıp memuriyete dönmek isteyenler, terhis tarihinden itibaren **30 gün içinde** kurumlarına başvurmak ve kurumları da başvurma tarihinden itibaren azami **30 gün içinde** ilgilileri göreve başlatmak zorundadırlar.

Memurluktan Çekilenlerin Yeniden Atanmaları

- İki defadan fazla olmamak üzere memurluktan kendi istekleriyle çekilenlerden veya bu Kanun hükümlerine göre çekilmiş sayılanlardan tekrar memurluğa dönmek isteyenler, ayrıldıkları sınıfta boş kadro bulunmak ve bu sınıfın niteliklerini taşımak şartıyla ayrıldıkları tarihte almakta oldukları aylık derecesine eşit bir derecenin aynı kademesine diğer bir sınıfta eşit derecedeki kadrolara atanabilirler.
- 657 sayılı Kanuna tabi olmayan personelden kendi istekleri ile görevinden çekilmiş olanlar, boş kadro bulunmak ve gireceği sınıfın niteliklerini taşımak kaydı ile bu Kanuna tabi kurumlardaki memuriyetlere atanabilirler.
- Yasama görevinde veya **bakan olarak geçirilen her yıl bir kademe ilerlemesi ve her iki yıl bir derece yükselmesine esas olacak şekilde** değerlendirilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Çekilme

- Devlet memuru bağlı olduğu kuruma yazılı olarak müracaat etmek suretiyle memurluktan çekilme isteğinde bulunabilir.
- Mezuniyetsiz veya kurumlarınca kabul edilen mazereti olmaksızın görevin terk edilmesi ve bu terkin kesintisiz 10 gün devam etmesi halinde, yazılı müracaat şartı aranmaksızın, çekilme isteğinde bulunulmuş sayılır.
- Çekilmek isteyen memur yerine atanan kimsenin gelmesine veya çekilme isteğinin kabulüne kadar görevine devam eder. Yerine atanan kimse bir aya kadar gelmediği veya yerine bir vekil atanmadığı takdirde, üstüne haber vererek görevini bırakabilir.
- Olağanüstü mazeretle çekilenler, üstüne haber vermek şartıyla bir ay kaydına tabi değildirler.
- Yukarıdaki şartlara uyarak devlet memurluğundan çekilenler 6 ay geçmeden, yukarıdaki şartlara uymadan görevinden çekilenler 1 yıl geçmeden tekrar devlet memuru olamazlar.
- Çekilen Devlet memurlarından devir ve teslim ile yükümlü olanlar, bu işlemlerin sonuna kadar görevlerini bırakamazlar. Bu kurala uymayanlar tekrar 3 yıl geçmeden devlet memuru olamazlar.
- Olağanüstü hal, seferberlik ve savaş hallerinde veya genel hayata müessir afetlere uğrayan yerlerdeki Devlet memurları, çekilme istekleri kabul edilmedikçe veya yerine atanacaklar gelip işe başlamadıkça görevlerini bırakamazlar. Bu kurala uymayanlar bir daha devlet memuru olamazlar.

Çalışma saatleri

- Memurların haftalık çalışma süresi genel olarak 40 saattir. Bu süre Cumartesi ve Pazar günleri tatil olmak üzere düzenlenir.

- Cumhurbaşkanı, yurt dışı kuruluşlarda hizmetin gerektirdiği hallerde, hafta tatilini Cumartesi ve Pazardan başka günler olarak tespit edebilir.

Günlük Çalışma Saatlerinin Tespiti

- Günlük çalışmanın başlama ve bitme saatleri ile öğle dinlenme süresi, bölgelerin ve hizmetin özelliklerine göre merkezde Cumhurbaşkanınca, illerde valiler tarafından tespit olunur.
- Engelliler için; engel durumu, hizmet gerekleri, iklim ve ulaşım şartları göz önünde bulundurulmak suretiyle günlük çalışmanın başlama ve bitiş saatleri ile öğle dinlenme süreleri merkezde üst yönetici, taşrada mülki amirlerce farklı belirlenebilir.

Günün 24 Saatinde Devamlılık Gösteren Hizmetlerde Çalışma Saat ve Usulünün Tespiti

- Günün yirmi dört saatinde devamlılık gösteren hizmetlerde çalışan Devlet memurlarının çalışma saat ve şekilleri kurumlarınca düzenlenir.
- Ancak, kadın memurlara; tabip raporunda belirtilmesi hâlinde hamileliğin yirmi dördüncü haftasından önce ve her hâlde hamileliğin yirmi dördüncü haftasından itibaren ve doğumdan sonraki iki yıl süreyle gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez. Engelli memurlara da isteği dışında gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez.

Yıllık izin

- Devlet memurlarının yıllık izin süresi, hizmeti 1 yıldan on yıla kadar (On yıl dâhil) olanlar için yirmi gündür.
- Hizmeti on yıldan fazla olanlar için 30 gündür. Zorunlu hallerde bu sürelere gidiş ve dönüş için en çok ikişer gün eklenebilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Yıllık izinlerin kullanılışı

- Yıllık izinler, amirin uygun bulacağı zamanlarda, toptan veya ihtiyaca göre kısım kısım kullanılabilir.
- Birbirini izleyen iki yılın izni bir arada verilebilir.
- Öğretmenler yaz tatili ile dinlenme tatillerinde izinli sayılırlar. Bunlara, hastalık ve diğer mazeret izinleri dışında, ayrıca yıllık izin verilmez.
- Hizmetleri sırasında radyoaktif ışınlarla çalışan personele, her yıl yıllık izinlerine ilaveten bir aylık sağlık izni verilir.

Mazeret İzni

- Kadın memura; doğumdan önce sekiz, doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere top-lam on altı hafta süreyle analık izni verilir. Çoğul gebelik durumunda, doğum öncesi sekiz haftalık analık izni süresine iki hafta eklenir. Ancak beklenen doğum tarihinden sekiz hafta öncesine kadar sağlık durumunun çalışmaya uygun olduğunu tabip raporuyla belgeleyen kadın memur, isteği hâlinde doğumdan önceki üç haftaya kadar kurumunda çalışabilir. Bu durumda, doğum öncesinde bu rapora dayanarak fiilen çalıştığı süreler doğum sonrası analık izni süresine eklenir.
- Doğumun erken gerçekleşmesi sebebiyle, doğum öncesi analık izninin kullanılamayan bölümü de doğum sonrası analık izni süresine ilave edilir.
- Doğum öncesi analık izninin başlaması gereken tarihten önce gerçekleşen doğumlarda ise doğum tarihi ile analık izninin başlaması gereken tarih arasındaki süre doğum sonrası analık iznine ilave edilir.
- Doğumda veya doğum sonrasında analık izni kullanılırken annenin ölümü hâlinde, isteği üzerine memur olan babaya anne için öngörülen süre kadar izin verilir.

- Üç yaşını doldurmamış bir çocuğu eşiyle birlikte veya münferit olarak evlat edinen memurlar ile memur olmayan eşin münferit olarak evlat edinmesi hâlinde memur olan eşlerine, çocuğun teslim edildiği tarihten itibaren sekiz hafta süre ile izin verilir.

- Memura, eşinin doğum yapması hâlinde, isteği üzerine on gün babalık izni; kendisinin veya çocuğunun evlenmesi ya da eşinin, çocuğunun, kendisinin veya eşinin ana, baba ve kardeşinin ölümü hâllerinde isteği üzerine yedi gün izin verilir.

- Bir yıl içinde toptan veya bölümler hâlinde, mazeretleri sebebiyle memurlara on gün izin verilebilir.

- Zaruret hâlinde öğretmenler hariç olmak üzere, aynı usulle on gün daha mazeret izni verilebilir. Bu takdirde, ikinci kez verilen bu izin, yıllık izinden düşülür.

- Kadın memura, çocuğunu emzirmesi için doğum sonrası analık izni süresinin bitim tarihinden itibaren ilk altı ayda günde üç saat, ikinci altı ayda günde bir buçuk saat süt izni verilir. Süt izninin hangi saatler arasında ve günde kaç kez kullanılacağı hususunda, kadın memurun tercihi esastır.

- Memurlara; en az yüzde 70 oranında engelli ya da süreğen hastalığı olan çocuğunun (çocuğun evli olması durumunda eşinin de en az yüzde 70 oranında engelli olması kaydıyla) hastalanması hâlinde hastalık raporuna dayalı olarak ana veya babadan sadece biri tarafından kullanılması kaydıyla bir yıl içinde toptan veya bölümler hâlinde on güne kadar mazeret izni verilir.

- Doğum sonrası analık izni süresi sonunda kadın memur, isteği hâlinde çocuğun hayatta olması kaydıyla analık izni bitiminde başlamak üzere ayrıca süt izni verilmeksizin birinci doğumda iki ay, ikinci doğumda dört ay, sonraki doğumlarda ise altı ay süreyle günlük çalışma süresinin yarısı kadar çalışabilir. Çoğul doğumlarda bu sürelere birer ay ilave edilir. Çocuğun engelli doğması veya doğumdan sonraki on iki ay içinde çocuğun engellilik durumunun tespiti hâllerinde bu süreler on iki ay olarak uygulanır.

- Yıllık izin ve mazeret izinleri sırasında fiili çalışmaya bağlı her türlü ödemeler hariç malî haklar ile sosyal yardımlara dokunulmaz.

Hastalık ve Refakat İzni

- Memura, aylık ve özlük hakları korunarak, verilecek raporda gösterilecek lüzum üzerine, kanser, verem ve akıl hastalığı gibi uzun süreli bir tedaviye ihtiyaç gösteren hastalığı hâlinde on sekiz aya kadar, diğer hastalık hâllerinde ise on iki aya kadar izin verilir.

- Bu maddede yazılı azamî süreler kadar izin verilen memurun, bu iznin sonunda işe başlayabilmesi için, iyileştiğine dair raporu (yurt dışındaki memurlar için mahallî usule göre verilecek raporu) ibraz etmesi zorunludur. İzin süresinin sonunda, hastalığının devam ettiği resmî sağlık kurulu raporu ile tespit edilen memurun izni yukarıdaki süreler kadar bir kat uzatılır. **Bu sürenin sonunda da iyileşemeyen memur hakkında emeklilik hükümleri uygulanır.**

- Bunlardan gerekli sağlık şartlarını yeniden kazandıkları resmî sağlık kurullarınca tespit edilen ve emeklilik hakkını elde etmemiş olanlar, yeniden memuriyete dönmek istemeleri hâlinde, niteliklerine uygun kadrolara öncelikle atanırlar.

- Görevi sırasında veya görevinden dolayı bir kazaya veya saldırıya uğrayan veya bir meslek hastalığına tutulan memur, iyileşinceye kadar izinli sayılır.

- Memurun bakmakla yükümlü olduğu veya memur refakat etmediği takdirde hayatı tehlikeye girecek ana, baba, eş ve çocukları ile kardeşlerinden birinin ağır bir kaza

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

geçirmesi veya tedavisi uzun süren bir hastalığının bulunması hâllerinde, bu hâllerin sağlık kurulu raporuyla belgelendirilmesi şartıyla, aylık ve özlük hakları korunarak, **üç aya kadar** izin verilir. Gerektiğinde bu süre bir katına kadar uzatılır.

Aylıksız İzin

- Doğum sonrası analık izni süresinin bitiminden; eşi doğum yapan memura ise, doğum tarihinden itibaren istekleri üzerine **yirmi dört aya kadar** aylıksız izin verilir.
- Üç yaşını doldurmamış bir çocuğu eşiyle birlikte veya münferit olarak evlat edinen memurlar ile memur olmayan eşin münferit olarak evlat edinmesi hâlinde memur olan eşlerine verilen sekiz haftalık iznin bu iznin bitiminden itibaren, istekleri üzerine yirmi dört aya kadar aylıksız izin verilir. Evlat edinen her iki eşin memur olması durumunda bu süre, eşlerin talebi üzerine yirmi dört aylık süreyi geçmeyecek şekilde, birbirini izleyen iki bölüm hâlinde eşlere kullandırılabilir.
- Özel burs sağlayan ve bu burstan istifade etmesi için kendilerine aylıksız izin verilenler de dâhil olmak üzere burslu olarak ya da bütçe imkânlarıyla yetiştirilmek üzere yurtdışına gönderilen veya sürekli görevle yurtiçine ya da yurtdışına atanan veya en az altı ay süreyle yurtdışında geçici olarak görevlendirilen memurlar veya diğer personel kanunlarına tâbi olanlar ile yurtdışına kamu kurumlarınca gönderilmiş olan öğrencilerin memur olan eşlerine görev veya öğrenim süresi içinde aylıksız izin verilebilir.
- Memura, yıllık izinde esas alınan süreler itibarıyla beş hizmet yılını tamamlamış olması ve isteği hâlinde memuriyeti boyunca ve en fazla iki defada kullanılmak üzere, toplam bir yıla kadar aylıksız izin verilebilir.
- Aylıksız izin süresinin bitiminden önce mazereti gerektiren sebebin ortadan kalkması hâlinde, on gün içinde göreve dönülmesi zorunludur. Aylıksız izin süresinin bitiminde veya mazeret sebebinin kalkmasını izleyen on gün içinde görevine dönmeyenler, memuriyetten çekilmiş sayılır.

Disiplin Cezalarının Çeşitleri ile Ceza Uygulanacak Fiil ve Haller

Devlet memurlarına verilecek disiplin cezaları ile her bir disiplin cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

- Uyarma: Memura, görevinde ve davranışlarında daha dikkatli olması gerektiğinin yazı ile bildirilmesidir.
- Kınama: Memura, görevinde ve davranışlarında kusurlu olduğunun yazı ile bildirilmesidir.
- Aylıktan kesme: Memurun, brüt aylığından 1/30 - 1/8 arasında kesinti yapılmasıdır.
- Kademe İlerlemesinin Durdurulması: Fiilin ağırlık derecesine göre memurun, bulunduğu kademede ilerlemesinin 1 - 3 yıl durdurulmasıdır.
- Devlet memurluğundan çıkarma: Bir daha Devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır.

Uyarma Cezasını Gerektiren Fiil ve Haller

- Verilen emir ve görevlerin tam ve zamanında yapılmasında, görev mahallinde kurum-arca belirlenen usul ve esasların yerine getirilmesinde, görevle ilgili resmi belge, araç ve gereçlerin korunması, kullanılması ve bakımında kayıtsızlık göstermek veya düzensiz davranmak,
- Özürsüz veya izinsiz olarak göreve geç gelmek, erken ayrılmak, görev mahallini terk etmek,
- Kurumca belirlenen tasarruf tedbirlerine riayet etmemek,

- Usulsüz müracaat veya şikâyette bulunmak,
- Devlet memuru vakarına yakışmayan tutum ve davranışta bulunmak,
- Görevine veya iş sahiplerine karşı kayıtsızlık göstermek veya ilgisiz kalmak,
- Belirlenen kılık ve kıyafet hükümlerine aykırı davranmak,
- Görevin işbirliği içinde yapılması ilkesine aykırı davranışlarda bulunmak.

Kınama Cezasını Gerektiren Fiil ve Haller Şunlardır

- Verilen emir ve görevlerin tam ve zamanında yapılmasında, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasların yerine getirilmesinde, görevle ilgili resmi belge, araç ve gereçlerin korunması, kullanılması ve bakımında kusurlu davranmak,
- Eşlerinin, reşit olmayan veya mahcur olan çocuklarının kazanç getiren sürekli faaliyetlerini belirlenen sürede kurumuna bildirmemek,
- Görev sırasında amire hal ve hareketi ile saygısız davranmak,
- Hizmet dışında Devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak,
- Devlete ait resmi araç, gereç ve benzeri eşyayı özel işlerinde kullanmak,
- Devlete ait resmi belge, araç, gereç ve benzeri eşyayı kaybetmek,
- İş arkadaşlarına, maiyetindeki personele ve iş sahiplerine kötü muamelede bulunmak,
- İş arkadaşlarına ve iş sahiplerine söz veya hareketle sataşmak,
- Görev mahallinde genel ahlak ve edep dışı davranışlarda bulunmak ve bu tür yazı yazmak, işaret, resim ve benzeri şekiller çizmek ve yapmak,
- Verilen emirlere itiraz etmek,
- Borçlarını kasten ödemeyerek hakkında yasal yollara başvurulmasına neden olmak,
- Kurumların huzur, sükûn ve çalışma düzenini bozmak.
- Yetkili olmadığı halde basına, haber ajanslarına veya radyo ve televizyon kurumlarına bilgi veya demeç vermek.

Aylıktan Kesme Cezasını Gerektiren Fiil ve Haller

- Kasıtlı olarak; verilen emir ve görevleri tam ve zamanında yapmamak, görev mahallin-de kurumlarca belirlenen usul ve esasları yerine getirmemek, görevle ilgili resmi belge, araç ve gereçleri korumamak, bakımını yapmamak, hor kullanmak,
- Özürsüz olarak bir veya iki gün göreve gelmemek,
- Devlete ait resmi belge, araç, gereç ve benzerlerini özel menfaat sağlamak için kullanmak,
- Görevle ilgili konularda yükümlü olduğu kişilere yalan ve yanlış beyanda bulunmak,
- Görev sırasında amirine sözle saygısızlık etmek,
- Görev yeri sınırları içerisinde her hangi bir yerin toplantı, tören ve benzeri amaçlarla izinsiz olarak kullanılmasına yardımcı olmak,
- Hizmet içinde Devlet memurunun itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunmak.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Kademe İlerlemesinin Durdurulması Cezasını Gerektiren Fiil ve Haller

- Göreve sarhoş gelmek, görev yerinde alkollü içki içmek,
- Özürsüz ve kesintisiz 3 - 9 gün göreve gelmemek,
- Görevi ile ilgili olarak her ne şekilde olursa olsun çıkar sağlamak,
- Amirine veya maiyetindekilere karşı küçük düşürücü veya aşağılayıcı fiil ve hareketler yapmak,
- Görev yeri sınırları içinde herhangi bir yeri toplantı, tören ve benzeri amaçlarla izinsiz kullanmak veya kullandırmak,
- Gerçeğe aykırı rapor ve belge düzenlemek,
- Ticaret yapmak veya Devlet memurlarına yasaklanan diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunmak,
- Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak,
- Belirlenen durum ve sürelerde mal bildiriminde bulunmamak,
- Açıklanması yasaklanan bilgileri açıklamak,
- Amirine, maiyetindekilere, iş arkadaşları veya iş sahiplerine hakarette bulunmak veya bunları tehdit etmek,
- Diplomatik statüsünden yararlanmak suretiyle yurt dışında, haklı bir sebep göstermek-sizin ödeme kabiliyetinin üstünde borçlanmak ve borçlarını ödemedeki tutum ve davranışlarıyla Devlet itibarını zedelemek veya zorunlu bir sebebe dayanmaksızın borcunu ödemeden yurda dönmek,
- Verilen görev ve emirleri kasten yapmamak,
- Herhangi bir siyasi parti yararına veya zararına fiilen faaliyette bulunmak.

Devlet Memurluğundan Çıkarma Cezasını Gerektiren Fiil ve Haller

- İdeolojik veya siyasi amaçlarla kurumların huzur, sükûn ve çalışma düzenini bozmak, boykot, işgal, kamu hizmetlerinin yürütülmesini engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımda bulunmak.
- Yasaklanmış her türlü yayını veya siyasi veya ideolojik amaçlı bildiri, afiş, pankart, bant ve benzerlerini basmak, çoğaltmak, dağıtmak veya bunları kurumların herhangi bir yerine asmak veya teşhir etmek,
- Siyasi partiye girmek,
- Özürsüz olarak bir yılda toplam 20 gün göreve gelmemek,
- Savaş, olağanüstü hal veya genel afetlere ilişkin konularda amirlerin verdiği görev veya emirleri yapmamak,
- Memurluk sıfatı ile bağdaşmayacak nitelik ve derecede yüz kızartıcı ve utanç verici hareketlerde bulunmak,
- Yetki almadan gizli bilgileri açıklamak,
- Siyasi ve ideolojik eylemlerden arananları görev mahallinde gizlemek,
- Yurt dışında Devletin itibarını düşürecek veya görev haysiyetini zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunmak,
- 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanuna aykırı fiilleri işlemek.
- Terör örgütleriyle eylem birliği içerisinde olmak, bu örgütlere yardım etmek, kamu imkân ve kaynaklarını bu örgütleri desteklemeye yönelik kullanmak ya da kullandırmak, bu örgütlerin propagandasını yapmak.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Disiplin cezası verilmesine sebep olmuş bir fiil veya halin cezaların özlük dosyasından silinmesine ilişkin süre içinde tekerrüründe bir derece ağır ceza uygulanır. Aynı derecede cezayı gerektiren fakat ayrı fiil veya haller nedeniyle verilen disiplin cezalarının üçüncü uygulamasında bir derece ağır ceza verilir.
- Geçmiş hizmetleri sırasındaki çalışmaları olumlu olan ve ödül veya başarı belgesi alan memurlar için verilecek cezalarda bir derece hafif olanı uygulanabilir.

Disiplin Cezası Vermeye Yetkili Amir ve Kurullar

- Uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezaları disiplin amirleri tarafından; kademe ilerlemesinin durdurulması cezası, memurun bağlı olduğu kurumdaki disiplin kurulunun kararı alındıktan sonra, atamaya yetkili amirler il disiplin kurullarının kararlarına dayanan hallerde Valiler tarafından verilir.
- Devlet memurluğundan çıkarma cezası amirlerin bu yoldaki isteği üzerine, memurun bağlı bulunduğu kurumun yüksek disiplin kurulu kararı ile verilir.
- Disiplin kurulu ve yüksek disiplin kurulunun ayrı bir ceza tayinine yetkisi yoktur, cezayı kabul veya reddeder. Ret halinde atamaya yetkili amirler 15 gün içinde başka bir disiplin cezası vermekte serbesttirler.

Zamanaşımı

- Uyarma, kınama, aylıktan kesme ve kademe ilerlemesinin durdurulması cezalarında bir ay içinde disiplin soruşturmasına,
- Memurluktan çıkarma cezasında altı ay içinde disiplin kovuşturmasına başlanmadığı takdirde disiplin cezası verme yetkisi zamanaşımına uğrar.
- Disiplin cezasını gerektiren fiil ve hallerin işlendiği tarihten itibaren nihayet iki yıl içinde disiplin cezası verilmediği takdirde ceza verme yetkisi zamanaşımına uğrar.

Karar süresi

- Disiplin amirleri uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezalarını soruşturmanın tamamlandığı günden itibaren 15 gün içinde vermek zorundadırlar.
- Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren hallerde soruşturma dosyası, kararını bildirmek üzere yetkili disiplin kuruluna 15 gün içinde tevdi edilir.
- Disiplin kurulu, dosyayı aldığı tarihten itibaren 30 gün içinde soruşturma evrakına göre kararını bildirir.
- Memurluktan çıkarma cezası için disiplin amirleri tarafından yaptırılan soruşturmaya ait dosya, memurun bağlı bulunduğu kurumun yüksek disiplin kuruluna tevdiinden itibaren azami altı ay içinde bu kurulca, karara bağlanır.

Savunma hakkı

- Devlet memuru hakkında savunması alınmadan disiplin cezası verilemez.
- Soruşturmayı yapanın veya yetkili disiplin kurulunun 7 günden az olmamak üzere verdiği süre içinde veya belirtilen bir tarihte savunmasını yapmayan memur, savunma hakkından vazgeçmiş sayılır.

Disiplin Cezalarının Uygulaması

- Disiplin cezaları verildiği tarihten itibaren hüküm ifade eder ve derhal uygulanır.
- Aylıktan kesme cezası, cezanın veriliş tarihini takip eden aybaşında uygulanır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Verilen disiplin cezaları üst disiplin amirine, Devlet memurluğundan çıkarma cezası ayrıca Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.
- Aylıktan kesme cezası ile tecziye edilenler 5 yıl, kademe ilerlemesinin durdurulması cezası ile tecziye edilenler 10 yıl boyunca daire başkanı kadrolarına, daire başkanı kadrosunun dengi ve daha üstü kadrolara, bölge ve il teşkilatlarının en üst yönetici kadrolarına, düzenleyici ve denetleyici kurumların başkanlık ve üyeliklerine, vali ve büyükelçi kadrolarına atanamazlar.

Disiplin Cezalarının Bir Süre Sonra Özlük Dosyasından Silinmesi

- Disiplin cezaları memurun özlük dosyasına işlenir. Devlet memurluğundan çıkarma cezasından başka bir disiplin cezasına çarptırılmış olan memur uyarma ve kınama cezalarının uygulanmasından 5 sene, diğer cezaların uygulanmasından 10 sene sonra atamaya yetkili amire başvurarak, verilmiş olan cezalarının özlük dosyasından silinmesini isteyebilir.
- Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasının özlük dosyasından çıkarılmasında disiplin kurulunun mütalaası alındıktan sonra karar verilir.

Disiplin Kurulları ve Disiplin Amirleri

Disiplin ve soruşturma işlerinde kanunlarla verilen görevleri yapmak üzere Kurum merkezinde bir Yüksek Disiplin Kurulu ile her ilde, bölge esasına göre çalışan kuruluşlarda bölge merkezinde ve kurum merkezinde ayrıca Milli Eğitim müdürlüklerinde birer Disiplin Kurulu bulunur.

İtiraz

- Disiplin amirleri tarafından verilen uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezalarına karşı disiplin kuruluna, kademe ilerlemesinin durdurulması cezasına karşı yüksek disiplin kuruluna itiraz edilebilir.
- İtirazda süre, kararın ilgiliye tebliği tarihinden itibaren yedi gündür. Süresi içinde itiraz edilmeyen disiplin cezaları kesinleşir.
- İtiraz mercileri, itiraz dilekçesi ile karar ve eklerinin kendilerine intikalinden itibaren otuz gün içinde kararlarını vermek zorundadır.
- İtirazın kabulü hâlinde, disiplin amirleri kararı gözden geçirerek verilen cezayı hafifletebilir veya tamamen kaldırabilirler.
- Disiplin cezalarına karşı idari yargı yoluna başvurulabilir.

Görevden Uzaklaştırma

Görevden uzaklaştırmaya yetkililer şunlardır.

- Atamaya yetkili amirler;
- Bakanlık ve genel müdürlük müfettişleri;
- İllerde valiler;
- İlçelerde kaymakamlar (İlçe idare şube başkanları hakkında valinin muvafakati şarttır.)
- Valiler ve kaymakamlar tarafından alınan görevden uzaklaştırma tedbiri, memurun kurumuna derhal bildirilir.

Görevden Uzaklaştıran Amirin Sorumluluğu

Görevinden uzaklaştırılan Devlet memurları hakkında görevden uzaklaştırmayı izleyen 10 iş günü içinde soruşturmaya başlanması şarttır.

Görevden Uzaklaştırılan veya Görevinden Uzak Kalan Memurların Hak ve Yükümlülüğü

Görevden uzaklaştırılan ve görevi ile ilgili olsun veya olmasın herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınan memurlara bu süre içinde aylıklarının üçte ikisi ödenir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Süre

- Görevden uzaklaştırma; bir disiplin kovuşturması icabından olduğu takdir-de en çok 3 ay devam edebilir. Bu süre sonunda hakkında bir karar verilmediği takdirde memur görevine başlatılır.
- Bir ceza kovuşturması icabından olduğu takdirde görevinden uzaklaştırmaya yetkili amir (Müfettişlerin görevinden uzaklaştırdıkları memurlar hakkında atamaya yetkili amir) ilgilinin durumunu **her iki ayda bir** inceleyerek görevine dönüp dönmemesi hakkında bir karar verir ve ilgiliye de yazı ile tebliğ eder.

Ders ve Konferans Ücretleri

- Kendilerine ders görevi verilenlere, ders saati başına gündüz öğretimi için 140,
- Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında yarıyıl ve yaz tatillerinde, cumartesi ve pazar günleri ile saat 18.00›den sonra başlayan öğretim faaliyetleri için 150 gösterge rakamı ödenir.
- Özel eğitime muhtaç öğrenci-lerin eğitim ve öğretim gördüğü kurumlarda görevli öğretmen ve yöneticiler ile bu öğrencilere yönelik olarak açılan özel sınıf öğretmenlerine ve cezaevlerinde görevli öğretmenlere %25,
- Millî Eğitim Bakanlığı Örgün ve Yaygın Eğitimi Destekleme ve Yetiştirme Kursları Yönergesi kapsamında görev alan yönetici ve öğretmenlere %100 fazlasıyla ödenir.

Fazla Çalışma Ücreti

- Kurumlar gerektiği takdirde personelini günlük çalışma saatleri dışında fazla çalışma ücreti vermeksizin çalıştırabilirler. Bu durumda personele yaptırılacak fazla çalışmanın her sekiz saati için bir gün hesabı ile izin verilir. Ancak, bu suretle verilecek iznin en çok on günlük kısmı yıllık izinle birleştirilerek yılı içinde kullandırılabilir.
- Milli İstihbarat Teşkilatı mensuplarına ödenecek fazla çalışma ücretleri ve diğer hususlar Cumhurbaşkanı tarafından onaylanacak bir talimatla tespit edilir.

Sosyal Haklar ve Yardımlar
Memurların Sosyal Tesis İhtiyaçları

- Devlet Memurları için lüzum ve ihtiyaç görülen yerlerde çocuk bakımevi ve sosyal tesisler kurulabilir.
- Bunların kuruluş ve işletme esas ve usulleri Devlet Personel Başkanlığı ile Maliye ve Gümrük Bakanlığınca birlikte hazırlanacak genel yönetmelikle belirlenir.

Devlet Memurları İçin Konut Kredisi

- Devlet Memurlarından T. C. Emekli Sandığına tabi hizmeti 10 yıl ve daha fazla olanlara, istekleri üzerine Toplu Konut Fonundan özel şartlarla ve öncelikle konut kredisi verilebilir.
- Bu krediden faydalanma şartları ile kredi borcunun memurlardan tahsili ve her yıl ödenecek toplam kredi tutarı gibi diğer hususlar Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığınca hazırlanacak yönetmelikle düzenlenir.

Öğrenim Bursları ve Yurtları

- Mahrumiyet yerlerinde çalışan Devlet memurları görev yerlerinde çocuğunun girmesi gereken orta dereceli okul bulunmadığı takdirde, bu dereceli okullarda okuma hakkını kazanmış bulunan çocuklarını yatılı okullarda okutmak isterlerse, pansiyon ücret indiriminden faydalanırlar.
- Bu indirim her yıl bütçe kanunu ile tespit olunan pansiyon ücretlerinden en azının çocukların her biri için % 50 si oranındadır. İndirim sonucunda meydana çıkan fark Devlet bütçesinden ödenir.

- Pansiyonlarda ücret indiriminden faydalanan memurların çocukları sınıfta kalırlarsa aynı sınıf için ikinci sene bu haktan faydalanamazlar.

Aile Yardımı Ödeneği

- Evli bulunan Devlet memurlarına aile yardımı ödeneği verilir.
- Bu yardım, memurun her ne şekilde olursa ol-sun menfaat karşılığı çalışmayan veya herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan aylık almayan eşi için 1500, çocuklarından her biri için de 250 gösterge rakamının (72 nci ay dâhil olmak üzere 0-6 yaş grubunda yer alan çocuklar için bir kat artırımlı) aylık katsayısı ile çarpılması sonucu elde edilecek miktar üzerinden ödenir.
- Bu fıkrada yer alan gösterge rakamlarını 3 katına kadar artırmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir.
- Devlet memurunun, geçimini sağladığı üvey çocukları için de bu ödenek verilir.

Aile Yardımı Ödeneğinin Ödeme Usulü

- Aile yardımı ödeneği Devlet memurlarına her ay aylıklarıyla birlikte ödenir. Karı ve kocanın her ikisi de memur iseler bu ödenek yalnız kocaya verilir.
- Aile yardımı ödenekleri hiç bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ödenir ve borç için haczedilemez.

Çocuk İçin Aile Yardımı Ödeneği Verilmeyecek Haller

- Evlenen çocuklar,
- 25 yaşını dolduran çocuklar (25 yaşını bitirdiği halde evlenmemiş kız çocukları ile çalışamayacak derecede malullükleri resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilenler için süresiz olarak ödeneğin verilmesine devam olunur.),
- Kendileri hesabına ticaret yapan veya gerçek veya tüzel kişiler yanında her ne şekilde olursa olsun menfaat karşılığı çalışan çocuklar (Öğrenim yapmakta iken tatil devresinde çalışanlar hariç)

Ölüm Yardımı Ödeneği

- Devlet memurların-dan: memur olmayan eşi ile aile yardımı ödeneğine müstahak çocuğu ölenlere **en yüksek Devlet memuru aylığı (ek gösterge dâhil) tutarında,** memurun ölümü halinde sağlığında bildiri ile gösterdiği kimseye, eğer bildiri vermemiş ise eşine ve çocuklarına, bunlar yoksa ana ve babasına, bunlar da yoksa kardeşlerine en yüksek Devlet memuru aylığının (ek gösterge dâhil) iki katı tutarında, ölüm yardımı ödeneği verilir.
- Ölüm yardımı ödeneği, hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaksızın ve ödeme emri aran-maksızın saymanlarca derhal ödenir. Bu yardım borç için haczedilemez.

Cenaze Giderleri

Devlet memurlarının ölümü halinde cenaze giderleri (cenazenin başka yere nakil dâhil) kurumlarınca ödenir.

Devlet Memurlarının Yetiştirilmesi

Kurumların Memurlarını Hizmet İçinde Yetiştirme Esasları

Devlet memurlarının yetişmelerini sağlamak, verimliliğini artırmak ve daha ileriki görevlere hazırlamak amacıyla uygulanacak hizmet içi eğitim, Devlet Personel Başkanlığı tarafından ilgili kurumlarla birlikte hazırlanacak yönetmelikler dâhilinde yürütülür.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Eğitim Birimleri

Her kurumda, yetiştirme faaliyetlerini düzenlemek, yürütmek ve değerlendirmekle görevli bir "Eğitim birimi" kurulur. Birden çok birim kurulan kurumlarda bunlardan biri "Merkez Eğitim Birimi" adını alır.

Rapor Verme

Kurumlar yıllık eğitim programlarına göre yapmakta oldukları eğitim çalışmalarının sonuçlarını her altı aylık dönemin bitiminden en geç bir ay sonra Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığına bir raporla bildirmek zorundadırlar.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

4. MİLLİ EĞİTİM TEMEL KANUNU (1739)

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu: Türk Milli Eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve Devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsayan kanundur.

Türk Milli Eğitiminin Genel amaçları

- Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,
- Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek
- İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak
- Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri

- Genellik ve eşitlik
- Ferdin ve toplumun ihtiyaçları
- Yöneltme
- Eğitim hakkı
- Fırsat ve imkân eşitliği
- Süreklilik
- Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği
- Demokrasi eğitimi
- Laiklik
- Bilimsellik
- Planlılık
- Karma eğitim
- Eğitim kampüsleri ve okul ile ailenin işbirliği
- Her yerde eğitim

Genellik ve Eşitlik: Eğitim kurumlar dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Ferdin ve toplumun ihtiyaçları ilkesi: Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

Yöneltme ilkesi: Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler. Millî eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir. Yöneltmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanılır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Eğitim Hakkı ilkesi: İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.

Fırsat ve imkân eşitliği ilkesi: Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

Süreklilik ilkesi: Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır.

Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.

Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği ilkesi

- Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır.
- Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.
- Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Mili Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.

Demokrasi eğitimi ilkesi

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

Laiklik ilkesi: Türk milli eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

Bilimsellik ilkesi

- Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir.
- Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır.
- Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımından teşvik edilir ve desteklenir.

Planlılık İlkesi

- Milli eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim - insan gücü - istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik

eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.

- Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir.
- Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit edilir ve kurumların bu standartlara göre en uygun büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

Karma Eğitim İlkesi

Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkân ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

Eğitim Kampüsleri ve Okul ile Ailenin İşbirliği İlkesi

- Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır.
- Farklı eğitim kurumlarının aynı alanda kurulması hususunda eğitim kampüsleri kurulur ve burada bulunan ortak açık alan, kantin, salon ve benzeri yerlerin kuruluşların işletilmesi okul aile birliği tarafından yapılır.
- Öğrenci velileri hiçbir surette bağış yapmaya zorlanamaz. Okul-aile birliklerinin kuruluş ve işleyişi, birlik organlarının oluşturulması ve seçim şekilleri, sosyal ve kültürel etkinliklerden sağlanan maddi katkılar, bağışların kabulü, harcanması ve denetlenmesi ile açık alan, kantin, salon ve benzeri yerlerin işlettirilmesi veya işletilmesinden sağlanan gelirlerin dağıtım yerleri ve oranları, harcanması ve denetlenmesine dair usul ve esaslar, Maliye Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.
- Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde, gerekli görülen hallerde il milli eğitim müdürlükleri; il sınırları içerisinde bulunan bir veya birden fazla eğitim kampüsü yönetiminin veya okul-aile birliğinin işlettirebileceği veya işletebileceği yerlere ilişkin ihaleleri bunlar adına yapmaya yetkilidir.

Her yerde eğitim ilkesi: Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.

Türk Milli Eğitim Sisteminin Oluştuğu Bölümler

- Örgün eğitim
- Yaygın eğitim

Örgün Eğitim Kurumları

- Okul öncesi eğitim
- İlköğretim
- Ortaöğretim
- Yükseköğretim

Yaygın Eğitim: Örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsayan eğitim sistemidir.

Okul Öncesi eğitimin kapsamı: Okul öncesi eğitimi, mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Bu eğitim isteğe bağlıdır.

Okul Öncesi Eğitiminin Amaç ve Görevleri

- Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak;

- Onları ilköğretime hazırlamak;
- Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak;
- Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

Kuruluşu Bakımından Okul Öncesi Eğitim Kurumları

- Bağımsız anaokulu
- İlköğretim okuluna bağlı anasınıfı
- Uygulama sınıfı

İlköğretimin Kapsamı

- Mecburi ilköğretim çağı **6-14 yaş** aralığını kapsamaktadır.
- İlkokulların birinci sınıflarına o yılın **31 Aralık** ayı itibariyle 72 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır.

İlköğretim Kurumlarının Kurulması

- İlköğretim kurumlarının ilkokul ve ortaokul olarak bağımsız okullar hâlinde kurulması esastır.
- Ancak imkân ve şartlara göre ortaokullar, ilkokullarla veya liselerle birlikte de kurulabilir.

İlköğretim Kurumlarının Kuruluşlarının Düzenlenmesi

İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

İlköğretimin Amaç ve Görevleri

- Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek,
- Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.
- İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır.

Ortaöğretimin Kapsamı: Ortaöğretim; ilköğretime dayalı dört yıllık zorunlu örgün veya yaygın öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumları ile mesleki eğitim merkezlerinin tümünü kapsar.

Ortaöğretimden Yararlanma Hakkı: İlköğretimini tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, ortaöğretime devam etmek ve ortaöğretim imkânlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.

Ortaöğretimin Amaç ve Görevleri

- Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,
- Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Ortaöğretim Kurumlarının Kuruluşu

- Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liseler ile mesleki eğitim merkezlerinden meydana gelir.
- Belli bir programa ağırlık veren okullara lise, teknik lise ve tarım meslek lisesi gibi eğitim dallarını belirleyen adlar verilir.

Çok Programlı Lise: Nüfusu az ve dağınık olan ve Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli görülen yerlerde, ortaöğretimin, genel, mesleki ve teknik öğretim programlarını bir yönetim altında uygulayan liselerdir.

- Ortaöğretim kurumlarının öğrenim süresi, uygulanan programın özelliğine göre, Milli Eğitim Bakanlığınca tespit edilir.

Ortaöğretimde Yöneltme: Yöneltme sürecinin ortaöğretimde de devam etmesinin amacı yöneltme ilköğretimde başlar; yanılmaları önlemek ve muhtemel gelişmelere göre yeniden yöneltmeyi sağlamak için ortaöğretimde de devam eder.

Yükseköğretime geçiş sistemi: Lise veya dengi okulları bitirenler, yükseköğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır.

- Hangi yükseköğretim kurumlarına, hangi programları bitirenlerin nasıl girecekleri, giriş şartları **Yükseköğretim Kurulu** tarafından belirlenir.

İmam hatip liselerinin kuruluş amacı: İmam - hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Güzel sanatlar eğitimi için belirlenen düzenlemeler: Güzel sanatlar alanlarında özel istidat ve kabiliyetleri beliren çocukları küçük yaşlardan itibaren yetiştirmek üzere ilköğretim ve orta öğretim seviyesinde ayrı okullar açılabilir veya ayrı yetiştirme tedbirleri alınabilir. Özellikleri dolayısıyla bunların kuruluş, işleyiş ve yetiştirme ile ilgili esasları ayrı bir yönetmelikle düzenlenir.

Yükseköğretimin kapsamı: Yükseköğretim, orta öğretime dayalı en az iki yıllık yükseköğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar.

Yükseköğretimin amaç ve görevleri:

- Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek;
- Çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak;
- Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak;
- Yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, Hükümet ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak ve Hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek;
- Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak;
- Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözle, yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır.

Yükseköğretim kurumları:

- Üniversiteler,
- Fakülteler,
- Enstitüler,
- Yüksekokullar,
- Konservatuvarlar,
- Meslek yüksekokulları
- Uygulama ve araştırma merkezleridir.

Öğrenim harç ve ücretlerinin tutarları ve bunların ödenme tarzları ile burs ve kredilerin tutarları ve bunların veriliş esasları, Maliye Bakanlığı ile birlikte hazırlanacak yönetmelikle tespit edilir.

Yaygın eğitimin amaç ve görevleri:

- Okuma - yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkânları hazırlamak,
- Çağımızın bilimsel, teknolojik, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim imkânları hazırlamak,
- Milli kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapmak,
- Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenme anlayış ve alışkanlıkları kazandırmak,
- İktisadi gücün arttırılması için gerekli beslenme ve sağlıklı yaşama şekil ve usullerini benimsetmek,
- Boş zamanları iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak,
- Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekleri edinmelerini sağlayıcı imkânlar hazırlamak,
- Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır.

» Yaygın eğitim genel ve mesleki teknik eğitim olmak üzere ikiye ayrılır.

» Genel, mesleki ve teknik yaygın eğitim alanında görev alan resmi, özel ve gönüllü kuruluşların çalışmaları arasındaki koordinasyon **Milli Eğitim Bakanlığı** tarafından sağlanır.

» Eğitim ve öğretim hizmetinin, bu kanun hükümlerine göre Devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden **Milli Eğitim Bakanlığı** sorumludur.

Eğitim Yüksekokulu: Öğretmenlik formasyonu veren ve öğretmen yetiştiren Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim yüksekokulları, Cumhurbaşkanı kararı ile kurulabilirler.

Eğitim faaliyetleri ile ilgili "yasaklık" ifadesinin kapsamı: Askeri maksatlarla açılacak okullar hariç, bu kanun hükümlerine aykırı hiç bir eğitim faaliyetinde bulunulamaz.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda okul açma yetkisi: Türkiye'de ilköğretim okulu, lise veya dengi okullar, Milli Eğitim Bakanlığının izni olmaksızın açılamaz.

- Türk vatandaşlarının yurt dışında eğitim, öğrenim ve ihtisas görmeleri ile ilgili Devlet hizmetlerinin düzenlenmesinden (askeri öğrenciler hariç) Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur.
- Askeri eğitim kurumlarının dereceleri ve müfredatı Milli Savunma Bakanlığı ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığı'nca tespit edilir.

Öğretmenlerin izinleri:

- Öğretmenler, yaz tatili içinde aralıksız iki ay izinlidirler. Ancak bu iki aylık izin sürelerine dokunulmadan kalan tatil zamanlarında yönetmelikle belirlenecek meslekle ilgili çalışmalara katılmakla yükümlüdürler.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Rehberlik öğretmenleri tercih danışmanlığı, alan ve ders seçimi, öğrenci tanılama sürecine bağlı olarak yapılacak çalışmalarda ihtiyaç duyulması halinde izin ve tatil dönemlerinde de görevlendirilebilir. Bu durumda rehberlik öğretmenlerinin izinleri bir aydan az olamaz.
- İlçe, il veya ülke genelinde genel hayatı etkileyen salgın hastalık, doğal afet, elverişsiz hava koşulları gibi nedenlerle eğitim ve öğretim faaliyetinin iki haftadan fazla süreyle yapılamaması halinde uygulanacak telafi programlarının ders yılı içerisinde tamamlanamadığı durumlarda yaz tatilinde yapılacak eğitim ve öğretim faaliyetleri nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığınca öğretmenlerin izinleri kısaltılabilir. Bu durumda öğretmenlerin izinleri bir aydan az olamaz.
- Kendilerine ikinci görev olarak okul/kurum yöneticiliği verilenler ve yüz yüze eğitim yapılmayan eğitim kurumlarında görevli öğretmenler ile Bakanlık merkez teşkilatı ve il/ilçe milli eğitim müdürlüklerinde görevlendirilen (yöneticilik dâhil) öğretmenler yıllık izinlerini yıllık izin sistemiyle kullanırlar. 10 yıla kadar 20 gün 10 yıldan sonra 30 gün yıllık izin kullanılabilir.

» Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak veya hazırlatılacak kitaplar ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlama, inceleme ve redaksiyonunda görevlendirilenlere ücret ödenir.

» Ders kitaplarına ilişkin yarışmalarda derece alanlara verilecek ödülün ödeme, usul ve esasları ile miktarı yönetmelikle belirlenir.

» Özel kesimce hazırlanan ve okullarda ders kitabı olarak okutulmak üzere Millî Eğitim Bakanlığına gönderilen eserler ücret karşılığı incelenir.

Eğitim ve öğretim Alanındaki Görev ve Sorumluluk:

- Askeri maksatlarla açılacak okullar hariç, bu kanun hükümlerine aykırı hiç bir eğitim faaliyetinde bulunulamaz.
- Diğer bakanlıklara bağlı lise ve dengi okulların program ve yönetmelikleri, ilgili bakanlıkla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından birlikte yapılır ve Milli Eğitim Bakanlığınca onanır.
- Türk vatandaşlarının yurt dışında eğitim, öğrenim ve ihtisas görmeleri ile ilgili Devlet hizmetlerinin düzenlenmesinden (askeri öğrenciler hariç), Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur.

5. 3071 SAYILI DİLEKÇE HAKKININ KULLANILMASINA DAİR KANUN

3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun: Türk vatandaşlarının ve Türkiye'de ikamet eden yabancıların kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma haklarının kullanılma biçimini düzenleyen kanundur.

Kanunun Amacı: Türk vatandaşlarının ve Türkiye'de ikamet eden yabancıların kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma haklarının kullanılma biçimini düzenlemektir.

- Dilekçe hakkını **Türk vatandaşları ile karşılıklılık esası gözetilmek ve dilekçelerinin Türkçe yazılması kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kullanabilir.**
- 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanuna göre dilekçeler **Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara Dilekçede bulunması zorunlu şartlar:** Dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması gerekir.

3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanuna göre gönderilen makamda hata yapılması halinde dilekçe, konusuyla ilgili olmayan bir idari makama verilmesi durumunda, bu makam tarafından yetkili idari makama gönderilir ve ayrıca dilekçe sahibine de bilgi verilir.

Değerlendirmeye alınamayacak dilekçeler:

- Belli bir konuyu ihtiva etmeyenler
- Yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olanlar
- 4 üncü maddede gösterilen şartlardan (Dilekçe sahibinin adı- soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresi) herhangi birini taşımayanlar

- 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanuna göre yetkili makamlara yapılan başvurularla ilgili olarak dilekçe sahiplerine en geç **30** gün içinde gerekçeli olarak cevap verilmelidir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen dilekçelerle ilgili olarak dilekçe sahiplerine en geç kaç **60** gün içinde gerekçeli olarak cevap verilmelidir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen dilekçelerin, Dilekçe Komisyonunda incelenmesi ve karara bağlanması 60 gün içinde sonuçlanır.
- Dilekçe Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile özel kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi almak, idari denetimin yapılmasını istemek, bilirkişi görevlendirmek ve yerinde inceleme yapmak yetkisine sahiptir.
- İlgili kamu kurum veya kuruluşlara Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonunca gönderilen dilekçeler **30** gün içinde cevaplandırır.
- Türkiye'de ikamet eden yabancıların kendileri ve kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri konusunda yetkili makamlara yaptıkları başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlemin safahatı hakkında dilekçe sahiplerine en geç kaç 30 gün içinde gerekçeli olarak cevap verilir.
- **Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'a göre Türkiye'de ikamet eden yabancıların dilekçe hakkından yararlanmalarında karşılıklılık esası gözetilir.**
- **Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'a göre Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen dilekçeler dilekçe komisyonu tarafından incelenir**

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Yürütülmekte olan bir ceza kovuşturmasıyla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisine verilen bir dilekçenin, 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanuna göre incelenemez.
- 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dar Kanuna göre; Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen dilekçelerin ilgili Kamu kurumlarına gönderilmesi durumunda cevaplanma süresi 30 gündür.
- 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclis Başkanı yürütür.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

6. MEMURLAR VE DİĞER KAMU GÖREVLİLERİNİN YARGILANMASI HAKKINDA KANUN (4483)

Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Kanun

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlardan dolayı yargılanabilmeleri için izin vermeye yetkili mercileri belirtmek ve izlenecek usulü düzenlemek amacıyla uygulanır.

Kanunun Uygulanacağı Durumlar

Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında uygulanır.

Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali genel hükümlere tabidir.

İzin Vermeye Yetkili Merciler

- İlçede görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında kaymakam,
- İlde ve merkez ilçede görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kaymakamlar hakkında vali,
- Bölge düzeyinde teşkilatlanan kurum ve kuruluşlarda görev yapan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında görev yaptıkları ilin valisi,
- Cumhurbaşkanına veya Cumhurbaşkanlığına bağlı, ilgili veya ilişkili kuruluşlar ve bakanlıkların merkez ve bağlı veya ilgili kuruluşlarında görev yapan diğer memur ve kamu görevlileri hakkında o kuruluşun en üst idari amiri,
- Cumhurbaşkanı kararıyla atanan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında Cumhurbaşkanı veya ilgili bakan,
- Türkiye Büyük Millet Meclisinde görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri ve yardımcıları hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı,
- Cumhurbaşkanlığında görevli memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı hakkında Cumhurbaşkanı,
- Büyükşehir belediye başkanları, il ve ilçe belediye başkanları; büyükşehir, il ve ilçe belediye meclisi üyeleri ile il genel meclisi üyeleri hakkında İçişleri Bakanı,
- İlçelerdeki belde belediye başkanları ve belde belediye meclisi üyeleri hakkında kaymakam, merkez ilçelerdeki belde belediye başkanları ve belde belediye meclisi üyeleri hakkında bulundukları ilin valisi,
- Köy ve mahalle muhtarları ile bu Kanun kapsamına giren diğer memurlar ve kamu görevlileri hakkında ilçelerde kaymakam, merkez ilçede vali,
- Yokluklarında ise vekilleri tarafından bizzat kullanılır.
- Yetkili mercilerin saptanmasında, memur veya kamu görevlisinin suç tarihindeki görevi esas alınır.
- **Ast memur ile üst memurun aynı fiile iştiraki halinde izin, üst memurun bağlı olduğu merciden istenir.**

Olayın Yetkili Mercie İletilmesi, İşleme Konulmayacak İhbar ve Şikâyetler

- Cumhuriyet başsavcıları, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin bu Kanun kapsamına giren suçlarına ilişkin herhangi bir ihbar veya şikâyet aldıklarında veya böyle bir durumu öğrendiklerinde ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan delilleri tespitten başka hiçbir işlem yapmayarak ve hakkında ihbar veya

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

şikâyette bulunulan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesine başvurmaksızın evrakın bir örneğini ilgili makama göndererek soruşturma izni isterler.

- Diğer makam ve memurlarla kamu görevlileri de, bu Kanun kapsamına giren bir suç işlendiğini ihbar, şikâyet, bilgi, belge veya bulgulara dayanarak öğrendiklerinde durumu izin vermeye yetkili mercie iletirler.
- Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar veya şikâyetlerde kişi veya olay belirtilmesi, iddiaların ciddî bulgu ve belgelere dayanması, ihbar veya şikâyet dilekçesinde dilekçe sahibinin doğru ad, soyad ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması zorunludur.
- Yukarıdaki şartları taşımayan ihbar ve şikâyetler işleme alınmaz ve durum, ihbar veya şikâyette bulunana bildirilir. Ancak iddiaların, sıhhati şüpheye mahal vermeyecek belgelerle ortaya konulmuş olması halinde ad, soyadı ve imza ile iş veya ikametgâh adresinin doğruluğu şartı aranmaz. Başsavcılar ve yetkili merciler ihbarcı veya şikâyetçinin kimlik bilgilerini gizli tutmak zorundadır.

Ön İnceleme

- İzin vermeye yetkili merci, bu Kanun kapsamına giren bir suç işlediğini bizzat veya yukarıdaki maddede yazılı şekilde öğrendiğinde bir ön inceleme başlatır.
- Cumhuriyet başsavcılıkları ile izin vermeye yetkili merciler ihbar ve şikâyetler konusunda daha önce sonuçlandırılmış bir ön inceleme olması halinde müracaatı işleme koymazlar. Ancak ihbar veya şikâyet eden kişilerin konu ile ilgili olarak daha önceki ön incelemenin neticesini etkileyecek yeni belge sunması halinde müracaatı işleme koyabilirler.
- Ön inceleme, izin vermeye yetkili merci tarafından bizzat yapılabileceği gibi, görevlendireceği bir veya birkaç denetim elemanı veya hakkında inceleme yapılanın üstü konumundaki memur ve kamu görevlilerinden biri veya birkaçı eliyle de yaptırılabilir.
- İnceleme yapacakların, izin vermeye yetkili merciin bulunduğu kamu kurum veya kuruluşunun içerisinden belirlenmesi esastır. İşin özelliğine göre bu merci, anılan incelemenin başka bir kamu kurum veya kuruluşunun elemanlarıyla yaptırılmasını da ilgili kuruluştan isteyebilir. Bu isteğin yerine getirilmesi, ilgili kuruluşun takdirine bağlıdır.
- **Yargı mensupları ile yargı kuruluşlarında çalışanlar ve askerler, başka mercilerin ön incelemelerinde görevlendirilemez.**
- Ön inceleme ile görevlendirilen kişiler birden fazla ise içlerinden biri başkan olarak belirlenir.

Ön İnceleme Yapanların Yetkisi ve Rapor

Ön inceleme ile görevlendirilen kişi veya kişiler, bakanlık müfettişleri ile kendilerini görevlendiren merciin bütün yetkilerini haiz olup, bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre işlem yapabilirler; hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisinin ifadesini de almak suretiyle yetkileri dâhilinde bulunan gerekli bilgi ve belgeleri toplayıp, görüşlerini içeren bir rapor düzenleyerek durumu izin vermeye yetkili mercie sunarlar.

Yetkili merci bu rapor üzerine soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine karar verir. Bu kararlarda gerekçe gösterilmesi zorunludur.

Süre

Yetkili merci, soruşturma izni konusundaki kararını suçun öğrenilmesinden itibaren ön inceleme dâhil **en geç otuz gün içinde** verir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Bu süre, zorunlu hallerde **on beş günü geçmemek üzere** bir defa uzatılabilir.

Soruşturma İzninin Kapsamı

- Soruşturma izni, şikâyet, ihbar veya iddia konusu olaylar ile bunlara bağlı olarak ileride soruşturma sırasında ortaya çıkabilecek konuları kapsar.
- Soruşturma sırasında izin verilen olay ve konudan tamamen ayrı veya farklı bir suç olarak nitelendirilebilecek bir fiil ortaya çıktığında, yeniden izin alınması zorunludur.
- Suçun hukuki niteliğinin değişmesi, yeniden izin alınmasını gerektirmez.

İtiraz

- Yetkili merci, soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine ilişkin kararını Cumhuriyet başsavcılığına, hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisine ve varsa şikâyetçiye bildirir.
- Soruşturma izni verilmesine ilişkin karara karşı hakkında inceleme yapılan memur veya diğer kamu görevlisi; soruşturma izni verilmemesine ilişkin karara karşı ise Cumhuriyet başsavcılığı veya şikâyetçi, izin vermeye yetkili merciler tarafından verilen işleme koymama kararına karşı da şikâyetçi itiraz yoluna gidebilir.
- İtiraz süresi, yetkili merciin kararının tebliğinden itibaren on gündür.
- İtiraza, 3 üncü maddenin (e), (f), g (Cumhurbaşkanınca verilen izin hariç) ve (h) bentlerinde sayılanlar için Danıştay İkinci Dairesi, diğerleri için yetkili merciin yargı çevresinde bulunduğu bölge idare mahkemesi bakar.
- İtirazlar, öncelikle incelenir ve en geç üç ay içinde karara bağlanır. Verilen kararlar kesindir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

İştirak Halinde İşlenen Suçlar

Bu Kanun kapsamındaki suçların iştirak halinde işlenmesi durumunda memur olmayan, memur olanla; ast memur, üst memurla aynı mahkemede yargılanır.

Soruşturma İzninin Gönderileceği Merci

Soruşturma izninin itiraz edilmeden veya itirazın reddi sonunda kesinleşmesi ya da soruşturma izni verilmemesine ilişkin karara karşı yapılan itirazın kabulü üzerine dosya, derhal yetkili ve görevli Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

İzin üzerine ilgili Cumhuriyet başsavcılığı, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve diğer kanunlardaki yetkilerini kullanmak suretiyle hazırlık soruşturmasını yürütür ve sonuçlandırır.

Hazırlık Soruşturmasını Yapacak Merciler

- Hazırlık soruşturması genel hükümlere göre yetkili ve görevli Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılır.
- Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Bakan yardımcıları ve valiler ile ilgili olarak yapılacak olan hazırlık soruşturması Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Başsavcıvekili tarafından yapılır.
- Kaymakamlar ile ilgili hazırlık soruşturması ise il Cumhuriyet başsavcısı veya başsavcıvekili tarafından yapılır.
- Hazırlık soruşturması sırasında hâkim kararı alınmasını gerektiren hususlarda; Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Bakan yardımcıları ve valiler için Yargıtay'ın ilgili ceza dairesine başvurulur.
- Kaymakamlar için il asliye ceza mahkemesine, diğerleri için ise genel hükümlere göre yetkili ve görevli sulh ceza hâkimine başvurulur.

Yetkili ve Görevli Mahkeme

Davaya bakmaya yetkili ve görevli mahkeme, genel hükümlere göre yetkili ve görevli mahkemedir.

Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreteri, Bakan yardımcıları ve valiler için yetkili ve görevli mahkeme Yargıtay'ın ilgili ceza dairesi, kaymakamlar için ise il ağır ceza mahkemesidir.

Cumhuriyet Başsavcılığınca Re'sen Dava Açılacak Haller

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkındaki ihbar ve şikâyetlerin ihbar veya şikâyet edileni mağdur etmek amacıyla ve uydurma bir suç isnadı suretiyle yapıldığı hazırlık soruşturması sonucunda anlaşılır veya yargılama sonucunda sabit olursa haksız isnatta bulunanlar hakkında yetkili ve görevli Cumhuriyet başsavcılığınca re'sen soruşturmaya geçilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yukarıdaki fıkrada belirtilen durumlarda kamu davası açılması için Cumhuriyet başsavcılığına başvurma ve haksız isnatta bulunanlar hakkında genel hükümlere göre tazminat davası açma hakları saklıdır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

7. KAMU GÖREVLİLERİ SENDİKALARI ve TOPLU SÖZLEŞME KANUNU (4688)

Amaç

Bu Kanunun amacı, kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve meslekî hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi için oluşturdukları sendika ve konfederasyonların kuruluşu, organları, yetkileri ve faaliyetleri ile sendika ve konfederasyonlarda görev alacak kamu görevlilerinin hak ve sorumluluklarını belirlemek ve toplu sözleşme yapılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Bu Kanun, Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin yürütmekle görevli oldukları kamu hizmetlerinin görüldüğü genel, katma ve özel bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler ile bunlara bağlı kuruluşlarda kamu iktisadî teşebbüslerinde, özel kanunlarla veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle ya da bunların verdiği yetkiye dayanarak kurulan banka ve teşekküller ile bunlara bağlı kuruluşlarda ve diğer kamu kurum veya kuruluşlarında işçi statüsü dışında çalışan kamu görevlileri hakkında uygulanır.

Tanımlar

- Değişik hizmet kollarında bu Kanuna tabi olarak kurulmuş en az beş sendikanın bir araya gelerek oluşturdukları tüzel kişiliği olan üst kuruluşlarına konfederasyon denir.
- Bu Kanunda belirtilen esaslar çerçevesinde kamu görevlilerinin mali ve sosyal haklarını belirlemek üzere yürütülen toplu sözleşme görüşmeleri sonucunda mutabık kalınması durumunda taraflarca imzalanan sözleşmeye toplu sözleşme denir.
- Toplu sözleşme görüşmeleri sonucunda toplu sözleşme imzalanamaması halinde, tarafların uzlaştığı ve uzlaşamadığı konuların yer aldığı tutanağa toplu sözleşme tutanağı denir.
- Bir işyerinde en çok üye kaydetmiş sendikaca o işyerinden seçilen kamu görevlisine işyeri sendika temsilcisi denir.
- Bir işyerinde en çok üye kaydetmiş sendika dışındaki her bir sendika tarafından o işyerinden seçilen kamu görevlisine sendika işyeri temsilcisi denir.

Kuruluş

Sendikalar hizmet kolu esasına göre, Türkiye çapında faaliyette bulunmak amacıyla bir hizmet kolundaki kamu işyerlerinde çalışan kamu görevlileri tarafından kurulur.

Bir hizmet kolunda birden fazla sendika kurulabilir. **Meslek veya işyeri esasına göre sendika kurulamaz.**

Sendika Kurulabilecek İş Kolları

- Büro, bankacılık ve sigortacılık hizmetleri.
- Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri.
- Sağlık ve sosyal hizmetler.
- Yerel yönetim hizmetleri.
- Basın, yayın ve iletişim hizmetleri.
- Kültür ve sanat hizmetleri.
- Bayındırlık, inşaat ve köy hizmetleri.
- Ulaştırma hizmetleri.
- Tarım ve ormancılık hizmetleri.
- Enerji, sanayi ve madencilik hizmetleri.
- Diyanet ve vakıf hizmetleri.

Kuruluş İşlemleri

- Sendika ve konfederasyonlar önceden izin almaksızın serbestçe kurulurlar. Sendika kurucusu olabilmek için kamu görevlisi olarak çalışmak yeterlidir.
- Sendikanın kurucuları; sendika tüzüğü ve kamu görevlisi olduklarını gösterir belge ile sendikayı ilk genel kurula kadar sevk ve idare edeceklerin isimlerini kuruluş dilekçelerinin ekinde sendika merkezinin bulunacağı ilin valiliğine vermek zorundadırlar.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Konfederasyon kurucuları, konfederasyon tüzüğü ile sendikaların konfederasyon kurulmasına ilişkin kurucular kurulu kararını ve konfederasyonu ilk genel kurula kadar sevk ve idare edeceklerin isimlerini konfederasyon merkezinin bulunacağı ilin valiliğine vermek zorundadırlar. Konfederasyonu ilk genel kurula kadar sevk ve idare edecekler, üyesi oldukları sendikaların zorunlu organlarına seçilmemişlerse, kamu görevlisi olduklarını gösterir belgeyi eklemekle yükümlüdürler.
- Yukarıda anılan belge ve tüzüklerin ilgili valiliğe verilmesi ile sendika veya konfederasyon tüzel kişilik kazanır.
- Valilik, tüzük ve belgelerin birer örneğini, on beş işgünü içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderir.
- Tüzüğün veya bu Maddede sayılan belgelerin içerdikleri bilgilerin kanuna aykırılığının tespit edilmesi ya da bu Kanunda öngörülen kuruluş koşullarının gerçekleşmediğinin anlaşılması halinde, ilgili valilik eksikliklerin bir ay içinde tamamlanmasını ister.
- Tamamlanmadığı takdirde sendika veya konfederasyonun faaliyetinin durdurulması için ilgili valilik bir ay içinde iş mahkemesine başvurur.
- Mahkeme, kanuna aykırılığın veya eksikliğin giderilmesi için altmış günü aşmayan bir süre verir. Verilen süre sonunda tüzük ve belgeler kanuna uygun hale getirilmemişse, mahkeme sendika veya konfederasyonun kapatılmasına karar verir.

Tüzük

Sendika ve Konfederasyonların Tüzüğünde Bulunması Gerekenler

- Sendika veya konfederasyonun adı, merkezi ve adresi.
- Sendika veya konfederasyonun amacı ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürülecek çalışma konuları ile çalışma usulleri.
- Sendikanın faaliyet göstereceği hizmet kolu.
- Sendika kurucularının ad ve soyadları, meslek veya görevleri ve adresleri; konfederasyonu kuran sendikaların hizmet kolları ile ad ve adresleri.
- Sendika veya konfederasyona üyelik koşulları, üyelikten çıkma ve çıkarılmanın usul ve esasları.
- Konfederasyon, sendika ve sendika şubesi genel kurul delegelerinin belirlenmesi usulü.
- Genel kurulun görev ve yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve yeter sayıları ile yönetim, denetleme ve disiplin kurullarının oluşumu, bu kurulların görevleri ve toplantı usulü.
- Sendika veya konfederasyonun genel kurul dışındaki zorunlu organlarına üyelerin seçilme usulü, asil ve yedek üye sayısı, görev ve yetkileri.
- Sendika veya konfederasyonların yöneticilerinde aranılacak şartlar.
- Sendika şubelerinin nasıl kurulacağı, görev ve yetkileri, genel kurulların toplantılarına ve kararlarına ilişkin usul ve esaslar ile sendika genel kurulunda şubelerin temsil şekli.
- Üyelik ödentisinin oranı.
- Sendika veya konfederasyonun iç denetim usulü.
- Harcamaların nasıl yapılacağı, yetkilerin nasıl verileceği ve yetki sınırları.
- Tüzüğün değiştirilmesi usulü, yapılacak ilk genel kurula sunulması ve geçmişe etkili olmaması kaydıyla ilgili makamlarca veya mahkemelerce kanuna aykırı görülerek düzeltilmesi istenen tüzük hükümlerinin değiştirilmesi için yönetim kuruluna yetki verilebilmesi.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Sendika veya konfederasyonun feshi, kendiliğinden dağılması, başka bir sendika veya konfederasyonla birleşmesi veya mahkeme kararıyla kapatılması hallerinde mal varlığının tasfiye usulü.
- Sendika veya konfederasyonun zorunlu organlarının oluşumuna kadar kuruluşun işlerini yürütmeye ve temsile yetkili geçici yönetim kurulu üyelerinin ad ve soyadları ile adresleri.
- Sendika ve konfederasyon temsilcilerinin seçiminde yetkili kurulun belirlenmesi, temsilcilerin nitelikleri ve görevden alınma usulü.
- Gelirlerini ne şekilde muhafaza edecekleri ve zorunlu giderleri için kasalarında tutacakları azamî nakit mevcudu.
- Demirbaşların satış ve terkininde uygulanacak usul ve esaslar.

Zorunlu Organlar

- Sendika şubesi, sendika ve konfederasyonların zorunlu organları genel kurul, yönetim kurulu, denetleme kurulu ve disiplin kuruludur.
- Sendika ve konfederasyonlar, birinci fıkrada belirtilen organların dışında da organlar kurabilir. Tüzüklerinde belirtilmesi kaydıyla genel kurul dışındaki organlar, görev, yetki ve sorumluluklarını kurulacak bu organlara devredebilir.
- Genel kurullar tarafından zorunlu organlara seçilen üyelerin ad ve soyadları, meslek ve görevleri, adresleri ile tüzük değişiklikleri ve açılan, kapatılan veya birleştirilen şubeler; sendika şubesinin, sendikanın veya konfederasyonun bulunduğu illerin valiliklerine ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik **Bakanlığına otuz gün içinde** bildirilir.

Genel Kurulların Oluşması

- Sendika ve sendika şubesi genel kurulları üyelerden oluşur.
- Sendika şubesi genel kurulları ve üye sayısı bini aşan sendikaların genel kurulları delegelerle yapılabilir.
- Delegeler üyeler tarafından gizli oy, açık sayım ve döküm esasına ve sendika tüzüğündeki hükümlere göre seçilir.
- Konfederasyon genel kurulları, üye sendikalarca seçilen en çok beş yüz delegeden oluşur. Üye sendikaların genel kurulda kaç delegeyle temsil edileceği konfederasyon tüzüğünde belirtilir.
- Sendika şubeleri ile sendika ve konfederasyonların yönetim ve denetleme kurulu üyeleri bu sıfatla kendi genel kurullarına delege olarak katılırlar.
- Delege sıfatı, müteakip olağan genel kurul için yapılacak delege seçimine kadar sürer.
- Tüzüklere delege seçilmeyi engelleyici hükümler konulamaz.

Genel Kurulların Toplantı Zamanı ve Karar Yeter Sayısı

- Sendika veya konfederasyonun ilk genel kurulu tüzel kişilik kazanmasından başlayarak altı ay içinde yapılır.
- Olağan genel kurul toplantıları dört yılı aşmamak üzere tüzüklerde belirtilen sürede yapılır.
- İki genel kurul toplantısı arasındaki döneme ilişkin faaliyet ve hesap raporu, denetleme kurulu veya denetçi raporu ile gelecek döneme ilişkin bütçe önerisi, genel kurula katılacaklara toplantı tarihinden en az on beş gün önce yazılı veya elektronik ortamda gönderilir ve internet sitesinde ilan edilir.
- Olağanüstü genel kurul, yönetim kurulu veya denetleme kurulunun gerekli

gördüğü durumlarda ya da genel kurul üye veya delegelerinin beşte birinin yazılı isteği üzerine en geç altmış gün içinde toplanır.

- Genel kurula çağrı yönetim kurulu tarafından yapılır.
- Toplantı yeter sayısı üye ya da delege tamsayısının salt çoğunluğudur. İlk toplantıda yeter sayı sağlanamazsa, ikinci toplantı en çok on beş gün sonraya bırakılabilir. Bu toplantıda salt çoğunluk aranmaz.
- Karar yeter sayısı toplantıya katılan üye veya delege sayısının salt çoğunluğudur.
- Yukarıdaki hükümlere aykırı hareket eden sendika şubesi, sendika veya konfederasyon yönetim kuruluna; üyelerinden birinin veya durumu tespit eden Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının başvurusu üzerine, iş davalarına bakmakla görevli mahkeme kararı ile işten el çektirilir. Bu takdirde görevli mahkeme, genel kurulu kanun ve tüzük hükümleri gereğince altmış günü geçmemek kaydıyla en kısa zamanda toplamak ve yeni yönetim kurulu seçilinceye kadar cari işleri yürütmekle görevli olmak üzere Medenî Kanun hükümleri gereğince bir veya üç kayyım tayin eder.

Genel Kurulların Görevleri

- Organların seçimi.
- Tüzük değişikliği.
- Yönetim ve denetleme kurulu raporlarının görüşülmesi ve aklanması.
- Yönetim kurulunca hazırlanan çalışma programı ve bütçenin görüşülerek karara bağlanması.
- Sendika ve konfederasyonların tüzüklerinde belirtilen konularda yönetim kuruluna yetki verilmesi.
- Taşınmaz malların satın alınması veya mevcut taşınmaz malların satılması konusunda yönetim kuruluna yetki verilmesi.
- Sendika ve konfederasyon yönetim kurulu üyelerine verilecek her türlü ücret ve diğer görevlilerin huzur hakkı ve yollukların belirlenmesi.
- Sendika şubesi açma, şubeleri birleştirme veya kapatma; sendika şubesi açma ve başlangıçtaki kuruluş şartlarını kaybeden şubeleri kapatma konularında yönetim kuruluna yetki verme.
- Aynı hizmet kolunda bulunmak koşuluyla başka bir sendika ile birleşme ve katılma.
- Başka bir konfederasyonla birleşme ve katılma.
- Konfederasyonlara üye olma veya üyelikten çekilme.
- Amaçlarına uyan uluslararası kuruluşlara üye olma veya çekilme.
- Fesih kararı verme.
- Mevzuatta veya sendika tüzüklerinde genel kurulca yapılması belirtilen diğer işlemlerin yerine getirilmesi ve herhangi bir organın görev alanına girmeyen konuların karara bağlanması.

Yönetim, Denetleme ve Disiplin Kurullarının Oluşması, Görevleri ve Toplantıları

Sendika şubesi ve sendika yönetim kurulları en az üç, en çok yedi üyeden; konfederasyon yönetim kurulları ise en az beş, en çok on üyeden oluşur.

Disiplin kurulu en az üç, en çok beş üyeden, denetleme kurulu en az üç, en çok beş denetçiden oluşur. Şubelerde bir denetçi ile yetinilebilir.

Sendika Üyeliğinin Kazanılması

- Kamu görevlileri çalıştıkları işyerinin girdiği hizmet kolunda kurulu bir sendikaya üye olabilirler.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Sendikaya üyelik, kamu görevlisinin üç nüsha olarak doldurup imzaladığı üye formu ile sendikaya başvurması ve başvurunun sendika yetkili organınca kabulü ile kazanılır.
- Üyelik başvurusu, sendika tarafından en çok otuz gün içinde reddedilmediği takdirde üyelik istemi kabul edilmiş sayılır.
- Haklı bir sebep gösterilmeden üyeliği kabul edilmeyen kamu görevlisinin, bu kararın kendisine tebliğinden itibaren **otuz gün içinde iş davalarına bakmakla görevli mahallî mahkemede** dava açma hakkı vardır.
- Sendika, üyeliği kesinleşen kamu görevlisinin başvuru belgesinin bir örneğini üyenin kendisine verir, bir örneği sendikada kalır, bir örneğini üyelik ödentisine esas olmak ve dosyasında saklanmak üzere on beş gün içinde işverene gönderir.

Sendika Üyesi Olamayacaklar

- Cumhurbaşkanlığı merkez teşkilatında, bağlı kurullarında ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Savunma Sanayi Başkanlığı ile İletişim Başkanlığı hariç olmak üzere bağlı kuruluşlarında, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinde çalışan kamu görevlileri,
- Yüksek yargı organlarının başkan ve üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar,
- Bakanlar, bakan yardımcıları, bu Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşların başkanları, genel müdürleri, daire başkanları ve bunların yardımcıları, yönetim kurulu üyeleri, merkez teşkilâtlarının denetim birimleri yöneticileri ve kurul başkanları, hukuk müşavirleri, bölge, il ve ilçe teşkilâtlarının en üst amirleri ile bunlara eşit veya daha üst düzeyde olan kamu görevlileri, (...)(9) belediye başkanları ve yardımcıları,
- Yükseköğretim Kurulu Başkan ve üyeleri ile Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri, üniversite ve yüksek teknoloji enstitüsü rektörleri, fakülte dekanları, enstitü ve yüksekokulların müdürleri ile bunların yardımcıları,
- Mülkî idare amirleri,
- Silahlı Kuvvetler mensupları,
- Millî İstihbarat Teşkilâtı mensupları,
- Bu Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşların merkezi denetim elemanları,
- Emniyet hizmetleri sınıfı
- Ceza infaz kurumlarında çalışan kamu görevlileri,
- Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığında görevli subay, sözleşmeli subay, astsubay, sözleşmeli astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve sözleşmeli erler, üye olamazlar ve sendika kuramazlar.

Üyeliğin Sona Ermesi

- Her üye üyelikten serbestçe çekilebilir.
- Üyelikten çekilme, çekilmek isteyen kamu görevlisi tarafından, üç nüsha olarak doldurulup imzalanan üyelikten çekilme bildiriminin kurumuna verilmesi ile gerçekleşir.
- Kurum görevlisi, kayıt numarası ile tarih verilen çekilme bildiriminin bir suretini derhal üyeye vermek zorundadır. Kamu işvereni, bildirimin bir örneğini on beş gün içinde sendikaya gönderir.
- Çekilme, kamu işverenine başvurma tarihinden başlayarak otuz gün sonra geçerli olur. Çekilenin bu süre içinde başka bir sendikaya üye olması halinde yeni sendikaya üyeliği, bu sürenin bitim tarihinde kazanılır.

- Üyenin, sendikadan çıkarılma kararı sendika merkez genel kurulunca alınır. Çıkarma kararı, çıkarılana ve işverene yazı ile bildirilir. Çıkarma kararına karşı üye, bildirim tarihinden itibaren on beş gün içinde görevli iş mahkemesine itiraz edebilir. Mahkeme iki ay içinde kesin karar verir. Üyelik, çıkarılma kararı kesinleşinceye kadar sürer.

- Çekilme, göreve son verilmesi veya sair nedenlerle kamu görevinden ayrılanların üyelikleri, sendika şubesi, sendika veya konfederasyon organlarındaki görevleri, farklı bir hizmet koluna giren kuruma atananlardan sendika üyesi olanların ise üyelikleri, varsa sendika şubesi ve sendika organlarındaki görevleri sona erer, ancak varsa konfederasyon organlarındaki görevleri devam eder.

- Emekliye ayrılanların sendika şubesi, sendika veya konfederasyon organlarındaki görevleri seçildikleri dönemin sonuna kadar devam eder.

Konfederasyon ve Uluslararası Kuruluş Üyeliği

- Sendikalar, ancak bir konfederasyona üye olabilirler. Birden çok konfederasyona üye olunması halinde sonraki üyelikler geçersizdir.

- Sendika veya konfederasyonlar, tüzüklerinde gösterilen amaçlarını gerçekleştirmek üzere uluslararası kuruluş kurabilir, amaçlarına uyan uluslararası kuruluşlara üye olabilir ve üyelikten çekilebilirler. Üyelik işlemlerini ve faaliyetlerini gerçekleşme tarihinden itibaren on beş gün içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bildirir. Bildirime ilgili kuruluş tüzüğünün bir örneği de eklenir.

- Sendikalar ve konfederasyonlar önceden izin almaksızın, serbestçe, yabancı ülkelerdeki amaçlarına uyan uluslararası kuruluşların üye veya temsilcilerini Türkiye'ye davet edebilir veya yabancı ülkelerdeki toplantılarına kendi üye veya temsilcilerini gönderebilirler.

Sendika Üyelerinin ve Yöneticilerinin Güvencesi

- Kamu görevlileri, iş saatleri dışında veya işverenin izni ile iş saatleri içinde sendika veya konfederasyonların bu Kanunda belirtilen faaliyetlerine katılmalarından dolayı farklı bir işleme tâbi tutulamaz ve görevlerine son verilemez.

- Kamu işvereni, işyeri sendika temsilcisi, sendika işyeri temsilcisi, sendika il ve ilçe temsilcisi ile sendika ve sendika şube yöneticilerinin işyerini sebebini açık ve kesin şekilde belirtmedikçe değiştiremez.

- Sendika veya konfederasyonu ilk genel kurula kadar sevk ve idare edecek yönetim kurulu üyeleri, genel kurulda yönetim kuruluna seçilenler ile sendika şube yönetim kurulu üyeleri seçildikleri tarihten itibaren durumlarını en geç otuz gün içinde kurumlarına yazılı olarak bildirirler.

- Sendika veya konfederasyonu ilk genel kurula kadar sevk ve idare edecek yönetim kurulu üyeleri, genel kurulda yönetim kuruluna seçilenler ile sendika şube yönetim kurulu üyeleri seçildikleri tarihten itibaren durumlarını en geç otuz gün içinde kurumlarına yazılı olarak bildirirler.

- Söz konusu yöneticiler sendika tüzüğünde belirtilen hükümlere göre, ayrıca yazılı talepte bulunmaları halinde bu görevleri süresince aylıksız izine ayrılırlar.

- İzine ayrılmayan yönetim kurulu üyeleri haftada bir gün kurumlarından izinli sayılırlar.

- Sendika yönetim kurulu üyelerinin, bu fıkrada belirtilen haklardan yararlanabilmesi için bağlı bulundukları sendikanın şube kurulması için öngörülen üye sayısına ulaşması, konfederasyon yönetim kurulu

üyelerinin bu fıkrada belirtilen haklardan yararlanabilmesi için ise konfederasyona bağlı sendikaların toplam üye sayısının genel kurullarını delegelerle yapabilecek sendika üye sayısına ulaşması gerekir.

- Sendika şubeleri en az 400 üye ile kurulur. Sendika şubesi bulunmayan il ve ilçelerde il ve ilçe temsilciliği kurulabilir. İldeki üye sayısı 100 ve daha fazla olan sendikanın il temsilcisi ile ilçedeki üye sayısı 50 ve daha fazla olan sendikanın ilçe temsilcisi haftada dört saat izinli sayılır.

- Aylıksız izine ayrılan yöneticilerin bu süreleri, emekli kesenekleri ve karşılıklarının yöneticisi oldukları sendikaları tarafından her ay Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına ödenmesini kabul etmeleri koşuluyla kazanılmış hak aylığı ile emeklilik hizmetine sayılır.

- Kurumlarından aylıksız izinli sayılan sendika, konfederasyon ve şube yönetim kurulu üyeleri ile bunların bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin sağlık giderlerinin kurumlarınca karşılanmasına devam olunur.

- Aylıksız izinli sayılanlardan herhangi bir nedenle sendika veya konfederasyon organlarındaki görevlerinden ayrılanlar, görevlerinin son bulması tarihinden itibaren otuz gün içinde ayrıldıkları kurum ve kuruluşa yazılı müracaat etmeleri durumunda, kamu işvereni bu kimseleri otuz gün içinde eski görevlerine ya da uygun diğer bir göreve atamak zorundadır. Otuz gün içinde görevlerine başlamak için başvurmayanlar görevlerinden çekilmiş sayılırlar.

- Görevden uzaklaştırma, re'sen emeklilik, göreve son verilmesi, tayin veya sair hallerde görevlinin mahkemeye başvurması halinde, mahkeme kararı kesinleşinceye kadar sendikadaki görevi devam eder.

Sendika ve Konfederasyonların Yetki ve Faaliyetleri

- Üyelerin meslekî yeterliliklerinin artırılması ve sorunlarının çözülmesi ile sendikal faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik kurs, seminer ve sosyal amaçlı toplantılar düzenlemek, bilimsel çalışmalar yapmak ve yayınlarda bulunmak.

- Üyelerin ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatleri ile personel hukukunu ilgilendiren konularda ilgili kurumlara ve yetkili makamlara sunulmak üzere çalışmalar yapmak ve öneriler getirmek.

- Üyelerin idare ile ilgili doğacak ihtilaflarında, ortak hak ve menfaatlerinin izlenmesinde veya hukukî yardım gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda üyelerini veya mirasçılarını, her düzeyde ve derecedeki yönetim ve yargı organları önünde temsil etmek veya ettirmek, dava açmak ve bu nedenle açılan davalarda taraf olmak.

- Üyeleri ve ailelerinin yararlanmaları için hizmet amacıyla, eğitim ve sağlık tesisleri, dinlenme yerleri, misafirhane spor alanları ve benzeri yerler ile kitaplık, kreş, yuva ve huzur evleri, yardımlaşma sandıkları kurmak ve yönetmek ile herhangi bir bağışta bulunmamak kaydı ile üyeleri için kooperatifler kurulmasına yardım etmek ve nakit mevcudunun yüzde onundan fazla olmamak kaydıyla bu kooperatiflere kredi vermek.

- Yangın, su baskını, deprem gibi tabii afetlerin vukuunda, gerektiğinde üyelik şartı aranmaksızın nakit mevcudunun yüzde onunu aşmamak kaydıyla afete uğrayan bölgelerde konut, sağlık ve eğitim tesisleri yapılması amacıyla kamu yararına çalışan dernekler ve Cumhurbaşkanınca vergi muafiyeti tanınan vakıflar ile kamu kurum ve kuruluşlarına aynî ve nakdî yardımda bulunmak, afete uğrayan bölgelerde konut ve sağlık tesisleri yapmak.

- Gerektiğinde, nakit mevcudunun yüzde onunu aşmamak kaydıyla ve Aile ve Sosyal

Politikalar Bakanlığı ile koordinasyon halinde, 8/6/1949 tarihli ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun mülga 64 üncü maddesi ve 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 47'nci maddesinin sekizinci fıkrasında sayılanlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 17/7/2004 tarihli ve 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanunun ek 1 inci maddesi hükümlerine göre nakdî tazminat ödenmesi veya aylık bağlanması hakkı bulunanlara aynî ve nakdî yardımda bulunmak.

Yasaklar

- Bu Kanuna göre kurulan sendika ve konfederasyonların yönetim ve işleyişleri Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz.
- Sendika ve konfederasyonlar kamu makamlarından maddî yardım kabul edemez, siyasî partilerden maddî yardım alamaz ve onlara maddî yardımda bulunamazlar.
- Sendika ve konfederasyonlar siyasî partilerin kuruluşu içinde yer alamazlar; siyasî partilerin ad, amblem, rumuz veya işaretlerini kullanamazlar.

Kamu Personeli Danışma Kurulu

Kamu Personeli Danışma Kurulu, kamu görevlileri sendikaları ve konfederasyonları ile kamu idareleri arasında sosyal diyaloğun geliştirilmesi, kamu personel mevzuatının ve kamu yönetimi uygulamalarının değerlendirilmesi, yönetimin daha iyi işleyen bir yapıya kavuşturulması için ortak çalışmalar yürütülmesi, kamu görevlilerinin yönetime katılımının sağlanması ve kamu yönetiminin karşılaştığı sorunlara çözümler geliştirilmesi amacıyla; Cumhurbaşkanının görevlendireceği Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın başkanlığında, en çok üyeye sahip üç konfederasyonun genel başkanı ile her bir hizmet kolunda en çok üyeye sahip kamu görevlileri sendikasının başkanı ve Cumhurbaşkanınca belirlenen kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur.

Kurul, her yıl mart ve kasım aylarında toplanır. Kurulun sekretarya hizmetleri Devlet Personel Başkanlığınca yürütülür.

Kurum İdari Kurulları

Kurum düzeyinde kamu görevlilerinin çalışma koşulları ve kanunların kamu görevlilerine eşit uygulanması konularında görüş bildirmek üzere, eşit sayıda kamu işveren vekili ile en çok üyeye sahip sendikaca, üyeleri arasından belirlenen temsilcilerin katıldığı kurum idarî kurulları oluşturulur. Bu kurullar yılda iki kez toplanır.

İşyeri Sendika Temsilcileri ve Sendika İşyeri Temsilcileri

- Kamu görevlilerinden en çok üye kaydetmiş sendika, işyeri sendika temsilcisi seçmeye yetkilidir.
- İşyerindeki kamu görevlisi sayısı 200'e kadar ise bir,
- 201-600 arasında ise en çok iki,
- 601-1000 arasında ise en çok üç,
- 1001-2000 arasında ise en çok dört,
- 2000'den fazla ise en çok beş işyeri sendika temsilcisi seçilebilir.
- Bu temsilcilerden biri ilgili sendika tarafından baş temsilci olarak görevlendirilebilir.
- İşyeri sendika temsilcileri görevlerini işyerinde, haftada dört saat olmak üzere yerine getirirler ve bu sürede izinli sayılırlar.

Sendika ve Konfederasyonların Gelirleri, Giderleri ve Denetimi

Gelirler

Sendika ve konfederasyonların gelirleri,

- Üyelerinin ödeyecekleri üyelik ödentilerinden,
- Bu Kanuna göre yapabilecekleri faaliyetlerden elde edilecek gelirlerden,
- Bağış ve yardımlardan,
- Mal varlığından elde edilen gelirlerden oluşur.
- Sendika ve konfederasyonlar, **kendilerinin veya Türkiye Cumhuriyeti Devletinin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlar hariç,** dış kaynaklardan Cumhurbaşkanının izni olmadıkça yardım ve bağış kabul edemezler.
- Sendika ve konfederasyonlar tüm nakdî gelirlerini bankalara yatırmak zorundadırlar.
- Zorunlu giderler için kasalarında tutacakları azamî nakit mevcudu tüzüklerinde gösterilir.

Üyelik Ödentisi

- Kamu görevlileri sendikasına, kamu görevlisinin ödeyeceği üyelik ödentileri doldurulan üyelik başvuru formuna ve sendika tüzüğünde belirtilen aylık ödenti tutarına göre kamu işverenince aylığından kesilerek beş gün içinde sendikaların banka hesaplarına yatırılır ve ödenti listesinin bir örneği ilgili sendikaya gönderilir.

- Kamu işvereni, sendikaya üye olan ve üyelik ödentisi kesilen kamu görevlilerinin listesini her ayın son haftasında, işyerinde herkesin görebileceği yerde ve kurumsal düzeyde duyurulabilecek diğer araçlarla ilan eder.

- **Ödenti tutarı, 15 inci derecenin birinci kademesinden aylık alan Devlet memurunun damga vergisine tâbi brüt gelirleri toplamının binde dördünden az, otuzda birinden fazla olamaz.**

- Sendika tüzüğüne, üyelik ödentisi dışında her ne ad altında olursa olsun, üyelerden başka bir kesinti yapılmasını öngören hükümler konulamaz.

- Sendika merkez genel kurul kararıyla üyelikten çıkarılan üyelerin isimlerinin sendikaca on beş gün içinde işverene bildirilmesi zorunludur.

- Konfederasyonlara üyelerince ödenecek ödenti miktarı, sendikaların ödenti tutarlarının yüzde beşinden aşağı olmamak üzere konfederasyonların genel kurullarınca belirlenir.

Giderler

- Sendika ve konfederasyonlar, gelirlerinin en az yüzde onunu üyelerinin mesleki bilgi ve tecrübelerini artırmak için kullanmak zorundadırlar.

- Vergi Usul Kanununa göre demirbaş sayılan her türlü eşya veya malzeme demirbaş defterine kaydedilir ve bunlar hiçbir şekilde gider olarak işlem göremez.

- Sendika şubeleri, sendika ve konfederasyonlar yardımlaşma sandıkları dışında, üyeleri, yöneticileri veya diğer kişi ve kuruluşlara borç para veremez ve elde ettikleri gelirleri dağıtamazlar.

İdarî ve Malî Denetim

Sendikalar ve konfederasyonların yıllık hesapları 1.6.1989 tarihli ve 3568 sayılı Kanuna göre denetim yetkisi almış meslek mensupları tarafından denetlenerek, bağımsız denetim raporu hazırlanır. Bu raporlar genel kurula sunulur.

Sendika ve konfederasyonlar her hesap ya da bütçe dönemine ait bilanço ve hesaplarıyla çalışma ve denetleme raporlarını ait oldukları dönemi izleyen üç ay içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına; sendikalar ayrıca bağlı bulundukları konfederasyona gönderirler.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Toplu Sözleşme
Toplu Sözleşmenin Kapsamı

- Toplu sözleşme; kamu görevlilerinin mali ve sosyal haklarını düzenleyen mevcut mevzuat hükümleri dikkate alınarak kamu görevlilerine uygulanacak katsayı ve göstergeler, aylık ve ücretler, her türlü zam ve tazminatlar, ek ödeme, toplu sözleşme ikramiyesi, fazla çalışma ücreti, harcırah, ikramiye, doğum, ölüm ve aile yardımı ödenekleri, cenaze giderleri, yiyecek ve giyecek yardımları ve diğer mali ve sosyal hakları kapsar.
- **Toplu sözleşme ikramiyesi hariç olmak üzere toplu sözleşme hükümlerinin uygulanmasında sendika üyesi olan ve sendika üyesi olmayan kamu görevlileri arasında ayrım yapılamaz.**
- Toplu sözleşme hükümleri, sözleşmenin yapıldığı tarihi takip eden iki mali yıl için geçerlidir.

Toplu Sözleşmenin Tarafları ve İmza Yetkisi

- Toplu sözleşme görüşmelerine kamu idaresi adına Kamu İşveren Heyeti, kamu görevlileri adına Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti katılır.
- Kamu İşveren Heyeti, Cumhurbaşkanının görevlendireceği Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın başkanlığında, Cumhurbaşkanınca belirlenen bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur.
- Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti, bağlı sendikaların toplam üye sayısı itibarıyla en fazla üyesi bulunan konfederasyonun Heyet Başkanı olarak belirleyeceği bir temsilci ile her bir hizmet kolunda en fazla üyeye sahip kamu görevlileri sendikaları tarafından belirlenecek birer temsilci, bağlı sendikaların üye sayıları esas alınmak kaydıyla toplam üye sayıları itibarıyla birinci, ikinci ve üçüncü sırada bulunan konfederasyonlar tarafından belirlenecek birer temsilci olmak üzere on beş üyeden oluşur.
- Heyet Başkanı ve temsilciler, toplu sözleşme görüşmelerinin başlamasından on beş gün önce konfederasyonlar tarafından Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.
- Heyet Başkanlığı sıfatını haiz konfederasyon temsilcisinin toplu sözleşme görüşmelerine katılmaması veya görüşmelerden çekilmesi halinde Heyet Başkanlığı yetkisi, en çok üyeye sahip ikinci sırada bulunan konfederasyon temsilcisi tarafından kullanılır.
- Her bir hizmet kolunda en fazla üyeye sahip kamu görevlileri sendikaları tarafından belirlenecek temsilcinin toplu sözleşme görüşmelerine katılmaması veya görüşmelerden çekilmesi halinde aynı hizmet kolunda en fazla üyeye sahip ikinci sırada bulunan kamu görevlileri sendikası temsilcisi Kamu Görevlileri Sendikaları Heyetine dâhil edilir.
- Toplu sözleşmeyi imzalamaya kamu idaresi adına Kamu İşveren Heyeti Başkanı, kamu görevlileri adına sözleşmenin kamu görevlilerinin geneline yönelik bölümü için Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti Başkanı ve hizmet kollarına yönelik bölümleri için ilgili sendika temsilcisi yetkilidir.
- **Bu madde hükümlerine göre toplu sözleşmenin imzalanan bölümlerine ilişkin Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurulamaz.**

Üye Sayılarının Tespiti ve Toplu Sözleşme Görüşmeleri

Üye Sayılarının Tespiti

Kurumlarca Yapılacak Tespit

- Tespite ilişkin toplantıya kurumun işveren vekili ile tahakkuk memuru veya mali hizmetler birimi yetkilisi ve kurumun hizmet kolunda faaliyette bulunan sendikalardan birer temsilci katılır. Toplantı her yıl 15 Mayıs tarihinden sonra beş iş günü içerisinde kurumca belirlenerek sendikalara bildirilen yer ve günde yapılır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Bu Kanuna tâbi olarak kurumda çalışan kamu görevlilerinin, 15 Mayıs tarihi itibarıyla listesi ile üyelerinden aidat kesintisi yapılan sendikaların üyelerini gösterir liste, toplantıya katılanlarca değerlendirilir. Bu değerlendirmeden sonra, toplam kamu görevlisi sayısı ile sendika üyesi kamu görevlilerinin sendikalara göre toplam sayılarını belirten tutanak toplantıya katılan taraflarca imzalanır.

- İmzalı tutanak, kamu işvereni ve sendikalarca mayıs ayının son iş gününe kadar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderilir.

- Kurumların taşra teşkilatları, yukarıdaki esaslara göre tarafların katılımı ile yapılacak toplantı neticesinde düzenlenecek tutanakları kurum merkezinde yapılacak tespitte değerlendirilmek üzere 15 Mayıs tarihini takip eden iki iş günü içerisinde kurum merkezine gönderirler. Bu tutanaklar kurum merkezinde tarafların katılımı ile tek tutanak haline getirilir. (Okullardan alınan tutanakların ilçe milli eğitim müdürlüklerinde tek tutanak haline getirilmesini buna örnek olarak verebiliriz.)

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, kurumlarda çalışan toplam kamu görevlisi sayısı ile sendikalar itibarıyla üyelik kesintisi yapılan üye sayılarını dikkate alarak her yıl 15 Mayıs tarihi itibarıyla hizmet kollarındaki bütün kamu görevlileri sayısı ile hizmet kolundaki sendikaların üye sayılarını tespit eder. Kamu görevlileri sendikaları ile konfederasyonların toplam üye sayısını belirler ve sonuçları her yıl temmuz ayının ilk haftasında Resmî Gazete ’de yayımlar.

- Sonuçların yayımı tarihinden itibaren beş işgünü içinde kamu görevlileri sendikaları ile konfederasyonlarının üye sayılarının yanlışlığı iddiasıyla sendika ve konfederasyonlarca Ankara İş Mahkemesine itiraz edilebilir. Mahkeme itirazı on beş gün içinde karara bağlar.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Toplu Sözleşme Görüşmeleri

- Toplu sözleşme görüşmeleri son rakamı tek olan yıllarda yapılır.

- Kamu görevlilerinin geneline yönelik toplu sözleşme teklifleri Kamu Görevlileri Sendikaları Heyetinin konfederasyon temsilcisi üyeleri, her bir hizmet koluna ilişkin toplu sözleşme teklifleri ise Heyetin ilgili sendika temsilcisi üyesi tarafından hazırlanır ve toplu sözleşme görüşmelerinin başlama tarihinden en az bir hafta önce Kamu İşveren Heyetine sunulmak üzere Devlet Personel Başkanlığına verilir.

- Toplu sözleşme görüşmelerinin başlangıcında Kamu İşveren Heyeti Başkanı ile Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti Başkanı, Devlet Personel Başkanlığına verilen talepler esas alınmak suretiyle genel ve hizmet koluna ilişkin toplu sözleşme görüşme gündemini belirler.

- Kamu İşveren Heyeti Başkanının belirleyeceği kurum temsilcileri ile Kamu Görevlileri Sendikaları Heyetinin toplam sayısı on beşi geçmemek üzere belirleyeceği temsilciler, toplu sözleşme görüşmelerine teknik heyet olarak iştirak edebilirler.

- Toplu sözleşme görüşmelerine, ağustos ayının ilk işgünü Kamu İşveren Heyeti Başkanınca belirlenen ve Kamu Görevlileri Sendikaları Heyetine dâhil konfederasyonlara görüşmelerin başlamasından en az bir hafta önceden bildirilen yerde başlanır.

- Toplu sözleşme süreci, Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararının alınması da dâhil olmak üzere en geç ağustos ayının son işgünü tamamlanır.

- Hafta sonu tatil günleri hariç olmak üzere resmî tatil günlerine rastlayan günlerde toplu sözleşme görüşmelerine ara verilir.

- Toplu sözleşme görüşme süreci sonunda, kamu görevlilerinin geneline yönelik mali ve sosyal haklara ilişkin bölüm ile her bir hizmet koluna özgü mali ve sosyal haklara ilişkin bölümlerden ve tek metinden

oluşan toplu sözleşme veya toplantı tutanağı imzalanır.

- **Toplu sözleşmeye kurumsal hiyerarşiyi bozacak ve aynı veya benzer unvanlı kamu görevlilerinin mali ve sosyal hakları arasında kurumlar arası dengesizliğe yol açacak hükümler konulamaz.**
- İmzalanan toplu sözleşme metinleri Resmî Gazetede yayımlanır.
- Toplu sözleşme görüşmelerine katılmaya yetkili hiçbir konfederasyon temsilcisinin toplu sözleşme görüşmelerine katılmaması veya toplu sözleşme görüşmelerinin uzlaşmazlıkla sonuçlanmasına rağmen tarafların Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurmaması halinde, kamu görevlilerine sonraki iki mali yıl boyunca uygulanacak mali ve sosyal haklar genel hükümlere göre belirlenir.

Mahalli İdarelerde Sözleşme İmzalanması

- 27/6/1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 15 inci maddesi hükümleri çerçevesinde sosyal denge tazminatının ödenmesine belediyelerde belediye başkanının teklifi üzerine belediye meclisince, il özel idaresinde valinin teklifi üzerine il genel meclisince karar verilmesi halinde, sözleşme döneminde verilecek sosyal denge tazminatı tutarını belirlemek üzere ilgili mahalli idarede en çok üyeye sahip sendikanın genel başkanı veya sendika yönetim kurulu tarafından yetkilendirilecek bir temsilcisi ile belediyelerde belediye başkanı, il özel idaresinde vali arasında toplu sözleşme sürecinin tamamlanmasını izleyen üç ay içerisinde sözleşme yapılabilir.
- Yapılacak sözleşme, toplu sözleşme dönemi ile sınırlı olarak uygulanır ve sözleşme süresi hiçbir şekilde izleyen mahalli idareler genel seçimi tarihini geçemez.
- Mahalli idareler genel seçim tarihini izleyen üç ay içerisinde de toplu sözleşme dönemiyle sınırlı olmak üzere sözleşme yapılabilir. Bu sözleşmeye dayanılarak yapılan ödemeler kazanılmış hak sayılmaz.
- **İlgili mahalli idarenin; vadesi geçmiş vergi, sosyal güvenlik primi ile Hazine Müsteşarlığına olan borç toplamının gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin yüzde onunu aşması, ödeme süresi geçtiği halde ödenmemiş aylık ve ücret borcu bulunması veya gerçekleşen en son yıla ilişkin toplam personel giderinin, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin belediyelerde yüzde otuzunu, il özel idaresinde yüzde yirmi beşini aşması hallerinde bu madde kapsamında sözleşme yapılamaz. Sözleşmenin yapılmasından sonra bu koşulların oluşması durumunda mevcut sözleşme kendiliğinden hükümsüz kalır.**

Uyuşmazlıkların Çözüm Usulleri

- Toplu sözleşme görüşme süreci sonunda toplu sözleşme imzalanamaması halinde, üzerinde uzlaşılan ve uzlaşılamayan konuları içeren toplantı tutanağı, tutanağın kamu görevlilerinin geneline yönelik bölümü Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti Başkanı ve hizmet kollarına yönelik bölümleri ilgili sendika temsilcisi ile Kamu İşveren Heyeti Başkanı tarafından imzalanır.
- Toplu sözleşme görüşmelerinin uzlaşmazlıkla sonuçlanması ve toplantı tutanağı imzalanamaması halinde Devlet Personel Başkanlığı tarafından görüşmelerin uzlaşmazlıkla sonuçlandığına dair tespit tutanağı tutulur.
- Toplantı tutanağı imzalanmasından veya görüşmelerin uzlaşmazlıkla sonuçlandığının tespit tutanağı ile belirlenmesinden itibaren üç işgünü içerisinde sözleşmenin ilgili bölümlerini imzalamaya yetkili olanlar tarafından imzalamaya yetkili oldukları bölümler için Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurulabilir.

Kamu Görevlileri Hakem Kurulu

Her toplu sözleşme dönemi için:

- Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay Başkan, Başkanvekili, Başkan Yardımcısı veya Daire Başkanları arasından Cumhurbaşkanınca Başkan olarak seçilecek bir üye,
- Cumhurbaşkanınca belirlenen bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarından dört üye,
- Bağlı sendikaların üye sayısı itibarıyla en fazla üyeye sahip konfederasyon tarafından belirlenecek iki, bağlı sendikaların üye sayısı açısından ikinci ve üçüncü sırada bulunan konfederasyonlardan birer üye,
- Üniversitelerin kamu yönetimi, iş hukuku, kamu maliyesi, çalışma ekonomisi, iktisat ve işletme bilim dallarından en az Doçent unvanını taşıyanlar arasından Cumhurbaşkanınca seçilecek bir üye,
- Bağlı sendikaların üye sayısı itibarıyla en fazla üyeye sahip konfederasyon tarafından üç, bağlı sendikaların üye sayısı açısından ikinci ve üçüncü sırada bulunan konfederasyonlar tarafından ikişer olmak üzere yukarıda belirtilen bilim dallarından en az Doçent unvanını taşımak kaydıyla, önerilecek toplam yedi öğretim üyesi arasından Cumhurbaşkanınca seçilecek bir üye,
- Olmak üzere toplam **on bir üyeden** oluşur.
- Konfederasyonlarca belirlenen üyeler ile öğretim üyeleri, toplu sözleşme görüşmelerinin başlamasından iki hafta önce Devlet Personel Başkanlığına bildirilir.
- Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun Başkan ve diğer üyeleri, toplu sözleşme görüşmeleri başlamadan önce belirlenir.
- Kamu Görevlileri Hakem Kurulu Başkanı ve her bir üyesi için aynı usul ve esaslar çerçevesinde birer yedek üye görevlendirilir.
- Kamu Görevlileri Hakem Kurulu, Başkanın çağrısı üzerine Başkan dâhil en az sekiz üyenin katılımı ile toplanır.
- Çalışma programı, toplantı gündemi, toplantı veya tespit tutanağının inceleme usul ve esasları ile toplantıya ilişkin diğer hususlar Başkan tarafından belirlenir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu, tarafların başvuru tarihinden itibaren **beş gün içinde** kararını verir.
- Kamu Görevlileri Hakem Kurulu, toplantıya katılanların çoğunluğu ile karar alır.
- Kurul üyeleri çekimser oy kullanamazlar. Oyların eşitliği halinde Başkanın bulunduğu taraf çoğunluğu sağlamış sayılır.
- Karara katılmayan üyeler, ayrı ayrı veya birlikte, karşı oy şerhini ve gerekçesini tutanağa yazdırır.
- **Kurul kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.**
- Kurul kararları taraflara **üç gün içerisinde** yazılı olarak bildirilir ve Resmî Gazetede yayımlanır.
- Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun sekretarya hizmetleri Devlet Personel Başkanlığınca yürütülür.
- Toplu sözleşme görüşmeleri ile Kamu Görevlileri Hakem Kurulu çalışmalarına katılacak olanların ağırlama, konaklama, yolluk ve gündelikleri ile diğer her türlü giderleri Devlet Personel Başkanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.

Sendika ve Konfederasyonların Katılma ve Birleşmesi

- Genel Kurul kararıyla sendikaların başka bir sendikaya veya konfederasyonların başka bir konfederasyona katılması halinde katılan sendika veya konfederasyonun bütün hak, borç, yetki ve menfaatleri katıldığı sendika veya konfederasyona kendiliğinden geçer.

- Birleşen sendika veya konfederasyonların bütün hak, borç, yetki ve menfaatleri birleşme sonucu meydana getirdikleri yeni tüzel kişiliğe kendiliğinden geçer.
- Bu madde hükümleri gereğince katılan veya birleşen sendika ve konfederasyonların üyeleri, ayrı bir işleme gerek olmaksızın devralan veya yeni kurulan sendika veya konfederasyonun üyesi olurlar.
- Birleşme ile ilgili diğer usul ve esaslar sendika veya konfederasyonların tüzüklerinde gösterilir.

Kapatma

- Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı faaliyetlerde bulunan sendika ve konfederasyon, merkezlerinin bulunduğu yer Cumhuriyet Başsavcısının istemi üzerine iş davalarına bakmakla görevli mahallî mahkeme kararı ile kapatılır.
- Faaliyeti durdurulan sendika veya konfederasyonun mallarının idaresi, menfaatlerinin korunması ve durdurma süresi sonunda yeniden faaliyete geçebilmesi için genel kurul yapılması, Medenî Kanun hükümleri gereğince tayin olunacak bir veya üç kayyım tarafından sağlanır.

Uygulamanın İzlenmesi

- Kamu görevlileri sendika ve konfederasyonlarının kuruluşu, yetkili organlarının oluşumu ve bu organların çalışma usulleri ile görevleri, sendika ve konfederasyonların tüzel kişi olarak hak ve yükümlülükleri ve faaliyetleri gibi konularda karşılaşılacak sorunları gidermeye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,
- Personel konularına ilişkin olarak karşılaşılacak sorunları Maliye Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının görüşlerini alarak gidermeye Devlet Personel Başkanlığı yetkilidir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

8. KAMU MALÎ YÖNETİMİ ve KONTROL KANUNU (5018)

5018 Sayılı Kanun

Kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesini ve kullanılmasını

Hesap verebilirliği ve malî saydamlığı sağlamak üzere, kamu malî yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm malî işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve malî kontrolü düzenleyen kanundur.

Kamu Maliyesinin Temel İlkeleri

- Kamu malî yönetimi uyumlu bir bütün olarak oluşturulur ve yürütülür.
- Kamu maliyesi, kamu görevlilerinin hesap verebilmelerini sağlayacak şekilde uygulanır.
- Maliye politikası, makroekonomik ve sosyal hedefler ile uyumlu bir şekilde oluşturulur ve yürütülür.
- Kamu malî yönetimi Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütçe hakkına uygun şekilde yürütülür.
- Kamu malî yönetimi malî disiplini sağlar.
- Kamu malî yönetimi ekonomik, malî ve sosyal etkinliği birlikte sağlayacak şekilde kamusal tercihlerin oluşması için gerekli ortamı yaratır.
- Kamu idarelerinin mal ve hizmet üretimi ile ihtiyaçlarının karşılanmasında, ekonomik veya sosyal verimlilik ilkelerine uygun olarak maliyet-fayda veya maliyet-etkinlik ile gerekli görülen diğer ekonomik ve sosyal analizlerin yapılması esastır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Program Bütçe

- Kamu idareleri, kamu hizmetlerinin istenilen düzeyde ve kalitede sunulabilmesi için bütçeleri ile program ve proje bazında kaynak tahsislerini; stratejik planlarına, yıllık amaç ve hedefleri ile performans göstergelerine dayandırmak zorundadırlar.
- Stratejik plan hazırlamakla yükümlü olacak kamu idarelerinin ve stratejik planlama sürecine ilişkin takvimin tespitine, stratejik planların politikalar, kalkınma planı ve programlarla ilişkilendirilmesine yönelik usul ve esaslar Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir.
- Kamu idareleri bütçelerini, kalkınma planı, Cumhurbaşkanlığı programı, orta vadeli program, Cumhurbaşkanlığı yıllık programı, stratejik planları ile program yapısına uyumlu şekilde ve performans esasına dayalı olarak hazırlar.

Bakanların ve Üst Yöneticilerin Hesap Verme Sorumluluğu

Bakan

- Bakanlar, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikaların uygulanması ile bakanlıklarının ve bakanlıklarına bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşların stratejik planları ile bütçelerinin kalkınma planlarına, yıllık programlara uygun olarak hazırlanması ve uygulanmasından, bu çerçevede diğer bakanlıklarla koordinasyon ve işbirliğini sağlamaktan sorumludur.
- Yükseköğretim Kurulu, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı, üniversiteler ve yüksek teknoloji enstitüleri için Millî Eğitim Bakanına, mahallî idareler için İçişleri Bakanına aittir.
- Bakanlar, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılması ile hukuki ve mali konularda Cumhurbaşkanına karşı sorumludurlar.

Üst Yöneticiler

Bakanlıklarda ve diğer kamu idarelerinde en üst yönetici, il özel idarelerinde vali ve belediyelerde belediye başkanı üst yöneticidir. Milli Savunma Bakanlığında üst yönetici Bakan'dır.

Bakanlıklarda en üst yönetici Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir.

5018 sayılı Kanuna göre, Bütçe türleri

- Merkezi Yönetim Bütçesi (I, II, III)
  1. Genel Bütçe (I)
  2. Özel Bütçe (II)
  3. Düzenleyici/Denetleyici Kurum Bütçesi (III)
- Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi (IV)
- Mahalli İdare Bütçesi

Bütçe İlkeleri

- Bütçelerin hazırlanması ve uygulanmasında, makroekonomik istikrarla birlikte sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak esastır.
- Kamu idarelerine bütçeyle verilen harcama yetkisi, kanunlarla veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle düzenlenen görev ve hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla kullanılır.
- Bütçeler kalkınma planı ve programlarda yer alan politika, hedef ve önceliklere uygun şekilde, idarelerin stratejik planları ile performans ölçütlerine ve fayda-maliyet analizine göre hazırlanır, uygulanır ve kontrol edilir.
- Bütçeler, stratejik planlar dikkate alınarak izleyen iki yılın bütçe tahminleriyle birlikte görüşülür ve değerlendirilir.
- Bütçe, kamu malî işlemlerinin kapsamlı ve saydam bir şekilde görünmesini sağlar.18
- Tüm gelir ve giderler gayri safi olarak bütçelerde gösterilir.
- Belirli gelirlerin belirli giderlere tahsis edilmemesi esastır.
- Bütçelerde gelir ve gider denkliğinin sağlanması esastır.
- Bütçeler, ait olduğu yıl başlamadan önce Türkiye Büyük Millet Meclisi veya yetkili organlarca kabul edilmedikçe veya onaylanmadıkça uygulanamaz.
- Bütçelerde, bütçeyi ilgilendirmeyen hususlara yer verilmez.
- Bütçeler, program yapısı esas alınarak kurumsal ve ekonomik sonuçların görülmesini sağlayacak şekilde Cumhurbaşkanlığınca uluslararası standartlara uygun olarak belirlenen bir sınıflandırmaya tabi tutularak hazırlanır ve uygulanır.
- Bütçe gelir ve gider tahminleri ile uygulama sonuçlarının raporlanmasında açıklık, doğruluk ve malî saydamlık esas alınır.
- Kamu idarelerinin tüm gelir ve giderleri bütçelerinde gösterilir.
- Kamu hizmetleri, bütçelere konulacak ödeneklerle, mevzuatla belirlenmiş yöntem, ilke ve amaçlara uygun olarak gerçekleştirilir.
- Bütçelerde, ödenekler belirli amaçları gerçekleştirmek üzere tahsis edilir.

Gelir ve Giderleri Etkileyecek Kanun Teklifleri

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri; kamu gelirlerinin azalmasına veya kamu giderlerinin artmasına neden olacak ve kamu idarelerini yükümlülük altına sokacak kanun tasarılarının getireceği malî yükü, orta vadeli program ve malî plan çerçevesinde, en az üç yıllık dönem için hesaplanır ve tasarılara eklenir.

Sosyal güvenliğe yönelik kanun tasarılarında ise en az yirmi yıllık aktüeryal hesaplara yer verilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Merkezî Yönetim Bütçe Kanununun Kapsamı ve Düzeni

Merkezî yönetim bütçe kanunu, merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin gelir ve gider tahminlerini gösteren, bunların uygulanmasına ve yürütülmesine yetki ve izin veren kanundur.

Merkezî yönetim bütçe kanununda; yılı ve izleyen iki yılın gelir ve gider tahminleri, varsa bütçe açığının veya fazlasının tutarı, açığın nasıl kapatılacağı veya fazlanın nasıl kullanılacağı, vergi muafiyeti, istisnası ve indirimleri ile benzeri uygulamalar nedeniyle vazgeçilen vergi gelirleri, borçlanma ve garanti sınırları, bütçelerin uygulanmasında tanınacak yetkiler, bağlı cetveller, malî yıl içinde gelir ve giderlere yönelik olarak uygulanacak hükümler yer alır. Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin her birinin gelir-gider tahminleri, merkezî yönetim bütçe kanununda ayrı bölüm veya cetvellerde gösterilebilir.

Orta Vadeli Program ve Bütçe Hazırlama Rehberi

Merkezî yönetim bütçesinin hazırlanma süreci, Cumhurbaşkanı tarafından en geç Eylül ayının ilk haftası sonuna kadar kalkınma planları, stratejik planlar ve genel ekonomik koşulların gerekleri doğrultusunda makro politikaları, ilkeleri, hedef ve gösterge niteliğindeki temel ekonomik büyüklükleri, gelecek üç yıla ilişkin toplam gelir ve gider tahminlerini, bütçe dengesi ve borçlanma durumu ile kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarını içeren orta vadeli programın Resmî Gazete'de yayımlanması ile başlar.

Bu doğrultuda, kamu idarelerinin bütçe tekliflerini ve yatırım programını hazırlama sürecini yönlendirmek üzere; Bütçe Çağrısı ve eki Bütçe Hazırlama Rehberi ile Yatırım Genelgesi ve eki Yatırım Programı Hazırlama Rehberi Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanarak en geç Eylül ayının onbeşine kadar Resmî Gazete'de yayımlanır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Merkezî Yönetim Bütçesinin Hazırlanması

Gelir ve gider tekliflerinin hazırlanmasında;

- Orta vadeli programda belirlenen temel büyüklükler ile ilke ve esaslar,
- Kalkınma planı ve yıllık program öncelikleri ile kurumun stratejik planları çerçevesinde belirlenmiş ödenek tavanları,
- Kamu idarelerinin stratejik planları ile uyumlu çok yıllı bütçeleme anlayışı,
- İdarenin performans hedefleri, dikkate alınır.
- Gider ve gelir teklifleri, ekonomik ve malî analiz yapılmasına imkân verecek, hesap verilebilirliği ve saydamlığı sağlayacak şekilde, Cumhurbaşkanlığı tarafından uluslararası standartlara uyumlu olarak belirlenen sınıflandırma sistemine göre hazırlanır.
- Kamu idareleri, stratejik planları ile Bütçe Hazırlama Rehberinde yer alan esaslar çerçevesinde, bütçe gelir ve gider tekliflerini gerekçeli olarak hazırlar ve yetkilileri tarafından imzalanmış olarak en geç Eylül ayı sonuna kadar Cumhurbaşkanlığına gönderir.
- Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, bütçelerini üç yıllık bütçeleme anlayışı, stratejik planları ve performans programları ile program yapısını esas alarak bu Kanunda tanımlanan tertip düzeylerini içerecek şekilde hazırlar.

Merkezî Yönetim Bütçe Kanun Tasarısının Sunulması

Merkezî yönetim bütçe kanun teklifi malî yılbaşından en az yetmiş beş gün önce Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Merkezî yönetim bütçe kanun teklifine, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında dikkate alınmak üzere Cumhurbaşkanlığı tarafından;

- Orta vadeli programı da içeren bütçe gerekçesi,
- Yıllık ekonomik rapor,
- Vergi muafiyeti, istisnası ve indirimleri ile benzeri uygulamalar nedeniyle vazgeçilen kamu gelirleri cetveli,
- Kamu borç yönetimi raporu,
- Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin son iki yıla ait bütçe gerçekleşmeleri ile izleyen iki yıla ait gelir ve gider tahminleri,
- Mahallî idareler ve sosyal güvenlik kurumlarının bütçe tahminleri,
- Merkezî yönetim kapsamında olmayıp, merkezî yönetim bütçesinden yardım alan kamu idareleri ile diğer kurum ve kuruluşların listesi, eklenir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Sayıştay ile Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, bütçelerini Eylül ayı sonuna kadar doğrudan Türkiye Büyük Millet Meclisine, bir örneğini de Cumhurbaşkanlığına gönderirler.

Merkezî Yönetim Bütçe Kanun Tasarısının Görüşülmesi

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, merkezî yönetim bütçe kanun tasarısının metnini maddeler, gider ve gelir cetvellerini kamu idareleri itibarıyla görüşür ve bölümler halinde oylar. Merkezî yönetim bütçe kanunu malî yılbaşından önce Resmî Gazetede yayımlanır.
- Kamu yatırım programı, merkezî yönetim bütçe kanununa uygun olarak (…)(32) anılan Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on beş gün içinde Cumhurbaşkanı kararıyla Resmî Gazetede yayımlanır.
- Merkezî yönetim bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır.
- Geçici bütçe ödenekleri, bir önceki yıl bütçe başlangıç ödeneklerinin belirli bir oranı esas alınarak belirlenir. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerleme oranına göre artırılarak uygulanır.
- Cari yıl bütçesinin yürürlüğe girmesiyle geçici bütçe veya yeniden değerleme oranına göre artırılarak belirlenen bütçe uygulaması sona erer ve o tarihe kadar yapılan harcamalar ve girişilen yüklenmeler ile tahsil olunan gelirler cari yıl bütçesine dâhil edilir.
- Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçelerindeki ödeneklerin yetersiz kalması halinde veya öngörülmeyen hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla, karşılığı gelir gösterilmek kaydıyla, kanunla ek bütçe yapılabilir.

Ödeneklerin Kullanılması

- Kamu idareleri, bütçelerinde yer alan ödeneklerin üzerinde harcama yapamaz. Bütçeyle verilen ödenekler, tahsis edildikleri amaçlar doğrultusunda yılı içinde yaptırılan iş, satın alınan mal ve hizmetler ile diğer giderlerin karşılanmasında kullanılır. Ancak, ait olduğu malî yılda ödenemeyen ve emanet hesabına alınamayan zamanaşımına uğramamış geçen yıllar borçları ile ilama bağlı borçlar, ilgili kamu idaresinin cari yıl bütçesinden ödenir.
- Cari yılda kullanılmayan ödenekler yılsonunda iptal edilir.
- Genel veya kısmi seferberlik, savaş ilanı veya (…)(35) zorunlu askeri hazırlıkların yapıldığı olağanüstü hallerde Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bütçelerindeki mevcut ödenekler, bu idarelerin

ödenek toplamları aşılmamak şartıyla, birleştirilerek kullanılabilir. Bu durumda da mevcut ödeneklerin yeterli olmaması halinde toplam ödenek tutarının yüzde on beşine kadar ek harcama yapılabilir.

- Yukarıda sayılan hallerde sevk ve intikalle ilgili giderler için, harcama yetkililerinin onayıyla görevlendirilecek mutemetlere gereken miktarda avans verilebilir ve gönderilecek ödeneğe istinaden bir ay içinde mahsup edilir.

Ödenek Aktarmaları

- Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçeleri arasındaki ödenek aktarmaları kanunla yapılır.
- Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri, aktarma yapılacak tertipteki ödeneğin, yılı bütçe kanununda farklı bir oran belirlenmedikçe yüzde beşine kadar kendi bütçeleri içinde ödenek aktarması yapabilirler. Ancak, ihtiyaç halinde yüzde yirmiyi aşan ödenek aktarma işlemlerini kurum bütçesinin başlangıç ödenekleri toplamının yüzde yirmisini geçmemek üzere yapmaya Cumhurbaşkanlığı, yılı yatırım programına ek yatırım cetvellerinde yer alan projelerde değişiklik yapılması halinde değişikliğin gerektirdiği tertipler arası ödenek aktarması işlemlerinin tamamını yapmaya ise ilgili idareler yetkilidir.
- Personel giderleri tertiplerinden, aktarma yapılmış tertiplerden ve yedek ödenekten aktarma yapılmış tertiplerden, diğer tertiplere aktarma yapılamaz.

Malî yıl içinde yedek ödenekten yapılan aktarmaların tür, tutar ve idareler itibarıyla dağılımı, yılın bitimini takip eden on beş gün içinde Maliye Bakanlığınca ilan edilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Yedek Ödenek

Merkezî yönetim bütçe kanununda belirtilen hizmet ve amaçları gerçekleştirmek, ödenek yetersizliğini gidermek veya bütçelerde öngörülmeyen hizmetler için, bu Kanuna ekli (I) sayılı cetvelde yer alan idareler ile (II) sayılı cetvelde yer alan idarelerden merkezî yönetim bütçe kanununda gösterilecek olanların bütçelerine aktarılmak üzere, genel bütçe ödeneklerinin yüzde ikisine kadar (…)(38) yedek ödenek konulabilir. Bu ödenekten aktarma yapmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir.

Malî yıl içinde yedek ödenekten yapılan aktarmaların tür, tutar ve idareler itibarıyla dağılımı, yılın bitimini takip eden on beş gün içinde Cumhurbaşkanlığı tarafından ilan edilir.

Örtülü ödenek

- Kapalı istihbarat ve kapalı savunma hizmetleri
- Devletin millî güvenliği ve yüksek menfaatleri ile Devlet itibarının gerekleri
- Siyasi, sosyal ve kültürel amaçlar ve olağanüstü hizmetlerle ilgili Hükümet icapları için kullanılır. Cumhurbaşkanlığı bütçesine konulan ödenektir.

Cumhurbaşkanlığı ve diğer ilgili idare bütçelerinde yer alan örtülü ödeneklerin kullanılma yeri, giderin kimin tarafından yapılacağı, hesapların tutulma ve kapatılma yöntemi, gideri yapanın değişmesi halinde yeni yetkiliye hangi belgelerin aktarılacağı Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir.

Kamu Yatırım Projeleri

Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bütçelerinin mal ve hizmet alım giderlerine ilişkin tertiplerinde yer alan savunma sektörü, altyapı, inşa, iskân ve tesisleriyle NATO altyapı yatırımlarının gerektirdiği inşa ve tesisler ve bunlara ilişkin kamulaştırmalar ile stratejik hedef planı

içinde yer alan alım ve hizmetler, vizeye bağlı olmayıp yılı yatırım programına ek yatırım cetvellerinde yer almaz.

Kamu yatırım projelerinin gerçekleşme ve uygulama sonuçları, ilgili kamu idaresi tarafından izleyen yılın Mart ayı sonuna kadar bir rapor halinde Sayıştay Başkanlığına, Cumhurbaşkanlığına ve Hazine ve Maliye Bakanlığına gönderilir.

Yüklenme, usulüne uygun olarak düzenlenmiş sözleşme esaslarına veya kanun hükmüne dayanılarak iş yaptırılması, mal veya hizmet alınması karşılığında geleceğe yönelik bir ödeme yükümlülüğüne girilmesidir. Bütçede yeterli ödeneği bulunmayan işler için yüklenmeye girişilemez. Yüklenme süresi malî yılla sınırlıdır. Harcama yetkilileri, tahsis edilen ödenekler dâhilinde yüklenmeye girebilirler. Yüklenmeye girişilen tutara ait ödenekler saklı tutulur; başka iş yaptırılması, mal veya hizmet alınması için kullanılamaz.

Ertesi Yıla Geçen Yüklenme

Niteliğinden dolayı malî yılla sınırlı tutulamayan ve sürekliliği bulunan aşağıdaki iş ve hizmetler için; her iş itibarıyla, bütçelerinde öngörülen ödeneklerin yüzde ellisini, izleyen yılın Haziran ayını geçmemek ve yüklenme süresi on iki ayı aşmamak üzere, ilgili üst yöneticinin onayıyla ertesi yıla geçen yüklenmelere girişilebilir.

- Türk Silahlı Kuvvetlerinin yapım, onarım, etüt ve proje işleri, araştırma-geliştirme projeleri, giyecek ve yiyecek alımları, makine-teçhizat, silah-mühimmat-teçhizat alımlarıyla bunların bakım, onarım ve imalat işleri.
- Yiyecek, yakacak, akaryakıt ve madeni yağ ihtiyaçları.
- Temini ve korunması güç olan ilaç, aşı, serum ve tıbbi sarf malzemeleri.
- Süreli yayın alımı, taşıma, koruma ve güvenlik, temizlik ve yemek hizmetleri. (Bu hükümde sayılanlarda ödeneklerin yüzde ellisinin aşılamayacağı hususu Millî Eğitim Bakanlığı için aranmaz.)
- Taşıtların malî sorumluluk sigortası ile yurt dışından tedariki yapılan silah, silah-teçhizat ve mühimmat sevkinin her türlü riske karşı sigortalanması amacıyla yaptırılan nakliyat sigortası.
- Makine-teçhizat, yol ve otoyol, bilgisayar ve haberleşme sistemlerinin bakım işleri; her türlü onarım işleri ile elektronik bilgi erişim hizmetleri.
- Emniyet Genel Müdürlüğünün giyecek alımları ile silah, mühimmat ve teçhizat alımları.
- Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığının etüt ve proje işleri, araştırma-geliştirme projeleri, makine, silah-mühimmat, teçhizat ve sistem alımlarıyla bunların bakım, onarım ve imalat işleri.

Yüklenmeye Girişilmesi

- Yüklenme, usulüne uygun olarak düzenlenmiş sözleşme esaslarına veya kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmüne dayanılarak iş yaptırılması, mal veya hizmet alınması karşılığında geleceğe yönelik bir ödeme yükümlülüğüne girilmesidir.
- Bütçede yeterli ödeneği bulunmayan işler için yüklenmeye girişilemez.
- Yüklenme süresi malî yılla sınırlıdır.
- Harcama yetkilileri, tahsis edilen ödenekler dâhilinde yüklenmeye girebilirler. Yüklenmeye girişilen tutara ait ödenekler saklı tutulur; başka iş yaptırılması, mal veya hizmet alınması için kullanılamaz.

Ertesi Yıla Geçen Yüklenme

Niteliğinden dolayı malî yılla sınırlı tutulamayan ve sürekliliği bulunan aşağıdaki iş ve hizmetler için; her iş itibarıyla, bütçelerinde öngörülen ödeneklerin yüzde ellisini, izleyen yılın Haziran ayını geçmemek ve yüklenme süresi on iki ayı

aşmamak üzere, ilgili üst yöneticinin onayıyla ertesi yıla geçen yüklenmelere girişilebilir.

- Türk Silahlı Kuvvetlerinin yapım, onarım, etüt ve proje işleri, araştırma-geliştirme projeleri, giyecek ve yiyecek alımları, makine-teçhizat, silah-mühimmat-teçhizat alımlarıyla bunların bakım, onarım ve imalat işleri.
- Yiyecek, yakacak, akaryakıt ve madeni yağ ihtiyaçları.
- Temini ve korunması güç olan ilaç, aşı, serum ve tıbbi sarf malzemeleri.
- Süreli yayın alımı, taşıma, koruma ve güvenlik, temizlik ve yemek hizmetleri. (ödeneklerin yüzde ellisinin aşılmayacağı hükmü Millî Eğitim Bakanlığı için aranmaz.)
- Taşıtların malî sorumluluk sigortası ile yurt dışından tedariki yapılan silah, silah-teçhizat ve mühimmat sevkinin her türlü riske karşı sigortalanması amacıyla yaptırılan nakliyat sigortası.
- Makine-teçhizat, yol ve otoyol, bilgisayar ve haberleşme sistemlerinin bakım işleri; her türlü onarım işleri ile elektronik bilgi erişim hizmetleri.
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığının yapım, onarım, etüt ve proje işleri, araştırma-geliştirme projeleri, yiyecek ve giyecek alımları makine-teçhizat ile silah, mühimmat ve teçhizat alımlarıyla bunların bakım, onarım ve imalat işleri.
- Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığının etüt ve proje işleri, araştırma-geliştirme projeleri, makine, silah-mühimmat, teçhizat ve sistem alımlarıyla bunların bakım, onarım ve imalat işleri.
- Türkiye İş Kurumu tarafından yürütülen aktif işgücü hizmetleri kapsamında kurs ve programlar.

Gelecek Yıllara Yaygın Yüklenmeler

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri, bir malî yıl içinde tamamlanması mümkün olmayan yatırım projeleri için gelecek yıllara yaygın yüklenmeye girişebilir.

- Türk Silahlı Kuvvetleri Stratejik Hedef Planında yer alan projeler için 2.7.1992 tarihli ve 3833 sayılı Kanun çerçevesinde gelecek yıllara yaygın yüklenmelere girişmeye, ilgisine göre Milli Savunma Bakanlığı veya İçişleri Bakanlığı yetkilidir.
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığının bir mali yıl içinde tamamlanması mümkün olmayan asayiş ve güvenlik hizmetlerine yönelik alımları için gelecek yıllara yaygın yüklenmelere girişmeye İçişleri Bakanlığı yetkilidir.
- Dışişleri Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığının onayıyla, yabancı ülkelerde dış temsilcilik binası veya arsa satın alınması, bina yaptırılması veya kiralanması için gelecek yıllara yaygın yüklenmelere girişebilir.
- Bu fıkrada sayılanlar dışında, birden fazla yıla yaygın olması zorunluluğu bulunan veya ekonomik olan diğer mal ve hizmet alımlarını, yüklenme süresi 3 yılı geçmemek üzere belirlemeye ve bu fıkrada belirlenen süreleri beş katına kadar artırmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir.

Harcama Yetkisi ve Yetkilisi

- Bütçeyle ödenek tahsis edilen her bir harcama biriminin en üst yöneticisi harcama yetkilisidir.
- Teşkilât yapısı ve personel durumu gibi nedenlerle harcama yetkililerinin belirlenmesinde güçlük bulunan idareler ile bütçelerinde harcama birimleri sınıflandırılmayan idarelerde harcama yetkisi, üst yönetici veya üst yöneticinin belirleyeceği kişiler tarafından; mahallî idarelerde İçişleri Bakanlığının, diğer idarelerde ise

Maliye Bakanlığının uygun görüşü üzerine yürütülebilir.

- Kanunların veya Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin verdiği yetkiye istinaden yönetim kurulu, icra komitesi, komisyon ve benzeri kurul veya komite kararıyla yapılan harcamalarda, harcama yetkisinden doğan sorumluluk kurul, komite veya komisyona ait olur.
- Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde; idareler, merkez ve merkez dışı birimler ve görev unvanları itibarıyla harcama yetkililerinin belirlenmesine, harcama yetkisinin bir üst yönetim kademesinde birleştirilmesine ve devredilmesine ilişkin usûl ve esaslar Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenir. Harcama yetkisinin devredilmesi, yetkiyi devredenin idarî sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.
- Harcama yetkilileri bütçede öngörülen ödenekleri kadar, ödenek gönderme belgesiyle kendisine ödenek verilen harcama yetkilileri ise tahsis edilen ödenek tutarında harcama yapabilir.

Harcama Talimatı ve Sorumluluk

Bütçelerden harcama yapılabilmesi, harcama yetkilisinin harcama talimatı vermesiyle mümkündür. Harcama talimatlarında hizmet gerekçesi, yapılacak işin konusu ve tutarı, süresi, kullanılabilir ödeneği, gerçekleştirme usulü ile gerçekleştirmeyle görevli olanlara ilişkin bilgiler yer alır.

Harcama yetkilileri, harcama talimatlarının bütçe ilke ve esaslarına, kanun, tüzük ve yönetmelikler ile diğer mevzuata uygun olmasından, ödeneklerin etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasından ve bu Kanun çerçevesinde yapmaları gereken diğer işlemlerden sorumludur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Giderin Gerçekleştirilmesi

- Bütçelerden bir giderin yapılabilmesi için iş, mal veya hizmetin belirlenmiş usul ve esaslara uygun olarak alındığının veya gerçekleştirildiğinin, görevlendirilmiş kişi veya komisyonlarca onaylanması ve gerçekleştirme belgelerinin düzenlenmiş olması gerekir.
- Giderlerin gerçekleştirilmesi; harcama yetkililerince belirlenen görevli tarafından düzenlenen ödeme emri belgesinin harcama yetkilisince imzalanması ve tutarın hak sahibine ödenmesiyle tamamlanır.
- Gerçekleştirme görevlileri, harcama talimatı üzerine; işin yaptırılması, mal veya hizmetin alınması, teslim almaya ilişkin işlemlerin yapılması, belgelendirilmesi ve ödeme için gerekli belgelerin hazırlanması görevlerini yürütürler.
- Elektronik ortamda oluşturulan ortak bir veri tabanından yararlanmak suretiyle yapılacak harcamalarda, veri giriş işlemleri gerçekleştirme görevi sayılır.
- Giderin çeşidine göre aranacak gerçekleştirme belgelerinin şekil ve türleri merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri için Hazine ve Maliye Bakanlığınca, mahallî idareler için İçişleri veya Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca, sosyal güvenlik kurumları için de bağlı veya ilgili oldukları bakanlıklar tarafından, Hazine ve Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınmak suretiyle çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.

Ödenemeyen Giderler ve Bütçeleştirilmiş Borçlar

- Ödeme emri belgesine bağlandığı halde ödenemeyen tutarlar, bütçeye gider yazılarak emanet hesaplarına alınır ve buradan ödenir.
- Ancak, malın alındığı veya hizmetin yapıldığı malî yılı izleyen beşinci yılın sonuna kadar talep edilmeyen emanet hesapla-

rındaki tutarlar bütçeye gelir kaydedilir. Gelir kaydedilen tutarlar, mahkeme kararı üzerine ödenir.

- Kamu idarelerinin nakit mevcudunun tüm ödemeleri karşılayamaması halinde giderler, muhasebe kayıtlarına alınma sırasına göre ödenir. Ancak, sırasıyla kanunları gereğince diğer kamu idarelerine ödenmesi gereken vergi, resim, harç, prim, fon kesintisi, pay ve benzeri tutarlara, tarifeye bağlı ödemelere, ilama bağlı borçlara, ödenmemesi halinde gecikme cezası veya faiz gibi ek yük getirecek borçlara ve ödenmesi talep edilen emanet hesaplarındaki tutarlara öncelik verilir.
- İlgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak beş yıl içinde alacaklıları tarafından geçerli bir mazerete dayanmaksızın, yazılı talep edilmediğinden veya belgeleri verilmediğinden dolayı ödenemeyen borçlar zamanaşımına uğrayarak kamu idareleri lehine düşer.

Ön Ödeme

- Harcama yetkilisinin uygun görmesi ve karşılığı ödeneğin saklı tutulması kaydıyla, ilgili kanunlarda öngörülen haller ile gerçekleştirme işlemlerinin tamamlanması beklenilemeyecek ivedi veya zorunlu giderler için avans vermek veya kredi açmak suretiyle ön ödeme yapılabilir. Verilecek avansın üst sınırları merkezî yönetim bütçe kanununda gösterilir.
- Sözleşmesinde belirtilmek ve yüklenme tutarının yüzde otuzunu geçmemek üzere, yüklenicilere, teminat karşılığında bütçe dışı avans ödenebilir. İlgili kanunların veya Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin bütçe dışı avans ödenmesine ilişkin hükümleri saklıdır.
- Her mutemet ön ödemelerden harcadığı tutara ilişkin kanıtlayıcı belgeleri, ilgili kanunlarında belirtilmemiş olması halinde avanslarda bir ay, kredilerde üç ay içinde muhasebe yetkilisine vermek ve artan tutarı iade etmekle yükümlüdür.
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığının bir mali yıl içinde tamamlanması mümkün olmayan asayiş ve güvenlik hizmetlerine yönelik alımlarının avans ve kredi işlemlerine ilişkin usuller İçişleri Bakanlığınca çıkarılan yönetmelik ile düzenlenir.

Gelir Politikası ve İlkeleri

Gelir politikaları ve uygulamaları konusunda ilkeler, amaçlar, stratejiler ve taahhütler her malî yılbaşında kamuoyuna duyurulur.

Gelirlerin Dayanakları

- Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.
- Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin gelirlerinin kanuni dayanakları bütçelerinde gösterilir.
- Malî yıl içinde kullanılabilecek ödenek miktarı, ilgili kanun hükümleri uyarınca tahsil edilen miktar dikkate alınarak hesaplanacak pay miktarını geçemez. Hesaplanan pay tutarının, bu amaçla tahsis edilen ödenek tutarını aşması halinde, aradaki farkı geçmemek kaydıyla ödenek eklemesi yapmaya genel bütçe kapsamındaki idarelerde Hazine ve Maliye Bakanı, diğer idarelerde üst yöneticiler yetkilidir.

Özel Gelirler

Malî yıl içinde kullanılabilecek özel ödenek miktarı, tahsil edilen özel gelir tutarını geçemez. Tahsil edilen özel gelirlerin ödenek tutarını aşması halinde, ödenek eklenemez.

Özel gelirlerin ödenek kaydına, gelecek yıla devrine, iptaline ilişkin yetki ve işlemler merkezî yönetim bütçe kanununda gösterilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Bağış ve Yardımlar

- Herhangi bir gerçek veya tüzel kişi tarafından, kamu hizmetinin karşılığı olarak veya kamu hizmetleriyle ilişkilendirilerek bağış veya yardım toplanamaz, benzeri adlar altında tahsilat yapılamaz.
- Kamu idarelerine yapılan her türlü bağış ve yardımlar gelir kaydedilir. Nakdi olmayan bağış ve yardımlar, ilgili mevzuatına göre değerlemeye tâbi tutularak kayıtlara alınır.
- Bağış ve yardımlar, kullanılmadığı veya amaç dışı kullanıldığı için geri istenildiği takdirde, bütçeye gider kaydıyla ilgilisine geri verilir. Şartlı bağış ve yardımın zamanında kullanılmaması nedeniyle doğacak zararlar ile amaç dışı kullanım nedeniyle yapılan harcamalar sorumluluğu tespit edilenlere ödettirilir.

Faaliyet Raporları

- Üst yönetici, harcama yetkilileri tarafından hazırlanan birim faaliyet raporlarını esas alarak, idaresinin faaliyet sonuçlarını gösteren idare faaliyet raporunu düzenleyerek kamuoyuna açıklar.
- Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri ve sosyal güvenlik kurumları, idare faaliyet raporlarının birer örneğini Sayıştay'a ve Cumhurbaşkanlığına gönderir.
- Mahallî idarelerce hazırlanan idare faaliyet raporlarının birer örneği Sayıştay ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığına gönderilir.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, bu raporları esas alarak kendi değerlendirmelerini de içeren mahallî idareler genel faaliyet raporunu hazırlar ve kamuoyuna açıklar. Raporun birer örneği Sayıştaya ve Cumhurbaşkanlığına gönderilir.
- Merkezî yönetim kapsamındaki idareler ile sosyal güvenlik kurumlarının bir malî yıldaki faaliyet sonuçları, Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanacak genel faaliyet raporunda gösterilir. Cumhurbaşkanlığı, genel faaliyet raporunu kamuoyuna açıklar ve bir örneğini Sayıştay'a gönderir.
- Sayıştay, mahallî idarelerin raporları hariç idare faaliyet raporlarını, mahallî idareler genel faaliyet raporunu ve genel faaliyet raporunu, dış denetim sonuçlarını dikkate alarak görüşlerini de belirtmek suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu raporlar ve değerlendirmeler çerçevesinde, kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasına ilişkin olarak kamu idarelerinin yönetim ve hesap verme sorumluluklarını görüşür. Bu görüşmelere üst yönetici veya görevlendireceği yardımcısının ilgili bakanla birlikte katılması zorunludur.
- İdare faaliyet raporu, ilgili idare hakkındaki genel bilgilerle birlikte; kullanılan kaynakları, bütçe hedef ve gerçekleşmeleri ile meydana gelen sapmaların nedenlerini, varlık ve yükümlülükleri ile yardım yapılan birlik, kurum ve kuruluşların faaliyetlerine ilişkin bilgileri de kapsayan malî bilgileri; stratejik plan ve performans programı uyarınca yürütülen faaliyetleri ve performans bilgilerini içerecek şekilde düzenlenir.
- Bu raporlarda yer alacak hususlar, raporların hazırlanması, ilgili idarelere verilmesi, kamuoyuna açıklanması ve bu işlemlere ilişkin süreler ile diğer usul ve esaslar, Sayıştay'ın görüşü alınarak Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Kesin Hesap Kanunu

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, merkezî yönetim bütçe kanununun uygulama sonuçlarını onama yetkisini kesin hesap kanunuyla kullanır.
- Kesin hesap kanunu teklifi, muhasebe kayıtları dikkate alınarak, merkezî yönetim bütçe kanununun şekline uygun olarak Hazine ve Maliye Bakanlığınca hazırlanır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Bu teklif, bir yıllık uygulama sonuçlarını karşılaştırmalı olarak gösteren değerlendirmeleri içeren gerekçesiyle birlikte izleyen malî yılın Haziran ayı sonuna kadar Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur ve bir örneği Sayıştaya gönderilir.

Kesin Hesap Kanun Tasarısının Ekinde Bulunanlar

Genel mizan,

- Bütçe gelirleri kesin hesap cetveli ve açıklaması,
- Bütçe giderleri kesin hesap cetvelleri ve açıklaması,
- Bütçe gelir ve giderlerinin iller ve idareler itibarıyla dağılımı,
- Devlet borçları ve Hazine garantilerine ilişkin cetveller,
- Yılı içerisinde silinen kamu alacakları cetveli,
- Mal yönetim hesabı icmal cetvelleri,
- Maliye Bakanlığı tarafından gerekli görülen diğer belgeler bulunur.

Genel Uygunluk Bildirimi

- Sayıştay, merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri için düzenleyeceği genel uygunluk bildirimini, kesin hesap kanun tasarısının verilmesinden başlayarak en geç yetmiş beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.
- Genel uygunluk bildirimi; dış denetim raporları, idare faaliyet raporları ve genel faaliyet raporu dikkate alınarak hazırlanır.
- Kesin hesap kanunu tasarısı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştay'ca sonuçlandırılmamış denetimleri önlemez ve hesapların kesin hükme bağlandığı anlamına gelmez.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Taşınır ve Taşınmaz İşlemleri

Bu malların kaydı ile taşınırların muhafazası, kullanımı, mal yönetim hesabının verilmesi ve mal yönetim sorumlularıyla bunlar adına görev yapacak olanların belirlenmesine ilişkin usul ve esaslar, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan yönetmeliklerle belirlenir.

Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ile Millî İstihbarat Teşkilatı ve Emniyet Genel Müdürlüğünün taşınırlarının kayda alınması ile bunların yönetim ve iç denetimine ilişkin usul ve esaslar Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenir.

Taşınır ve Taşınmaz Edinme

- Genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri, kamu hizmetlerinin zorunlu kıldığı durumlarda gereken nicelikte ve nitelikte taşınır ve taşınmazları, yurt içinde veya yurt dışında, bedellerini peşin veya taksitle ödeyerek veya finansal kiralama suretiyle edinebilirler.
- Kamu idareleri, taşınmaz satın alma veya kamulaştırma işlemlerini yetki devri yoluyla bir başka kamu idaresi eliyle yürütebilir.
- Genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinin edindiği taşınmazlar Hazine adına, diğer kamu idarelerine ait taşınmazlar ise tüzel kişilikleri adına tapu sicilinde tescil olunur.
- Kamu idarelerince üretilen malların kendi tüketimlerinde kullanılması halinde bunların bedelleri, rayiç bedel üzerinden ilgili ödenek tertibine gider ve karşılığı gelir kaydedilir.
- Kamu idareleri, ihtiyaç fazlası taşınırları ile görmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinde kullanılacağına ve amacına uygun kullanılmaması halinde geri alınacağına dair tapu kütüğüne şerh konulması kaydıyla taşınmazlarını diğer kamu

idarelerine bedelsiz olarak devredebilir. Devredilmeyecek taşınır ve taşınmazlar ile devir ve kayıt işlemlerine ilişkin usul ve esaslar Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca belirlenir.

Muhasebe Sistemi

Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde uygulanacak muhasebe ve raporlama standartları, uluslararası standartlara uygun olarak Hazine ve Maliye Bakanlığı bünyesinde; Sayıştay Başkanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve diğer ilgili kuruluş temsilcilerinin katılımıyla oluşturulacak olan Devlet Muhasebesi Standartları Kurulu tarafından belirlenir. Bu standartlar Resmî Gazetede yayımlanır. Kurulun yapısı, çalışma usûl ve esasları ile diğer hususlar Maliye Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Muhasebe işlemlerine, hesap planlarına ve işlemlerin muhasebeleştirilmesinde kullanılacak belgelerin şekil ve türlerine ilişkin düzenleme, beşinci fıkrada belirtilen yönetmeliğe uygun olarak, ilgili idarelerin görüşü alınmak suretiyle merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri için Hazine ve Maliye Bakanlığınca; sosyal güvenlik kurumları için ilgili idarelerce, mahallî idareler için ise İçişleri ile Çevre ve Şehircilik bakanlıklarınca Hazine ve Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınmak suretiyle hazırlanır. Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin detaylı hesap planlarına ilişkin hususlar Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenir.

Kamu Gelir ve Giderlerinin Yılı Ve Mahsup Dönemi

Kamu hesapları malî yıl esasına göre tutulur. Malî yılın bitimine kadar fiilen yapılmış olan ödemelerden mahsup edilememiş olanların, ödenekleri saklı tutulmak suretiyle, mahsup işlemleri malî yılın bitimini izleyen bir ay içinde yapılabilir. Zorunlu hallerde bu süre, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından bütçe giderleri için bir ay, diğer işlemlerde iki ayı geçmemek üzere uzatılabilir.

Mali İstatistikler

Kapsam, Temel İlkeler ve Kurumsal Çevre

Bu Kanunda yer alan genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri tanımına bağlı kalmaksızın; mali istatistiklerin derlenmesi amacıyla, uluslararası sınıflandırmalara uygun olarak, (…)88 Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Türkiye İstatistik Kurumunun da görüşünü almak suretiyle, ayrıca genel yönetim sektörü adıyla bir kapsam belirlemeye ve bu kapsamdaki kamu idarelerinin mali verilerini almaya Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkilidir.

Malî İstatistiklerin Hazırlanması ve Açıklanması

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerine ait malî istatistikler, Hazine ve Maliye Bakanlığınca aylık olarak yayımlanır. Sosyal güvenlik kurumları ve mahallî idarelere ait malî istatistikler ile merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerine ait malî istatistikler Hazine ve Maliye Bakanlığınca birleştirilerek, genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerine ait malî istatistikler elde edilir ve üçer aylık dönemler itibarıyla yayımlanır.

Mali istatistiklerine esas verilerini süresinde göndermeyenlere Hazine ve Maliye Bakanlığınca bir ay ek süre verilir. Ek süre sonunda da verilerin gönderilmemesi halinde, Hazine ve Maliye Bakanlığının talebi üzerine, ilgili kamu idaresinin üst yöneticileri tarafından mali hizmetler birimi yöneticisi ile muhasebe yetkilisine, her türlü aylık, ödenek, zam ve tazminat dâhil yapılan bir aylık net ödemeler toplamı tutarında idari para cezası verilir. İdari para cezası uygulanmış olması bilgi verme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.

Malî İstatistiklerin Değerlendirilmesi

Bir yıla ait malî istatistikler izleyen yılın Mart ayı içinde; hazırlanma, yayımlanma, doğruluk, güvenilirlik ve önceden belirlenmiş standartlara uygunluk bakımından **Sayıştay tarafından değerlendirilir ve bu amaçla düzenlenen değerlendirme raporu Türkiye Büyük Millet Meclisi-**

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

ne ve Hazine ve Maliye Bakanlığına gönderilir. Bu raporda yer alan değerlendirmelere ilişkin olarak Maliye Bakanı gerekli önlemleri alır.

İç Kontrol Sistemi

İç Kontrolün Tanımı

İç kontrol; idarenin amaçlarına, belirlenmiş politikalara ve mevzuata uygun olarak faaliyetlerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru ve tam olarak tutulmasını, malî bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak üzere idare tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem ve süreçle iç denetimi kapsayan malî ve diğer kontroller bütünüdür.

İç Kontrolün Amacı

- Kamu gelir, gider, varlık ve yükümlülüklerinin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yönetilmesini,
- Kamu idarelerinin kanunlara ve diğer düzenlemelere uygun olarak faaliyet göstermesini,
- Her türlü malî karar ve işlemlerde usulsüzlük ve yolsuzluğun önlenmesini,
- Karar oluşturmak ve izlemek için düzenli, zamanında ve güvenilir rapor ve bilgi edinilmesini,
- Varlıkların kötüye kullanılması ve israfını önlemek ve kayıplara karşı korunmasını amaçlar.

Kontrolün Yapısı ve İşleyişi

Kamu idarelerinin malî yönetim ve kontrol sistemleri; harcama birimleri, muhasebe ve malî hizmetler ile ön malî kontrol ve iç denetimden oluşur.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Ön Malî Kontrol

Ön malî kontrol, harcama birimlerinde işlemlerin gerçekleştirilmesi aşamasında yapılan kontroller ile malî hizmetler birimi tarafından yapılan kontrolleri kapsar.

Ön malî kontrol süreci, malî karar ve işlemlerin hazırlanması, yüklenmeye girişilmesi, iş ve işlemlerin gerçekleştirilmesi ve belgelendirilmesinden oluşur.

Malî Hizmetler Birimi

Kamu idarelerinde aşağıda sayılan görevler, malî hizmetler birimi tarafından yürütülür:

- İdarenin stratejik plan ve performans programının hazırlanmasını koordine etmek ve sonuçlarının konsolide edilmesi çalışmalarını yürütmek.
- İzleyen iki yılın bütçe tahminlerini de içeren idare bütçesini, stratejik plan ve yıllık performans programına uygun olarak hazırlamak ve idare faaliyetlerinin bunlara uygunluğunu izlemek ve değerlendirmek.
- Mevzuatı uyarınca belirlenecek bütçe ilke ve esasları çerçevesinde, ayrıntılı harcama programı hazırlamak ve hizmet gereksinimleri dikkate alınarak ödeneğin ilgili birimlere gönderilmesini sağlamak.
- Bütçe kayıtlarını tutmak, bütçe uygulama sonuçlarına ilişkin verileri toplamak, değerlendirmek ve bütçe kesin hesabı ile malî istatistikleri hazırlamak.
- İlgili mevzuatı çerçevesinde idare gelirlerini tahakkuk ettirmek, gelir ve alacaklarının takip ve tahsil işlemlerini yürütmek.
- Genel bütçe kapsamı dışında kalan idarelerde muhasebe hizmetlerini yürütmek.
- Harcama birimleri tarafından hazırlanan birim faaliyet raporlarını da esas alarak idarenin faaliyet raporunu hazırlamak.
- İdarenin mülkiyetinde veya kullanımında bulunan taşınır ve taşınmazlara ilişkin icmal cetvellerini düzenlemek.

- İdarenin yatırım programının hazırlanmasını koordine etmek, uygulama sonuçlarını izlemek ve yıllık yatırım değerlendirme raporunu hazırlamak.
- İdarenin, diğer idareler nezdinde takibi gereken malî iş ve işlemlerini yürütmek ve sonuçlandırmak.
- Malî kanunlarla ilgili diğer mevzuatın uygulanması konusunda üst yöneticiye ve harcama yetkililerine gerekli bilgileri sağlamak ve danışmanlık yapmak.
- Ön malî kontrol faaliyetini yürütmek.
- İç kontrol sisteminin kurulması, standartlarının uygulanması ve geliştirilmesi konularında çalışmalar yapmak.
- Malî konularda üst yönetici tarafından verilen diğer görevleri yapmak.
- Alım, satım, yapım, kiralama, kiraya verme, bakım-onarım ve benzeri malî işlemlerden; idarenin tamamını ilgilendirenler destek hizmetlerini yürüten birim, sadece harcama birimlerini ilgilendirenler ise harcama birimleri tarafından gerçekleştirilir. Ancak, harcama yetkililiği görevi uhdesinde kalmak şartıyla, harcama birimlerinin talebi ve üst yöneticinin onayıyla bu işlemler destek hizmetlerini yürüten birim tarafından yapılabilir.
- Harcama yetkilisi ile muhasebe yetkilisi görevi aynı kişide birleşemez. Malî hizmetler biriminde ön malî kontrol görevini yürütenler malî işlem sürecinde görev alamazlar.

Muhasebe Hizmeti ve Muhasebe Yetkilisinin Yetki ve Sorumlulukları

Muhasebe hizmeti; gelirlerin ve alacakların tahsili, giderlerin hak sahiplerine ödenmesi, para ve parayla ifade edilebilen değerler ile emanetlerin alınması, saklanması, ilgililere verilmesi, gönderilmesi ve diğer tüm malî işlemlerin kayıtlarının yapılması ve raporlanması işlemleridir. Bu işlemleri yürütenler muhasebe yetkilisidir. Memuriyet kadro ve unvanlarının muhasebe yetkilisi niteliğine etkisi yoktur.

Muhasebe Yetkililerinin Ödeme Aşamasındaki Sorumlulukları

- Yetkililerin imzasını,
- Ödemeye ilişkin ilgili mevzuatında sayılan belgelerin tamam olmasını,
- Maddi hata bulunup bulunmadığını,
- Hak sahibinin kimliğine ilişkin bilgileri.

Kontrol etmekle yükümlüdür.

Muhasebe yetkilileri, ilgili mevzuatında düzenlenmiş belgeler dışında belge arayamaz. Yukarıda sayılan konulara ilişkin hata veya eksiklik bulunması halinde ödeme yapamaz. Belgesi eksik veya hatalı olan ödeme emri belgeleri, düzeltilmek veya tamamlanmak üzere en geç bir iş günü içinde gerekçeleriyle birlikte harcama yetkilisine yazılı olarak gönderilir. Hataların düzeltilmesi veya eksikliklerin giderilmesi halinde ödeme işlemi gerçekleştirilir.

Muhasebe yetkilisi adına ve hesabına para ve parayla ifade edilebilen değerleri geçici olarak almaya, vermeye ve göndermeye yetkili olanlar muhasebe yetkilisi mutemedidir. Muhasebe yetkilisi mutemetleri doğrudan muhasebe yetkilisine karşı sorumludur.

İç denetim

İç denetim, iç denetçiler tarafından yapılır. Kamu idarelerinin yapısı ve personel sayısı dikkate alınmak suretiyle, İç Denetim Koordinasyon Kurulunun uygun görüşü üzerine, doğrudan üst yöneticiye bağlı iç denetim birimi başkanlıkları kurulabilir.

İç Denetçinin Görevleri

Kamu idarelerinin yıllık iç denetim programı üst yöneticinin önerileri de dikkate alınarak iç

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

denetçiler tarafından hazırlanır ve üst yönetici tarafından onaylanır.

İç denetçi, aşağıda belirtilen görevleri yerine getirir:

- Nesnel risk analizlerine dayanarak kamu idarelerinin yönetim ve kontrol yapılarını değerlendirmek.
- Kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanılması bakımından incelemeler yapmak ve önerilerde bulunmak.
- Harcama sonrasında yasal uygunluk denetimi yapmak.
- İdarenin harcamalarının, malî işlemlere ilişkin karar ve tasarruflarının, amaç ve politikalara, kalkınma planına, programlara, stratejik planlara ve performans programlarına uygunluğunu denetlemek ve değerlendirmek.
- Malî yönetim ve kontrol süreçlerinin sistem denetimini yapmak ve bu konularda önerilerde bulunmak.
- Denetim sonuçları çerçevesinde iyileştirmelere yönelik önerilerde bulunmak.
- Denetim sırasında veya denetim sonuçlarına göre soruşturma açılmasını gerektirecek bir duruma rastlandığında, ilgili idarenin en üst amirine bildirmek.
- İç denetçi, görevinde bağımsızdır ve iç denetçiye asli görevi dışında hiçbir görev verilemez ve yaptırılamaz.
- İç denetçiler, raporlarını doğrudan üst yöneticiye sunar.
- İç denetim raporları ile bunlar üzerine yapılan işlemler, üst yönetici tarafından en geç iki ay içinde İç Denetim Koordinasyon Kuruluna gönderilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

İç Denetim Koordinasyon Kurulunun Görevleri

- İç denetime ilişkin denetim ve raporlama standartlarını belirlemek, denetim rehberlerini hazırlamak ve geliştirmek.
- Uluslararası uygulamalar ve denetim standartlarıyla uyumlu risk değerlendirme yöntemlerini geliştirmek.
- Kamu idarelerinin denetim birimleri ile işbirliğini sağlamak.
- Yolsuzluk veya usulsüzlüklerin ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin alınması konusunda önerilerde bulunmak.
- Risk içeren alanlarda iç denetçilere program dışı özel denetim yaptırılması için kamu idarelerine önerilerde bulunmak.
- İç denetçilerin eğitim programlarını düzenlemek.
- İç denetçiler ile üst yöneticiler arasında görüş ayrılığı bulunması halinde anlaşmazlığın giderilmesine yardımcı olmak.
- İdarelerin iç denetim raporlarını değerlendirerek sonuçlarını konsolide etmek suretiyle yıllık rapor halinde Maliye Bakanına sunmak ve kamuoyuna açıklamak.
- İşlem hacimleri ve personel sayıları dikkate alınmak suretiyle idareler ile ilçe ve belde belediyeleri için iç denetçi atanıp atanmayacağına karar vermek.
- İç denetçilerin atanmasına ilişkin diğer usulleri belirlemek.
- İç denetçilerin uyacakları etik kuralları belirlemek.
- Kalite güvence ve geliştirme programını düzenlemek ve iç denetim birimlerini bu kapsamda değerlendirmek.

Dış Denetim

- Sayıştay tarafından yapılır.
- Kamu idaresi hesapları ve bunlara ilişkin belgeler esas alınarak, malî tabloların güvenilirliği ve doğruluğuna ilişkin malî denetimi ile kamu idarelerinin gelir, gider ve mallarına ilişkin malî işlemlerinin kanunlara ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olup olmadığının tespiti,
- Kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli olarak kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesi, faaliyet sonuçlarının ölçülmesi ve performans bakımından değerlendirilmesi amacıyla yapılır.
- Dış denetim sırasında, kamu idarelerinin iç denetçileri tarafından düzenlenen raporlar, talep edilmesi halinde Sayıştay denetçilerinin bilgisine sunulur.
- Sayıştay, denetim raporları ve bunlara verilen cevapları dikkate alarak düzenleyeceği dış denetim genel değerlendirme raporunu Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Sayıştayın Denetlenmesi

Sayıştayın denetlenmesi, her yıl Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı tarafından görevlendirilen ve gerekli mesleki niteliklere sahip denetim elemanlarından oluşan bir komisyon tarafından, hesaplar ve bunlara ilişkin belgeler esas alınarak yapılır.

Yaptırımlar ve Yetkili Merciler

Ödenek Üstü Harcama

Kamu zararı oluşturmamakla birlikte bütçelere, ayrıntılı harcama programlarına, serbest bırakma oranlarına aykırı olarak veya ödenek gönderme belgelerindeki ödenek miktarını aşan harcama talimatı veren harcama yetkililerine, her türlü aylık, ödenek, zam ve tazminat dâhil yapılan bir aylık net ödemeler toplamının iki katı tutarına kadar para cezası verilir.

Kamu Zararı

- Kamu zararı; kamu görevlilerinin kasıt, kusur veya ihmallerinden kaynaklanan mevzuata aykırı karar, işlem veya eylemleri sonucunda kamu kaynağında artışa engel veya eksilmeye neden olunmasıdır.
- Kamu zararının belirlenmesinde;
- İş, mal veya hizmet karşılığı olarak belirlenen tutardan fazla ödeme yapılması,
- Mal alınmadan, iş veya hizmet yaptırılmadan ödeme yapılması,
- Transfer niteliğindeki giderlerde, fazla veya yersiz ödemede bulunulması,
- İş, mal veya hizmetin rayiç bedelinden daha yüksek fiyatla alınması veya yaptırılması,
- İdare gelirlerinin tarh, tahakkuk veya tahsil işlemlerinin mevzuata uygun bir şekilde yapılmaması,
- Mevzuatında öngörülmediği halde ödeme yapılması, esas alınır.
- Kontrol, denetim, inceleme, kesin hükme bağlama veya yargılama sonucunda tespit edilen kamu zararı, zararın oluştuğu tarihten itibaren ilgili mevzuatına göre hesaplanacak faiziyle birlikte ilgililerden tahsil edilir.
- Alınmamış para, mal ve değerleri alınmış; sağlanmamış hizmetleri sağlanmış; yapılmamış inşaat, onarım ve üretimi yapılmış veya bitmiş gibi gösteren gerçek dışı belge düzenlemek suretiyle kamu kaynağında bir artışa engel veya bir eksilmeye neden olanlar ile bu gibi kanıtlayıcı belgeleri bilerek düzenlemiş, imzalamış veya onaylamış bulunanlar hakkında Türk Ceza Kanunu veya diğer kanunların bu fiillere ilişkin hükümleri uygulanır. Ayrıca, bu fiilleri işleyenlere her türlü aylık, ödenek, zam, tazminat dâhil yapılan bir aylık net ödemelerin iki katı tutarına kadar para cezası verilir.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Para Cezaları ve Yetkili Merciler

Bu Kanunda belirtilen para cezaları, ilgili kamu idaresinin üst yöneticisi tarafından verilir. Para cezaları, karar verilmesini izleyen aybaşından başlamak üzere ve herhangi bir hüküm almaya gerek kalmaksızın; ilgililerine yapılan her türlü aylık, ödenek, zam, tazminat dâhil bir aylık net ödemelerin dörtte biri oranında kesilerek tahsil olunur.

Zamanaşımı

Kamu zararının meydana geldiği ve bu Kanunda belirtilen para cezalarının verilmesini gerektiren fiilin işlendiği yılı izleyen malî yılın başından başlamak üzere zamanaşımını kesen ve durduran genel hükümler saklı kalmak kaydıyla onuncu yılın sonuna kadar tespit ve tahsil edilemeyen kamu zararları ile para cezaları zamanaşımına uğrar.

Sosyal Güvenlik Kurumları ve Mahallî İdareler

Malî yönetim ve kontrol sisteminin zaafa uğradığı, yolsuzluk veya kamu zararına yönelik emarelerin ortaya çıktığı durumlarda; il özel idareleri için ilgili vali, belediyeler için ilgili belediye başkanının talep etmesi veya doğrudan Cumhurbaşkanının onayı üzerine İçişleri Bakanı, yetkili denetim elemanlarına, ilgili mahallî idarelerin tüm malî yönetim ve kontrol sistemlerini, malî karar ve işlemlerini mevzuata uygunluk yönünden teftiş ettirir.

Bu teftişler sonucunda düzenlenecek raporların bir örneği İç Denetim Koordinasyon Kuruluna, bir örneği de gerekli işlemlerin yapılması için ilgili vali veya belediye başkanına gönderilir.

Kurumlardan Alınacak Hasılat Payı

Kamu iktisadi teşebbüsleri ve kamu şirketlerinin gayrisafi hasılatının yüzde on beşine kadar tutarda bir bedel tahsil edilerek genel bütçeye gelir kaydedilir. Bu kapsamda bedel tahsil edilecek kurum ve kuruluşlar ile hasılat payı oranları, ödeme yeri ve zamanı Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir.

Düzenleyici ve denetleyici kurumların üçer aylık dönemler itibarıyla oluşacak gelir fazlaları, her üç ayda bir izleyen ayın on beşine kadar genel bütçeye aktarılır. Bu fıkra hükmü İstanbul Menkul Kıymetler Borsası hakkında da uygulanır.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Sayıştay'ın muhasebe hizmetleri Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Cumhurbaşkanlığı muhasebe hizmetleri ise Cumhurbaşkanlığı tarafından görevlendirilen muhasebe yetkilileri tarafından yerine getirilir.
- Mücbir sebep hallerinde, Hazine ve Maliye Bakanlığı bilişim sistemleri üzerinden yürütülen işlemlerde yaşanabilecek gecikme nedeniyle ilgililere, gecikme faizi, gecikme zammı ve ceza gibi yaptırımlar uygulanmaz.

(I) Sayılı Cetvel - Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri

1) Türkiye Büyük Millet Meclisi
2) Cumhurbaşkanlığı
3) Anayasa Mahkemesi
4) Yargıtay
5) Danıştay
6) Hâkimler ve Savcılar Kurulu
7) Sayıştay
8) Adalet Bakanlığı
9) Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
10) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
11) Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
12) Dışişleri Bakanlığı
13) Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
14) Gençlik ve Spor Bakanlığı
15) Hazine ve Maliye Bakanlığı
16) İçişleri Bakanlığı
17) Kültür ve Turizm Bakanlığı

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

18) Milli Eğitim Bakanlığı
19) Milli Savunma Bakanlığı
20) Sağlık Bakanlığı
21) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
22) Tarım ve Orman Bakanlığı
23) Ticaret Bakanlığı
24) Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı
25) Devlet Arşivleri Başkanlığı
26) Diyanet İşleri Başkanlığı
27) İletişim Başkanlığı
28) Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği
29) Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı
30) Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı
31) Strateji ve Bütçe Başkanlığı
32) Jandarma Genel Komutanlığı
33) Sahil Güvenlik Komutanlığı
34) Emniyet Genel Müdürlüğü
35) (Mülga:18/7/2021-7333/14 md.)
36) Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
37) Gelir İdaresi Başkanlığı
38) Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
39) Meteoroloji Genel Müdürlüğü
40) Göç İdaresi Başkanlığı
41) Avrupa Birliği Başkanlığı
42) İklim Değişikliği Başkanlığı

(II) Sayılı Cetvel – Özel Bütçeli İdareler

* Yükseköğretim Kurulu, Üniversiteler Ve Yüksek Teknoloji Enstitüleri
* Özel Bütçeli Diğer İdareler

1) Savunma Sanayi Başkanlığı

2) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

3) Atatürk Araştırma Merkezi

4) Atatürk Kültür Merkezi

5) Türk Dil Kurumu

6) Türk Tarih Kurumu

7) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

8) Türkiye Bilimler Akademisi

9) Karayolları Genel Müdürlüğü

10) Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü

11) Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

12) Orman Genel Müdürlüğü

13) Vakıflar Genel Müdürlüğü

14) Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü

15) Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü

16) Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü

17) Türk Akreditasyon Kurumu

18) Türk Standartları Enstitüsü

19) Türk Patent ve Marka Kurumu

20) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

21) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

22) GAP Bölge Kalkınma İdaresi

23) Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

24) Kamu Denetçiliği Kurumu

25) Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu

26) Meslekî Yeterlilik Kurumu

27) Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

28) Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

29) Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

30) Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

31) Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

32) Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

33) Türkiye Su Enstitüsü

34) Türkiye İlaç ve Tıbbî Cihaz Kurumu

35) Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

36) Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı

37) Helal Akreditasyon Kurumu

38) Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü

39) Türkiye Uzay Ajansı

40) Türkiye Adalet Akademisi

41) Kapadokya Alan Başkanlığı

42) Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu

43) Türkiye İstatistik Kurumu

(III) Sayılı Cetvel – Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

1) Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

2) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

3) Sermaye Piyasası Kurulu

4) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

5) Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu

6) Kamu İhale Kurumu

7) Rekabet Kurumu

8) Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu

9) Kişisel Verileri Koruma Kurumu

10) Nükleer Düzenleme Kurumu

11) Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu

(IV) Sayılı Cetvel – Sosyal Güvenlik Kurumları

1) Sosyal Güvenlik Kurumu

2)Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

9. 5442 İL İDARESİ KANUNU

Mülki İdare Bölümlerinin Kuruluşları

- Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, iktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere; iller ilçelere ve ilçeler de bucaklara bölünmüştür.

İl, İlçe ve Bucak Kurulması, Kaldırılması, Adlarının, Bağlılıklarının, Merkez ve Sınırlarının Belirtilmesi ve Değiştirilmesi

- İl ve ilçe kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi, adlarının değiştirilmesi, bir ilçenin başka bir ile bağlanması kanun ile
- Bucak kurulması, kaldırılması, merkezinin belirtilmesi, il ilçe ve bucak sınırlarının ve bucak adlarının değiştirilmesi bir köyün veya kasabanın veya bucağın başka bir il ve ilçeye bağlanması, mühim mevki ve tabii arazi adlarının değiştirilmesi Cumhurbaşkanı onayı ile,
- Yeniden köy kurulması veya yerinin değiştirilmesi Bayındırlık ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının mütalaası alınmak suretiyle
- Köy ve kasabaların aynı ilçe içinde bir bucaktan başka bir bucağa bağlanması, köy adlarının değiştirilmesi, köylerin birleştirilmesi ve ayrılması, bir köy, mahalle veya semtin o köyden ayrılıp başka bir köy ile birleştirilmesi İçişleri Bakanlığının tasvibiyle yapılır.
- İllere, ilçelere, bucaklara, merkez yapılan şehir, kasaba veya köyün adı verilir.

İl İdaresi

- İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.
- İllerde genel idare teşkilatı il, ilçe ve bucak bölümlerine uygun olarak düzenlenir.
- Belli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile birden çok ili içine alan çevrede, bu hizmetler için yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebilir.
- İl genel idaresinin başı ve mercii validir. Bakanlıkların kuruluş mevzuatına göre illerde lüzumu kadar teşkilat bulunur. Bu teşkilatın her birinin başında bulunanlar il idare şube başkanlarıdır. Bunların emri altında çalışanlar ilin ikinci derecede memurlarıdır. Bu teşkilat valinin emri altındadır.
- Hâkimler Kanunu ile İcra ve İflas Kanununda yazılı yargıç, Cumhuriyet savcısı ve yargıç sınıfında bulunanlarla bu kanunlarda yazılı adalet memurları, askeri birlikler, askeri fabrika ve müesseseler, askerlik daire ve şubeleri bu madde hükmün dışındadır.
- İllerde, valilerin tayin ve tespit ettiği işlerde yardımcılığını ve valinin bulunmadığı zamanlarda vekilliğini yapmak üzere vali muavinleri bulunur. Valiliğin yazı işlerinin düzenlenmesinden de vali muavini sorumludur.

Valilerin Hukuki Durumları, Görev ve Yetkileri

- Vali, ilde Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtasıdır.
- Valiler, ilin genel idaresinden Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevlerine ait işleri için valilere re'sen emir ve talimat verirler.
- Bakanlıklar ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlükler, il genel idare teşkilatına ait bütün işleri doğrudan doğruya valiliklere yazarlar. Valilikler de illere ait işler için ilgili Bakanlık veya tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerle doğrudan doğruya muhaberede bulunurlar. Ancak valiler hesabata ve teknik hususlara ait işlerde idare şube başkanlarına vali adına imza yetkisi verebilirler.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- İlin her yönden genel idare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur.
- Vali, ilde teşkilatı veya görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini, bu işlerin görülmesiyle yakın ilgisi bulunan her hangi bir idare şube veya daire başkanından isteyebilir. Bu suretle verilen işlerin yapılması mecburidir.
- Vali, Cumhuriyet Bayramında ilde yapılacak resmi törenlere başkanlık yapar ve tebrikleri kabul eder.
- Vali, ceza ve tevkif evlerinin muhafazasını ve Cumhuriyet savcısıyla birlikte hükümlü ve tutukluların sağlık şartlarını gözetim ve denetimi altında bulundurur.
- Vali, kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratacak şekilde bozulduğu ya da bozulacağına ilişkin ciddi belirtilerin bulunduğu hâllerde on beş günü geçmemek üzere ildeki belirli yerlere girişi ve çıkışı kamu düzeni ya da kamu güvenliğini bozabileceği şüphesi bulunan kişiler için sınırlayabilir; belli yerlerde veya saatlerde kişilerin dolaşmalarını, toplanmalarını, araçların seyirlerini düzenleyebilir veya kısıtlayabilir ve ruhsatlı da olsa her çeşit silah ve merminin taşınması ve naklini yasaklayabilir.
- Valiler, ilde çıkabilecek veya çıkan olayların, emrindeki kuvvetlerle önlenmesini mümkün görmedikleri veya önleyemedikleri; aldıkları tedbirlerin bu kuvvetlerle uygulanmasını mümkün görmedikleri veya uygulayamadıkları takdirde, diğer illerin kolluk kuvvetleriyle bu iş için tahsis edilen diğer kuvvetlerden yararlanmak amacıyla, İçişleri Bakanlığından ve gerekirse Kara Kuvvetleri Komutanlığının sınır birlikleri dâhil olmak üzere en yakın kara, deniz ve hava birlik komutanlığından mümkün olan en hızlı vasıtalar ile müracaat ederek yardım isterler. Valinin yaptığı yardım istemi geciktirilmeksizin yerine getirilir. Acil durumlarda bu istek sonradan yazılı şekle dönüştürülmek kaydıyla sözlü olarak yapılabilir.
- Valiler, halkın askerlik muameleleri hakkındaki müracaat ve şikâyetlerini kabul ederler. Askerlik şubelerine ve dairelerine yazarlar Cevabı kâfi görmedikleri takdirde askerlik şubelerinin bağlı bulunduğu bölge, tümen veya komutanlıklarına ve Milli Savunma Bakanlığına müracaat ederler. Bu makamlar tarafından lazım gelen soruşturma yapılarak kanuni gereği ifa edilir ve sonucundan valilere bilgi verilir.

Valilerin Teftiş ve Denetleme Yetkileri

- Vali, adli ve askeri birlikler hariç Bakanlıklar ve tüzelkişiliği haiz genel müdürlüklerin il teşkilatında çalışan bütün memur ve müstahdemlerinin en büyük amiridir.
- Memurin Kanunundaki usulüne göre savunmasını aldıktan sonra uyarma, kınama ve beş günlüğe kadar aylıktan kesme cezaları vererek uygular. Daha ağır disiplin cezaları verilmesi için özel kanunu hükümlerine göre teklif ve taleplerde bulunabilir.
- Valilerce re'sen verilen cezalar, kesindir. Bu cezalar tebliğ tarihinden itibaren sicile geçer.
- Valiler, emir ve denetimi altında bulunan teşkilatın aldığı kararla yaptığı muamelelerden şikâyet edenlerin müracaatlarını tetkik eder; memurun haksız veya kanunsuz muamelelerini görürse hakkında kanuni muameleye başvurur.
- Valiler, denetlemeleri sırasında iş başında kalmalarında mahzur gördükleri bütün memur ve müstahdemlere sorumluluğu altında işten el çektirilebilirler ve hizmetin aksamaması için gereken tedbirleri aldırırlar. Bu takdirde işi gerekçesiyle ait olduğu makama derhal bildirirler.
- Valiler, vali muavini ile kaymakamların, il idare şube başkanlarının ve il ve bölge muhakemat müdürlerinin, genel ve özel kolluk amirlerinin birinci derecede, diğer memurların ikinci derecede sicil amiridirler.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Vali ile İl İdare Şube Başkanlarının İlişkileri

- İl idare şube başkanları kendi şubelerine taalluk eden işlerin yürütülmesinden ve şubeleri memur ve müstahdemlerinin kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatta belirtilen ödev ve görevlerinin sürat ve intizamla yapılmasından valiye karşı sorumludurlar.
- Vali, yılda dört defadan az olmamak üzere lüzum gördüğü zamanlarda idarede birliğin sağlanması, işlerin gözden geçirilerek düzenleştirilmesi, teşkilatın ahenkli çalışması için gereken tedbirlerin alınmasını görüşmek ve kararlaştırmak amacıyla idare şube başkanlarını heyet halinde toplar. Bu toplantıda alınan kararların yürütülmesi bütün idare şubeleri için mecburidir.
- Valiler, her yıl münasip gördükleri zamanlarda ilin bütün ilçe ve bucaklarını ve sırasıyla programa alınan köylerini ve il içindeki teşkilatı teftiş ederler. Halkın dilek ve ihtiyaçlarını yerli yerinde gözden geçirerek gereğini yaparlar.

İlçe İdaresi ve Teşkilatı

- İlçe genel idaresinin başı ve mercii kaymakamdır.
- Kaymakam, ilçede Cumhurbaşkanının idari yürütme vasıtasıdır İlçenin genel idaresinden kaymakam sorumludur.
- İlçedeki genel idare teşkilatının başında bulunanlar ilçe idare şube başkanlarıdır. Bunların emri altında çalışanlar ilçenin ikinci derecede memurlarıdır.

Kaymakamların Hukuki Durumları, Görev ve Yetkileri

- Kaymakam kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatın neşir ve ilanını, uygulanmasını sağlar ve bunların verdiği yetkileri kullanır ve ödevleri yerine getirir. Kaymakam, valinin talimat ve emirlerini yürütmekle ödevlidir.
- Valiler, ilçeye ait bütün işleri doğrudan doğruya kaymakama yazarlar. Kaymakamlar da ilçenin işleri hakkında bağlı bulundukları valilerle muhaberede bulunurlar. Ancak olağanüstü hallerde kaymakamlar İçişleri Bakanlığı ve diğer Bakanlıklarla muhabere edebilirler ve bu muhaberelerden valiye bilgi verirler.
- Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile ve bunlara dayanılarak valiler tarafından verilecek talimat ve emirler ilçe idare, şube başkanlarına kaymakamlar yolu ile tebliğ olunur.
- Kaymakamlar, bütün Devlet daire ve müessese ve işletmelerini ve özel işyerlerini, özel idare, belediye ve köy idareleriyle bunlara bağlı tekmil müesseseleri denetler ve teftiş ederler.
- Kaymakam, denetlemesi sırasında iş başında kalmalarında mahzur gördüğü ilçe idare şube başkanlarını valinin muvafakatiyle, diğer memur ve müstahdemleri re'sen sorumluluğu altında işten el çektirebilir.
- Kaymakam, ilçenin idare şube başkanlarıyla ikinci derecedeki memurlarına, genel ve özel kolluk amir ve memurlarına Memurin Kanundaki usulüne göre savunmasını aldıktan sonra uyarma, kınama cezaları verir ve uygular. Daha ağır disiplin cezaları verilmesi için özel kanunu hükümlerine göre teklif ve talepte bulunabilir.
- Kaymakamlarca re'sen verilen cezalar kesindir.
- Bu cezalar tebliğ tarihinden itibaren sicile geçer.
- Kaymakam, ilçe idare şube başkanlarına acele hallerde (8 güne kadar) ve tayini kendisine ait memurlara, Memurlar Kanunundaki yıllık izin, süresine mahsup edilmek üzere bir aya kadar izin verebilir.
- İlçe sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması

ve önleyici kolluk yetkisi kaymakamın ödev ve görevlerindendir. Bunları sağlamak için kaymakam gereken karar ve tedbirleri alır.

- Kaymakam, ilçe çevresinde çıkabilecek olayların emrindeki kolluk kuvvetleriyle önlenmesine olanak bulunmayacağı kanısına varır veya ilçe içindeki kolluk kuvvetleriyle önlenemeyecek olağanüstü ve ani olaylar karşısında kalırsa hemen valiye bilgi vererek yardım ister ve en yakın askeri (Kara, Deniz ve Hava) komutanlara da haber verir.
- Kaymakamlar, ilçe idare şube başkanlarının genel, özel ve kolluk amirlerinin birinci derecede, diğer memurların ikinci derecede sicil amiridirler.

Devir ve Teftiş

Kaymakam, her yıl ilçenin bütün bucaklarıyla köylerinin en az yarısını ve ilçe içindeki teşkilatı teftiş eder. Devir ve teftişe çıkacağı zaman valiyi haberdar eder. Devir ve teftiş sonucunu bir raporla valiye bildirir.

Kaymakamın İlçe İdare Şube Başkanlarıyla Münasebetleri

İlçe idare şube başkanları, kendi şubelerine taalluk eden kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuat ile kendi dairelerine tevdi edilmiş olan görevlerin sürat ve intizam dâhilinde görülmesinden doğrudan doğruya kaymakama karşı sorumludur.

İl idare kurulu, valinin başkanlığı altında

- Hukuk işleri müdürü
- Defterdar
- Milli eğitim
- Bayındırlık
- Sağlık ve sosyal yardım
- Tarım ve veteriner müdürlerinden teşekkül eder.

İlçe İdare Kurulu Kaymakamın Başkanlığı Altında

- Tahrirat kâtibi
- Malmüdürü
- Hükümet hekimi
- Milli Eğitim memuru
- Tarım memuru
- Veterinerden teşekkül eder.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

10. 1 SAYILI CUMHURBAŞKANLIĞI TEŞKİLATI HAKKINDA CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ

Teşkilat

Milli Eğitim Bakanlığı; merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatından oluşur.

Hizmet Birimleri

- Temel Eğitim Genel Müdürlüğü
- Ortaöğretim Genel Müdürlüğü
- Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü
- Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
- Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
- Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü
- Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü
- Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
- Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü
- Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
- Personel Genel Müdürlüğü
- Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
- Teftiş Kurulu Başkanlığı,
- Strateji Geliştirme Başkanlığı,
- Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği,
- Özel Kalem Müdürlüğü.

Hizmet Birimlerinin Görev ve Yetkileri

Temel Eğitim Genel Müdürlüğü

- Okul öncesi ve ilköğretim okul ve kurumlarının yönetimine ve öğrencilerinin eğitim ve öğretimine yönelik çalışmalar yapmak ve belirlenen politikaları uygulamak,
- Okul öncesi ve ilköğretim okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak,
- İlköğretim öğrencilerinin barınma ihtiyaçlarının giderilmesi ve maddî yönden desteklenmesi ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

Ortaöğretim Genel Müdürlüğü

- Ortaöğretim okul ve kurumlarının yönetimine ve öğrencilerinin eğitim ve öğretimine yönelik çalışmalar yapmak ve belirlenen politikaları uygulamak,
- Ortaöğretim okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak,
- Ortaöğrenim öğrencilerinin barınma ihtiyaçlarının giderilmesi ve maddî yönden desteklenmesi ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek.

Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü

- Meslekî ve teknik eğitim ve öğretim veren okul ve kurumların eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak
- Eğitim-istihdam ilişkisini güçlendirecek, meslekî eğitimi yaygınlaştıracak politika ve stratejilerin geliştirilmesi için gerekli çalışmaları yapmak, belirlenen politikaları uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek,

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununa göre aday çırak, çırak, kalfa ve ustaların genel ve meslekî eğitimlerini sağlamak,

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü

- İlköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında din kültürü ve ahlak eğitimi ile bu alandaki seçmeli derslerin eğitim ve öğretimine ait programlar ile ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak
- İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinin alanları ile ilgili eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak
- İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerinin yönetimine, öğrencilerinin eğitim ve öğretimi ile program çeşitliliğine yönelik çalışmalar yapmak ve belirlenen politikaları uygulamak
- İmam hatip ortaokullarında ve imam hatip liselerinde hafızlık eğitimine yönelik çalışmalar yürütmek
- Bakanlık ilgili birimleri ile koordine hâlinde ülkemizle dil, tarih veya kültür birliği bulunan ülke ve topluluklar ile diğer ülkelerle din eğitim ve öğretimi alanında işbirliğine yönelik çalışmalar yapmak

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- İlgili bakanlıklarla işbirliği içinde, özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları, rehberlik ve araştırma merkezleri, iş okulları ve iş eğitim merkezleri ile aynı seviye ve türdeki benzeri okul ve kurumların yönetimine ve öğrencilerin eğitim ve öğretimine yönelik çalışmalar yapmak ve belirlenen politikaları uygulamak
- İlgili bakanlıklarla işbirliği içinde, özel eğitim okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak

Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü

- Zorunlu eğitim dışında, eğitim ve öğretimi hayat boyu devam edecek şekilde yaygınlaştırmak amacıyla çalışmalar yapmak, bunları uygulamak, izlemek ve değerlendirmek
- Yaygın eğitim ve öğretim ile açık öğretim hizmetlerini yürütmek
- Örgün eğitim sistemine girmemiş, herhangi bir eğitim kademesinden ayrılmış veya bitirmiş vatandaşlara yaygın eğitim yoluyla genel veya meslekî ve teknik öğretim alanlarında eğitim ve öğretim vermek
- Yaygın eğitim ve öğretim okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç-gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak ve Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak

Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü

Her kademedeki öğrencilere yönelik dernek ve vakıflar ile gerçek ve diğer tüzel kişilerce açılacak veya işletilecek yurt, pansiyon ve benzeri kurumların açılması, devri, nakli ve kapatılmasıyla ilgili esasları belirlemek ve denetlemek

Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü

- Eğitim ve öğretimin teknoloji ile desteklenmesine yönelik işleri yürütmek
- Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bilişim teknolojileri ile bilişim ürünlerinin kullanılmasına yönelik çalışmalar yürütmek

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

- Yaygın eğitim ve öğretime yönelik olarak bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı program, film ve benzeri yayınları hazırlamak veya hazırlatmak, yayınlamak veya yayınlatmak
- Eğitim ve öğretimde uygulanan yeni teknoloji ve gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek
- Eğitim ve öğretimde teknolojik imkânların tüm yurt çapında etkin ve yaygın biçimde kullanılmasını ve her öğrencinin bilgi teknolojilerinden yararlanmasını sağlamak

Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü

- Öğretmenlerin nitelikleri ve yeterliklerinin belirlenmesi ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak, bu amaçla ilgili birim, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak
- Bakanlık öğretmenleri ile talepleri hâlinde özel öğretim kurumları eğitim personeline yönelik olarak; meslek öncesi ve meslek içi eğitimi vermek veya verdirmek, gelişmeleri için kurslar açmak veya açtırmak, uzmanlık programları, seminer, sempozyum, konferans ve benzeri etkinlikler düzenlemek
- Öğretmenlere yönelik olarak verilecek eğitime ilişkin konularda inceleme ve araştırmalar yapmak,
- Görev alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak; bunlarla ortak çalışma, araştırma, eğitim programları düzenlemek, danışma kurulları ve komisyonlar oluşturmak

Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- Merkezî sistemle yürütülen resmî ve özel yerleştirme, bitirme, karşılaştırma sınavlarını planlamak, uygulamak ve değerlendirmek
- Kamu kurum ve kuruluşları ile özel hukuk tüzel kişileri tarafından talep edilen mesleğe giriş, yeterlik, görevde yükselme ve benzeri sınav hizmetlerini yürütmek
- Sınavlara ilişkin değerlendirme ve sonuç belgelerinin düzenlenmesi ile itirazların incelenmesi işlemlerini yürütmek
- Genel Müdürlük tarafından yapılan sınavlarda sorulacak soruları hazırlamak veya hazırlatmak, denetlemek ve güvenli bir şekilde saklanması için gerekli tedbirleri almak
- Ölçme ve değerlendirme teknikleri üzerine araştırmalar yapmak veya yaptırmak,
- Gerekli durumlarda oluşturulacak başvuru merkezleri ve sınav koordinatörlüklerinin koordinasyonunu sağlamak, sınavlarda görev alacak personeli belirlemek ve bu kişilere gerekli hizmet içi eğitimi vermek,
- Genel Müdürlükçe yürütülen sınav, ölçme, değerlendirme, yerleştirme ve diğer hizmet bedellerini belirlemek, tahsil etmek ve döner sermaye hesabında tutmak,
- Yapılan sınavların sonuçlarını değerlendirmek suretiyle ilgili hizmet birimlerine veri desteği sağlamak

Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü

- Yükseköğretime giriş sistemine ilişkin usul ve esasların belirlenmesinde ilgili birim, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak
- Yurt dışında bulunan vatandaşlarımızın eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütmek, yurda dönüşlerinde eğitim sistemimize uyumlarını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almak
- Bakanlığın yurt dışındaki okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitaplarını, eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak ve Talim ve Terbiye Kurulunun görüşüne sunmak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

- Bakanlığın Avrupa Birliği ve diğer uluslararası kuruluşlarla ilgili işbirliği çalışmaları ile ilgili mevzuat çerçevesinde ikili anlaşmalara ilişkin iş ve işlemleri yürütmek
- Bakanlığın diğer birimleri tarafından yürütülen ve uluslararası işbirliğine dayanan projelerin koordinasyonunu sağlamak
- Yabancı hükümet ve kuruluşlardan sağlanan veya ülkemiz tarafından yabancılara verilen burslarla, kendi hesabına öğrenim yapmak üzere ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrencilere ilişkin görev ve hizmetleri yerine getirmek
- Eğitim ve öğretim alanında ülkemizle dil, tarih veya kültür birliği bulunan ülke ve topluluklar ile diğer ülkelerle işbirliğine yönelik işleri yürütmek

Personel Genel Müdürlüğü

- Bakanlığın personel politikası ve planlaması ile personel sisteminin geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapmak ve tekliflerde bulunmak
- Bakanlık personelinin atama, nakil, terfi, emeklilik ve benzeri özlük işlemlerini yürütmek
- Bakanlığın öğretmenler dışındaki personeli için eğitim planını hazırlamak, uygulamak ve değerlendirmek
- Eğitim faaliyetleri ile ilgili dokümantasyon, yayım ve arşiv hizmetlerini yürütmek

Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

26/9/2011 tarihli ve 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre hukuk birimlerine verilen görevleri yapmak

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü

- 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümleri çerçevesinde, kiralama ve satın alma işlerini yürütmek, temizlik, güvenlik, aydınlatma, ısınma, onarım, taşıma ve benzeri hizmetleri yapmak veya yaptırmak
- Bakanlığın taşınır ve taşınmazlarına ilişkin işlemleri ilgili mevzuat çerçevesinde yürütmek
- Genel evrak ve arşiv faaliyetlerini düzenlemek ve yürütmek
- Ders kitaplarını, kaynak ve yardımcı eğitim dokümanlarını, ders ve laboratuvar araç ve gereçleri ile basılı eğitim malzemelerini, makine, teçhizat ve donatım ihtiyaçlarını temin etmek
- Döner sermaye işletmesi kurmak ve Bakanlığa bağlı döner sermaye işletmeleri ile ilgili işleri yürütmek
- Bakanlığa ait öğretmenevi ve akşam sanat okulu, misafirhane ve benzeri sosyal tesislere ilişkin usul ve esasları belirleyerek her türlü iş ve işlemleri yürütmek

Bilgi İşlem Genel Müdürlüğü

- Bakanlık projelerinin Bakanlık bilişim altyapısına uygun olarak tasarlanmasını ve uygulanmasını sağlamak, teknolojik gelişmeleri takip etmek, bilgi güvenliği ve güvenilirliği konusunun gerektirdiği önlemleri almak, ilkeleri belirlemek, kamu bilişim standartlarına uygun çözümler üretmek
- Bakanlık birimleri ile taşra teşkilatının bilgi işlem ve otomasyon ihtiyacını karşılamak ve işletimini sağlamak, Bakanlığın bilgi işlem hizmetlerini yürütmek
- Bakanlığın internet sayfaları, elektronik imza ve elektronik belge uygulamaları, bilişim sistemleri (MEBBİS), e-okul uygulamaları ile yapay zekâ, büyük veri ve

makine öğrenmesi konusundaki çalışmaları yürütmek

- Bakanlık hizmetleriyle ilgili bilgileri toplamak ve ilgili birimlerle işbirliği içinde veri tabanları oluşturmak
- Bakanlığın mevcut bilişim altyapısının kurulumu, bakımı, ikmali, geliştirilmesi ve güncellenmesi ile ilgili işleri yürütmek, haberleşme güvenliğini sağlamak ve bu konularda görev üstlenen personelin bilgi teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak düzenli şekilde hizmet içi eğitim almalarını sağlamak

İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü

- Okul ve kurum binaları dâhil, taşınmazlara ilişkin her türlü satım, yapma, yaptırma, bakım, onarım ve tadilat işleri ile bunlara ait kontrol, koordinasyon ve mimari proje çalışmalarını yürütmek
- Kamulaştırma işlemlerini yürütmek
- Bakanlığa ait arsa, bina ve tesisleri, ilgili birimlerle koordine ederek, imar durumu ve uygunluğu yönünden incelemek, ihtiyaçlarını tespit etmek ve programlamak
- Bakanlığın ihtiyaç duyduğu her türlü tesis ve hizmet binaları ile ihtiyaç duyulan okul ve eğitim yerleşkesi, sosyal donatı gibi eğitim tesislerini, Hazinenin mülkiyetinde bulunan arazi, arsa ve binaların gerçek bedeli üzerinden devri karşılığında ve/veya bedeli Bakanlık bütçesinin ilgili tertiplerine bu amaçla konulan ödeneklerden veya döner sermaye gelirlerinden karşılanmak üzere, kiralamak, satın almak, yapmak, yaptırmak veya düzenlenen protokoller çerçevesinde Toplu Konut İdaresi Başkanlığına veya inşaat işleri ile ilgili araştırma, proje, taahhüt, finansman ve yapım işlemleri konusunda görevli ve yetkili kamu tüzel kişiliğine sahip diğer kamu kurum ve kuruluşlarına doğrudan yaptırmak ve bu amaçla yapılacak iş ve işlemleri yürütmek
- Okul ve eğitim yerleşkesi gibi eğitim tesislerinin okul ve eğitim tesisi olarak kullanılmak kaydıyla gerçek kişilere veya özel hukuk tüzel kişilerine kiralanmasına ilişkin işleri yürütmek
- Kamu kurumları arasında taşınmaz ve aynî hak devri ile Bakanlığa yapılacak taşınmaz bağış işlemlerinin yürütülmesinde mevzuata yönelik değerlendirmeleri, teknik-ekonomik etütleri ve rantabilite hesaplarını yapmak, izlemek, her aşamada takip etmek ve yürütmek
-
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının oluşumu, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir.
- Eğitim sistemini, eğitim ve öğretim plan ve programlarını, ders kitaplarını hazırlatmak, hazırlananları incelemek veya inceletmek, araştırmak, geliştirmek ve uygulamaya ilişkin görüşlerini Bakana sunmak,
- Bakanlık birimlerince hazırlanan eğitim ve öğretim programları, ders kitapları, yardımcı kitaplar ile öğretmen kılavuz kitaplarını incelemek, inceletmek ve sonucunu Bakana sunmak,
- Yurtdışı eğitim ve öğretim kurumlarından alınmış, ilköğretim ve ortaöğretim diploma ve öğrenim belgelerinin derece ve denkliklerine ilişkin ilke kararlarını Bakanın onayına sunmak

Teftiş Kurulu Başkanlığı

- Bakanlığın görev alanına giren konularda Bakanlık personeline, Bakanlık okul ve kurumlarına, özel öğretim kurumlarına ve gerçek ve tüzel kişilere rehberlik etmek,
- Bakanlığın görev alanına giren konularda faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları, gerçek ve tüzel kişiler ile gönüllü

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

kuruluşlara, faaliyetlerinde yol gösterecek plan ve programlar oluşturmak ve rehberlik etmek,

- Bakanlık tarafından veya Bakanlığın denetiminde sunulan hizmetlerin kontrol ve denetimini ilgili birimlerle iş birliği içinde yapmak, süreç ve sonuçlarını mevzuata, önceden belirlenmiş amaç ve hedeflere, performans ölçütlerine ve kalite standartlarına göre analiz etmek, karşılaştırmak ve ölçmek, kanıtlara dayalı olarak değerlendirmek, elde edilen sonuçları rapor hâline getirerek ilgili birimlere ve kişilere iletmek,
- Bakanlık teşkilatı ve personeli ile Bakanlığın denetimi altındaki her türlü kuruluşun faaliyet ve işlemlerine ilişkin olarak, usulsüzlükleri önleyici, eğitici ve rehberlik yaklaşımını ön plana çıkaran bir anlayışla, Bakanlığın görev ve yetkileri çerçevesinde denetim, inceleme ve soruşturma iş ve işlemlerini müfettişler aracılığıyla yapmak,83
- Her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumları ile il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinin rehberlik, işbaşında yetiştirme, denetim, değerlendirme, inceleme, araştırma ve soruşturma hizmetlerini müfettişler aracılığıyla yürütmek
- Eğitim müfettişlerinin çalışmalarının koordinasyonu ile rehberlik ve denetim hizmetlerinin yürütülmesinde bütünlüğü sağlamak,
- Başkanlıkta 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 24 üncü maddesi uyarınca müfettiş ve müfettiş yardımcısı istihdam edilebilir.
- Bakanlık tarafından veya Bakanlığın denetiminde sunulan hizmetlerin rehberlik ve teftişini sağlamak amacıyla gerekli görülen illerde Bakan onayı ile çalışma merkezleri kurulabilir. Teftiş Kurulu Başkanlığı, Başkan ile Başkanlık birimlerinde ve çalışma merkezlerinde görevli başmüfettiş, müfettiş ve müfettiş yardımcılarından oluşur.
- Başkanlığın görev merkezi Ankara'dır. Bu merkez, Başkanlık birimlerinde görevlendirilen müfettişlerin aynı zamanda çalışma merkezidir

Strateji Geliştirme Başkanlığı

10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 22/12/2005 tarihli ve 5436 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 15 inci maddesi, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve diğer mevzuatla strateji geliştirme ve mali hizmetler birimlerine verilen görevleri yapmak

Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

Bakanlığın basın ve halkla ilişkilerle ilgili faaliyetlerini planlamak ve bu faaliyetlerin belirlenecek usul ve esaslara göre yürütülmesini sağlamak

9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununa göre yapılacak bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru bir şekilde sonuçlandırmak üzere gerekli tedbirleri almak

Özel Kalem Müdürlüğü

Bakanın çalışma programını düzenlemek,

Bakanın resmî ve özel yazışmalarını, protokol ve tören işlerini düzenlemek ve yürütmek

Taşra Teşkilatı

Her ilde ve ilçede bir millî eğitim müdürlüğü kurulur. İlçe millî eğitim müdürlükleri, görev ve hizmetleri yürütürken il millî eğitim müdürlüklerine karşı da sorumludur.

İl milli eğitim müdürlüklerinde, her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarının rehberlik, işbaşında yetiştirme, denetim,

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

değerlendirme, inceleme, araştırma ve soruşturma hizmetlerini yürütmek üzere eğitim müfettişi ve eğitim müfettiş yardımcısı istihdam edilebilir.

Öğretmenlerin Emekliliği

Öğretmenlerin emeklilik işlemleri Haziran ve Temmuz ayları içinde yapılır. Bu aylar dışında emeklilik işlemi yapılabilmesi, görev yapılan il sınırları içinde emeklilik talebinde bulunan personelin sınıf ve branşında öğretmen fazlasının bulunması ve işlemin Bakanlıkça uygun görülmesine bağlıdır.

TÜRK EĞİTİM-SEN - www.turkegitimsen.org.tr

Sınavlara Hazırlıkta

ARTIK YALNIZ DEĞİLSİNİZ

TÜRK EĞİTİM-SEN

AKADEMİ

Size Yeter!

ONLINE EĞİTİM PLATFORMU

www.tesakademi.com